

مفاهيم اساسی در روابط بين الملل

صلح لیبرالی

ویراسته آندرو لینکلتر
ترجمه علیرضا طیب

دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی

مفاهیم اساسی در روابط بین الملل

صلح لیبرالی

ویراسته
آندرو لینکلتر

ترجمه
علیرضا طیب

دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی

تهران - ۱۳۸۷

فهرست نویسی پیش از انتشار

سرشناسه: لینکلتر، اندرو، ۱۹۴۹ م. Linklater, Andrew
عنوان و پدیدآور: صلح لیبرالی / اندرو لینکلتر؛ ترجمه علیرضا طبیب؛ [برای] دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی (وزارت امور خارجه)
مشخصات نشر: تهران: وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات، ۱۳۸۵.
مشخصات ظاهری: ۵۰۴ ص
فروست: مفاهیم اساسی در روابط بین‌الملل / دبیر مجموعه و ویراستار علمی غلامرضا علی‌بابایی
شابک: 978-964-361-346-4
بها: ۵۸۰۰۰ ریال
یادداشت: فیپا.

یادداشت: ص.ع. به انگلیسی: Andrew Linklater. The Liberal Peace
یادداشت: کتاب حاضر ترجمه فصلی از کتاب International Relations Critical Concepts in Political Science

یادداشت: کتابنامه.

یادداشت: واژه‌نامه.

یادداشت: نمایه.

موضوع: صلح

موضوع: روابط بین‌المللی.

موضوع: آزادیخواهی.

شناسه افزوده: طبیب، علیرضا، ۱۳۳۹ - مترجم

شناسه افزوده: علی‌بابایی، غلامرضا، ۱۳۲۹ -

شناسه افزوده: ایران. وزارت امور خارجه. مرکز چاپ و انتشارات.

شناسه افزوده: ایران. وزارت امور خارجه. دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۵ ۸ ص ۹ / JZ ۵۵۳۸

رده‌بندی دیویی: ۳۲۷/۱۷۲

شماره کتابخانه ملی: ۸۵-۲۱۶۳۰ م

مفاهیم اساسی در روابط بین‌الملل (۱-۳)

دبیر مجموعه و ویراستار علمی: غلامرضا علی‌بابایی

عنوان: صلح لیبرالی

ویراسته‌اندرو لینکلتر

ترجمه علیرضا طبیب

چاپ اول: تابستان ۱۳۸۵، چاپ دوم ۱۳۸۷

تعداد: ۱۰۰۰ جلد

طرح روی جلد: فرنوش دولتی

صفحه‌آرایی، طراحی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

دفتر مرکزی: مینی سیتی، میدان شهید محلاتی، خیابان نخل، خیابان وزارت امور خارجه

تلفن: ۵-۲۲۴۷۲۷۳۲، دورنگار: ۲۲۴۷۲۷۳۶

فروشگاه مرکزی: میدان انقلاب، اول کارگر شمالی، پاساژ البرز، شماره ۱۱

تلفن: ۲۹-۶۶۴۲۹۰۲۸

فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان شهید باهنر، خیابان شهید آقایی

صندوق پستی ۱۹۳۹۵/۴۷۴۶، تلفن: ۲۲۸۰۲۶۶۲

فروشگاه شماره ۳: تهران، انتهای خیابان شهید باهنر، میدان شهید باهنر، تلفن: ۷۱-۲۲۲۹۲۲۷۰

فروشگاه اینترنتی: www.mofa.ir

دیباچه

مجموعه حاضر متضمن مقالات بسیار مهمی در پهنه ادبیات روابط بین الملل در قرن بیستم است که در طول پنجاه سال در این زمینه نگاشته شده و توسط آندرو لینکلتر که خود ید طولائی در این رشته دارد، تدوین و ویرایش شده است. انجام این مهم توسط انتشارات معروف راتلج صورت گرفته است. ویراستار متن اصلی با وسواس مثال زدنی از میان هزاران مقاله موجود در این زمینه اقدام به پالایش مطالب نموده و معتبرترین آنها را برای مجموعه حاضر برگزیده است.

در ترجمه فارسی تلاش فراوانی صورت گرفته است تا ضمن هماهنگی مترجمان با یکدیگر و رعایت امانت، مجموعه ای در خور اساتید، کارشناسان و صاحب نظران فن فراهم آید و در اختیار آنان قرار گیرد. امید که مقبول افتد.

غلامرضا علی بابایی

دبیر مجموعه و ویراستار علمی

سخن ناشر

انتشار مجموعه مفاهيم اساسی در روابط بين الملل مرهون حمايت و کوشش گروهی است. جا دارد تا به سهم خود از آقای دکتر جواد منصوری مشاور وزیر و مدیرکل مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی، آقای سید اصغر قریشی معاون مدیرکل و رئیس کتابخانه تخصصی؛ اعضاء محترم شورای کتاب؛ مسئولان ارجمند دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی؛ رئیس و همکاران مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه بخصوص سرکار خانم مریم افروخته که امر خطیر صفحه آرایی را برعهده داشته اند؛ همچنین از سرکار خانم دکتر حمیرا مشیرزاده عضو هیأت علمی دانشگاه تهران و آقای غلامرضا علی بابایی دبیر مجموعه و ویراستار علمی آن تشکر و سپاسگزاری نماید.

فهرست مطالب

درآمد.....	۳
۱ مسئله سطح تحلیل در روابط بین الملل دیوید سینگر	۵
۲ نظام بین المللی..... مارتین هالیس و استیو اسمیت	۳۱
۳ کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی مایکل دوایل	۷۱
۴ علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه؛ ۱۹۸۶-۱۹۴۶..... زیو مائوز و بروس راست	۱۱۹
۵ چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود..... جان اوئن	۱۷۳

- ۶ کانت یا کنت: افسانه صلح مردم سالارانه ۲۴۳
کریستوفر لین
- ۷ اتحادیه‌های صلح‌جو:
ارزیابی دوباره نظریه «نجنگیدن مردم سالاریها با یکدیگر» ۳۱۷
ریموند کوئن
- ۸ اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال ۳۵۳
جان مک ملین
- ۹ گسترش مردم سالاری و خطر جنگ ۳۷۹
ادوارد منسفیلد و جک اسنایدر
- ۱۰ صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟
تفسیر مکتب برسازی اجتماعی از استدلال لیبرالها ۴۳۷
توماس ریس کاپن

پیوست‌ها:

- ۴۸۱ زندگینامه رجال
- ۴۸۷ واژه‌نامه انگلیسی - فارسی
- ۴۹۱ واژه‌نامه فارسی - انگلیسی
- ۴۹۵ نمایه

صلح لیبرالی

درآمد

این واقعیت که دولتهای مردم سالار لیبرال و قانونی به جنگ هم نمی روند به عنوان نزدیک ترین چیز به قانونی در عرصه سیاست بین الملل قلمداد شده است. از زمانی که دوئل در دهه ۱۹۸۰ این مضمون کانتی را منقح ساخت مباحثات قابل ملاحظه ای درباره آن انجام شده است. برخی از شرکت کنندگان این بحث صرفاً منکر وجود پیوند علی روشنی میان لیبرالیسم و صلح هستند. از دید آنان چنین پیوندهایی در مواردی هم که وجود دارد تصادفی است و ضمناً باید به خاطر داشت که دولتهای لیبرال غالباً به جنگ دولتهای غیر لیبرال می روند. از زمان فروپاشی نظام دوقطبی که بسیاری از لیبرالها مدعی شدند پیروزی مردم سالاری لیبرال تحول فرخنده ای برای مناسبات میان دولتها و نیز مناسبات درونی آنهاست علاقه مندی به تعیین اینکه دقیقاً چه چیزی در لیبرالیسم می تواند دولتهای لیبرال را به برقراری مناسبات مسالمت آمیز با هم متمایل سازد افزایش یافته است. در این دیدگاه تلویحاً این باور وجود دارد که دیگر لازم نیست روابط بین الملل خشونت بار باشد. در واقع با گسترش لیبرالیسم، نظم بین المللی صلح جویانه ای نیز سر بر خواهد آورد. اگر چنین باشد جامعه امروزی دولتها از جهت منسوخ ساختن کاربرد زور در میان دولتها - اگر نه در میان اقوام - در تاریخ بشری مانند خواهد بود.

این ادعا به ویژه با توجه به این استدلال نواقع گرایان جالب توجه است که نظام بین الملل همه دولتها اعم از لیبرال، سوسیالیست، غیر مذهبی یا مذهبی را وادار به مراقبت از منافع خاص خودشان و مهیا بودن برای جنگ می سازد. اگر لیبرالها درست بگویند لازم نیست کنشگران اسیر نظام بین المللی باشند بلکه از نظر اصولی می توانند سیاست جهان را دگرگون سازند. اگر حق با نواقع گرایان باشد چنین اعتقادی به قدرت

کنشگران، بازگشت خطرناکی به آرمان‌گرایی اولیه و خطاهایش خواهد بود زیرا این به معنی سربرآوردن دوباره این باور است که دولتها می‌توانند چشم به راه شرایطی باشند که در آن دولتهای پیشرفته‌تر خشونت را اگر نه از مناسبات‌شان با دولتهای غیرلیبرال، دست‌کم از تعاملات میان خودشان حذف کنند. خطر این باور از دید نواقع‌گرایان این است که دولتها حقایق جاودان درباره روابط بین‌الملل را از یاد خواهند برد ولی بار دیگر از طریق تجربه تلخ جنگ، آنها را به یاد خواهند آورد.

مسئله سطح تحلیل در روابط بین الملل

دیوید سینگر

از: *World Politics* 14 (1961): pp. 77-92

در هر حوزه از تحقیق علمی همواره شیوه‌های متعددی وجود دارد که می‌توان از طریق آنها پدیده‌های در دست بررسی را برای تحلیل سیستمی دستچین کرد و آرایش داد. چه در علوم طبیعی و چه در علوم اجتماعی مشاهده‌گر می‌تواند نگاه خود را روی اجزا یا روی کل، روی مؤلفه‌ها یا روی نظام متمرکز سازد. برای نمونه می‌توان میان گلها یا باغ، میان سنگها یا معدن، میان درختان یا جنگل، میان خانه‌ها یا محله، میان خودروها یا راه‌بندان، میان افراد تبه‌کار یا گروه تبه‌کاران، میان نمایندگان مجلس یا مجلس قانون‌گذاری و... یکی را در کانون توجه خویش قرار داد [۱]. ظاهراً انتخاب سطح تحلیل^۱ خرد یا کلان مسئله‌ای است که صرفاً به روش پژوهش یا سهولت کار نظری ارتباط دارد. ولی اغلب این انتخاب انتخابی کاملاً دشوار است و به احتمال قوی می‌تواند در رشته علمی مورد بحث مایه اختلاف مهمی گردد. پیچیدگی و اهمیت این‌گونه تصمیم‌گیریها درباره سطح تحلیل را از جمله به سهولت می‌توان از مناقشات دیرپایی که میان روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی، میان انسان‌شناسی شخصیت‌نگر و فرهنگ‌نگر،

1. level of analysis

یا میان اقتصاد خُرد و کلان جریان دارد دریافت. به زبان نظریه عمومی سیستمها یا نظامها^۱، مشاهده گر همواره با یک نظام، خُرده نظامهای آن و محیطهای هر یک از آنها روبه روست و گرچه می تواند هر دسته از پدیده ها، از ریزترین سازواره ها تا کل گیتی را به عنوان نظام در دست بررسی خود اختیار کند ولی چنین انتخابی نمی تواند صرفاً تابع هوس یا میل آنی، عادت یا آگاهی و آشنایی صورت گیرد [۲]. پژوهشگر مسئول باید آماده ارزیابی سودمندی نسبی - مفهومی و روش شناختی - انتخابهای مختلفی باشد که برایش امکان پذیر است و نتایج چندگانه سطح تحلیلی را که در انتها اختیار می کند سبک و سنگین نماید. روابط بین الملل نیز از این قاعده مستثنا نیست.

ولی با اینکه هواداران و مخالفان سطوح تحلیل مختلف در بسیاری از رشته های علوم اجتماعی ته و توی این مبحث را درآورده اند، موضوع یاد شده به ندرت در میان پژوهشگران رشته بالنده روابط بین الملل مطرح شده است [۳]. شاید برخی این سکوت را نشانه ای اطمینان بخش بر آن بدانند که این مسئله در روابط بین الملل موضوعیتی ندارد و دیگران آن را گواه این بگیرند که مسئله یاد شده در این حوزه حل و فصل شده است ولی نگارنده حاضر این سکوت را تا حدودی با نگرانی تلقی می کند. صاحب این قلم به موضوعیت مسئله سطح تحلیل در روابط بین الملل اعتقاد کامل دارد و مطمئن است که هنوز این مسئله در این حوزه از مطالعات حل و فصل نگردیده است. بر عکس، به باور من پژوهشگرانی که هنوز غرقه در سنت شهودی یا هنری علوم انسانی یا گرفتار چنبره سیاست گذاری «عملی» هستند از موضوع یاد شده غفلت ورزیده اند. ما در متون درسی و دیگر نوشته هایمان با بی قیدی چشمگیری روی نردبان پیچیدگی سازمانی بالا و پایین می رویم و طبق اقتضای وقت نگاه خود را روی کل نظام، سازمانهای بین المللی، مناطق، ائتلافها، اتحادهای فراملی، کشورها، گروههای فشار داخلی، طبقات اجتماعی،

مسئله سطح تحلیل در روابط بین الملل / ۷

گروههای نخبه، و افراد متمرکز می‌سازیم. و هر چند بیشترمان کشور را به عنوان راحت‌ترین نقطه اتکای خود اختیار کرده‌ایم ولی با عدم درک ارزش وجود یک کانون توجه پایدار، تمایل خود را به بالا و پایین رفتن روی نردبان یاد شده از دست نداده‌ایم [۴]. قطع نظر از اینکه این بی‌توجهی زاده نوپا بودن نسبی رشته روابط بین‌الملل باشد یا نتیجه سرشت سنتهای فکری سیراب‌کننده آن به هر حال همچنان نقش مهمی در توسعه عموماً بطنی نظریه برای بررسی مناسبات میان کشورها دارد. هدف نوشته حاضر مطرح ساختن موضوع سطح تحلیل، روشن ساختن گزینه‌های مختلف، و بررسی نتایج و پیامدهای نظری دو سطح تحلیلی است که به شکل گسترده‌تری به کار گرفته شده است: نظام بین‌المللی، و خرده نظامهای ملی.

۱. شرایط مدل تحلیلی

پیش از بررسی نتایج نظری سطح تحلیل یا سمت‌گیری‌ای که در مدل‌مان اختیار می‌کنیم شایسته است درباره کاربردهای احتمالی چنین مدلی و شرایطی که مدل باید برای برآورده ساختن این کاربردها داشته باشد به بحث بپردازیم.

روشن است که مدل باید توصیف^۱ بسیار دقیقی از پدیده‌های در دست بررسی ارائه کند. بنابراین باید تا حد ممکن تصویر کامل و نامخدوشی از این پدیده‌ها عرضه کند: باید تا بالاترین درجه ممکن با واقعیت عینی همخوانی و با مصادیق تجربی انطباق داشته باشد. ولی می‌دانیم که چنین بازنمایی دقیقی از مجموعه پیچیده و پردامنه‌ای از پدیده‌ها فوق‌العاده دشوار است. شاید این مثال از نقشه نگاری سودمند باشد: شبه کره شلجمی شکلی که کره زمین را به دقیق‌ترین شکلی بازنمایی می‌کند نمی‌توان بدون

برخی تغییر شکلها روی سطح دوبعدی نقشه منتقل ساخت. بر این اساس در نمایش مرکاتور [یا سیستم تصویر استوانه‌ای] هرچه از خط استوا به سمت شمال یا جنوب برویم فاصله‌ها اغراق آمیزتر و جهتها تغییر شکل یافته‌تر نشان داده می‌شود حال آنکه در نمایش نومونیک [یا قطبی] وقتی به سمت خط استوا می‌رویم همین ضعفها پدیدار می‌شود. از همین رو هیچ یک از این دو روش، نمایش کاملاً دقیقی از کره زمین به دست نمی‌دهند و با این حال هر یک آن اندازه به حقیقت نزدیک است که برای برآوردن برخی مقاصد مشخص کاملاً سودمند باشد. هنگام ارزیابی هرگونه مدل تحلیلی برای بررسی روابط بین الملل نیز همین نوع تساهل ضروری است؛ وقتی چاره‌ای جز فدا کردن دقت کامل در بازنمایی امور نداریم باید ببینیم در کجا این تغییر شکل کمتر از همه زیان بار است و در کجا بازنمایی دقیق اهمیت اساسی دارد.

تصمیم‌گیری در این دو مورد به نوبه خود وابسته به دومین شرط از شرایط هرگونه مدل تحلیلی یعنی توانایی تبیین^۱ روابط میان پدیده‌های در دست بررسی است. اینجا دیگر توجه ما آن اندازه که به معتبر بودن تبیین است به دقیق بودن توصیف نیست. مدل ما باید واجد چنان تواناییهای تحلیلی باشد که بتواند روابط علت و معلولی را به شیوه‌ای که هم معتبر باشد و هم جمع و جور بازگو نماید؛ البته غالباً از شرط جمع و جور بودن غفلت می‌شود ولی این شرط پیامدهایی برای راهبرد پژوهشی دارد که به هیچ وجه بی‌اهمیت نیست [۵]. همین جا باید تأکید کنیم که غرض اصلی و اولیه از هر نظریه، تبیین امور است و چنانچه شرط دقیق بودن توصیف و معتبر و جمع و جور بودن تبیین با هم در تعارض قرار گیرد باید اولویت را به دومی داد ولو آنکه تا حدودی به قیمت از دست رفتن دقت در بازنمایی امور تمام شود.

سرانجام اینکه بی‌جا نیست اگر از هر مدل تحلیلی انتظار داشته باشیم که قادر به

1. explanation

مسئله سطح تحلیل در روابط بین‌الملل / ۹

پیش‌بینی^۱ قابل اعتماد امور باشد. ذکر این شرط پس از بقیه شرایط به هیچ وجه به معنای آن نیست که برآورده شدن آن از دو شرط دیگر دشوارتر یا پرزحمت‌تر است. برخلاف باور رایج، پیش‌بینی کردن برای یک مدل آسان‌تر از تبیین یا حتی توصیف امور است. برای نمونه، هر فرد عامی بی‌اطلاعی هم می‌تواند پیش‌بینی کند که با فشار بر پدال گاز خودرویی که به آهستگی در حال حرکت است بر سرعت آن افزوده خواهد شد؛ امشب ماه بزرگ‌تر یا کوچک‌تر از دیشب مشاهده خواهد شد؛ یا وقتی روی آدم عادی دست بلند کنیم صورتش را برخواهد گرداند. این پیش‌بینیها نیازمند مدلی بسیار خوش‌ساخت یا باریک بینانه از گیتی نیست ولی تبیین آنها به چیزی به مراتب بیش از آنچه در اذهان ما می‌گذرد نیاز دارد. به همین سان، می‌توانیم با درجه قابل ملاحظه‌ای از اعتماد و اطمینان پیش‌بینی کنیم که هر کشوری در برابر حمله نظامی دست به حمله نظامی خواهد زد ولی با وجود سادگی فاحش خود این کنشها، تشریح و درک فرایندها و عواملی که منجر به چنین واکنشی می‌شود به مراتب دست نیافتنی‌تر است.

پس از بیان نسبتاً فشرده شرایطی که هر مدل تحلیلی کارآمدی باید داشته باشد اکنون می‌توانیم به این مسئله بپردازیم که چگونه انتخاب هر کانون تحلیلی توسط فرد بر چنین مدلی اثر می‌گذارد و توانایی آن را برای توصیف، تبیین و پیش‌بینی تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۲. نظام بین‌المللی چونان یک سطح تحلیل

اگر کار را از سطح تحلیل سیستمی^۲ آغاز کنیم نظام بین‌المللی کل را کانون توجه نسبتاً آشنا و نوید بخشی خواهیم یافت. نخست، این نظام فراگیرترین سطح تحلیلی است که

1. prediction

2. systemic level of analysis

می‌توان اختیار کرد و کل تعاملات صورت گرفته در درون نظام و محیط آن را دربرمی‌گیرد. با متمرکز شدن روی نظام می‌توانیم الگوهای تعامل مشاهده شده در نظام را بررسی کنیم و درباره پدیده‌هایی چون شکل‌گیری و فروپاشی ائتلافها، فراوانی و طول عمر برخی آرایشهای مشخص قدرت، تغییرات پدید آمده در ثبات نظام، میزان پاسخگویی آن در برابر تغییرات پدید آمده در نهادهای سیاسی رسمی، و هنجارها و فرهنگ آن در مقام یک نظام اجتماعی احکامی کلی صادر کنیم. به دیگر سخن، سطح تحلیل سیستمی و تنها همین سطح به ما امکان بررسی کلیت مناسبات بین‌المللی را با میزانی از جامعیت می‌دهد که وقتی توجه مان را روی سطح نازل‌تر و جزئی‌تری متمرکز می‌سازیم ضرورتاً از دست می‌رود. بر همین اساس، این سطح تحلیل در مقام توصیف امور، هم مزیتها و هم ضعفهایی دارد؛ مزیت‌های آن زاده جامعیت آن است و ضعف‌هایش ناشی از کم توجهی ضروری به جزئیات.

از لحاظ تبیین، مدل نظام‌نگر گرفتار برخی مشکلات راستین است. نخست، معمولاً این مدل مشاهده‌گر را به اغراق درباره تأثیر نظام بر بازیگران ملی و برعکس، ناچیز شمردن تأثیر بازیگران بر نظام سوق می‌دهد. مسلماً چنین چیزی به هیچ وجه ناگزیر نیست؛ می‌توان نظام را نه موجودیتی اجتماعی - سیاسی با پویایی خاص خود بلکه چونان محیط نسبتاً منفعلی انگاشت که در آن دولتهای پویا مناسبات خود را به منصفه ظهور می‌رسانند. ولی گرایش طبیعی در این جهت وجود دارد که برای هر چیزی که توجه خود را روی آن متمرکز می‌سازیم توانایی و استعدادی بیش از آنچه در حالت معمولی می‌توان انتظار داشت قائل می‌شویم. براین اساس، معمولاً در مدل نظام‌نگر کشورها را کمتر خودمختار و واجد قدرت انتخاب مستقل و بیشتر اسیر نوعی جبر می‌انگاریم.

دوم، این سطح تحلیل خاص تقریباً به ناگزیر ایجاب می‌کند که اصول عملیاتی سیاست خارجی بازیگران ملی را فوق العاده همسان بینگاریم. بنا به تعریف وقتی روی

مسئله سطح تحلیل در روابط بین‌الملل / ۱۱

کل متمرکز می‌شویم مجال چندانی برای توجه به تفاوت رفتار اجزا با هم باقی نمی‌ماند. تصادفی نیست که برجسته‌ترین نظریه پرداز بین‌الملل - و یکی از انگشت‌شمارترین نویسندگان متون روابط بین‌الملل که نگاه خود را روی نظام بین‌الملل متمرکز ساخته است - فرض را بر این می‌گذارد که همه دولتمردان برحسب منافع که ترجمانی جز قدرت ندارد می‌اندیشند و عمل می‌کند [۶]. اگر از این رفتار که تنها متوجه یک چیز [قدرت] است تفسیری ظاهری و محدود به دست دهیم به تصویر ساده انگارانه‌ای شبیه انسان اقتصادی یا انسان تابع امیال جنسی می‌رسیم و اگر تعبیری موسع از آن را مبنا قرار دهیم در وضعی نه چندان بهتر از روان‌شناسی قرار می‌گیریم که بنابر مدل وی انسان در پی «خود شکوفایی» یا «بیشینه ساختن دستاوردها»ی خود است؛ تمامی این‌گونه مدل‌های خام دچار همان نقطه ضعف چاره ناپذیری هستند که اصل «لذت - درد» فایده‌گرایان به آن مبتلاست. درست همان‌طور که افراد درباره‌ای که چه چیز لذت یا سود و چه چیز درد یا زیان است نظرات بسیار متفاوتی دارند کشورها هم می‌توانند نظرات بسیار مختلفی درباره منافع ملی داشته باشند و در پایان چاره‌ای جز این نخواهیم داشت که این مقوله کلی را بشکنیم و منقح سازیم. وانگهی، پروفیسور مورگنتاو چاره‌ای جز این ندارد که از این هم فراتر رود و موضوعیت انگیزه‌ها و نیز ترجیحات ایدئولوژیک را در رفتار ملی انکار کند حال آنکه اینها نماینده دو بعد کارگشایی هستند که می‌توان بر اساس آنها میان کشورهای متعدد موجود در نظام بین‌المللی تمایز گذاشت. رویکرد نظام‌نگر با تن زدن از هرگونه توجه تجربی به تنوعات درونی موجود در داخل کشورهای جداگانه معمولاً به نوعی برداشت درباره بازیگران ملی می‌انجامد که با «جعبه سیاه» یا «توپ بلیارد» شباهت دارد [۷]. با دست کم گرفتن - یا انکار - تفاوت‌های موجود میان کشورها یا با تقریباً ناممکن دانستن مشاهده بسیاری از این تفاوت‌های درونی [۸] تصویر بسیار همگونی از کشورهای موجود در نظام بین‌المللی به دست می‌آید. و گرچه شاید این تصویر مبنای

شایسته‌ای برای صدور احکام علی^۱ نباشد ولی برای گزاره‌های بازگوکننده همبستگی^۲ میان متغیرها به میزان قابل قبولی کارآمد است. به عبارت مشخص‌تر، تصویر یاد شده به ما اجازه می‌دهد تا به مشاهده و سنجش همبستگی میان برخی نیروها یا محرک‌هایی که به نظر می‌رسد کشورها را تحت تأثیر قرار می‌دهند و الگوهای رفتاری ظاهراً نتیجه شده از این محرک‌ها پردازیم. البته باید بر محدودیتهای مستتر در واژه «ظاهراً» تأکید ورزیم؛ ممکن است آنچه را که نتیجه محرکی خاص می‌پنداریم تنها حاصل تصادف یا جعلی باشد. از همین رو – هر اندازه هم که منطق استنتاجی ما مجاب‌کننده باشد – تا زمانی که درباره عناصر اصلی موجود در زنجیره علت و معلول به تحقیق و واریسی نپرداخته‌ایم تنها می‌توانیم قائل به همبستگی و نه نتیجه شدن یکی از دیگری شویم.

از این گذشته با پرهیز از دشواریهای فراوانی که مشاهده درون کشورها دارد به مدل فوق‌العاده قابل اداره‌ای دست می‌یابیم که چندان دچار پیچیدگیهای روش‌شناختی یا تجربه‌گرایی طاقت‌فرسایی نیست که برای کندوکاو در زیر ظاهر رفتار بازیگران لازم است و این ویژگی مغتنمی است. سرانجام همان‌گونه که در مقدمه بحث یادآور شدیم سمت‌گیری سیستمی به عنوان مبنای پیش‌بینی تا اندازه قابل ملاحظه‌ای رضایت ما را برآورده می‌سازد ولو آنکه این پیش‌بینی فراتر از ویژگیهای نظام رود و به گزاره‌هایی پیشگویانه درباره خود بازیگران مبدل شود؛ مسلماً در اینجا فرض بر آن است که بازیگران نسبتاً به شکل خام و کلی مشخص می‌شوند و رفتارشان نیز به همین ترتیب پیش‌بینی می‌گردد.

اینها برخی از نتایج ضمنی مهم‌تر مدلی است که روی کلیت نظام بین‌المللی متمرکز می‌باشد. اکنون بیاید به سمت‌گیری آشناتر یعنی تمرکز روی خود دولت ملی پردازیم.

۳. دولت ملی چونان یک سطح تحلیل

دیگر سطح تحلیلی که در این نوشته بدان می‌پردازیم دولت ملی - بازیگر اصلی ما در روابط بین‌الملل - است. دولت ملی آشکارا کانون توجه سنتی پژوهشگران غربی و سطح تحلیلی است که تقریباً بر تمامی متون درسی رایج در دانشگاه‌ها و مؤسسات عالی انگلیسی زبان سایه افکنده است.

آشکارترین مزیت این سطح تحلیل آن است که اجازه می‌دهد میان بازیگران نظام بین‌الملل تفاوت‌های مهمی قائل شویم زیرا ایجاب نمی‌کند که بازیگران ملی را چندان شبیه هم بدانیم و مشاهده‌گر را تشویق می‌کند تا آنها را به شکل مشروح‌تری به بررسی گذارد. نمی‌توان بر نتایج مطلوب چنین تحلیل عمیقی چشم بر بست زیرا تنها هنگامی قادر به صدور تعمیم‌های مقایسه‌ای برآستی معتبر هستیم که بازیگران را به بررسی عمیق گذاریم؛ و گرچه مدل سیستمی لزوماً مانع مقابله و مقایسه خُرده‌نظام‌های ملی نیست معمولاً به مقایسه‌هایی نسبتاً کلی که بر ابعاد و ویژگی‌های نسبتاً خاصی مبتنی است می‌انجامد. از سوی دیگر به هیچ وجه اطمینانی وجود ندارد که رویکرد کشورنگر به مدل باریک بینانه‌ای برای بررسی مقایسه‌ای سیاست خارجی منتج شود؛ شاید به استثنای بررسی هاس و وایتینگ [۹] هیچ یک از متنها بزرگ برای تشریح و تبیین رفتار ملی بر حسب بیشتر متغیرهای مهمی که می‌توان رفتار یاد شده را بر اساس آنها به تحلیل تطبیقی گذاشت تلاش جدی و موفقی صورت نداده‌اند. ولی ظاهراً این کاستی ربطی به سطح تحلیل به کار رفته ندارد و نتیجه ناآشنایی عمومی ما با دیگر علوم اجتماعی (که توجه بسیاری به مطالعه تطبیقی دارند) و نیز عقب افتادگی حوزه مطالعات حکومت و سیاست مقایسه‌ای است که احتمالاً بیشتر متخصصان روابط بین‌الملل در آن تجربه نسبی دارند.

ولی درست همان طور که تمرکز روی کشورها در مقام بازیگر به ما امکان می‌دهد

تا از همگون‌پنداری نادرستی که اغلب با تمرکز روی نظام بین‌الملل همراه است دوری جویم در عین حال می‌تواند سبب شود که از سوی دیگر پشت بام فرو افتیم و درباره تفاوت‌های موجود میان بازیگران خُرده‌سیستمی اغراق کنیم. هرچند روشن است که هیچ یک از این دو افراط و تفریط نقشی در مقایسه باریک بینانه سیاست‌های خارجی ندارد و چنین مقایسه‌ای نیازمند دلمشغولی متوازن به مشابهت‌ها و تفاوت‌ها هر دو است ولی ظاهراً زمانی که تسلیم تمایل به اغراق درباره تفاوت‌ها می‌شویم بیش از همه در معرض خطریم؛ مقابله و مقایسه را تنها می‌توان از مشاهده همگونی‌ها پیش برد [۱۰].

اشکال دیگری که به نوبه خود از تمایل به قائل شدن تفاوت‌های بیش از حد ناشی می‌شود کوتاه فکری بطلمیوسی است. هنگام تأکید بیش از حد بر تفاوت‌های موجود میان دولتهای ملی متعدد، مشاهده گر معمولاً بسیاری از چیزهایی را که خود فضیلت می‌انگارد به کشور خودش و رذایل را به دیگر کشورها به ویژه به دشمنان وقت کشورش نسبت می‌دهد. هراس از این قوم‌محوری به هیچ وجه بی‌پایه نیست و مروری بر متون عمده روابط بین‌الملل که از ۱۹۴۵ در ایالات متحده منتشر شده است گواه آن است. در این نوشته‌ها نه تنها اغلب جهان از پشت عینک منافع ملی امریکا به تصویر کشیده می‌شود بلکه اتحاد شوروی نیز مورد توجه (اگر نگوییم خشم) بیش از اندازه‌ای قرار می‌گیرد. خطا نیست اگر بگوییم بیشتر این متون را می‌توان به عنوان بررسی سیاست خارجی امریکا قلمداد کرد. لازم نیست درباره این‌گونه نارساییهای علمی که به سمت‌گیری «ما در برابر آنها» باز می‌گردد دراز گویی کنیم ولی این‌گونه کاسیتها همچنان خطر مهمی است که هنگام به کارگیری مدل بازیگر ملی ما را تهدید می‌کند.

دیگر پیامد مهم سمت‌گیری خُرده‌سیستمی آن است که تنها در چارچوب خاص آن می‌توان انتظار کاربست ثمربخش رویکرد تصمیم‌گیری را داشت [۱۱]. به یقین همگان کاربست‌ناپذیر شدن این رویکرد را مایه تأسف نمی‌دانند؛ با توجه به انتقادات وارد بر رویکرد تصمیم‌گیری و قصور بیشتر ما از تلاش برای به کار بستن آن ممکن است کسی

مسئله سطح تحلیل در روابط بین‌الملل / ۱۵

نتیجه بگیرد که کاربست ناپذیر شدن این رویکرد به هیچ وجه زیانی به بار نمی‌آورد. ولی نکته مهمی که باید در اینجا خاطر نشان ساخت این است که جدای از اینکه چه ارزشی برای رویکرد تصمیم‌گیری قائل باشیم مدل نظام‌نگر چارچوب مناسبی برای این رویکرد مشروح و مقایسه‌ای در زمینه بررسی روابط بین‌الملل نیست.

پیامد دیگر و شاید ظریف‌تر انتخاب کشورها به عنوان کانون توجه یا سطح تحلیل آن است که بدین ترتیب کل مسئله اهداف، انگیزه و مقصود در سیاست ملی به میان می‌آید [۱۲]. هرچند شاید این یکی از ویژگیهای غریب سنت فلسفی غرب باشد ولی ظاهراً وقتی یک نفر غربی با لزوم تبیین رفتار فردی یا جمعی روبه‌رو می‌شود تمایل شدیدی به پیروی از رویکرد هدف‌نگر دارد. ظاهراً پاسخگویی به این پرسش که آیا رفتار ملی هدفمند است یا نه ایجاب می‌کند که درباره دو بعد جداگانه (ولی نه همیشه غیرقابل جمع) به بحث بپردازیم.

نخست، این مسئله آشکارتر مطرح است که آیا کسانی که به نیابت از کشور به تنظیم و اجرای سیاست خارجی مشغولند آگاهانه پیگیر اهداف نسبتاً ملموسی هستند یا نه. برای نمونه به دشواری می‌توان انکار کرد که این افراد که سرگرم ایفای نقشهای خود هستند برخی نتایج مشخص را در ذهن دارند که امیدوارند با پیگیری راهبردی خاص آنها را متحقق سازند. پس در این معنا می‌توان کشورها را سازواره‌هایی هدف‌جو دانست که رفتاری هدفمند از خود به نمایش می‌گذارند.

اما می‌توان برداشت نسبتاً متفاوتی از هدفمندی داشت و پرسید که آیا هدفمندی صرفاً ساخته‌ای ذهنی نیست که انسان به دلیل عادت خودپسندانه به آموزه اراده و جست و جو به دنبال ویژگیهایی که او را از ماده فیزیکی و جانوران پست‌تر متمایز سازد آن را به خود می‌بندد. و اگر بشر در مقام فرد انسان چنین رفتار هدف‌جویانه آگاهانه‌ای را به خود نسبت می‌دهد می‌توان گفت که در مرحله بعد همین ویژگی را به سازمانهایی اجتماعی نیز که خود در آنها عضویت دارد نسبت می‌دهد. ظاهراً مسئله به این تقلیل می‌یابد که آیا

انسان و جوامع انسانی پیگیر هدفهایی هستند که خود انتخاب کرده‌اند یا به سمت اهدافی رانده می‌شوند که نیروهایی که اساساً خارج از کنترل‌شان است آن اهداف را بر آنها تحمیل کرده‌اند [۱۳]. راه دیگر طرح این معما آن است که پرسیم آیا با هدفهایی سر و کار داریم که انسانها و کشورها برای دستیابی به آنها می‌کوشند یا هدفهایی که ویژگیهای گذشته و حال محیط اجتماعی و طبیعی‌شان آنها را به سوی آن اهداف می‌راند. روشن است که در اینجا واژه‌های «هدف» و «مقصود» را به دو معنای متمایز به کار می‌بریم؛ یکی آنها که آگاهانه در نظر گرفته و به شکل کمابیش عاقلانه‌ای پیگیری می‌شوند و دیگری آنها که بازگیر آگاهی چندانی از آنها ندارد ولی به سوی آنها رانده می‌شود.

با اتخاذ موضعی بینایی در این بحث که اساساً شکل خاصی از بحث جبر و اختیار است می‌توان پذیرفت که کشورها به سمت نتایجی حرکت می‌کنند که آگاهی چندانی از آنها ندارند و کمتر از آن تحت کنترل‌شان است و با این حال نتایج خاصی را ترجیح می‌دهند و بنابراین انتخاب می‌کنند و با تنظیم آگاهانه راهبردهایی می‌کوشند آنها نتایج را متحقق سازند.

از این گذشته وقتی مدل کشورنگر را به کار می‌گیریم مسئله هدف‌جویی متضمن این پرسش هم هست که چگونه و چرا برخی کشورها پیگیر انواع خاصی از اهداف هستند. هر چند می‌توان در مدل نظام‌نگر این مسئله را نادیده گرفت یا با قائل شدن اهداف یکسان برای همه بازیگران ملی آن را حل و فصل کرد ولی تلقی کشورها به عنوان بازیگران اصلی ایجاب می‌کند که درباره فرایندهای انتخاب اهداف ملی، عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر این فرایندها و چارچوب نهادی زاینده آنها به تحقیق بپردازیم. شایسته یادآوری است که با وجود میل شدیدی که در بیشتر متون روابط بین‌الملل برای بهره‌گیری از مدل کشورنگر وجود دارد تحلیل‌های تجربی یا حتی قیاسی بسیار اندکی درباره این فرایندها صورت گرفته است [۱۴].

در اینجا هم می‌توان این خلأ را به کاستیهای روش‌شناختی و مفهومی آموزشهای

مسئله سطح تحلیل در روابط بین الملل / ۱۷

پیش از فارغ التحصیلی متخصصان روابط بین الملل نسبت داد [۱۵]. ولی در هر حال اهداف و انگیزه‌ها متغیرهایی مستقل و در عین حال وابسته هستند و چنانچه قصد تبیین سیاست خارجی یک کشور را داریم نمی‌توانیم صرفاً این هدفها را مفروض بینگاریم بلکه باید یک گام به عقب بازگردیم و درباره سرچشمه آنها و روند تبدیل آنها به متغیرهای تعیین کننده رفتار کشورها به تحقیق پردازیم.

انتخاب مدل بازیگران ملی با یک معمای دیگر نیز همراه است که به موضوع پدیدارشناسی بازمی‌گردد: آیا رفتار بازیگران را بر حسب عواملی عینی به بررسی می‌گذاریم که بنا به ادعا بر این رفتار تأثیر می‌گذارند یا بر حسب برداشت^۱ بازیگر درباره این «عوامل عینی»؟ هر چند این دو رویکرد کاملاً غیر قابل جمع نیستند ولی از مفروضات بسیار متفاوت و غالباً ناسازگاری نشأت می‌گیرند و به مدل‌های بسیار متفاوتی از رفتار ملی راه می‌برند [۱۶].

نخستین فرض از مجموعه این مفروضات با مسئله کلی علیت اجتماعی^۲ ارتباط دارد. مطابق یک دیدگاه، افراد و گروهها به شکلی شبه جبری در برابر واقعیت‌های محیطی فیزیکی، کنشها یا قدرت دیگر افراد یا گروهها، و نیروها یا محرک‌های «عینی» و «واقعی» مشابه، از خود واکنش نشان می‌دهند. نقطه مقابل این نگرش دیدگاهی است که رفتار افراد را زیر تأثیر این‌گونه نیروهای عینی نمی‌داند بلکه معتقد است که شیوه دریافت و ارزیابی این نیروها قطع نظر از اینکه چنین برداشتهایی تا چه حد مخدوش یا ناقص باشد بر رفتار افراد و گروهها اثر می‌گذارد. از دید هواداران دیدگاه اخیر تنها واقعیت، واقعیت پدیداری – آنچه حواس بشر دریافت می‌کند – است؛ نیروهایی که دریافت نشوند برای آن بازیگر وجود ندارد و نیروهایی هم که وجود دارند تنها به نحوی وجود دارند که دریافت می‌شوند. هر چند به دشواری می‌توان پذیرفت که یک فرد، گروه یا کشور از

1. perception

2. social causation

نیروهایی چون آب و هوا، بعد مسافت، یا قدرت فیزیکی یک همسایه تنها تا جایی تأثیر می‌پذیرد که آن نیروها را درک و ارزیابی کند ولی باید اذعان داشت که مسلماً برداشتها بر نحوه واکنش در برابر این نیروها اثر می‌گذارد. همان‌گونه که غالباً گوشزد شده است فردی که از پنجره طبقه دهم ساختمانی پا بیرون گذارد قطع نظر از اینکه چه برداشتی درباره نیروی جاذبه زمین داشته باشد به زمین سقوط خواهد کرد ولی از سوی دیگر چنین برداشتی عامل عمده‌ای در پا بیرون گذاشتن یا نگذاشتن وی از آن پنجره است [۱۷]. نکته این است که اگر درباره علیت، دیدگاهی پدیدارشناسانه اختیار کنیم به استفاده از مدل پدیدارشناختی برای تبیین امور گرایش خواهیم یافت.

دومین فرض مؤثر بر تمایل فرد به رویکرد پدیدارشناختی^۱، محدودتر و اساساً فرضی روش‌شناختی است. بر این اساس می‌توان گفت که با نادیده گرفتن پیوند میان نیروهای بیرونی مؤثر بر کشور و رفتار کلی سیاست خارجی آن، هرگونه توصیف رفتار ملی در هر موقعیت بین‌المللی مشخص فوق‌العاده ناقص خواهد بود. از این گذشته، اگر علاقه‌مندی ما از صرف توصیف «رخدادها» فراتر رود و تا قلمرو تبیین دامنه یابد می‌توان مدعی شد که این از قلم انداختن پیوند شناختی و برداشتی، از منظر هستی‌شناسی فاجعه بار خواهد بود. می‌توان پرسید که با نادیده گرفتن واسطه‌ای که از طریق آن شرایط و عوامل بیرونی در قالب تصمیمات سیاست‌گذارانه ترجمان می‌یابد چگونه می‌شود از «علل» سیاستهای یک کشور سخن گفت؟ ممکن است میان همه انواع نیروهای موجود در نظام بین‌المللی و رفتار کشورها همبستگی‌هایی مشاهده کنیم ولی بدون تحقیق تجربی درباره زنجیره علت و معلولی که بنا به ادعا این دو را به هم پیوند می‌دهد به یقین رابطه علی میان آنها اکیداً قیاسی و فرضی باقی می‌ماند. از همین رو، حتی اگر تواناییهای توصیفی ناقص یک مدل غیر پدیدارشناسانه هم رضایت خاطر ما را

1. phenomenological approach

مسئله سطح تحلیل در روابط بین‌الملل / ۱۹

برآورد باز برای پیشرفت در مسیر تبیین امور چاره‌ای جز چنگ زدن به دامن مدل پدیدارشناسانه نداریم.

دیدگاه مخالف بر آن است که استدلال بالا بر درک نادرست سرشت تبیین در علوم اجتماعی پایه می‌گیرد. برای تبیین رفتار کشور یا هر گروه انسانی دیگری به هیچ وجه لازم نیست هر برداشت، انتقال و دریافتی میان محرک و پاسخ یا درون‌داد و برون‌داد را ردگیری کنیم. وانگهی، چه کسی می‌تواند بگوید مشاهده تجربی – که دستخوش خطاهای بسیاری است – به عنوان مبنای تبیین بهتر از استنتاج، استنباط یا قیاس آگاهانه است؟ آیا تبیینی که به شکل منطقی از یک مدل نظری منسجم برخاسته باشد درست به اندازه تبیینی مبتنی بر مجموعه‌ای گمراه‌کننده و مبهم از داده‌ها که بیشترشان را تنها با شیوه‌ها و مفاهیم بیگانه برای علم سیاست و تاریخ می‌توان به تحلیل گذاشت قابل اعتماد نیست؟

این به نوبه خود ما را به سومین فرض مرتبط با موضع فرد در قبال مسئله پدیدارشناسی رهنمون می‌سازد: آیا می‌توان ابعاد و ویژگیهای حوزه پدیداری تصمیم‌گیران را به روش تجربی مشخص ساخت؟ یا به عبارت دقیق‌تر، حتی اگر بر این باور باشیم که برداشتها و اعتقادات تصمیم‌گیران تغییری تعیین‌کننده در تبیین سیاست خارجی هر کشور است آیا می‌توان این برداشتها و اعتقادات را به درستی و به شکل اسلوب‌مند مورد مشاهده قرار داد [۱۸]؟ وانگهی آیا مدل پدیدارشناسانه ایجاب نمی‌کند که از حد طبقه‌بندی و توصیف این‌گونه متغیرها فراتر رویم و وارد شبکه در هم پیچیده‌ای از روابط شویم که متغیرهای یاد شده از دل آن سر برمی‌آورند؟ اگر بر این باور باشیم که این متغیرهای پدیداری را می‌توان به شکل اسلوب‌مند مورد مشاهده قرار داد، توضیح داد و آنها را در تبیین رفتار یک کشور در نظام بین‌المللی به کار گرفت در این صورت تمایل مضاعفی برای پذیرش رویکرد پدیدارشناسانه خواهیم داشت. ولی اگرچنین باوری نداشته باشیم یا متقاعد شویم که گردآوری این‌گونه داده‌ها کارآمد یا

مقرون به صرفه نیست در این صورت از پذیرش رویکرد پدیدارشناسانه تن خواهیم زد. چهارمین مسئله در مناقشه پدیدارشناسانه به سرشت کشور در مقام بازیگر عرصه روابط بین‌الملل بازمی‌گردد. ما به بررسی چه چیز یا چه کسی می‌پردازیم؟ آیا موضوع بررسی ما موجودیت اجتماعی مشخصی با مرزهای روشن است؟ یا مجموعه‌ای از افراد، نهادها، رسوم و آیینها؟ کاملاً روشن است که کسانی که کشور یا دولت را واحد اجتماعی یکپارچه‌ای می‌دانند به ویژه اگر تمایل به انضمامی یا ملموس ساختن این امر انتزاعی داشته باشند نمی‌توانند فایده چندان برای رویکرد پدیدارشناسانه قائل باشند. این‌گونه انتزاعات را نمی‌توان دریافت کرد، شناخت یا پیش‌بینی کرد (مسلماً مگر آنکه ملموس ساختن این امر انتزاعی تا بدانجا دامنه یابد که آن را به صورت انسان مجسم سازیم و ویژگیهایی چون اراده، فکر و شخصیت برای آن قائل شویم). از سوی دیگر، اگر کشور یا دولت را گروهی از افراد فعال در داخل یک چارچوب نهادی بدانیم در این صورت متمرکز شدن روی حوزه پدیداری افرادی که در فرایند سیاست‌گذاری مشارکت دارند کاری کاملاً با معنی است. به دیگر سخن، افراد قادر به تجربه کردن، تصور کردن و انتظار داشتن هستند حال آنکه نهادهای انتزاعی را جز در معنای استعاری نمی‌توان قادر به چنین کارهایی دانست. بر این اساس، اگر بازیگر ما حتی نمی‌تواند حوزه‌ای پدیداری داشته باشد متوسل شدن به رویکرد پدیدارشناسانه چندان موردی ندارد [۱۹].

اینها برخی از مسائلی است که به نظر می‌رسد در پیرامون موضوع پدیدارشناسی مطرح است. آن دسته از ما که نیروهای اجتماعی را مستقل از آگاهی بازیگر، فعال می‌دانیم، معتقدیم تبیین نیازمند مشخص ساختن تمامی حلقه‌ها در یک زنجیره علت و معلولی نیست، درباره عملی بودن گردآوری داده‌های پدیداری تردید داریم، یا کشور را موجودیتی مستقل از افراد عضو آن می‌دانیم معمولاً رویکرد پدیدارشناسانه را مردود خواهیم شمرد [۲۰]. منطقاً تنها کسانی ناگزیر از پذیرش این رویکرد هستند که با هر یک

مسئله سطح تحلیل در روابط بین‌الملل / ۲۱

از چهار فرض بالا مخالف باشند. عدم پذیرش یکی از این چهار فرض برای این اجبار کافی است.

مطالب فوق برخی از پیامدهای مهم‌تر و مشکلات خیره‌کننده اتخاذ مدل بازیگر ملی را نشان می‌دهد. به نظر می‌رسد پیامدها و مشکلات حکایت از آن دارند که احتمالاً این سمت‌گیری خُرده‌سیستمی به توصیفی غنی‌تر و تبیینی رضایت‌بخش‌تر از روابط بین‌الملل (از منظر تجربه‌گرایی) راه می‌برد هر چند ظاهراً قدرت پیش‌بینی آن از سمت‌گیری سیستمی بیشتر نیست. ولی این برتری توصیفی و تبیینی تنها به بهای تن دادن به پیچیدگی روش‌شناختی قابل ملاحظه‌ای به دست می‌آید.

۴. نتیجه‌گیری

پس از بحث درباره برخی تواناییهایی که این دو سطح تحلیل ممکن از لحاظ توصیف، تبیین و پیش‌بینی امور دارند اکنون بجاست سودمندی نسبی آن دو را به ارزیابی گذاریم و بکوشیم حکمی نسبتاً کلی درباره کمک احتمالی آنها به رشد نظری بیشتر در بررسی روابط بین‌الملل صادر کنیم.

از لحاظ توصیف امور، سطح سیستمی در مقایسه با سطح ملی یا خُرده‌سیستمی تصویر جامع‌تر و کل‌نگرتری از روابط بین‌الملل به دست می‌دهد. از سوی دیگر تصویر تک‌نگر و نامنسجم‌تری را که سطح تحلیل نازل‌تر ارائه می‌کند تا حدودی جزئیات غنی‌تر، عمق بیشتر و ژرف‌نگری فزون‌تر آن جبران می‌کند [۲۱]. در زمینه تبیین ظاهراً چندان تردیدی نیست که سمت‌گیری خُرده‌سیستمی یا تمرکز روی بازیگران به مراتب ثمربخش‌تر است و امکان تحقیق فراگیرتری را درباره فرایندهای سیاست‌گذاری خارجی فراهم می‌سازد. در این حالت قادریم از محدودیتهای سطح سیستمی فراتر رویم و به جای بیان روابط همبستگی صرف، روابط معنادارتر علت و معلولی را بازگو

نماییم. و از نظر پیش بینی امور به نظر می‌رسد که هر دو سمت‌گیری به یک اندازه نویدبخش باشند. مسئله به این بستگی دارد که قصد پیش‌بینی چه چیزی را داریم. برای نمونه، معمولاً سیاست‌گذاران پیش‌بینی دربارهٔ اجزا را ترجیح می‌دهند حال آنکه دانشمندان احتمالاً یا پیش‌بینیهای عام دربارهٔ رفتار طبقهٔ خاصی از کشورها یا پیش‌بینیهای ناظر بر خود نظام را ترجیح می‌دهند.

آیا این بحث فشرده به معنی تأیید قطعی یکی از این دو مدل است؟ ظاهراً نه. ممکن است پژوهشگران به دلایل بسیار گوناگونی در هر زمان مشخص به یک سطح بیش از سطح دیگر علاقه‌مند باشند و البته بسته به نیازهای پژوهشی مطرح، سمت‌گیری خود را تغییر دهند. پس در واقع مسئله این نیست که بینیم کدام سطح تحلیل برای کل رشتهٔ روابط بین‌الملل از بقیه ارزشمندتر است و سپس خواستار رعایت آن تا ابد شویم [۲۲]. بر عکس، مسئله این است که متوجه مطرح بودن این موضوع مفهومی مقدماتی باشیم و بدانیم پیش از انجام هر پژوهش مشخصی باید به طور موقت تکلیف این موضوع را معین کنیم. همچنین باید تأکید کنیم که در نوشته حاضر تنها به دو سمت‌گیری رایج‌تر پرداختیم ولی سمت‌گیریهای بسیاری غیر از این دو نیز وجود دارند که حتی شاید بالقوه ثمربخش‌تر از آنها باشند. وانگهی در نظام بین‌الملل نشانه‌های بسیاری دال بر دگرگونی احتمالی آن وجود دارد و چه بسا قالبهای نهادی موجود ویژگیهای تازه‌ای پیدا کنند یا نهادهای تازه‌ای سر برآورند و جای قبلیها را بگیرند. در واقع اگر ناتوانی یک نهاد از ایفای وظایفش منجر به دگرگونی یا اضمحلال آن شود پس می‌توانیم انتظار تنزل مقام مستمر و حتی نابودی دولت ملی را به عنوان بازیگر مهم نظام سیاسی جهانی داشته باشیم.

ولی حتی اگر نتوانیم استدلالی قطعی در تأیید یکی از سطوح تحلیل ممکن ارائه کنیم باز باید پیوسته متوجه کاربرد آنها باشیم. می‌توانیم در یک جا از این سطح تحلیل و در جایی دیگر از سطح تحلیل دیگر بهره بگیریم ولی نمی‌توانیم درمیانه یک بررسی

مسئله سطح تحلیل در روابط بین‌الملل / ۲۳

مشخص، سمت‌گیری خود را تغییر دهیم. و زمانی که در واقع از ابتدا یکی را انتخاب می‌کنیم یا در مواقع مناسب و مقتضی یکی را به جای دیگری به کار می‌گیریم باید به پیامدهای چنین انتخابی از لحاظ توصیف، تبیین و پیش‌بینی امور کاملاً واقف باشیم.

تنها یک نکته می‌ماند که باید تکلیفش روشن شود. با وجود این شرح بلند بالا، باز ممکن است کسی پرسد آیا این بحث صرفاً تمرین بی‌ثمری در درازگویی نبوده است. می‌توان پرسید که اگر مصادیق عینی اساساً واحد باشند چه فرقی میان این دو سطح تحلیل وجود دارد؟ یا به دیگر سخن، آیا میان روابط بین‌الملل و سیاست خارجی تطبیقی هیچ تفاوتی وجود دارد؟ شاید با زدن چند مثال، تفاوت‌های ظریف و مهمی که با تغییر دادن سطح تحلیل بروز می‌کند روشن شود. برای نمونه، می‌توان فرض را بر این گذاشت که وقتی وجه مشخصه نظام بین‌المللی ستیز سیاسی میان دو بازیگر قدرتمندتر آن باشد نظام تمایل نیرومندی به دوقطبی شدن پیدا می‌کند. این یک گزاره سیستمی یا نظام‌نگر است. گزاره خُرده سیستمی ناظر بر همین مصادیق عینی کلی چنین خواهد بود: زمانی که یک بازیگر قدرتمند با بازیگر دیگری که تقریباً هم‌تراز خودش است درگیر ستیز سیاسی می‌شود معمولاً همسایگان ضعیف‌تر خود را زیر فشار می‌گذارد تا به ائتلاف خودش بپیوندند. هر یک از این دو گزاره - به فرض که هر دو، درست باشند - فی‌نفسه از لحاظ نظری کارگشاست ولی صحت و سقم هر یک را باید با عملیات فکری متفاوتی بررسی کرد. وانگهی، نمی‌توان برای دستیابی به احکام تجربی بیشتر، این دو نوع گزاره را با هم آمیخت - و این مسئله‌ای است که از لحاظ توسعه نظریه اهمیت قاطع دارد.

مثال دیگر اینکه در سطح سیستمی می‌توان فرض را بر این گذاشت که وقتی توزیع قدرت در نظام بین‌المللی فوق‌العاده پراکنده باشد ثبات نظام بیشتر از زمانی خواهد بود که ائتلاف‌هایی با مرزبندی مشخص، قدرت را در کانون‌های چندی متمرکز ساخته باشند. بیان همین پدیده عینی در سطح خُرده سیستمی یا ملی به چنین گزاره‌ای ختم می‌شود: زمانی که دسته بندی دیگر کشورها به عنوان دوست و دشمن برای

تصمیم‌گیران یک کشور دشوار باشد آنان معمولاً در برابر همه به شیوه‌ای یکنواخت‌تر و معتدل‌تر رفتار خواهند کرد. حال با در نظر گرفتن این دو دسته از گزاره‌ها تا چه حد می‌توان با تلاش برای ادغام گزاره سیستمی مثال نخست با گزاره خُرده سیستمی مثال دوم یا بر عکس، به گزاره کارگشتری دست یافت؟ این دو گزاره را چون نمایانگر سطوح تحلیلی متفاوتی هستند و در چارچوبهای مرجع متفاوتی بیان شده‌اند نمی‌توان به لحاظ نظری با هم ادغام کرد؛ چه بسا یکی نتیجه فرعی دیگری باشد ولی بالافاصله قابل ترکیب با هم نیستند. بلکه باید قبلاً یک سطح به سطح دیگر ترجمان یابد.

به یقین این حقیقت برای توسعه نظری رشته ما کاملاً تعیین کننده است. از آنجا که در خال حاضر همه تأکیدها متوجه لزوم انجام پژوهشهای عینی و گردآوری داده‌ها به عنوان پیش شرط نظریه پردازی است به رابطه میان فعالیت‌های مجزا و جداگانه در زمینه گردآوری داده‌ها توجه چندانی نمی‌شود. اگر به فرض محال طی دهه آینده پژوهش استنتاجی و گمانه زنانه را به کل تعطیل می‌کردیم و همگی سخت‌کوشانه به گردآوری داده‌های تاریخی و معاصر می‌پرداختیم باز احتمالاً وضعیت نظریه روابط بین‌الملل پیشرفته‌تر از امروز نمی‌شد مگر آنکه این فعالیت تجربی با نگرش به مراتب اسلوب‌مندتری صورت می‌گرفت. و منظور از "اسلوب‌مند" در اینجا رشد برهم انباشتی تعمیمات استقرایی و قیاسی در قالب رشته‌گیرایی از احکام است که به لحاظ مفهومی با هم مرتبط باشند و از یک چارچوب مرجع مشترک ناشی شده باشند. نمی‌توان با قاطعیت چندانی گفت که این چارچوب مرجع چه خواهد بود یا چه باید باشد ولی ظاهراً روشن است که باید چنین چارچوبی وجود داشته باشد. مادام که از برخی از این تصمیمات پیشینی تعیین‌کننده تن‌زیم تجربه‌گرایی مان چیزی بیش از گلچین پیوسته رشدیابنده‌ای از تکه‌های گسسته، پراکنده و غیرقابل مقایسه و مجزایی از اطلاعات یا تعمیمات فوق العاده نازل نخواهد بود؟ و در این مقام چندان کمکی به رشد نظریه روابط بین‌الملل نخواهد کرد.

مسئله سطح تحلیل در روابط بین‌الملل / ۲۵

یادداشتها

۱. همان‌گونه که کورت لوین در نوشته کلاسیک خود درباره علوم اجتماعی نوشته است: «نخستین پیش‌شرط مشاهده موفقیت‌آمیز در هر علمی این است که به شکل قطعی بدانیم در هر زمان مشخص، واحد در دست مشاهده ما به چه بزرگی است».

Kurt Lewin, *Field Theory in Social Science*, New York, 1951, p. 157.

۲. برای ملاحظه مطلب مقدماتی سودمندی درباره مسئله تعریف و گونه‌شناسی در یک رویکرد سیستمی کلی، نک:

Ludwig von Bertalanffy, "General system Theory", and Kenneth Boulding, "General System Theory: The Skeleton of Science", in Society for the Advancement of General Systems Theory, *General Systems*, Ann Arbor, Mich., 1956, part 1.

۳. البته یک تلاش پیشگامانه مهم برای پرداختن به برخی پیامدهای سطح تحلیل انتخابی پژوهشگر اثر ذیل است:

Kenneth N. Waltz, *Man, the State and War*, New York, 1959.

ولی والتس تنها تا جایی به این پیامدها می‌پردازد که بر مسئله علل جنگ تأثیر می‌گذارند. از این گذشته، نک. بررسی و نقد اثر والتس توسط نویسنده حاضر:

J. David Singer, "International Conflict: Three Levels of Analysis", *World Politics*, XII (April 1960), pp. 453-61.

۴. حتی در جریان بحث میان «واقع‌گرایی» و «آرمان‌گرایی» به پیامدهای تحلیلی سطوح گوناگون تحلیل کمترین توجه شده و به جای آن ظاهراً تأکیدها متوجه دو قطب سیاست‌گذاری عملی و متافیزیک گمانه‌زنانه بوده است.

۵. برای نمونه، یکی از منتقدان مدل تصمیم‌گیری که در کتاب ذیل در انداخته شده است

Richard C. Snyder, H.W. Bruck, and Burton Sapin, *Decision Making as an Approach to the Study of International Politics* (Princeton, N.J., 1954).

خاطر نشان می‌سازد که هیچ پژوهشگری نمی‌تواند به تنهایی همه متغیرهای مطرح در این مدل را بررسی کند و انتظار داشته باشد که جز تعداد بسیار اندکی‌شان بررسی مقایسه‌ای آنها را در مدت عمر خود به پایان رساند. نک:

Herbert McClosky, "Concerning Strategies for a Science of International Politics", *World Politics*, VIII (January 1956), pp. 281-95.

البته در مقام دفاع از رویکرد یاد شده می‌توان به این حقیقت جلب توجه کرد که بسیاری از مقوله‌های مورد

اشاره اسنایدر را با سهولت نسبی می‌توان در دل مقوله‌های فراگیرتری یک کاسه کرد و این همان چیزی است که ظاهراً در مطالعه موردی بعدی صورت گرفته است (نک. یادداشت ۱۱). شاید انتقاد گیراتر از تک‌نگاری یاد شده را بتوان در این سخن مکلاسکی یافت: «مادام که این طرح پیشنهادی مایه نظری بیشتری پیدا نکند و روابط میان متغیرها به شکل ملموس‌تری مشخص نگردد احتمالاً همچنان چیزی بیش از برشمردن برخی مقوله‌ها نخواهد بود و مانند هر گونه‌شناسی دیگری سودمندی نسبتاً محدودی خواهد داشت» (p.291)

6. Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations*, 3rd ed., New York, 1960, pp.5-7.

روشن است که مدل وی مانع از آن نیست که قدرت را چونان بعدی تمایزگذار میان کشورها به کار گیریم. ۷. تمثیل «جعبه سیاه» از برخی روایت‌های ساده‌تر روان‌شناسی انگیزه - پاسخ سرچشمه گرفته است که بر اساس آن، مشاهده‌گر بر آنچه در درون فرد می‌گذرد کمابیش چشم می‌پوشد و توجه خویش را روی همبستگی میان انگیزه و پاسخ متمرکز می‌سازد؛ در این برداشت انگیزه‌ها و پاسخها به لحاظ تجربی قابل واریسی انگاشته می‌شوند حال آنکه شناخت، برداشت و دیگر فرایندهای ذهنی را باید با اتکای شدید به این «متغیرهای میانجی» مفروض به فرد نسبت داد. استعاره «توپ بیلارد» هم ظاهراً همین اشاره ضمنی را در بر دارد و بهتر از همه در مقاله ذیل به کار گرفته شده است:

Arnold Wolfers, "The Actors in International Politics" in William T.R. Fox, ed., *Theoretical Aspects of International Relations*, Notre Dame, Ind., 1959, pp. 83-106.

در همین ارتباط همچنین نک. به:

Richard C. Snyder, "International Relations Theory - Continued," *World Politics* XIII (January 1961), pp. 300-12; and J. David Singer, "Theorizing About Theory in International Politics," *Journal of Conflict Resolution*, IV (December 1960), pp. 431-42.

هر دو مقاله بالا بررسی و نقد هستی‌شناسی ارائه شده توسط فاکس است.

۸. برای نمونه مورگنتاو اعتقاد دارد که جست‌وجو به دنبال انگیزه‌ها «بی ثمر» است زیرا آنها «مبهم‌ترین و دست‌نیافتنی‌ترین داده‌های روان‌شناختی هستند و غالباً منافع و احساسات و عواطف بازیگر و مشاهده‌گر به یک اندازه و بدون آنکه متوجه باشند این داده‌ها را مخدوش می‌سازد» (op. cit., p.6)

9. Ernst B. Haas and Allen S. Whiting, *Dynamics of International Relations*, New York, 1956.

۱۰. این تمایل به اغراق درباره تفاوتها اغلب به همان چیزی منجر می‌شود که والتس بدان نام «مغالطه تصویر دوم» داده است یعنی تبیین صلح‌طلبانه یا جنگ‌طلبانه بودن سیاست خارجی یک کشور تنها و تنها بر حسب ویژگیهای اقتصادی، سیاسی یا اجتماعی داخلی آن (op. cit. chs 4 and 5)

۱۱. مشهورترین و موفق‌ترین روایت رویکرد تصمیم‌گیری را می‌توان در اثر ذیل یافت:

مسئله سطح تحلیل در روابط بین‌الملل / ۲۷

Snyder et al., op. cit.

این مدل تا حد زیادی در کتاب ذیل مورد استفاده قرار گرفته است:

Richard C. Snyder and Edgar S. Furniss, Jr., *American Foreign Policy: Formulation, Principles, and Programs*, New York, 1954.

کاربرد مشخص‌تر این رویکرد را نیز می‌توان در مقاله ذیل یافت:

R. C. Snyder and Glenn D. Paige, "The United States Decision to Resist Aggression in Korea: The Application of an Analytical Scheme," *Administrative Science Quarterly*, III (December 1958) pp. 341-78

برای علاقه‌مندان به این رویکرد کتاب ذیل نیز بسیار سودمند است:

Paul Wasserman and Fred S. Silander, *Decision Making: An Annotated Bibliography*, Ithaca, N.Y., 1958.

۱۲. و اگر از مدل تصمیم‌گیری استفاده کنیم این مسئله گریزناپذیر است. نک بحث انگیزه در اثر ذیل:

Snyder, Bruck, and Sapin, op. cit., pp. 92-117.

توجه کنید که از ۴۹ صفحه‌ای که با عنوان «عوامل اصلی تعیین‌کننده کنش» آرایش یافته است ۲۵ صفحه به انگیزه‌ها اختصاص دارد.

۱۳. بحث فوق العاده الهام بخش ولی انتزاعی‌تر درباره این پرسش فرجام شناختی را می‌توان در اثر ذیل به ویژه در بخش تحلیل نظرات دورکم و وبر یافت:

Talcott Parsons, *The Structure of Social Action*, 2nd ed., Glencoe, Ill., 1949.

بجاست یادآور شویم که از دید پارسونز کنش از جمله متضمن «وضعیتی آینده است که روند کنش به سمت آن جهت‌گیری شده است» و بنابراین به گفته او «در این معنا و تنها در این معناست که طرح کنش ذاتاً فرجام‌شناسانه است». (p.44)

۱۴. از جمله استثنایا در این زمینه یکی Haas and Whiting, op. cit., chs. 2 and 3 است و دیگری برخی فصول کتاب ذیل به ویژه فصل مربوط به آلمان غربی که به قلم دویچ و لوئیس ادینگر نگاشته شده است:

Roy C. Macridis, ed., *Foreign Policy in World Politics*, Englewood Cliffs, N.J., 1958.

۱۵. از همان سال ۱۹۳۴ ادیت وثر خاطر نشان ساخته است که «... دیگر بررسی روابط بین‌الملل موضوعی نیست که تنها به علوم سیاسی یا حقوق مربوط باشد بلکه برای پیشرفت در جهت شناخت... نظام بین‌الملل از اقتصاد، تاریخ، جامعه‌شناسی، جغرافیا - همه علوم اجتماعی - کمک گرفته می‌شود. نک:

Edith E. Ware, *The Study of International Relations in the United States*, New York, 1934, p. 172.

برای آگاهی از برخی پیشنهادهاى جدیدتر، نک:

Karl Deutsch, "The Place of Behavioral Sciences in Graduate Training in International Relations" *Behavioral Science*, III (July 1958) pp. 278-84; and J. David Singer, "The Relevance of the Behavioral Sciences to the Study of International Relations", *ibid.*, VI (October 1961), pp. 324-35.

۱۶. عموماً ادموند هوسرل (۱۸۵۹-۱۹۳۸) را پدر فلسفه پدیدارشناسی می‌دانند:

Edmund Husserl, *Ideas: General Introduction to Pure Phenomenology*, New York, 1931, trans. by W.R. Boyce Gibson.

این کتاب نخستین بار به زبان آلمانی در سال ۱۹۱۳ با عنوان ذیل منتشر شد:

Ideen zu einer reinen phänomenologie und Phänomenologischen philosophie.

این رویکرد در آغاز از طریق آثار کوفکا و لوین در روان‌شناسی اجتماعی به کار بسته شده است.

۱۷. این موضوع گهگاه در کلیه حوزه‌های علوم اجتماعی مطرح شده است ولی برای ملاحظه بحثی عالی درباره آن از نظر مسئله فعلی، نک:

Harold and Margaret Sprout, *Man - Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics*, Princeton University, Center of International Studies, 1956, pp. 63-71.

۱۸. این یکی دیگر از انتقادات وارد بر رویکرد تصمیم‌گیری است که تقریباً بنا به تعریف چاره‌ای جز پذیرش نوعی مدل پدیدارشناسانه ندارد. برای ملاحظه بحثی جامع درباره عناصر دخیل در برداشت انسان، نک:

Karl Zener *et al.*, eds., "Inter - relationships Between Perception and Persomality: A Symposium", *Journal of Personality*, XVIII (1949), pp. 1-266.

۱۹. بسیاری از این مسائل در بحثی که بر سر «فردباوری روش‌شناختی» (methodological individualism) جریان دارد مطرح شده و در کتاب ذیل به شکل مجاب‌کننده‌ای مورد بحث قرار گرفته است:

Ernest Nagel, *The Structure of Science*, New York, 1961, pp. 535-46.

۲۰. در حاشیه بگویم که معتقدان به این دیدگاه‌های مشخص از آغاز تمایل کمتری نیز به اتخاذ مدل ملی یا خُرده‌سیستمی خواهند داشت.

۲۱. چارلز کیندلبرگر در مقاله‌ای که به بررسی و نقد دو نمونه جدیدتر و برانگیزنده‌تر تلاش برای نظریه‌پردازی یعنی دو اثر ذیل اختصاص دارد

Morton A. Kaplan, *System and Process in International Politics*, New York, 1957, and George Liska, *International Equilibrium*, Cambridge, Mass. 1957.

مسئله سطح تحلیل در روابط بین‌الملل / ۲۹

استدلال دیگری - اگر نه کاملاً متقاعد کننده - به نفع اتخاذ سطح تحلیل نازل تر تُخرده‌سیستمی مطرح می‌سازد: «نظام کل به لحاظ تعامل همه چیز با هم بی‌نهایت پیچیده است. بنابراین تنها می‌توان جزء به جزء به بحث هوشمندانه دربارهٔ آن پرداخت.»

Charles P. Kindleberger, "Scientific International Politics," *World Politics*, XI (October 1958), p. 86.

۲۲. وانگهی باید به خاطر داشت که قابل تصور است کسی بتواند مدلی نظری به‌پروراند که به شکلی موفقیت‌آمیز این هر دو سطح تحلیل را بدون فداکردن وضوح مفهومی و همسازی درونی دربرگیرد. از نظر صاحب این قلم تا امروز چنین کاری صورت نگرفته است هرچند به نظر می‌رسد کتاب ذیل تا حدی به این مهم نزدیک شده باشد:

Morton Kaplan, *System and Process in International Politics*.

نظام بین‌المللی

مارتین هالیس و استیو اسمیت

از: *Explaining and Understanding International Relations* 5 (1990) : pp.92-118

با مروری بر نظریه‌های مهم روابط بین‌الملل آشکار می‌شود که گرایش‌های نیرومند به سمت نظریه‌پردازی با استناد به «نظام بین‌المللی»^۱ وجود دارد. به ویژه واقع‌گرایی، تلقی دولتهای ملی را به عنوان واحدهای تشکیل دهنده نظام بین‌المللی که رفتار اجزای خود را رقم می‌زند به لحاظ نظری ارزشمند می‌داند. همزمان گرایشهای مشابهی در دیگر علوم اجتماعی در مواردی که مطالبات یک نظام فوق‌العاده مهم بود و واحدها هم چنان تابع بودند که نیازی به پرس و جو درباره رخدادهای درونی‌شان وجود نداشت به تکوین نظریه‌های ساختاری و کارکردی منجر شد. این دوران زیربنای جامعه‌شناسی ساختاری - کارکردی بود که می‌خواست به همان اندازه که نیوتن با جهان طبیعت برخوردی اسلوب‌مند داشت با جهان اجتماعی اسلوب‌مند برخورد کند. هدف، تبیین کلانی بود که برای افراد بشر اهمیتی درجه دوم قائل باشد و به شناخت درونی امور علاقه‌ای نداشته باشد. هرچند این دوران طلایی سپری شده ولی این تلاش اثری ماندگار از خود به جا گذاشته است و دلایل مؤید آن همچنان نمایانگر گرایش سیستمی

1. international system

است که همه نظریه پردازان آن را احساس می کنند.

در روابط بین الملل نیز همین کشش البته نه کاملاً همزمان با دیگر رشته ها و نه همراه با همان شیفتگی به تبیین کارکردی وجود داشته است. آرمان گرایان که از نظام بین المللی سخن می گفتند منظورشان چیزی کمتر غیرشخصی و تعیین کننده بود. جامعه ای بین المللی، شکننده و در جریان شکل گیری، و نه نظامی از نیروها. واقع گرایی اولیه نیز حاوی برخی فرضها درباره سرشت بشر بود. تنها همین اواخر است که تلاشهای جامعی برای نظریه پردازی کاملاً سیستمی که در آن افراد بشر و سرشت انسان جایگاهی ندارد صورت گرفته است. بر این اساس، در حالی که نظریه سیستمها در دیگر علوم اجتماعی روبه افول است در روابط بین الملل ستاره اقبال آن در حال طلوع است. در حال حاضر این نظریه یکی از گزینه های زنده است و قطع نظر از آنکه در جریان بحث چه سرنوشتی پیدا کند همچنان اهمیت روش شناختی خود را حفظ خواهد کرد.

از لحاظ مقصودی که در این کتاب دنبال می کنیم ناب ترین دعوی این است که نظریه روابط بین الملل باید با هدف تبیین و نه شناخت «از کل به جزء» حرکت کند. ما این ادعا را ادعایی واقع گرایانه خواهیم دانست که نخست در نتیجه شکست آرمان گرایی و سپس با امتناع از مصالحه با نظریه هایی که برای واحدهای تشکیل دهنده نظام بین الملل اهمیت تبیین کننده قائل هستند سربرآورده است. بر این اساس، این نظریه ای است که منکر هرگونه ضرورت «گشودن جعبه سیاه» است. شاید این ویژگی سبب ایجاد این گمان شود که هرگونه نظریه رقیبی که با تحلیل رفتار واحدها «از جزء به کل» می رود باید بر «گشودن جعبه» اصرار ورزد. ولی برای پرهیز از اشتباه باید همین جا بگوییم که چنین نیست. در فصل ششم به بررسی نظریه بازیها^۱ به عنوان بدیلی برای نظریه سیستمها خواهیم پرداخت: نظریه بازیها نمونه ای از نظریه هایی است که واحدها را بازیگران

عقلایی می‌انگارد و مدّعی است که رفتار نظام چیزی جز حاصل جمع (غالباً ناخواسته) انتخابهای واحدها نیست. ولی مفروضات این نظریه چنان طرح شده است که هرگونه نیاز به پرسش از چگونگی دقیق سازمان‌یابی درونی واحدها را منتفی سازد. کافی است بدانیم که واحدها چنان رفتار می‌کنند که گویی همیشه برای مشکل پیشینه‌سازی ارزش متغیرهای مربوط راه حلی عقلایی پیدا می‌کنند. جعبه سیاه تا فصل هفتم بسته خواهد ماند و تنها در آن فصل به لایه بعدی مسئله سطح تحلیل که پای دیوانسالاریها را به میان می‌کشد خواهیم پرداخت. در فصل حاضر و فصل بعد دعوای اصلی دقیقاً بر سر فوقانی‌ترین لایه است که در آن دولت کوچک‌ترین واحد شناخته می‌شود و نه مسائل سیاسی داخلی و نه افراد بشر امکان عرض اندام ندارند.

از جامعه بین‌المللی تا نظام بین‌الملل

واقع‌گرایی همواره به تبیین ساختاری‌گرایی داشته است ولی همیشه با اشتیاق کاملی که نوواقع‌گرایانی چون کینت والتس از خود نشان داده‌اند پذیرای آن نبوده است. [۱]. ما بررسی خودمان را از آغاز تکوین اندیشه‌های واقع‌گرایانه درباره ساختار شروع خواهیم کرد و سپس استدلالی در تأیید نظریه ساختاری‌نابی چون نظریه والتس مطرح خواهیم ساخت.

ظاهراً نظام بین‌المللی نمونه آشکاری از همان نوع نظام اجتماعی است که از دیرباز مورد علاقه و توجه نظریه پردازان سیاسی بوده است یعنی نوعی گروه‌بندی اقتدارگرایان^۱ از واحدهای منفعت‌جویی که تنها تا آنجا که به سودشان باشد به همکاری می‌پردازند. در این مقام، نظام یاد شده نقطه مقابل ساختاری است که در جامعه داخلی

1. anarchic

سراغ داریم و در آن بر فراز واحدهای جزء، نهادی وجود دارد که نقش قانونگذار و مجری قانون را بازی می‌کند. نظام اقتدارگریز بین‌المللی نقطهٔ مقابل نظام سلسله‌مراتبی^۱ داخلی است. در نگاه نخست، این به معنی وجود مجموعهٔ ضعیفی از عوامل تعیین‌کنندهٔ ساختاری در سطح بین‌المللی است که با نظام سلسله‌مراتبی داخلی که به شکل آشکارتری بر اجبار استوار است تفاوت دارد. هرچه باشد ظاهراً نظام بین‌المللی چیزی جز حاصل جمع تعاملات میان واحدهای تشکیل‌دهندهٔ آن نیست. این نظام فاقد هرگونه سازمان یا نهاد جداگانه‌ای است که بالاتر از حاکمیت دولتها قرار داشته باشد.

بر این اساس، بیشتر آثار اولیه در حوزهٔ روابط بین‌الملل مفهوم جامعه را به جای سیستم یا نظام به کار می‌بردند. به نظر می‌رسید که روابط بین‌الملل با یکی از دو شکل سنتی اصلی نظریهٔ قرارداد اجتماعی همخوانی کاملی داشته باشد. یکی از این دو شکل به لویاتان تامس هابز بازمی‌گردد که در سال ۱۶۵۱ در پی جنگ داخلی انگلستان منتشر شد و مدل «ستیزآلود» جامعه را نشان می‌داد. شکل دوم که ملهم از اثر جان لاک با عنوان رسالهٔ دوم دربارهٔ حکومت مدنی (۱۶۹۰) است مدل «وفاق‌آمیز» جامعه را عرضه می‌دارد. هریک از این دو مدل جاذبیتهای خاص خود را دارد. [۲].

هابز بر این گمان بود که انسانها سرشتی رقابت‌جو دارند و وجه مشخصهٔ «وضع طبیعی» آنها جنگ همه با همه بوده که در آن «زندگی بشر در انزوا، فلاکت بار، دردناک، وحشیانه و کوتاه» بوده است. بنابراین مسئلهٔ اساسی این است که چگونه در این شرایط جامعه یا دولت می‌تواند سربرآورد و شکوفا شود. پاسخ هابز این بود که حتی انسانهای سودجوی بی‌رحم هم قراردادی اجتماعی منعقد خواهند کرد مشروط بر اینکه با قرارداد یادشده «قدرتی شکل گیرد که همه را در حالت ترس آمیخته به احترام نگه دارد». این قدرت لزوماً یک حکومت مرکزی محدود خواهد بود که انحصار کامل قدرت اجبارگری^۲

را البته در حیطه‌ای محدود در اختیار دارد - میثاق‌هایی که شمشیر ضامن اجرای آنها نباشد چیزی جز باد هوا نیستند». در این حال، هر شهروند از حکومت اطاعت خواهد کرد زیرا حکومت می‌تواند تضمین کند که دیگران هم اطاعت خواهند کرد و همه می‌توانند از «زندگی فراخی» بهره‌مند شوند. این مدل از آن رو برای واقع‌گرایان در حوزه روابط بین‌الملل جذابیت دارد که مفروضات آن درباره وجود بازیگر عقلایی در برگیرنده همان انگیزه سودجویی است که واقع‌گرایان برای دولتهای ملی قائلند.

تلقی لاک درباره سرشت بشر تا این حد خشن نبود و از همین رو به نظر او همکاری امری طبیعی‌تر و کمتر شکننده است. در واقع جامعه مدنی چنان مزایای آشکاری برای همه دارد که گاه خواننده در شگفت می‌ماند که چرا حکومت لازم است. پاسخ لاک همانی است که در قانون اساسی امریکا آمده است چه این قانون را کسانی تنظیم کردند که تحت تأثیر نوشته‌های وی بودند. لاک گونه‌ای از حکومت را امکان‌پذیر می‌داند که تساهل‌آمیزتر و کثرت‌گراتر از آن چیزی است که هابز متصور می‌دانست و در روابط بین‌الملل به ویژه برای آرمان‌گرایان جذابیت داشته است. اگر وضع طبیعی بشر صلح و نه جنگ است در این صورت برای وجود روابط هماهنگ بین‌المللی نیازی به حکومتی جهانی با شمشیری در دست نیست.

این هردو روایت از نظریه قرارداد اجتماعی «از جزء به کل» می‌روند و جامعه را گروهی از افراد می‌دانند و معتقدند نهادها، مقررات و هنجارهای آن بر اساس رضایت متقابل از دل اقتدارگریزی سربرآورده است. یکی از ایرادات جا افتاده‌ای که به این تفسیر از سیاست داخلی گرفته شده این است که «وضع طبیعی» که نقطه آغاز این نظریه هاست مسلماً افسانه‌ای تاریخی است و از این گذشته تنها می‌تواند در میان افرادی الهام بخش قرارداد اجتماعی شود که از پیش تجربه انعقاد قرارداد را داشته باشند. این ایراد به کاربست نظریه قرارداد اجتماعی در حوزه روابط بین‌الملل وارد نیست زیرا در این حوزه افراد همان دولتهای ملی هستند که در واقع پیشاپیش با قراردادهای آشنا هستند و ظاهراً در

آن یک «جامعه مدنی» بین‌المللی در پیش چشمان ما در شرف تکوین است. بر این پایه، گروه قدرتمندی از پژوهشگران بر اساس نظریه قرارداد اجتماعی اندیشه‌ورزی می‌کنند و جامعه بین‌المللی را نه ساختار یا نظامی تعیین کننده بلکه شبکه‌ای از هنجارها و مقررات حاکم بر جامعه دولتها می‌دانند. [۳].

شاید این ایراد مطرح گردد که آنچه به ویژه از ۱۹۴۵ به این سو در پیش چشمان ما در حال سربرآوردن بوده است به یک اندازه می‌تواند تنها یک جامعه یا چندین جامعه باشد. این ایراد وارد می‌شود که «جامعه» دولتهای غربی کل نظام بین‌المللی را در بر نمی‌گیرد. جهان سوم اساساً از رویه‌ها و تفاهمات جهان توسعه یافته برکنار مانده است. اگر منظور از جامعه گروه یکپارچه‌ای برخوردار از هویتی مشترک و شیوه نگرش مشابهی به جهان باشد یک جامعه بین‌المللی نداریم. ولی هدف ما بیشتر خاطر نشان ساختن وجود نظریه‌های «از جزء به کل» و قرارداد آنها در مقابل نظریه‌هایی درباره نظام بین‌المللی است که «از کل به جزء» می‌روند و معتقدند رفتار دولت معلول عوامل ساختاری است. این مقابله در دیگر علوم اجتماعی هم نمونه‌های مشابه جالبی دارد. در اقتصاد بین‌کسانی که نیروهای بازار را نوعی نظام می‌انگارند که رفتار شرکتها را رقم می‌زند و مخالفان آنان که مصرانه معتقدند سازمان داخلی شرکتها بر رویدادهای بازار تأثیر می‌گذارد بحث و جدل جریان دارد. در جامعه‌شناسی، عده‌ای ساختارهای اجتماعی را تعیین کننده زندگی اجتماعی می‌دانند و برخی دیگر آنها را گروهی از نهادها می‌دانند که زاده تعاملات اجتماعی هستند. بطور کلی رویکرد «از کل به جزء» این جذابیت را دارد که اگر به نتیجه برسد دانشمندان علوم اجتماعی را از نگرانی درباره آنچه در درون واحدهای نظام می‌گذرد معاف می‌سازد زیرا واحدها ناچارند خود را با مطالبات و مقتضیات نظام وفق دهند. این جذابیت در روابط بین‌الملل هم با قوت و قدرت وجود داشته است.

در این صورت نظریه‌های عمده روابط بین‌الملل با نظام بین‌الملل چه برخوردی

داشته‌اند؟ همان‌گونه که دیدیم، هم آرمان‌گرایی و هم واقع‌گرایی با اینکه برای تبیین رفتار بین‌المللی عملاً به عوامل دیگر به مراتب بیشتر تکیه داشتند هر دو به وجود نظام بین‌المللی قائل بودند. از دید آرمان‌گرایان تا آنجا که جنگ زادهٔ سوء تفاهم و برداشت نادرست است نظام بین‌الملل خود را تحمیل می‌کند. پیش‌شرط لازم برای از میان برداشتن جنگ، اصلاح نظام بود. این نگرش برای جامعهٔ ملل و «مردان صلح» نقش بسیار مشخصی قائل بود. برای بهبود عملکرد نظام بین‌الملل باید موضوع روابط بین‌الملل تغییر می‌کرد. ولی در زیر پوستهٔ این اندیشهٔ آرمان‌گرایانه دیدگاهی لیبرالی دربارهٔ سرشت بشر وجود داشت که با مفروض انگاشتن عقلانیت، نقش نظام بین‌المللی را کوچک جلوه می‌داد. ستیز و برخورد امری اجتناب‌پذیر بود ولی می‌شد علل آن را در شرایط داخلی دولتها سراغ گرفت. نظام بین‌المللی تنها تا آنجا که باعث تشدید سوء تفاهمات می‌شد در بروز ستیز نقش داشت. بنابراین برای پرهیز از جنگ، نیازی به اصلاح ساختار جامعهٔ بین‌المللی نبود. جنگ ریشه‌های دیگری داشت و تنها تا آنجا توجه به جامعهٔ بین‌المللی لازم بود که مطمئن شویم مانع عملکرد بی‌دردسر روند میانجی‌گری نمی‌شود. این بیانگر برداشت بسیار مشخصی دربارهٔ سرشت بشر است و برای علل سیستمی در روابط بین‌الملل نقش بسیار محدودی باقی می‌گذارد.

ولی به یقین رویدادهای اواخر دههٔ ۱۹۳۰ همه را متوجه ساخت که جنگ تنها زادهٔ سوء تفاهم نیست. بدین ترتیب اتخاذ نگرشی دربارهٔ نظام بین‌الملل ضرورت یافت که کمتر با خوش خیالی همراه باشد. این دست کم ایجاب می‌کرد که نظام به ترتیبی آرایش یابد که امنیت دستجمعی^۱ امکان‌پذیر گردد. این تلقی پا گرفت که نظام اگر علت جنگ نباشد ساختار آن می‌تواند مشوق جنگ گردد. ظاهراً پیام محوری واقع‌گرایی که بر لزوم ابزارها و شیوه‌هایی برای تضمین امنیت ملی پا می‌فشرد چیزی جز این نبود. ولی

1. collective security

در روایتهای اولیه واقع‌گرایی، سرشت بشر سرچشمه ستیز در جهان قلمداد می‌شد. یقیناً این همان درسی بود که مورگنتاو از رویدادهای دهه ۱۹۳۰ گرفت. از دید واقع‌گرایان، نظام بین‌المللی از آن رو اهمیت داشت که ساختار اقتدارگرای آن ایجاب می‌کرد برای پرهیز از جنگ، سازوکارهای دیپلماسی، حقوق بین‌الملل و توازن قدرت عملکردی اثربخش داشته باشند. از همین رو باید رهبران دولتها گرایشهای فردی برای بیشینه‌سازی قدرت را می‌شناختند. این نه تنها مستلزم برداشتی درباره اخلاق میان دولتها بود که با اخلاق حاکم در درون جوامع تفاوت داشت (زیرا ساختارهای متفاوتی در این دو قلمرو حاکم بود) بلکه از آن گذشته ایجاب می‌کرد نظام به نحوی با فراز و نشیب قدرت دولتها کار کند. از دید مورگنتاو همین محوریت قدرت بود که امکان می‌داد در تبیین روابط بین‌الملل دقت علمی به کار رود. این نظریه نوعی مدل سیاست قدرتمندانه^۱ بود و ساختار اقتدارگرای نظام بین‌الملل، نقشی محوری در تبیین چگونگی عملکرد سیاست قدرت داشت.

سرشت نظام بین‌الملل تعیین‌کننده سمت‌گیری اساسی سیاست خارجی هر دولت خاص بود و به اعتقاد مورگنتاو پیروی یک دولت از سیاست حفظ وضع موجود، امپریالیسم، یا کسب اعتبار بستگی به جایگاه آن دولت در ساختار بین‌المللی قدرت داشت. این برداشت همان‌گونه که در فصل دوم دیدیم به مورگنتاو اجازه می‌داد تا ادعا کند انگیزه‌ها و ارزشهای شخصی تصمیم‌گیران موضوعیتی در تبیین سیاستهای دولت‌شان ندارد. از این منظر، واقع‌گرایی، بسیار جبری به می‌رسد و مجال چندانی برای اقدام تصمیم‌گیران منفرد به جا نمی‌گذارد. اما این تنها بخشی از تصویری است که واقع‌گرایی به دست می‌دهد. زیرا در این مکتب نیز مانند آرمان‌گرایی، سرشت بشر سازوکار نظری محوری بود. از دید مورگنتاو، سرچشمه نهایی تبیینهای روابط بین‌الملل

به سرشت بشر باز می‌گشت. نظام بین‌الملل در مقام علت رفتار دولتها اهمیتی نداشت و حداکثر، شرایطی را فراهم می‌ساخت که سرشت بشر می‌توانست در چارچوب آن موجب جنگ گردد. ولی منتقدان اولیه واقع‌گرایی چنین برداشتی درباره آن نداشتند و بسیاری از آنان این مکتب را به دلیل کوتاهی از پرداختن به انگیزه‌ها و ارزشهای تصمیم‌گیران منفرد محکوم می‌شناختند. رفتار‌گرایان دهه ۱۹۵۰ صریحاً منکر جبرباوری واقع‌گرایان بودند و تلاش داشتند از نگرش «توپ بیلیاردی» به روابط بین‌الملل که قدرت را یگانه نیروی محرک می‌شناخت فاصله گیرند.

اما انتقادات رفتار‌گرایان دقیقاً به این دلیل که می‌کوشیدند درباره چگونگی ساخت و پرداخت نظریه‌هایی در مورد رفتار نظر صریحی ارائه کنند در واقع موضوع اهمیت سطح سیستمی را به شکل بارزتری مطرح ساخت. از این جهت دو نمونه بسیار جالب توجه است. نمونه نخست کار کینت والتس درباره علل جنگ است [۴]. وی در تک‌نگاری بسیار مشهورش *انسان، دولت، جنگ* که در ۱۹۵۹ منتشر شد سطوح سه‌گانه‌ای را مطرح ساخت که می‌شد در آنها به تبیین رخداد جنگ پرداخت. نخستین سطح، سرشت افراد است. در این سطح سرشت انسان شرورانه یا در هر حال خودخواهانه و اساساً ثابت فرض می‌شود. سطح دوم، جنگ را به ویژگی برخی انواع دولتها باز می‌گرداند و فرض را بر این می‌گذارد که در نظامی بین‌المللی که تنها از نوع خاصی از دولتها تشکیل یافته باشد جنگی رخ نخواهد داد. در سطح سوم، جنگ زاده ساختار نظام بین‌المللی انگاشته، علت اصلی آن، ساختار اقتدارگریز نظام دانسته می‌شود.

در گذر سالها این هر سه سطح در متون روابط بین‌الملل مورد توجه قرار گرفته است و هدف والتس تا حدودی مشخص ساختن استدلالهایی است که در هر سطح کاربرد دارد. ولی از این گذشته او در پی آن است که در مورد علت وقوع جنگ به عنوان یک پدیده کلی (و نه جنگهای مشخص) دیدگاهی ارائه کند. از این رو، وی خود نظام را

به شکلی بسیار صریح به عنوان یک علت مطرح می‌سازد: «جنگها از آن رو رخ می‌دهند که چیزی نیست تا جلوی وقوع شان را بگیرد» [۵]. هدف والتس این است که نشان دهد گرچه شاید دو سطح نخست بتواند علل وقوع هر جنگ مشخصی را توضیح دهد ولی بدون سطح سوم هیچ‌گونه دریافت کلی از علل وقوع جنگ امکان‌پذیر نیست. از دید والتس ساختار نظام بین‌الملل چارچوبی است که دیگر علل جنگ در دل آن اثر خود را به جا می‌گذارند. با توجه به حاکمیت واحدهای تشکیل دهنده جامعه بین‌المللی (دولتها) و در نتیجه فقدان مرجعی بالاتر از دولتها، دولتها خود داور کرده‌های خویشند. ساختار اقتدارگرای نظام، همه دولتها را گرفتار نوعی معمای امنیت^۱ می‌سازد که ایجاب می‌کند بدون دامن زدن به هراس دیگر دولتها، امنیت خودشان را تضمین کنند. بنا به ادعای والتس، این سه عامل سرشتی سیستمی دارند و نمی‌توان آنها را به انگیزه‌ها، باورها، ارزشها یا تواناییهای واحدهای تشکیل دهنده نظام تقلیل داد. پس برای تبیین روابط بین‌الملل باید نظریه‌ای در سطح نظام بین‌المللی پرداخت.

والتس نخستین کسی بود که آشکارا از این سخن گفت که برای تبیین روابط بین‌الملل سطوح متعددی وجود دارد ولی لحن صحبت وی تا حد بسیار زیادی لحن یک نظریه پرداز بود. در واقع موضوع سطوح چندگانه تحلیل در دومین نمونه‌ای که می‌خواهیم ذکر کنیم با قوت و قدرت تمام مطرح شده است. این نمونه کار مورتون کاپلان یکی از پژوهشگران برجسته رفتارگراست که در کتاب خود نظام و فرایند در سیاست بین‌الملل که در ۱۹۵۷ منتشر شد [۶] مدعی شد علم جدید روابط بین‌الملل باید بر پایه رویکرد سیستمی بنا شود. این کار باید با ساختن مدلهای قیاسی از نظام بین‌المللی آغاز گردد و سپس برای یافتن مصداقهایی برای آن مدلهای تاریخ به بررسی گذاشته شود. سیستمها یا نظامها از دو دسته قواعد تبعیت می‌کنند: یکی مجموعه قواعد رفتاری

1. security dilemma

خاصی که برای حفظ تعادل نظام ضروری است و دیگری مجموعه قواعد دگرگونی که ناظر بر چگونگی تغییر یک نظام به نوع دیگری از نظام است. کاپلان ضمن برشمردن شش نوع نظام اصرار داشت که نیازی به مشخص ساختن دولتهای ملی موجود در این نظامها نیست زیرا رویدادهای درون نظام، قواعد نظام و بنابراین رفتار واحدها را رقم می‌زند. به سهولت می‌توان تصوّر کرد که این گونه اندیشه‌ورزی چقدر خوب با رویکرد کمی به روابط بین‌الملل جور در می‌آید. سالها بود که نظریه سیستمها در رشته روابط بین‌الملل مرسوم و متداول بود.

همراه با این دو نمونه از اعلام لزوم اتخاذ رویکرد سیستمی تلاشهای بسیار دیگری برای تبیین سرشت روابط بین‌الملل با استناد به عوامل بیرون از دولتهای ملی منفرد صورت گرفت. برای نمونه، هاس نگاه خود را روی تأثیر همگرایی بین‌المللی بر سیاستهای دولتها متمرکز ساخت [۷]. هرتس درباره اثرات توسعه جنگ افزارهای هسته‌ای بر آزادی عمل ابرقدرتها قلم زد [۸]. روزکرنس کوشید نشان دهد چگونه می‌توان با تلفیق عوامل بین‌المللی و داخلی، دوره‌های گوناگون تاریخ جهان را تبیین کرد. [۹]. ماسترز مدعی شد که میان سرشت نظام سیاسی بین‌المللی و نظامهای سیاسی ابتدایی، شباهت قابل ملاحظه‌ای وجود دارد [۱۰].

مسئله «سطح تحلیل»

اکنون زمان آن است که از مسئله «سطح تحلیل» که در فصل مقدماتی آن را به عنوان شیوه سودمندی برای سازمان‌دهی مطالب کتاب مطرح ساختیم بیشتر سخن بگوییم. دیوید سینگر در مقاله مشهور خویش که در ۱۹۶۱ منتشر شد ادعا کرد در کل علوم اجتماعی، تحلیل در دو سطح صورت می‌گیرد: سطح واحدها و سطح نظام [۱۱]. به گفته او جدای از کارهای والتس و کاپلان در روابط بین‌الملل تا حد زیادی سطح سیستمی جدی گرفته

نشده است. بخش عمده مقاله سینگر به بحث درباره مزایا و کاستیهایی اختصاص داشت که هر سطح برای توصیف، تبیین و پیش بینی دارد.

از بحث سینگر دو نتیجه گیری محوری به دست می آید. نخست با پذیرش هر سطح نوعی جانبداری به نفع تبیینهای همان سطح ایجاد می شود. سطح واحدها یا دولتها تفاوتهای موجود میان دولتها را اغراق آمیز و تأثیر نظام بر اقدامات دولتها را ناچیز جلوه می دهد. سطح سیستمی فرض را بر این می گذارد که دولتها همگون تر از آن حدی هستند که به نظر می رسد و درباره تأثیر نظام بر رفتار واحدها مبالغه می کند. نتیجه گیری دوم و ریشه ای تر اینکه نمی توان برای دستیابی به تبیینی جامع درباره روابط بین الملل، این دو سطح را با هم آمیخت. به گفته سینگر این امر به همان دلیل ناممکن است که نمی توان دو شیوه رایج تر نقشه نگاری یعنی روش مرکاتور و روش قطبی را با هم آمیخت و به نقشه درستی از جهان دست یافت. علت آن است که هریک از این دو روش بخشهایی از جهان را اغراق آمیز و بخشهایی دیگر را کمتر از حد واقع نمایش می دهند، چه نمایش دادن درست یک کره سه بعدی بر صفحه ای دو بعدی امکان ناپذیر است. از دید فرد یافت باوری چون سینگر این بسیار مشکل آفرین بود زیرا وی امید داشت که با بر هم انباشته شدن هرچه بیشتر داده ها بتوان به نظریه ای پیشرو درباره روابط بین الملل دست یافت. این مسئله او را نگران می ساخت که جز در صورت بازشناسی سطح تحلیل، پژوهشگران متوجه نخواهند شد که داده های به دست آمده در یک سطح را نمی توان به سادگی با داده های حاصل از سطح دیگر در هم آمیخت. جانبداری مستتر در هریک از این دو سطح مانند دو شیوه نقشه نگاری، امکان ترسیم تصویر کامل و درستی از روابط بین الملل را منتفی می سازد. از این مشکل زاتر، گرایش پژوهشگران به جهش ناآگاهانه از یک سطح تحلیل به سطح دیگر در میانه بررسی بود.

پس، از دید سینگر امیدی به دستیابی به نظریه فراگیری که چگونگی پدید آمدن رفتار دولتها در نتیجه تعامل عوامل سطح سیستمی و سطح واحدها را توضیح دهد وجود

ندارد. از این گذشته وی اعلام کرد که سطح دولتها با همه مقبولیتی که نزد تاریخ‌دانان علاقه‌مند به خصوصیات جزئی دارد تنها در صورتی می‌تواند به تبیین راه برد که پیشاپیش فرضهای تعیین‌کننده‌ای را بپذیرد. در میان این فرضها از همه مهم‌تر این بود که رفتار دولتها را بدون توجه به سرچشمه برداشتهایی که شالوده تصمیم‌گیریها قرار می‌گیرد می‌توان با استناد به تصمیمات منفرد توضیح داد. این فرض نیاز به تصحیح داشت زیرا برداشتهای تصمیم‌گیران خود معلول بود و نظام بین‌الملل سرچشمه پرنفوذی برای این برداشتها به شمار می‌رفت.

مقاله سینگر سبب شد تا موضوع تأثیر عوامل سیستمی در دل جریان اصلی اندیشه رفتارگرایی قرار گیرد. نظام (که بازیگرانش همیشه دولتها فرض می‌شدند) می‌توانست جنبه‌هایی از رفتار دولتها را توضیح دهد که تبیین آنها در سطح دولتها امکان‌پذیر نبود. روی هم رفته آثار والتس، کاپلان و سینگر این اندیشه را به استواری جا انداخت که نظام بین‌المللی سطح تحلیل جداگانه‌ای فراتر از حاصل جمع پیامدهای خواسته و ناخواسته فعالیت دولتهاست.

چند قطبی و دوقطبی بودن نظام

با وجود مباحثات طولانی درباره اثرات قطب‌بندیهای گوناگون نظام، هنوز فاصله بسیاری با بسط نظریه‌ای درباره تأثیر نظام بر رفتار واحدهای تشکیل‌دهنده‌اش وجود داشت. در میانه دهه ۱۹۶۰ موضوع اصلی نه اهمیت اقتدارگرایی بلکه این مسئله بود که آیا ثباتی که پس از جنگ جهانی دوم در مناسبات ابرقدرتها به چشم می‌خورد نتیجه دوقطبی بودن نظام بین‌المللی بوده است یا نه. این مضمون در آثار مورگنتاو (که طرفدار ثبات آفرین بودن نظام چند قطبی بود) و کاپلان (که به باثبات‌تر بودن نظام چند قطبی اعتقاد داشت) هر دو به چشم می‌خورد ولی این اعتقاد مرسوم به چالش گرفته شد. این بار هم این

چالش در آثار والتس مطرح شد که مدعی بود ساختار دو قطبی نظام بین‌الملل علت عدم درگیری قدرتهای بزرگ از ۱۹۴۵ به بعد بوده است. [۱۲]

بحث بر سر نقاط قوت نظام چند قطبی یا دو قطبی متضمن تفاسیر متفاوتی درباره نفوذهای سیستمی و نحوه عمل آنها بود. از دل این بحث، تحلیل به مراتب جامع‌تر و قدرتمندتری در این زمینه سر برآورد که نظریه‌پردازی در سطح سیستمی متضمن چیست. نقطه عزیمت تحلیل یاد شده این برداشت بود که نظام بین‌المللی چنان تعیین‌کننده رفتار دولتهاست که نیازی به بررسی رویدادهای درون دولتها نیست. بدین ترتیب انگیزه‌ها و باورهای تصمیم‌گیران منفرد و نیز ایدئولوژیها و فرایندهای سیاسی درون دولتها از قلم می‌افتد و جای آن را عملکرد نظام سیاسی بین‌المللی با ساختار یا سلسله مراتب قدرت خاصش می‌گیرد. قدرت هنوز هم متغیر تعیین‌کننده است به نحوی که تلاش برای پیشینه ساختن قدرت محرک اقدامات، و توزیع آن تعیین‌کننده تعاملات دولتها شناخته می‌شود.

بی اهمیت دانستن شرایط داخلی دولتها برای تبیین به معنی کنار گذاشتن بیشتر آن چیزهایی است که دولتها را از هم متمایز می‌سازد. آیا جنگ سرد بر سر ایدئولوژی نبود؟ آیا فرقی نمی‌کند که گورباچف چه در سر دارد؟ آیا دیدگاههای حزب کارگر انگیس در مورد دفاع اهمیتی ندارد؟ نتیجه تلویحی مهم و تعیین‌کننده تفسیر سیستمی این است که چنین عواملی را جز در بستری که نسبت به همه دولتها بیرونی محسوب می‌شود یعنی در چارچوب نظام بین‌الملل نمی‌توان شناخت. برای نشان دادن اینکه تفسیر سیستمی به چه می‌ماند باید درباره دو جنبه از سیستم یا نظام به بحث پردازیم. این دو جنبه اقتدارگریزی و قطب بندی نظام است.

مفهوم اقتدارگریزی بین‌المللی که بیش از همه در روابط بین‌الملل رواج دارد مفهومی هابزی است. مفهوم یادشده اشاره به این واقعیت دارد که فراتر از دولت، نهادی وجود ندارد؛ دولتها یگانه نهادهای برخوردار از حاکمیت در جامعه بین‌المللی هستند.

دولتها داور امور خویشند و قرار داشتن در وضعیت اقتدارگریزی آنها را ناخواسته گرفتار نوعی معمّای امنیت می‌سازد. این بدان معناست که برای اجرای کامل حقوق بین‌الملل یا قوانین اخلاقی عامی که راهنمای رهبران در اقدامات‌شان قرار گیرد هیچ امیدی نیست. شاید قدرت همیشه بر حق نباشد ولی اگر با قدرتی برابر با خود روبه‌رو نشود غلبه خواهد یافت. گریزی از این شرایط اقتدارگریزی نیست و الگوهای مسابقات تسلیحاتی و ائتلافها زادهٔ تلاشهایی است که دولتها برای خلاصی از برخی از شوم‌ترین پیامدهای آن به عمل می‌آورند. تنها می‌توان از شدت اقتدارگریزی کاست ولی نمی‌توان آن را پشت سر گذاشت. تا زمانی که ساختار نظام همچنان اقتدارگریز باشد دولتها نیز همچنان باید آمادۀ دفاع از خودشان باشند و زور یا تهدید به استفاده از زور همچنان یکی از پیامدهای ممکن همهٔ موارد تعاملات بین‌المللی است.

دومین ویژگی کلیدی سیستمی، ساختار قطبی^۱ نظام است. منظور از ساختار قطبی، تعداد قدرتهای بزرگ مستقل و مناسبات متقابل آنهاست. رایج‌ترین تقسیم‌بندی از این نظر، تمایز میان نظامهای دو قطبی و چند قطبی است. در نظام دو قطبی تنها دو قدرت بزرگ تقریباً هم‌تراز وجود دارد ولی در نظام چند قطبی شمار آنها دست کم به پنج قدرت می‌رسد. شمار قدرتهای بزرگ را معمولاً از اینجا می‌فهمند که در سلسله مراتب دولتها بر اساس شاخصهای نظامی و تا اندازه‌ای کمتر شاخصهای اقتصادی، کجا شکافی طبیعی وجود دارد. بر سر اینکه آیا نظام چند قطبی باثبات‌تر است یا نظام دو قطبی بسته به اینکه در هر یک تعامل نظام چگونه حفظ می‌شود بحثهای زیادی صورت گرفته است. پرسش تعیین‌کننده این است که چرا نظام پس از جنگ جهانی دوم با ثبات مانده و به ویژه آیا جنگ افزارهای هسته‌ای به حفظ صلح میان قدرتهای بزرگ کمک کرده است و چگونه.

1. polar structure

پاسخی که در سطح دولتها می‌توان به این پرسش داد و مطلوب بیشتر تاریخ دانان است حول نحوه عمل داخلی دو ابرقدرت و تاریخچه مناسبات متحول آنها از ۱۹۴۵ به این سو دور می‌زند. بر عکس، تفسیر سیستمی روی واقعیت دو قطبی بودن نظام و چگونگی با ثبات ماندن نظام دو قطبی انگشت می‌گذارد. از این جهت تفاوت ساده موجود میان نظام چند قطبی و نظام دو قطبی این است که اولی بر اساس عملکرد سازوکار توازن قدرت^۱ چند قطبی می‌ماند حال آنکه ثبات نظام دو قطبی از طریق توازن وحشت^۲ حفظ می‌شود. به همین سان، نقش اتحادیه‌ها هم در این دو نظام بسیار متفاوت است. در نظام چند قطبی، اتحادیه‌ها انعطاف‌پذیرند و بین قدرتهای تقریباً برابری پا می‌گیرند که هیچ یک قادر به استیلا یافتن بر اتحادیه نیست. در نظام دو قطبی چنین به نظر می‌رسد که اتحادیه‌ها با ساروج ایدئولوژی قوام می‌یابند و ساختاری سلسله مراتبی دارند که در رأس هریک از آنها یکی از دو ابرقدرت حضور دارد. الگویی هم که از نظر مناسبات بین‌المللی در هریک از این دو نظام حاصل می‌شود خاص خود همان نظام است. در نظام چند قطبی، اتحادیه‌ها پیوسته در حال تغییرند و ایدئولوژی نقشی در تعیین اعضا بازی نمی‌کند؛ جنگها زمانی رخ می‌دهند که سازوکار توازن قدرت از هم فرو پاشد و هدف آنها نیز برقراری دوباره توازن پس از جنگ است. برعکس در نظامهای دو قطبی اتحادیه‌ها تغییر نمی‌یابند و ظاهراً اختلافات ایدئولوژیک ریشه اصلی دسته‌بندی جهان را تشکیل می‌دهد. اما جنگی میان ابرقدرتها یا همپیمانان اصلی شان در نمی‌گیرد. همان‌گونه که جان هرترس گوشزد کرده است «قدرت مطلق برابر است با ناتوانی مطلق» [۱۳] زیرا در نظام دو قطبی که وجه مشخص‌اش فشار و بحران مستمر است هر جنگی به معنی نابودی کامل و تمام عیار دو طرف خواهد بود.

این شمای کلی نشان می‌دهد که چگونه تفسیرهای سیستمی می‌توانند بدون نیاز

1. balance of power

2. balance of terror

به مشخص ساختن دولتهای ذیمدخل، از سرشت روابط بین‌الملل سخن گویند. این شیوه با ایستار رهبران کشورها و در واقع رسانه‌ها بسیار متفاوت است. پس اجازه دهید کاملاً به صراحت بگوییم: اهمیتی ندارد که دو ابر قدرتی که از سال ۱۹۴۵ به بعد وجود داشته‌اند که بوده‌اند. حتی دو قدرت با ایدئولوژیهای مشابه هم دشمن هم خواهند بود. چه این دو قدرت انگلستان و ایالات متحده باشند یا چین و اتحاد شوروی، نگرش سیستمی مدّعی است که سرشت اساسی روابط بین‌الملل در هر حال همان است که بود. از این گذشته، نگرش سیستمی تلویحاً اشاره دارد که ابداع جنگ‌افزارهای هسته‌ای سرشت دو قطبی نظم پس از جنگ جهانی دوم را تنها تقویت کرده و زاینده آن نبوده است. جهان دو قطبی با یا بدون جنگ‌افزارهای هسته‌ای تفاوت چندانی نخواهد کرد. استدلالهای مشابهی نظریه پردازان سیستمی را وامی‌دارد که نگران جهانی چند قطبی با جنگ‌افزارهای هسته‌ای باشند زیرا منطق چند قطبی حکایت از آن دارد که برای اصلاح توازن قدرت جنگهای کوتاه‌مدت ولو جنگهای کوتاه‌مدت هسته‌ای رخ خواهد داد.

نواقعی گرای و کینت والتس

تا اینجا مشخص شد که رشته روابط بین‌الملل به دو جنبه اصلی از تفسیر سیستمی چسبیده است: ساختار اقتدارگرای و ساختار قطبی نظام. این دو جنبه قطع نظر از نحوه عمل درونی دولتهای ذیمدخل تأثیر خود را به جا می‌گذارند و نیازی نیست که درباره انگیزه‌های تصمیم‌گیران دولتها به تحقیق پردازیم. ادّعای معتبر بودن این دو جنبه ادّعای جسورانه‌ای است که باید به دقت بازگو شود و در قالب نظریه‌ای منسجم و همه‌جانبه مطرح گردد. از آنجا که چنین نظریه‌ای هنوز به‌طور کامل شکل نگرفته پس شگفت نیست که در جمع محققان علاقه‌مند به تبیین گزینه‌های سیاست‌گذاری دولتهای ملی مشخص، بطور کلی چندان مورد پذیرش قرار نگرفته باشد. رویکرد سیستمی چندان مورد توجه

تاریخ‌دانان مهم نبوده است. از این گذشته، در حوزه عمومی هم که سرشت فرایند سیاسی سبب می‌شود سیاست خارجی و دفاعی همچنان حوزه‌هایی تلقی گردند که در آنها انتخابها تحت تأثیر ارزشها صورت می‌گیرد رویکرد سیستمی رواج نیافته است. رشته روابط بین‌الملل همچنان سفت و سخت به سطح تحلیل دولتها چسبیده است.

اما از دهه ۱۹۷۰ و در سراسر دهه ۱۹۸۰ این وضع تا حدودی به دلایلی که پیش‌تر در فصل دوم خاطرنشان ساختیم (عمدتاً گرایش به برداشت اقتصادی از روابط بین‌الملل) و تا اندازه‌ای هم به دلیل توسعه مکتب اندیشه‌ای که به نواقع‌گرایی^۱ شهرت یافته شروع به تغییر کرده است. مهم‌ترین نکته‌ای را که باید از خلاصه ارائه شده در فصل دوم یادآور شویم این است که نواقع‌گرایان از مفهوم نظام بین‌الملل برای تبیین صحنه اقتصادی و سیاسی اواخر دهه ۱۹۷۰ بهره جستند. آنان در این راستا مفهوم واقع‌گرایانه نظام را منقح ساختند و با بسط آن، موضوعات اقتصادی را نیز در آن منظور ساختند. برجسته‌ترین نویسنده در این تحول، کِنت والتس در اثر مشهورش *نظریه سیاست بین‌الملل* بوده که نخستین بار در سال ۱۹۷۹ منتشر شده است [۱۴]. در ادامه با ارائه تصویری کلی از نظریات والتس درباره نظام بین‌الملل روشن می‌سازیم که برداشت والتس درباره نظام، نقاط مشترک فراوانی با آثاری دارد که در بسیاری از دیگر رشته‌های علوم اجتماعی می‌توان سراغ گرفت. تفاسیری کلی که در دو فصل پیشین درباره نحوه تبیین یا شناخت کنش اجتماعی مطرح ساختیم در مورد این شکل توسعه یافته از تفسیر سیستمی هم صادق است. اما باید خوانندگان را هشیار سازیم که از نظر ما والتس موضع خودش درباره سرشت نظام بین‌المللی را اصلاح کرده است. والتس در کتاب *نظریه سیاست بین‌الملل* تفسیری اکیداً ساختاری از روابط بین‌الملل به دست می‌دهد که وی را به واقعی انگاشتن ساختارها ناگزیر می‌سازد. اما در آثار جدیدترش می‌بینیم که برداشت

1. neorealism

معتدل‌تری از ساختار دارد که مجال بیشتری برای مطرح ساختن آرایش درونی واحدها می‌گذارد. این دوگونه‌نگری باعث تردید جدی در این باره می‌شود که آیا والتس ساختارها را واقعی و اصلی می‌داند یا واحدها را. باید روشن سازیم که از نظر هستی‌شناسی یا اونتولوژی (اصطلاحی فلسفی برگرفته از واژه‌ای یونانی به معنی «بودن») کدامیک از این دو تقدّم دارد. با توجه به انتقاد همیشگی والتس از نظریه‌های «تقلیل‌گرا»^۱ی که واحدها را اصلی و ساختارها را محصول (غالباً ناخواسته) آنها می‌دانند به نظر می‌رسد که وی باید ساختارها را عناصر اساسی و شاید تنها عناصر اساسی بینگارد. در هر حال به نظر ما باید از مفهوم انعطاف‌ناپذیر ساختار شروع کنیم.

والتس بحث خود را از نکته‌ای آغاز می‌کند که اکنون برای همه آشناست: نظریه‌های روابط بین‌الملل را می‌توان به دو گروه نظریه‌هایی که علتها را در سطح دولتهای منفرد می‌جویند و نظریه‌هایی که علتها را در سطح سیستم مطرح می‌دانند تقسیم کرد. وی دسته نخست را «تقلیل‌گرا» و دسته دوم را «سیستمی» می‌خواند [۱۵]. نظریه‌های تقلیل‌گرا^۱ کل را با تحلیل ویژگیها و تعاملات اجزا تبیین می‌کنند. والتس آثار هابسون و لنین دربارهٔ امپریالیسم را که در آنها رفتار سیاسی بین‌المللی دولتها براساس مجموعه‌ای از نیروهای اقتصادی داخلی توضیح داده می‌شود به عنوان نمونه‌هایی از این گونه نظریه‌ها ذکر می‌کند. وی در ادامه می‌گوید بیشتر نوشته‌های اخیر دربارهٔ ساختار اقتصادی بین‌المللی در واقع تقلیل‌گرا هستند. طبق ادعای او، نظریه‌های تقلیل‌گرا دسته‌ای از علتها را که در سطح نظام مطرحند و نمی‌توان آنها را با نگاه به ویژگیها و تعاملات اجزا کشف کرد از قلم می‌اندازند. این گفته یادآور سخنان او دربارهٔ علل جنگ است زیرا نظریه‌های تقلیل‌گرا تلویحاً مدّعی‌اند که با برطرف ساختن علتها مطرح در سطح واحدها معلولها نیز به نحوی از انحا از میان می‌رود. به عبارت ساده‌تر، والتس

معتقد است که این روش جز برخورد با نشانه‌ها و عوارض، به جای برخورد با علتها نیست.

والثس از این شکوه دارد که نظریه‌های تقلیل‌گرا به تفاوت موجود میان نیات بازیگران و نتایج تعاملات‌شان توجه نمی‌کنند. به گفته او میان دو گزاره «او یک خرابکار است» و «او خرابکاری می‌کند» تفاوتی هست:

«اگر ویژگیهای بازیگران به شکلی بی‌مانند و درست تعیین‌کننده نتایج نباشد گزاره دوم از گزاره نخست نتیجه نمی‌شود. درست همان‌گونه که ممکن است صلح‌سازان ناتوان از برقراری صلح باشند ممکن است خرابکاران هم نتوانند خرابکاری کنند. اگر نتایج، گذشته از ویژگیهای بازیگران به موقعیت آنها هم بستگی داشته باشد نمی‌توان از روی ویژگیها، نتایج را پیش‌بینی کرد [۱۶].»

سخن اصلی والثس این است که دسته‌ای از عوامل هستند که به سیستم و نه واحدها تعلق دارند و همین عوامل، تعیین‌کننده نتایج تعاملات میان دولت‌ها هستند. والثس می‌گوید برای جدی گرفتن نظریه‌های تقلیل‌گرا «باید معتقد باشیم که میان اهداف و اقدامات دولت‌ها از یک سو و نتایج حاصل از اقدامات آنها هیچ علت واسطه مهمی وجود ندارد. اما در تاریخ روابط بین‌الملل، نتایج به دست آمده به ندرت با نیات بازیگران مطابقت دارد» [۱۷].

چه عناصری از نظام میان نیات بازیگران و نتایج تعاملات آنها مداخله می‌کنند؟ از نظر والثس:

پاسخ آشکار این است که عللی در جمع بازیگران تأثیر دارند که در ویژگیها و انگیزه‌های انفرادی بازیگران نمی‌توان آنها را یافت. هر دولت براساس فرایندهای داخلی خود، سیاستهایی اتخاذ می‌کند و تصمیم به انجام اقداماتی می‌گیرد ولی نفس حضور دیگر دولت‌ها و نیز تعاملات با آنها تصمیمات آن دولت را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اگر موقعیتی

که طرفهای تعامل در آن به کنش و واکنش می‌پردازند دست آنها را از انجام برخی اقدامات ببندد، آنها را به سمت اقدامات دیگری متمایل سازد، و نتایج تعاملات آنها را تحت تأثیر قرار دهد نمی‌توان زمان و چگونگی بروز نیروهای داخلی را اگر بروز کنند توضیح داد [۱۸].

با وجود تغییرات بزرگی که در سازمان درونی دولتها، فناوری، و سرشت کلی زندگی سیاسی و اقتصادی رخ می‌دهد این مجموعه از علل به الگوها و قاعده‌مندیهایی در روابط بین‌الملل منجر می‌شوند. از دید والتس بسیار معنادار است که این الگوها هزاران سال است نسبتاً ثابت مانده‌اند. به گفته او:

بافت سیاست بین‌الملل بسیار ثابت می‌ماند، الگوها تکرار می‌شوند، و رویدادها به شکل بی‌پایان دوباره رخ می‌دهند. نوع یا کیفیت مناسبات حاکم در سطح بین‌المللی به ندرت سریعاً تغییر می‌یابد. وجه مشخصه آنها نوعی استمرار هراس‌آور است. استمراری که مادام که هیچ یک از واحدهای رقیب قادر به تبدیل حوزه اقتدارگریز بین‌المللی به حوزه‌ای سلسله‌مراتبی نیست باید انتظارش را داشته باشیم [۱۹].

در همه اینها حرفی نیست ولی آیا از دیرباز در روابط بین‌الملل نظریه‌های سیستمی نداشته‌ایم؟ در اینجا والتس یکی از مهم‌ترین و مناقشه‌برانگیزترین ادعاهای خود را مطرح می‌سازد: هیچ یک از نظریه‌های سیستمی موجود در واقع نظریه‌ای سیستمی نیست؛ همه آنها تقلیل‌گرا هستند. او به شکل مستوفی استدلال می‌کند که این گفته درباره نویسندگانی چون مورگنتاؤ، کاپلان و روزکرنس صادق است [۲۰]. حتی به نظر او سینگر نمی‌داند سطح سیستمی به راستی ناظر بر چیست زیرا ظاهراً سینگر تنها معتقد به وجود یک سیستم یعنی جهان است و بر این باور است که دو سطح تحلیل صرفاً شیوه‌های متفاوتی برای نگرش به فرایندهای واحدی هستند که جریان دارند [۲۱]. به گفته والتس، سینگر ناتوان از درک تفاوت بنیادینی است که میان سازوکار سیاست در

درون یک دولت و سازوکار سیاست در یک نظام اقتدارگریز وجود دارد. دیگر نویسندگان یاد شده نیز تصوّر روشنی از اینکه سیستم چیست ندارند و از همین رو در نهایت سیستم آنها چیزی جز تعاملات واحدها نیست. آنان با اینکه خیلی تلاش دارند سیستمی بیندیشند در نهایت تقلیل‌گرا هستند زیرا همه فرایندهای علی آنها در سطح واحدها مطرح‌اند. والتس از کاپلان خُرده می‌گیرد که چرا می‌گوید نظامهای مورد نظرش «تحت سلطه خرده‌نظامها» هستند. به گفته والتس: «نظامی که تحت سلطه خرده‌نظامهایش باشد اصلاً نظام نیست» [۲۲]. با همه عنایتی که این متون به علل سیستمی روابط بین‌الملل داشته‌اند والتس اعتقاد راسخ دارد که هیچ‌یک از آنها هنوز موفق به بسط یک سیستم واقعی نشده‌اند.

پس، از دید والتس تبیین سیستمی روابط بین‌الملل دقیقاً چیست؟ بنا به تعریف او هر سیستم از دو عنصر تشکیل می‌یابد: یک ساختار و مجموعه‌ای از واحدهای متعامل. او اذعان دارد که ارائه تعریفی برای ساختار که آن را به ویژگیهای واحدهای متعامل و تعاملات میان آنها تقلیل ندهد دشوار است. تمایز قائل نشدن میان ساختار و واحدهایش موجب می‌شود که متغیرهای واحدها را با متغیرهای ساختار اشتباه بگیریم. اما والتس آشکارا می‌گوید که واحد و ساختار هر دو نظری هستند و نه واقعی؛ آنها مفاهیمی نظری‌اند. وی از میر فورتیس انسان‌شناس چنین نقل قول می‌کند: «هنگام توصیف ساختار، در قلمرو صرف و نحو و دستور زبان قرار داریم و نه در قلمرو کلام‌گفتاری. تنها در صورتی می‌توانیم ساختار را در «واقعیت ملموس» رویدادهای اجتماعی مشخص سازیم که نخست آن را به شیوه انتزاعی از «واقعیت ملموس» منتزع ساخته باشیم» [۲۳]. همین آرایش اجزا در درون یک نظام و اصل تعیین‌کننده آرایش است که ساختار را تعریف می‌کند. به گفته والتس در انسان‌شناسی و در اقتصاد که تحقیق به صورت پرسش از انگیزه‌ها، دیدگاه‌ها، و شخصیت افراد دخیل نیست همین حرکت انجام می‌شود. در هر یک از این دو رشته وقتی پای تبیین تأثیر یک موقعیت بر رفتار بازیگران حاضر در آن

موقعیت به میان می‌آید انگیزه‌های افراد و تعاملات میان آنها از تحلیل کنار گذاشته می‌شود. اقتصاددانان علاقه‌ای به شخصیت مدیران ندارند بلکه نگاه‌شان متوجه سرشت بازاری است که شرکتها باید در چارچوب آن فعالیت کنند؛ انسان‌شناسان نیز چندان علاقه‌ای به ارزشهای اعضای قبیله ندارند و بیشتر پیگیر تأثیر ساختار قبیله بر رفتار اعضایش هستند. به باور والتس این تمایز میان کیفیات سطح واحدها و کیفیات سطح سیستمی در مورد هر دو دسته علوم اجتماعی و طبیعی صادق است.

به گفتهٔ والتس تنها در صورتی قادر به تبیین روابط بین‌الملل هستیم که بتوانیم میان این عوامل مطرح در سطح واحدها و سطح سیستم تمایز بگذاریم. از آنجا که وی نظام را تشکیل یافته از واحدهای متعامل به همراه یک ساختار می‌داند روشن است که برای در امان ماندن از همان دام تقلیل‌گرایی که خودش یادآور شده است باید ساختار را بسیار به دقت تعریف کند. به گفتهٔ وی ساختار هر سیستم یا نظام سه ویژگی تعیین‌کننده دارد: نخست، اصولی که اجزا براساس آن آرایش می‌یابند؛ دوم ویژگیهای واحدها؛ و سوم، توزیع تواناییها میان واحدها.

ویژگی نخست به شیوهٔ سامان یافتن واحدهای تشکیل‌دهندهٔ نظام اشاره دارد. در اینجا والتس میان اصول نظم‌دهنده‌ای که در نظامهای سیاسی حاکم است و اصولی که در نظام بین‌المللی وجود دارد فرق می‌گذارد. این همان تفاوت میان اقتدارگریزی و سلسله مراتب است، تمایز میان نظامی سیاسی که در آن واحدها برحسب سلسله مراتب قدرت با یکدیگر روابطی دارند که در قانون اساسی و قوانین عادی تصریح شده است و نظامی که در آن نشانی از این گونه روابط قدرت رسمی وجود ندارد. در وضعیت اقتدارگریزی، نظام اساساً بر خودیاری مبتنی است. از دید والتس، تفاوت اساسی میان سیاست داخلی و سیاست بین‌الملل همان تمایز میان ساختارهایی که در یک نظام سیاسی به چشم می‌خورند و ساختارهای موجود در نظام بین‌الملل است که نمی‌توان آنها را با مشاهدهٔ ویژگیهای واحدهای تشکیل‌دهندهٔ نظام دریافت.

ویژگی دوم، ناظر بر کارویژه‌هایی است که واحدها در نظام به اجرا می‌گذارند. در حالی که وجه مشخصه نظام‌های داخلی وجود مناسبات فرادستی و فرودستی میان اجزاست نظام بین‌المللی در برگیرنده واحدهایی است که کارویژه‌های یکسانی دارند. واحدهای نظام بین‌المللی، دولتها هستند و همه دولتها باید کارویژه‌های یکسانی را به اجرا گذارند. این دقیقاً برخلاف تنوع و گوناگونی کارویژه‌ها در سیاست داخلی است. والتس به صراحت می‌گوید که دولتها یگانه بازیگران نظام بین‌المللی نیستند و هرگز نبوده‌اند اما مهم‌ترین بازیگر این عرصه‌اند. نکته تعیین‌کننده این است که دولتها همگی واجد یک ویژگی هستند که پیوند آشکاری با ساختار اقتدارگیز نظام دارد: حاکمیت. سومین ویژگی ساختارها، توزیع تواناییها میان واحدهای تشکیل‌دهنده نظام است. از دید والتس، این یک ویژگی تعیین‌کننده است زیرا همه نظام‌های بین‌المللی اقتدارگیز هستند و در تمامی نظام‌های بین‌المللی، واحدها کارویژه‌های یکسانی دارند. تنها فرق نظام‌های بین‌المللی با هم در نحوه توزیع تواناییها در میان واحدهاست. والتس می‌گوید با دگرگون شدن توزیع تواناییها ساختار نظام هم دگرگون می‌شود. آیا این به معنی درغلتیدن به همان ورطه تقلیل‌گرایی نیست که او در آثار دیگران خاطرنشان می‌سازد؟ پاسخ وی ساده است: «گرچه تواناییها جزو ویژگیهای واحدها هستند ولی توزیع تواناییها میان واحدها چنین نیست. توزیع تواناییها میان واحدها جزو ویژگیهای واحدها نیست بلکه مفهومی سیستمی است» [۲۴]. بر این اساس، تصویری موقعیتی از نحوه استقرار دولتها نسبت به هم به دست می‌آید. در اینجا وصف «موقعیتی» صرفاً اشاره به قدرت هر دولت نسبت به دیگر دولتها دارد و ناظر بر تواناییهای مطلق هر دولت نیست. برای دستیابی به این تصویر موقعیتی، نیازی به تحقیق درباره ایدئولوژی یا باورهای رهبران و نیز اتحادیه‌ها و تعاملات میان آنها نیست بلکه تنها باید وضعیت نسبی قدرت آنها را بررسی کنیم. همان‌گونه که بالاتر یادآور شدیم هر گونه تغییری در توزیع تواناییها به تغییر آرایش قطبی نظام می‌انجامد. بر این اساس، والتس ساختار قطبی نظام

را یگانه متغیر نظام بین‌المللی می‌داند که می‌تواند تغییر کند. بنابراین می‌توان تحلیل والتس را چنین خلاصه کرد: نظام بین‌المللی به واسطه ساختار اقتدارگریز و نیز ساختار قطبی خود رفتار واحدهایش را رقم می‌زند. این دو ساختار به همراه هم وضعیتی را می‌سازند که همه واحدها ناچار از به سر بردن در دل آن هستند. چنانچه ساختار دگرگون شود دامنه نتایج ممکن برای تعاملات واحدها نیز تغییر می‌یابد. در ساختار دو قطبی برای چگونگی تعامل واحدها هنجارها یا قاعده‌مندیهایی معینی وجود دارد؛ در نظام چند قطبی این هنجارها و قاعده‌مندیهایی متفاوت است. بنابراین ساختارها با تعیین دامنه انتظاراتی که واحدها در چارچوب آنها می‌توانند عمل کنند تأثیر خود را به جا می‌گذارند.

تردید چندانی نیست که تحلیل والتس تحلیل قدرتمندی است مشروط بر آنکه بپذیریم با تحلیل ویژگیهای واحدها و نیات رهبران آنها نمی‌توان شرایط بستر عمل هر واحد را تبیین کرد. این شرایط صرفاً محصول تعاملات میان واحدها نیست و بررسی ویژگیهای هر واحد نیز به تنهایی نمی‌تواند درباره موقعیت آن واحد نسبت به دیگر واحدها چیزی را روشن سازد. از این گذشته روشن است که الگوهای رفتاری خاصی که در نظامهای چند قطبی مشاهده می‌شود با الگوهای مشاهده شده در نظامهای دو قطبی متفاوت است: شاهد این امر نقش متفاوت ایدئولوژی در این دو گونه نظام یا سرشت اتحادیه‌ها و جنگهاست. فرایندهای حفظ صلح نیز در آنها متفاوت است.

مشکلات یک نظریه سیستمی

اما به گواهی مجموعه مقالات انتقادی که رابرت کیثن ویراستاری آن را برعهده داشته است تحلیل والتس بحث‌انگیز و مورد مناقشه بوده است [۲۵]. در ادامه برای جمع‌بندی مشکلات نظریه‌ای سیستمی درباره روابط بین‌الملل سه محور اصلی این مناقشات را که

به نظر ما روشن‌تر از بقیه است مطرح می‌سازیم. این سه محور به ترتیب به مفاهیم قدرت، ساختار و کارکرد، و تبیین مطرح در نظریه‌ای که تا حد ممکن کلاً در سطح سیستمی در انداخته شده باشد باز می‌گردد و در پایان ما را به این نتیجه می‌رساند که در نهایت باید «جعبه را گشود».

نخست، والتس نیازمند مفهوم روشنی از قدرت است که بتواند پویایی و تغییر را در نظامی که در نبود قدرت دچار تعادل ایستا خواهد بود توضیح دهد. این موضوع مادام که قدرت را برحسب کنشگری انسان تصوّر کنیم که در آن عامل کلیدی توانایی کنشگران برای تحمیل اراده خویش به کنشگران دیگر است موضوع آشکارا دشواری خواهد بود. (برای تحلیلی بسیار سودمند در این زمینه نک: کتاب لوکس به نام قدرت: نگرشی انتقادی [۲۶]). اما اگر والتس در عمل بتواند قدرت را برحسب نیرو و با قیاس با تعامل نیروها در سیستمی فیزیکی چون منظومه شمسی تعریف کند این دشواری برطرف می‌شود. هرچه باشد فیزیک‌دانان یا ستاره‌شناسان چون با موجوداتی کنشگر سروکار ندارند از بابت قدرت به مثابه کنشگری هم نگرانی ندارند. البته این پرسش آشکار باقی می‌ماند که چگونه باید قدرت را در نظام بین‌المللی اندازه‌گیری کرد. برای نمونه، در مکانیک نیوتن نیروها با جرم نسبت دارند و وضعیتی معین وجود دارد که نظام به سوی آن می‌گراید. در چارچوب مفروضات نیوتن می‌توان نیروها را با ابزارهایی اندازه‌گیری کرد و اثرات هر تکانه را بر نظام پیش‌بینی نمود. اما نیروهای بین‌المللی بی‌اغراق گوناگون‌ترند. شاید بتوان قدرت نظامی را با شمارش تانکها و کلاهکهای جنگی اندازه‌گیری کرد (مشروط بر پذیرش این فرض که عواملی چون آموزش و روحیه تابع تعداد سخت‌افزارها هستند) ولی قدرت اقتصادی وجوه بسیار بیشتری دارد. از این گذشته، چون قدرت اقتصادی و نظامی همیشه توأم با هم نیستند دستیابی به سنجۀ واحد و بسیطی که اندیشه سلسله مراتب قدرتها (که اینجا یعنی دولتهای ملی) وجود آن را ایجاب می‌کند جای تردید دارد. به نظر ما اینها مشکلات دشواری هستند که بدون بحث طولانی نمی‌توان حل‌شان کرد.

اما در بحث حاضر، اینها را مشکلاتی فنی می‌انگاریم که آن اندازه شدید نیستند که نگذارند ادعا کنیم ایالات متحده قدرتمندتر از فرانسه است یا در خاورمیانه فرانسه قدرتمندتر از اسپانیا است.

دومین دسته از پرسشهای تعیین‌کننده به مفاهیم ساختار و کارکرد و این مسئله باز می‌گردد که آیا میان نظام بین‌الملل و یک سیستم طبیعی شباهتی آن اندازه قوی وجود دارد که مانع مطرح شدن مفهوم کنشگری شود. اگر نظام بین‌الملل با سیستمی شباهت داشت که بدون استناد به خواص و کیفیات واحدهایش قابل تبیین بود برای والتس از همه بهتر بود. حتی اکنون هم که چنین نیست باز اگر کیفیات مهم دولتهای ملی ایجاب نمی‌کرد که آنها یا رهبران یا دیگر اعضای‌شان را کنشگرانی خودآگاه تلقی کنیم مشکلی برای والتس ایجاد نمی‌شد. اما در غیر این صورت مشکلات اندازه‌گیری قدرت صرفاً مشکلاتی فنی نخواهد بود بلکه نقص بزرگی در مدل است.

از یک جهت تبیین یک نظام بدون استناد به خواص و کیفیات واحدهایش آشکارا ناممکن است. منظومه‌های سیارات اگر این سیارات از شیرینی زنجبیلی درست شده بودند همان رفتاری را که شاهدیم نداشتند. ولی از یک جهت دیگر، اندیشه بالا اندیشه مهملی نیست. برای نمونه می‌توان یک سیستم الکترونیکی را برحسب منطق آن متصور ساخت بی‌آنکه درباره اجزای فیزیکیش چیزی بیش از این بگوییم که آنها تجسم‌بخش کیفیات آن منطق هستند. در این صورت ممکن است معیوب بودن اجزا موجب کار نکردن سیستم شود ولی اگر فرض کنیم که سیستم به‌طور منطقی کار می‌کند نیازی نیست نگران چگونگی کارکرد فیزیکی اجزای آن باشیم. تنها کافی است بدانیم که اجزا همان چیزی را که سیستم از آنها مطالبه می‌کند به سیستم تحویل می‌دهند. در این حال می‌توان رفتار اجزا را براساس کارکردهایی تبیین کرد که اصول سامان‌بخش سیستم برای‌شان تعیین کرده است. اجزای ساخته شده از مواد مختلف تنها و تنها در صورتی از نظر کارکرد قابل تعویض با هم هستند که کار یکسانی انجام دهند.

این فراخ‌ترین برداشت از نگرش سیستمی است. در این برداشت پس از ساختن مدلی از یک نظام کاملاً کارا مدّعی می‌شویم که این مدل حالت آرمانی همان چیزی است که در عمل در جهان شاهدش هستیم. این مدل، ابزاری برای تبیین است و نه ابزاری برای توصیف. شگفت نیست که می‌توان هم به کلیّت این برداشت و هم به ادّعای صادق بودن آن در مورد روابط بین‌الملل ایراد گرفت. در حالت نخست باید پرسید منظور از «کاملاً کارا» چیست؟ پاسخ این پرسش را باید برحسب هدفی داد که نظام هم در جریان سر بر آوردن و هم در صورت آشفته شدن به سوی آن می‌گراید. علت این امر آن است که وصف «کارا» متضمن معنایی بیش از وصف «علّی» است. کارایی یا ناکارایی یک فرایند علّی بستگی به آن دارد که فرایند یاد شده برای چه چیزی کاراست. برای نمونه، پیدایش موشهای مقاوم در برابر سموم برای بقای نوع موش کارا و مفید، برای بهداشت انسانها بد و برای زیست بوم جهانی وصف‌ناپذیر است. حتی اگر موشها چنان سازگاری و تکامل یابند که به آنها اجازه بقا دهد باز روشن نیست که تکامل آنها به معنایی که تکامل را تبیین می‌کند برای نوع موش «کارا و مفید» باشد. آشکار نیست که هر رویداد یا روندی در طبیعت هدفمند باشد. این گفته بستگی به آن ندارد که هدفی الهی یا اخلاقی را در نظر داشته باشیم بلکه در مورد هدف تعریف شده برحسب تعادل یا غایتی که روند مورد نظر بنا به ادّعا به سوی آن می‌گراید هم صادق است. صرفاً آشکار نیست در تغییر فیزیولوژی موشها چیزی بیش از یک رشته علتها و معلولها دخالت داشته باشد.

چه چیز دیگری می‌تواند مطرح باشد؟ تبیین کارکردی نه تنها دلالت بر آن دارد که رشته‌ای از علتها و معلولها به موشها اجازه بقا داده است بلکه از این گذشته حاکی از آن است که چون به آنها اجازه بقا داده چنین شکلی به خود گرفته است. در اینجا مثال سیستم الکترونیکی گمراه‌کننده است. سیستمهای الکترونیکی را انسانها طراحی می‌کنند. از همین رو عملکرد علت و معلولی آنها تبیین دیگری هم دارد که برحسب چگونگی برآوردن اهدافی است که انسانهای طراح سیستم در نظر داشته‌اند. در نتیجه،

موجودی مریخی که به زمین آمده و تصادفاً به قطعات و اجزای یک سیستم الکترونیکی برخورد کرده باشد اگر نتیجه بگیرد که این قطعات متعلق به یک سیستم است به خطا نرفته است. ولی والتس نمی‌گوید که نظام بین‌المللی را کسی طراحی کرده است. ادعای وی مبنی بر اینکه کشورها همان‌گونه رفتار می‌کنند که نظام ایجاب می‌کند باید بدون قیاس با نیات انسانی ثابت شود.

نمونه‌هایی وجود دارد که در آنها نظریه سیستمها به صورت یک ابزار تبیین‌کننده نیرومند عمل می‌کند. برای نمونه، اجتماع موریانه‌ها به شیوه بسیار جالب توجهی رفتار می‌کند. بقای این اجتماع به حفظ توازن میان تعداد موریانه‌های کارگری که مسئول تأمین ذخیره غذایی آن هستند و تعداد موریانه‌های سرباز که با متجاوزان خارجی برخورد می‌کنند بستگی دارد. اگر شمار کارگران بیش از اندازه کم باشد اجتماع موریانه‌ها به گرسنگی می‌افتد و اگر تعداد سربازان بیش از اندازه کم باشد اجتماع یاد شده نیست و نابود می‌شود. توازن یاد شده در زیر زمین تعیین می‌شود آنجا که ملکه تک افتاده تمام عمرش را صرف گذاشتن تخم‌هایی می‌کند که براساس نسبت‌هایی که با رویدادهای روی زمین تغییر می‌کند به موریانه کارگر یا سرباز تبدیل می‌شوند. ملکه چگونه نسبت درست را در می‌یابد؟ تبیین کارکردی می‌گوید ملکه به مقتضیات نظام پاسخ می‌گوید. ولی ممکن است گفته شود این گفته اسرار موجود را نمی‌گشاید. ملکه چگونه موفق به این کار می‌شود؟ پاسخ به این پرسش به هیچ وجه اسرارآمیز نیست. غذای ملکه دهان به دهان از طریق زنجیره‌ای از موریانه‌ها به وی می‌رسد که برخی شان کارگر و برخی نیز سربازند. این غذا هنگام انتقال از دهان هر موریانه به موریانه دیگر با ترشحات دهان آنها آغشته می‌شود. شیره دهان موریانه‌های کارگر از نظر ترکیب شیمیایی با شیره دهان سربازان متفاوت است. از این رو غذایی که به ملکه می‌رسد در بردارنده محرکی است که نسبت تخم‌های کارگر و سرباز را تغییر می‌دهد. با توجه به این سازوکار بازخوردی، نامعقول نیست اگر اجتماع موریانه‌ها را نظامی بدانیم که اجزایش برای تداوم بخشیدن به اجتماع

یاد شده سازگاری می‌جویند. ولی توجه داشته باشید که منظور ما صرفاً این است که اجتماع موریانه‌ها در غیر این صورت باقی نمی‌ماند.

نمونه نوعاً متفاوتی که نزد نظریه‌پردازان سیستمها بسیار مقبولیت دارد مثال عملکرد بازارها در اقتصاد است. بنا به اعتقاد اقتصاددانان مکتب شیکاگو بدون اینکه لازم باشد جویای رویدادهای درونی شرکتها شویم می‌توانیم رفتار آنها را بشناسیم. علت این امر آن است که نیروهای بازار شرکتهایی را که با یافتن راههایی برای بیشینه ساختن سود خود به محیط بازار پاسخ ندهند از دور خارج می‌کند. بنابراین با توجه به اصول سامان‌دهنده بازار (قوانین عرضه و تقاضا) می‌توان مطمئن بود که شرکتهای موفق به گونه‌ای رفتار می‌کنند که برای عملکرد بازار یا به عبارت دقیق‌تر برای گرایش بازار به تعادل، مفید و کاراست. شرکتها تنها در صورتی باقی می‌مانند که آگاهانه در پی بیشینه ساختن سود خود باشند یا به عبارت دقیق‌تر اتفاقاً از روال عادی شرکتهایی تقلید کنند که در پی بیشینه ساختن سود خود هستند (نمونه‌ای از هم‌ارزی کارکردی). در غیر این صورت آنها ورشکسته یا توسط دیگران بلعیده می‌شوند.

این مثال چنان جذاب است که نظریه‌پردازان سیستمی در حوزه روابط بین‌الملل و سوسه شده‌اند بدون نقادی آن را وام بگیرند. از همین رو شایسته است یادآور شویم که مثال بالا کاملاً جای مناقشه دارد. هیچ‌گونه شواهدی در دست نیست که نشان دهد بازارها به تعادل گرایش دارند، شرکتهای موفق به شکلی حساب شده (یا حتی اتفاقی) سود خود را بیشینه می‌سازند یا «نیروهای بازار» چیزی بیش از تعمیم فعالیت عقلایی شرکتهای منفرد است. وانگهی هیچ دلیلی وجود ندارد که درباره بازارها برداشتی جبری که ظاهراً مناسب حال اجتماع موریانه‌هاست داشته باشیم. چون اینجا مجال بحث عمیق درباره نظریه اقتصادی نیست این نکته را صرفاً به صورت یک چالش مطرح خواهیم ساخت. گرچه می‌توان سیستمی را فرض کرد که در آن نیروهای تعیین‌کننده بازار به تعادل گرایش داشته باشند ولی آیا هیچ واقعیتهایی درباره بازارها وجود دارد که نتوان آن را

به عنوان پیامدهای خواسته و ناخواسته تصمیمات شرکتها تبیین کرد [۲۷]؟

بنابراین مفهوم سیستم والتس نادقیق است. همان‌گونه که جان روگی خاطرنشان ساخته است والتس برداشتی «زایشی» درباره سیستم دارد زیرا ویژگیهای سه‌گانه موردنظر او در عمق متفاوتی مطرح هستند [۲۸]. مسلماً والتس معتقد است که در سطح بین‌المللی تنها دو ویژگی ساختاری وجود دارد (گوناگونی کارکردهای واحدها را از قلم می‌اندازد). به گفته روگی از این دو ویژگی تنها اولی یعنی اصول سامان‌بخش، یک ویژگی ژرف ساختاری است حال آنکه دیگری یعنی توزیع تواناییها بیشتر یک ویژگی تجربی است. بنا به ادعای روگی، والتس با از قلم انداختن ویژگی ساختاری دوم دچار خطا می‌شود. روگی می‌گوید که دگرگونی نظام بین‌المللی قرون وسطی به نظام مدرن را تنها می‌توان با توجه به تغییر کارکرد واحدهای نظام تحلیل کرد. این تغییر کارکرد باعث دگرگونی از یک نوع واحد به نوعی دیگر شد.

مشکل دیگر مفهوم سیستم یا نظام در اندیشه والتس از دید روگی این است که ژرف‌ترین ویژگی ساختاری یعنی اصول سامان‌بخش، مشاهده‌ناپذیر است. تنها چیزی که قابل مشاهده است اثرات مفروض اصول سامان‌بخش است. اینجا مشکل این است که مسلماً منظور والتس نمی‌تواند این باشد که انتخابهای شرکتها یا دولتها کاملاً تعیین شده و جبری است چنان‌که گویی بازار یا نظام بین‌الملل مانند یک ساعت کار می‌کند. والتس اگر یک جبر‌باور سفت و سخت نباشد می‌تواند خود را یک جبر‌باور موقعیت‌نگر بداند؛ ولی بدین ترتیب آخرین مشکل مفهوم ساختار وی مطرح می‌شود یعنی اینکه اگر قرار است ساختار علت رفتار واحدها باشد باید امری واقعی باشد. آیا وی می‌تواند مطمئن باشد که علل رفتار واحدها سیستمی است و نتایج خواسته یا ناخواسته رفتار واحد نیست؟ مسلماً این مسئله ما را به حوزه دشوار تقلیل‌گرایی می‌برد زیرا والتس اگر نمی‌خواهد به همان دامی بیفتد که خودش سایر نظریه‌پردازان سیستمی را گرفتار آن می‌داند باید نشان دهد که ساختار نظام یک سازوکار علی جدای از واحدهای

تشکیل دهنده نظام است. در یک کلام، سیستم یا نظام والتس باید واقعی باشد و نه نتیجه کنشها و تعاملات صورت گرفته در سطح واحدها. باید آنچه به راستی تأثیر دارد نظام باشد نه واحدهایش.

این بحث ما را مستقیماً به سومین حوزه از نقد نظریه والتس رهنمون می‌شود: سیستم والتس عملاً قادر به تبیین مسائل چندانی نیست. به گفته روگی بیشتر اموری که تبیین می‌شود کنشها و اقدامات واحدهاست و اصلاً رویدادهای سطح سیستمی تبیین نمی‌گردد. به طور مشخص وی یادآور می‌شود که سیستم والتس از تبیین دگرگونی عاجز است. والتس دو برداشت از دگرگونی دارد. براساس برداشت نخست، نظام بین‌الملل می‌تواند با تبدیل شدن به نظامی سلسله مراتبی دگرگون شود که بدین ترتیب اصل سامان‌بخش نظام تغییر می‌یابد. بر پایه برداشت دوم، ممکن است در نتیجه تغییر توزیع تواناییها میان واحدها، ساختار نظام بین‌الملل دگرگون شود. از دید روگی مشکل اینجاست که به گفته والتس تنها دگرگونی ساختاری می‌تواند موجب تغییر سیستم شود. اما این گفته نمی‌تواند درست باشد زیرا خود دگرگونی ساختاری هم باید علتی داشته باشد. از نظر روگی:

اشکال موضع والتس این است که در هر نظام اجتماعی خود تغییر ساختاری در نهایت جز فرایندهای سطح واحدها هیچ منشأ دیگری ندارد. والتس با کنار گذاشتن این منشأ از حوزه نظریه سیستمی خود، منشأ نهایی دگرگونی نظام را نیز کنار می‌گذارد [۲۹].

والتس علت‌های مطرح در سطح واحدها را نادیده می‌گیرد. همان‌گونه که روگی می‌گوید:

والتس در برابر آنچه خودش گرایش به تقلیل‌گرایی در نظریه روابط بین‌الملل می‌خواند به شدت واکنش نشان می‌دهد. به زبان متعارف ... وی در می‌یابد که نظام کلاً محصول است و به هیچ وجه مولد و زاینده نیست. وی می‌کوشد تا این عدم توازن را اصلاح کند،

اما بیش از حد پیش می‌رود. مطابق برداشت او از نظریه سیستمی، فرایندهای سطح واحدها کلاً محصول به شمار می‌روند و به هیچ وجه مولد و زاینده چیزی نیستند [۳۰].

در هر حال همان‌گونه که در مورد اجتماع موریانه‌ها دیدیم به روشنی پیداست که هر تبیین سیستمی محتاج سازوکاری است که جریان بازخورد از طریق آن برقرار شود. در مورد نظام بین‌الملل به اعتقاد ما تنها نامزد در این زمینه عملکرد درونی واحدهای نظام است. این خطر وجود دارد که بدین ترتیب ویژگیها و کیفیات واحدها مهم‌تر از آن چیزی شود که والتس می‌خواهد زیرا گفته بالا به معنی استناد به سازوکاری است که دربرگیرنده باورها و امیال زنان و مردان صاحب نقش در دولتها می‌باشد. حتی اگر بر این پا می‌فشاریم که نقشها به شکلی پنهان تحت حاکمیت نیازها و مقتضیات نظام بین‌المللی است باز این مستلزم مفهومی از قدرت در درون واحدهاست که در نهایت قدرت را به کنشگری مرتبط می‌سازد. این موجب از دست رفتن خلوص رویکرد سیستمی می‌شود و بار دیگر این احتمال را پیش می‌آورد که دگرگونی نظام کلان را به معنی مجموع رویدادهای سطح خرد بگیریم.

در واقع ممکن است والتس با تأمل بیشتر روی موضوع، از منشأ درونی برای تغییر استقبال کند زیرا همان‌گونه که بالاتر دیدیم تغییر نظام به ناچار از رویدادهای درون واحدها سرچشمه می‌گیرد. قطع نظر از نوع دگرگونی، مطمئناً عوامل داخلی اهمیت خواهند داشت. کوتاه سخن اینکه به دشواری می‌توان دریافت که دگرگونی چه علت‌هایی دارد مگر اینکه این علت‌ها از تصمیمات اتخاذ شده در درون واحدها مایه گیرند که در این حالت بهتر است آنها را به عنوان عناصر مؤید نظام قلمداد کنیم. ولی در این صورت باید بدانیم در درون واحدها چه می‌گذرد.

والتس با مسلم انگاشتن اینکه رویکرد سیستمی نمی‌تواند همه چیز را تبیین کند به چنین انتقاداتی پاسخ گفته است [۳۱]. این همان برداشت معتدل‌تری از ساختار

است که پیش‌تر خاطرنشان ساختیم. در این برداشت معتدل‌تر، وظیفه رویکرد سیستمی فراهم ساختن چارچوب بستر عمل دولتهاست. این چارچوب را نمی‌توان با تحلیل اهداف و ارزشهای تصمیم‌گیران شناخت زیرا این اهداف و ارزشها راهنمای خوبی برای مشخص ساختن نتایج تصمیمات ملی نیستند. پس دو دسته از علتها در کارند. روشن است که در این حالت، مشکل، تعیین چگونگی تلفیق این دو دسته از علتهاست. والتس ساختار بین‌المللی را چون یک چارچوب تصور می‌کند:

اندیشه ساختاری، کنشهایی را که همزمان در درون یک چارچوب صورت می‌گیرد مدنظر قرار می‌دهد. با تغییر چارچوب - ساختار نظام - کنشها و نتایج مورد انتظار تغییر می‌یابد... ساختار، تعیین‌کننده دامنه انتظارات است. نظریه ساختاری سیاست بین‌الملل می‌تواند دامنه نتایج را معین و گرایشهای کلی را مشخص کند، گرایشهایی را که شاید بادوام و قوی باشند ولی در همه نتایج خاص منعکس نخواهند شد [۳۲].

براین اساس، حتی برای نظریه‌پرداز ساختاری پروپاقرصی چون والتس هم ساختار نظام بین‌المللی نمی‌تواند همه چیز را تبیین کند. باید خاطرنشان سازیم که والتس هم در پایان برای آنچه در درون واحدها جریان دارد اهمیت قائل می‌شود. وی موضع تجدیدنظر شده خویش را به شکل زیر خلاصه می‌کند:

ساختارها به شکل مشروط رفتارها و نتایج را تعیین می‌کنند ولی تبیین رفتارها و نتایج، نامعین و نامعلوم است زیرا هر دو دسته علل مطرح در سطح واحدها و علل ساختاری در کارند... ساختارها شکل می‌یابند و به کناری می‌روند. آنها رفتارها و نتایج را رقم نمی‌زنند نه صرفاً به این خاطر که علل ساختاری و علل مطرح در سطح واحدها با هم تعامل دارند بلکه همچنین از آن رو که می‌توان به شکل موفقیت‌آمیزی در برابر شکل‌گیری و کنار رفتن ساختارها مقاومت کرد... به مدد مهارت و عزم راسخ گاه می‌توان با محدودیتهای ساختاری مقابله کرد. استادان مسلّم قادرند از محدودیتهای ابزارهای خود فراتر روند و تنگناهای نظام را که افراد کمتر ماهر را در بند می‌کشند درهم شکنند [۳۳].

این اعتراف والتس بسیار مهم است زیرا نه تنها حاکی از آن است که برای شناخت روابط بین‌الملل باید به هر دو دسته علل مطرح در سطح واحدها و علل ساختاری عنایت داشته باشیم بلکه از این گذشته وی معتقد است که می‌توان بر علل ساختاری فائق آمد. در این صورت دیگر علل ساختاری تعیین‌کننده نیستند. این برداشت در عین آنکه مفهوم علل ساختاری را کاملاً بی‌اهمیت نمی‌سازد نشان می‌دهد که این علل به معنی اعم کلمه علت نیستند: آنها نفوذند؛ ولی نفوذ بر چه؟ اگر اقتدارگریزی بین‌المللی و ساختار قطبی نظام دو علت ساختاری رفتار واحدها هستند این دو دسته علتها چگونه در کارند؟ سازوکاری که براساس آن این دو دسته علتها در قالب رفتار دولتها متجلی می‌شوند چیست؟ به این پرسش می‌توان دو پاسخ داد. نخست، علل یا نفوذ ساختاری برداشتهای کسانی را تحت تأثیر قرار می‌دهند که از طرف دولتها تصمیم‌گیری می‌کنند و دستور کاری در اختیار آنها می‌گذارند که باید به آن پاسخ گویند و نیز مجموعه‌ای از محدودیتها را برای آزادی عمل آنها ایجاد می‌کنند. دوم، نفوذهای ساختاری بر نحوه عمل فرایندهای تصمیم‌گیری درون دولتها تأثیر می‌گذارند. در عمل نفوذ ساختاری در بحث، به برخی دیوان‌سالاریها یا گروههای نفوذ قدرتی بیش از دیگران می‌بخشد. در هر حال، چاره‌ای جز این نداریم که به «درون جعبه» رویم و بینیم سیاستها در داخل دولتها چگونه اتخاذ می‌شود.

نتیجه‌گیری

اعتراف شایان توجه والتس نمایانگر مرحله مهمی در بحث ماست. حتی جدی‌ترین و قوی‌ترین تلاش برای ارائه تفسیری کاملاً سیستمی از روابط بین‌الملل هم نمی‌تواند بر همه علتهای مطرح در سطح واحدها چشم بی‌پوشد. سه دلیل یافته‌ایم که به ما می‌گویند چرا باید واحدها را در تعیین رفتار نظام صاحب نقش بدانیم. دلیل نخست - که قطعی

نیست ولی الهام بخش است - این است که نمی توان قدرت بین المللی را با قیاس با نیروی طبیعی به راحتی درک کرد به گونه ای که گویا قدرت نظامی و اقتصادی ایالات متحده مانند جرم یک سیاره بزرگ است. این دلیل قطعی و قانع کننده نیست زیرا قدرت، هم منبعی است که کنشگران از آن استفاده می کنند و این یعنی باید بدانند که چگونه به کارش گیرند و هم یک ویژگی ساختاری که اهمیتش وابسته به این نیست که مورد استفاده قرار گیرد یا حتی بازیگران درک مستقیمی از آن داشته باشند. دلیل دوم اینکه برای داشتن تفسیری کاملاً سیستمی باید مفاهیم بسیار پرمایه ای از کارکرد و ساختار داشته باشیم. ولی چون ساختار تنها در سیمای رفتار واحدها خود را نمایان می سازد و از آنجا که تبیینهای کارکردی باید متضمن رفتار هدفمند واحدها باشند به هیچ وجه نمی توان نتیجه گرفت که واحدها صرفاً وابسته هستند. سوم اینکه دگرگونیهای پدید آمده در درون و میان واحدها تنها توضیحات قابل قبولی است که می توان برای دگرگونی نظام یافت. حتی اگر دگرگونی واحدها نیز به نوبه خود تحت تأثیر چیز دیگری باشد باز باید آنها را مهم شمرد. دیگر حرفی جز تذکر والتس که بالاتر خاطر نشان ساختیم نمی ماند: «در برابر شکل گیری و کنار رفتن ساختارها می توان به شکل موفقیت آمیزی مقاومت کرد.»

اما این سخنان به معنی منتفی بودن نقش اندیشه علت یابی ساختاری نیست. والتس باز هم می تواند معتقد باشد که نظریه های ساختاری قطع نظر از دشواریهایی که در زمینه توصیف واقعیات دارند از قدرت تبیین برخوردارند. اذعان به اینکه ساختارها نمی توانند همه جنبه های روابط بین الملل را تبیین کنند به معنی اعلام ناتوانی کلی آنها از تبیین نیست. ولی سخنان بالا به این معنی هست که باید هم واحدها و هم نظام را مدنظر قرار دهیم و ببینیم در صورت اتخاذ رویکرد «جزء به کل» در قبال نظام چه رخ می دهد. اما همان گونه که در آغاز این فصل گفتیم این به معنی علاقه مندی به فعالیت های درونی واحدها نیست. تنها در صورتی لازم است «جعبه را بگشاییم» که نتوانیم نشان دهیم رفتار

نظام بین‌المللی / ۶۷

نظام حاصل جمع رفتار واحدهای آن یا نوعی مصالحه میان نیروهای ساختاری و برون‌دادهای واحدهاست. در واقع چنین چیزی را نشان خواهیم داد ولی نه تا فصل هشتم. در فصل ششم خواهیم دید پاسخ فردباوران به کل‌نگری نظریه سیستمها مانند پاسخ اقتصاددانی است که کوچکترین واحد نظریه خردش شرکتهایی هستند که مانند «افراد» در نظریه بازیها رفتار می‌کنند بی‌آنکه اشاره‌ای به سازمان درونی شرکتها یا ویژگیهای انسانی افرادی کنیم که برای شرکتها کار می‌کنند.

یادداشتها

1. K. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading, Mass. : Addison-Wesley, 1979).
2. T. Hobbes, *Leviathan* [1951] (Glasgow: Fontana, 1983); see especially ch.13; J. Locke, *Two Treatises of Government* (Cambridge: Cambridge University Press, (1967),
۳. برای نمونه، نک:
- H. Butterfield and M. Wight (eds.), *Diplomatic Investigations* (London: Allen and Unwin, 1966); M. Donelan (ed.), *The Reason of States* (London: Allen and Unwin, 1982).
4. K. Waltz, *Man, the State and War* (New York: Columbia University Press, 1959).
5. *Ibid.* , p. 232.
6. M. Kaplan, *System and Process in International Politics* (New York: Wiley, 1957).
۷. نک:
- E. Haas, *The Uniting of Europe* (Stanford: Stanford University Press, 1958).
8. J. Herz, *International Politics in the Atomic Age* (New York: Columbia University Press, 1959).
9. R. Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics* (Boston: Little, Brown, 1963).
10. R. Masters, "World Politics as a Primitive Political System" , *World Politics*, 1964, 16, pp. 595-619.
11. J.D.Singer, "The Level-of-Analysis Problem in International Relations", in K. Knorr and S. Verba (eds.), *The International System: Theoretical Essays* (Princeton: Princeton University Press, 1961), pp. 77-92.
12. K. Waltz, "The Stability of a Bipolar World", *Daedalus*, 1964, 93, pp. 881-909.
13. Herz, *International Politics in the Atomic Age*, p.22.
14. Waltz, *Theory of International Politics*.
۱۵. این بحث دربارهٔ تقلیل‌گرایی بر پایهٔ اثر ذیل استوار است:
Waltz, *Theory of International Politics*, ch.2.
16. Waltz, *Theory of International Politics*, pp.60-1.
17. *Ibid.*, p.65.
18. *Ibid.*
19. *Ibid.*, p.66.

20. *Ibid.*, chs.3 and 4.

21. *Ibid.*, pp.61-2.

22. *Ibid.*, p.58.

۲۳. به نقل از: Waltz, *Theory of International Politics*, p.80

24. *Ibid.*, p.98.

۲۵. نک:

Keohane (ed.), *Neorealism and its Critics* (New York: Columbia University Press, 1986).

26. S. Lukes, *Power: A Radical View* (London: Macmillan, 1974).

۲۷. برای بحث بیشتر، نک:

J. Elster, *Explaining Technical Change* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983), chs. 1-3; Martin Hollis, *The Cunning of Reason* (Cambridge, Cambridge University Press, 1988), ch. 9; and Alan Ryan, *The Philosophy of the Social Sciences* (London: Macmillan, 1970), ch. 8.

28. John Ruggie, "Continuity and Transformation in the World Polity: Towards a Neorealist Synthesis", in the Keohane (ed.), *Neorealism and its Critics*, pp.131-57.

29. *Ibid.* , p.152.

30. *Ibid.* , p.151.

31. K. Waltz, "Reflections on *Theory of International Politics*: A Response to my Critis", in Keohane (ed.), *Neorealism and its Critics*, pp. 322-45.

32. *Ibid.* , p.344.

33. *Ibid.* , pp.343-4.

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی^۱

مایکل دوویل

از: *Philosophy and Public Affairs* 12 (1983):pp.205-34

۱

اصول و نهادهای لیبرالی چه تفاوتی در نحوه اداره امور خارجی دولتهای لیبرال ایجاد می‌کند؟ وجود انبوهی از قضاوت‌های ضد و نقیض حکایت از آن دارد که میراث‌های لیبرالی به روشنی درک و دریافت نشده است. از دید بسیاری از شهروندان دولتهای لیبرال، اصول و نهادهای لیبرالی چنان سیاست داخلی را در خود مستحیل ساخته است که معمولاً یا تأثیر آنها بر امور خارجی کلاً نادیده گرفته می‌شود، یا اگر مورد توجه قرار گیرد

۱. متن حاضر نیمه نخست مقاله‌ای دو قسمتی است. نویسنده در این مقاله از انتقادات گسترده ویلیام اِشر، ریچارد بتس، ویلیام باندی، جوزف کارنز، فلیکس گیلبرت، ایمی گوتان، دان هرتسوک، استنلی هافمن، مَریون لوی، جودیت اشکلار، مارک اولیگ، و دبیران نشریه فلسفه و امور عمومی برخوردار بوده است. از این گذشته، کوشیده‌ام تا پیشنهاد‌های فؤاد عجمی، استیون دیوید، تام فیرر، رابرت گیلپین، ارنست وِن دِن هاخ، جرمن هاستون، رابرت جرویس، داندل کاگن، رابرت کیشن، جان رالز، نیکولاس ریزوپولوس، رابرت دبلیو تاکر، ریچارد اولمان، و اعضای همایش ویژه مؤسسه لِرمن در ۲۲ فوریه ۱۹۸۳ را در مدنظر داشته باشم. البته نمی‌توان مقاله حاضر را به منزله اجماع دیدگاه‌های آنها دانست.

درباره آن مبالغه می‌گردد. لیبرالیسم یا صبغه میهن‌پرستی ناخودآگاه به خود می‌گیرد یا ذاتاً «صلح دوست» انگاشته می‌شود. از نظر بسیاری از پژوهشگران و دیپلماتها، مناسبات میان دولتهای مستقل آن اندازه متفاوت با سیاست داخلی است که اصول لیبرالی و نهادهای داخلی لیبرال بر این مناسبات بی‌تأثیر یا دارای تأثیری ناچیز شمرده می‌شود. اینان روابط بین‌الملل را تابع برداشتهایی می‌دانند که درباره امنیت ملی و توازن قدرت وجود دارد؛ اصول و نهادهای لیبرالی هرگاه به زور خود را به این روابط تحمیل کنند موجب سردرگمی و گسیختگی روند تعقیب سیاست توازن قدرت می‌شوند [۱].

اگرچه هر دوی این دیدگاهها تفسیر نادرستی از لیبرالیسم به دست می‌دهند ولی هر یک جنبه مهمی از میراث لیبرالی را در خود دارد. لیبرالیسم یک ایدئولوژی مشخص و مجموعه‌ای از نهادهاست که به برداشتها و ظرفیتهایی شکل می‌بخشد که طیف متنوعی از جوامع سیاسی، از پیروان رفاه اجتماعی یا سوسیال دموکراسی تا سیاست آزادگذاری، در زمینه مناسبات خارجی دارند. این ایدئولوژی و نهادهای معین‌کننده بخش اعظم محتوای ملت‌گرایی میهن‌پرستان لیبرال است. لیبرالیسم به راستی نمایانگر گسست از تعقیب سیاست توازن قدرت است. از همین رو نمی‌توان مناسبات خارجی آن را صرفاً با تکیه بر توازن قدرت چنان که باید و شاید تبیین (یا تجویز) کرد. ولی لیبرالیسم نه ذاتاً «صلح دوست» است و نه اینکه همواره از خود خویش‌داری یا نیات صلح‌جویانه نشان داده است. وانگهی، ممکن است رؤیه لیبرالی این احتمال را کاهش دهد که دولتها خویش‌داری و نیات صلح‌جویانه‌ای را که برای صلح جهانی در عصر جنگ‌افزارهای هسته‌ای نیاز است به‌طور مستمر و با موفقیت از خود نشان دهند. اما نیات صلح‌جویانه و خویش‌داری که لیبرالیسم در وجوه محدودی از امور خارجی خود نشان می‌دهد منادی امکان برقراری صلح جهانی در این جهان یا استیلای جهانی است. لیبرالیسم چشم‌اندازهای برقراری صلح جهانی در نتیجه گسترش مستمر صلح جداگانه‌ای میان جوامع لیبرال را تقویت کرده است.

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۷۳

باکنار هم نهادن این اجزای ظاهراً متناقض (ولی در واقع سازگار) میراث لیبرالی، بحثی را دربارهٔ دامنهٔ اصول و رویه‌های لیبرالی آغاز می‌کنیم. در مقاله حاضر تفاوت‌های موجود میان رویهٔ دولتهای لیبرال در قبال دیگر جوامع لیبرال و رویهٔ آنها در قبال جوامع غیرلیبرال را برجسته می‌سازیم. مدّعی این مقاله آن است که لیبرالیسم در عرصهٔ نخست به موفقیت فوق‌العاده‌ای دست یافته و در عرصهٔ دوم موجب سردرگمی فوق‌العاده‌ای شده است. درک این میراث‌های لیبرالی ایجاب می‌کند که نگاه دیگری به اندیشه‌های یکی از بزرگترین فیلسوفان لیبرال یعنی ایمانوئل کانت بیندازیم چه او هم منبع ژرف‌نگری و سیاست‌گذاری بوده است و هم سرچشمهٔ امیدواری.

۲

لیبرالیسم با یک اصل گوه‌ری – اهمیت آزادی فرد – شناخته شده است. این اصل بالاتر از همه به معنی باور به اهمیت آزادی اخلاقی، اهمیت حق تلقی شدن و وظیفهٔ تلقی کردن دیگران به عنوان اشخاصی اخلاقی و نه صرفاً اشیا یا ابزار است. این اصل منشأ حقوق و نهادهایی بوده است.

شالودهٔ لیبرالیسم را پای‌بندی به مجموعهٔ سه حق تشکیل می‌دهد. لیبرالیسم مستلزم آزادی از قدرت خودکامه است که غالباً «آزادی منفی»^۱ خوانده می‌شود و شامل آزادی عقیده، آزادی مطبوعات و آزادی بیان، برابری در پیشگاه قانون، و حق داشتن و بنابراین مبادلهٔ اموال بدون ترس از تصرف دلبخواهانهٔ آنهاست. از این گذشته مستلزم حقوقی هم هست که وجود آنها برای حفظ و تقویت توانایی و فرصت بهره‌مندی از آزادی ضروری است و «آزادی مثبت»^۲ خوانده می‌شود. براین اساس حقوق اجتماعی و

1. negative freedom

2. positive freedom

اقتصادی مانند برابری فرصت تحصیلی و حق بهره‌مندی از مراقبت‌های بهداشتی و کار که برای ابراز وجود و مشارکت مؤثر ضروری است از جمله حقوق لیبرالی به شمار می‌رود. سومین حق لیبرالی یعنی حق مشارکت یا نمایندگی مردم سالارانه برای تضمین دو دسته حقوق دیگر ضروری است. برای اطمینان یافتن از اینکه افرادی که به لحاظ اخلاقی مستقل و خودمختارند در حوزه‌هایی از کنش اجتماعی که نیازمند اقتدار عمومی است آزادی‌شان حفظ می‌شود باید قوانین عمومی بیانگر اراده و خواست شهروندانی باشد که برای اجتماع خویش قانون می‌گذارند.

به نظر می‌رسد که این سه دسته حقوق روی هم مشکلی را که کانت تشخیص داده بود برطرف می‌سازند:

سازمان دادن گروهی از موجودات خردمند که برای بقای خویش نیازمند قوانینی کلی هستند ولی هر یک از آنان تمایل به معاف ساختن خویش از آن قوانین دارد، و بر پا ساختن نظام آنها به ترتیبی که به رغم در تعارض بودن ایستارهای خصوصی‌شان این ایستارهای خصوصی به نحوی یکدیگر را خنثی سازند که رفتار عمومی [آنها] مانند زمانی شود که چنین ایستارهای شرورانه‌ای وجود نداشت [۲].

ولی معمّای درونی لیبرالیسم این است که چگونه باید سه دسته حقوق لیبرال را با هم آشتی دهیم. برای نمونه، حق مالکیت خصوصی می‌تواند با برابری فرصتها در تعارض قرار گیرد و این هر دو حق می‌تواند هنگام قانون‌گذاری مردم سالارانه زیر پا گذاشته شود. در طول ۱۸۰ سالی که از زمان قلم زدن کانت می‌گذرد سنت لیبرالی دو مسیر عالی به سمت آزادی فردی و نظم اجتماعی پیدا کرده است؛ یکی آزادگذاری یا لیبرالیسم «محافظه‌کار» و دیگری رفاه اجتماعی یا لیبرالیسم سوسیال دموکرات یا «لیبرال». این هر دو روش با سازماندهی موفقیت‌آمیز افراد آزاد در قالب یک نظم سیاسی، این حقوق متعارض را (البته به شیوه‌های متفاوت) با هم آشتی داده‌اند.

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۷۵

وجه مشخصه نظم سیاسی مورد نظر لیبرال‌های پیرو سیاست آزادگذاری و پیرو رفاه اجتماعی پای‌بندی هر دو به چهار نهاد گوه‌ری است. نخست، شهروندان از برابری قضایی و دیگر حقوق مدنی اساسی چون آزادی مذهب و مطبوعات برخوردارند. دوم، زمامدار اصلی دولت، مجالس قانون‌گذاری مرکب از نمایندگان مردم هستند که اقتدارشان برخاسته از رضایت رأی‌دهندگان است و این اقتدار را آزادانه و تنها با رعایت شرط حفظ حقوق مدنی اساسی اعمال می‌کنند [۳]. از لحاظ تأثیر لیبرالیسم بر امور خارجی مهم‌ترین نکته این است که دولت نه تابع اقتدار خارجی دولتهای دیگر است و نه تابع اقتدار درونی ناشی از امتیازات ویژه‌ای که مثلاً پادشاهان یا دارودسته‌های نظامی در زمینه سیاست خارجی دارند. سوم، اقتصاد بر شناسایی حقوق مالکیت خصوصی از جمله مالکیت ابزار تولید پایه می‌گیرد. مالکیت بر اساس اکتساب فردی (مثلاً با کار کردن) یا توافق اجتماعی یا سودمندی اجتماعی توجیه می‌شود. این شرط، سوسیالیسم دولتی یا سرمایه‌داری دولتی را منتفی می‌سازد ولی لزوماً مانع سوسیالیسم بازاری یا اشکال مختلف اقتصاد مختلط نیست. چهارم، تصمیمات اقتصادی را عمدتاً نیروهای عرضه و تقاضا در سطح داخلی و بین‌المللی رقم می‌زنند و از کنترل شدید دیوانسالاری در امان است.

به منظور حفظ مجال شهروندان برای استیفای آزادی خویش، لیبرالیسم پیرو مشی آزادگذاری نقش فوق‌العاده محدودی برای دولت و نقش به مراتب گسترده‌تری برای مالکیت خصوصی و بازار در نظر گرفته است. به منظور تقویت مجال شهروندان برای اعمال آزادی، لیبرالیسم رفاه‌نگر نقش دولت را گسترش داده و نقش بازار را محدود ساخته است [۴]. اما این هر دو گونه از لیبرالیسم شرایط نهادی بنیادی چهارگانه را قبول دارند و با مستعمرات، رژیمهای سلطنتی، دیکتاتورهای نظامی، و دیکتاتورهای حزب کمونیست که بر بخشهایی از جهان نو حاکمیت سیاسی دارند تفاوت بارزی دارند. هیچ‌گاه موفقیت داخلی لیبرالیسم آشکارتر از امروز نبوده است. هیچ‌گاه افرادی

به این پرشماری تحت پوشش نظم لیبرالی نبوده و استیلای داخلی آن را نپذیرفته بوده‌اند؛ هیچ‌گاه این تعداد از دولتهای برجسته جهان چه در قالب جمهوری یا در قالب نظام پادشاهی مشروطه رژیم لیبرال نداشته‌اند. در واقع، موفقیت لیبرالیسم به عنوان پاسخی به مشکل انسانهای بی‌صاحب و نافرمان در جامعه نو از رشد شمار رژیمهای لیبرال از سه رژیم در زمانی که کانت قلم می‌زد به بیش از چهل رژیم در زمان ما پیداست. ولی نباید درباره امور داخلی دولتهای لیبرال دچار خوش خیالی شویم. هنوز هم مشکلات عملی مهمی وجود دارد از جمله تقویت مشارکت شهروندان در مردم‌سالاریهای بزرگ، توزیع «ارزشهای موقعیتی» (مانند مشاغل پراعتبار)، کنترل دیوانسالاری، کاهش بیکاری، تأمین هزینه تقاضای رو به رشد برای خدمات اجتماعی، کاهش تورم، و تجدید ساختار کلان صنایع در واکنش به افزایش رقابتهای خارجی [۵]. گرچه این مشکلات داخلی به هیچ وجه برطرف نشده با این حال در سطح گسترده مورد بررسی قرار گرفته است. ولی پرونده امور خارجی لیبرالیسم نامشخص‌تر و نیازمند بررسی است.

۳

لیبرالیسم در حوزه امور خارجی نیز مانند حوزه داخلی دچار ضعفهایی جدی است. ولی برخلاف حوزه داخلی، در امور خارجی به موفقیت‌های چشمگیری نائل شده که به طور کامل شناخته نشده است. این ضعفها و موفقیتها روی هم معنایی را می‌سازند که کمتر مورد توجه قرار گرفته است زیرا هر دوی آنها تا حد زیادی علت واحدی دارند که همانا نتایج بین‌المللی اصول و نهادهای لیبرالی است.

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۷۷

جدول ۱

دوره	رژیم‌های لیبرال و اتحادیه صلح‌جویان («لیبرال» در زمان مشخص شده)*	تعداد کل اعضا
سده هیجدهم کانتون‌های سوئیس •	جمهوری فرانسه ۱۷۹۵-۱۷۹۰	۳
	ایالات متحده • ۱۷۷۶	
۱۸۵۰-۱۸۰۰	کنفدراسیون سوئیس، ایالات متحده	۸
	فرانسه ۱۸۴۹-۱۸۳۰	
	بلژیک - ۱۸۳۰	
	انگلستان - ۱۸۳۲	
	هلند - ۱۸۴۸	
	پیه‌مونت - ۱۸۴۸	
	دانمارک - ۱۸۴۹	
۱۹۰۰-۱۸۵۰	سوئیس، ایالات متحده، بلژیک، انگلستان، هلند	۱۳
	پیه‌مونت تا ۱۸۶۱، ایتالیا - ۱۸۶۱	
	دانمارک تا ۱۸۶۶	
	سوئد - ۱۸۶۴	
	یونان - ۱۸۶۴	
	کانادا - ۱۸۶۷	

جدول ۱- ادامه

دوره	رژیمهای لیبرال و اتحادیه صلح جوانان («لیبرال» در زمان مشخص شده)*	تعداد کل اعضا
	فرانسه - ۱۸۷۱	
	آرژانتین - ۱۸۸۰	
	شیلی - ۱۸۹۱	
۱۹۰۰-۱۹۴۵	سوئیس، ایالات متحده، انگلستان، سوئد، کانادا	۲۹
	یونان تا ۱۹۱۱، ۱۹۳۶-۱۹۲۸	
	ایتالیا تا ۱۹۲۲	
	بلژیک تا ۱۹۴۰	
	هلند تا ۱۹۴۰	
	آرژانتین تا ۱۹۴۳	
	فرانسه تا ۱۹۴۰	
	شیلی تا ۱۹۲۴، ۱۹۳۲	
	استرالیا - ۱۹۰۱	
	نروژ ۱۹۴۰-۱۹۰۵	
	زلاندنو - ۱۹۰۷	
	کلمبیا ۱۹۴۹-۱۹۱۰	
	دانمارک ۱۹۴۰-۱۹۱۴	
	لهستان ۱۹۳۵-۱۹۱۷	
	لتونی ۱۹۳۴-۱۹۲۲	
	آلمان ۱۹۳۲-۱۹۱۸	
	اتریش ۱۹۳۴-۱۹۱۸	
	استونی ۱۹۳۴-۱۹۱۹	
	فنلاند - ۱۹۱۹	

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۷۹

جدول ۱- ادامه

دوره	رژیم‌های لیبرال و اتحادیه صلح جویان («لیبرال» در زمان مشخص شده)*	تعداد کل اعضا
	اوروگوئه - ۱۹۱۹	
	کاستاریکا - ۱۹۱۹	
	چکسلواکی ۱۹۲۰-۱۹۳۹	
	ایرلند - ۱۹۲۰	
	مکزیک - ۱۹۲۸	
	لبنان - ۱۹۴۴	
۱۹۴۵ □ -	سوئیس، ایالات متحده، انگلستان، سوئد، کانادا، استرالیا، زلاندنو، فنلاند، ایرلند، مکزیک	۴۹
	اروگوئه تا ۱۹۷۳	
	شیلی تا ۱۹۷۳	
	لبنان تا ۱۹۷۵	
	کاستاریکا تا ۱۹۴۸، - ۱۹۵۳	
	ایسلند - ۱۹۴۴	
	فرانسه - ۱۹۴۵	
	دانمارک - ۱۹۴۵	
	نروژ - ۱۹۴۵	
	اتریش - ۱۹۴۵	
	برزیل ۱۹۵۴-۱۹۴۵، ۱۹۶۴-۱۹۵۵	
	بلژیک - ۱۹۴۶	
	لوکزامبورگ - ۱۹۴۶	
	هلند - ۱۹۴۶	
	ایتالیا - ۱۹۴۶	
	فیلیپین ۱۹۷۲-۱۹۴۶	

ہند ۱۹۷۵-۱۹۴۷، ۱۹۷۷-

سريلانکا ۱۹۶۱-۱۹۴۸، ۱۹۷۷-۱۹۶۳، ۱۹۷۸-

اکوادور ۱۹۶۳-۱۹۴۸، ۱۹۷۹-

اسرائيل - ۱۹۴۹

آلمان غربی - ۱۹۴۹

پرو ۱۹۶۲-۱۹۵۰، ۱۹۶۸-۱۹۶۳، ۱۹۸۰-

السالوادور ۱۹۶۱-۱۹۵۰

ترکیہ ۱۹۶۰-۱۹۵۰، ۱۹۷۱-۱۹۶۶

ژاپن - ۱۹۵۱

بولیوی ۱۹۶۹-۱۹۵۶

کلمبیا - ۱۹۵۸

ونزوئلا - ۱۹۵۹

نیجریہ ۱۹۶۴-۱۹۶۱، ۱۹۷۹-

جامایکا - ۱۹۶۲

ترینیداد - ۱۹۶۲

سنگال - ۱۹۶۳

مالزی - ۱۹۶۳

کرۂ جنوبی ۱۹۷۲-۱۹۶۳

بوتسوانا - ۱۹۶۶

سنگاپور - ۱۹۶۵

یونان - ۱۹۷۵

پرتغال - ۱۹۷۶

اسپانیا - ۱۹۷۸

جمہوری دومینیکن - ۱۹۷۸

مآخذ:

Arthur Banks and W. Overstreet, eds., *The Political Handbook of the World*, 1980 (New York: Mc Graw-Hill, 1980); Foreign and Commonwealth Office, *A Year Book of the Commonwealth*, 1980 (London: HMSO, 1980); *Europa Yearbook*, 1981 (London: Europa, 1981); W.L.Langer, *An Encyclopedia of World History* (Boston: Houghton-Mifflin, 1968); Department of State, *Country Reports of Human Rights Practices* (Washington, DC: Government Printing Office, 1981); and *Freedom at Issue*, no. 54 (Jan.-Feb. 1980).

یادداشت‌های جدول:

* این فهرست تقریبی از «رژیم‌های لیبرال» را براساس نهادهای چهارگانه‌ای که گوهری خوانده شده‌اند تنظیم کرده‌ایم: اقتصادهای مبتنی بر بازار و مالکیت خصوصی؛ جوامعی سیاسی که در بُعد خارجی از حاکمیت برخوردار باشند؛ شهروندانی برخوردار از حقوق قضایی؛ و حکومت «جمهورخواه» مبتنی بر نمایندگی (چه به صورت جمهوری یا پادشاهی). نهاد آخری شامل این شرط است که قوه قانون‌گذاری نقش مؤثری در سیاست‌گذاری عمومی داشته و خواه به‌طور بالقوه یا در عمل به وسیله انتخابات رسمی و رقابتی شکل گرفته باشد. از این گذشته، این ملاک را نیز در نظر گرفته‌ایم که آیا حق رأی مردان گسترده بوده (یعنی ۳۰ درصد) یا وابسته به «دست‌آورد» ساکنان (مثلاً مالیات‌دهندگان یا افراد صاحب‌خانه) قلمرو ملی یا مادر شهر بوده است. حق رأی زنان ظرف مدت یک نسل از زمان طرح تقاضای آن اعطا شده است؛ و حکومت مبتنی بر نمایندگی هم دارای حاکمیت داخلی (مثلاً از جمله و به ویژه بر امور نظامی و امور خارجی) است و هم با ثبات (دست کم سه سال دوام می‌آورد).

● این دسته از رژیم‌های لیبرال تفاوتهایی از نظر داخلی با هم دارند. برای نمونه، سویس تنها برخی کانتون‌هایش لیبرال بود؛ ایالات متحده تا سال ۱۹۶۵ تنها در بخش بالای خط میسون - دیکسون لیبرال بود و در این سال بود که سراسر آن رژیمی لیبرالی پیدا کرد. در این فهرست‌ها «جمهوری‌ها» ی باستانی را نیز منظور نکرده‌ایم زیرا ظاهراً هیچ یک از آنها با معیارهای کانت جور در نمی‌آید. نک:

Stephen Holmes, "Aristippus in and out of Athens", *American Political Science Review* 73, no.1 (March 1979).

■ فهرست دستچین شده، بدون منظور ساختن رژیم‌های لیبرالی که جمعیتی کمتر از یک میلیون

نفر دارند.

برپایه فرض اساسی نظریه بین‌المللی لیبرال، حق دولتهاست که از مداخله بیگانگان در امان باشند. چون شهروندانی که به لحاظ اخلاقی خودمختارند حق دارند از آزادی بهره‌مند باشند دولتهایی هم که در داخل نمایندگی آنها را برعهده دارند حق استقلال سیاسی دارند. در این صورت احترام متقابل به این حقوق به صورت معیار نظریه بین‌المللی لیبرال در می‌آید [۶]. وقتی دولتها حقوق یکدیگر را محترم بشمارند افراد آزادند بدون مداخله دولتها پیوندهای بین‌المللی خصوصی برقرار کنند. در این حال با مبادلات سودآور میان بازرگانان و مبادلات آموزشی میان پژوهشگران شبکه‌ای از منابع و تعهدات متقابل شکل می‌گیرد که به احساسات احترام همگانی کمک می‌کند.

این قراردادهای مبتنی بر احترام متقابل، شالوده‌ای همیارانه برای مناسبات میان مردم سالاریهای لیبرال فراهم آورده که بسیار مؤثر بوده است. گرچه دولتهای لیبرال با دولتهای غیر لیبرال در جنگهای متعددی درگیر شده‌اند ولی دولتهای لیبرالی که نظام حکومتی محکمی داشته‌اند هنوز با یکدیگر وارد جنگ نشده‌اند [۷]. هیچ‌کس نمی‌تواند بگوید که وقوع چنین جنگهایی ناممکن است؛ ولی شواهد مقدماتی آشکارا حکایت از آن دارد که گرایش بارزی بر ضد وقوع جنگ میان دولتهای لیبرال وجود دارد. در واقع، این دولتها تهدید به جنگ بر ضد یکدیگر را نیز نامشروع می‌دانند. با وجود تعارض مشخص و مکرر منافع اقتصادی و راهبردی میان دولتهای لیبرال، نوعی حوزه لیبرالی صلح، نوعی اتحادیه صلح‌طلبان حفظ شده و گسترش یافته است.

در سده نوزدهم ایالات متحده و انگلستان درباره مرز شمالی ایالات متحده با یکدیگر به مذاکره پرداختند. در جریان جنگ داخلی آمریکا پیوندهای تجاری میان اقتصاد وابسته به بنه لنکاشر و ایالات جنوبی آمریکا و پیوندهای احساسی میان اشراف انگلستان و ملائکین جنوب آمریکا (همراه با اختلافات متعدد بر سر حقوق کشتیرانی انگلستان به رغم محاصره دریایی ایالات شمالی) انگلستان و ایالتهای شمالی را تا آستانه جنگ پیش برد ولی دو طرف هرگز این آستانه را پشت سر نگذاشتند. با وجود رقابت

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۸۳

استعماری شدیدی هم که میان انگلستان و فرانسه جریان داشت بحرانهایی مانند بحران فشودا در ۱۸۹۸ بدون جنگ حل و فصل شد. فرانسه و انگلستان لیبرال به رغم رقابت‌های استعماری‌شان پیش از جنگ جهانی اول در برابر آلمان غیرلیبرال (که مناسبات خارجیش را قیصر و ارتش تحت کنترل خود داشتند) پیمان دوستی بستند. در سالهای ۱۵-۱۹۱۴ ایتالیا که عضو لیبرال اتحاد مثلث با شرکت آلمان و اتریش غیرلیبرال بود تصمیم گرفت تعهداتی را که به موجب اتحاد مثلث برای پشتیبانی از هم‌پیمانان خود یا بی‌طرف ماندن داشت به‌طور کامل رعایت نکند. در عوض، ایتالیا که رژیم لیبرال داشت به اتحاد فرانسه و انگلستان پیوست و همین مانع از آن شد که با دیگر دولتهای لیبرال درگیر جنگ شود و به هم‌پیمانان پیشین خود یعنی اتریش و آلمان اعلام جنگ داد. و به رغم چندین نسل تنش میان انگلستان و آمریکا و محدودیتهایی که انگلستان برای تجارت آمریکا ایجاد کرده بود ایالات متحده از ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۷ جانب انگلستان و فرانسه را گرفت. این صلح ویژه میان دولتهای لیبرال از همه آشکارتر در «پیام جنگ» وودرو ویلسون رئیس جمهور وقت ایالات متحده در دوم آوریل ۱۹۱۷ اعلام شده است: «اکنون نیز مانند آن زمان، هدف ما دفاع از اصول صلح و عدالت در حیات جهان در برابر قدرت خودکامه و خودخواهانه و هماهنگ‌سازی اهداف و اقدامات مردمان به راستی آزاد و خودمختار به‌گونه‌ای است که از این پس رعایت اصول یادشده تضمین شده باشد» [۸].

از لحاظ آماری، احتمال کمی وجود دارد که بین دو دولت (ظرف یک سال یا هر دوره کوتاه مدت دیگری) جنگ رخ دهد. شاید وقوع جنگ بین دو دولت همسایه ظرف دوره‌ای طولانی احتمال بیشتری داشته باشد. بنابراین در نگرفتن آشکار جنگ میان دولتهایی که به شکل آشکارتری لیبرال باشند چه با یکدیگر همسایه باشند و چه نباشند آن هم برای نزدیک به دو‌ست سال امری با اهمیت است. نکته‌ای که به لحاظ سیاسی اهمیت بیشتری دارد شاید این باشد که وقتی دولتها تحت فشار جنگی جهانی که در شرف وقوع است ناچار از تصمیم‌گیری در این باره شوند که با کدام جناح این درگیری

جهانی همراهی کنند دولتهای لیبرال با وجود پیچیدگی راستین عوامل تاریخی، اقتصادی و سیاسی مؤثر بر سیاستهای خارجی شان همگی در یک جناح گرد می آیند. و به لحاظ تاریخی باید خاطر نشان سازیم که اروپا در دوران قرون وسطی و دوران نو عرصه درگیری دولتهای قاره کهن بود که در آن فرانسه و انگلستان و هلند تقریباً همواره با هم درگیر بودند. سپس در اواخر سده هیجدهم رژیمهای لیبرال آرام آرام سر بر آوردند. به تدریج که رژیمهای لیبرال نخست با دودلی و سردرگمی و بعدها به شکل آشکار و با اعتماد به خود، شالوده های داخلی عمیق تر و تجربه بین المللی طولانی تری کسب کردند اتحادیه ای صلح جو متشکل از این دولتهای لیبرال استقرار یافت.

مدل واقع گرایانه روابط بین الملل که تبیین قابل قبولی از ناامنی عمومی دولتها به دست می دهد رهنمود چندانی برای تبیین صلح طلب بودن جهان لیبرال ارائه نمی کند. واقع گرایی در روایت اصیل خود می گوید دولت واجد حاکمیت رسمی است و باید باشد، در سطح ملی حقوق فردی عملاً دست و بال آن را نمی بندد و بنابراین قادر است دامنه اقتدار خود را رأساً تعیین کند. (تعیین این دامنه می تواند به شیوه مردم سالارانه، اشراف سالارانه یا خودکامانه صورت گیرد.) در سطح بین المللی دولتهای برخوردار از حاکمیت در جامعه ای اقتدارگرایان به سر می برند که در آن از استقلال ریشه ای برخوردارند؛ «حقوق» یا معاهدات یا تکالیف بین المللی نه دست و بال آنها را می بندد و نه از آنها حمایت می کند و از همین رو آنها در وضعیتی ناامن به سر می برند. هابز که از پایه گذاران رویکرد واقع گرایانه در سده هفدهم بود وقتی می گفت وجود اقتدارگرایی بین المللی یعنی نفس استقلال دولتها، بهترین دلیل رقابت، ترس و وسوسه مبادرت به جنگ پیشگیرانه به عنوان ویژگی مناسبات بین المللی است در واقع نتایج بین المللی واقع گرایی را ترسیم می کرد. سیاست میان کشورها درگیری مستمر نیست ولی از دید واقع گرایان نوعی «وضعیت جنگی [است]... گستره ای از زمان که در آن میل به دست به گریبان شدن در میدان نبرد به حد کافی شناخته شده است» [۹].

در نظریه روابط بین‌الملل سه «بازی»، ترسی را که هابز ریشه‌درگیری در وضعیت جنگی می‌دانست توضیح می‌دهند. نخست، حتی زمانی که دولتها نفع مشترکی داشته باشند که با همکاری قابل حصول باشد فقدان نوعی منبع حقوق و نظم جهانی سبب می‌شود که هیچ دولتی نتواند روی رفتار همیارانه دیگران حساب کند. بنابراین هر دولت به حکم عقل از همکاری کنار می‌کشد ولو آنکه ناچار از تعقیب نفع دیگری شود که ارزش آن کمتر از سهمی باشد که در صورت همکاری موفقیت‌آمیز با دیگران نصیبش می‌شود (این همان مدل «معمای گوزن»^۱ روسو است). دوم، هرچند هر دولت می‌داند که امنیتش متناسب با سطح تسلیحاتی است که دشمنان بالقوه‌اش در اختیار دارند و گرچه هر دولت سعی دارد هزینه‌های تسلیحاتی خود را به حداقل رساند در عین حال می‌داند که در نبود ضمانتی جهانی برای امنیتش گرفتار شدن در حمله‌ای غافلگیرانه بدون در اختیار داشتن تسلیحات، بدتر از تحمل هزینه‌های تسلیحاتی است. از همین رو هر دولت در صدد تسلیح خود برمی‌آید و همه آنها وضعیت بدتری خواهند داشت (این همان «معمای امنیت» است که خود نمونه‌ای از بازی «معمای زندانی»^۲ به‌شمار می‌رود). سوم، دولتهایی که خود را به شدت مسلح ساخته‌اند برای بازداشتن دولتهای دیگر از آزمودن کیفیت راستین سلاحهای خودشان در میدان نبرد به پرستیژ و اعتبار خود تکیه می‌کنند و اعتبار، با توجه به پیشینه موفقیت سنجیده می‌شود. همین که موضع رویارویی اتخاذ شد عقب نشستن هر چند هم که برای هر دو طرف عقلایی باشد در صورت وجود احتمال زودتر عقب نشستن طرف مقابل برای هر یک به تنهایی عقلایی (بهترین نتیجه) نیست (بازی «بزدل»^۳) [۱۰].

1. stag dilemma

2. prisoner's dilemma

3. chicken

جدول ۲ - جنگهای بین‌المللی به ترتیب زمان وقوع *

انگلستان - مهاراتان (۱۸۱۷-۱۸۱۸)	مجارستان (۱۸۴۸-۱۸۴۹)
یونان (۱۸۲۱-۱۸۲۸)	امریکای مرکزی (۱۸۵۸)
فرانسه و اسپانیا (۱۸۲۳)	دومین جنگ انگلستان و سیکها
نخستین جنگ انگلستان و برمه (۱۸۲۳-۱۸۲۶)	(۱۸۴۸-۱۸۴۹)
جاوه (۱۸۲۵-۱۸۳۰)	جمهوری رم (۱۸۴۹)
روسیه و ایران (۱۸۲۶-۱۸۲۸)	لاپلاتا (۱۸۵۱-۱۸۵۲)
روسیه و عثمانی (۱۸۲۸-۱۸۲۹)	نخستین جنگ عثمانی و مونتنگرو (۱۸۵۲-۱۸۵۳)
نخستین جنگ لهستان (۱۸۳۱)	کریمه (۱۸۵۳-۱۸۵۶)
نخستین جنگ سوریه (۱۸۳۱-۱۸۳۲)	انگلستان و ایران (۱۸۵۶-۱۸۵۷)
تگزاس (۱۸۳۵-۱۸۳۲)	دومین جنگ عثمانی و مونتنگرو (۱۸۵۸-۱۸۵۹)
نخستین جنگ انگلستان و افغانستان (۱۸۳۸-۱۸۴۲)	جنگ یکپارچگی ایتالیا (۱۸۵۹)
دومین جنگ سوریه (۱۸۳۹-۱۸۴۰)	اسپانیا و مراکش (۱۸۵۹-۱۸۶۰)
فرانسه و انگلستان (۱۸۳۹-۱۸۴۷)	ایتالیا با رم (۱۸۶۰)
پرو و بولیوی (۱۸۴۱)	ایتالیا با سیسیل (۱۸۶۰-۱۸۶۱)
نخستین جنگ انگلستان و سیکها (۱۸۴۵-۱۸۴۶)	فرانسه با مکزیک (۱۸۶۲-۱۸۶۷)
مکزیک و امریکا (۱۸۴۶-۱۸۴۸)	اکوادور و کلمبیا (۱۸۶۳)
اتریش و ساردنی (۱۸۴۸-۱۸۴۹)	دومین جنگ لهستان (۱۸۶۳-۱۸۶۴)
نخستین جنگ شلزوینگ - هولشتاین (۱۸۴۸-۱۸۴۹)	اسپانیا با سالتودومینیک (۱۸۶۳-۱۸۶۵)
چین و فرانسه (۱۸۴۸-۱۸۵۸)	دومین جنگ شلزوینگ - هولشتاین (۱۸۶۴)

جدول ۲ - ادامه

جنگ بوئر (۱۸۹۹-۱۹۰۲)	جنگ لوپز (۱۸۶۴-۱۸۷۰)
شورش مش‌زنان چین (۱۹۹۰)	اسپانیا و شیلی (۱۸۶۵-۱۸۶۶)
ایلیندن (۱۹۰۳)	جنگ هفت هفته‌ای (۱۸۶۶)
روسیه و ژاپن (۱۹۰۴-۱۹۰۵)	جنگ ده ساله (۱۸۶۸-۱۸۷۸)
جنگ امریکای مرکزی (۱۹۰۶)	فرانسه و پروس (۱۸۷۰-۱۸۷۱)
جنگ امریکای مرکزی (۱۹۰۷)	هلند و آچه (۱۸۷۳-۱۸۷۸)
اسپانیا و مراکش (۱۹۰۹-۱۹۱۰)	جنگ بالکان (۱۸۷۵-۱۸۷۷)
ایتالیا و عثمانی (۱۹۱۱-۱۹۱۲)	روسیه و عثمانی (۱۸۷۷-۱۸۷۸)
نخستین جنگ بالکان (۱۹۱۲-۱۹۱۳)	جنگ بوسنی (۱۸۷۸)
دومین جنگ بالکان (۱۹۱۳)	دومین جنگ انگلستان و افغانستان (۱۸۷۸-۱۸۸۰)
جنگ جهانی اول (۱۹۱۴-۱۹۱۸)	جنگ اقیانوس آرام (۱۸۷۹-۱۸۸۰)
جنگ ملیتهای روسیه (۱۹۱۷-۱۹۲۱)	جنگ انگلستان با زولوها (۱۸۷۹)
روسیه و لهستان (۱۹۱۹-۱۹۲۰)	فرانسه و هندوچین (۱۸۸۲-۱۸۸۴)
مجارستان با متحدین (۱۹۱۹)	قیام پیروان مهدی سودانی (۱۸۸۲-۱۸۸۵)
یونان و عثمانی (۱۹۱۹-۱۹۲۲)	صربستان و بلغارستان (۱۸۸۵)
ریف مراکش (۱۹۲۱-۱۹۲۶)	چین و ژاپن (۱۸۹۴-۱۸۹۵)
دروزی‌ها (۱۹۲۵-۱۹۲۷)	فرانسه و ماداگاسکار (۱۸۹۴-۱۸۹۵)
چین و شوروی (۱۹۲۹)	جنگ کوبا (۱۸۹۵-۱۸۹۸)
جنگ منچوری (۱۹۳۱-۱۹۳۳)	ایتالیا و حبشه (۱۸۹۵-۱۸۹۶)
چاکو (۱۹۳۲-۱۹۳۵)	نخستین جنگ فیلیپین (۱۸۹۶-۱۸۹۸)
ایتالیا و اتیوپی (۱۹۳۵-۱۹۳۶)	یونان و عثمانی (۱۸۹۷)
چین و ژاپن (۱۹۳۷-۱۹۴۱)	اسپانیا و امریکا (۱۸۹۸)
جنگ چانگ کوفنگ (۱۹۳۸)	دومین جنگ فیلیپین (۱۸۹۹-۱۹۰۲)
نومنخان مغولستان (۱۹۳۹)	
جنگ جهانی دوم (۱۹۳۹-۱۹۴۵)	

جدول ۲ - ادامه

اسرائیل و مصر (۱۹۶۹-۱۹۷۰)	روسیه و فنلاند (۱۹۳۹-۱۹۴۰)
جنگ فوتبال (۱۹۶۹)	فرانسه و تایلند (۱۹۴۰-۱۹۴۱)
جنگ بنگلادش (۱۹۷۱)	جنگ اندونزی (۱۹۴۵-۱۹۴۶)
فیلیپین و جبهه آزادی بخش مورو (۱۹۷۲)	جنگ هند و چین (۱۹۴۵-۱۹۵۴)
جنگ اکتبر (۱۹۷۳)	جنگ ماداگاسکار (۱۹۴۷-۱۹۴۸)
ترکیه و قبرس (۱۹۷۴)	نخستین جنگ کشمیر (۱۹۴۷-۱۹۴۹)
اتیوپی و اریتره (-۱۹۷۴)	جنگ فلسطین (۱۹۴۸-۱۹۴۹)
ویتنام و کامبوج (-۱۹۷۵)	جنگ حیدرآباد (۱۹۴۸)
جنگ تیمور (-۱۹۷۵)	جنگ کره (۱۹۵۰-۱۹۵۳)
جنگ صحرا (-۱۹۷۵)	جنگ الجزایر (۱۹۵۴-۱۹۶۲)
جنگ اوگادن (-۱۹۷۶)	روسیه و مجارستان (۱۹۵۶)
اوگاندا و تانزانیا (۱۹۷۸-۱۹۷۹)	جنگ صحرای سینا (۱۹۵۶)
چین و ویتنام (۱۹۷۹)	جنگ تبت (۱۹۵۶-۱۹۵۹)
روسیه و افغانستان (-۱۹۷۹)	چین و هند (۱۹۶۲)
ایران و عراق (-۱۹۸۰)	جنگ ویتنام (۱۹۶۵-۱۹۷۵)
	دومین جنگ کشمیر (۱۹۶۵)
	جنگ شش روزه (۱۹۶۷)

* این جدول را با کسب اجازه از اثر ذیل نقل کرده‌ایم:

Melvin Small and J. David Singer, *Resort to Arms* (Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1982), pp. 79-80.

این جدول در برگیرنده همه جنگهای بین‌المللی رخ داده در فاصله ۱۸۱۶ و ۱۹۸۰ نیست. اسمال و سینگر در پیوستهای الف و ب کتاب بالا جمعاً ۵۷۵ جنگ را در این دوره مشخص می‌سازند؛ ولی تقریباً ۱۵۹ تای آنها در ظاهر کلاً در داخل یک کشور جریان داشته یعنی جنگ داخلی بوده است.

این تعریف از جنگ، مداخلات پنهانی که برخی از آنها را رژیمهای لیبرال بر ضد دیگر رژیمهای لیبرال صورت داده‌اند در بر نمی‌گیرد. نمونه‌ای از این مداخلات، تلاش ایالات متحده برای برهم زدن ثبات

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۸۹

انتخابات شیلی و حکومت آئنده بوده است. با این حال (همان‌گونه که در ادامه خواهیم دید) این‌گونه مداخلات نباید به‌عنوان سیاست رسمی آشکارا پیگیری شود. تلاش پنهان برای بی‌ثبات کردن شیلی در اثر ذیل نقل و تشریح شده است:

U.S. Congress, Senate, Select Committee to Study Governmental Operations with Respect to Intelligence Activities, *Covert Action in Chile*, 1963-73, 94th Congress, 1st Session (Washington, DC: U.S Government Printing Office, 1975).

جنگ‌های داخلی را هم از بحث مقاله حاضر (و این جدول) کنار گذاشته‌ایم. تفاوت جنگ‌های داخلی با جنگ‌های بین‌المللی در وحشیگری درگیری نیست بلکه در مسائلی است که جنگ بر سر آنها به پا می‌شود. دو ملتی که به عنوان دو همسایه مستقل با مرزی مشترک می‌توانند یکدیگر را تحمل کنند اگر ناچار شوند در دل یک دولت با هم زندگی کنند و درباره وصول و هزینه کردن مالیات‌ها، انتخاب رهبران، و قانون‌گذاری برای مسائل بنیادین پرارزش مشترکاً تصمیم‌گیری کنند احتمال بسیار دارد که به خونی‌ترین دشمنان هم مبدل شوند.

بنابراین جنگ‌های مشخص زاده ترسانند زیرا دولتی که می‌کوشد از گرفتار شدن به‌حمله‌ای غافلگیرانه بپرهیزد تصمیم می‌گیرد در حمله پیشدستی کند؛ زاده همچشمی رقابت آمیزند زیرا دولتها که فاقد سلسله مراتب بین‌المللی تحمیل شده از نظر پرستیژ و اعتبار هستند برای محرز ساختن موقعیت خویش تقللاً می‌کنند؛ و زاده تعارض مستقیم منافع هستند که تا حد جنگ تشدید می‌شود، زیرا هیچ مرجع مطلق جهانی وجود ندارد که دولتها را از توسل به این شکل نهایی حل و فصل تعارضات باز دارد. این همان عوامل سه‌گانه توسیدید یعنی «امنیت، آبرو و نفع شخصی» و «دودلی، سربلندی و رقابت» هابز است که دولتها را در وضعیت جنگی بین‌المللی به تعارض با هم سوق می‌دهد. [۱۱].

پس از دریافتن اینکه همه دولتها از جمله دولتهای لیبرال به راستی درگیر جنگ می‌شوند واقع‌گرایان نتیجه می‌گیرند که اقتدارگریزی بین‌المللی که همه دولتها در آن به سر می‌برند، تأثیر رژیمهای داخلی متفاوت (اعم از لیبرال و غیرلیبرال) را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد [۱۲]. از همین رو هابز در بحث از سلطان یا مرجع مطلق به خود زحمت

فرق گذاشتن میان «نوعی شورا یا یک نفر» را نمی‌دهد. رژیمهای داخلی متفاوت به راستی بر کیفیت منابع تحت اختیار دولتها تأثیر می‌گذارند و این حقیقتی است که روسو (این واقع‌گرای قرن هیجدهمی) در بحث پیرامون لهستان و مورگنتاو (این واقع‌گرای قرن بیستمی) در بحث از روحیه آن را نشان می‌دهند [۱۳]. ولی از دید واقع‌گرایان غایاتی که به وضعیت جنگی بین‌المللی شکل می‌بخشند را اقتدارگریزی نظم بین‌الملل و تمنای بنیادی قدرت رقم می‌زنند که خط‌مشی همه دولتها را قطع نظر از تفاوت رژیمهای داخلی شان هدایت می‌کنند. همان‌گونه که روسو می‌گوید بنابراین صلح بین‌المللی در گرو منسوخ شدن روابط بین‌الملل خواه با تشکیل یک دولت جهانی یا با انزوای ریشه‌ای (جزیره کورس) است. ولی واقع‌گرایان هیچ‌یک از این دو راه را ممکن نمی‌دانند.

نخست، در سطح تصمیم‌گیران راهبردی، واقع‌گرایان صلح لیبرالی را تنها نتیجه دیپلماسی حزم‌اندیشانه می‌دانند. برخی چون هابز گفته‌اند که فرمانروایان وظیفه‌ای طبیعی دارند که برخلاف «منطق صلح» عمل نکنند [۱۴]. افراد برای آن فرمانروا اختیار می‌کنند (یعنی باید اختیار کنند) که از وحشیگریهای وضع طبیعی یعنی جنگ همه با هم بگریزند که خود زاده رقابت بر سر ارزشهای کمیاب، تقللاً برای کسب اعتبار، و ترس از حمله دیگری در نبود مرجعی است که تحصیل قانونی قدرت، رفتار اجتماعی قانونمند یا امنیت شخصی را تضمین کند. «حکومتها به خاطر صلح و آرامش تشکیل شدند و صلح و آرامش به خاطر ایمنی مطلوب بود»؛ بنابراین وظیفه طبیعی فرمانروا تضمین امنیت مردمان است. اما سیاست حزم‌اندیشانه را نمی‌توان حق قابل استیفای شهروندان دانست زیرا فرمانروایان هابز که نسبت به اتباع خود و دیگر فرمانروایان همچنان در وضع طبیعی به سر می‌برند خود نمی‌توانند تابع باشند.

با وجود این، شرایط میان دولتها لزوماً همان وحشیگری و خشونت آغازین نیست که اکنون تا مرز کشورها پس رانده شده باشد. فرمانروا شخصاً امنیتی بیش از هر فرد در وضع طبیعی اولیه دارد و سربازان نیز طبیعتاً بزدلند. برخلاف افراد، دولتها با هم برابر

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۹۱

نیستند؛ برخی با گستراندن بساط سلطه خویش موجودیتی دامن‌دارتر دارند و دیگران باید تنها از روی بی‌میلی به حیات خود ادامه دهند. ولی سیاست تعقیب امنیت، تضمین‌کننده صلح نیست. از دید هابز شرایط بین‌الملل همچنان همان وضعیت جنگی است. ایمنی، اتخاذ سیاستی حزم‌اندیشانه مبنی بر هشدار پیش از بروز خطر (جاسوسی) و تسلیح پیشاپیش برای افزایش امنیت در برابر دیگر فرمانروایانی را مقرر می‌دارد که چون اطمینان ندارند شما به این تمهیدات متوسل نمی‌شوید خودشان آنها را در پیش می‌گیرند. از این گذشته، ایمنی (به لحاظ اخلاقی) اتخاذ اقداماتی را ایجاب می‌کند «که ظاهراً موجب کاهش قدرت بیگانگانی می‌شود که فرمانروایان به‌خاطر بی‌اعتنایی یا زورشان نسبت به آنها بدگمانند» [۱۵]. اگر مبادرت به جنگ‌های پیشگیرانه کاری حزم‌اندیشانه باشد در این صورت آشکار است که حزم‌اندیشی واقع‌گرایان نمی‌تواند برقراری بیش از یک قرن و نیم صلح میان دولتهای لیبرال مستقل را که بسیاری از آنها در قلب اروپا جای داشته‌اند توضیح دهد.

یافته‌های تازه در نظریه بازیها برخی شرایطی را که در آنها حزم‌اندیشی می‌تواند به صلح بینجامد مشخص می‌سازد. تجربه؛ جغرافیا؛ انتظار همکاری و الگوهای اعتقادی؛ و پرداختهای متفاوت برای همکاری (صلح) یا درگیری که با انواع گوناگون فناوری نظامی ملازم هستند ظاهراً همگی بر محاسبات تأثیر دارند [۱۶]. ولی وقتی پای اتخاذ شیوه‌های تعامل صلح‌آمیز به میان می‌آید ظاهراً کشورها تنها به آرامی یا دست‌کم به صورت دمدمی این شیوه‌ها را فرا می‌گیرند. توازن قدرت (که در ادامه بیشتر به آن خواهیم پرداخت) نخستین درس کتاب مقدماتی واقع‌گرایان قلمداد می‌شود ولی سده‌ها تجربه نه فرانسه (لویی چهاردهم، ناپلئون اول) و نه آلمان (ویلهم دوم، هیتلر) را از تلاش برای فتح اروپا باز نداشت. اما ظاهراً برخی دولتهای بسیار نوپای افریقای سیاه به نوعی نظام بیست ساله از معیارهای بسیار مؤثر برای تساهل متقابل دست یافته‌اند. این معیارها کاملاً مؤثر نیستند (گواه آن تجاوز تانزانیا به اوگانداست) ولی انتظاراتی را که در مورد

کشمکش برای تقسیم دوباره آفریقا وجود داشت به هم زده اند [۱۷]. جغرافیا - «امنیت جزیره‌ای» و «ناامنی قاره‌ای» - نیز می‌تواند بر ایستارهای سیاست خارجی تأثیر گذارد؛ ولی چنان که پیشینه جنگ طلبانه انگلستان و ژاپن نشان می‌دهد ظاهراً تعیین‌کننده رفتارها نیست. مروری بر تمایلات ایستاری مردم امریکا نشان می‌دهد که وقتی یک پزشک کودکان زن سیاه‌پوست چهل و پنج ساله و پروتستان یا یهودی ساکن بتزدا در مری‌لند سکان استراتژیک این کشور را به دست داشته باشد گرایش امریکاییان به صلح طلبی تقویت خواهد شد [۱۸]. با این حال به دشواری می‌توان تعیین کرد که آیا رهبران لیبرال ایستارهای صلح طلبانه‌تری از رهبران دولتهای غیرلیبرال دارند یا نه. ولی حتی اگر کسی چنین کشفی کرده بود باز باید توضیح می‌داد که چرا این ایستارهای صلح طلبانه ظاهراً تنها در ارتباط با دیگر لیبرالها اثربخش هستند (زیرا جنگ با غیرلیبرالها همواره دفاعی نبوده است).

در چارچوب منطق تصمیم‌گیری نظریه بازیها تحت فناوریهای نظامی مختلف یافته‌های اساسی‌تری به دست آمده است. این فناوریها می‌توانند پرداختهای «معمای امنیت» را تغییر دهند: هزینه‌های عدم همکاری را بالا برند، هزینه‌های آماده نبودن یا غافلگیر شدن را کاهش دهند، از مزایای حمله غافلگیرانه بکاهند، یا دستاوردهای حاصل از همکاری را افزایش دهند. به‌ویژه جرویس اخیراً به بررسی اثرات متفاوت موقعیتهایی پرداخته است که در آنها آفند یا پدافند مزیت دارد و جنگ‌افزارهای آفندی از سلاحهای پدافندی قابل تشخیص هست یا نیست. هنگامی که آفند مزیت داشته باشد و جنگ‌افزارها قابل تشخیص نباشند سطح ناامنی بالا و به همان نسبت انگیزه مبادرت به حمله پیشدستی‌جویانه قوی است. وقتی جنگ‌افزارهای آفندی مزیتی نداشته و جنگ‌افزارهای آفندی قابل تشخیص باشند انگیزه مبادرت به حمله پیشدستی‌جویانه و نیز انگیزه مسابقات تسلیحاتی ضعیف است. دولتمردانی که بتوانند به روشنی نیت غیرتجاوزکارانه خود را به دیگران نشان دهند و تضمین کنند که دیگر دولتها هیچ‌گونه

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۹۳

تهدید راهبردی فوری برای آنها مطرح نمی‌سازند باید قادر به اتخاذ سیاست‌های صلح‌جویانه و حل و فصل اختلافات از راه مذاکره باشند. ولی این نمی‌تواند صلح میان دولتهای لیبرال را توضیح دهد. با اینکه فناوریهای نظامی از آفندی به پدافندی و از قابل تشخیص به غیرقابل تشخیص تغییر یافته اتحادیه صلح از بین نرفته و تنها میان دولتهای لیبرال دوام یافته است. وانگهی، حتی «روشن‌ترین» پیامهای فنی هم ظاهراً دستخوش تحریف قرار می‌گیرند. دوره پیش از سال ۱۹۱۴ که به لحاظ عینی نمایانگر برتری پدافند قابل تشخیص از آفند بود (مسلسل، سیم خاردار، جنگ سنگرها) همان‌گونه که جرویس می‌گوید در اذهان دوره‌ای به نظر می‌رسید که طی آن رهبران نظامی برای آفند و بنابراین برای جنگ پیشدستی جویانه ارزش فوق‌العاده‌ای قائل بودند [۱۹].

دوم، در سطح عوامل تعیین‌کننده اجتماعی ممکن است برخی بگویند مناسبات میان هر گروه از دولتهایی که ساختارهای اجتماعی مشابه یا ارزشهایی سازگار با هم دارند صلح‌آمیز خواهد بود [۲۰]. ولی باز شواهد مربوط به جوامع فئودال، جوامع کمونیست، جوامع فاشیست یا جوامع سوسیالیست این نتیجه‌گیری را تأیید نمی‌کند. جنگهای فئودالی به وفور رخ داده و تا حد بسیار زیادی نوعی ورزش و سرگرمی برای پادشاهان و اشراف بوده است. تاکنون به تعداد کافی قدرت به راستی توتالیتر فاشیست وجود نداشته (و نه به حد کافی دوام یافته) است که بتوان سازگاری جویی صلح‌آمیز آنها را به خوبی به آزمون کشید؛ ولی قدرتهای فاشیست در معنای گسترده‌تر دیکتاتوریهای ملت‌گرا، سرمایه‌دار، نظامی در دهه ۱۹۳۰ به جنگ با یکدیگر برخاستند. قدرتهای کمونیست هم تازه‌تر از اینها در آسیای شرقی با هم درگیر جنگ شدند. و به تعداد کافی جامعه سوسیالیست نداشته‌ایم که بتوانیم صلح طلب بودن رژیمهای سوسیالیست را به بررسی گذاریم. مقوله انتزاعی تر کثرت‌گرایی هم کفایت نمی‌کند. مسلماً آلمان هنگام درگیر شدن در جنگ با دولتهای لیبرال در سال ۱۹۱۴ رژیمی کثرت‌گرا داشت، ژاپن هم در سال ۱۹۴۱ چنین بود. ولی این دو دولت لیبرال نبودند.

و سوم، در سطح روابط میان دولتها، نه ویژگیهای منطقه‌ای خاص و نه اتحادها یا دوستیهای تاریخی نمی‌تواند گستره وسیع صلح لیبرالی را توضیح دهد. این صلح فقط و فقط در پهنه مناسبات میان دولتهای لیبرال وجود دارد و شامل دولتهای غیرلیبرالی که در منطقه دولتهای لیبرال (مانند شمال اقیانوس اطلس در دهه ۱۹۳۰) حضور دارند نمی‌شود همان‌طور که دولتهای لیبرال موجود در مناطق غیرلیبرال (مانند امریکای مرکزی یا افریقا) از شمول آن مستثنی نیستند.

در این سطح، رمون آرون سه نوع صلح میان دولتها را مشخص ساخته است: امپراتوری^۱، چیرگی^۲، و تعادل^۳ [۲۱]. امپراتورها به‌طور کلی در برقراری صلح در داخل توفیق می‌یابند ولی این نمی‌تواند علت وجود صلح میان دولتهای مستقل لیبرال را توضیح دهد. چیرگی نیز با مرعوب ساختن رقبای بالقوه می‌تواند به برقراری صلح بینجامد. چیرگی ایالات متحده گرچه به هیچ وجه کامل نبوده و مسلماً ناپایدار و نامطمئن بوده است ولی همان‌گونه که آرون خاطرنشان می‌سازد شاید بتواند علت وجود صلح میان دولتهای امریکای جنوبی را در دوران پس از جنگ و در اوج درگیری جنگ سرد توضیح دهد. اما صلح میان دولتهای لیبرال را نمی‌توان تنها به ایفای مؤثر نقش ژاندارم بین‌المللی توسط یک دولت چیرگی طلب غالب - انگلستان در سده نوزدهم، ایالات متحده در دوران پس از جنگ - نسبت داد. هرچند شاید یک دولت چیرگی طلب نفع خوبی در برقراری صلح به‌خاطر تجارت یا سرمایه‌گذاری یا به‌عنوان ابزار تقویت اعتبار یا امنیت خود داشته باشد ولی دولتهای چیرگی طلبی چون فرانسه در سده هفدهم ژاندارم حافظ صلح نبودند و صلح میان دولتهای لیبرال در دوران بین دو جنگ هم که جامعه بین‌المللی فاقد یک قدرت چیرگی طلب غالب بود ادامه یافت. وانگهی، این تبیین کنترل دولت

1. empire

2. hegemony

3. equilibrium

چیرگی طلب بر امور را در هر دو دوره یاد شده اغراق‌آمیز جلوه می‌دهد. نه انگلستان و نه ایالات متحده نتوانستند جلوی چالش‌های مستقیم با منافع خویش (رقابت استعماری در سده نوزدهم، دیپلماسی خاورمیانه و درگیری بر سر تجارت با دشمن در دوره پس از جنگ) را بگیرند. پس چگونه قادر بوده‌اند مانع همه درگیری‌های مسلحانه میان رژیم‌های لیبرال شوند که بسیاری‌شان در دوردستها قرار دارند و دیگران فاقد اهمیت راهبردی یا اقتصادی هستند؟ چیرگی و رهبری یک دولت لیبرال حائز اهمیت است (نک. بخش پنجم مقاله) ولی برای توضیح صلح لیبرالی کفایت نمی‌کند.

صلح حاصل از تعادل (توازن قدرت چند قطبی کهن یا «جنگ سرد» دو قطبی) نیز به سرچشمه‌های دوراندیشانه صلح نظر دارد. گفته شده است که آگاهی از احتمال اینکه تلاش‌های تجاوزکارانه برای کسب چیرگی، مقاومت و مخالفت بین‌المللی را برخواهد انگيخت جلوی وقوع جنگ‌های تجاوزطلبانه را می‌گیرد. ولی ثبات دو قطبی انگیزه جنگ میان قطبها یا ابرقدرتها را از بین می‌برد اما جلوی جنگ‌های نیابتی یا جنگ قدرتهای کوچک را نمی‌گیرد. توازن قدرت چند قطبی هم انگیزه جنگ را مثلاً برای تصرف اراضی جهت دستیابی به عمق استراتژیک در برابر رقیبی که با تکیه بر رشد داخلی خود در حال گسترش قدرت خویش است تضعیف می‌کند [۲۲]. هیچ‌یک از این دو علت، تبیین سرراستی برای صلح عمومی یا صلح میان دولتهای لیبرال به دست نمی‌دهند.

سرانجام اینکه شاید برخی واقع‌گرایان بگویند صلح لیبرالی صرفاً مبین نبود تعارض عمیق منافع میان دولتهای لیبرال است. در بیرون از حوزه لیبرالی جنگ‌ها از آن رو رخ می‌دهند که تعارض منافع در آنجا عمیق‌تر است. ولی این استدلال تنها این پرسش را مطرح می‌سازد که چرا تعارض منافع دولتهای لیبرال با دیگر دولتهای لیبرال کمتر یا سطحی‌تر از تعارض منافع دولتهای لیبرال با دولتهای غیرلیبرال، یا دولتهای غیرلیبرال با دیگر دولتهای غیرلیبرال است. از این رو باید به بررسی عملکرد لیبرالیسم در میان دولتهای لیبرال پردازیم - نوع ویژه‌ای از آرام‌سازی «وضعیت جنگی» که تنها بر

لیبرالیسم و نه چیزی خاص‌تر یا عام‌تر از آن مبتنی است.

۴

بیشتر نظریه‌پردازان لیبرال رهنمود رسا و کارآمدی برای شناخت سرشت استثنایی صلح‌طلبی دولتهای لیبرال به‌دست نداده‌اند. برخی گفته‌اند دولتهای مردم‌سالار تنها از آن رو ذاتاً صلح‌طلب هستند که در این دولتها شهروندان زمام جامعهٔ سیاسی را در دست دارند و هزینه‌های جنگ بردوش همانهاست. شهروندان برخلاف پادشاهان نمی‌توانند به هوس‌های تجاوزطلبانهٔ خود میدان بدهند و عواقب آن را به دوش دیگری اندازند. دیگر لیبرالها گفته‌اند که سرمایه‌داری پیرو سیاست آزادگذاری در دل خود تمایلی ذاتی به سمت عقل‌گرایی دارد و چون جنگ غیرعقلایی است سرمایه‌داری لیبرال صلح‌طلب است. عدهٔ دیگری مانند مورگنتاو مدعی‌اند که «تجارت درمان مخرب‌ترین پیشداوریه‌ها است» و «صلح نتیجهٔ طبیعی بازرگانی است» [۲۳]. گرچه این تحولات می‌تواند به تبیین صلح لیبرالی کمک کند ولی این واقعیت را توضیح نمی‌دهد که چرا دولتهای لیبرال تنها در رابطه با دیگر دولتهای لیبرال صلح‌جو هستند. فرانسه و انگلستان در سراسر سدهٔ نوزدهم (در دههٔ ۱۸۳۰ و ۱۸۴۰ با الجزایر و چین) درگیر جنگهای توسعه‌طلبانهٔ استعماری شدند؛ ایالات متحده در ۱۸۴۸ وارد جنگ مشابهی با مکزیک شد و بار دیگر در دوران ریاست جمهوری ویلسون در سال ۱۹۱۴ در آن کشور مداخله کرد. دولتهای لیبرال در مناسبات‌شان با دولتهای غیرلیبرال به اندازهٔ هر نوع دیگری از حکومت یا جامعه تجاوزگر و جنگ‌طلب هستند.

بهترین رهنمود را ایمانوئل کانت به‌دست می‌دهد. وی در مقالهٔ «صلح ابدی» که در ۱۷۹۵ به رشتهٔ تحریر درآمده است ضمن پیش‌بینی گسترش روزافزون صلح‌طلبی اتحادیهٔ صلح‌طلبان لیبرال، این صلح‌طلبی را تبیین می‌کند و در عین حال می‌گوید که چرا

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۹۷

دولت‌های لیبرال در مناسبات‌شان با دولت‌های غیرلیبرال صلح‌جو نیستند. طبق استدلال کانت، صلح ابدی به واسطه پذیرش دم‌افزون «اصول تعیین‌کننده» سه‌گانه صلح تضمین خواهد شد. هنگامی که همه ملت‌ها این اصول تعیین‌کننده را در قالب معاهده‌ای استعاری در مورد صلح ابدی که وی از آنها می‌خواهد منعقد سازند پذیرفته باشند صلح ابدی استقرار خواهد یافت.

نخستین اصل تعیین‌کننده صلح می‌گوید که نظام مدنی و داخلی دولت باید جمهورخواهانه باشد. منظور کانت از جمهورخواهانه جامعه‌ای سیاسی است که معضل تلفیق خودمختاری اخلاقی، فردباوری، و نظم اجتماعی را حل کرده باشد. مالکیت اساساً خصوصی و اقتصاد بازارنگر این معما را در حوزه خصوصی به‌طور نسبی حل می‌کند. ولی حوزه عمومی یا سیاسی پردردسرتر است. راه حل وی نوعی جمهوری بود که آزادی قضایی – برابری حقوقی شهروندان در مقام اتباع دولت – را بر پایه حکومتی مبتنی بر نمایندگی و تفکیک قوا حفظ کند. آزادی قضایی از آن رو حفظ می‌شود که فرد بهره‌مند از خودمختاری اخلاقی از طریق تعیین نمایندگانی برای خود به وضع قوانینی می‌پردازد که به شکل یکسان بر همه شهروندان از جمله خودش حاکم خواهد بود. و چون فرد تابع قوانینی است که خود اجرای آنها را در دست ندارد جلوی خودکامگی و جباریت نیز گرفته می‌شود [۲۴].

جمهوری‌های لیبرال از طریق «اتحادیه صلح‌جو»^۱ که در دومین اصل تعیین‌کننده صلح ابدی تشریح شده است صلح میان خود را به‌طور روزافزون تحکیم می‌بخشند. اتحادیه صلح‌جو محدود به «پیمانی میان خود کشورها»ست که «خود را حفظ می‌کند، جلوی جنگ‌ها را می‌گیرد، و پیوسته دامنه بیشتری می‌یابد». در زمانی «بسیار دور و تنها پس از آنکه تلاش‌های ناموفق بسیاری صورت گیرد» جهان به «صلح ابدی» که

1. pacific union

تضمین‌کننده نهایی آزادی جمهورخواهانه است دست خواهد یافت. در آن هنگام برداشتهای درست درباره نظام مناسب، تجربه‌های بزرگ و اندوه‌بار، و حسن نیت به همه کشورها درسهای صلح را آموخته است. تا پیش از آن زمان افراد از حقوق جمهورخواهانه کامل بهره‌مند نخواهد شد و جای تضمین کاملی برای صلح جهانی و عادلانه خالی خواهد بود. اما در این بین، «اتحادیه صلح‌جو» متشکل از جمهوریهای لیبرال «پیوسته‌گسترش خواهد یافت [تأکید از من است]» و (به رغم فروپاشی جمهوریها، عقب‌گردها و فجایع جنگی) جمهوریهای بیشتر و بیشتری را ایجاد و صلح جداگانه‌ای را برقرار خواهد کرد که دم به دم گسترش خواهد یافت [۲۵]. این اتحادیه صلح‌جو نه معاهده صلح واحدی است که به یک جنگ خاتمه بخشد و نه دولتی جهانی یا دولتی مرکب از ملتها. اولی ناکافی است؛ دومی و سومی هم ناممکن هستند یا بالقوه خودکامانه‌اند. کانت تجسم سازمانی این معاهده را مشخص نمی‌سازد و ظاهراً نهادینه شدن آن را ضروری نمی‌داند. به نظر می‌رسد وی نوعی پیمان عدم تجاوز متقابل و شاید یک موافقت‌نامه امنیت دستجمعی و قانون جهانی مطرح در سومین اصل تعیین‌کننده صلح را مد نظر داشته است. [۲۶]

سومین اصل تعیین‌کننده صلح ابدی، قانونی جهانی را مقرر می‌دارد که باید با اتحادیه صلح‌جو به اجرا درآید. این قانون جهانی «محدود به شرایط مهمان‌نوازی جهانی خواهد بود». کانت بدین ترتیب خواستار شناسایی «حق هر بیگانه برای در امان ماندن از برخورد خصمانه هنگام ورود و حضور در خاک [کشور] دیگر» می‌شود که «دامنه آن فراتر از شرایطی نمی‌رود که آنان [بیگانگان] را قادر به تلاش برای تبادل [تجارت] با ساکنان قدیمی آن کشور سازد». مهمان‌نوازی متضمن تعمیم حق شهروندی به بیگانگان یا حق سکونت نمی‌شود مگر آنکه دیدارکنندگان خارجی در صورت اخراج هلاک شوند. به موجب این حق، فتح و غارت خارجی نیز توجیهی پیدا نمی‌کند. ظاهراً مهمان‌نوازی شامل حق دسترسی و وظیفه حفظ فرصت مبادله کالاها و اندیشه‌ها برای

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۹۹

شهروندان هم می‌شود بی‌آنکه تجارت را (که در همه موارد تحت نظام‌های لیبرال اقدامی آزادانه است) به تکلیفی مبدل سازد [۲۷].

سپس کانت هر یک از این اصول سه‌گانه تعیین‌کننده صلح لیبرالی را توضیح می‌دهد. وی بدین ترتیب هم می‌گوید که چرا دولتهای لیبرال میان خودشان صلح را حفظ می‌کنند و هم نشان می‌دهد که چگونه اتحادیه صلح‌جو گسترش خواهد یافت. مدّعی اصلی وی این است که بر اثر نوعی تحوّل طبیعی «از دل ناهماهنگی انسانها به رغم اراده خودشان نوعی هماهنگی» سر بر می‌آورد. [۲۸].

نخستین منبع، از تحوّل سیاسی، از حقوق اساسی^۱ نشأت می‌گیرد. طبیعت (مشیت الهی) چنین مقرر داشته است که انسانها قادرند در تمامی مناطقی که جنگها آنها را به اسکان در آن مناطق وا داشته است زندگی کنند (کانت که زمانی جغرافیا تدریس می‌کرد لاپها، سامویدها و پیچراسها را نام می‌برد). «جامعه‌پذیری غیراجتماعی^۲» همان‌گونه که آنها را گرد هم می‌آورد تا نیاز خود به امنیت و رفاه مادی را برطرف سازند باعث درگیری آنها بر سر توزیع و کنترل فرآورده‌های اجتماعی هم می‌شود. این تحول طبیعی خشونت‌بار به سمت صلح لیبرالی گرایش دارد زیرا «جامعه‌پذیری غیراجتماعی» به ناگزیر به تشکیل حکومت‌های جمهورخواه می‌انجامد و حکومت‌هایی از این دست هم سرچشمه صلح لیبرالی هستند.

در حکومت‌های جمهورخواه، نظام‌گزینش نمایندگان مردم و تفکیک قوا از آن رو پا می‌گیرد که اینها روشهای «حسن سازمان‌دهی» دولت به منظور مهیا بودن برای تمهیدات خارجی و برخورد با آنها (به اتکای وحدت مردم) و مهار کردن سوداهای خودخواهانه و تجاوزگرانه افراد (به اتکای قدرت برخاسته از نمایندگی، قوانین عمومی، و حکومت غیرخودکامانه) هستند. دولتهایی که بدین‌گونه سازمان نیافته باشند شکست خواهند

1. constitutional law

2. asocial sociability

خورد. بر این اساس، پادشاهان برای تقویت حمایت سیاسی مردم از خویش و وصول درآمدهای مالیاتی به اتباع خود حق داشتن نماینده را می‌دهند. این استدلال میان درگیری و ستیز داخلی و خارجی از یک سو و حکومت جمهوری رابطه‌ای منطقی و موجه برقرار می‌کند؛ و رابطه جالب توجهی را که میان وقوع رو به رشد جنگهای بین‌المللی و افزایش شمار جمهوریه‌ها وجود دارد برجسته می‌سازد.

با این حال، آمادگی مستمر برای جنگ می‌تواند نقش نهادهای نظامی را در یک جامعه تا آنجا تقویت کند که آنها به حاکمان جامعه مبدل شوند. ستیزهای داخلی می‌تواند به کودتای نظامیان فاسد بینجامد. برعکس، محیط امن می‌تواند جوّی سیاسی بیافریند که با برقراری محدودیتهای قانونی، دولت تضعیف شود [۲۹]. نکته مهم این است که بیشتر دولتهای آسیب دیده از جنگ جمهوری لیبرال نبوده‌اند [۳۰]. مهم‌تر اینکه این استدلال چنان مبهم و نامشخص است که تنها می‌تواند به صورت این فرضیه بسیار کلی مطرح شود که بسیج افراد سودجو در زندگی سیاسی دولت در جهانی ناامن در نهایت فشارهایی را برای مشارکت جمهوری خواهانه ایجاد خواهد کرد. کانت برای نشان دادن امکان‌پذیر بودن (و بنابراین تکلیف اخلاقی بودن) حکومت جمهوری و صلح لیبرالی به چیزی بیش از این نیاز ندارد. اگر اینها امکان‌پذیر باشند در این صورت شاید زمانی در جریان تاریخ به امری ناگزیر تبدیل شوند. ولی به اعتقاد وی شاید تلاش برای پیش‌بینی‌پذیر ساختن زمان دستیابی به آن – پیش‌بینی روندی مستمر – خواسته‌ای بیش از حد باشد. وی وقوع عقب‌گردها و جنگهای ویرانگر را پیش‌بینی می‌کند ولی اینها هم به ملتها اهمیت صلح را خواهد آموخت [۳۱].

کانت نشان می‌دهد که چگونه استقرار جمهوریه‌ها به برقراری مناسبات صلح‌آمیز منجر خواهد شد. به گفته وی پس از مهار شدن منافع تجاوزگرانه پادشاهیهای مطلقه و پس از ریشه‌دار شدن عادت احترام به حقوق فردی در حکومتهای جمهوری، جنگها برای رفاه مردمان فاجعه‌بار به نظر خواهند رسید. دلیل اصلی این امر چنین است:

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۱۰۱

اگر برای تصمیم‌گیری در مورد لزوم اعلام جنگ به رضایت شهروندان نیاز باشد (و در چنین نظامی جز این نمی‌تواند باشد) طبیعی‌ترین نتیجه این است که آنان در آغاز کردن چنین بازی مذبوحانه‌ای بسیار محتاط خواهند بود و همهٔ بلایای جنگ را مدنظر خواهند آورد. از جملهٔ این بلایا اینهاست: لزوم جنگیدن، لزوم پرداخت هزینه‌های جنگ از جیب خودشان، لزوم ترمیم پرزحمت ویرانیهای به‌جا مانده از جنگ، و به‌گردن گرفتن بار سنگین بدهیهای ملی که طعم صلح را تلخ و ناگوار خواهد ساخت و در صورت وقوع مستمر جنگهای آینده هرگز قابل تسویه نخواهد بود. ولی از سوی دیگر، در نظامی که جمهوری نباشد و در آن اتباع دولت به درجهٔ شهروندی نائل نشده باشند اعلام جنگ آسان‌ترین تصمیمی است که می‌توان گرفت زیرا فرمانروا که مالک و نه عنصری از دولت است برای این کار نباید حتی کمترین میزان خوراک میز غذایش، شکارهایش، خانه‌هایی که دارد، کارهای دربارش و نظایر آن را فدا کند. بنابراین می‌تواند به پیش پا افتاده‌ترین دلایل و با بی‌اعتنایی کامل همان‌گونه که دربارهٔ یک مهمانی لذت‌بخش تصمیم می‌گیرد دربارهٔ اعلام جنگ هم تصمیم‌گیری کند و دست و پا کردن توجیهی برای آن را که آداب و اصول ایجاب می‌کند به دوش لشکر دیپلماتهایی بگذارد که همیشه برای این کار آماده‌اند [۳۲].

می‌توان به فهرست کانت، منبع دیگری هم برای صلح‌طلبی خاص نظامهای لیبرال افزود. گردش منظمٔ مناصب در جوامع مردم سالار لیبرال تمهید مهمی است که تضمین می‌کند دشمنیهای شخصی میان رؤسای حکومتها موجب تنش پایدار و تشدید یابنده نخواهد گردید.

این محدودیتهای داخلی در جمهوریه‌ها مَهرِ پایان بر جنگ نمی‌زند. اگر چنین بود دولتهای لیبرال برخلاف آنچه در عمل مشاهده می‌شود جنگ طلب نبودند. البته آنها به جای بوالهوسی پادشاهان همان «احتیاط» کانت را پیشه می‌کنند. دولتهای لیبرال تنها برای مقاصد مردمی و لیبرال درگیر جنگ می‌شوند. برای آنکه ببینیم این عامل چگونه تنها وقوع جنگ میان دولتهای لیبرال و نه جنگ میان دولتهای لیبرال و غیرلیبرال را متفی

می‌سازد باید نگاه خود را از حقوق اساسی به دومین منبع مورد نظر کانت یعنی حقوق بین‌الملل معطوف سازیم.

حقوق بین‌الملل^۱ به عنوان مکمل تضمینهای موجود در قانون اساسی برای حزم‌اندیشی، منبع دیگری را به صورت تضمینی برای احترام مطرح می‌سازد. جدایی دولتها از هم در نتیجه جامعه‌پذیری غیراجتماعی به واسطه توسعه زبان‌ها و مذاهب جداگانه تقویت می‌شود. این عوامل تضمین دیگری برای موجودیت جهانی متشکل از دولتهای جدا از هم است که خود، شرط اساسی لازم برای دور ماندن از نوعی «استبداد بی‌روح جهانی» به شمار می‌رود. ولی در عین حال همین عوامل «همگام با پیشرفت فرهنگ و نزدیک‌تر شدن انسانها به هم حول توافق بر اصول مؤید صلح و تفاهم» موجب یکپارچگی اخلاقی و معنوی دولتهای لیبرال می‌شود [۳۳]. با سر برآوردن جمهوریه‌ها (نخستین منبع) و پیشرفت فرهنگ، نوعی تفاهم درباره حقوق مشروع همه شهروندان و همه جمهوریه‌ها پا می‌گیرد؛ و همین به همراه احتیاط و حزم‌اندیشی در سیاستها، شالوده اخلاقی صلح لیبرالی را فراهم می‌سازد. براین اساس، حقوق بین‌الملل اهمیت شفافیت کانتی را برجسته می‌سازد. در عرصه داخلی، شفافیت تضمین می‌کند که مقامهای جمهوری مطابق اصولی که آشکارا عادلانه دانسته‌اند و در راستای منافع رأی دهنده‌گانی که مدعی نمایندگی‌شان هستند عمل خواهند کرد. در عرصه بین‌المللی، آزادی بیان و تبادل مؤثر برداشتهای صحیح مردمان بیگانه درباره زندگی سیاسی، برای برقراری و حفظ تفاهمی که تضمین احترام به هم بر آن استوار است اهمیت اساسی دارد. در یک کلام، جمهوریهایی که در عرصه داخلی عادلانه رفتار می‌کنند و بر رضایت شهروندان پایه می‌گیرند جمهوریهای دیگر را نیز مبتنی بر رضایت شهروندان و عادلانه و بنابراین شایسته همسازی به شمار می‌آورند. تجربه همکاری وقتی پیامدهای سیاست دولت

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۱۰۳

روشن نباشد ولی (بالقوه) به سود دو طرف باشد رفتار همیارانه بیشتری ایجاد می‌کند [۳۴].

و سرانجام، حقوق جهانی^۱ محرک‌های مادی را نیز به پای‌بندی‌های اخلاقی می‌افزاید. حق جهانی برخورداری از رفتار مهمان‌نوازانة این امکان را فراهم می‌سازد که دیر یا زود «روح تجارت» بر همه کشورها حاکم شود و بدین ترتیب دولت‌ها را به ترویج صلح و تلاش برای دفع جنگ وادار می‌دارد.

نظریه اقتصادی لیبرال این پیوندهای جهانی را برخاسته از تقسیم بین‌المللی و همیارانه کار و تجارت آزاد بر پایه مزیت نسبی می‌داند. براساس این نظریه، هر اقتصادی در حالت برقراری روابط اقتصادی با دیگر اقتصادها وضعی بهتر از پیگیری سیاست خودبستگی خواهد داشت؛ بدین ترتیب همین انگیزه‌ای می‌شود که هر اقتصادی از سیاست‌هایی که دیگران را به قطع این پیوندهای اقتصادی وادار می‌دارد دوری جوید. چون باز ماندن بازارها بر این فرض مبتنی است که دور بعدی معاملات رانیز قیمتها و نه قهر و اجبار معین خواهد کرد برای پرهیز از تلاش برای دستیابی به خودبستگی اقتصادی با انگیزه‌های امنیتی، نوعی احساس امنیت متقابل اهمیت حیاتی دارد. بدین ترتیب، خودداری از به چالش طلبیدن امنیت یک دولت لیبرال دیگر یا حتی تقویت امنیت خود از طریق تشکیل اتحاد طبیعتاً به وابستگی متقابل اقتصادی می‌انجامد.

دیگر منبع جهانی صلح لیبرالی این است که بازار بین‌المللی تصمیم‌گیری‌های دشوار درباره تولید و توزیع را از حیطه مستقیم سیاست‌گذاری دولت خارج می‌سازد. بدین ترتیب هیچ دولت بیگانه‌ای مسؤول مستقیم این نتایج به‌شمار نخواهد رفت؛ دولت‌ها می‌توانند به دور و تا حدودی فراتر از این رقابتهای مناقشه‌برانگیز بازار قرار گیرند و آماده مداخله برای حل و فصل بحران‌ها باشند. وانگهی، به هم وابستگی تجاری و علقه‌های

1. cosmopolitan law

میان مقامهای دولتی به ایجاد پیوندهای فراملی میان‌بری که محمل همسازیه‌های متقابل می‌شود کمک می‌کند. به اعتقاد دانشمندان لیبرال دوران نو، نهادهای مالی بین‌المللی و سازمانهای فراملی، دیوانی و داخلی نوعی علاقه‌مندی به همسازی ایجاد می‌کنند و تنوع و گوناگونی آنها تضمینی است بر اینکه هیچ ستیز واحدی کل مناسبات را خراب نخواهد کرد [۳۵].

هیچ‌یک از این منابع قانونی، بین‌المللی یا جهانی به تنهایی کافی نیست ولی روی هم (و تنها در جایی که همه با هم وجود داشته باشند) می‌توان قائل به ارتباطی منطقی و موجّه میان ویژگیهای جوامع سیاسی و اقتصادی لیبرال با صلح مستمر لیبرالی شد. دولتهای لیبرال از «معمای امنیت» واقع‌گرایان یعنی ناامنی برخاسته از اقتدارگریزی یا نبود مرجع فائقه مرکزی در نظام سیاسی کل جهان‌گریزی نداشته‌اند. ولی اثرات اقتدارگریزی بین‌المللی در مناسبات میان دولتهایی که سرشت لیبرالی مشابهی داشته‌اند مهار شده است. اتحادهایی که براساس منافع استراتژیک متقابل محض میان دولتهای لیبرال و غیرلیبرال پاگرفته شکسته شده است، پیوندهای اقتصادی میان دولتهای لیبرال و غیرلیبرال شکننده از کار در آمده است ولی ثابت شده است که پیوند سیاسی برخاسته از حقوق و منافع لیبرالی بنیان بسیار محکمی برای عدم تجاوز متقابل است. میان دولتهای لیبرال گونه‌ی جداگانه‌ای از صلح وجود دارد.

۵

نظم بین‌المللی لیبرالی میان دولتهای لیبرال تنها در زمینه حفظ پیش‌شرطهای اساسی آن تحت شرایط متحول بین‌المللی و به‌ویژه پشتیبانی از سرشت لیبرالی دولتهای تشکیل‌دهنده این نظم ناکارا بوده است. گاه این نظم مانند آنچه در دهه ۱۹۲۰ در مورد آلمان شاهدش بودیم ناتوان از فراهم‌سازی حمایت اقتصادی از رژیمهای لیبرالی بوده

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۱۰۵

که شالوده‌های بازار آنها دچار بحران شده است. در دهه ۱۹۳۰ هم نتوانست کمک نظامی یا میانجیگری سیاسی لازم را در اختیار اسپانیا که با مبارزه طلبی یک اقلیت مسلح روبه‌رو بود یا چکسلواکی که بر سر دو راهی حفظ امنیت ملی یا تأیید ادعاهای اقلیت ناحیه سودت در مورد حق تعیین سرنوشت خودشان (که به تحریک آلمان هیتلری مطرح شده بود) مانده بود بگذارد. نظم بین‌المللی لیبرالی تنها در جایی تمهیدات دوراندیشانه و سازنده عرضه داشته که یک دولت لیبرال در میان بقیه به شکلی شاخص آمادگی و توانایی اقدام را داشته است مانند ایالات متحده که در پی جنگ جهانی دوم برای حفظ شالوده‌های اقتصادی و سیاسی جامعه لیبرالی در فراسوی مرزهای خودش مهیا و قادر به اقدام بود. در این حال تمهیداتی چون وام انگلستان، طرح مارشال، ناتو، گات، صندوق بین‌المللی پول و لیبرال کردن آلمان و ژاپن مؤید نظم بین‌المللی لیبرالی شده است [۳۶].

براین اساس، فرو افتادن ایالات متحده از مقام رهبر مستولی جهان می‌تواند خطراتی برای جهان لیبرال پیش آورد. این خطر بدین صورت نیست که دولتهای لیبرال امروزی اجازه دهند رقابت اقتصادی‌شان تا حد جنگ بالاگیرد بلکه ممکن است جوامع جهان لیبرال دیگر نتوانند کمکی را که شاید برای حفظ نظم داخلی لیبرالی در برابر بحرانهای اقتصادی شدید لازم باشد در اختیار یکدیگر قرار دهند.

این خطرات از دو بُعد نظامی و اقتصادی مطرح است که آمیختگی‌شان بسیار تهدیدکننده است. یک خطر، خطر تداوم عدم تقارن دفاعی است بدین معنی که ایالات متحده همچنان سهم نامتناسبی از بار مشترک دفاعی را (به نسبت تولید ناخالص ملی خودش) به دوش داشته باشد. ولی ایجاد تشکیلات دفاعی مستقل و اساسی‌تری برای اروپا و ژاپن مشکلاتی را برای همکاری دولتهای لیبرال پیش می‌آورد. وابستگی نظامی به ایالات متحده یکی از علقه‌های دیگری بوده که به تبدیل صلح لیبرالی به اتحاد لیبرالی کمک کرده است. با از بین رفتن این وابستگی بدون تشکیل سازمانی در میان مردم سالاریهای صنعتی لیبرال که تأمین بودجه و هدایت امور آن چند جانبه صورت گیرد

خطر سست شدن یک علقه مهم مطرح می شود. بی ثباتیهای اقتصادی هم می تواند با تشدید اختلاف نظر ها تا حد دشمنی، این فقدان پیوند امنیتی چند جانبه را به شکل خاصی خطرناک سازد. اگر قرار باشد اقتصاد لیبرالی داخلی مطابق الگوی انتشار جهانی رکود اقتصادی در دهه ۱۹۳۰ بار دیگر فرو پاشد شالوده های سیاسی داخلی لیبرالیسم می تواند متزلزل شود. یا اگر قرار باشد رقابت اقتصادی بین المللی همچنان شدت گیرد در این صورت تلاشهایی که در نتیجه آن برای تضعیف به هم وابستگی اقتصادی به عمل خواهد آمد (تشکیل اردوگاههای بسته تجاری و پولی) یکی از سرچشمه های مهم همسازی دولتهای لیبرال را کور خواهد کرد [۳۷]. در صورت تشکیل نیروهای نظامی مستقل و اساسی این خطرات اهمیت بیشتری خواهد یافت. اگر مفروضات لیبرالی دایر بر لزوم همکاری و همسازی از بین رود ممکن است کشورها گرفتار رقابتی فرساینده شوند که اتحادیه صلح جو را برهم زند.

اما شاید دولتهای لیبرال از بزرگترین خطر واحد سنتی دگرگونی بین المللی - انتقال رهبری استیلاجویانه از یک کشور به کشور دیگر - جسته باشند. وقتی یک قدرت بزرگ به مسیر از دست دادن موقعیت برجسته خود و قرار گرفتن در موقعیت برابر با دیگران بيفتد احتمال راه حل های جنگ طلبانه برای تعیین تکلیف سلسله مراتب بین المللی زیاد می شود. قدرت جدید به چالش با اعتبار و حیثیت قدرت قدیمی بر می خیزد، تقاضاهای تازه در برابر تعهدات مفرط مطرح می شود؛ به همین ترتیب بود که اسپارت خود را ناچار از حمله به آتن دید، فرانسه به جنگ اسپانیا رفت، انگلستان و هلند به جنگ با فرانسه (و با یکدیگر) برخاستند، و آلمان و انگلیس برای کسب سروری اروپا جنگ جهانی اول را به راه انداختند. ولی شاید در این زمینه هم دولتهای لیبرال استثنا باشند زیرا با اینکه ایالات متحده در همه ابعادی که برای چیرگی دریایی انگلستان بیشترین اهمیت را داشت بزرگترین حریف و رقیب آن کشور بود ولی انگلستان و ایالات متحده در مسائل مورد اختلاف به سازش رسیدند [۳۸]. پس از شکست آلمان، انگلیس در نهایت البته نه بدون حسرت خوردن پذیرفت که به عنوان دولت برخوردار از چیرگی

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۱۰۷

تجاری و دریایی بر جهان لیبرالی جای خود را به ایالات متحده بدهد. بر این اساس شاید چشم‌انداز چنین گذار مسالمت‌آمیزی یکی از عواملی باشد که به تعدیل رقابت‌های اقتصادی و سیاسی میان اروپا، ژاپن و ایالات متحده کمک کند.

در نتیجه، نباید منازعات هم‌پیمانان لیبرال که دولتهای کارتر و ریگان را می‌آزارد تنها زادهٔ ضعف شخصی این دو رئیس‌جمهور یا وزرای امور خارجهٔ آنها دانست. همچنین نباید آن را به عدم هماهنگی اجرایی یا ویژگیهای عجیب و غریب متحدان امریکا نسبت داد. اینها جزو کارکرد عادی اتحادیه‌ای لیبرالی متشکل از جمهوریهای مستقل است. هیچ نشانه‌ای دال بر انحلال اتحادیهٔ صلح‌جو وجود ندارد؛ ولی همه چیز گواه آن است که در صورت از بین رفتن به هم وابستگی اقتصادی بین‌المللی که دولتهای لیبرال را به هم پیوند داده است و فروپاشیدن شالوده‌های لیبرالی داخلی اعضای اصلی اتحادیهٔ صلح‌جو، از دست دولتهای لیبرال چندان کاری برای احیای این اتحادیه بر نخواهد آمد. ولی در صورت استوار ماندن این شالوده‌های جمهورخواهانه و سرچشمه‌های تجاری به هم وابستگی، میراث لیبرالی میان رژیمهای لیبرال حتی در صورت دست به دست شدن رهبری جهان لیبرال حکم به استمرار صلح می‌کند.

در برفهای کلیمانجارو وقتی جولیان (اسکات فیتز جرالده) به دوستش (همینگوی) می‌گوید «خرپولها با من و تو فرق دارند» دوستش جواب می‌دهد «بله، آنها پول بیشتری دارند». ولی لیبرالها از بنیاد متفاوتند. آن‌گونه که شاید واقع‌گرایان بگویند آنها صرفاً منابع بیشتر یا کمتر یا روحیهٔ بهتر یا بدتری ندارند. ساختار قانون اساسی‌شان آنها را - به راستی - متفاوت می‌سازد. آنها میان خود صلح را برقرار ساخته‌اند. ولی همان ویژگیهایی که مناسبات آنها را با دیگر دولتهای لیبرال متفاوت با وضعیت جنگی‌ای می‌سازد که همهٔ دیگر دولتها به آن خو گرفته‌اند روابط آنها با دولتهای غیرلیبرال را نیز متفاوت با محاسبات حزم‌اندیشانه و راهبردی‌ای می‌سازد که واقع‌گرایان امیدوارند راهبر سیاستهای دولتها در جهانی ناامن باشد. این کاستیها موضوع بخش دوم این مقاله را تشکیل می‌دهد.

یادداشتها

۱. دیدگاه لیبرالی - میهن پرستانه را ریگان رئیس جمهور ایالات متحده در نطق ۸ ژوئن ۱۹۸۲ خود در برابر پارلمان انگلیس مطرح ساخت. وی در این سخنرانی «مبارزه‌ای جهانی برای توسعه مردم‌سالاری» را اعلام کرد. این «جهاد آزادی» تازه‌ترین کارزار در سنتی خواهد بود که به ادعای وی با صدور منشور بزرگ (Magna Carta) آغاز شد و در سده حاضر در سیمای جنگهای جهانی اول و دوم و جنگ سرد ادامه یافت. وی افزود که دولتهای لیبرال در سیاست خارجی خود «خوشتن‌داری» و «نیات صلح‌خواهانه» خویش را نشان داده‌اند و این جهاد چشم‌اندازهای صلح جهانی را تقویت خواهد کرد (New York Times, 9 June 1982). پژوهشگران و دیپلماتهای شکاک، پیرو تفسیر مسلط واقع‌گرایانه از روابط بین‌الملل هستند. برای آگاهی از منابع مربوط، نک یادداشت‌های ۴ و ۱۲ همین مقاله.

2. Immanuel Kant, "Perpetual Peace" (1795) in *The Philosophy of Kant*, ed. Carl J. Friedrich (New York: Modern Library, 1949), p.453.

۳. در عمل غالباً حقوق شهروندی به واسطه وجود بردگی یا انحصار حق رأی به مردان محدود شده است ولی رژیمهای لیبرال به‌طور اصولی با گسترش برابری حقوقی - قضایی مخالف نیستند؛ در واقع با افزایش فشارها آنها به تدریج حق رأی را در مورد همه مردم تعمیم دادند. براساس این معیار، ایالات متحده در سده نوزدهم یک دولت لیبرال بود ولی افریقای جنوبی در سده بیستم رژیم لیبرال نیست. نک:

Samuel Huntington, *American Politics: The Promise of Disharmony* (Cambridge: MA: Harvard University Press, 1981).

۴. منابع لیبرالیسم کلاسیک پیرومشی آزادگذاری را می‌توان در آثار کانت لاک، مقالاتی درباره فدرالیسم و اثر ذیل یافت:

Robert Nozick, *Anarchy, State and Utopia* (New York: Basic Books, 1974).

شرح لیبرالیسم رفاه‌نگر را نیز می‌توان در آثار فاینها و کتاب ذیل سراغ گرفت:

John Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge: Cambridge University Press. 1971).

کتاب ذیل نیز درباره گونه‌های مختلف اندیشه لیبرالی به بحث پرداخته است:

Amy Gutmann, *Liberal Equality* (Cambridge: Cambridge University Press, 1980)

متأسفانه به موازات هر یک از این شیوه‌های اصلی، «مسیرهایی فرعی» وجود دارد که در عین قبول برخی ارزشهای لیبرالی، از آشتی دادن آزادی و نظم ناتوان بوده‌اند. ترس غالب از هرج و مرج و دغدغه حفظ مالکیت می‌تواند لیبرالهای پیرومشی آزادگذاری را به حمایت از حکومت اقتدارگرایانه‌ای بکشانند که مردم‌سالاری را فدای حفظ نظم و قانون سازد. حمایت از اقتدارگرایی برای حفظ نظم، استدلال هابز در *لویاتان* است. همچنین استدلال لیبرالهای راست‌گرایی را رقم می‌زند که در صدد تمایز قائل شدن میان

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۱۰۹

دیکتاتوریه‌های «اقتدارگرا» و «توتالیترا» هستند. گاهی لیبرال‌ها برای دیکتاتوریه‌های اقتدارگرا این توجیه را مطرح ساخته‌اند که این رژیم‌ها می‌توانند گذرا باشند و مردم را در زمینه پذیرش مالکیت، حقوق فردی، و نهایتاً حکومت مبتنی بر نمایندگی آموزش دهند. نک:

Jeane Kirkpatrick, "Dictatorships and Double Standards", *Commentary* 68 (November 1979):34-45.

از آن سو، هنگامی که نابرابری‌های اجتماعی، شدید تلقی گردد لیبرال‌های رفاه‌نگر می‌توانند مدعی شوند که برقراری (یا برقراری دوباره) بنیادهای جامعه لیبرالی مستلزم نوعی شیوه غیرلیبرالی برای اصلاحات است که دومین مسیر فرعی بازتوزیع اقتدارگرایی به‌شمار می‌رود. اریستید زولبرگ از وجود نوعی حساسیت «چپ لیبرالی» در میان پژوهشگران امریکایی علاقه‌مند به مسائل سیاسی افریقا خبر می‌دهد که برقراری دیکتاتوری اصلاح طلب را توجیه می‌کند. نک:

Aristide Zolberg, *One Party Government in the Ivory Coast* (Princeton: Princeton University Press, 1969), p.viii

استدلال هواداران «استبداد اصلاح طلب» را نیز می‌توان در دفاع جان استوارت میل از استعمار هند یافت.
5. Fred Hirsch, *The Social Limits to Growth* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1977).

۶. چارلز بایتس در کتاب ذیل بحث روشن و خردمندانه‌ای درباره اندیشه‌های لیبرالی ناظر بر مداخله و عدم مداخله ارائه کرده است:

Charles Beitz, *Political Theory and International Relations* (Princeton: Princeton University Press, 1979).

۷. ظاهراً برای تمایل دولتهای لیبرال به درگیر نشدن با یکدیگر استثناهایی وجود دارد. برای نمونه، پرو و اکوادور با هم درگیر شدند. ولی در تمامی این موارد، جنگ در حالتی رخ داده که بیش از سه سال از زمان استقرار رژیم لیبرال نگذشته بوده یعنی زمانی که هنوز تأثیر لیبرالیسم در جهت صلح طلبی ریشه‌های عمیقی پیدا نکرده بوده است. فلسطینیان و اسرائیلیها هم بارها در امتداد مرز لبنان با هم درگیر شده‌اند؛ مرزی که لبنان نمی‌تواند آن را از تجاوزات دو طرف یاد شده محفوظ نگه دارد. ولی در آغاز جنگ ۱۹۶۷ ظاهراً لبنان یک اسکادران از هواپیماهای جت خود را به داخل فضای اسرائیل گسیل داشت که اسرائیل حمله آنها را دفع کرد. در میان همسایگان عرب اسرائیل تنها لبنان است که در هیچ جنگ دیگری با اسرائیل درگیر نشده است. حمله اخیر اسرائیل به خاک لبنان حمله به کشوری بود که پیشاپیش به اشغال سوریه (و ساف) درآمده بود. هنوز معلوم نیست که آیا (در صورت عقب‌نشینی سوریه) اسرائیل عملاً عقب خواهد نشست و لبنان بار دیگر استقلال خود را به‌دست خواهد آورد یا نه.

۸. امپراتوری آلمان نمونه دشواری است. نه تنها رایشستاگ یا مجلس آن کشور با انتخاباتی که همه مردان

در آن حق رأی داشتند تشکیل می‌شد بلکه در کل، کشور به موجب قانون اداره می‌شد و برابری و حقوق مدنی شهروندان محترم بود. از این گذشته، بیسمارک صدراعظم آلمان تشکیل نوعی نظام رفاه اجتماعی را آغاز کرد که الهام‌بخش انجام اصلاحات مشابهی در رژیمهای لیبرال گشت. اما مناسبات قانونی میان قوه مجریه امپراتوری و مجلس نمایندگان آن اندازه پیچیده بود که در عمل، روابط میان حکومت و شهروندان را نه مفاد قانون اساسی بلکه رویه‌های گوناگون رقم می‌زد. صدراعظم را امپراتور نصب می‌کرد و هم او می‌توانست برکنارش کند. گرچه صدراعظم در برابر رایشستاگ مسؤول بود ولی نه با شکست در رأی‌گیری در این مجلس از کار برکنار می‌شد و نه دولت در زمینه بودجه‌ریزی کلاً وابسته به آن مجلس بود. در عمل، آلمان در زمینه مسائل داخلی دولتی لیبرال در چارچوب حقوق جمهورخواهانه بود. ولی اقتدار مستقیم امپراتور بر ارتش، استقلال مؤثر ارتش از وزارت جنگ که کمترین اقتدار را داشت، و نقش فعال امپراتور در امور خارجی (از جمله مجاری جداگانه پرنفوذی که امپراتور از طریق وابسته‌های نظامی در دیگر کشورها داشت) همراه با رابطه قانونی ضعیفی که میان صدراعظم و رایشستاگ وجود داشت امپراتوری آلمان را به دولتی مبدل می‌کرد که شهروندانش در امور خارجی کنترلی بر آن نداشتند.

این عنصر اقتدارگرایی نه تنها بر سیاست‌گذاری خارجی آلمان اثر می‌گذاشت بلکه به محیط سیاسی بین‌المللی (بی‌اعتمادی) که رایش در برابر خود می‌دید و به محیط سیاسی داخلی هم که گزینه‌ها و تواناییهای حکومت را رقم می‌زد (ضعف گزینه‌های لیبرال و از آن سو نفوذ فوق‌العاده ملت‌گرایی اقتدارآمیز یونکرها یا اشراف زمین‌دار پروس) شکل می‌بخشید. بدین ترتیب تنها یکی از نتایج این عنصر اقتدارگرایی، تأثیرگذاری مستقیم بر سیاستها بود. با وجود این می‌توان بروز برخی دوره‌های پراهمیت و تنش‌زا را هم به این عنصر نسبت داد. این دوره‌ها شامل نزدیک شدن تیرپیتس به ویلهلم دوم برای جلب نظری در مورد وتو کردن پیشنهاد صدراعظم بتمان – هولوک دایر بر عقد موافقت‌نامه دریایی با انگلستان (۱۹۰۹) و نیز تضمینهای شخصی ویلهلم به اتریشها دایر بر حمایت کامل از آنان در آغاز بحران سارایه‌وو و اعمال فشار عجیب و غریب وی به همراه مولتکه بر صدراعظم در سراسر ماههای ژوئیه و اوت ۱۹۱۴ می‌شد که ته‌مانده انسجام دیپلماسی آلمان را هم به باد داد و سبب شد تا یکی از مقامهای اتریشی بپرسد «چه کسی در برلین حکم می‌راند؟ مولتکه یا بتمان؟»

Gordon Craig, *The Politics of the Prussian Army* (New York: Oxford University Press, 1964), pp. xxviii and chap.6.

برای مطالعه شرحی چشمگیر از اهداف بتمان و محدودیتهای فراروی وی، نک:

Konrad H. Jarausch, "The Illusion of Limited War: Chancellor Bethmann-Hollweg's Calculated Risk, July 1914", *Central European History* 2 (1969).

به سرچشمه‌های لیبرالی تصمیم ایتالیا نیز در نقد و بررسی ویواری بر کتاب :

Hugo Butter, *Gaetano Salvemini und die Italienische Politik vor dem Ersten Weltkrieg*

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۱۱۱

که در نشریه ذیل به چاپ رسیده اشاره شده است:

Journal of Modern History 52, no.3 (September 1980): 541.

نقل قول ارائه شده از ویلسون رئیس جمهور ایالات متحده را نیز از منبع ذیل آورده‌ایم:

Woodrow Wilson, *The Message and Papers of Woodrow Wilson*, ed. Albert Shaw (New York: The Review of Reviews, 1924), p.378.

9. Thomas Hobbes, *Leviathan* (New York: Penguin, 1980), 1, chap. 13, 62, p.186.

10. Robert Jervis, "Cooperation Under the Security Dilemma", *World Politics* 30, no. 1 (January 1978).

11. Thucydides, *The Peloponnesian Wars*, trans. Rex Warner (Baltimore, MD: Penguin Books, 1954): 76; and Hobbes, *Leviathan*, 1, chap 13, 61, p.158

همخوانی دیدگاه‌های این دو تصادفی نیست زیرا هابز کتاب توسیدید را به انگلیسی ترجمه کرده بود. به نظر می‌رسد تصویری که هابز از وضع طبیعی ترسیم می‌کند از شرح توسیدید بر انقلاب کورکورا ملهم باشد.

12. Kenneth N. Waltz, *Man, the State and War* (New York: Columbia University Press, 1954, 1959), pp. 120-23; and K.N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading, MA: Addison - Wesley, 1979).

منابع کلاسیک این نوع واقع‌گرایی را باید هابز، آثار هانس مورگنتاو و آثار ذیل دانست:

J-J. Rousseau, "Essay on St. Pierre's Peace Project" and "State of War" in *A Lasting Peace* (London: Constable, 1917), E.H. Carr, *The Twenty Year's Crisis: 1919-1939* (London: Macmillan & Co., 1951).

13. Jean-Jacques Rousseau, *The Government of Poland*, trans. Willmoore Kendall (New York: Bobbs-Merrill, 1972); and Hans Morgenthau, *Politics Among Nations* (New York: Alfred A. Knopf, 1967), pp. 132-35.

14. Hobbes, "De Cive" *The English Works of Thomas Hobbes* (London: J. Bohn, 1841), 2:166-67.

15. *Ibid.* , p.171.

16. Jervis, "Cooperation Under the Security Dilemma", pp.172-86.

17. Robert H. Jackson and Carl G. Rosberg, "Why West Africa's Weak States Persist", *World Politics* 35, no.1 (October 1982)

۱۸. تعبیری برگرفته از:

Michael Hass, *International Conflict* (New York: Bobbs-Merrill, 1974), pp.80-81, 457-58.

19. Jervis, "Cooperation Under the Security Dilemma", pp. 186-210, 212.

جرویس به بررسی انگیزه‌های همکاری می‌پردازد و نه وجود صلح یا سرچشمه‌های آن. ۲۰. در روزگار ما نوشته‌های بسیاری به تبیین همکاری و همگرایی بین‌المللی اختصاص یافته است. کارل دویچ اندیشه «همبود امنیتی کثرت‌گرا» را بسط داده است که با «اتحادیه صلح‌جو» شباهت دارد ولی دویچ دامنه جغرافیایی آن را محدود می‌سازد و همسازی ارزشها، تفاهم متقابل و پیش‌بینی‌پذیری رفتارها میان تصمیم‌گیران را بنیانهای اساسی همبود موردنظر خود می‌داند. اینها عوامل مهمی هستند ولی ظاهراً محتوای مشخص آنها یعنی لیبرالیسم گویاتر است:

Karl Deutsch, *Political Community and the North Atlantic Area* (Princeton: Princeton University Press, 1975).

جوزف نای با فاصله گرفتن از مرزبندی جغرافیایی دویچ نگاه خود را روی سطوح توسعه یافتگی متمرکز می‌سازد ولی تحلیل وی متوجه تبیین همگرایی است که در مقایسه با اتحادیه صلح‌جو شکل عمیق‌تر و کامل‌تری از همکاری است:

Joseph Nye, *Peace in Parts* (Boston: Little, Brown & Co., 1971).

21. Raymond Aron, *Peace and War* (New York: Praeger, 1968), pp.151-54.

پیشرفت و صلح از طریق ظهور و سقوط امپراتوریهای و دولتهای استیلاطلب از مضامین کلاسیک بوده است. لوکرتیوس می‌گفت شاید این بخشی از یک قانون کلی‌تر طبیعی باشد: «ستاره اقبال برخی مردمان طلوع و از آن برخی دیگر افول می‌کند / و در مجالی کوتاه، نظم چیزهای زنده دگرگون می‌شود / و مانند دوندگان مشعل زندگی را به دست نفر بعدی می‌دهند.» *De Rer. Nat.* ii, 77-79

22. Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, chap.8; and Edward Gulick, *Europe's Classical Ballance of Power* (New York: Norton, 1967), chap. 3.

یکی از جامع‌ترین تحقیقات جمعی درباره سرچشمه‌های فردی، اجتماعی و سیستمی – بین‌المللی جنگ، طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» بوده است. برای ملاحظه فهرستی جامع‌تر و تحلیل آماری جنگها، به ویژه نک:

Melvin Small and J. David Singer, *Resort to Arms* (Beverly Hills, CA: Sage, 1982).

دیوید سینگر در مقاله ذیل این نتیجه‌گیری را مطرح می‌سازد: «مقتضیات بقا در نظامی بین‌المللی با چنین سازمان نارسا و چنین فرهنگ فراگیر و ناکارآمدی پاسخ نسبتاً یک شکلی را ایجاب می‌کند (p.11)... عوامل داخلی را می‌توان نایده گرفت؛ جنگ را «نمی‌توان بر پایه پدیده‌های نسبتاً ثابت تبیین کرد.» (p.1)

J. David Singer, "Accounting for International War: The State of Discipline", *Journal of Peace Research* 18, no.1 (1981).

مایکل هاس در کتاب خود (*International Conflict*) مشخص می‌سازد که در سطح سیستمی، «نظام

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۱۱۳

امنیت دستجمعی، نظام قشربندی، و نظام چیرگی احتمالاً جلوی وقوع بسیار مکرر نتایج خشونت‌آمیز را می‌گیرند» (p.453)؛ ولی «هیچ مدل [علی] واحدی کاملاً یا حتی عمدتاً رضایت‌بخش نبود» (p.452). در سطح اجتماعی، جنگ با متغیرهایی چون اینها همبستگی دارد: «برجستگی اردوگاه‌ها، بسیج‌های نظامی، برداشت مردم دایر بر دشمنی نسبت به مردمان دیگر کشورها، تخصیص درصد چشمگیری از تولید ناخالص ملی به هزینه‌های نظامی ...» (p.461). ظاهراً این متغیرها به جای تبیین جنگ آن را تشریح می‌کنند. تحلیل خوشه‌ای هاس مردم‌سالاری، توسعه و نوسازی پایدار را با وجود کشورهای صلح‌طلب مرتبط می‌سازد (p.464-65).

ولی طبق بررسی اسمال و سینگر این عوامل با حاکمیت صلح در دوره ۱۹۶۵-۱۸۱۶ همبستگی ندارند. M. Small and J.D. Singer, "The War Proneness of Democratic Regimes", *Jerusalem Journal of International Relations* 50, no.4 (Summer 1976).

به نظر من نتیجه‌گیری‌های این افراد ناشی از آن است که جنگ را پدیده‌ای همگون گرفته و کوشیده‌اند همه جنگ‌ها را که تعداد زیادی از دولتها درگیر آنها بوده‌اند تبیین کنند. تلاش خود من معطوف به تبیین صلح میان دولتهاست که تنها رژیم‌های لیبرال یعنی گونه خاصی از دولت و جامعه موفق به برقراری آن شده‌اند. ۲۳. پین در کتاب *حقوق انسان* قویاً بر ناسازگاری مردم‌سالاری و جنگ تأکید کرده است:

Paine, *The Rights of Man*

رابطه میان سرمایه‌داری لیبرال، مردم‌سالاری، و صلح از جمله در آثار ذیل مطرح شده است: Joseph Schumpeter, *Imperialism and Social Classes* (New York: Meridian, 1955); and Montesquieu, *Spirit of the Laws* I, bk.20, chap.1.

مقاله ذیل مرور و تحلیلی بر این آثار است:

Albert Hirschman, "Rival Interpretations of Market Society: Civilizing, Destructive, or Feeble?" *Journal of Economic Literature* 20 (December 1982).

۲۴. دو اثر کلاسیکی که به بررسی نظریه بین‌المللی کانت از منظر واقع‌گرایی پرداخته‌اند از این قرارند: Stanley Hoffmann, "Rousseau on War and Peace" in the *State of War* (New York: Praeger, 1965), and Kenneth Waltz, "Kant, Liberalism, and War", *American Political Sciences Review* 56, no.2 (June 1962).

من هم از دو نوشته بالا و هم از تحلیلهای ذیل بهره گرفته‌ام:

Karl Friedrich, *Inevitable Peace* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1948); W.B. Gallie, *Philosophers of Peace and War* (Cambridge: Cambridge University Press, 1978), chap. 1; F.H. Hinsley, *Power and the Pursuit of Peace* (Cambridge: Cambridge

University Press, 1967), chap.4; and Patrick Riley, *Kant's Political Philosophy* (Totwa, NJ: Rowman and Littlefield, 1983)

با این حال برخی از نتیجه‌گیری‌های من تفاوت بارزی با این نوشته‌ها دارد.
نظام جمهورخواهانه کانت در

Kant, "Perpetual Peace", *The Philosophy of Kant*, p.437

تشریح و در اثر ذیل به تحلیل گذاشته شده است:

Riley, *Kant's Political Philosophy*, chap.5.

25. Kant, "Universal History", *The Philosophy of Kant*, p.123.

اتحادیه صلح‌جو از گونه‌ای روند «فدرالی شدن» تبعیت می‌کند که «با گسترش تدریجی به همه دولت‌ها امکان تحقق دارد و به صلح ابدی منجر می‌شود». این تفسیر با آنچه در یادداشت ۲۴ ذکر شد تفاوت دارد. به نظر من منظور کانت این بوده است که صلح میان رژیم‌های لیبرال برقرار می‌شود و با سر بر آوردن رژیم‌های لیبرال جدید گسترش خواهد یافت. این صلح از طریق فرایند گسترش تدریجی، جهانی و سپس ابدی خواهد شد؛ با از بین رفتن رژیم‌های غیرلیبرال، وقوع جنگ با غیرلیبرال‌ها هم منتفی خواهد شد.

۲۶. بر این اساس، «اتحادیه صلح‌جو» (foedus pacificum) کانت نه یک معاهده صلح واحد (pactum pacis) است و نه یک دولت جهانی (civitas gentium). به نظر می‌رسد کانت چیزی شبیه جامعه ملل یا سازمان ملل با نهادینگی رسمی کمتر را پیش‌بینی کرده است. می‌توان گفت که این دو نهاد در عمل به نفع دولتهای لیبرال و تنها به نفع آنها عمل کرده‌اند. ولی هیچ‌گونه «اتحادیه صلح‌جو» که مشخصاً لیبرالی باشد شکل نهادین پیدا نکرد. در عوض، دولتهای لیبرال طی ۱۸۰ سال گذشته چنان رفتار کرده‌اند که گویی اتحادیه صلح‌جو و معاهده صلح ابدی کانت منعقد شده است. این با دیدگاه رایلی در مورد حقوقی و نه سازمانی بودن «اتحادیه صلح‌جو» همخوانی دارد.

27. Kant, "Perpetual Peace", pp. 444-47.

28. Kant, the forth principle of "The Idea for a Universal History" in *The Philisophy of Kant*, p.120.

جالب آنکه سرچشمه‌های سه گانه صلح در اندیشه کانت (جمهوری‌خواهی، احترام و تجارت) با منابع سه گانه دوستی در اندیشه ارسطو (نیکي، لذت یا قدردانی و فایده) کاملاً شباهت دارد. نک:

Nicomachean Ethics, bk8, chap.3, trans.J.A.K. Thomson (Baltimore, MD: Penguin, 1955).

۲۹. «مدل پروس» رابطه میان ناامنی، جنگ، و حکومت اقتدارگرا را نشان می‌دهد. نک:

The Anglo-American Tradition in Foreign Affairs, ed. Arnold Wolfers and Laurence

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۱۱۵

Martin (New Haven: Yale University Press, 1956), "Introduction".

30. Small and Singer, *Resort to Arms*, pp.176-79.

31. Kant, "The Idea for a Universal History" , p.124

32. Immanuel Kant, "Perpetual Peace" in *The Enlightenment*, ed. Peter Gay (New York: Simon & Schuster, 1974), pp. 790-92.

گالی در کتاب *فلسوفان صلح و جنگ* از کانت به خاطر نادیده گرفتن انگیزه‌های اقتصادی، مذهبی و ملت‌گرایانه جنگ و عدم درک این واقعیت که «رژیمها» برای تقویت پایگاه حمایت سیاسی داخلی خود جنگ به راه می‌اندازند خرده می‌گیرد. ولی کانت معتقد است که در یک جامعه لیبرالی، این انگیزه‌ها باید تابع و زیردست دادخواهی و عدالت قرار گیرد (وی مشخصاً از جنگهای استعماری که حرص و آز انگیزه آنهاست انتقاد می‌کرد). از این گذشته به باور وی جمهوریهایی مشروعیت خود را از متابعت از قانون و نمایندگی می‌گیرند و به همین واسطه از بحرانهای حمایت سیاسی داخلی درامانند. بدین ترتیب کانت هر دو دسته انگیزه‌هایی را که گالی برای جنگ بر می‌شمارد به رسمیت می‌شناسد ولی می‌گوید که آنها در داخل اتحادیه صلح‌جو اثر ندارند.

33. Kant, *The Philosophy of Kant*, p.454.

این عوامل بر «همسازی ارزشها» و «پیش‌بینی‌پذیری رفتارها» در اندیشه کارل دویچ هم تأثیر دارد (نک یادداشت ۲۰)

۳۴. روایت بسیار تصنعی این اثر را می‌توان در بازی «معمای زندانی» واقع‌گرایان یافت. در این بازی، ناتوانی از اعتماد کردن به طرف مقابل و انگیزه‌های موجود برای تقویت موقعیت خود به راه‌حل غیرهمیارانه‌ای می‌انجامد که باعث می‌شود هر دو طرف وضع بدتری پیدا کنند. برعکس، همکاری، پای‌بندی به خودداری از بهره‌برداری از طرف مقابل، به سود مشترک هر دو طرف منجر می‌شود. اهمیت این بازی در چارچوب بحث ما از لحاظ سرشت بازیکنان آن است. فرض بر آن است که «زندانیان» تبهکارند، جدای از مشارکت در جرم هیچ ارتباط دیگری باهم ندارند، و اعتمادی به یکدیگر ندارند – درست همان وضعی که دولتهای ملی رقیب در یک جهان اقتدارگرایز گرفتارش هستند. بازی مشابهی میان دو طرفی که ایستاری برادروار در قبال هم دارند – جمهوریهایی موردنظر کانت – احتمالاً به نتایج متفاوتی راه می‌برد. برای تشریح نقش مفروضات، نک:

Robert Jervis, "Hypotheses on Misperception", *World Politics* 20, no.3 (April 1968).

و برای آگاهی از عواملی که واقع‌گرایان معتقدند باعث تسکین معمای امنیتی ناشی از اقتدارگریزی می‌شود، نک:

Robert Jervis, "Cooperation Under the Security Dilemma", *World Politics* 30, no.2

(January 1978).

از اینها گذشته، انتظارات (از جمله نظریه و تاریخ) می‌تواند با تأثیرگذاری بر رفتارها سبب شود دولتهای لیبرال در برابر یکدیگر انتظار سیاستهای صلح طلبانه را داشته باشند (و چنین سیاستهایی را به اجرا گذارند). این اثرات در سطح نظری در مقاله ذیل بررسی شده است:

R. Dacey, "Some Implications of, 'Theory Absorption' for Economic Theory and the Economics of Information" in *Philosophical Dimensions of Economics*, ed. J. Pitt (Dordrecht, Holland: D. Reidel, 1980).

35. Karl Polanyi, *The Great Transformation* (Boston: Beacon Press, 1944), chaps.1-2, and Samuel Huntington and Z. Brzezinski, *Political Power: USA/USSR* (New York: Viking Press, 1963, 1964), chap.9.

از این گذشته برای ملاحظه یک بررسی موردی مشروح درباره سیاست میان دولتهای لیبرال، نک:

Richard Neustadt, *Alliance Politics* (New York: Columbia University Press, 1970).

36. Charles Kindleberger, *The World in Depression* (Berkeley: University of California Press, 1973); Robert Gilpin, *U.S. Power and the Multinational Corporation* (New York: Basic Books, 1975); and Fred Hirsch and Michael Doyle, "Politicization in the World Economy" in Hirsch, Doyle and Edward Morse, *Alternatives to Monetary Disorder* (New York: Council on Foreign Relations / Mc Graw-Hill, 1977).

37. Robert Gilpin, "Three Models of the Future", *International Organization* 29, no.1 (Winter 1975).

۳۸. جورج لیسکا این گذار استیلاجویانه و صلح‌آمیز را در کتاب خود به عنوان یک استثنا مشخص می‌سازد: George Liska, *Quest for Equilibrium: America and the Balance of Power on Land and Sea* (Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, 1977), chap.4, p.75.

ویلسون رئیس جمهور ایالات متحده نیز در سخنرانیهای خود از جمله «پیام جنگ» به اهمیت عوامل ایدئولوژیک در تبیین این گذار اشاره می‌کند: «در جایی که پای صلح جهان و آزادی جهانیان در میان باشد و تهدیدی که متوجه این صلح و آزادی است از موجودیت [تأکید افزوده] حکومت‌های خودکامه‌ای برخیزد که نیروی سازمان یافته‌ای که کلاً در کنترل خود این حکومتها و نه اراده مردمان‌شان است پشتیبان آنهاست دیگر بی‌طرفی ممکن یا مطلوب نیست»:

Woodrow Wilson, *The Message and Papers of Woodrow Wilson*, ed. Albert Shaw (New York: The Review of Reviews, 1924), p. 378

راس گرگوری هم در کتاب خود با تلفیق عوامل تجاری، مالی، راهبردی و ایدئولوژیک برای تشریح

کانت، میراث‌های لیبرالی، و امور خارجی / ۱۱۷

سیاستی که ایالات متحده را به مسیر برخورد و تعارض با آلمان کشید تفسیری در همین راستا به‌دست می‌دهد:

Ross Gregory, *The Origins of American Intervention in the First World War* (New York: Norton, 1971).

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه ۱۹۸۶-۱۹۴۶

زیو مائوز^۱ و بروس راست^۲

از: *American Political Science Review* 87(3)(1993): pp. 624-38

دولتهای مردم سالار به طور کلی به اندازه دولتهای غیرمردم سالار استعداد درگیری و جنگ دارند ولی مردم سالاریها به ندرت با یکدیگر ستیز خشونت بار داشته اند. در این مقاله نخست نشان خواهیم داد که علت این فقدان نسبی درگیری به مردم سالاری و نیز عواملی دیگر باز می گردد. پس از آن به بررسی دو مدل تبیینی می پردازیم. مدل هنجاری حکایت از آن دارد که مردم سالاریها از آن رو به جنگ هم نمی روند که هنجارهای مصالحه و همکاری مانع از تشدید تعارض منافع آنها تا مرحله برخورد خشونت بار می شود. مدل ساختاری بر این تأکید دارد که فرایندهای پیچیده بسیج سیاسی، رهبران دو مردم سالاری را که رویاروی هم صف آرایی کرده اند در چنان تنگنای نهادینی قرار می دهد که برخورد خشونت بار آنها امکان ناپذیر می شود. ما با بهره گیری از دو مجموعه متفاوت از

۱. زیو مائوز (Zeev Maoz) استاد علوم سیاسی دانشگاه حيفا.

۲. بروس راست (Bruce Russett) استاد کرسی دین آچسون در رشته روابط بین الملل و علوم سیاسی، دانشگاه ییل، نیوهمپتون، کانتیکات ۳۵۳۲-۰۶۵۲۰.

نویسندگان از هیئت امنای بنیاد جامعه جهانی (سویس) به خاطر حمایتی که به عمل آوردند؛ از الیسون آسوترینو و آن گرکن به خاطر کمکهایی که در پردازش داده ها کردند؛ و از بروس بوئنو دمیشتا، پل دیل، تد رابرت گر، ایزابله کرونبرگ، شلدون لوی، الکس مینتس، بن مور، سالمن پولاجک، توماس ریس - کاپن، و اریش وید به خاطر نظراتی که ابراز داشتند سپاسگزاری می کنند.

داده‌ها دربارهٔ ستیزهای بین‌المللی و چندین شاخص دریافتیم که (۱) مردم‌سالاری، فی‌نفسه تأثیر منفی چشمگیری بر احتمال درگیری یا بالا رفتن رویارویی دو کشور دارد؛ (۲) داده‌های موجود مؤید هر دو مدل هنجاری و ساختاری است؛ و (۳) مدل هنجاری به شکلی محکم‌تر و همسازتر مورد تأیید قرار می‌گیرد.

اذعان به واقعیت صلح مردم‌سالارانه^۱ احتمالاً یکی از برجسته‌ترین نتایج مهمی است که از بررسی علمی سیاست جهان به دست آمده است. از این گذشته این یافته می‌تواند مبنایی برای دستیابی به بینشهایی مهم‌تر دربارهٔ عملکرد جهان سیاسی بین‌المللی در دوران نو قرار گیرد. (Levy, 1988; Ray, 1992, chap.6; Russett, 1990, chap.5). این یافته از دو بخش که اهمیت یکسانی دارند تشکیل می‌شود: (۱) به طور کلی دولتهای مردم‌سالار به اندازهٔ دولتهای غیرمردم‌سالار استعداد درگیری و جنگ دارند؛ و (۲) در طول دو سدهٔ گذشته مردم‌سالاریها به ندرت با یکدیگر برخورد خشونت‌بار یا بالقوه خشونت‌بار داشته‌اند و (با قضاوت بر پایهٔ برخی ملاکهای معقول) عملاً هرگز با یکدیگر در یک جنگ بین‌المللی تمام‌عیار درگیر نشده‌اند.

جدای از همگرایی فوق‌العادهٔ نتایج پژوهشها که تأیید می‌کند «مردم‌سالاریها به ندرت به جنگ یکدیگر می‌روند» (برای مرور این نتایج نک. به: Maoz and Abdolali 1989 and Russett 1993) نکتهٔ مهم‌تر این است که شواهد چشمگیری در دست است که نشان می‌دهد این یافته به لحاظ علی یافته‌ای معنادار است. به رغم این واقعیت که دولتهای مردم‌سالار کمتر از دولتهای غیرمردم‌سالار استعداد درگیری ندارند ولی در آرایش درونی مردم‌سالاریها چیزی وجود دارد که آنها را از جنگ با یکدیگر باز می‌دارد. تلاشهایی که برای نسبت دادن این یافته به عوامل دیگری غیر از نظام

1. democratic peace

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۲۱

مردم سالارانه این دولتها صورت گرفته آشکار ساخته است که احتمالاً رابطه میان مردم سالاری و صلح رابطه بی پایه ای نیست (Bremer, 1992; Maoz and Russett, 1992) بروز اختلاف میان مردم سالاریها در مقایسه با اختلافات موجود میان دولتهای ثروتمند، با رشد سریع، غیرمجاور و هم پیمان به مراتب بعیدتر از آن چیزی است که انتظارش می رود.

قوت و قطعیت این یافته و اهمیت نظری و عملی آن ایجاب می کند که درباره علل صلح مردم سالارانه پژوهش ژرف تری صورت گیرد. به طور مشخص باید سازوکاری علی که همزمان پدیده صلح مردم سالارانه و نبود اختلاف میان مردم سالاریها و دولتهای غیرمردم سالار را از لحاظ استعداد کلی درگیری تبیین کند بشناسیم. بررسی حاضر با پرداختن به پرسشهای ذیل برخی تحقیقات صورت گرفته درباره صلح مردم سالارانه را ادامه و تعمیم می دهد: (۱) آیا گذشته از تأثیر عوامل دیگر، میزان مردم سالارانه بودن رابطه میان دو دولت، احتمال درگیر شدن آنها را کاهش می دهد؟ (۲) چه عوامل مشخصی در سیاست و هنجارهای جوامع مردم سالار وجود دارد که آنها را از جنگیدن با یکدیگر باز می دارد؟ (۳) چرا همان عواملی که مردم سالاریها را از جنگیدن با هم باز می دارد نمی تواند میزان کلی درگیر شدن دولتهای مردم سالار در ستیزها را کاهش دهد؟

در ادامه ضمن مطرح ساختن دو تبیین اصلی ارائه شده برای پدیده صلح مردم سالارانه، نتایج منطقی و عملی هر یک از آنها را مشخص می سازیم و گزاره های استنتاج شده از آنها در باره نظام بین المللی معاصر را به آزمون می کشیم.

ملاحظات نظری

یافته های تجربی درباره گزاره صلح مردم سالارانه ما را با تناقض نمایی آشکار روبه رو

می‌سازد زیرا ظاهراً میان دو قسمت این گزاره تناقضی وجود دارد. این تناقض نما ایجاب می‌کند که هر گونه تبیینی که برای صلح مردم سالارانه ارائه می‌شود همزمان علت دو پدیده‌ای را که نظامهای سیاسی مردم سالار را با ستیز بین‌المللی پیوند می‌دهد بازگو کند. هر تبیینی که تنها یکی از این دو را توضیح دهد ناقص است و بنابراین به لحاظ نظری پذیرفتنی نیست.

ما در اینجا تنها به بررسی دو تبیین از تبیینهای بسیاری که می‌توان برای این دو پدیده ارائه کرد می‌پردازیم. از نظر ما اینها کلی‌ترین و قوی‌ترین تبیینهای ارائه شده برای پدیده صلح مردم سالارانه است. این دو تبیین را مدل هنجاری و مدل ساختاری صلح مردم سالارانه می‌خوانیم.

مدل هنجاری^۱

عناصر این مدل را می‌توان به اندیشمندان سیاسی چون ایمانوئل کانت و وودرو ویلسون بازگرداند؛ از این گذشته در دوران ما پژوهشگرانی چون دوئل (Doyle 1986) نماینده آن هستند. این مدل بر دو فرض اساسی پایه می‌گیرد:

فرض هنجاری ۱. دولتها تا حد ممکن هنجارهای رفتاری را که در داخل قلمروشان بسط یافته و وجه مشخصه فرایندها و نهادهای سیاسی داخلی‌شان است به بیرون از قلمرو خویش تعمیم می‌دهند.

فرض هنجاری ۲. سرشت اقتدارگرای سیاست بین‌الملل ایجاب می‌کند که در هرگونه تعارض میان هنجارهای مردم سالارانه و هنجارهای غیرمردم سالارانه دومی و نه اولی دست بالا پیدا کند.

1. normative model

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۲۳

فرض نخست حکایت از آن دارد که هنجارهای گوناگون موجود برای رفتار سیاسی داخلی، در قالب الگوهای مختلف رفتار بین المللی نمود می یابد. رژیمهای مردم سالار بر هنجارهایی سیاسی پایه می گیرند که تأکیدشان بر رقابت سیاسی منظم از طریق شیوه های مسالمت آمیز است. نه پیروزی مستلزم حذف رقیب است و نه باختن مانع از آن می شود که بازنده بار دیگر تلاش کند. در مردم سالاریها تعارضات سیاسی به جای حذف رقبا از طریق مصالحه حل و فصل می شود. این هنجار زمینه را برای ایجاد جو «زندگی کن و بگذار زندگی کنند» هموار می سازد و این خود در سطح فردی، جمعی و ملی نوعی احساس بنیادین ثبات پدید می آورد. ما اینها را هنجارهای مردم سالارانه^۱ می خوانیم.

برعکس، در رژیمهای غیرمردم سالار رقابت سیاسی به احتمال قوی تر هم در برداشت طرفهای رقابت و هم از لحاظ نتایج آن بیشتر حالت یک بازی با حاصل جمع صفر^۲ را دارد. برنده می تواند همه چیز را برای خود بردارد و بازنده را از قدرت یا فرصت اینکه بار دیگر قد علم کند محروم سازد. در رژیمهای غیرمردم سالار تعارضات سیاسی به احتمال قوی تر با توسل به خشونت و قهر پیش برده و حل و فصل می شود. این هنجار هم در داخل و هم در خارج از حکومت جو بی اعتمادی و ترس ایجاد می کند. تنها در نبود مخالفت سیاسی مؤثر و آشکار می توان ثبات را حفظ کرد. این گوهر هنجارهای غیرمردم سالارانه^۳ است.

فرض دوم ناظر بر حد و مرز توانایی کاربست برخی هنجارها در یک نظام بین المللی اقتدارگریز است. در چنین نظامی دولتها بقای خود را والاترین ارزشی می دانند که باید پیگیرش باشند. اگر دولتها به این باور برسند که کاربست هنجارهای

1. democratic norms

2. zero-sum game

3. nondemocratic norms

مردم سالارانه تکوین یافته در داخل، بقای آنها را به خطر می اندازد مطابق هنجارهایی عمل خواهند کرد که رقیب شان دنبال می کند. بهره برداری از هنجارهای مردم سالارانه راحت تر از هنجارهای غیر مردم سالارانه است. از همین رو، احتمال اینکه مردم سالاریها هنگام رویارویی با یک رقیب غیر مردم سالار هنجارهای خود را تغییر دهند بیشتر از احتمال آن است که رقیب غیر مردم سالار به هنجارهای مردم سالارانه رفتار بین المللی روی آورد. [۱]

نتیجه آنکه هنگام تعارض منافع و رویارویی دو مردم سالاری، آنها عملاً می توانند در تعاملات خود از هنجارهای مردم سالارانه پیروی کنند و بدین ترتیب مانع از آن شوند که بیشتر تعارضات تاحد رویارویی نظامی که متضمن تهدید، نمایش یا کاربرد زور نظامی است تشدید گردد و - مسلماً - جلوی بروز جنگ تمام عیار را بگیرند. اما هنگام رویارویی یک دولت مردم سالار با دولتی غیر مردم سالار ممکن است دولت نخست از بیم آنکه به دلیل اعتدال ذاتی مردم سالاریها توسط دولت غیر مردم سالار استثمار یا حذف شود ناگزیر از تبعیت از هنجارهای رفتار بین المللی حریف گردد.

هرگونه تعارض میان رژیمهای غیر مردم سالار نیز تابع هنجار رفتار اجبارآمیز و تلاش هر دو طرف برای حل تعارض از طریق رسیدن به نتیجه ای قاطع و حذف رقیب خواهد بود. به همین دلیل احتمال تشدید تعارضات تا حد جنگ میان غیر مردم سالاریها بیشتر است تا احتمال آن میان یک دولت مردم سالار با دولتی غیر مردم سالار.

اما در اختلافات میان مردم سالاریها، امید به حل و فصل مسالمت آمیز تعارض از طریق مصالحه، موجب می شود که مزایای نسبی قابل حصول از طریق خشونت کاهش یابد. اتکا به هنجارهای مردم سالارانه سبب می شود که محاسبه عقلایی سودها و هزینه ها مردم سالاریها را به حمایت بیشتر از هنجارهای یاد شده سوق دهد. در عمل اختلافات میان مردم سالاریها به احتمال قوی تر از طریق مدیریت تعارض توسط طرفهای ثالث، حصول توافق یا رسیدن به بن بست (به جای یک راه حل تحمیلی) و با توسل به

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۲۵

راهبردهای مقابله به مثل فیصله می‌یابد. (Dixon, 1993; Leng, 1993)

فرهنگ سیاسی و هنجارهای سیاسی هر دولت، تصاویری از آن دولت در محیط خارجیش ترسیم می‌کند. یکی از مهم‌ترین تصاویری که یک دولت مردم سالار می‌تواند از خود در محیط خارجیش ترسیم کند احساس وجود ثبات سیاسی است. به همین سان، بی‌ثباتی تصویری است که دولتهای غیرمردم سالار از خود به دست داده‌اند. ما در جای دیگری دقیقاً مشخص ساخته‌ایم که چرا بی‌ثباتی یا احساس بی‌ثباتی می‌تواند یک رژیم بی‌ثبات را به توسل به زور ترغیب کند یا آن را به صورت آماج مناسبی برای اعمال زور جلوه دهد. (Huth and Russett, 1983; Maoz 1989; Maoz and Russett, 1992)

ممکن است احساس بی‌ثباتی نتیجه تازگی و نارس بودن تجربه یک دولت در زمینه فرایندها و هنجارهای مردم سالار باشد؛ یک مردم سالاری نوپا هنوز تجربه چندانی در زمینه توسل به راه‌حلهای مردم سالارانه تعارضات پیدا نکرده است. از این گذشته احساس بی‌ثباتی می‌تواند زاده شدت مخالفت خشونت‌آمیز در برابر حکومت مردم سالار باشد؛ در یک مردم سالاری که در چنبره ارباب داخلی، شورشگری، یا جنگ داخلی گرفتار شده باشد هنجارهای نمایانی که برای حل و فصل مسالمت‌آمیز تعارضات وجود دارد به خوبی عمل نمی‌کند. هرچه تجربه شکل‌های مردم سالارانه حکومت نوپاتر، با چالش خشونت‌آمیز داخلی روبه‌رو، یا ناقص باشد هنجارهای حکومت مردم سالارانه که بنابه فرض از خشونت‌آمیز شدن تعارضات جلوگیری می‌کند کمتر موجب خویشتن‌داری دولت می‌شود. یا ممکن است عدم اطمینان از پای‌بندی یک دولت به هنجارهای مردم سالارانه سبب گردد که در دولت دیگری که با آن تعارض منافع دارد این احساس یا انتظار پدید آید که دولت نخست به طور کامل پیرو آن هنجارها نخواهد بود.

مدل ساختاری^۱

این مدل را محققان معاصر ستیز بین‌المللی به بحث گذاشته‌اند (برای نمونه: Small and Singer, 1976; Rummel, 1983; Rummel, 1979, vol.4; Bueno de Mesquita and Lalman, 1992) [۲]. این مدل بر فرضهای ذیل پایه می‌گیرد:

فرض ساختاری ۱. چالشهای بین‌المللی ایجاب می‌کند که رهبران سیاسی حمایت مردم کشور را از سیاستهای خویش جلب کنند. آنان باید حمایت گروههایی را جلب کنند که به رهبران همان نوع مشروعیتی را می‌بخشند که برای اقدام بین‌المللی لازم است.

فرض ساختاری ۲. بسیج سیاسی مناسب برای جلب حمایت سیاسی تنها در موقعیتهایی به سرعت قابل تأمین است که بتوان آنها را به شکل مناسبی به عنوان موقعیتهایی اضطراری معرفی کرد.

در یک نظام سیاسی مردم‌سالار، اقدام بین‌المللی نیازمند بسیج افکار عمومی و نیز انواع نهادهای تشکیل‌دهنده نظام حکومت مانند مجلس قانون‌گذاری، دیوان‌سالاریهای سیاسی، و گروههای نفوذ کلیدی است. در نتیجه در مردم‌سالاریها تنها اهداف بسیار محدودی را می‌توان در خور مبادرت به جنگ معرفی کرد. همچنین روند بسیج ملی برای جنگ در مردم‌سالاریها هم دشوار و هم دست‌وپاگیر است. از سوی دیگر، در جوامع غیرمردم‌سالار حکومت به مجرد جلب حمایت گروههای مشروعیت‌بخش اصلی می‌تواند بدون چندان اعتنایی به افکار عمومی یا طی نمودن فرایند سیاسی مناسب، سیاست خود را به جریان اندازد. از آنجا که در بسیاری از موارد گروههای

1. structural model

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۲۷

مشروعیت بخش از توسل به زور در امور خارجی سود می‌برند رهبری در تعاملاتش با دیگر دولتها چندان محدودیتی احساس نمی‌کند.

بنابراین از این مجموعه از فرضها نتیجه می‌شود که به واسطه پیچیدگی فرایند مردم سالاری و لزوم جلب حمایت طیف وسیعی از مردم برای در پیش گرفتن سیاستهای مخاطره آمیز، رهبران مردم سالار تمایلی برای به راه انداختن جنگ ندارند مگر در مواردی که جنگ یک ضرورت به نظر آید یا زمانی که اهداف جنگی هزینه‌های بسیج را توجیه کند. زمانی که یک دولت مردم سالار برای مهیا شدن برای جنگ نیاز دارد به مراتب بیش از زمان لازم برای غیرمردم سالار بهاست. از همین رو، در تعارض میان مردم سالارها تا زمانی که دو دولت آمادگی نظامی لازم برای جنگ را به دست آورند دیپلماتها فرصت دارند تا راه حلی غیرنظامی برای تعارض پیدا کنند.

اما تعارض میان یک مردم سالاری و یک دولت غیرمردم سالار به واسطه فارغ بودن دولت دوم از محدودیتهای ساختاری برای بسیج و روند تشدید تعارض، پیش‌تر می‌رود. دولت مردم سالار در این وضع انتخابی برای خود نمی‌بیند. رهبران ناچار می‌شوند راهی برای دور زدن و نادیده گرفتن فرایند سیاسی مقتضی پیدا کنند. از همین رو در چنین تعارضی دولت غیرمردم سالار، نظام سیاسی مردم سالار را در شرایط اضطرار قرار می‌دهد که حکومت را به جلب نسبتاً سریع حمایت مردم قادر می‌سازد. به همین سان، تعارضات میان نظامهای غیرمردم سالار به دلیل آنکه برای رهبران هر دو طرف تعارض، محدودیتهای ساختاری نسبتاً ناچیزی وجود دارد احتمالاً بالا می‌گیرد. شکست تلاشهای اولیه برای یافتن راه حلی مسالمت آمیز می‌تواند موجب تشدید سریع تعارض تا سطح توسل به خشونت گردد.

مقایسه دو مدل

این دو تبیین غیرقابل جمع نیستند. اما بر دو جنبه متفاوت از سیاست مردم سالارانه انگشت می‌گذارند که ظاهراً علت پدیده صلح مردم سالارانه است. مدل ساختاری، محدودیتهای قانونی و اساسی موجود برای اقدام قوه مجریه را کلید شناخت چگونگی اقدام حکومتها در سیاست بین‌الملل می‌داند. مدل هنجاری نگاه خود را اساساً متوجه تأثیری می‌سازد که هنجارهای رفتار سیاسی مردم سالارانه بر سیاست بین‌الملل می‌گذارند.

به روشنی پیداست که از لحاظ ارائه پیش‌بینیهای ضد و نقیض، تمییز گذاشتن میان این دو مدل فوق‌العاده دشوار است. غالباً تبیینهای هنجاری و ساختاری از لحاظ مفهومی به خوبی از هم متمایز نشده‌اند و همین، دشواریهای به آزمون کشیدن آنها به عنوان دو فرضیه بدیل را دوچندان می‌سازد [۳]. برای نمونه، این هر دو مدل مدعی‌اند که گرایش به درگیری همراه با افزایش میزان مشارکت سیاسی در یک جامعه کاهش می‌یابد. مدل هنجاری این رابطه را برحسب همبستگی میان مشارکت سیاسی و هنجارهای مردم سالارانه تبیین می‌کند. مدل ساختاری همین رابطه را برحسب همبستگی میان مشارکت سیاسی و محدودیتهای ساختاری موجود برای توانایی توسل قوه مجریه به زور توضیح می‌دهد. اما چه‌بسا حوزه‌هایی وجود داشته باشد که پیش‌بینیهای این دو مدل با هم تفاوت کند. به ویژه دو نکته جلب توجه می‌کند. نخست، پاگرفتن هنجارهای مردم سالارانه زمان می‌برد. از همین رو اگر مدل هنجاری درست باشد مردم سالارهای پرسابقه‌تر در مقایسه با مردم سالارهای نوپا احتمال کمتری دارد که با هم درگیر شوند. مدل ساختاری مدعی است که تا زمان مؤثر بودن محدودیتهای ساختاری موجود برای قوه مجریه سن رژیم سیاسی اهمیتی ندارد. دوم، مدل ساختاری تلویحاً از نظر رفتار درگیری میان مردم سالارها قائل به تنوع است. نظامهای ریاستی باید محدودیتهای کمتری در مقایسه با نظامهای پارلمانی داشته باشند که در آنها دولت به مراتب به حمایت

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۲۹

قوة مقننه وابسته تر است. دولتهای ائتلافی یا کابینه‌های اقلیت به مراتب بیش از دولتهایی که کنترل‌شان به دست یک حزب است با محدودیت روبه‌رو هستند. از سوی دیگر، مدل هنجاری میان نظامهای سیاسی مردم سالار فرقی قائل نیست؛ با وجود ساختارهای متفاوت، همه آنها در چارچوب نظام هنجاری یکسانی فعالیت دارند. اما پیش از بررسی این دو مدل باید بینیم مردم سالاری در قیاس با دیگر متغیرها تا چه حد می‌تواند الگوهای درگیری کشورها در ستیزهای دوسویه بین‌المللی را توضیح دهد. برای چنین تحلیلی عواملی غیر از مردم سالاری را که به انحای مختلف به عنوان علل بالقوه صلح مردم سالارانه برشمرده شده‌اند به اختصار بازگو می‌کنیم.

سایر علل بالقوه

سه عامل دیگر را به عنوان علت بالقوه صلح مردم سالارانه باید مدنظر قرار داد [۴]. نخست، دولتهای ثروتمند با هم درگیر نمی‌شوند زیرا بسیار بیشتر از آنچه از درگیری نصیبشان می‌شود از دست خواهند داد. دولتهای ثروتمند اغلب مبادلات تجاری چشمگیری با هم دارند. هزینه‌های جنگ سنگین است و مزایای حاصل از آن ناچیز. چون بیشتر مردم سالاریها در دوران پس از جنگ جهانی دوم به لحاظ اقتصادی دولتهای توسعه‌یافته‌ای بوده‌اند همین عامل آنها را از درگیر شدن با هم بازداشته است.

دوم، دولتهایی که به سرعت در حال رشدند با درگیر شدن با دیگر دولتهایی که آهنگ رشد سریعی دارند به خودشان لطمه می‌زنند - باز هم به این دلیل که ستیز و جنگ مزایای اقتصادی ملازم با رشد را به باد می‌دهد. جنگیدن با دیگر دولتهایی که به سرعت در حال رشدند هم پرهزینه‌تر است و هم این خطر را دارد که الگوی رشد اقتصادی مثبت را وارونه سازد. بیشتر مردم سالاریها دارای رشد اقتصادی سریعی بوده‌اند و همین عامل آنها را از درگیر شدن با هم باز داشته است.

سوم، بیشتر مردم سالاریها در دوران پس از جنگ جهانی دوم دارای گونه‌ای اتحاد

مستقیم یا غیرمستقیم با یکدیگر هستند [۵]. آنچه آنها را از جنگیدن با هم باز داشته همین پیوندهای اتحادی بوده است و نه نظام سیاسی آنها.

گذشته از این عوامل، تأثیر بالقوهٔ مجاورت جغرافیایی و نسبت تواناییهای نظامی را بر درگیری کشورها با هم بررسی خواهیم کرد. این عوامل را از آن رو در بررسی خود گنجانده‌ایم که مشخص شده است قدرت بسیاری برای پیش‌بینی تشدید درگیریها دارند (Bremer, 1992; Geller and Jones, 1991; and Siverson, 1991).

طرح پژوهش

مدل هنجاری - فرهنگی و مدل ساختاری - نهادی فرضیه‌های آزمون‌پذیر چندی را مطرح می‌سازند. گذشته از این، تحلیل آماری چند متغیره این امکان را فراهم می‌سازد تا بینیم هر یک از دیگر عوامل مختلفی که غیر از نظام سیاسی مطرح است (برای نمونه، مجاورت، ثروتمندی، رشد اقتصادی، اتحادها و نسبت تواناییهای نظامی) تا چه حد بر ستیزها تأثیر دارد. آزمونهای انتقادی نیز اجازه می‌دهد تا قدرت نسبی این دو مدل را در رقابت با یکدیگر و به طور همزمان ارزیابی کنیم. فرضیه‌هایی که بررسی می‌کنیم از این قرار است:

فرضیهٔ ۱. هرچه دو دولت مردم‌سالارتر باشند احتمال بروز اختلاف نظامی میان آنها و نیز احتمال تشدید اختلافات بروز یافته کمتر خواهد بود. این عامل مستقل از دیگر ویژگیهای دو دولت (برای نمونه، ثروت، رشد اقتصادی، مجاورت، اتحاد، نسبت تواناییها) تأثیر خود را به جا می‌گذارد.

فرضیهٔ ۲. (مدل هنجاری). هرچه هنجارهای مردم‌سالارانه در فرایندهای سیاسی دو دولت ریشه‌دارتر باشد احتمال بروز اختلاف یا تشدید اختلافات موجود میان

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۳۱

آنها کمتر خواهد بود.

فرضیه ۳. (مدل ساختاری). هرچه قوای مجریه دو دولت با محدودیتهای سیاسی کمتری روبه‌رو باشند احتمال بروز اختلاف یا تشدید اختلافات موجود کمتر خواهد بود.

دامنه زمانی و مکانی پژوهش

ما همه زوج دولتهای مستقل جهان را در فاصله ۸۶-۱۹۴۶ و اساساً در دوران جنگ سرد مدنظر قرار می‌دهیم. این دوره به سه دلیل دوران مناسبی است. نخست، گرچه در نیمه نخست سده بیستم تعداد زیادی مردم سالاری وجود داشت ولی در دوران پس از آن شمار زوج دولتهای مردم سالار سه برابر شد.

دوم، به عنوان یک تعمیم «درست و دقیق» که دست‌کم تا حدودی وابسته به چارچوب بررسی است شاید نقش مردم سالاری در جلوگیری از بروز درگیریهای خشونت‌بار میان زوج دولتهای مردم سالار در نیم سده گذشته قوی‌تر از قبل از آن بوده است (Most and Starr, 1989). هنجارهای مردم سالارانه عمیقاً تحکیم یافته است زیرا بسیاری از دولتها طی دورانی طولانی مردم سالار بوده‌اند و اصولی چون حق رأی همگانی به اجرا گذاشته شده است. به همین‌سان نهادهای مردم سالار بسیاری از کشورها در گذر زمان قوام یافته است. تداوم مردم سالاری در یک دولت شرکای خارجی آن دولت را ترغیب می‌کند تا آن را به چشم یک مردم سالاری باثبات بنگرند. تجربه سه «جنگ» جهانی (جنگ جهانی اول، جنگ جهانی دوم و جنگ سرد) - که هریک از آنها به عنوان ستیز مردم سالارها با دولتهای اقتدارگرا هم واجد برخی جنبه‌های لفاظانه و هم برخی وجوه واقعی بود - به تکوین این اصل هنجاری کمک کرد که مردم سالارها نباید به جنگ هم بروند.

سوم، بیشتر عواملی که به عنوان تأثیرات ذیمدخل و مؤید پدیده صلح میان دولتهای مردم سالار مطرح شده اند پس از جنگ جهانی دوم برجستگی به مراتب بیشتری داشته اند. در دوران پس از سال ۱۹۴۵ ثروت و رشد در سراسر جهان به سطح بی سابقه ای رسید و نظام اتحادها به مراتب گسترده تر و بادوام تر از هر دوره دیگری پیش از آن بود. بدین ترتیب می توان فرضیه اساسی را به شکل پیچیده تری به آزمون کشید - آزمونی که هدف از آن نشان دادن قدرت فرضیه های رقیب است. وانگهی، داده های ناظر بر سطوح اقتصادی و نرخهای رشد در نیم سده گذشته به مراتب قابل اعتمادتر و فراگیرتر از دوران پیش از آن بوده است.

واحد تحلیل ما زوج دولت - سال است؛ با در نظر گرفتن هر زوج از کشورها در هر سال می بینیم که آیا آنها با هم نوعی اختلاف نظامی داشته اند یا نه. در دوره ۸۶-۱۹۴۶ نظام بین المللی به طور میانگین از حدود ۱۱۰ کشور در هر سال تشکیل می یافته است که حدوداً به ۲۶۵,۰۰۰ زوج دولت - سال برای مطالعه راه می برد. ولی اکثریت چشمگیری از این زوج دولت - سالها تقریباً فاقد موضوعیت هستند. کشورهای تشکیل دهنده این واحدهای فاقد موضوعیت آن اندازه از هم دور و آنقدر ضعیف بوده اند و منافع جدی بالقوه متعارض آنها آن اندازه ناچیز بوده است که منطقاً نمی توانسته اند با هم در هیچ نوع اختلاف دیپلماتیک نظامی درگیر شوند. مجاورت و حضور قدرتهای بزرگ مهم ترین عاملهای ایستایی هستند که احتمال وقوع جنگ میان هر زوج از دولتها را توضیح می دهند (Bremer, 1992). اگر تحلیل خودمان را به زوج دولتهایی محدود سازیم که با هم بطور مستقیم یا غیرمستقیم مجاورند یا در آنها یکی از دو دولت قدرتی بزرگ است (مجاورت و قدرت بزرگ را تعریف خواهیم کرد) جمعاً ۳۶,۱۶۲ زوج دولت - سال خواهیم داشت که براساس مجموعه داده های «منازعات نظامی میان دولتها»^۱ در ۷۱۴ تا

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۳۳

و براساس مجموعه داده‌های «رفتار بحران بین‌المللی»^۱ در ۴۴۸ تای آنها اختلاف بروز کرده است [۶].

مسئله میان زوج دولتهایی هم که درگیر شدنشان با هم «غیرقابل قبول» بوده درگیری رخ داده است مثلاً میان قدرت اروپایی کوچکی چون بلژیک یا هلند و یک مستعمره سابق، یا مانند حالتی که نظام امنیت دستجمعی به اقدام در نقاط دوردستی چون کره و ویتنام دست می‌زند. با حذف همه موارد غیر از حدود ۱۲ درصد کل زوج دولت - سال‌ها، باز فهرست زوجهای پذیرفتنی ۷۴ درصد منازعات موجود در مجموعه داده‌های «منازعات نظامی میان دولتها» و ۸۰ درصد منازعات موجود در مجموعه داده‌های «رفتار بحران بین‌المللی» را دربر می‌گیرد. در مجموعه داده‌های «منازعات نظامی میان دولتها» که جامع‌تر است ۷۸ درصد همه اختلافاتی که در آنها مردم سالارها با دولتی دیگر درگیر شده‌اند و تنها یکی از ۱۵ اختلافی که میان مردم سالارها بروز کرده است دستچین می‌شود. بدین ترتیب نسبتاً مطمئن هستیم که هیچ‌گونه تورش عمده‌ای در انتخاب موارد بررسی در جهت تأیید فرضیه‌ها رخ نداده است و «مجموعه مادر» پالایش یافته ما متشکل از زوجهایی که به لحاظ سیاسی موضوعیت دارند از لحاظ نظری مجموعه مناسبی است.

داده‌ها و اندازه‌گیری

هدف ما تبیین الگوی درگیری است. داده‌های ناظر بر درگیریها را از دو مجموعه متفاوت داده‌ها برگرفته‌ایم که برای مقاصد تحلیلی نسبتاً متفاوتی گردآوری شده و تعاریف گوناگونی را مبنای کار خود قرار داده‌اند. این شیوه به ما امکان می‌دهد مشخص سازیم که آیا با مبنا قرار دادن سنج‌های متفاوتی برای مفاهیم، نتیجه‌گیریهای ما همساز می‌ماند

یا نه. هرچه نتایج به دست آمده در برابر چنین تغییراتی (در سنجه‌های متغیرهای مستقل و نیز ستیزها) پابرجاتر بماند می‌توانیم به تعمیمهای صورت داده اطمینان بیشتری داشته باشیم.

متغیرهای وابسته. یکی از مجموعه داده‌هایی که گفتیم، مجموعه «منازعات نظامی میان دولتها» است که برای طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ»^۱ گردآوری شده است. این داده‌ها از مجموعه‌ای برگرفته شده که برای دوره ۱۹۷۶-۱۸۱۶ گردآوری شده است (Gochman and Maoz, 1984). این داده‌ها را مائوز تا سال ۱۹۸۶ روزآمد کرده و با فهرستی که دنیل جونز از دانشگاه میشیگان تهیه نموده (تقریباً بطور کامل) مقایسه کرده است. منازعه نظامی میان دولتها چنین تعریف می‌شود: «مجموعه‌ای از تعاملات میان دولتها که متضمن تهدید به کاربرد قدرت نظامی، نمایش نیروی نظامی، یا توسل عملی به زور باشد. این اقدامات برای آنکه در مجموعه داده‌ها منظور شوند باید صریح، آشکار، غیرتصادفی و مورد تأیید دولت باشند» (Gochman and Maoz, 1984, 586). در داده‌های «منازعات نظامی میان دولتها» زمان آغاز و پایان هر اختلاف و دولتهایی که در هر طرف اختلاف حضور داشته‌اند ذکر شده است. اختلافی که در یک طرف آن سه دولت و در طرف دیگرش چهار دولت حضور داشته‌اند به ۱۲ اختلاف با حضور دو دولت راه می‌برد. از این داده‌ها به دو شکل استفاده می‌کنیم. نخست، مشخص می‌کنیم که هر دو دولت در هر سال دارای نوعی اختلاف بوده اند یا نه. در این راستا هم اختلافاتی که در هر زمانی از سال مورد نظر آغاز شده‌اند و هم اختلافاتی را که پیش‌تر شروع شده و تا آن سال ادامه یافته‌اند در نظر می‌گیریم. این متغیر را بروز اختلاف^۲ می‌نامیم. دوم، با استفاده از مقیاس پنج سطحی دشمنی که گوشمن و مائوز عرضه

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۳۵

داشته‌اند بالاترین سطح دشمنی هر یک از دو دولت را در آن سال مشخص می‌سازیم [۷]. این متغیر را نیز تشدید/اختلاف^۱ می‌نامیم.

دومین مجموعه داده‌های ناظر بر درگیریها داده‌هایی است که برای طرح پژوهشی «رفتار بحران بین‌المللی» گردآوری شده‌اند (Brecher and Wilkenfeld, 1989; Brecher, Wilkenfeld, and Moser, 1988). گردآورندگان این مجموعه، بحران بین‌المللی را چنین تعریف می‌کنند: «تغییری در وضعیت که وجه مشخصه آن افزایش شدت تعاملات گسیختگی‌زا میان دو یا چند رقیب و بالا رفتن احتمال خصومت‌ورزی نظامی است... تعاملات ستیزآلودی که بالاتر از سطح عادی باشد مناسبات موجود رقبا را بی‌ثبات می‌کند و چالشی برای ساختار موجود نظام بین‌المللی - جهانی، مسلط، و/ یا خُرده‌نظام - پیش می‌آورد» (Brecher and Wilkenfeld, 1989, p.5). سطوح خصومت‌ورزی در بحرانهای بین‌المللی و منازعات یکسان است.

این دو مجموعه داده‌ها ارتباط ضعیفی با هم دارند. به دلیل مبنا قرار دادن تعاریف و ملاکهای متفاوت، از مجموع تعاملات دوجانبه‌ای که اهمیت سیاسی دارند ۹۵۹ تعارض در مجموعه «منازعات نظامی میان دولت‌ها» شناسایی شده‌اند که تنها ۲۶۰ تای آنها (۲۷ درصد) در مجموعه داده‌های «رفتار بحران بین‌المللی» ذکر شده‌اند. این جای شگفتی ندارد زیرا مجموعه دوم به «بالا بودن احتمال خصومت‌ورزیهای نظامی» نظر دارد ولی ممکن است بسیاری از تعارضات مطرح در مجموعه نخست با احتمال چندانی برای تشدید تا سطح خشونت عملی همراه نباشند (و اغلب آنها نیز به عنوان اقداماتی نمادین در روند چانه‌زنی همیشه با چنین احتمالی همراه نیستند). اما این نیز حقیقتی است که از ۳۵۹ بحران دوجانبه‌ای که اهمیت سیاسی داشته و در فهرست «رفتار بحران بین‌المللی» برشمرده شده‌اند تنها ۲۶۰ تا (۷۲ درصد) در مجموعه داده‌های «منازعات

نظامی میان دولتها» ذکر شده‌اند. این گفته بدان معنا نیست که هیچ یک از این دو مجموعه از دقت کافی برخوردار نیستند؛ برعکس به واسطه وجود تنوع کافی در مشخص ساختن منازعات قادریم این دو مجموعه داده‌ها را برای کنترل قوت نتایجی که به دست می‌آوریم به کار ببریم.

متغیرهای مستقل: مردم‌سالاری. مسلماً مهم‌ترین متغیر مستقل ما شکل حکومت یا «رژیم» است. ما منبع اصلی اطلاعاتمان را در این مورد از مجموعه داده‌های «جامعه سیاسی ۲»^۱ گرفته‌ایم (Gurr, Jagers, and Moore, 1989). این مجموعه حاصل روزآمد شدن و تعمیم داده‌هایی است که پیش‌تر (Gurr, 1974) براساس طبقه‌بندی اکشتاین و گر از رژیمها (Eckstein and Gurr, 1975) گردآوری شده بود. نوع رژیم را به ترتیب ذیل معین می‌کنیم. نخست، به تأسی از گر، جگرس و مور (Gurr, Jagers, and Moore, 1989) سطح اقتدار نظام سیاسی را به صورت حاصل تلفیق عوامل پنج‌گانه ذیل مشخص می‌سازیم: (۱) رقابتی بودن مشارکت سیاسی، (۲) منظم بودن مشارکت، (۳) رقابتی بودن استخدام در قوه مجریه، (۴) باز بودن استخدام در قوه مجریه و (۵) محدودیتهای موجود برای رئیس قوه مجریه. سه نویسنده یاد شده با در نظر گرفتن همزمان این ابعاد، به مقیاسی ۱۱ درجه‌ای برای سطح مردم‌سالاری و مقیاس ۱۱ درجه‌ای دیگری برای استبداد دست یافته‌اند (pp.36-39).

دوم، از آنجا که مفهوم مورد نظر اکشتاین و گر متغیری خطی نیست یک دولت می‌تواند ویژگیهای چندگونه‌ای داشته باشد؛ ممکن است برخی ویژگیهای مردم‌سالارانه و درعین حال ویژگیهای دیگرش بسیار استبدادی باشد. در واقع، در مجموعه داده‌های «جامعه سیاسی ۲» همبستگیها منفی و چشمگیر است ولی به هیچ

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۳۷

وجه کامل و مطلق نیست [۸]. از همین رو ما با در نظر گرفتن هر دو دسته ویژگیهای مردم سالارانه و استبدادی - و نیز سطح تمرکز قدرت که نشان دهنده میزان اعمال کنترل مؤثر مقامهای دولت بر حیطه تحت اختیارشان است - شاخصی پیوسته می سازیم. این سنجه تمرکز قدرت نیز مقیاسی ۱۱ درجه ای است که از ۰ تا ۱۰ را دربر می گیرد (Gurr, Jaggers, and Moore, 1989, 39-40). در این حال شاخص رژیم را با عبارت $REG=PCON (DEM-AUT)$ تعریف می کنیم که می تواند از ۱۰۰- (اقتدارگرترین) تا ۱۰۰+ (مردم سالارترین) تغییر کند. وقتی شاخص به سمت این دو حد نهایی متمایل باشد قضاوت دشوار نیست ولی وقتی در حدود صفر باشد ویژگیهای رژیم به روشنی معلوم نیست. هم وقتی نمره یک دولت از نظر سطح مردم سالاری و اقتدارگرایی هر دو بالا باشد حاصل عبارت داخل پرانتز و در نتیجه حاصل کل شاخص رژیم صفر می شود و هم اگر شاخص تمرکز قدرت بیش از حد پایین باشد. حتی وقتی رژیم کاملاً مردم سالار یا اقتدارگرا هم باشد باز حاصل کل عبارت بالا به صفر نزدیک می شود. چنین وضعی معمولاً در نظامهای سیاسی فوق العاده بی ثبات یا در نظامهای دستخوش دگرگونی سریع مشاهده می شود. شرایطی که در فاصله سالهای ۹۲-۱۹۹۰ در اتحاد شوروی وجود داشت هرچند سالها پس از این شاخص بندی حکمفرما شد نمونه خوبی را در این زمینه به دست می دهد.

پس از این مرحله باید نمرات فردی کشورها را به یک نمره مشترک تبدیل کنیم که میزان مردم سالار بودن کشورها را نشان دهد زیرا تحلیل ما مستلزم مشخص ساختن نوع رژیم دو دولتی است که با هم تعارض دارند. این سنجه مشترک (JOINREG) باید در آن واحد مبین دو چیز باشد: هم اینکه دو دولت در حال تعارض تا چه حد مردم سالار یا غیرمردم سالارند؟ و هم اینکه نوع رژیم آنها تا چه حد مشابه یا متفاوت با هم است؟ سنجه ما از این قرار است.

$$\text{JOINREG} = \frac{\text{REG}_h + \text{REG}_l}{\text{REG}_h - \text{REG}_l + 1}$$

که در آن REG_h نمره شاخص رژیم دولتی است که نمره بالاتری در این زمینه احراز کرده و REG_l نمره دولتی است که امتیاز کمتری کسب کرده است [۹].

از این گذشته، به سنجه دیگری هم نیاز داریم که نمره شاخص پیوسته رژیم را به شاخص ناپیوسته (دوارزشی) نوع رژیم تبدیل کند. براساس برخی فرضیه‌های متداول هرچه هر دو دولت متعامل مردم سالارتر باشند احتمال درگیر شدن آنها در منازعه‌ای نظامی کمتر است ولی فرضیه‌های دیگر صرفاً قائل به تفاوت رفتار رژیم‌های گوناگون در درگیرها هستند. وانگهی، شاخص پیوسته ما حاصل انجام عملیات حسابی روی متغیرهای ترتیبی است. چون این متغیرهای ترتیبی (PCON, AUT, DEM) احتمالاً بطور خطی تغییر نمی‌کنند چه بسا شاخص کل تنها تاحدودی قابل اعتماد باشد - در دامنه‌های معین ولی نه در مقادیر مشخص (برای نمونه میان دولتهایی که امتیاز ۲۵ و ۵۰ دارند).

ما حد پایین مردم سالاری را امتیاز +۳۰ می‌گیریم و همه دولتهایی را که نمره آنها از ۲۵- تا ۱۰۰- باشد اقتدارگرا تلقی می‌کنیم. (دولتهایی که امتیاز آنها در حدفاصل این دو عدد باشد دارای آمیزه‌ای از ویژگیهای مردم سالارانه و اقتدارگرایانه‌اند یا اینکه میزان تمرکز قدرت آنها پایین است. این دولتها را آنوکراسی^۱ می‌خوانیم؛ نک. به Maoz and Abdolali, 1989; Gurr, 1974). وقتی بدین ترتیب هر رژیم به عنوان رژیمی مردم سالار یا غیرمردم سالار (مشمول بر اقتدارگرا و آنوکراسی) طبقه‌بندی شد متغیری دوارزشی داریم که همه زوج دولتهایی را که هر دو مردم سالار باشند برای مان مشخص و از بقیه زوج دولتهایی که چنین نیستند متمایز می‌سازد که این خود با فرضیه متفاوت بودن

1. anocracy

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۳۹

رفتار زوج دولتهای مردم سالار با همه دیگر انواع زوج دولتها سازگار است. همه بررسیهای تجربی پیشین که به تحقیق درباره رابطه میان مردم سالاری و درگیریهای بین المللی پرداخته اند عملاً برای مشخص ساختن انواع رژیمها از نوعی آستانه بهره گرفته اند (برای نمونه؛ Maoz and Abdolali 1989; Doyle 1986; Chan 1984; Bremer, 1992; Rummel, 1983; Morgun and Schwebach 1992; Campbell, 1976; Weede; 1984; Small and Singer 1991. شیوه ما در به کارگیری شاخص پیوسته، شیوه ای ابتکاری به شمار می رود.

ما شاخص رژیم چند بعدی خودمان را چه به صورت شاخص پیوسته یا دوارزشی به شاخص ۱۱ درجه ای که گر، جگرز و مور در بررسی شان به کار گرفته اند ترجیح می دهیم. در دوره ۸۶-۱۹۴۶ تعداد ۳۳۸ کشور - سال (تقریباً ۲۲ درصد همه کشور - سالهای مردم سالار) تنها براساس شاخص مردم سالاری گر (بدون در نظر گرفتن مقیاس استبداد وی) به عنوان کشور - سال مردم سالار مشخص می شوند ولی براساس شاخص چند بعدی ما نه. برخی از موارد عمده فاقد اعتبار ظاهری هستند. برای نمونه، نمره مردم سالاری که گر به رودزیا در دوره ۷۸-۱۹۶۵ می دهد مانند نمره ای که به افریقای جنوبی در کل دوره بررسی می دهد ۷ است؛ اما در مقیاس ما این هر دو، نمره ۱۶ می گیرند که بسیار پایین تر از آستانه ۳۰ است که برای مردم سالار بودن در نظر گرفته ایم. هند در دوره ۷۹-۱۹۷۵ که دوره حکومت اضطراری و فوق العاده همراه با محدودسازی حقوق اساسی مردم سالارانه بوده است از نظر گر نمره ۹ می گیرد حال آنکه براساس شاخص ما تنها ۲۷ (اندکی پایین تر از آستانه مردم سالاری) می گیرد.

ما از داده های آرتور بنکس (Banks 1986) که در مجموعه داده های «جامعه سیاسی ۲» آمده است سنجه دیگری نیز درست کرده ایم. ما دولتهای مردم سالار را دولتهایی می دانیم که هم قوه مقننه و هم قوه مجریه آنها در انتخاباتی رقابتی تعیین شود و در آنها قوه مقننه دست کم تا حدودی اثرگذار باشد. این طبقه بندی ساده تر کمتر از

طبقه‌بندی گیر مستند است. این دو طبقه‌بندی تا حدودی با یکدیگر همبستگی دارند که مانند همبستگی دو مجموعه داده‌های ناظر بر درگیرها، حکایت از آن دارد که هریک از آنها مفهوم مشابهی را به سنجش می‌گذارند ولی آن اندازه با هم تفاوت دارند که بتوان با آنها قوت نتایج به دست آمده را به خوبی به آزمون کشید [۱۰].

شدت محدودیتهای نهادین. برای تمایز گذاشتن میان دو مدل تبیین‌کننده ندرت درگیری میان مردم سالاریها از ویژگیهای کلیدی چندی که گر و همکارانش مشخص ساخته‌اند بهره گرفته‌ایم (Eckstein and Gurr, 1975; Gurr, Jaggers, and Moore, 1989). از روی عناصر به هم مرتبط و درعین حال متمایز، سنجش‌های چندوجهی ساخته‌ایم که براساس آن هنگامی قوه مجریه در معرض کمترین محدودیتها شناخته می‌شود که بتواند بدون روبه‌رو شدن با تنگنای نهادین، در یک نظام سیاسی متمرکز که در آن دولت کنترل چشمگیری بر زندگی اقتصادی و اجتماعی دارد «حکومتی تک‌نفره» برقرار سازد.

شدت «حکومت تک‌نفره» (یکه‌سالاری)^۱ را با مقیاسی ترتیبی و پنج درجه نشان می‌دهیم که از دولتهایی که تسلط کامل دارند شروع می‌شود و به دولتهایی ختم می‌گردد که «نیازمند جلب نوعی رضایت خاطر اقلیتهای بسیار معتبر... اکثریتهای عددی، یا عملاً همه مردم هستند» (Eckstein and Gurr, 1975, 375). شدت محدودیت قوه مجریه^۲ نمایانگر این است که قوه یاد شده تا چه حد باید در جریان تصمیم‌گیری درباره خط‌مشیها قواعدی روشن و مشخص – محدودیتهای نهادین – را رعایت نماید خواه ریاست قوه مجریه با یک فرد باشد یا یک جمع که خود با یک مقیاس ترتیبی هفت درجه سنجیده می‌شود. تمایز میان نظامهای سیاسی بسیط یا تک‌بافت و نظامهای سیاسی

1. monocratism

2. degree of executive constraints

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم‌سالارانه / ۱۴۱

فدرال، با متغیر تمرکز^۱ که دارای مقیاسی ترتیبی و سه‌درجه‌ای است نمایانده می‌شود. همان‌گونه که گیر، جگرز و مور خاطر نشان می‌سازند: «جوامع سیاسی فدرال، ساختی پیچیده‌تر از جوامع سیاسی متمرکز دارند. مجال مشارکت نیز معمولاً در نظامهای فدرال بیشتر است و واحدهای منطقه‌ای حکومت در مقایسه با حکومت‌های متمرکز، بالقوه در برابر درون‌دادهای محلی پاسخگوترند» (1989,21). احتمالاً فدرالیسم آن اندازه که برای سیاست داخلی محدودیت‌آفرین است برای سیاست خارجی محدودیتی جدی ایجاد نمی‌کند ولی حتی در زمینه سیاست خارجی هم تا حدودی توانایی بسیج سریع منابع اقتصادی و سیاسی در صورت بروز یک اختلاف بین‌المللی جدی را محدود می‌سازد. از این گذشته، پایگاهی نهادین فراهم می‌سازد که رهبران سیاسی منطقه‌ای می‌توانند به اتکای آن به چالش با سیاست دولت برخیزند. دامنه اقدامات دولت^۲ «اشاره به این دارد که همه سطوح حکومت - ملی، منطقه‌ای و محلی - روی هم تا چه حد برای تنظیم و سامان‌دهی زندگی اقتصادی و اجتماعی شهروندان و اتباع کشور تلاش می‌کنند». این متغیر را با مقیاسی هفت درجه‌ای می‌سنجیم که از دولتهای توتالیتری یا دولتهایی که «تقریباً همه وجوه زندگی اجتماعی و سیاسی را مستقیماً سامان‌دهی و کنترل می‌کنند شروع می‌شود و به دولتهای حداقل یا دولتهایی که اقداماتشان عمدتاً یا کلاً به چنان کارهای محوری چون حفظ امنیت داخلی و اجرای عدالت محدود است ختم می‌گردد» (pp.21-22).

این سنجه‌های چهارگانه توأم با هم مقیاسی کلی برای محدودیتهای ساختاری به دست می‌دهند که از عدد ۴ (نظامی توتالیتر که هیچ‌گونه محدودیتی نمی‌شناسد) شروع می‌شود و به عدد ۲۲ (یک نظام سیاسی بسیار محدود که در آن دولت برای انجام اقدامات ملی ناچار از پشت سر گذاشتن روند سیاسی طولانی، پیچیده و نامعینی است)

ختم می‌گردد. ما این مقیاس را با توجه به نوع رژیم به سه سطح (۱۰-۴، ۱۵-۱۱، ۲۵-۱۶) تقسیم، و برای رسیدن به متغیری دوازده‌گانه ۱۶ و بالاتر از آن را به عنوان محدودیت شدید تعریف می‌کنیم. این سنجه درعین داشتن تفاوت‌های اساسی با سنجه مردم‌سالاری، با آن مرتبط است که این خود حکایت از آن دارد که می‌توانیم با اطمینان خاطر، از آن به عنوان سنجه‌ای مستقل برای محک زدن تبیین ساختاری بهره گیریم [۱۱]. مردم‌سالاریهایی که محدودیت اندکی دارند شامل جمهوری پنجم فرانسه در دوران شارل دوگل و ژرژ پمپیدو، ونزوئلا پس از سقوط دیکتاتوری نظامی در سال ۱۹۵۸ و آرژانتین در دوران دولت انتخابی خانواده پرون در سالهای ۷۵-۱۹۷۳ می‌باشند. دولتهای غیرمردم‌سالاری که با محدودیتهای شدیدی روبه‌رو هستند شامل پاکستان اندکی پس از استقلال، اندونزی تا سال ۱۹۵۶ و چندین دولت خاورمیانه در دهه ۱۹۵۰ می‌باشند (که اردن در زمان پادشاهی ملک حسین روشن‌ترین نمونه آنها است).

هنجارهای مردم‌سالارانه. ممکن است میزان پذیرش برخی هنجارهای رفتار مردم‌سالارانه در رژیم سیاسی رابطه نزدیکی با ساختارهای سیاسی دولتها نداشته باشد. برای نمونه، چه بسا یک نظام درعین بی‌بهره بودن از ساختار نهادی مردم‌سالارانه در چشم شهروندان و وجد مشروعیت سیاسی شناخته شود؛ چنین رژیمی نیاز چندانی به سرکوب آشکار مخالفان به شکلی که علناً ناقض هنجارهای مردم‌سالاری باشد ندارد. از سوی دیگر، دولت مردم‌سالاری که دستخوش شورشهای خشونت‌بار و بحران جدی مشروعیت باشد ممکن است تحت عنوان حفظ نظم عمومی و درواقع حفظ نهادهای مردم‌سالار به سرکوب سیاسی و نظامی متوسل شود.

برای سنجش میزان مؤثر بودن هنجارهای مردم‌سالاری یا نوع دیگری از هنجارها در یک جامعه، از دو شیوه به هم مرتبط و درعین حال متمایز بهره‌جسته‌ایم. شیوه نخست از طریق مفهوم ثبات سیاسی است. این شیوه بر این اساس مبتنی است که

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۴۳

پا گرفتن هنجارها به زمان نیاز دارد. جامعه‌ای که دستخوش دگرگونی بنیادی است به زمان قابل ملاحظه‌ای نیاز دارد تا هنجارهای رفتار سیاسی در آن پا گیرد و شهروندانش با درونی ساختن آن هنجارها به آنها خوگیرند. هرچه یک نظام سیاسی یا رژیمی مشخص برای مدت طولانی‌تری بدون دگرگونی بنیادی در جامعه‌ای وجود داشته باشد احتمال بیشتری دارد که هنجارهای رفتار سیاسی اعم از هنجارهای مردم سالارانه یا غیر آن، به قوانین رفتاری رژیم در عرصه سیاست خارجی شکل بخشد و بر آنها تأثیر گذارد.

در این حال می‌توانیم حاکمیت هنجارهای سیاسی در یک جامعه را برحسب اینکه رژیم سیاسی آن چند سال دوام آورده است اندازه بگیریم (Gurr, 1974). مطابق این برداشت، مردم سالاریهای بسیار باثبات (که ساختار سیاسی بنیادی‌شان مدتهاست دگرگون نشده است) در مقایسه با مردم سالاریهایی که تنها مدت کوتاهی است وجود دارند بیشتر تحت تأثیر هنجارهای مردم سالارانه هستند. بر این اساس باید درگیری میان مردم سالاریهای باثبات نادرتر از درگیری میان مردم سالاریهایی باشد که یکی از آنها (یا بدتر از آن، هر دو) بی‌ثبات هستند. توجه داشته باشید که سنجه باثباتی ما کاملاً جدا از ساختارها نیست. از این گذشته می‌تواند در معنای محدود یک محدودیت نهادی باشد یعنی مردم سالاریهای ناپایداری که در معرض سقوط باشند محدودیتهای نهادین موجود برای رهبران را سست می‌کنند. وانگهی، مدت دوام نهادهای سیاسی را به شکلی مستقیم‌تر از هنجارهای پشتیبان آن نهادها اندازه می‌گیریم. با همه اینها، این سنجه باز از شاخصهایی که برای سنجش توانمندی و فراگیر بودن نهادها معرفی کرده‌ایم قابل تفکیک است.

راه دیگری که برای سنجش هنجارهای مردم سالارانه وجود دارد مستقیماً بر سطح درگیری خشونت‌بار اجتماعی و سیاسی در داخل مبتنی است. همه دولتها تا حدودی تجربه درگیری اجتماعی را دارند. اما میان دولتهایی که تحت تسلط هنجارهای مردم سالارانه‌اند و دولتهایی که چنین نیستند تفاوتی دوگانه وجود دارد. نخست، در

مردم سالاریها این درگیریها غالباً غیرخشونت بارند؛ هم چالشگران با وضع موجود و هم مدافعان آن معمولاً راههای مسالمت آمیزی را برای ابراز اختلافات خود می یابند. در نظامهای غیرمردم سالار درگیریها احتمالاً شکل خشونت باری به خود می گیرند زیرا بیشتر اشکال اعتراض مسالمت آمیز قدغن است. دوم، در یک مردم سالاری، دولت به ندرت برای حل و فصل درگیریها نیازمند توسل به زور است؛ بدون سرکوب خشونت بار می توان نظم را حفظ کرد. ولی در غیرمردم سالاریها نظم غالباً از طریق خشونت آشکار دولت برقرار می شود. هنجارهای مردم سالارانه در دوره های ناآرامی و بی ثباتی سیاسی به بوته آزمایش گذاشته می شوند.

بنابراین، هنجارهای مردم سالارانه را از طریق میزان خشونت سیاسی درون یک دولت می سنجیم. برای این کار دو گونه سنجه به کار می رود. تعداد کشته شدگان از خشونت سیاسی و شدت درگیری داخلی. نخست، از روی داده هایی که تیلور و جودیس گزارش کرده اند (Tuytor and Jodice. 1983) از دو شاخص به هم مرتبط استفاده می کنیم: تعداد کشته شدگان در اثر خشونت سیاسی نمایانگر سطح کلی خشونت داخلی در یک دولت است و تعداد اعدامهای سیاسی نشان دهنده شدت خشونتی که رژیم مبتکر آن بوده است. هنجارهای مردم سالارانه را چنین تعریف می کنیم: میانگین تعداد کشته شدگان در اثر خشونتهای سیاسی داخلی (یا میانگین تعداد اعدامهای سیاسی) در طول پنج سال گذشته در هر دولت که خود در مورد هر زوج دولت میانگین گیری شده باشد. به طور مشخص

$$\text{Pol Deaths} = \frac{1}{2} \sum_{j=1}^2 \frac{\sum_{t=0}^{-2} \text{POLDTHS}_{jt}}{5}$$

که در آن t یک سال مشخص و j شاخص نشان دهنده دولت اول یا دوم در هر زوج دولت است [۱۲]. برای رسیدن به متغیری دوارزشی، این مقیاس را در نقطه میانه ریاضی به دو

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۴۵

بخش تقسیم می‌کنیم.

دوم، مجموعه داده‌های داخلی موسوم به «بانک اطلاعاتی ستیز و صلح» (Azar, 1980) حاوی اطلاعاتی درباره هر دو دسته رویدادهای سیاسی ستیزه‌جویانه و همیارانه در داخل دولتهاست. این رویدادها را روی مقیاسی ۱۴ درجه‌ای جای داده‌ایم. نمرات ۱ تا ۷ نمایانگر سطح بالا تا سطح پایین همکاری، نمره ۸ نمایانگر اقدامات خنثی، و نمرات ۹ تا ۱۴ نمایانگر سطح پایین تا سطح بالای ستیز است. از آنجا که در مجموعه داده‌های یاد شده واحد تحلیل، یک رویداد است نخست باید نمره کل رویدادهای ستیزه‌جویانه و همیارانه را بطور جداگانه در هر سال مشخص می‌ساختیم [۱۳]. سنجۀ رویدادهای ستیزه‌جویانه با سنجۀ مرگهای سیاسی مشابه بود. بطور مشخص

$$\text{Conf Event} = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^2 \frac{\sum_{t=-5}^5 (\text{Sum Conf}_{it} - \text{Sum Coop}_{it})}{5}$$

که در آن SumCoop, SumConf در هر سال مشخص به ترتیب عبارت از مجموع وزن دار رویدادهای ستیزه‌جویانه و همیارانه است. در اینجا هم سنجۀ رویداد خشونت‌بار مشترک عبارت از سطح میانه ستیز خالص در هر دولت در طول پنج سال گذشته است.

ثروت. از آنجا که در طول دوره مورد بررسی سطوح میانگین درآمد بالاتر رفته است به سنجۀ برای اندازه‌گیری ثروت نسبی و نه مطلق نیاز داریم. چون داده‌های اقتصادی استاندارد به دلار آمریکا بیان شده است خط مبنای هر سال را صرفاً تقریبهای مقایسه‌ای میان کشورها (Summers and Heston, 1988) گرفته‌ایم. از روی داده‌های مربوط به درآمد نیز به همان ترتیبی که در مورد متغیر JOINREG عمل کردیم یک سنجۀ پیوسته

برای زوج دولتها به دست آورده‌ایم.

رشد اقتصادی. رشد اقتصادی عبارت است از درصد تغییر تولید ناخالص داخلی یک دولت (به قیمت‌های ثابت سال ۱۹۸۰) از یک سال به سال دیگر که به صورت نرخ میانگین رشد در طول سه سال پیش از نخستین سال محاسبه شده است [۱۴].

اتحاد. داده‌های ناظر بر اتحادها همان داده‌های گردآمده در طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» است (Singer and Small, 1968) که خود ما یک طبقه دیگر را برای اتحادهای غیرمستقیم با ایالات متحده بدان افزوده‌ایم. اتحاد غیرمستقیم در جایی وجود دارد که دو دولتی که هیچ‌گونه اتحاد مستقیمی با یکدیگر ندارند هر یک منفرداً با دولتی دیگر متحد باشد. وید (Weede 1983) معتقد است که محدودیتهایی که دولت «چیره» تحمیل می‌کند می‌تواند اختلافات میان دولتهایی را که با هم پیوند غیرمستقیمی دارند تعدیل کند. ما میان وجود هرگونه اتحاد مستقیم یا غیرمستقیم و نبود چنین اتحادی فرق می‌گذاریم [۱۵].

مجاورت. در این زمینه نیز نمونه تجدیدنظر شده‌ای از مجموعه داده‌های طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» را که درجات متعددی برای مجاورت در آن منظور شده است به کار می‌گیریم و برای مواردی که یک دولت با مستعمره یا سرزمین تحت قیمومیت دولت دیگری هم مرز باشد مقوله‌ای تحت عنوان مجاورت مستعمراتی در نظر می‌گیریم و به آن می‌افزاییم [۱۶]. به لحاظ مفهومی منظور از مجاورت، مشخص ساختن دولتهایی است که توانایی و امکان معقولی برای جنگیدن با هم دارند. از همین رو نمونه آماری ما شامل کلیه زوج دولتهایی هم می‌شود که یکی از آنها قدرت بزرگی است که توانایی اعمال قدرت نظامی در آن سوی دولتهایی را که بلافاصله با آن مجاورند دارد. ما ایالات

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۴۷

متحده، انگلستان، فرانسه و اتحاد شوروی را قدرت بزرگ می‌شناسیم و (شاید به شکل منطقی‌تری) به تأسی از طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» چین را تنها از ۱۹۵۰ به این سوی یک قدرت بزرگ در نظر می‌گیریم. این روش با شیوه‌ای که وید (Weede 1983) برای آزمودن ستیز تنها در میان زوج دولتهایی که «به لحاظ راهبردی به هم وابسته‌اند» مورد استفاده قرار داده است قرابتی دارد. تفاوت اصلی این دو روش آن است که ما فرانسه و انگلستان را هم برای منظور داشتن ستیزهای متعدد پس از دوران استعمارزدایی‌شان در بررسی خودمان گنجانده‌ایم. ما میان وجود هر نوع مجاورت و زوج دولتهایی که با هم مجاورتی ندارند ولی یکی از آنها قدرتی بزرگ است فرق می‌گذاریم.

نسبت تواناییهای نظامی. آیا احتمال درگیری دو دولتی که تواناییهای مشابهی دارند بیش از احتمال درگیری دولتهایی است که تواناییهای اقتصادی و نظامی آنها بسیار نابرابر است؟ این پرسش که درباره آن بسیار بحث شده ولی به نتیجه روشنی منتهی نشده است می‌تواند تحلیل ما را پیچیده سازد. ناهم‌سنگ بودن قدرت، آخرین متغیر کنترل ماست. در این زمینه از شاخص تواناییهای نظامی طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» که در سطح گسترده به کار رفته است (Singer, Bremer, and Stuckey, 1972) استفاده می‌کنیم. در عمل این شاخص مرکب، وزن تقریباً یکسانی برای نیروهای نظامی موجود، توان اقتصادی و جمعیت (دو شاخص جداگانه برای هر دولت) در نظر می‌گیرد تا هم توانایی پیروز شدن در جنگی کوتاه با نیروهای نظامی موجود را مدنظر داشته باشد و هم توانایی بلندمدت برای به راه انداختن یک جنگ فرسایشی را. هرچند این شاخص تنها به شکل ناقص بیانگر برداشت یا واقعیت قدرت نظامی است (Russett and Starr, 1992, 145-46) ولی در تحلیل ما به عنوان سنجه‌ای که نسبت امتیاز توانایی دولت قوی‌تر به ضعیف‌تر را نشان می‌دهد کفایت می‌کند.

روشهای تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌ها را در سه گام انجام داده‌ایم. هدف از گام نخست، تحلیل چند متغیره عوامل مختلفی بود که شاید مؤید فرضیه بی پایه بودن پدیده صلح مردم سالارانه باشند. این گام در واقع تکرار و تعمیم تحلیل‌هایی است که پیش‌تر خود ما انجام داده‌ایم (Maoz and Russett, 1992). گام دوم تحلیل، بررسی مشترک مدل‌های ساختاری و هنجارهای صلح مردم سالارانه بوده است [۱۷]. چنانچه یکی از این مدل‌ها پیوسته تأیید و دیگری پیوسته رد می‌شد دیگر به آزمون تعیین کننده نیازی نبود. ولی از آنجا که هر دو تا حدودی به شکل تجربی تأیید شدند در گام سوم تحلیل، به آزمون تعیین کننده پرداختیم.

مشکلات مرتبط با طرح پژوهش

استفاده از واحد زوج دولت - سال با مشکلی آماری همراه است زیرا وضعیت هر زوج دولت خاص از نظر درگیری در یک سال مستقل از سال بعد نیست. این واقعیت که در تحلیل حاضر هر درگیری مستمر را در هر سال و نه صرفاً در سال آغاز شدنش مدنظر قرار می‌دهیم - همان‌طور که مسلماً صلح مستمر هم در تمامی سالهای برقرار بودن به حساب می‌آید - مشکل را دوچندان می‌سازد. به عبارت کلی‌تر، مستقل نبودن وضعیت هر زوج دولت در سالهای گوناگون، نمونه ظاهری ما را برای آزمون آماری بیش از حد بزرگ و حجیم می‌سازد و آستانه لازم را برای آنکه یک رابطه با معنا و اهمیت تلقی شود پایین می‌آورد.

کنترل‌های به عمل آمده از لحاظ حساسیت نشان می‌دهد که روش ما در برخورد با درگیریه‌های ادامه‌دار چندان نتیجه را دگرگون نمی‌سازد. در هر حال، به کارگیری واحد زوج دولت - سال گریزناپذیر است زیرا نظام سیاسی دولتها و دیگر متغیرها نوعاً در دوره ۴۰ ساله مورد بررسی به کرات تغییر یافته‌اند؛ تجمیع و یک‌کاسه کردن تفاوتها در قالب

یک مقدار واحد برای کل دوره بی معنا خواهد بود. وانگهی، خود نظریه واقع‌گرایی تلویحاً مطرح می‌سازد که رویدادها ذاتاً به هم وابسته‌اند زیرا این ساختار نظام و نه اولویتهای تصمیم‌گیران است که تصمیمات ناظر بر درگیری و جنگ را «دیکته می‌کند». در نتیجه، تصمیمی که یک دولت برای درگیر شدن با دولتی دیگر می‌گیرد محدودیتهای ساختاری موجود برای سایر دولتها را تغییر می‌دهد و مجموعه اقدامات ممکن برای دولتی دیگر را دگرگون می‌سازد [۱۸].

طرح پژوهشی ما عبارت از یک تحلیل یک‌کاسه از سریهای زمانی است. بسیاری از فنون تشخیص مناسب برای چنین تحلیلی که از رگرسیون چندگانه بهره می‌جویند وقتی متغیر وابسته دوارزشی یا ترتیبی باشد غیر قابل استفاده می‌شوند؛ ما فاقد توان محاسباتی لازم برای این منظور هستیم. راه ساده‌ای وجود ندارد که بفهمیم آیا نتایج به دست آمده به واسطه تأثیر ناهمسازی^۱ یا خودهمبستگی^۲ دچار تورش است یا نه و اگر بله به چه میزان. متغیرهای مورد نظر واقع‌گرایان (به ویژه مجاورت و نسبت تواناییها) و ثروت، در گذر زمان کاملاً ثابت هستند و همین باعث خودهمبستگی می‌شود. یکی از داده‌های غیرمستقیم هم که برای برآورد میزان خودهمبستگی وجود دارد مشکل زاست زیرا مخدوش بودن متغیر وابسته (یعنی نفس پایین بودن نسبت سالهای وجود درگیری به سالهای نبود درگیری برای هر زوج دولت) هم باعث خودهمبستگی می‌گردد.

برای آنکه این مشکل را دست‌کم به طور نسبی برطرف سازیم یک رشته آزمونها را اجرا کرده‌ایم. نخست، مجموعه داده‌هایمان را براساس زوج دولت و براساس سال مرتب کرده‌ایم. سپس به محاسبه یک متغیر درگیری دوارزشی با تأخیر مبادرت نموده‌ایم. در مرحله بعد تمامی رگرسیونهای خودمان را دو بار انجام داده‌ایم – یک بار با منظور داشتن متغیر درگیری با تأخیر و بار دیگر بدون در نظر گرفتن آن. در بیشتر موارد و

1. heteroscedasticity

2. autocorrelation

همان‌گونه که گمان می‌کردیم متغیر درگیری با تأخیر تأثیر مثبت چشمگیری بر احتمال وجود درگیری (هم در مجموعه داده‌های «منازعات نظامی میان دولتها» و هم در مجموعه داده‌های «رفتار بحران بین‌المللی») داشت. اما علامت، مقدار و سطح معنادار بودن برآوردهای پارامتری تمامی دیگر متغیرهای موجود در معادلات در حالت منظور داشتن متغیر درگیری با تأخیر در مقایسه با حالت منظور نداشتن آن چندان تغییر نیافت. این امر ما را به این نتیجه‌گیری رساند که مشکل خودهمبستگی هرچند وجود دارد ولی تأثیر تورش‌زای چشمگیری بر نتایج به جا نمی‌گذارد [۱۹].

نتایج

بحث نتایج را با بررسی تأثیر چندمتغیری که رابطه میان مردم‌سالاری و صلح را از لحاظ پاگرفتن درگیری میان یک زوج دولت و تشدید درگیری میان آنها بالقوه پیچیده می‌سازند همراه با متغیر مردم‌سالاری آغاز می‌کنیم. این آزمون فرضیه نخست را در جدول ۱ نشان داده‌ایم. این جدول تأثیر متغیرهای مستقل را که به شکل پیوسته اندازه‌گیری شده‌اند (مگر دو متغیر اتحاد و مجاورت) بر متغیرهای وابسته نشان می‌دهد. آزمونهایی که با سنجه‌های دوازده‌گانه مردم‌سالاری صورت گیرند به نتایج مشابه یا قوی‌تری منجر می‌شوند و لازم نیست آنها را نشان دهیم. در نیمه بالایی جدول ۱ متغیر وابسته را وجود یا نبود اختلاف (بحران) میان یک زوج دولت در سالی مشخص تعریف کرده‌ایم. در نیمه پایینی، متغیر وابسته را مقیاسی ترتیبی و پنج درجه‌ای تعریف کرده‌ایم که ۰ آن نمایانگر نبود درگیریها و ۴ آن معرف جنگ تمام‌عیار است [۲۰]. متغیرهای وابسته چندگانه و مقیاسهای متفاوت اندازه‌گیری متغیرهای مستقل، برای برآورد ثبات نتایج و قوت آنها به کار می‌آیند. تحلیلهایی که با استفاده از سنجه بنکس برای مردم‌سالاری روی همین متغیرهای وابسته انجام شده پیوسته به نتایج مشابهی ختم شده است.

داده‌های موجود - با برخی استثناها - مؤید فرضیه نخست است. در مجموعه داده‌های «منازعات نظامی میان دولتها» هم متغیر پیوسته مردم سالاری و هم متغیر دوارزشی آن (که در جدول ۱ نشان داده شده است) تأثیر چشمگیری بر پاگرفتن درگیریها دارد. در مجموعه داده‌های «رفتار بحران بین‌المللی» متغیر پیوسته مردم سالاری تأثیر معناداری ندارد ولی متغیر دوارزشی آن (که نشان داده شده است) پیوسته با پاگرفتن بحرانها مرتبط است. از میان تمامی متغیرهای دخیل، تقریباً همگی هم با سنجه‌های ستیز مجموعه داده‌های «منازعات نظامی میان دولتها» و هم با سنجه‌های مجموعه داده‌های «رفتار بحران بین‌المللی» در ارتباطند. نتایج به دست آمده درباره تشدید اختلاف یا بحران تقریباً عین نتایج به دست آمده درباره پاگرفتن درگیریهاست. سطح گسترش مردم سالاری حتی زمانی که متغیرهای بالقوه ذیمدخل را کنترل کنیم تأثیر عمده معناداری بر تشدید اختلاف و هنگامی که به صورت متغیر دوارزشی در نظر گرفته شود بر تشدید بحران دارد. احتمال آنکه مردم سالاریها به تشدید اختلاف با دیگر مردم سالاریها مبادرت ورزند کمتر از همین احتمال در مورد دولتهایی با سایر انواع نظام سیاسی است.

این یافته‌ها روی هم رفته مؤید نتایجی است که پیش‌تر با دو متغیر به دست آورده‌ایم (Maoz and Russett, 1992). جای شگفتی ندارد که مناسبات قدرت تفاوت چشمگیری ایجاد می‌کند. ناهمسنکی چشمگیر قدرت شدیداً مانع از آن می‌شود که اختلافات دیپلماتیک به صورت نظامی بروز کند. مجاورت هم با تأکیدی که بر تواناییها و نیز امکان وجود انگیزه برای درگیری دارد حائز اهمیت است. ولی سایر متغیرها هم تقریباً در همه موارد تفاوت چشمگیری ایجاد می‌کنند. تحلیل چندمتغیره همچنین مؤید یافته‌های برمر (Bremer 1992) درخصوص تأثیر وجود اتحاد بر پاگرفتن اختلاف و تشدید اختلاف است. ظاهراً درحالی که رابطه دومتغیره میان اتحاد و درگیری رابطه

جدول ۱. تأثیر مردم سالارانه بودن دو دولت و عوامل تأثیرگذار بالقوه
بر پاگیری و تشدید درگیریها

متغیر مستقل	اختلافات نظامی*	بحران‌های بین‌المللی**
تأثیر بر پاگرفتن درگیریها		
مردم‌سالاری	▲▲ -۰/۰۰۴(۰/۰۰۲)	-۰/۰۰۲(۰/۰۰۳)
ثروت	▲▲ -۰/۰۲۲(۰/۰۰۸)	▲ -۰/۰۴۰(۰/۰۱۶)
رشد	▲▲ -۰/۱۰۷(۰/۰۲۱)	▲▲ -۰/۱۳۳(۰/۰۳۲)
اتحاد	▲▲ -۰/۵۱۷(۰/۱۰۵)	▲▲ -۰/۳۳۹(۰/۱۶۵)
مجاورت	▲▲ ۱/۴۱۹(۰/۱۰۸)	▲▲ ۱/۹۶۴(۰/۱۹۰)
نسبت تواناییها	▲▲ -۰/۰۰۷(۰/۰۰۱)	▲▲ -۰/۰۰۲(۰/۰۰۱)
تأثیر بر تشدید درگیریها		
مردم‌سالاری	▲ -۰/۰۰۴(۰/۰۰۲)	-۰/۰۰۱(۰/۰۰۳)
ثروت	▲▲ -۰/۰۲۲(۰/۰۰۸)	▲ -۰/۰۴۰(۰/۰۱۶)
رشد	▲▲ -۰/۱۱۱(۰/۰۲۱)	▲▲ -۰/۱۳۹(۰/۰۳۱)
اتحاد	▲▲ -۰/۵۲۲(۰/۱۰۵)	▲▲ -۰/۳۳۶(۰/۱۶۴)
مجاورت	▲▲ ۱/۴۱۷(۰/۱۰۸)	▲▲ ۱/۹۶۲(۰/۱۹۰)
نسبت تواناییها	▲▲ -۰/۰۰۷(۰/۰۰۱)	▲ -۰/۰۰۲(۰/۰۰۱)

توضیحات جدول:

$N=19,020$ ارقام جدول عبارت از برآوردهای پارامتری غیر استانده در معادلات رگرسیون لجستیک است؛ خطای معیار هر عدد را داخل پرانتز نوشته‌ایم. گاما سنجه‌ای برای تفاوت میان مقادیر مشاهده شده و مورد انتظار در سراسر تحلیل است که برای پیش‌بینی پیشاپیش روابط یکنوا مناسب می‌باشد (Hildebrand, Laing, and Rosenthal, 1977)

* Gamma = ۰/۵۴۰

** Gamma = ۰/۵۹۰

▲ $p < ۰/۰۵$

▲▲ $p < ۰/۰۱$

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۵۳

مثبتی است (Maoz and Russett, 1992) پس از کنترل کردن دیگر متغیرهای مربوط، احتمال درگیر شدن متحدان با هم کمتر از آن چیزی است که براساس تصادف صرف انتظارش می‌رود.

تمامی نظریه‌های رقیبِ نظریه‌ای هم که دربارهٔ مردم سالاری وجود دارد با قوت مورد تأیید قرار می‌گیرد. با این حال همچنان پیداست که مردم سالار بودن هر دو دولت نقش نیرومند، مستقل و نسبتاً قاطعی دارد. در مجموعه داده‌های «رفتار بحران بین‌المللی» مردم سالاری به عنوان متغیری پیوسته معنادار نیست ولی به عنوان متغیری دوارزشی (مردم سالاری / غیرمردم سالاری) چرا. در مجموعه داده‌های «منازعات نظامی میان دولتها» متغیر مردم سالاری در هر دو شکل پیوسته و دوارزشی رابطهٔ نیرومندی دارد: هر اندازه هر یک از دو دولت مردم سالارتر باشند احتمال درگیر شدن‌شان با هم کمتر است. پدیدهٔ صلح مردم سالارانه پدیده‌ای واقعی و نه بی‌پایه است. ما شمار زیادی از تأثیرات تعاملی میان مجموعه‌های متغیرها را آزمایش کردیم که برای رعایت اختصار آنها را در جدولها نیآورده‌ایم. در بیشتر تحلیلها تأثیرات تعاملی از نظر آماری معنادار نبود. این گفته هم در مورد تعاملات میان زوج متغیرهای بالقوه دخیل صادق است هم دربارهٔ تعاملات میان هر یک از متغیرهای دخیل و مردم سالاری.

با توجه به این یافته‌ها می‌توانیم به شکل معناداری ارزیابی کنیم که هر یک از دو مدل مورد بحث تا چه حد از آزمون تجربی سرافراز بیرون می‌آید. جدول ۲ تأثیر هنجارهای مردم سالارانه (که یک بار بر حسب ثبات سیاسی و بار دیگر بر حسب اعدامهای سیاسی تعریف شده است) و محدودیتهای ساختاری را بر وقوع درگیری نشان می‌دهد. معادلات مربوط به تشدید درگیریها نیز تقریباً به همین نتایج ختم شده است و نمایش آنها ضرورتی ندارد. این جدول تنها بازگوکنندهٔ خلاصهٔ چندین دور بررسی است که در این دسته از تحلیلها انجام داده‌ایم. سایر آزمونها که به نتایج مشابهی ختم شده شامل استفاده از شاخصهای دیگری برای هنجارهای مردم سالارانه (مانند

مرگهای ناشی از خشونت سیاسی، یا سطح درگیری داخلی براساس معیار «بانک اطلاعاتی ستیز و صلح» بوده است [۲۱]. ظاهراً داده‌ها هر دو مدل را تأیید می‌کند. هم محدودیتهای نهادی و هم هنجارهای مردم‌سالارانه وقتی به صورت متغیرهای پیوسته تعریف شوند از میزان پاگرفتن و نیز تشدید درگیریهای ملی می‌کاهند. این‌جا هم رابطه به طور کلی رابطه قاطعی است. هم در هر دو مجموعه داده‌های ناظر بر درگیری مشاهده

جدول ۲. تأثیر مردم‌سالارانه بودن هر دو دولت و عوامل بالقوه دخیل

بر پاگرفتن درگیریها

متغیرهای مستقل		هنجارها به سنجۀ ثبات		هنجارها به سنجۀ اعدامهای سیاسی	
	منازعات نظامی	بحرانهای بین‌المللی	منازعات نظامی	بحرانهای بین‌المللی	
ثبات سیاسی	** ۰/۵۳ (۰/۰۱۳)	** ۰/۱۱۱ (۰/۰۳۱)	-	-	
اعدامهای سیاسی	-	-	** ۰/۲۷۲ (۰/۰۴۴)	** ۰/۱۶۲ (۰/۰۶۵)	
محدودیت‌های نهادی	** ۰/۰۲۱ (۰/۰۰۴)	** ۰/۰۲۶ (۰/۰۰۷)	** ۰/۰۱۶ (۰/۰۰۴)	* ۰/۰۳۱ (۰/۰۰۷)	
ثروت	** ۰/۰۲۲ (۰/۰۰۷)	* ۰/۰۳۴ (۰/۰۱۵)	** ۰/۰۱۸ (۰/۰۰۷)	- ۰/۰۲۴ (۰/۰۱۴)	
نسبت تواناییها	** ۰/۴۸۳ (۰/۰۱۰۸)	- ۰/۲۳۷ (۰/۰۱۷۴)	** ۰/۵۷۰ (۰/۰۱۱۴)	* ۰/۳۶۵ (۰/۰۱۸۲)	
مجاورت	** ۱/۲۲۵ (۰/۰۱۰۴)	** ۱/۸۴۶ (۰/۰۱۸۸)	** ۱/۱۷۶ (۰/۰۱۰۸)	** ۱/۷۴۷ (۰/۰۱۹۳)	
گاما	۰/۵۴	۰/۶۱	۰/۵۴	۰/۵۸	
تعداد موارد	۱۸,۷۶۲		۱۷,۳۱۷		

توضیحات جدول:

ارقام جدول عبارت از برآوردهای پارامتری غیراستانده در معادلات رگرسیون

لجستیکی است؛ ارقام داخل پرانتز خطای معیار را نشان می‌دهد.

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۵۵

می شود و هم تعریفهای متفاوت برای متغیرهای مستقل تغییری در آن نمی دهد. تأثیر هنجارها و نیز محدودیتهای نهادی برپاگرفتن درگیریها و نیز تشدید درگیریها تقریباً همواره مشاهده می شود حتی هنگام کنترل عوامل بالقوه دخیل که در دیگر نظریه ها به عنوان علل صلح مردم سالارانه مستقل از نوع رژیم ذکر شده اند. اما زمانی که محدودیتهای نهادی و هنجارهای مردم سالارانه را به صورت متغیرهایی دوارزشی در نظر می گیریم (محدودیتهای کم و شدید، که در جدول نیامده است) رابطه میان محدودیتهای نهادی و پاگرفتن و نیز تشدید منازعات از نظر آماری بی معنا می شود.

این میزان اولیه شواهد حکایت از آن دارد که شاید محدودیتهای نهادی نتواند به اندازه هنجارهای مردم سالارانه نبود درگیری میان مردم سالارها را به خوبی تبیین کند. اما این برای تعیین برتری مدل هنجاری بر مدل ساختاری صلح مردم سالارانه کافی نیست. چاره ای جز رفتن به سراغ آزمون تعیین کننده نداریم.

در آزمون تعیین کننده، تفاوتهای موجود میان احتمال درگیری در موارد برشمرده شده در ردیفهای ۲ و ۳ نمودار ۱ (سطح پایین هنجارها با سطح بالای محدودیتهای سیاسی و برعکس) بررسی می شود. اگر احتمال درگیری در حالت مشخص شده با سطر ۲ به میزان چشمگیری کمتر از احتمال درگیری در حالت مشخص شده با سطر ۳ باشد در این صورت باید مدل ساختاری را برتر از مدل هنجاری دانست. اگر عکس این صادق باشد در این صورت می توان گفت که مدل هنجاری تفسیر بهتری از داده ها به دست می دهد. چنانچه تفاوت میان این دو احتمال از لحاظ آماری مهم و معنادار نباشد آزمون تعیین کننده نتیجه قاطعی به دست نمی دهد.

از این گذشته برای اینکه ببینیم آیا جدای از تبیین خود مدل، نوعی تعامل میان محدودیتهای سیاسی یا ثبات سیاسی و مردم سالاری وجود دارد یا نه در هر یک از دو آزمون تعیین کننده، متغیر مردم سالاری را کنترل می کنیم. هر دو مدل تلویحاً حکایت از آن دارند که رابطه میان محدودیتهای سیاسی / هنجارهای مردم سالارانه و رفتار

ستیزه‌جویانه مستقل از مردم سالار بودن یا نبودن دولتهاست. اگر چنین نباشد و دخالت عامل مردم سالاری رابطه میان متغیرهای مستقل و تابع را به طرز چشمگیری تغییر دهد در این صورت می‌توان گفت که رابطه متغیر تعیین‌کننده که از یک مدل مشخص منتج شده است بی‌پایه می‌باشد.

شماره	ویژگیهای زوج دولتها		پیش‌بینی مدل هنجاری	پیش‌بینی مدل ساختاری	نوع حالت
	سطح هنجارهای مردم سالارانه	سطح محدودیتهای سیاسی			
۱	پایین	پایین	درگیری	درگیری	غیر تعیین کننده
۲	پایین	بالا	درگیری	درگیری خفیف	تعیین کننده
۳	بالا	پایین	درگیری خفیف	درگیری	تعیین کننده
۴	بالا	بالا	عدم درگیری	عدم درگیری	غیر تعیین کننده

نمودار ۱. حالت‌های تعیین کننده و غیر تعیین کننده از منظر مدلهای

هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه

برای تحلیل متمرکزتر این مسئله که کدام مدل در موارد تعیین کننده شرح بهتری از داده‌ها به دست می‌دهد با استفاده از شاخصهای چندگانه برای هنجارهای مردم سالارانه یک رشته تحلیلهای خطی لگاریتمی روی شکل دوارزشی متغیرهای مستقل (ثبات، اعدامها و داده‌های ستیز داخلی در «بانک اطلاعات ستیز و صلح») انجام دادیم. در ابتدا تحلیل خودمان را تنها با سنجه‌های هنجارها و محدودیتهای نهادی به عنوان متغیر مستقل پیش بردیم سپس متغیر (دوارزشی) مردم سالاری را کنترل کردیم تا ببینیم آیا تأثیر جداگانه‌ای دارد یا نه.

جدول ۳ برآوردهای پارامتری به دست آمده از این تحلیلهای را نشان می‌دهد. این

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۵۷

جدول به طور کلی نمایانگر آن است که مدل هنجاری در تمام موارد و براساس هر سه سنجۀ موجود برای هنجارهای سیاسی، نخست با احتمال لگاریتمی وقوع درگیری و سپس با احتمال لگاریتمی وقوع جنگ مرتبط است. در کل جدول یاد شده محدودیتهای هنجاری غیر از دو خانه از ۲۴ خانه جدول در تمامی دیگر خانه‌ها اثر چشمگیری دارند درحالی که محدودیتهای نهادی در اقلیتی از خانه‌های جدول (۱۱ خانه) در جهت درست (منفی) دارای اثر چشمگیرند. با کنترل کردن نوع رژیم، بسیاری از برآوردهای پارامتری مهم پیشین در زمینه محدودیتهای سیاسی حذف می‌شود ولی درباره هنجارها چنین نیست، و خود مردم سالاری همواره حتی در ستون بحران («رفتار بحران بین‌المللی») اثر چشمگیری دارد.

رابطه مدل ساختاری با وقوع درگیری به اندازه نتایج مربوط به مدل هنجاری قاطع و روشن نیست. محدودیتهای نهادی به راستی جلوی تشدید درگیری و تبدیل آن به جنگ را می‌گیرند ولی دولت‌ها را از درگیر شدن در منازعات سطح پایین‌تر - در آن نوع رفتار چانه‌زنی سطح پایین‌تری که سرسختی و پای‌بندی را می‌رساند - باز نمی‌دارد [۲۲]. در واقع این محدودیتها مادام که هر طرف می‌داند دست رقیبش کاملاً از تشدید منازعه تا سطح جنگ بسته است می‌تواند مشوق منازعات سطح پایین باشد. از سوی دیگر، محدودیتهای هنجاری حتی به جلوگیری از بروز درگیری هم کمک می‌کند. چون مردم سالاریها تنها به ندرت در چنین منازعاتی درگیر می‌شوند ظاهراً محدودیتهای هنجاری اعتبار بیشتری پیدا می‌کند. جدول‌های ۴ و ۵ با بهره‌گیری از اطلاعات موجود در تحلیلهای آزمون تعیین‌کننده جدول ۳ برداشتی درباره نحوه عملکرد مدلها به دست می‌دهند. همچنین بخش پایینی جدولها نشان می‌دهد که وقتی نوع رژیم برای هر زوج دولت کنترل شود چه رخ می‌دهد. در هر یک از این دو جدول ستونهای اول و دوم به ترتیب نمایانگر وقوع درگیری و وقوع جنگ است. برای آسان‌تر شدن کار، خانه‌های منفرد را حذف کرده و تنها برآوردهای استانده تأثیرات را نشان داده‌ایم.

جدول ۳. تأثیر هنجارهای مردم سالارانه، محدودیتهای نهادی و نوع رژیم
بر پاگرفتن درگیری و درگیر شدن در جنگ

متغیر مستقل	منازعات نظامی	بحرانهای بین المللی
تأثیر بر پاگرفتن درگیری		
ثبات	۰/۴۰۱(۰/۰۵۸)**	۰/۵۲۵(۰/۱۱۰)**
محدودیت	۰/۲۱۱(۰/۰۵۱)**	۰/۲۲۳(۰/۰۸۹)**
اعدامها	۰/۴۱۶(۰/۰۴۱)**	۰/۳۹۱(۰/۰۶۸)*
محدودیت	۰/۰۸۹(۰/۰۵۶)	۰/۱۰۸(۰/۰۹۵)
درگیری داخلی	۰/۱۷۸(۰/۰۴۵)**	۰/۱۹۱(۰/۰۷۹)**
محدودیت	۰/۱۰۰(۰/۰۵۸)	۰/۱۲۹(۰/۱۰۵)
پاگرفتن درگیری، کنترل نوع رژیم		
ثبات	۰/۳۰۶(۰/۰۵۸)**	۰/۴۳۷(۰/۱۱۰)**
محدودیت	۰/۰۱۳(۰/۰۵۲)	۰/۰۲۵(۰/۰۹۱)
مردم سالاری	۰/۹۸۵(۰/۱۲۸)**	۰/۹۰۰(۰/۲۱۵)**
اعدامها	۰/۳۳۹(۰/۰۴۱)**	۰/۳۲۲(۰/۰۶۸)**
محدودیت	۰/۱۲۴(۰/۰۵۷)*	۰/۰۸۷(۰/۰۹۷)
مردم سالاری	۱/۰۳۱(۰/۱۴۶)**	۰/۸۶۴(۰/۲۱۸)**
درگیری داخلی	۰/۱۳۱(۰/۰۴۴)**	۰/۱۴۶(۰/۰۷۹)
محدودیت	۰/۱۰۹(۰/۰۵۹)	۰/۰۷۷(۰/۱۰۷)
مردم سالاری	۱/۰۳۷(۰/۱۵۷)**	۱/۰۱۰(۰/۳۰۰)**
تأثیر بر پاگرفتن جنگ		
ثبات	۱/۵۲۸(۰/۵۰۳)**	۰/۷۰۹(۰/۲۳۱)**
محدودیت	۰/۹۷۷(۰/۲۹۳)**	۰/۷۳۹(۰/۲۳۱)**

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۵۹

۰/۷۱۵(۰/۱۲۷)**	۰/۴۲۶(۰/۱۱۸)**	اعدامها
۰/۷۹۵(۰/۲۹۸)	۰/۵۹۱(۰/۲۳۶)**	محدودیت
۰/۵۱۱(۰/۱۵۶)**	۰/۲۴۵(۰/۱۴۹)	درگیری داخلی
۰/۶۷۴(۰/۲۹۹)*	۰/۶۶۷(۰/۳۰۰)*	محدودیت
پاگرفتن درگیری، کنترل نوع رژیم		
۱/۵۰۴(۰/۵۰۳)**	۰/۶۶۵(۰/۲۳۰)**	ثبات
۰/۷۹۰(۰/۲۹۳)**	۰/۵۰۸(۰/۲۳۰)*	محدودیت
۴/۷۵۰**	۴/۹۲۷**	مردم سالاری
۰/۶۵۷(۰/۱۲۶)**	۰/۳۶۴(۰/۱۱۶)**	اعدامها
۰/۵۸۵(۰/۲۹۵)*	۰/۳۳۵(۰/۲۳۳)	محدودیت
۴/۷۱۶**	۴/۹۹۱**	مردم سالاری
۱/۰۵۴(۰/۱۵۵)**	۱/۳۱۴(۰/۱۴۹)**	درگیری داخلی
۰/۴۶۸(۰/۲۹۷)	۰/۴۲۹(۰/۲۹۹)	محدودیت
۴/۹۲۶**	۴/۹۶۸**	مردم سالاری

توضیحات جدول:

(درگیری داخلی) ۱۶,۲۵۴ ؛ (اعدامها) ۲۲,۸۷۰ ؛ (ثبات) ۲۶,۱۲۹ = N

ارقام جدول عبارت از برآوردهای پارامتری غیراستانده در معادلات رگرسیون لگاریتمی خطی هستند. ارقام داخل پرانتز نمایانگر خطای معیار هستند مگر در جایی که به دلیل صفر بودن متغیر تابع، خطای معیار قابل برآورد نبوده است. آماره‌های مربع خبی بی نهایت هستند.

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

جدول ۴ تفاوت احتمال پاگرفتن درگیری در موارد تعیین کننده، و جدول ۵ همین تفاوت را در مورد جنگ نشان می دهد. این جداول فراوانی پاگرفتن منازعه و بحران را در مورد زوج دولتها در حالت ضعیف بودن محدودیتهای هنجاری و شدید بودن محدودیتهای نهادی با حالتی مقایسه می کنند که محدودیتهای هنجاری قوی و محدودیتهای نهادی ضعیف باشد. این دو جدول، برداشت قبلی ما را درباره برتری نسبی تبیین هنجاری بر تبیین ساختاری نهادی تقویت می کند. در ۱۶ مورد از ۳۰ آزمون جداگانه مندرج در دو جدول، وقتی سطح هنجارهای مردم سالارانه بالا و سطح محدودیتهای سیاسی پایین باشد احتمال پاگرفتن منازعه و بحران بسیار کمتر از همین احتمال در حالت عکس است (مگر در یک آزمون که خلاف آن صدق می کند). مانند قبل و همان گونه که انتظار می رفت این تفاوت تقریباً همواره در مورد پاگرفتن منازعه و به مراتب کمتر از آن درباره درگیر شدن در جنگ مشهود است. بخش پایینی جدول ۴ که در آن نوع رژیم را کنترل کرده ایم به روشنی نشان می دهد که معمولاً سه سنجۀ متفاوت موجود برای هنجارهای سیاسی مردم سالاری حتی زمانی که محدودیتهای نهادی مطرح برای رژیمها ضعیف باشد و حتی هنگامی که دست کم یکی از دو دولت، مردم سالار نباشد احتمال درگیری زوج دولتها را به میزان چشمگیری کاهش می دهد.

این نتایج حکایت از آن دارد که مدل هنجاری در مقایسه با مدل ساختاری با قوت بیشتر و به شکل همسازتری با داده ها همخوانی دارد. مدل هنجاری تقریباً صرف نظر از سنجۀ مشخصی که برای هنجارهای مردم سالارانه به کار رود هم با وقوع درگیری و هم با وقوع جنگ رابطه سازگارتری دارد. حال آنکه مدل ساختاری تنها گاهی و نه غالباً رابطه معناداری به دست می دهد. از این گذشته، در موارد تعیین کننده (وقتی یک مدل به سطوح بالای درگیری و مدل دیگر به سطوح پایین درگیری اشاره دارد) پیش بینیهای مدل هنجاری با داده های موجود همسازی بیشتری دارد.

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۶۱

جدول ۴. آزمون تعیین کننده تأثیر هنجارهای مردم سالارانه، محدودیتهای

نهادی، و نوع رژیم بر پاگرفتن درگیریها

سنجه هنجارهای مردم سالارانه	تلفیق متغیرهای مستقل	احتمال منازعه	احتمال بحران
ثبات (N= ۲۶/۱۲۹)	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	%۲/۸۹	%۰/۹۵
	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	%۲/۱۱	%۰/۵۶
مربع Z		***-۲/۰۷	***-۱/۸۷
اعدامها (N=۲۲/۸۷۰)	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	%۵/۷۱	%۱/۹۵
	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	%۲/۲۷	%۰/۸۲
مربع Z		***-۳/۷۶	***-۲/۰۸
درگیری داخلی (N=۱۶/۲۶۲)	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	%۳/۹۶	%۱/۲۰
	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	%۱/۹۷	%۰/۳۸
مربع Z		***-۵/۳۷	***-۴/۵۱

کنترل نوع رژیم

ثبات

هر دو دولت مردم سالاری	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	%۳/۸۲	%۱/۲۹
نباشند (N=۲۲/۲۹۲)	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	%۲/۱۶	%۰/۵۸
مربع Z		***-۳/۵۶	***-۲/۶۸
هر دو دولت مردم سالاری	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	%۰/۹۵	%۰/۰۳
نباشند	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	%۰/۰۰	%۰/۰۰
مربع Z		***-۳/۳۲	*-۱/۷۳

اعدامها

هر دو دولت مردم سالاری	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	%۵/۹۱	%۲/۱۲
نباشند (N=۱۹/۵۷۷)	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	%۲/۴۸	%۰/۸۹

مربع Z	-۳/۵۸**	-۲/۰۸**
هر دو دولت مردم سالاری	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	%۰/۲۵
باشند (N=۳/۲۹۳)	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	%۰/۰۰
مربع Z	-۱/۰۱	-
درگیری داخلی		
هر دو دولت مردم سالاری	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	%۳/۳۱
نباشند (N=۱۴/۳۴۵)	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	%۱/۲۴
مربع Z	۱/۳۴	۲/۱۶**
هر دو دولت مردم سالاری	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	%۰/۸۵
باشند (N=۱/۹۱۷)	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	%۰/۰۰
مربع Z	-۳/۳۳**	-۱/۴۲

توضیحات جدول :

آماره مربع Z نمایانگر آزمون تفاوت نسبتهاست. نمرات منفی دلالت بر آن دارد که مدل هنجاری تبیین بهتری از مدل ساختاری به دست می دهد؛ نمرات مثبت حاکی از آن است که مدل ساختاری تبیین بهتری به دست می دهد.

* $p < 0/05$ ** $p < 0/01$

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۶۳

جدول ۵. آزمون تعیین کننده تأثیر هنجارهای مردم سالارانه، محدودیتهای نهادی، و نوع رژیم بر درگیر شدن در جنگ

سنجه هنجارهای مردم سالارانه	تلفیق متغیرهای مستقل	احتمال منازعه	احتمال بحران
ثبات (N=۲۶/۱۲۹)	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	٪۰/۰۸	٪۰/۱۵
	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	٪۰/۰۳	٪۰/۱۵
مربع Z		-۰/۹۶	۰/۰۹
اعدامها (N=۲۲/۸۷۰)	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	٪۰/۱۵	٪۰/۲۰
	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	٪۰/۲۰	٪۰/۳۰
مربع Z		٪۰/۳۵	۰/۵۸
درگیری داخلی (N=۱۶/۲۶۲)	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	٪۰/۵۶	٪۰/۴۲
	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	٪۰/۰۰	٪۰/۰۰
مربع Z		-۶/۱۸*	-۵/۳۰*
هر دو دولت مردم سالار نباشند			
ثبات	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	٪۰/۱۲	٪۰/۲۱
(N=۲۲/۲۹۲)	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	٪۰/۳	٪۰/۱۵
مربع Z		-۱/۲۱	-۰/۴۹
اعدامها	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	٪۰/۱۶	٪۰/۰۰
(N=۱۹/۵۷۷)	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	٪۰/۲۲	٪۰/۰۰
مربع Z		-	۰/۳۸
درگیری داخلی	هنجارها ضعیف، محدودیتها شدید	٪۰/۵۸	٪۰/۰۹
نباشند (N=۱۴/۳۴۵)	هنجارها قوی، محدودیتها خفیف	٪۰/۰۰	٪۰/۰۰
مربع Z		-۶/۱۸*	-۲/۴۵*

توضیحات جدول :

آماره مربع Z نمایانگر آزمون تفاوت نسبتهاست. اعداد منفی دلالت بر آن دارد که مدل هنجاری تبیین بهتری از مدل ساختاری به دست می دهد؛ اعداد مثبت حاکی از آن است که مدل ساختاری تبیین بهتری به دست می دهد. هیچ ردیفی را برای نشان دادن تأثیر برپا گرفتن جنگ میان مردم سالارها منظور نساختمیم زیرا چنین جنگهایی رخ نداده است.

* $p < 0.01$

نتیجه گیری

پس از تجزیه و تحلیل جامع تبیینهای بالقوه‌ای که دربارهٔ پدیدهٔ صلح مردم‌سالارانه وجود دارد چهار نتیجه گرفتیم:

۱. پدیدهٔ صلح مردم‌سالارانه یعنی نبود نسبی درگیری و نبود کامل جنگ میان مردم‌سالاریها احتمالاً بی‌پایه نیست. وقتی سایر عوامل بالقوه دخیل را کنترل کنیم نوع رژیم پیوسته تأثیر فروکاهنده‌ای بر وقوع درگیری میان دولتها دارد.

۲. این نتایج قاطع است و معمولاً قطع نظر از اینکه از کدام مجموعه داده‌های ناظر بر درگیری استفاده کنیم و برای متغیر تابع چه تعریفی را مبنا قرار دهیم و چه مقیاس و کدام نوع از سنجهٔ مردم‌سالاری را به کار گیریم صادق هستند. این موجب افزایش اعتماد ما به نتایج گوهری به دست آمده می‌شود.

۳. هم محدودیتهای سیاسی و هم هنجارهای مردم‌سالارانه تبیینهای خوب و معقولی برای این پرسش به دست می‌دهند که چرا مردم‌سالاریها به ندرت با هم می‌جنگند.

۴. اما رابطهٔ میان محدودیتهای نهادی و سنجه‌های وقوع منازعه و جنگ به قاطعیت رابطهٔ میان سنجه‌های هنجارهای مردم‌سالارانه و متغیرهای تابع نیست. این دلالت بر آن دارد که شاید مدل هنجاری در مقایسه با مدل ساختاری تفسیر کلی بهتری از پدیدهٔ صلح مردم‌سالارانه به دست می‌دهد.

هم این واقعیت که پدیدهٔ صلح مردم‌سالارانه از لحاظ علت و معلولی معنادار است و هم این واقعیت که ما گام در راه درک اساسی علل آن گذاشته‌ایم هر دو پیامدهای نظری مهمی دارند. نخست، آنها حکایت از آن دارند که فرایندها و ساختارهای سیاسی داخلی تأثیر چشمگیری بر رفتار دولتها می‌گذارند و این تأثیر کاملاً قابل تعمیم است. دوم، آنها شواهد نیرومندی در این مورد به دست می‌دهند که مدلهای صدر-ذیلی و بیرونی - درونی مطرح شده توسط نظریه پردازان سیستمها دچار اشکال جدی هستند.

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۶۵

از لحاظ فرایندهایی که در نظام بین‌المللی فعلی جریان دارد این نتیجه حاکی از آن است که چون پاگرفتن هنجارها و نهادها نیاز به زمان دارد مردم سالاریهای نوپای اروپای شرقی و دیگر نقاط تا زمانی که نظامهای سیاسی شان در حال گذار به مردم سالاری است هنوز شاهد میزان چشمگیری از درگیری میان دولتها هستند. ولی شاید روند جهانی گسترش مردم سالاری چشم اندازهایی درازمدت برای ثبات بین‌المللی پدید آورد که نه زاده سگوهای پرتاب موشک بلکه زاده کنترل مردم بر حکومتها و هنجارهای حل و فصل مسالمت آمیز و درگیریهای سیاسی باشد که در نظامهای سیاسی مردم سالار مشاهده می شود.

این امکان وجود دارد که ویژگیهای عمده نظام بین‌الملل را بتوان از ذیل تا صدر به شیوه اجتماعی ساخت و پرداخت به نحوی که هنجارها و قواعد رفتار در سطح بین‌المللی تعمیم هنجارها و قواعد رفتار سیاسی داخلی باشند. زمانی که دولتهای بسیاری تحت حکومت خودکامه باشند (مانند آنچه در زمان صلح وستفاليا و عملاً در سراسر تاریخ از آن زمان به بعد وجود داشت) ممکن است گردن گذاشتن به قواعد خودکامگی تنها راهی باشد که دولتی - اعم از مردم سالار یا غیرمردم سالار - بتواند در شرایط اقتدارگریزی بین‌المللی هابزی بقا و دوام بیاورد. ولی اگر تعداد کافی از دولتها به مردم سالاری باثبات دست یابند - مانند آنچه در دهه ۱۹۹۰ رخ داد - این امکان به وجود می آید که هنجارها و قواعد نظام بین‌الملل را به نحوی بازسازی کنیم که بازتاب هنجارها و قواعد مردم سالارها باشد. نظامی که زاده حکومتهای خودکامه است می تواند به دست انبوه تعیین کننده ای از دولتهای مردم سالار بازسازی شود.

یادداشتها

۱. بررسیهای اکسلرود دربارهٔ پاگرفتن همکاری و تحول هنجارها (Axelrod 1984, 1986) حکایت از آن دارد که هنجارهای رفتاری وابسته به محیطی هستند که در آن به کار بسته می‌شوند. راهبردی چون «این به آن در» که همکاری را مشروط می‌سازد در برابر یک راهبرد غیرهمیارانه، رفتاری غیرهمیارانه را تجویز می‌کند. در واقع، جز در صورتی که بتوان به «آدمهای تنگ نظر» همکاری را آموخت – که مسلماً زمان زیادی می‌برد – راهبردهای غیرهمیارانه نوعاً راهبردهای همیارانه را به ناچار به راهبردهای غیرهمیارانه تغییر می‌دهند. همچنین، نک:

Behr, 1980; Dacey and Pendegraft, 1988.

۲. نویسندگان دیگری هم هستند که عناصری از هر دو مدل هنجاری و ساختاری را با هم در نظر گرفته‌اند (برای نمونه: Rummel 1979, vol.4; Rummel, 1983). لیک (Lake 1992) معتقد است که هر دولتی که به لحاظ ساختاری دست و بالش بسته باشد قطعاً کمتر جنگ طلب و توسعه طلب خواهد بود. حکم وی در مورد انواع محدودیتهای ساختاری نیرومند ناشی از نهادهای مرکزی یا فدرال قطع نظر از مردم سالار بودن یا نبودن دولت صادق خواهد بود.

۳. یک تلاش برای به آزمون کشیدن آنها در نظام امروزی که به نتیجه قاطعی هم نرسیده است Morgan and Schwebach, 1992 است. دربارهٔ دیگر نظامهای سیاسی نک:

Russett and Antholis, 1992, Ember, Ember, and Russett, 1992.

۴. برای ملاحظه بحث مستوفی تری دربارهٔ رابطه مفروض میان این سه عامل و صلح مردم سالارانه، نک: Maoz and Russett, 1992

۵. منظور از اتحاد غیرمستقیم حالتی است که دولتهای الف و پ با هم متحد نیستند ولی هر دو با دولت ب اتحاد دارند. منظور داشتن اتحاد غیرمستقیم به عنوان عامل محدودکننده جنگ از این استدلال واقع‌گرایان ساختاری ریشه می‌گیرد که دولتهایی که دشمن مشترکی دارند به جنگ هم نمی‌روند (برای نمونه: Mearsheimer, 1990, 50-51).

۶. در این تحلیل، غالباً شمار واقعی موارد بسیار کمتر است زیرا داده‌های لازم در مورد برخی متغیرها و سالها وجود ندارد.

۷. این پنج سطح عبارتند از عدم اختلاف، تهدید به کاربرد زور، نمایش قدرت، توسل به زور، و جنگ (Gochman and Maoz, 1984, 587).

۸. در کل دوره ۱۹۸۶-۱۸۰۰ همبستگی میان مردم سالاری و استبداد برابر با $r = -0.07$ و $p < 0.001$ و برای دوره ۸۶-۱۹۴۶ برابر با $r = -0.74$ و $p < 0.001$ است.

۹. افزودن عدد ۱ مانع از آن می‌شود که وقتی دو دولت امتیازات یکسانی دارند مخرج کسر صفر شود.

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۶۷

$$N = ۳۰,۰۴۹ \text{ و } p < ۰/۰۰۱ \text{ و } \gamma = ۰/۵۸, \tau_{b} = ۰/۴۸. ۱۰$$

۱۱. چون یکی از متغیرهای به کار رفته در تنظیم شاخص محدودیتهای ساختاری در تهیه شاخص مردم سالاری - استبداد در طبقه بندی اصلی نقشی اساسی داشته است (Gurr, Jaggers, and Moore, 1989) انتظار داشتیم میان شدت محدودیتها و میزان مردم سالار بودن دولت نوعی همبستگی پیدا کنیم. ولی از آنجا که در تعیین هر دوی این شاخصها عناصر دیگری هم دخیلند عملاً همبستگی ملایمی میان دو سنج پیوسته وجود دارد ($r = ۰/۷۶$, $p < ۰/۰۰۱$ ؛ برای سنجهای ناپیوسته داریم $\tau_{b} = ۰/۷۲$, $p < ۰/۰۰۱$).

این به ما امکان می دهد تا بدون بروز مشکل جدی از لحاظ همبستگی خطی چندگانه، از این دو سنج در یک تحلیل واحد بهره بگیریم. اعتبار این سنج را از طریق تعیین همبستگی جداگانه آن با شاخصهای سه گانه مورگان و کمبل (Morgan and Campbell, 1991) مشخص ساخته ایم: روش انتخاب قوه مجریه، محدودیتهای تصمیم گیری و شدت رقابت سیاسی. میزان این همبستگی با در نظر گرفتن $p < ۰/۰۰۱$ و $N = ۴۴۷۲$ کشور - سال، به ترتیب عبارت بود از $\gamma = ۰/۷۲$, $\tau_{c} = ۰/۴۶$ برای شاخص اول، $\gamma = ۰/۸۰$ و $\tau_{c} = ۰/۶۳$ برای شاخص دوم و $\gamma = ۰/۵۱$ و $\tau_{c} = ۰/۶۶$ برای شاخص سوم.

۱۲. داده های موجود تنها مربوط به دوره ۸۲-۱۹۴۸ است و همین، تعداد سالهایی را که می توان به کمک این سنج به تحلیل گذاشت محدود می سازد. معمولاً در این داده ها خشونت سیاسی موجود در مردم سالاریها و دیگر دولتهای واقع در «مرکز» نظام سیاسی جهان بیش از خشونت سیاسی موجود در دولتهای غیرمردم سالار و دیگر دولتهای پیرامونی (که در آنها اطلاعات سرکوب می شود و مطبوعات توجه کمتری به آنها دارند) گزارش شده است. از این گذشته دولتهای بسیار سرکوبگر قادرند جلوی بروز بیشتر خشونت های ضد رژیم را بگیرند. نک: Duvall and Shamir, 1980.

۱۳. رویدادهای همیارانه را به عنوان نوع رویداد $COOP = ۸$ قلمداد کرده ایم. رویدادهای ستیزآلود را به عنوان (رویداد - ۸) $CONFLICT = -۱$ اضافه کرده ایم. بدین ترتیب توانسته ایم به همیارانه ترین رویدادها مقادیر همیارانه بالا و به ستیزآلودترین رویدادها مقادیر ستیزآلود بالا نسبت دهیم. داده های طرح پژوهشی «پایگاه اطلاعاتی ستیز و صلح» تنها برای سالهای ۷۸-۱۹۴۸ موجود است.

۱۴. از آنجا که داده های اقتصادی ما تنها دوره ۸۴-۱۹۵۰ را پوشش می دهد زوج دولت - سالهایی که برای تحلیل با این متغیر (و متغیر ثروت) وجود دارد کمتر از زوج دولت - سالهایی است که داده های ناظر بر درگیری درباره آنها در دست است. این متغیر باعث می شود که تعداد بسیار زیادی از موارد به واسطه میانگین گیری زمانی سطوح رشد که تعیین آن برای هر دولت نیازمند سه داده سالانه معتبر است از تحلیل کنار گذاشته شود.

۱۵. داده های ناظر بر اتحادها در طرح پژوهشی «همبسته های جنگ» را ال نند سابروسکی از کالج رودز بازنگري و روزآمد کرده و در اختیار ما قرار داده است. از این گذشته مائوز داده های طرح «همبسته های

جنگ» را از پیوست کتاب اورن (Oren, 1990) روزآمد و منقح کرده است.

۱۶. ما این داده‌ها را به ترتیبی که در نوشته خودمان (Maoz and Russett, 1992) آمده است به کار گرفته‌ایم. مجموعه اصلی داده‌های طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» به ۱۹۸۲ ختم می‌شد که مائوز آن را تا ۱۹۸۶ روزآمد و منقح کرد و سپس با نمونه روزآمد و منقح شده به دست چارلز گوشمن (که داده‌هایش و گونه‌شناسی مشابه وی در Bremer, 1992 آمده است) به مقایسه گذاشت.

۱۷. از آنجا که مشخص شد هر یک از عوامل دیگر غیر از نوع رژیم دولت که در مرحله نخست به بررسی گذاشتیم تأثیر برجسته‌ای بر احتمال بروز منازعه میان یک زوج دولت دارد این عامل را در این مرحله نیز کنترل کرده‌ایم. هدف ما از این کار محرز ساختن این مسئله بوده که رابطه میان هر یک از دو مدل مورد بحث و پاگیری یا تشدید جنگ رابطه بی‌پایه‌ای نبوده است.

۱۸. مکاتبه شخصی با بروس بوئنودمیشکیتا در سال ۱۹۹۲؛ مقایسه کنید با:

Bueno de Mesquita and Lalman, 1992, 281-82.

۱۹. از کریستوفر آخن به خاطر توصیه‌ای که درباره برخورد با این مشکل کرد سپاسگزاریم.

۲۰. درخصوص استفاده از تحلیل لجستیکی در مورد متغیرهای تابع چندارزشی نک:

Fienberg, 1980 and Hosmer and Lemondshow. 1989.

نتایج مندرج در برخی جدولها با نتایجی که پیش‌تر توسط مائوز و راست در اثر روبه‌رو محاسبه و گزارش شده است اندکی تفاوت دارد: Russett, 1993, chap.4.

۲۱. متغیر رشد را به واسطه اینکه تعداد زیادی از موارد را حذف می‌کند در این دسته از تحلیلها منظور نکرده‌ایم. بطور مشخص وارد ساختن سنجه رشد در کنار متغیر درگیری سیاسی داخلی یا متغیر اعدامهای سیاسی در یک معادله، از تعداد زوج دولتهای متنازع ۶۵ درصد می‌کاهد و بدین واسطه توزیع متغیر تابع را به شکل قابل توجهی مخدوش می‌سازد.

۲۲. با استفاده از آمار مرگ و میر ناشی از خشونت سیاسی به عنوان شاخص هنجارهای مردم‌سالارانه یک دسته تحلیلهای دیگر نیز انجام داده‌ایم که اساساً به همان نتایج مندرج در جدول ۳ ختم شده است. همین گفته درباره نتایج مندرج در جدول ۵ هم صدق می‌کند.

منابع

- Axelrod, Robert, *The Evolution of Cooperation*. New York: Basic Books (1984).
- Axelrod, Robert, "An Evolutionary Theory of Norms." *American Political Science Review* 80 (1986), pp. 1095-1112.
- Azar, Edward, E., "The Conflict and Peace Data Bank (COPDAB) Project." *Journal of Conflict Resolution* 24 (1980), pp. 379-403.
- Banks, Arthur, *Cross-National Time-Series Data File*. Binghamton: State University of New York (1986).
- Behr, Roy, L., "Nice Guys Finish Last... Sometimes." *Journal of Conflict Resolution* 25 (1980), pp. 289-300.
- Brecher, Michael and Jonathan Wilkenfeld, *Crisis in the Twentieth Century*. New York: Pergamon (1989).
- Brecher, Michael, Jonathan Wilkenfeld and Sheila Moser, *Handbook of International Crises*. New York: Pergamon (1988).
- Bremer, Stuart, "Dangerous Dyads: Conditions Affecting the Likelihood of Interstate War, 1816-1965." *Journal of Conflict Resolution* 36 (1992), pp. 309-41.
- Bueno de Mesquita, Bruce, and David Lalman, *War and Reason*. New Haven: Yale University Press (1992).
- Chan, Steve, "Mirror, Mirror, on the Wall ... Are the Freer Countries More Pacific?" *Journal of Conflict Resolution* 28 (1984), pp. 617-64.
- Dacey, Raymond and Norman Pende-graft, "The Optimality of Tit-for-Tat." *International Interactions* 15 (1988), pp. 45-64.
- Dixon, William, J., "Democracy and the Management of International Conflict." *Journal of Conflict Resolution* 37 (1993), pp. 42-68.
- Doyle, Michael, "Liberalism and World Politics." *American Political Science Review* 80 (1986), pp. 1151-61.
- Duvall, Raymond and Michal Shamir, "Indicators from Errors: Cross-National Time-Series Measures of Repressive Dispositions of Governments." In *Indicators Systems for Political, Economic, and Social Analysis*, ed. Charles L. Taylor,

- Cambridge, MA: Oelgeschlager, Gunn and Hain (1980).
- Eckstein, Harry, S. and Ted Robert Gurr, *Patterns of Authority: A Structural Basis for Political Inquiry*. New York: Wiley-Interscience (1975).
- Ember, Carol, R., Melvin Ember and Bruce Russett, "Peace between Participatory Polities: A Cross-National Test of the 'Democracies Rarely Fight Each Other' Hypothesis." *World Politics* 44 (1992), pp. 573-93.
- Fienberg, Stephen, E., *The Analysis of Cross-Classified Categorical Data*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press (1980).
- Geller, Daniel, S. and Daniel M. Jones, "The Effect of Dynamic and Static Balances on Conflict Escalation in Rival Dyads." Presented at the annual meeting of the American Political Science Association, Washington (1991).
- Gochman, Charles, S. and Zeev Maoz., "Militarized Interstate Disputes. 1816-976." *Journal of Conflict Resolution* 29 (1984), pp. 585-615.
- Gurr, Ted Robert, "Persistence and Change in Political Systems." *American Political Science Review* 68 (1974) , pp. 1482-1504.
- Gurr, Ted Robert, Keith Jagers and Will Moore, *Polity II Handbook*, Boulder: University of Colorado Press (1989).
- Hildebrand, David, James Laing and Howard Rosenthal, *Prediction Analysis for Cross Classifications*. New York: Wiley (1977).
- Hosmer, David, W. Jr. and Stanley Lemonsnow, *Applied Logistic Regression Analysis*. New York: Wiley (1989).
- Huth. Paul and Bruce Russett, "General Deterrence between Enduring Rivals: Testing Three Competing Models." *American Political Science Review* 87 (1993), pp. 61-73.
- Lake, David, "Powerful Pacifists: Democratic States and War." *American Political Science Review* 86 (1992), pp. 24-37.
- Leng, Russell, "Reciprocating Influence Strategies and Success in Interstate Crisis Bargaining," *Journal of Conflict Resolution* 37 (1993), pp. 3-41.
- Levy, Jack, S. "Domestic Politics and War." *Journal of Interdisciplinary History* 18 (1988), pp. 345-69.

علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه / ۱۷۱

- Maoz, Zeev, "Joining the Club of Nations: Political Development and International Conflict, 1816-1976." *International Studies Quarterly* 33 (1989), pp. 199-231.
- Maoz, Zeev and Nasrin Abdolali, "Regime Type and International Conflict, 1816-1976." *Journal of Conflict Resolution* 33 (1989). pp. 3-35.
- Maoz, Zeev and Bruce Russett, "Alliances, Wealth, Contiguity and Political Stability: Is the Lack of Conflict Between Democracies and Statistical Artifact?" *International Interactions* 17 (1992). pp. 245-67.
- Mearsheimer, John J., "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War." *International Security* 15 (1990), 00. 5-56.
- Morgan, T., Clifton and Sally Howard Campbell, "Domestic Structure, Decisional Constraints, and War," *Journal of Conflict Resolution* 35 (1991), pp. 187-211.
- Morgan, T., Clifton and Valerie Schwebach, "Take Two Democracies and Call Me in the Morning: A Prescription for Peace?" *International Interactions* 17 (1992), pp. 305-20.
- Most, Benjamin and Harvey Starr, *Inquiry, Logic, and International Politics*. Columbia: University of South Carolina Press (1989).
- Oren. Ido, "The War Proneness of Alliances." *Journal of Conflict Resolution* 34 (1990), pp. 208-33.
- Ray, James Lee, *Global Politics*. 5th ed. Boston: Houghton Mifflin (1992).
- Rummel, Rudolph, J., *Understanding Conflict and War*. Beverly Hills: Sage (1979).
- Rummel, Rudolph, J., "Libertrianism and International Violence." *Journal of Conflict Resolution* 27 (1983), pp.27-71.
- Russett, Bruce, *Controlling the Sword*. Cambridge: Harvard University Press (1990).
- Russett, Bruce, *Grasping the Democratic Peace: Principles for a post-Cold War World*. Princeton: Princeton University Press (1993).
- Russett, Bruce and William Antholis. "Do Democracies Rarely Fight Each Other? Evidence from the Peloponnesian War." *Journal of Peace Research* 29 (1992).
- Russett, Bruce and Harvey Starr, *World Politics: The Menu for Choice*. 4th ed. New York: Freeman (1992).
- Singer, J. David, Stuart Bremer and John Stuckey, "Capability Distribution, Uncertainty,

- and Major Power War, 1820-1965." In *Peace, War, and Numbers*, ed. Bruce M. Russett. Beverly Hills: Sage (1972).
- Singer, J. David and Melvin Small, "Alliance Aggregation and the Onset of War, 1816-1965." In *Quantitative International Politics*, ed. J. David Singer. New York: Free Press (1968).
- Siverson, Randolph, "The Escalation of Disputes and the Outbreak of War." Presented at the Advances in the Scientific Study of International Conflict Conference, Washington (1991).
- Small Melvin and Singer, J. David, "The War Proneness of Democratic Regimes." *Jerusalem Journal of International Relations* 1 (1976), pp. 41-64.
- Summers, Robert and Alan Heston, "A New Set of International Comparisons of Real Product and Prices: Estimates for 130 Countries, 1950-1984." *Review of Income and Wealth* 34 (1988), pp. 1-26.
- Taylor, Charles, L. and David A. Jodice, *World Handbook of Political and Social Indicators*. 3rd ed. New Haven: Yale University Press (1983).
- Weede, Erich, "Extended Deterrence by Superpower Alliance." *Journal of Conflict Resolution* 27 (1983), pp. 231-54.
- Weede, Erich, "Democracy and War Involvement." *Journal of Conflict Resolution* 28 (1984), pp. 649-64.

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاری‌ها می‌شود^۱

جان اوئن^۲

از *International Security* 19(2)(1994): pp. 87-125

این گزاره که مردم سالاری‌ها هیچ‌گاه به جنگ هم نمی‌روند یا به ندرت چنین می‌کنند تقریباً به یک حقیقت بدیهی تبدیل شده است. «صلح مردم سالارانه» به دلایل چندی نگاه‌ها را به خود جلب کرده است. به گفته یکی از پژوهشگران، صلح مردم سالارانه «نزدیک‌ترین چیزی است که در بررسی روابط بین‌الملل به یک قانون تجربی داریم» [۱]. این پدیده، تعارض آشکاری با واقع‌گرایی به عنوان مکتب اصلی بررسی‌های امنیتی دارد و به صورت یکی از اصول مسلم سیاست خارجی ایالات متحده درآمدہ است. کلیتون رئیس جمهور ایالات متحده در نطق وضعیت اتحادیه در سال ۱۹۹۴ اعلام کرد که «مردم سالاری‌ها به یکدیگر حمله نمی‌کنند» و منظورش این بود که «در نهایت، بهترین راهبرد برای تضمین امنیت خودمان و برقراری صلحی بادوام، پشتیبانی از پیشرفت

۱. مقاله حاضر تحت نظارت مرکز امور بین‌الملل دانشگاه هاروارد تهیه شده است. نویسنده مایل است از مؤسسه بررسی‌های راهبردی اولین به خاطر حمایت‌های سخاوتمندانه آن سپاسگزاری نماید. همچنین مایلیم از رابرت آرت، مایکل دِش، ژیل مروم، دنیل فیلیپو، رَندل شولر، و دیوید اسپرو به خاطر نظرانی که درباره نسخه پیشین این مقاله ابراز داشتند سپاسگزاری نمایم.

۲. جان ام اوئن (John M. Owen) همکار تحقیقاتی مرکز امنیت بین‌الملل و کنترل تسلیحات در دانشگاه استنفورد است.

مردم‌سالاری در دیگر نقاط است». کلینتون گسترش مردم‌سالاری را «سومین ستون» سیاست خارجی خویش خوانده است [۲].

اما گزاره صلح مردم‌سالارانه دست‌کم از سه جهت آسیب‌پذیر است. نخست، این گزاره حاوی دو ابهام ذاتی است: چه تعریفی از مردم‌سالاری داریم؟ جنگ را چه می‌دانیم؟ لغزنده و دشوار بودن این دو اصطلاح ما را به وسوسه همان‌گویی می‌اندازد: اینکه آنها را چنان تعریف کنیم که گزاره یاد شده معتبر بماند. درواقع، برخی از کسانی که این گزاره را معتبر نمی‌دانند مدعی‌اند مردم‌سالاریها بارها به جنگ با هم برخاسته‌اند [۳]. اشکال دوم گزاره صلح مردم‌سالارانه این است که عدم وقوع جنگ میان مردم‌سالاریها حتی اگر صحت داشته باشد چیز شگفت‌انگیزی نیست. جنگ چنان پدیده نادر است که علت صلح مردم‌سالارانه می‌تواند تصادف محض باشد درست همان‌طور که مثلاً می‌تواند علت عدم وقوع جنگ میان دولتهایی باشد که نام آنها با حرف ک شروع می‌شود [۴]. انتقاد سوم اشاره به این دارد که صلح مردم‌سالارانه فاقد مبنای نظری متقاعدکننده‌ای است. هیچ کس نمی‌تواند با اطمینان بگوید که چرا مردم‌سالاریها به جنگ با هم بر نمی‌خیزند ولی با دولتهای غیرمردم‌سالار می‌جنگند [۵]. بی‌اطلاعی ما از سازوکار علی صلح مردم‌سالارانه بدین معنی است که نمی‌توانیم از واقعی بودن این صلح مطمئن باشیم. چه بسا صلح مردم‌سالارانه یک پی‌پدیده^۱ یعنی نتیجه فرعی متغیرهای علی دیگری چون همانهایی باشد که نظریه‌های واقع‌گرایانه سیاست بین‌الملل مطرح می‌سازند [۶].

در مقاله حاضر با تلاش برای برطرف ساختن همین مشکل آخر، از گزاره صلح مردم‌سالارانه دفاع می‌کنم. من این ادعا را رد نمی‌کنم که گزاره یاد شده همان‌گویانه و حشوآمیز است هرچند شایان توجه است که بیشتر نظریه‌پردازان صلح مردم‌سالارانه در

1. epiphenomenon

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می‌شود / ۱۷۵

تعاریف‌شان دقت و وسواس به خرج می‌دهند و منتقدان‌شان نیز در برابر وسوسه همان‌گویی آسیب‌پذیرند. همچنین ادعای «تصادف محض» را نیز کنار می‌گذارم مگر برای آنکه به همراه هواداران این نظر خاطرنشان سازم که ظاهراً احتمال هم‌صف شدن مردم سالاریها با یکدیگر نیز بیشتر است. به جای اینها مدعی هستم که اندیشه‌های لیبرال سبب می‌شود مردم سالاریهای لیبرال تمایل به درگیری با هم نداشته باشند ولی آنها را به جنگ با دولتهای غیرلیبرال وامی‌دارد. این ادعا حاصل به آزمون کشیدن گزاره‌های برگرفته از نظریه‌های موجود صلح مردم سالارانه [۷] با توجه به موارد تاریخی و سپس دستمایه قراردادن نتایج حاصل برای صورت‌بندی یک نظریه تازه است. موارد تاریخی یادشده بحرانهایی هستند که از ۱۷۹۰ تا جنگ جهانی اول بروز کرده و با تهدید جنگ همراه بوده‌اند و پای ایالات متحده نیز در آنها در میان بوده است [۸].

طبق تعریف من، مردم سالاری لیبرال دولتی است که مصداق اندیشه‌های لیبرالی است، دولتی که لیبرالیسم ایدئولوژی مسلط آن است و شهروندان در آن قدرت اعمال نفوذ بر تصمیمات را دارند. به دیگر سخن، مردم سالاریهای لیبرال دولتهایی هستند که اندیشه‌های لیبرالی حضور آشکاری در آنها دارد و به آزادی بیان و برگزاری انتخابات رقابتی منظم برای تعیین مقامهایی که اختیار اعلام جنگ را دارند اهمیت می‌دهند. ادعای من این است که ایدئولوژی و نهادهای لیبرال توأم با هم سبب برقراری صلح مردم سالارانه می‌شوند. لیبرالها اعتقاد دارند که در همه جا افراد اساساً مانند هم هستند و با پیگیری صیانت نفس و رفاه مادی در بهترین شرایط به سر خواهند برد. برای پیگیری این دو مهم به آزادی نیاز است و آزادی نیز در گرو برقراری صلح و آرامش است؛ اجبار و خشونت مخرب است. براین اساس، همه افراد نفع مشترکی در برقراری صلح دارند و جنگ را تنها به عنوان ابزار تحقق صلح لازم می‌دانند. به باور لیبرالها، مردم سالاریها پیگیر منافع راستین شهروندان خویشند و بنا به تعریف، صلح جو و درخور اعتمادند. دولتهای غیرمردم سالار چون پیگیر اهداف دیگری چون فتح و غلبه و غارت هستند می‌توانند

خطرناک باشند. بدین ترتیب لیبرالها اعتقاد دارند منافع ملی ایجاب می‌کند که مردم سالاریها با دیگر مردم سالاریها از در سازش درآیند ولی گاه نیز ایجاب می‌کند که با دولتهای غیرمردم سالار از در جنگ درآیند.

زمانی که لیبرالها بر سر کار باشند مناسبات دولت با دیگر مردم سالاریها هموار و بی‌تلاطم خواهد بود. ولی وقتی غیرلیبرالها زمام حکومت را به دست داشته باشند ممکن است مناسبات دولت ناهموار و پرتلاطم باشد. حتی در این حالت هم اگر تهدید جنگ با دولتی به میان آید که لیبرالهای مخالف حاکمان غیرلیبرال، آن را یک مردم سالاری دوست بینگارند باز لیبرالها با بهره گرفتن از آزادی بیان مقرر در قانون، مردم را در جهت جلوگیری از خصومت ورزی تهییج می‌کنند. رهبران غیرلیبرال قادر به گردآوردن مردم برای جنگ نیستند و از این می‌ترسند که مبادرت به جنگی که فاقد مقبولیت مردمی باشد موجب شکست آنها در انتخابات بعدی شود. از سوی دیگر، اگر بحران در روابط با دولتی بروز کند که غیرمردم سالار شناخته می‌شود ممکن است رهبران به سوی جنگ کشیده شوند.

استدلال بالا تفاسیر پیشین درباره صلح مردم سالارانه را از چند جهت بهبود می‌بخشد. نخست، ایدئولوژی لیبرال را در بستر برداشتی از منافع شخصی جای می‌دهد که خاص عصر روشنگری است. دوم، با گشودن «جعبه سیاه» دولت، نشان می‌دهد که چگونه حتی زمانی که خود دولتمردان، لیبرال نیستند ساختارهای مردم سالارانه اولویتهای لیبرالی را به قالب سیاستها می‌کشند. سوم، اهمیت برداشتها را در مدنظر می‌گیرد. برای آنکه استدلال من معتبر باشد باید لیبرالها دولت دیگر را یک دولت مردم سالار بشناسند. از این گذشته، استدلال من پاسخگوی برخی انتقادات وارد بر نظریه صلح مردم سالارانه نیز هست. این استدلال نشان می‌دهد که ناتوانی تنها ساختارها یا هنجارهای مردم سالارانه از تبیین صلح مردم سالارانه برهانی بر بی‌پایه بودن صلح مردم سالارانه نیست. نشان می‌دهد که چگونه رهبران غیرلیبرال مردم سالاریها می‌توانند

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۱۷۷

یکدیگر را تهدید کنند ولی شرایط داخلی دست آنها را از حمله به یکدیگر می بندد. با مدنظر قرارداد دادن برداشتهای بازیگران، استثنائات مفروض بر صلح مردم سالارانه را توضیح می دهد؛ برای نمونه جنگ ۱۸۱۲ زمانی درگرفت که تقریباً هیچ امریکایی انگلستان را یک مردم سالاری نمی دانست.

من بحث خودم را با مروری فشرده بر نظریه های پیشین صلح مردم سالارانه و تلاشهای صورت گرفته برای آزمودن آنها آغاز می کنم. سپس مبانی لیبرالیسم و ایدئولوژی سیاست خارجی حاصل از آن را به اختصار معرفی می کنم و در این مسیر به جست و جوی وجه برداشتی سازوکار علی می پردازم. در گام بعد تشریح می کنم که چگونه نهادهای مردم سالار احتمال تأثیرگذاری ایدئولوژی لیبرال بر سیاستها را در جریان بحرانهای آمیخته با تهدید به جنگ بالا می برند. سپس ادعای خودم را در چهار نمونه تاریخی نشان می دهم: بحران ۹۸-۱۷۹۶ فرانسه و امریکا و بحرانهای ۱۲-۱۸۰۳، ۶۳-۱۸۶۱ و ۹۶-۱۸۹۵ انگلستان و امریکا. پس از پاسخگویی به انتقادات منتقدان واقع گرای گزاره صلح مردم سالارانه، شیوه های ممکن برای تلفیق واقع گرایی و لیبرالیسم را معرفی می کنم. در پایان نیز این هشدار را مطرح خواهم ساخت که هرچند صلح مردم سالارانه پدیده ای واقعی است ولی تهدیدات مطرح برای خود لیبرالیسم بدین معنی است که لیبرالیسم طلایه دار قطعی صلح ابدی نیست.

تلاشهای پیشین برای تبیین صلح مردم سالارانه

نظریه های صلح مردم سالارانه را نوعاً به دو دسته نظریه های ساختاری و هنجاری تقسیم می کنند در تفسیرهای ساختاری، صلح میان مردم سالاریها نتیجه محدودیتهای نهادی موجود در مردم سالاریها معرفی می شود. رؤسای قوه مجریه در مردم سالاریها برای آغاز جنگ باید تأیید اعضای کابینه یا قوه مقننه و در نهایت تأیید رأی دهندگان را جلب کنند.

نظریهٔ هنجاری علت صلح مردم سالارانه را اندیشه‌ها یا هنجارهای مورد اعتقاد مردم سالاریها می‌داند. مردم سالاریها جنگیدن با یکدیگر را کاری ناعادلانه یا نسنجیده می‌دانند. آنها همان هنجار مصالحه را که در داخل مرزهای شان به آن خوبی نتیجه می‌بخشد در روابط با یکدیگر نیز به کار می‌بندند [۹].

روی هم رفته آزمونهای آماری این دو نظریه برتری آشکار یکی از آن دو را نشان نداده است [۱۰]. وانگهی، با اینکه بررسیهای کمی با مشخص ساختن همبستگیهای آماری موجود، بخش ضروری ارزیابی خود ما از این نظریه‌ها را نیز تشکیل می‌دهند ولی سرشت آنها به گونه‌ای است که نمی‌توانند کل ماجرا را بازگو کنند. نخست، غالباً در این بررسیها چاره‌ای نیست مگر به کارگیری متغیرهای نیابتی خاصی که با پدیدهٔ مورد سنجش چندین گام فاصله دارند [۱۱]. دوم، این بررسیها از روی روابط آماری موجود میان متغیرهای یادشده فرایندهایی را استنباط می‌کنند ولی مستقیماً به بررسی آن فرایندها نمی‌پردازند. غلبه بر این محدودیتها نیازمند توجه به فرایندهای عملی در موارد تاریخی یا «پیگردی فرایندها»^۱ است [۱۲]. به نوشتهٔ جوزف نای، صلح مردم سالارانه «به پیگردی از طریق بررسیهای موردی مشروح با هدف دریافت آنچه عملاً در نمونه‌های خاص رخ داده است نیاز دارد» [۱۳]. یکی از راههای انجام چنین آزمونهایی این است که پرسیم اگر نظریهٔ مورد بحث صحت داشته باشد در این صورت باید انتظار مشاهدهٔ چه چیز دیگری را داشته باشیم [۱۴]؟

من در جریان این‌گونه پیگردی فرایندها در دهها مورد تاریخی، مشکلاتی را در هر دو تفسیر ساختاری و هنجاری یافتم. دریافتم که ساختارهای مردم سالارانه به یک اندازه احتمال دارد دولتها را به جنگ بکشاند یا آنها را از جنگ بازدارد. کابینه‌ها، مجالس قانون‌گذاری و مردمان که آنها را محدودیتی برای رؤسای حکومتها می‌پنداریم غالباً

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۱۷۹

جنگ طلب تر از آن رؤسا هستند. دریافتم که نظریه هنجاری فراموش می کند برداشتها را مدنظر قرار دهد. دولتهایی که پژوهشگران امروزه آنها را مردم سالار می دانند غالباً در گذشته یکدیگر را مردم سالار نمی شناختند. از همین رو غالباً محدودیت هنجاری جنگ در آن زمان وجود نداشته است [۱۵].

این یافته ها نظریه صلح مردم سالارانه را بی اعتبار نمی سازد. از نظر منطقی، اینکه نه ساختارها و نه هنجارها به تنهایی قادر به تبیین صلح مردم سالارانه نیستند بدین معنی نیست که آنها توأم با هم قدرت تبیین این پدیده را ندارند. تمایز گذاشتن میان ساختارها و هنجارها در نوشته ها صرفاً برای سهولت تحلیل صورت می گیرد. اگر در جریان تعیین اینکه آیا خودرویی حرکت خواهد کرد یا نه بین موتور و سوخت آن تفکیک قائل می شویم و سپس درمی یابیم که هیچ یک از این دو به تنهایی برای به حرکت درآوردن خودرو کافی نیست نمی توانیم نتیجه بگیریم که خودرو قادر به حرکت نیست. این امکان وجود دارد که ایدئولوژی لیبرال برخی شهروندان را برضد جنگ با یک مردم سالاری برانگیزد و نهادهای مردم سالارانه امکان تأثیرگذاری این ایدئولوژی بر سیاست خارجی را فراهم سازد.

طبق دریافت من، برخی موارد تاریخی حکایت از این تأثیر تلفیقی دارند البته مشروط بر اینکه برداشتهای بازیگران را مدنظر قرار دهیم. برای نمونه، بیشتر امریکاییان در سده نوزدهم تفاوت اصلی را میان جمهوریها و پادشاهیها می دانستند نه میان مردم سالاریها و غیرمردم سالاریها. وقتی در ۱۸۷۳ ایالات متحده در ماجرای ویرجینیوس^۱ نزدیک بود با اسپانیا درگیر جنگ شود، بسیاری از امریکاییان از جمله وزیر امور خارجه آن کشور دقیقاً به آن دلیل که اسپانیا در آن زمان یک جمهوری بود صراحتاً خواستار صلح با آن دولت بودند [۱۶]. بار دیگر در ۱۸۹۲ وقتی بنجامین هریسون^۲ رئیس جمهور

1. Virginius

2. Benjamin Harrison

ایالات متحده در پی ماجرای بالتیمور^۱ از کنگره خواست تا برضد شیلی اعلام جنگ کند بسیاری از امریکاییان به این دلیل که شیلی یک جمهوری است با این نظر مخالفت کردند [۱۷].

این ملاحظات در تلفیق با شواهد کمی حکایت از آن دارد که صلح مردم سالارانه پدیده‌ای واقعی است که صرفاً به تبیین بهتری نیاز دارد. تحلیل چندمتغیره نشان می‌دهد که این پدیده زاده متغیری نیست که از قلم افتاده باشد. برمر، و مائوز و راست در بررسیهای جداگانه‌ای دریافته‌اند که مردم سالاری به عنوان یک متغیر مستقل پس از کنترل رشته قابل توجهی از متغیرهای رقیب، همچنان قدرت تبیین دارد. متغیرهای پیشنهادی مکتب واقع‌گرایی مانند قدرت نسبی، وضعیت اتحاد، و وجود یک قدرت چیره تأثیر مردم سالاری را منتفی نمی‌سازد [۱۸].

اما همان‌گونه که در پایان مقاله حاضر توضیح داده‌ام من ادعا نمی‌کنم که سیاست قدرتمندانه به هیچ وجه قدرت تعیین سیاستهای خارجی مردم سالاریهای لیبرال را ندارد. بلکه عامل دیگری - لیبرالیسم - را به میان می‌آورم که مردم سالاریها را به صلح با یکدیگر و جنگ با دولتهای غیرمردم سالار می‌کشاند. من با نگاه به درون دولت، برای آن دسته بررسیهایی که به دنبال وجوه سیستمی بین‌المللی صلح مردم سالارانه هستند بنیانهایی داخلی پیشنهاد می‌کنم [۱۹].

لیبرالیسم چونان علت صلح مردم سالارانه

اندیشه‌های لیبرالی سرچشمه - متغیر مستقل تعیین‌کننده - سیاستهای خارجی متفاوت مردم سالاریهای لیبرال است. این اندیشه‌ها دومتغیر واسطه یعنی ایدئولوژی لیبرال و نهادهای مردم سالار داخلی را به میان می‌آورد که به سیاست خارجی شکل می‌بخشند.

1. Baltimore

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۱۸۱

ایدئولوژی لیبرال مانع جنگیدن با مردم سالاریهای لیبرال می شود ولی گاه جنگ با دولتهای غیرلیبرال را ایجاب می کند. نهادهای مردم سالار این امکان را فراهم می سازند که این محرکها بر سیاست خارجی و روابط بین الملل تأثیر بگذارند [۲۰].

اندیشه های لیبرال

لیبرالیسم، عام نگر و سهل گیر است. نظریه سیاسی لیبرال مانند نظریه های هابز، لاک، روسو و کانت نوعاً از تصور انسانهایی انتزاعی در وضع طبیعی که در آن این انسانهای انتزاعی با هم برابرند آغاز می شود. به باور لیبرالیسم با اینکه ممکن است باورها و فرهنگها با هم تفاوت داشته باشد همگان نفعی بنیادی در صیانت نفس و رفاه مادی دارند [۲۱]. بر این اساس، میان همه افراد نوعی همخوانی منافع وجود دارد. برای تحقق این همخوانی باید هر فرد اجازه داشته باشد تا آنجا که مانع آزادی دیگران نشود پیگیر ترجیحات خویش باشد. از این رو مردمان باید با سهل گیری در قبال هم و خودداری از اجبار و خشونت با یکدیگر همکاری کنند [۲۲]. چون منافع راستین افراد با یکدیگر همخوانی دارد هرچه مردمان از آزادی بیشتری برخوردار باشند همگان رفاه بیشتری خواهند داشت. لیبرالیسم، جهانی است و فرض را بر این می گذارد که همه افراد و نه صرفاً برخی اتباع دولت خودی باید آزاد باشند. لازم نیست محرک گسترش لیبرالیسم، نوع دوستی باشد. همکاری کاملاً به نفع شخصی هر فرد است [۲۳]. در یک کلام، هدفهای لیبرالیسم، زندگی و مالکیت است و ابزار حصول این اهداف، آزادی و تساهل. اما لیبرالها اعتقاد دارند که همه افراد یا ملتها آزاد نیستند. آزادی نیازمند دو چیز است. نخست، اشخاص و ملتها باید خودشان روشن اندیش و از منافع خودشان و نحوه تأمین آنها آگاه باشند [۲۴]. دوم، باید مردمان تحت نهادهای سیاسی روشن اندیش به سر برند که اجازه دهد منافع راستین شان به سیاست شکل بخشد [۲۵]. لیبرالها در این مورد

که نهادهای سیاسی روشن‌اندیش کدامها هستند با هم اختلاف نظر دارند. کانت بر تفکیک کامل و دقیق قوه مجریه از قوه مقننه تأکید دارد [۲۶]. از دید بیشتر امریکاییان سده نوزدهم تنها جمهوریه‌ها (رژیمهای غیرسلطنتی) «مردم‌سالاری» یا «کشورهای آزاد» شناخته می‌شدند [۲۷]. امروزه معمولاً غریبان به دولتهایی اعتماد دارند که امکان رقابت سیاسی معنادار را فراهم ساخته باشند. شرط محوری تمامی این معیارها این است که مردمان نوعی اهرم اعمال نفوذ بر حکمرانان داشته باشند. به دیگر سخن، جمهوریه‌های سده نوزدهم و مردم‌سالاریهای لیبرال امروزی در یک هدف گوه‌ری لیبرال یعنی جلوگیری از بیداد نسبت به آزادی فرد شریکند.

ایدئولوژی سیاست خارجی لیبرال

لیبرالیسم به گونه‌ای ایدئولوژی راه می‌برد که میان دولتها اساساً بسته به نوع رژیم آنها تفاوت قائل می‌شود: هنگام ارزیابی هر دولت، لیبرالیسم نخست می‌پرسد که آیا دولت یادشده یک مردم‌سالاری لیبرال هست یا نه [۲۸]. این با برخورد نولیبرالیسم که براساس تواناییها میان دولتها فرق می‌گذارد تفاوت آشکار دارد. لیبرالیسم از این لحاظ که نگاه خود را متوجه ویژگیهای دیگری غیر از قدرت می‌سازد به بیشتر دیگر نظامهای اندیشه بین‌المللی از جمله کمونیسم، فاشیسم و سلطنت‌طلبی شباهت دارد [۲۹].

اما لیبرالیسم بیش از این دیگر نظامهای فکری نسبت به دولت هم‌نوع خود تساهل روا می‌دارد. همین که لیبرالها دولت بیگانه‌ای را به عنوان یک مردم‌سالاری لیبرال پذیرفتند قاطعانه با جنگ با آن دولت مخالف می‌ورزند. این منطق از مفروضات لیبرالی برمی‌خیزد. در صورت برابر بودن سایر شرایط، مردم بدون جنگ وضع بهتری خواهند داشت زیرا جنگ پرهزینه و خطرناک است. تنها زمانی دعوت به جنگ می‌شود که اهداف لیبرالی را برآورد - یعنی زمانی که به احتمال قریب به یقین سبب تقویت صیانت

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۱۸۳

نفس و رفاه شود. و تنها زمانی چنین است که دشمن، یک مردم سالاری لیبرال نباشد. اعتقاد بر آن است که مردم سالاریهای لیبرال منطقی، پیش بینی پذیر و درخور اعتمادند زیرا منافع راستین شهروندان شان که با منافع راستین همه افراد در سراسر جهان همخوانی دارد بر حکومت آنها سایه افکنده است. لیبرالها بر این باورند که نیت مردم سالاریهای لیبرال بیگانه را می شناسند و این نیت همواره در قبال دیگر مردم سالاریهای لیبرال نیاتی صلح جویانه است. در اینجا هم باز لازم نیست محرک لیبرالها عدالت خواهی باشد بلکه پیروی از منافع شخصی کفایت می کند [۳۰].

از سوی دیگر، دولتهای غیرلیبرال در نگاه نخست غیرمنطقی، پیش بینی ناپذیر و بالقوه خطرناک انگاشته می شوند. اینها دولتهایی هستند که یا خودکامگان زمام آنها را در دست دارند یا شهروندان شان افرادی روشن اندیش نیستند. ممکن است دولتهای غیرلیبرال پیگیر اهداف غیرلیبرالی چون فتح و غلبه، عدم تساهل یا تضعیف دیگران باشند. اما مردم سالاریهای لیبرال خودبه خود درگیر جهادی بی پایان با همه دولتهای غیرلیبرال نیستند. آنها معمولاً هزینه های لیبرال ساختن دولتی دیگر را فوق العاده سنگین می دانند زیرا غالباً دولتهای غیرلیبرال فوق العاده قدرتمندند [۳۱]. مردم سالاریهای لیبرال کاملاً از فتواها و مقتضیات سیاست قدرتمندانه آزاد نیستند.

اهمیت برداشتها. اما برای آنکه دولتی به جبهه صلح مردم سالارانه تعلق داشته باشد تنها داشتن شهروندانی روشن بین و نهادهایی مردم سالار و لیبرال کافی نیست: اگر دولتهای همسان آن، دولت یادشده را یک مردم سالاری لیبرال ندانند رفتاری در خور یک مردم سالاری لیبرال با آن نخواهند داشت. تاریخ موارد بسیاری را نشان می دهد که در آنها برداشتها سبب مختل شدن صلح مردم سالارانه شده است. برای نمونه، همان گونه که کریستوفر لین نشان می دهد با اینکه آلمانها تحت حکومت قانونی و لیبرال وایمار به سر می بردند فرانسه پس از جنگ جهانی اول آلمان را یک مردم سالاری لیبرال چون

خود نمی دانست. در سال ۱۹۲۳ از دید فرانسه واقعیت برجسته درباره آلمان این نبود که آن کشور یک قانون اساسی لیبرال داشت بلکه این بود که در آن کشور آلمانیهای زندگی می کردند که به تازگی ثابت کرده بودند تاریک اندیش ترین مردمان اروپا هستند و در آن سال هم از رعایت موافقت نامه های پرداخت غرامت سرباز می زدند [۳۲].

بدین ترتیب برای آنکه سازوکار لیبرالی مانع از آن شود که یک مردم سالاری لیبرال به جنگ دولتی بیگانه رود باید لیبرالها آن دولت را یک مردم سالاری لیبرال بشناسند. بیشترین تبیینهای ارائه شده درباره صلح مردم سالارانه فرض را بر این می گذارند که مردم سالاریها یکدیگر را باز می شناسند و براین اساس از جنگ با هم خودداری می ورزند؛ ولی پژوهشگران هرگز این فرض را به آزمون نکشیده اند [۳۳]. درواقع این فرض در اغلب موارد صادق نیست. امتناع از به حساب آوردن این واقعیت مانع از آن می شود که نوشته های ناظر بر صلح مردم سالارانه علت استثنائات آشکاری که بر این قاعده وجود دارد مانند جنگ ۱۸۱۲، جنگ داخلی امریکا و جنگ اسپانیا و امریکا را بفهمند [۳۴]. استدلال من این استثنائات آشکار را توضیح می دهد. همان گونه که در ادامه نشان داده ام در ۱۸۱۲ چون انگلستان یک پادشاهی بود بیشتر آمریکاییان آن را مردم سالار نمی شناختند. در ۱۸۶۱ نیز رواج برده داری در ایالات جنوبی مانع از آن می شد که لیبرالهای عضو اتحادیه ایالت های شمالی، کنفدراسیون جنوب را یک مردم سالاری بشناسند [۳۵]. در ۱۸۹۸ هم تقریباً هیچ آمریکایی پیدا نمی شد که اسپانیا را یک مردم سالاری بدانند. برای تعیین اینکه کدام دولتها به اتحادیه صلح جویان تعلق دارند به چیزی بیش از بررسی قوانین اساسی آنها نیاز است. باید دید خود لیبرالها چه تعریفی از مردم سالاری دارند.

شکاکان بی درنگ خواهند گفت که عنصر ذهنی مستتر در اصطلاحاتی چون «مردم سالاری» و «استبداد» بدین معنی است که مفاهیم یادشده نمی توانند علت مستقلى باشند. لیبرالها هر زمان خواستار جنگ باشند صرفاً دولت رقیب را یک دولت استبدادی

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۱۸۵

و هر زمان صلح بخواهند دولت دوست را یک مردم سالاری خواهند خواند. بر همین اساس وقتی امریکاییان در جنگ جهانی دوم نیازمند توجیه جنگ با آلمان دوشادوش اتحاد شوروی بودند جوزف استالین به «عمو جو» تبدیل شد.

اما در واقع مردم سالاری و استبداد کاملاً هم مفاهیمی ذهنی نیستند. لیبرالها در این خصوص که یک مردم سالاری به چه می ماند برداشتهای نسبتاً ثابتی دارند. در سده نوزدهم وقتی سایر دولتها نظام جمهوری اختیار می کردند بیشتر امریکاییان زبان به تحسین و تشویق می گشودند و مناسبات دوستانه ای را با آن دولتها پیش بینی می کردند. جدیدتر از آن، ایستار مردم سالاریهای غربی در قبال روسیه نشان دهنده قدرت مستقلی است که گسترش لیبرالیسم بر انتظار دشمنی دارد. کودتای ناموفق اوت ۱۹۹۱ و در پی آن فروپاشی اتحاد شوروی زرادخانه هسته ای گسترده شوروی را از میان برد ولی جیمز بیکر وزیر امور خارجه وقت ایالات متحده در ۵ فوریه ۱۹۹۲ اعلام کرد:

جنگ سرد پایان یافته است و اکنون بخت آن را داریم که صلحی مردم سالارانه، صلحی بادوام بر پایه ارزشهای مشترک - مردم سالاری و آزادی سیاسی و اقتصادی - را پی ریزیم. قدرت این ارزشها در روسیه و دیگر دولتهای نواستقلال مطمئن ترین بنیان برای صلح - و قوی ترین تضمین برای امنیت ملی خود ما - طی دهه های آینده خواهد بود [۳۶].

مردم سالاریهای غیرلیبرال. اهمیت ایدئولوژی لیبرال از روی دیگر استثنائات مفروض صلح مردم سالارانه پیداست. برای نمونه، اعلام جنگ مردم سالاریهای یونان برضد یکدیگر یک معماست [۳۷]. ولی توسیدید برای ما روشن می سازد که مردم آتن باستان لیبرال نبودند. آنها برای دلاوری و فتح و غلبه ارزشی بیش از صیانت نفس و رفاه قائل بودند. مردم کورینت به اسپارتهای طرفدار نظام الیگارشی می گفتند ما آرام تر از آتنیها هستیم که «بیش از حد و اندازه قدرت شان ماجراجویی می کنند و بیش از حد داوری شان

جسارت به خرج می دهند و به مخاطرات دلگرم و خوش بین اند... و اشغال پرزحمت دیگر کشورها کمتر از آرامش یک زندگی آرام در دسر دارد» [۳۸]. زندگی خوب از دید آتینها همان چیزی بود که چارلز تیلور به آن اخلاق جنگجویی می گوید [۳۹]. مطابق این جهان بینی، همه افراد در اساس یکسان نیستند و میان آنها هیچ گونه همخوانی منافع وجود ندارد [۴۰]. در نتیجه مردم سالاری باستان یک رژیم بی قرار، ماجراجو، و به دنبال فتح و غلبه دیگر کشورها بود که درخور اعتماد هیچ کس نبود.

در بسیاری از «مردم سالاریها»ی امروزی نیز نوع مشابهی از غیرلیبرالیسم مشهود است. مردمان بالکان در جوامعی سیاسی با حکومتهایی مردمی به سر می برند؛ اما آنان خود را اساساً افرادی انتزاعی نمی دانند بلکه براساس طبقه بندیهای مذهبی خود را تعریف می کنند: صربها مسیحیانی راست اندیش اند، کرواتها کاتولیکهایی پیرو کلیسای رمانند و بوسنیاییها مسلمانند. نبود وجوه مشترکی میان این مردمان به معنی عدم امکان صلح مردم سالارانه میان آنهاست. ایرانیان در کشوری زندگی می کنند که برای همه افراد بالغ حق رأی قائل است و در مجلس آن مباحثاتی جدی صورت می گیرد ولی آنان به جهان از پشت عینک لیبرالیسم که می گوید همه افراد با همکاری در جهت صیانت نفس و رفاه خودشان وضع بهتری خواهند داشت نگاه نمی کنند. سایر مردم سالاریهای نوپا مانند آنها که از ویرانه های اتحاد شوروی سربرداشته اند نیز ممکن است غیرلیبرال باشند. اگر چنین باشد صلح مردم سالارانه در آن بخش از دنیا سر بر نخواهد آورد.

نهادهای مردم سالار

ساختارهای داخلی هم که اولویتهای لیبرالی را به قالب سیاست خارجی می کشند زاده اندیشه های لیبرال هستند. لیبرالیسم در پی آن است که با تضمین سازگاری آزادی هر فرد با آزادی همگان همخوانی منافع میان افراد را فعلیت بخشد. براین اساس، لیبرالیسم

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۱۸۷

وجود ساختارهایی را ایجاب می کند که از حق خودگردانی یکایک شهروندان حمایت کنند. از لحاظ مقصودی که ما دنبال می کنیم مهم ترین این ساختارها آنهایی هستند که به شهروندان اهرمی برای اعمال نفوذ بر تصمیم گیران حکومتی می بخشند. آزادی بیان از آن رو ضروری است که به شهروندان امکان ارزیابی سیاستهای خارجی بدیل را می بخشد. انتخابات رقابتی و منظم از آن رو لازم است که به شهروندان امکان می دهد مقامهایی را که حقوق آنها را زیر پا گذاشته اند مجازات کنند. لیبرالیسم می گوید مردمی که جان و مال خود را در جنگ مایه می گذارند حق دارند که پیش از به راه افتادن جنگ از طریق نمایندگان منتخب شان طرف مشورت قرار گیرند [۴۱].

نهادهای مردم سالار. وقتی زمامداران حکومت به ایدئولوژی لیبرالی که جنگ با مردم سالاریهای لیبرال را ممنوع اعلام می کند باور داشته باشند نقش نهادهای مردم سالار صرفاً به این محدود می شود که این لیبرالها را بر سر کار آورند. از رؤسای جمهور لیبرال امریکا، تامس جفرسون و وودرو ویلسون بوده اند. این دو در صدد اجرای سیاستهای خارجی لیبرال از جمله برقراری روابط دوستانه با آن دولتهایی که خود لیبرال می دانستند و رویارویی با دولتهایی بودند که آنها را غیر لیبرال می شناختند.

اما این طور نیست که هر فرد در هر مردم سالاری لیبرال لزوماً پیرو ایدئولوژی لیبرال باشد. ممکن است برخی واقع گرای سیاسی باشند و قدرت را مهم تر از آزادی بدانند. شاید برخی دیگر صرفاً خواهان مناسبات حسنه با شرکای اقتصادی، قطع نظر از نوع رژیم آنها باشند [۴۲]. زمانی که غیر لیبرالهایی از این دست بر مردم سالاریهای لیبرال حکم رانند ممکن است کشور را به منازعه با سایر مردم سالاریهای لیبرال بکشانند. چنین امکانی از آن رو برای آنان وجود دارد که مردم عادی توجه چندانی به سیاست خارجی روزمره دولت خودشان ندارند.

نخبگان و سیاست خارجی روزمره. سیاست خارجی روزمره، عمدتاً قرقگاه نخبگان است. شهروندان عادی دلیل خوبی برای بی‌توجهی به مناسبات با دیگر کشورها دارند. از آنجا که مناسبات با بیشتر کشورها تأثیر ملموس چندانی بر یکایک شهروندان ندارد از توجه به آن سود چندانی انتظار نمی‌رود که ارزش صرف وقت داشته باشد [۴۳]. این مشکل اقدام جمعی بدان معناست که مردم، سیاست خارجی عادی را به نمایندگان خودشان وامی‌گذارند.

هنگام تدوین سیاست خارجی روزمره، نخبگان عمده‌ترین نفوذ داخلی را بر این نمایندگان اعمال می‌کنند. نمایندگان مردم و نخبگان با هم به قول جیمز روزناو رهبران افکار عمومی^۱ را تشکیل می‌دهند: افرادی «که به واسطهٔ موضعی که در اختیار دارند قادرند به‌طور منظم افکار و آرای ناظر بر هر موضوعی را چه در سطح محلی یا ملی به اشخاص نامعلومی که در بیرون از حوزهٔ شغلی آنان قرار دارند یا افکار و آرای ناظر بر چند دسته از موضوعات را به همقطاران حرفه‌ای نامعلوم‌شان منتقل سازند». این عده شامل «مقامهای حکومتی، تجار برجسته، کارکنان دولت، خبرنگاران و روزنامه‌نگاران، پژوهشگران، رؤسای انجمنهای حرفه‌ای، و گروههای نفوذ» می‌باشند [۴۴]. در مردم‌سالاریهای لیبرال اینان شامل لیبرالهای پروپاقرص هم می‌شوند که همواره خواهان وجود روابط حسنه با دیگر مردم‌سالاریهای لیبرال و غالباً خواستار رویارویی با دولتهایی هستند که خودشان آنها را غیرلیبرال می‌دانند. بدون اهرم نفوذی که توجه مردم در اختیار این نخبگان لیبرال می‌گذارد آنان هیچ مزیتی بر دیگر نخبگان مانند گروههای نفوذ ویژه ندارند [۴۵]. ممکن است بدین واسطه دولت با یک مردم‌سالاری لیبرال دیگر دچار بحران شود.

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۱۸۹

زمان تهدید به جنگ: نخبگان لیبرال و مردم. اما در مرحله ای که تهدید جنگ به میان می آید توجه به آن به نفع هر شهروندی است. جنگ به بهای جان و مال مردم تمام می شود و این هزینه های سنگین در سراسر جامعه احساس می شود. از این گذشته، جنگ به بسیج مردم نیاز دارد. آن دسته از دولتمردان و نخبگانی که خواستار جنگند باید افکار عمومی را مجاب سازند که جنگ ضروری است. در مردم سالاریها این کار نوعاً متضمن طرح این استدلال است که دولت رقیب یک مردم سالاری نیست. اما زمانی که لیبرالها پیشاپیش در این مورد اتفاق نظر داشته باشند که رقیب، یک مردم سالاری لیبرال است دولتمردان غیرلیبرال خواهان جنگ درمی یابند که قدرت بسیج مردم را ندارند.

علت این امر تا حدودی به این باز می گردد که رهبران افکار عمومی لیبرال به شدت با این کار مخالفت می ورزند. نخبگان لیبرال با بهره گیری از ابزارهایی که نهادهای داخلی در اختیار آنها می گذارد - رسانه ها، سخنرانیهای عمومی، گردهم آییها و مانند آن - مردم را به مخالفت با جنگ با سایر مردم سالاریهای لیبرال برمی انگیزند. اینان مانع می شوند که نخبگان غیرلیبرال مردم را به ضروری بودن جنگ مجاب سازند [۴۶]. دولتمردان غیرلیبرال درمی یابند که جنگ با یک مردم سالاری لیبرال برای مردم فوق العاده نامقبول است. وانگهی از این می ترسند که اگر به جنگ با یک مردم سالاری لیبرال دیگر روند در انتخابات بعدی شکست بخورند.

بدین ترتیب حتی دولتمردان غیرلیبرال هم ناچار می شوند مانند لیبرالها رفتار و بحران را به شکل مسالمت آمیز حل و فصل کنند [۴۷]. از آن سو، ممکن است در شرایطی لیبرالها خواستار جنگ با یک دولت غیرلیبرال شوند ولی دولتمردان غیرلیبرال مخالف چنین جنگی باشند. در این حال لیبرالها می توانند با استفاده از همان نهادهای مباحثه آزاد و تهدید به مجازات انتخاباتی رقیب، رهبران غیرلیبرال را وادار به جنگ سازند. این حالت در جنگ اسپانیا و امریکا مشهود بود [۴۸].

این بخش از استدلال من با پژوهشهای اخیر در باب افکار عمومی و سیاست

خارجی که نمایانگر وجود رابطه‌ای دیالکتیکی میان نخبگان، مردم عادی و سیاست‌گذاران است همخوانی دارد. برخی بررسیها نشان می‌دهد که پیش از تغییر سیاستها افکار عمومی تغییر می‌کند که این خود حاکی از آن است که دومی علت اولی است و نه برعکس [۴۹]. از این گذشته، یک بررسی جدید مشخص ساخته است که در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ مفسران و کارشناسان خبری تلویزیون بیشترین تأثیر را در تغییر جمعی افکار عمومی ایالات متحده داشته‌اند. برای نمونه، سخنان مفسران تلویزیونی دربارهٔ بحران ویتنام در ۱۹۶۹ و بحران خاورمیانه در ۱۹۷۴-۷۵ و ۱۹۷۷-۷۹ آشکارا افکار عمومی را تحت تأثیر قرار داد. این مفسران رسانه‌ها غالباً مخالف سیاست رسمی دولت بودند [۵۰]. این یافته‌ها بر روی هم حکایت از آن دارد که دست کم در ایالات متحده یک گروه نخبهٔ افکار عمومی گهگاه به مواضع مردم دربارهٔ مسائل شکل می‌بخشند و بدین ترتیب برای سیاست خارجی ایجاد محدودیت می‌کنند.

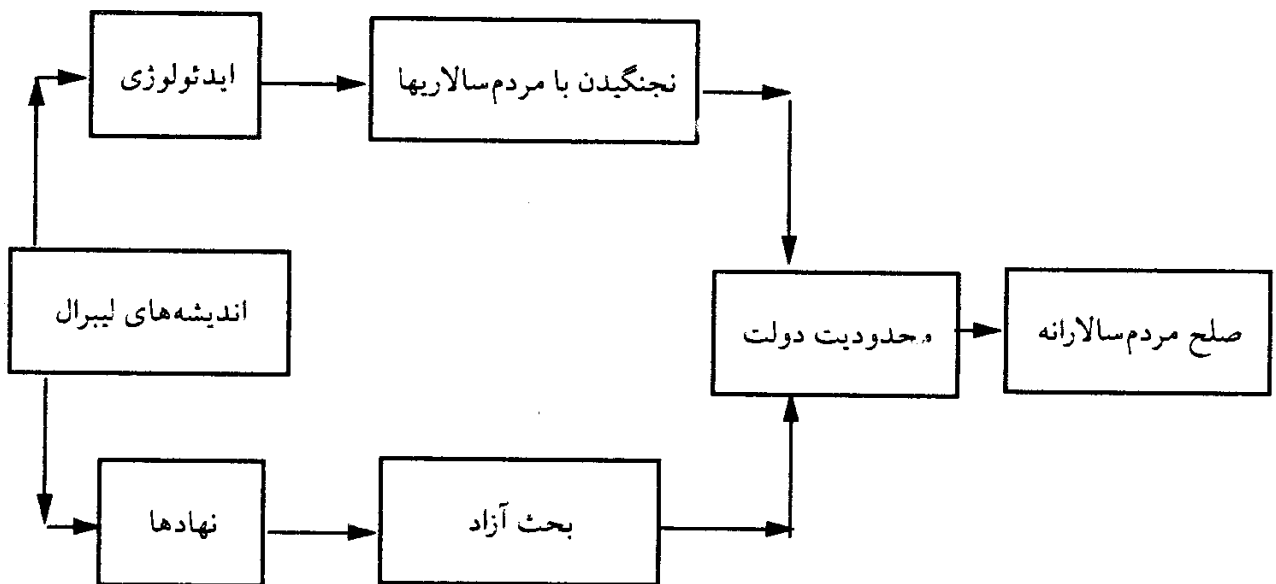
نمودار ۱ استدلال فوق را به تصویر می‌کشد. اندیشه‌های لیبرال متغیر مستقل است. این اندیشه‌ها به نوعی ایدئولوژی راه می‌برند که از جنگیدن با دیگر مردم‌سالاریهای لیبرال منع می‌کند و گاه خواستار جنگ با دولتهای غیرلیبرال می‌شود. اندیشه‌های لیبرال به نهادهای مردم‌سالار نیز راه می‌برند. آن ایدئولوژی و این نهادها توأم با هم مردم‌سالاریهای لیبرال را به سمت صلح مردم‌سالارانه سوق می‌دهند.

فرضیه‌های ناظر بر صلح مردم‌سالارانه

باز تکرار می‌کنم، بنابه تعریف من مردم‌سالاریهای لیبرال دولتهایی هستند که ایدئولوژی لیبرال بر آنها سایه افکنده است و هم در قانون و هم در عمل برای بحث آزاد و انتخابات رقابتی منظم اهمیت قائلند. ممکن است نشانه‌های غلبهٔ لیبرالیسم بر یک دولت، نشانه‌های نهادینی چون برابری همهٔ شهروندان در پیشگاه قانون یا نشانه‌های غیررسمی

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۱۹۱

مانند برجستگی استناد به آزادی فردی، صیانت نفس، و رفاه در مباحثات پیرامون حیات عمومی باشد. ممکن است برخی دولتهایی که دارای عناصر لیبرال هستند غیرمردم سالار باشند مانند انگلستان پیش از تصویب قانون بزرگ اصلاحات سال

نمودار ۱. سلسله علل صلح مردم سالارانه لیبرال

۱۸۳۲. همچنین ممکن است برخی دولتهای مردم سالار غیرلیبرال باشند مانند کنفدراسیون ایالات جنوبی امریکا در جریان جنگ داخلی آن کشور. همه مردم سالاریهای لیبرال از جنگیدن با هم خودداری نمی کنند. یک مردم سالاری لیبرال تنها از جنگیدن با دولتی خودداری می کند که خودش آن را دولتی لیبرال بداند.

سازوکاری علی همچون آنچه من تشریح کردم ممکن است از نظر منطقی منسجم ولی در عمل نادرست باشد. اکنون در صدد یافتن نشانه هایی برمی آیم که نشان دهد این سازوکار لیبرالی به راستی وجود دارد و اثر می بخشد. مانند برخوردی که با نظریه های پیشین درباره صلح مردم سالارانه داشتم می پرسم: اگر این استدلال معتبر باشد باید در فرایندهای سیاست خارجی مردم سالاریهای لیبرال انتظار مشاهده چه چیزی را داشته

باشیم؟ سپس این انتظارات یا فرضیه‌ها را با نمونه‌های تاریخی واقعی به آزمون می‌کشم. اگر فرضیه‌های یاد شده نادرست ازکار درآید - اگر تاریخ مؤید انتظارات ما نباشد - استدلال من نیز مانند استدلالهای پیشین نارسا خواهد بود [۵۱]. فرضیه‌هایی که گفتم اینهاست:

لیبرالها به دولتهایی که خود، آنها را لیبرال می‌دانند اعتماد می‌کنند و نسبت به دولتهایی که غیرلیبرال می‌شناسند بی‌اعتمادند. بنابه استدلال من، ایدئولوژی لیبرال دولتهای جهان را به دو دسته مردم‌سالاریهای لیبرال و دولتهای غیرلیبرال تقسیم می‌کند. مردم‌سالاریهای لیبرال چون در اهداف روشن‌بینانه‌ای چون صیانت نفس، رفاه مادی، و آزادی شریکند یکدیگر را درخور اعتماد و صلح‌جو می‌دانند. دولتهای تحت حکومت خودکامگان و دولتهایی که مردمان‌شان افرادی روشن‌اندیش نیستند جویای اهدافی غیرلیبرال هستند و بالقوه خطرناک شناخته می‌شوند.

زمانی که لیبرالها ببینند دولت بیگانه‌ای مطابق معیارهای خودشان به یک دولت لیبرال تبدیل شده است انتظار روابط مسالمت‌آمیز را با آن خواهند داشت. گرچه تعاریف مردم‌سالاری در گذر زمان و از جایی به جای دیگر تفاوت می‌کند ولی این تعاریف نسبتاً ثابت است و دلبخواهانه نیست. اگر دولتی که زمانی استبدادی شناخته می‌شده است نهادهای درستی اختیار کند یا لیبرالها در آن دست بالا پیدا کنند لیبرالهای دیگر دولتها به آن اعتماد بیشتری می‌کنند.

لیبرالها ادعا خواهند کرد که سایر مردم‌سالاریهای لیبرال هم همان اهداف خودشان را دنبال می‌کنند ولی دولتهای غیرلیبرال پیگیر اهداف متفاوتی هستند. بطور مشخص لیبرالها خواهند گفت که دولتهای مردم‌سالار لیبرال پیگیر حفظ موجودیت و رفاه شهروندان خویشند و دوستدار صلح و آزادی و اصل همکاری هستند. درباره دولتهای غیرلیبرال هم خواهند گفت که آنها به زیان منافع راستین شهروندان خود درصدد فتح و غلبه بر دیگر کشورها هستند، از صلح بیزار و خیانت پیشه‌اند.

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۱۹۳

لیبرالها در جریان بحران با دیگر دولتها ارزیابی خودشان را از آن دولتها تغییر نمی دهند مگر آنکه دولتهای یادشده نهادهای خویش را دگرگون سازند. زمانی که یک مردم سالاری لیبرال درگیر اختلاف با دولت دیگری است که خود آن را یک مردم سالاری لیبرال می داند لیبرالهای دولت نخست، نظر خود را تغییر نخواهند داد و آن را غیرلیبرال نخواهند دانست. به همین سان وقتی یک مردم سالاری لیبرال درگیر اختلاف با دولتی است که خود آن را غیرلیبرال می شناسد لیبرالهای آن یکباره تصمیم نخواهند گرفت که آن را دولتی لیبرال بدانند مگر آنکه نهادهای داخلی دولت دوم دگرگون شود (اگر این فرضیه از بوته آزمایش سرفراز بیرون نیاید صلح مردم سالارانه امری موهوم خواهد بود زیرا در عمل، سیاست قدرت یا نیروی دیگری تعیین کننده آن است که لیبرالها دولتهای بیگانه را چه بخوانند).

نخبگان لیبرال در جریان بحرانهای آمیخته با تهدید جنگ مردم را به هواداری از سیاستهای خویش برخوانند انگیخت. در جریان بحران با یک مردم سالاری لیبرال، لیبرالها با بهره گیری از رسانه ها و دیگر عرصه ها رهبران و مردم را به حل و فصل مسالمت آمیز بحران متقاعد می سازند. در بحران با یک دولت غیرلیبرال نیز لیبرالها اگر تشخیص دهند که جنگ برآورنده اهداف لیبرالی است مردم را به طرفداری از جنگ برخوانند انگیخت.

در جریان بحرانها، دولتمردان ناچار از پیگیری سیاستهای لیبرال خواهند بود. زمانی که مقامهای دولت، خود لیبرال باشند به سادگی راهی برای فروخواباندن بحران با مردم سالاریهای لیبرال خواهند یافت یا در صورتی که دولت مقابل دولتی غیرلیبرال باشد ممکن است به تشدید بحران دست زنند. زمانی هم که مقامهای دولت، افرادی لیبرال نباشند باز از سوی افکار عمومی که نخبگان لیبرال آن را برانگیخته اند تحت فشار خواهند بود که از جنگیدن با یک مردم سالاری لیبرال خودداری کنند یا اگر دولت بیگانه

دولتی غیرلیبرال باشد ممکن است به ورطه جنگ کشیده شوند.

چهار نمونه تاریخی

چهار نمونه تاریخی استدلال مرا روشن تر می سازد: مناسبات فرانسه و امریکا در سالهای ۹۸-۱۷۹۶ و روابط انگلستان و امریکا در سالهای ۱۲-۱۸۰۳، ۶۳-۱۸۶۱ و ۹۶-۱۸۹۵. اینها چهار نمونه از نمونه های دوازده گانه ای هستند که من استدلال خودم را از آنها نتیجه گرفته ام [۵۲]. دلیل انتخاب آن دوازده نمونه اولیه این بود که اولاً در همه آنها هویت یکی از دو دولت یعنی ایالات متحده ثابت بود. ایالات متحده در سراسر تاریخ خود تحت سلطه لیبرالیسم بوده و به انتخابات آزاد اهمیت می داده است. ثانیاً نمونه های انتخاب شده به گونه ای بود که برداشتها و نظامهای حکومتی دولت دوم در هر بحران امکان تغییر داشت. در برخی بحرانها امریکاییهای لیبرال قبلاً دولت بیگانه را لیبرال می دانستند، در برخی دیگر نه و در بعضی دیگر افکار عمومی دچار چنددستگی بود. وانگهی، در برخی نمونه ها دولت دوم تحت سلطه لیبرالیسم بود و انتخابات آزاد برگزار می کرد و در نمونه های دیگر نه. ثالثاً انتخاب دولتها از دوره پیش از سال ۱۹۴۵ این اجازه را به من می داد که تأثیر نظام دوقطبی و جنگ افزارهای هسته ای را که دو عامل قدرتمند پیچیده کننده هستند حذف کنم.

نمونه های چهارگانه یاد شده را نیز از آنرو دستچین کردم که درباره شان نوشته های فراوانی وجود دارد و ادعاهای من با توجه به آنها به سهولت قابل آزمون است. از این گذشته عوامل سببی مطرح در استدلال من در این چهار نمونه متفاوت است. من فرانسه سالهای ۹۸-۱۷۹۶ یا انگلستان سالهای ۱۲-۱۸۰۳ را مردم سالاری لیبرال نمی دانم ولی انگلستان سالهای ۶۳-۱۸۶۱ و سالهای ۹۶-۱۸۹۵ را چرا. همچنین نمونه های چهارگانه برگزیده اهمیت برداشتها در صلح مردم سالارانه را به روشنی نمایان

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۱۹۵

می سازند. بیشتر امریکاییان، انگلستان را چه در سالهای ۱۲-۱۸۰۳ یا سالهای ۶۳-۱۸۶۱ یک مردم سالاری لیبرال نمی شناختند؛ و بیشتر انگلیسیها ایالتهای شمالی امریکا را در سال ۱۸۶۱ لیبرال نمی دانستند ولی در پاییز سال ۱۸۶۲ نظر خود را تغییر دادند. افزون بر این، هر سه نمونه ای که به روابط انگلستان و امریکا مربوط می شود به عنوان شواهدی در رد نظریه صلح مردم سالارانه ذکر شده اند [۵۳].

بی پرده بگویم، نمی توان استدلالی را با نگاه به همان نمونه هایی به آزمون کشید که استدلال یاد شده از روی آنها ساخته شده است. چنین «آزمونی» به نفع آن استدلال، جانبدارانه است. آزمون راستین، نیازمند نمونه های تازه است. از این رو نمونه های چهارگانه ذیل را نه به عنوان آزمون قطعی اعتبار استدلال خویش بلکه صرفاً برای روشن تر ساختن استدلال مطرح می سازم.

مناسبات فرانسه و امریکا در سالهای ۹۸-۱۷۹۶

در ۱۷۹۸ ایالات متحده جریانی را به راه انداخت که به یک شبه جنگ با فرانسه معروف است و طی آن دو کشور در یک رشته نبردهای دریای در دریای کاراییب با هم درگیر شدند. اقدام امریکا واکنشی به تصرف کشتیهای تجاری آن کشور در دریاهای آزاد توسط فرانسه و نیز واکنشی به «ماجرای XYZ» بود که طی آن دولت فرانسه کوشید از سه تن از نمایندگان سیاسی ایالات متحده در پاریس چند هزار دلار اخاذی کند. فرانسه که در آن زمان با انگلستان در جنگ بود به تلافی انعقاد پیمان جی^۱ که به موجب آن امریکاییان به انگلستان قول داده بودند با فرانسه مبادلات تجاری نداشته باشند دست به اقدامات یاد شده زده بود [۵۴]. در این مورد من مدعی هستم که ایدئولوژی لیبرال در سیمای همبستگی دولتهای جمهوری، فرانسه و ایالات متحده را از درگیر شدن در جنگی

1. Jay Treaty

تمام عیار با هم بازداشت.

ایالات متحده در اواخر دهه ۱۷۹۰ یک مردم سالاری لیبرال شناخته می شد. گرچه در بیشتر ایالات این کشور حق رأی محدود به مردانی می شد که دارای مال و منالی بودند ولی برگزاری انتخابات منظم در قانون تصریح شده بود و جمهوری خواهان مخالفت فعالی با دولت فدرالیستها داشتند. جمهوری خواهان پای بند اصول لیبرالی بودند. آنان تنها جمهوریه‌ها - و نه پادشاهیها - را دولتهای لیبرال می انگاشتند و فرانسه را یک جمهوری برادر می شناختند [۵۵].

با اینکه فرانسه در آن زمان مطابق تعریف من یک مردم سالاری لیبرال نبود ولی امریکاییان چنان برداشتی درباره آن داشتند. قانون اساسی سال سوم (۱۷۹۵) برگزاری انتخابات منظم را مقرر می داشت و فرانسه دارای مطبوعات آزاد بود ولی در عمل قوه مجریه آن کشور هرگونه ادعای نهادین در خصوص مردم سالار بودن آن کشور را بی اعتبار ساخته بود. در سپتامبر ۱۷۹۷ و بار دیگر در مارس ۱۷۹۸ اعضای تندرو هیئت مدیره با صدور فرمان کودتا مخالفان خود را از قوای مجریه و مقننه بیرون کردند [۵۶]. بنابراین در این جا سیاست گذاری خارجی فرانسه به شکل مستقیم مورد توجه من نیست. برعکس، تنها نشان می دهم که فرایندهای جاری در ایالات متحده با فرضیه های منتج از استدلال من همخوانی دارد.

جمهوری خواهان ایالات متحده به فرانسه اعتماد داشتند و نسبت به انگلستان بی اعتماد بودند. حتی پس از تاراج ناوگان تجاری امریکا توسط فرانسه و ماجرای XYZ هم جمهوری خواهان امریکا با اینکه پوست دولت انگلیس را کنده بودند فرانسه را بخشیدند. منطق آنان این بود که فرانسه همچنان یک جمهوری برادر ولی انگلستان همچنان یک پادشاهی است. در یکی از روزنامه های جمهوری خواهان چنین آمده بود: «در حال حاضر خطر تهاجم فرانسویان به اندازه خطر تهاجم مریخیهاست» [۵۷]. تامس

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۱۹۷

جفرسون^۱ معاون رئیس جمهور و رهبر جمهوری خواهان از شایعات موجود دربارهٔ تهاجم قریب الوقوع فرانسه به انگلستان استقبال می کرد زیرا بدین ترتیب «آن کشور هم به یک جمهوری تبدیل خواهد شد» و «همهٔ کشورها برای ما بی خطر خواهند گردید» [۵۸].

جمهوری خواهان از انقلاب فرانسه استقبال کرده بودند و انتظار برقراری روابط دوستانه‌ای را با این جمهوری برادر داشتند. در ۱۷۸۹ تقریباً همه امریکاییان از انقلاب فرانسه حمایت کرده بودند. با اعدام لویی شانزدهم و استقرار جمهوری اول فرانسه در ۱۷۹۳ فدرالیستها به مخالفت با فرانسه برخاستند ولی بیشتر جمهوری خواهان همچنان پشتیبان پروپاقرص آن جمهوری نوپا بودند. به نوشتهٔ یکی از تاریخ دانان.

روزنامه‌های مردم سالاران آغازگر برنامهٔ حساب شده‌ای برای توجیه اقدامات صاحبان قدرت در پاریس بودند. این رویه در سراسر سالهای باقیماندهٔ دهه به شکل آگاهانه‌ای پیگیری شده بود و هنگام ارزیابی سهم روابط خارجی در تبلیغات سیاسی این دوره باید به آن توجه داشت. برای تمامی اقدامات فرانسویان از «آیین وجود برتر» روبسپیر گرفته تا تصرف کشتیهای امریکایی توجیهی ارائه می شد [۵۹].

جمهوری خواهان در ۱۷۹۸ تصمیم به مخالفت با جنگ با فرانسه نگرفتند و توجیهی ایدئولوژیک برای این موضع‌گیری خود دست و پا نکردند؛ درواقع آنان از ۱۷۸۹ به فرانسه گرایش داشتند.

جمهوری خواهان مدعی بودند که فرانسه در اهداف آنان شریک است ولی انگلستان نه. از دید جمهوری خواهان امریکا، درگیری انگلستان و فرانسه بیش از آنکه برخورد میان دو قدرت اروپایی باشد نمایانگر تعارض میان اصول نظام پادشاهی و نظام

1. Thomas Jefferson

جمهوری و بنابراین جزء لاینفک همان نزاعی بود که خودشان یک دهه پیش‌تر درگیر آن بودند [۶۰]. در گرماگرم مباحثاتی که در ۱۷۹۶ بر سر پیمان جی جریان داشت یکی از نمایندگان ویرجینیا به عضو دیگری از کنگره چنین گفت: «چون ایالات متحده قدرت کمک به متحدان جمهوری خواه خود را در هنگامی که آنان درگیر همان مبارزه‌ای هستند که خود ایالات متحده درگیرش است ندارد کمترین کاری که از دستش برمی آید ... این است که دشمنان این متحدان [انگلیسیها] را در وضع بهتری قرار ندهد» [۶۱].

جمهوری خواهان در جریان بحران به رغم تلاشهای فدرالیستها دست از ارزیابی مطلوب خودشان درباره فرانسه نکشیدند. افکار عمومی امریکاییان درباره فرانسه پس از ماجرای XYZ عمدتاً منفی شده بود ولی نخبگان جمهوری خواه در برابر انگلستان در کنار فرانسه ماندند. یکی از روزنامه‌ها اعلام کرد که «فرعونهای ما» همچنان آرزومندانه چشم انتظار سقوط جمهوری هستند و آماده‌اند «برای عملی شدن این آرزو دست به کار شوند». روزنامه دیگری درباره فدرالیستها نوشت: «محافظه کاران خواهند کوشید برای برانگیختن احساسات ما برضد آرمان آزادی و انقلاب، واقعیت را مثله کنند ... بیایید آرامش خودمان را حفظ کنیم» [۶۲].

جمهوری خواهان مردم را به مخالفت با جنگ با فرانسه برمی‌انگیختند. در کنگره، حزب جفرسون همه انرژی خود را به کارگرفت تا اعلام جنگ را به تعویق اندازد. آنان با متهم ساختن چارلز فرانسیس آدمز^۱ رئیس جمهور وقت ایالات متحده به تلاش برای اعلام جنگ خودسرانه، قطعنامه‌هایی صادر کردند که در آنها آمده بود «جنگیدن با جمهوری فرانسه برای ایالات متحده مناسب نیست» [۶۳]. مطبوعات جمهوری خواهان

1. Charles Francis Adams, Jr.

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می‌شود / ۱۹۹

در مخالفت با امکان وقوع جنگ میان فرانسه و امریکا فریاد اعتراض بلند کردند [۶۴].

جمهوری خواهان دست رئیس جمهور و فدرالیستهای عضو کنگره را از اعلام جنگ با فرانسه بسته بودند. در بهار ۱۷۹۸ آدامز خواهان جنگ با فرانسه بود. در ماه مارس وی در پیام جنگی خطاب به کنگره اعلام کرد «وقتی موجودیت کشور ما به عنوان کشوری مستقل در خطر باشد از دید همه انسانها شرافتمندانه‌تر و افتخارآمیزتر آن است که دشمنیها در قالب یک اعلامیه رسمی جنگ اظهار شود» [۶۵]. ولی رئیس جمهور هرگز این پیام را برای کنگره نفرستاد. وی قادر به این کار نبود زیرا می‌دانست اعضای کنگره از صدور اعلامیه جنگ طرفداری نخواهند کرد. همه اعضای کنگره با آدامز مخالف نبودند: «فدرالیستهای دو آتش» مدتها پیش از آدامز خواستار جنگ بودند. جمهوری خواهان و فدرالیستهای میانه‌رو به نفع جنگ رأی نمی‌دادند.

انگیزه جمهوری خواهان روشن است. اما فدرالیستهای میانه‌رو تا حدودی از آن رو مخالف جنگ بودند که ملت دچار دودستگی بود — یعنی از آن‌رو که جمهوری خواهان مخالف سفت و سخت جنگ بودند. میانه‌روها با اعتقاد به اینکه تنها با تلاشی یکپارچه کشور قادر خواهد بود به طرز مؤثری به جنگ فرانسه رود عملاً دست و بال‌شان به واسطه نوعی ایدئولوژی لیبرال که خودشان حتی پای‌بند آن نبودند بسته بود. همان‌گونه که یکی از این میانه‌روها پس از عدم تصویب اعلام جنگ در رأی‌گیری آزمایشی مجلس نمایندگان در ژوئیه ۱۷۹۸ گفته بود «باید وارد جنگ می‌شدیم؛ ولی او نمی‌خواست سریع‌تر از مردم این کشور و پیش از توجیه شدن افکار عمومی جهان مبادرت به این کار کند» [۶۶].

مناسبات انگلستان و امریکا ۱۲-۱۸۰۳

میان انگلستان و فرانسه جنگ دیگری در ۱۸۰۳ در گرفت که باز ناوگان تجاری ایالات متحده را به در دسر انداخت. این بار نیز هم انگلستان و هم فرانسه با تصرف محموله‌های دریایی ایالات متحده آن کشور را تحقیر کردند و انگلستان از این گذشته دریانوردان امریکایی را به زور به خدمت گرفت. در نهایت، ایالات متحده در دوران ریاست جمهوری جیمز مدیسون^۱ وارد جنگ شد [۶۷]. منتقدان قضیه صلح مردم سالارانه غالباً جنگ سال ۱۸۱۲ را به عنوان نمونه‌ای از جنگ دو مردم سالاری ذکر می‌کنند [۶۸]. اما مطابق تعریف من، انگلستان آن زمان را نمی‌توان یک مردم سالاری لیبرال دانست [۶۹]. وانگهی، حتی بررسی سراسری رویدادهایی که منجر به جنگ شد نشان می‌دهد که تعداد اندکی از امریکاییان و عملاً هیچ یک از انگلیسیان در آن زمان انگلستان را یک مردم سالاری نمی‌شناختند. در این مورد هم جمهوری خواهان ایالات متحده به همان ترتیبی رفتار کردند که استدلال من پیش‌بینی می‌کند.

جمهوری خواهان نسبت به انگلستان بی‌اعتماد بودند ولی برخی از آنان همچنان به فرانسه اعتماد داشتند. تامس جفرسون که از ۱۸۰۱ تا ۱۸۰۹ رئیس جمهور ایالات متحده بود به طور خصوصی در ۱۸۱۰ به یکی از دوستانش نوشت که سرشت حکومت انگلستان مانع از آن می‌شود که آن کشور «وظایف اخلاقی خود را رعایت کند» و انگلستان هرگونه توافقی با ایالات متحده را نقض خواهد کرد. از سوی دیگر، ناپلئون بی‌خطر بود: «یک امپراتور جمهوری خواه جدای از اینکه مقتضیات چه حکم کند به واسطه دلبستگی به نظامهای جمهوری باید جمهوری ما آخرین کشوری باشد که ببلعد» [۷۰].

1. James Madison

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می‌شود / ۲۰۱

جمهوری خواهان مدعی بودند که انگلستان همان اهداف آنان را دنبال نمی‌کند. جز چند استثنای انگشت شمار، جمهوری خواهان از انگلستان به خاطر مخالفتش با آرمان آزادی شدیداً خرده می‌گرفتند [۷۱]. یکی از اعضای کنگره آمریکا فریاد برآورد که «در هیچ کشوری سطح آزادی ارتقا نیافته مگر آنکه [انگلستان] کوشیده است آن را پایین کشد» [۷۲]. جمهوری خواهان بر این باور بودند که انگلستان می‌کوشد تا جمهوری خواهی را از صفحه روزگار پاک کند. در یکی از روزنامه‌ها آمده بود:

در اینجا نه تنها حقوق کشور بلکه سرشت حکومت در میان است... «در این دوره تاریخی» شاید مباحثات کنگره در تعیین سرشت حکومت‌های جمهوری راستین بیش از آنچه در این زمینه از بدو آفرینش جهان صورت گرفته است تأثیر داشته باشد.

جمهوری خواهان از این هراس داشتند که ادامه تحقیر خارجی موجب روی کار آمدن دولتی فدرالیست خواهد شد که ایالات متحده را با انگلستان در یک صف قرار خواهد داد و یک پادشاهی برپا خواهد کرد [۷۳].

جمهوری خواهان پیش از بحران و در جریان آن انگلستان را یک دولت غیرمردم سالار می‌دانستند. پیروان جفرسون نه تنها به مقتضای زمان، نظرشان را درباره انگلستان تغییر ندادند بلکه از پیش از انقلاب آمریکا پیوسته از آن دولت نفرت داشتند. در ۱۸۰۶ یکی از اعضای کنگره آمریکا به شیوه استفهام انکاری پرسید آیا همقطاران‌ش در کنگره می‌توانند «همان پادشاهی [جورج سوم] را تحمل کنند... که نه تنها از فهرست بلندبالا و سیاه جنایاتی که در اعلامیه استقلال مان برای وی برشمرده‌ایم نکاسته بلکه بدان افزوده است» [۷۴].

جمهوری خواهان مردم را به نفع جنگ تهییج می کردند. هم جفرسون و هم جیمز مدیسون جمهوری خواه که از ۱۸۰۹ تا ۱۸۱۷ زمام ریاست جمهوری امریکا را در دست داشت برقراری مجازاتهای اقتصادی را بر جنگ ترجیح می دادند. ولی در ۱۸۱۱ بازهای جنگ طلب کنگره به اتفاق مدیسون به این نتیجه رسیدند که برای تنبیه انگلستان باید به زور متوسل شد. هنری کلی^۱، جان کالهن^۲ و دیگر جمهوری خواهان جوان عضو کنگره همصدا با مطبوعات جمهوری خواه خواستار جنگ بودند [۷۵].

دولتمردان پیرو ایدئولوژی لیبرال بودند. از آنجا که کنترل قوه مجریه و کنگره در دست جمهوری خواهان بود لازم نبود نهادهای مردم سالار برای آغاز جنگ به آنان فشار آورند. مسلماً همه مردم از به راه افتادن جنگ پشتیبانی نمی کردند: به ویژه نیوانگلند به شدت مخالف جنگ بود. ولی مدیسون و بازهای جنگ طلب به هر حال به انگلستان اعلام جنگ دادند. یکی از نویسندگان زندگی نامه مدیسون درباره وی چنین می نویسد:

تن در دادن به فرمانهای یکجانبه [ی انگلستان]، قوانین تجاری تبعیض آمیزش، یا تجاوزات دریایی آن ... موجب جافتادن اصول ناعادلانه ای در حقوق بین الملل و سبب تجزی نیروهای جمهوری ستیز در انگلستان و ایالات متحده می شد و از این رو به اعتقاد مدیسون بقای حکومتهای آزاد را در سراسر جهان به خطر می انداخت [۷۶].

واقع گرایان در زمان جنگ سال ۱۸۱۲ با آن مخالف بودند و در واقع از آن زمان به این سو نیز همواره در توجیه و تبیین این جنگ مشکل داشته اند. مورگنتاو این جنگ را «تنها استثنا»ی وارد بر قاعده ای می دانست که براساس آن ایالات متحده در برخورد با اروپا از

1. Henry Clay

2. John C. Calhoun

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می‌شود / ۲۰۳

اصول واقع‌گرایی پیروی کرده است [۷۷]. رابرت تاکر و دیوید هندریکسون در کتاب سال ۱۹۹۰ خودشان جفرسون را به خاطر آنکه در جریان جنگهای ناپلئون سرنوشت امریکا را نه با انگلستان بلکه با فرانسه گره زد سرزنش می‌کنند. ایالات متحده به دردمر نمی‌افتاد اگر:

علناً اعتراف می‌کرد که انگلستان در حقیقت به نفع آزادی و نظم بین‌المللی درگیر شده است و به واسطهٔ موضعی که در برابر ناپلئون اتخاذ کرده ایالات متحده را از خطر بزرگی که بناپارت تجسم آن بود حفظ کرده است ... جفرسون چون اعتقادی به این نداشت چنین اعترافی نکرد [۷۸].

به دیگر سخن، برداشت جمهوری‌خواهان درخصوص منافع ملی در نهایت، جنگیدن با انگلستان را ایجاب می‌کرد زیرا انگلستان یک پادشاهی بود.

مناسبات انگلستان و امریکا ۱۸۶۱-۶۳

پنجاه سال بعد هنوز امریکاییان کشورهای جهان را عمدتاً به دو دستهٔ جمهوری و پادشاهی تقسیم می‌کردند [۷۹]. انگلستان همچنان یک کشور پادشاهی و بنابراین یک دولت مستبد بود. در جریان جنگ داخلی امریکا، در چندین نوبت انگلستان و ایالت‌های متحد شمالی امریکا در یک قدمی جنگ با یکدیگر قرار داشتند. در هیچ یک از این بحرانها دلبستگی انگلستان به لیبرالیسم نقش چندانی در جلوگیری از حملهٔ ایالت‌های شمالی به انگلستان بازی نکرد. و در نخستین بحران یعنی ماجرای ترنت^۱ [۸۰] دلبستگی ایالت‌های شمالی به لیبرالیسم از دید انگلستان نسبتاً ضعیف بود که این به نوبهٔ خود سبب تشدید خصومت ایالت‌های یادشده نسبت به انگلستان می‌شد. حل بحران ترنت را می‌توان بدون استناد به نظریهٔ صلح مردم‌سالارانه توضیح داد: دولت آبراهام

1. Trent

لینکلن^۱ از آن رو تسلیم اتمام حجت انگلستان شد که تاب تحمل جنگ با چنین دشمن قدرتمندی را بر سر چنین موضوعی نداشت [۸۱]. در شرایطی که ایالت‌های شمالی درگیر جنگ با ایالت‌های جنوبی بر سر مرگ و زندگی بودند، لینکلن و کابینه‌اش با جزم‌اندیشی به این نتیجه رسیدند که جنگ بین امریکا و انگلستان هیچ‌گونه آرمان لیبرالی را برآورده نمی‌سازد.

طبق تعریف من انگلستان در دهه ۱۸۶۰ یک مردم‌سالاری لیبرال بود. قانون اصلاحات سال ۱۸۳۲ سبب شده بود انتخابات به شکل منصفانه‌تری برگزار شود و کابینه نه در برابر مقام سلطنت بلکه در برابر مجلس پاسخگو باشد. این بدان معنی بود که قوه مجریه در نهایت در برابر رأی‌دهندگان مسئولیت داشت و مردم اهرم نفوذی بر تصمیم‌گیرها داشتند [۸۲].

در جریان ماجرای ترنت حس همدلی لیبرالی انگلستان در قبال ایالت‌های شمالی ضعیف بود زیرا بیشتر انگلیسیان، لینکلن را از روی این گفته‌اش ارزیابی می‌کردند که جنگ داخلی نه برای برچیدن بساط برده‌داری بلکه برای اعاده اتحاد ایالت‌های امریکاست و این آرمانی بود که برای انگلیسیان جالب نبود [۸۳]. همه طبقات مردم انگلیس از دهه ۱۸۳۰ پشتیبان لغو برده‌داری بودند. لینکلن در سپتامبر ۱۸۶۲ با انتشار اعلامیه مقدماتی آزادی بردگان اعلام کرد که از اول ژانویه ۱۸۶۳ همه بردگان در ایالت‌های شورشی آزاد خواهند بود. گرچه هواداران کنفدراسیون این اعلامیه را به این دلیل که احتمالاً سبب شورش بردگان خواهد شد محکوم کردند ولی اعلامیه یادشده سبب گردید افکار عمومی انگلستان طرفدار ایالت‌های شمالی شود. این تغییر کمک کرد تا انگلستان در جنگ داخلی امریکا مداخله نکند. کریستوفر لین هنگام تفسیر مناسبات انگلستان و امریکا در این دوره چون تنها به ماجرای ترنت توجه دارد حقیقت بالا را از

1. Abraham Lincoln

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۰۵

قلم می اندازد.

لیبرالهای انگلیسی به ایالتهای شمالی اعتماد داشتند. حتی پیش از انتشار اعلامیه آزادی بردگان، تندروان فلسفی انگلستان به ویژه جان برایت^۱ و ریچارد کابدن^۲ از پشتیبانان پروپاقرص ایالتهای شمالی بودند. در اوایل سال ۱۸۶۲ برای خطاب به پارلمان انگلیس چنین گفت: «احتمالاً هرگز کشور بزرگی وجود نداشته است که در آن آنچه قوانین عوام خوانده می شود کمتر [از آنچه در ایالتهای شمالی مشاهده می شود] شناخته شده یا نفوذ کمتری داشته باشد ... توجه کنید سخنان من همواره منحصر به ایالتهای شمالی می شود» [۸۴]. پس از انتشار اعلامیه آزادی بردگان، دیدگاه برایت مورد پذیرش گسترده انگلستان قرار گرفت زیرا طرفداران لغو بردگی، ایالتهای برده دار را ذاتاً تجاوزطلب می دانستند [۸۵].

پس از انتشار اعلامیه آزادی بردگان، لیبرالها خواستار برقراری مناسبات بهتری با ایالتهای شمالی شدند و اعتقاد داشتند این ایالتها پیگیر همان اهداف لیبرالی خودشان هستند. روزنامه مورنینگ استار^۳ در اکتبر این تغییر را چنین خلاصه می کند: «سرانجام آنچه ناگزیر بود رخ داد. آزادی سیاهان رسماً و به طور قطعی به عنوان سیاست ایالات متحده در جنگ و صلح به تصویب رسید» [۸۶]. دیلی نیوز^۴ پیش بینی کرد که اکنون «بی پرواترین جدایی خواهان» در انگلستان هم از طرح پیشنهاد به رسمیت شناختن «ایالتهای کنفدرالی برده دار» شرم دارند. در سراسر جنگ، ایالتهای شمالی ایالتهای جنوبی را محاصره کردند و مانع از آن شدند که پنبه تولید شده در این ایالتها به انگلستان برسد که این خود، موجب نهایت گرفتاری در منطقه نساجی لنکاشر شد. اما پس از

1. John Bright

2. Richard Cobden

3. Morning Star

4. Daily News

انتشار اعلامیه آزادی بردگان، روزنامه‌های طبقه کارگر انگلستان طرفدار ایالت‌های شمالی شدند و اعلام کردند که آرمان این ایالت‌ها یعنی آزادی توده‌ها آرمان آنها نیز هست. به نوشته یکی از روزنامه‌ها اینک خطرناک‌ترین مسئله فراروی انگلستان «به رسمیت شناختن ایالت‌های برده‌دار جنوب و نتیجه تقریباً حتمی آن یعنی اتحاد با آنها در برابر ایالت‌های شمالی امریکاست» [۸۷].

پس از صدور اعلامیه آزادی بردگان، لیبرال‌ها مردم را به مخالفت با مداخله در جنگ داخلی امریکا تهییج کردند. صدور اعلامیه یاد شده نیروی تازه‌ای به مسیحیان انجیلی و سایر گروه‌های هوادار آزادی بردگان در انگلستان داد و برایت اعلام کرد که «احساسات ضدبردگی» کشورش سرانجام «برانگیخته شد» [۸۸]. به نوشته یکی از مورخان «همایشایی یکی پس از دیگری برگزار و طی آنها اعلامیه‌هایی قاطع و پرشور صادر می‌شد که بر انتشار اعلامیه آزادی بردگان صحه می‌گذاشتند و وعده همدلی با آرمان ایالت‌های شمالی را می‌دادند» [۸۹]. در منچستر همایشی که در پایان سال ۱۸۶۲ برگزار شد پیامی خطاب به لینکلن صادر کرد و در آن به وی به خاطر درپیش گرفتن «مشی انسانی و صحیح» اش در جهت پیشبرد برداشت بنیادی امریکا دایر بر اینکه «همه انسانها برابر آفریده شده‌اند» تبریک گفت. در بهار سال ۱۸۶۳ در لندن همایشی با حضور بیش از ۲۵۰۰ کارگر برگزار شد که قول دادند «حداکثر تلاش خود را به کار بندند تا جلوی به رسمیت شناخته شدن هر حکومتی را که بر بردگی انسان پایه گرفته باشد بگیرند» [۹۰].

لیبرالیسم دست کابینه انگلستان را از مداخله در جنگ داخلی امریکا بسته بود. اندکی پس از انتشار اعلامیه آزادی بردگان، کابینه انگلستان پیشنهاد فرانسه دایر بر میانجیگری مشترک دو کشور برای پایان دادن به جنگ داخلی امریکا را مورد بررسی قرار داد. همگان می‌دانستند که ایالت‌های شمالی تقریباً به یقین این پیشنهاد را نخواهند پذیرفت و

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۰۷

در نتیجه برای عملی ساختن میانجیگری توسل به مداخله مسلحانه قطعی خواهد بود. هواداران مداخله از جمله لرد جان راسل^۱ و ویلیام گلاستون^۲ خواستار پایان یافتن محاصره ایالت‌های جنوبی توسط ایالت‌های شمالی بودند. از این گذشته، بیرحمیهای صورت گرفته در جنگ نیز آنان را آزرده ساخته بود و از حق تعیین سرنوشت جنوبیها نیز پشتیبانی می کردند [۹۱]. دیگر هواداران مداخله نیز مدعی بودند که تقسیم همیشگی امریکا که سبب تضعیف آن کشور خواهد شد در بلندمدت به سود انگلستان خواهد بود [۹۲]. ویسکانت پالمرستون^۳ نخست وزیر وقت انگلستان نیز بارها از مداخله پشتیبانی کرده بود [۹۳]. ولی در اواخر اکتبر با توجه به چشم انداز این کار نظرش را تغییر داد. پالمرستون دلایل بسیاری برای تغییر نظرش ارائه کرد ولی نکته جالب این است که ظاهراً مانع اصلی وی تغییر افکار عمومی انگلستان در نتیجه صدور اعلامیه آزادی بردگان بوده است. در اکتبر پالمرستون در نامه‌ای خصوصی به راسل نوشت که اینک «مشکل بزرگ» انگلستان برای تنظیم شرایط صلح، مسئله بردگی است. وی پرسید آیا کابینه می تواند «بدون رنجاندن بسیاری از مردم انگلستان به ایالت‌های شمالی توصیه کند که بردگی را مجاز بشمارند و راه گریزی برای این کار پیدا کنند حال آنکه ایالت‌های جنوبی پس از صدور فرمان آزادی بردگان توسط لینکلن بر چنین شرایطی پای خواهند فشرد»؟ به نوشته وی، فرانسویان برای مداخله حاضر به یراق ترند زیرا «در این مسائل مانند دیگر مسائل، اصول و درست و نادرست بودن امور، دست شان را به اندازه ما نبسته است» [۹۴].

به یقین، استدلال‌های دیگری در مخالفت با مداخله در جنگ داخلی امریکا نیز به گوش پالمرستون خورده بود. وزیر جنگ وی، جورج کورنوال لوئیس^۴ بیش از همه نگران این مسئله بود که شناسایی کنفدراسیون ایالت‌های جنوبی توسط انگلستان، سابقه حقوقی

1. Lord John Russell

2. William Gladstone

3. Viscount Palmerstone

4. George Cornwall Lewis

بین‌المللی نادرستی ایجاد خواهد کرد. از این گذشته، لوئیس می‌گفت قدرتهای اروپایی در وادار ساختن ایالت‌های شمالی به پذیرش شرایط صلح دشواری خواهند داشت. وانگهی پیشرفت خود جنگ نیز که به تازگی چندان به سود جنوب پیش نمی‌رفت بر ذهن پالمرستون سنگینی می‌کرد [۹۵]. ولی همان‌گونه که پالمرستون در ۱۸۶۱ به سفیرکبیر روسیه در لندن گفته بود «در این کشور دو قدرت وجود دارد، حکومت و افکار عمومی که برای انجام اقدامات مهم و بزرگ باید با یکدیگر همنظر باشند» [۹۶].

پس از پاییز سال ۱۸۶۲ افکار عمومی دیگر نمی‌گذاشت که انگلستان دست به مداخله زند. خود راسل در بهار ۱۸۶۳ جلوی فروش کشتیهای زره‌پوش جنگی انگلستان به کنفدراسیون جنوب را گرفت و در نامه‌ای خصوصی خطاب به یکی از همقطاراناش نوشت: «اگر هم گاهی در مداخلات شرکت کرده‌ایم در جهت استقلال، آزادی و رفاه بخش بزرگی از انسانها بوده است. درواقع مایهٔ تأسف من خواهد بود اگر از طرف این کشور مداخله‌ای صورت گیرد که سرشتی متفاوت با این داشته باشد» [۹۷]. حتی گلدستون در سراسر تابستان مخالف مداخله بود: «جنگ با ایالات متحده ... چون جنگ با خویشاوندان خودمان به نفع برده‌داری خواهد بود و به دلایل بسیار روشنی مورد قبول مردم نخواهد بود» [۹۸].

مناسبات انگلستان و آمریکا ۱۸۹۵-۹۶

درست بیش از سی سال بعد بار دیگر انگلستان و ایالات متحده در یک قدمی جنگ با هم قرار گرفتند [۹۹]. گروور کلیولند^۱ رئیس‌جمهور وقت ایالات متحده و ریچارد اولنی^۲ وزیر امور خارجهٔ وی اختلاف مرزی میان گویان انگلستان و ونزوئلا را فرصت مغتنمی برای ابراز قدرت ایالات متحده در دنیای نو تشخیص دادند. کلیولند و اولنی با این ادعا

1. Grover Cleveland

2. Richard Olney

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۰۹

که انگلستان با تلاش برای توسعه قلمرو خود در دنیای نو آموزه مونرو^۱ را زیر پا گذاشته است خواستار داوری ایالات متحده در اختلاف یادشده گشتند. پس از آنکه لرد سالزبری^۲ نخست وزیر و وزیر خارجه انگلستان به کیولند گفت که این مسئله ربطی به ایالات متحده ندارد کنگره آمریکا در دسامبر ۱۸۹۵ به اتفاق آرا رأی به تأمین اعتبار لازم برای تشکیل یک کمیسیون امریکایی جهت تعیین مرز داد که باید توصیه هایش به هر طریق لازم به اجرا گذاشته می شد. چند روزی تب جنگ در آمریکا بالا گرفت ولی بحران ظرف چند ماه بعد به شکل مسالمت آمیزی فیصله یافت و دو کشور هرگز بار دیگر به طور جدی به فکر جنگ با یکدیگر نیفتادند.

از آنجا که هر دو دولت مورد بحث مردم سالاری لیبرال بودند و بخش قابل توجهی از مردم هر دو کشور دولت دیگر را لیبرال می دانستند در اینجا فرایندهای سیاست خارجی هر دو کشور را در نظر می گیریم.

امریکاییان شاهد گسترش مردم سالاری در انگلستان در دهه ۱۸۸۰ بودند و انتظار برقراری روابط بهتری را با آن کشور داشتند. در دهه ۱۸۹۰ هنوز بسیاری از امریکاییان انگلستان را اساساً یک پادشاهی و بنابراین یک دولت غیرمردم سالار می دانستند ولی بقیه پس از آنکه سومین قانون اصلاحات در ۱۸۸۴ حق رأی را به شکل بارزی در میان مردم انگلستان گسترش داد شروع به تردید در این دیدگاه قدیمی کرده بودند. در آن زمان اندرو کارنگی اعلام کرد «از این پس انگلستان یک کشور مردم سالار است» و پیش بینی نمود که «مردم سالاری انگلستان مسالمت جو خواهد بود و آموزه عدم مداخله آمریکا به مذاق آن خوش خواهد آمد» [۱۰۰]. در آستانه وقوع بحران ونزوئلا جوزف پولیتسر^۳ ناشر روزنامه نیویورک ورلد^۴ از پیشنهاد یکی از سناتورهای امریکایی دایر بر هم جبهه شدن ایالات متحده با روسیه و درگیر شدن در جنگ با انگلستان به شدت انتقاد کرد:

1. Monroe Doctrine

2. Lord Salisbury

3. Joseph Pulitzer

4. New York World

روسیه احتمالاً بجز ترکیه بدترین دولت استبدادی است که مدنیت به آن اجازه بقا داده است. انگلستان تنها به درجاتی کمتر از حکومت خود ما نماینده آزادی و پیشرفت انگلوساکسونی است. ما با انگلیسیها نقاط مشترک بسیاری داریم. ولی با روسیه هیچ وجه مشترکی نداریم [۱۰۱].

یک گروه نخبه لیبرال دقیقاً از آن رو خواستار روابط حسنه با انگلستان بود که آن کشور به یک مردم سالاری مبدل گردیده بود.

بیشتر انگلیسیان در آن زمان ایالات متحده را شایان اعتماد می‌انگاشتند. یکی از دلایل این امر، پایان یافتن برده‌داری در آن کشور بود. گلدوین اسمیت^۱ پژوهشگر در جریان بحران چنین نوشت: «من اعتقاد راسخ دارم که از زمان برچیده شدن بساط برده‌داری، امریکاییان دیگر هیچ تمایلی به توسعه ارضی ندارند» [۱۰۲]. دلیل دیگر، گسترش مردم سالاری در خود انگلستان بود. به نوشته یکی از تاریخ دانان «امریکاستیزی که از دیرباز با نوعی نظم اجتماعی در حال اضمحلال در پیوند بود مدتها بود که داشت رنگ می‌باخت ... از همین رو در تمامی تنشهایی که در این دوره بروز کرد و به ویژه در اختلاف ونزوئلا آنچه بیش از همه در جهت دوستی و صلح اعمال نفوذ می‌کرد مردم سالاری جدید انگلستان بود». هراس از روسیه و آلمان مؤید این تمایل به دوستی با امریکا بود ولی نکته اینجاست که انگلستان جدید بیش از انگلستان قدیمی تمایل به دوستی با امریکا داشت [۱۰۳]. ویلیام ورنن هارکورت^۲، رهبر لیبرالها در مجلس عوام در مکاتباتش با دوست خود جوزف چمبرلین^۳ وزیر لیبرال امور مستعمرات غالباً عبارت «ما نیمه امریکاییها» را به کار می‌برد [۱۰۴]. ملت پرستی دوآتشه انگلوساکسونی در هر دو

1. Goldwin Smith

2. William Vernon Harcourt

3. Joseph Chamberlain

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می‌شود / ۲۱۱

سوی اقیانوس اطلس نقش نیرومندی در علاقه‌مندی دو کشور به هم بازی می‌کرد [۱۰۵].

لیبرالهای امریکایی در طول بحران نیز همچنان انگلستان را یک دولت لیبرال می‌شناختند نه کلیولند و نه اولنی جزو نخبگان امریکایی هوادار انگلستان نبودند و بیشتر مردم امریکا در ابتدای بحران خواستار جنگ بودند. ولی تامس بایارد^۱ سفیر ایالات متحده در لندن یک لیبرال هوادار انگلستان بود که ایالات متحده و انگلستان را «دو پاسدار تمدن» می‌دانست. در طول بحران، بایارد بر این اعتقاد معروف خود پای می‌فشرد که باید به انگلستان اعتماد کرد زیرا برخلاف ونزوئلا کشوری است که تحت حاکمیت قانون قرار دارد [۱۰۶]. در کنگره، ادوارد وولکت^۲ سناتور ایالت کالورادو از ونزوئلا به عنوان یکی از آن «جمهوریهای کذایی» امریکای جنوبی یاد کرد که در آنها «مستبدان بر سر کارند و حق رأی عمومی یک نمایش خنده‌دار است». وی ابراز امیدواری کرد که معادن ونزوئلا تحت حاکمیت «حقوق عرفی انگلستان» که «اجرای آن قطعی است» قرار گیرد [۱۰۷].

اما بیشتر لیبرالهای هوادار انگلستان در بیرون از دولت حضور داشتند. برجسته‌ترین چهره در میان اینان پولیتسر بود که در روزنامه نیویورک ورلد وی در ۲۱ دسامبر چنین آمده بود:

در میان جنگ‌طلبان حتی یک آدم آتشین مزاج هم نیست که نداند احتمال مبدل شدن انگلستان به یک جمهوری بیش از احتمال تبدیل ایالات متحده به یک پادشاهی است. گرایش کلی حکومت انگلستان ظرف پنجاه سال گذشته به سمت مردم‌سالاری بوده است ... تأثیر چاشنی مردم‌سالاری را در انگلستان باید در نظر داشت [۱۰۸].

1. Thomas F. Bayard

2. Edward O. Wolcott

نشریه نیشن^۱ چنین اظهار نظر می‌کرد «در یک کلام، اشارهٔ وزیر امور خارجهٔ امریکا به دوستی و جمهوری بودن ونزوئلا و دشمنی و پادشاهی بودن انگلستان همان اندازه با واقعیات ارتباط دارد که کرهٔ مشتری» [۱۰۹].

لیبرالهای انگلستان در جریان بحران همچنان ایالات متحده را یک دولت لیبرال می‌دانستند. مطبوعات انگلستان نگرانی مردم را از احتمال جنگ با ایالات متحده بازگو می‌کردند. نشریهٔ استاندارد^۲ اعتقاد نوعی مردم را چنین بیان می‌کرد:

ما مطمئن هستیم که اکثریت وسیعی از امریکاییان به زودی از آنچه آقای کلیولند انجام داده است عمیقاً متأسف خواهند شد. وی اصلی را به مسخره گرفته و زیر پا گذاشته است که برای آنان محترم است و سبب شده است آن جمهوری که همهٔ ما به خاطر هواداریش از صلح و عدم مداخله گرامی می‌داریم در چشم اروپاییان به صورت پرچمدار تجاوزگر، بی‌دلیل و بی‌پروای جنگ جلوه‌گر شود [۱۱۰].

نویسندهٔ روزنامهٔ دیلی تلگراف^۳ با خونسردی اعلام می‌کرد «ما با خرسندی کامل به دیپلماسی سر راست، ساده و اصیل لرد سالزبری و حسن نیت، صداقت گسترده، هوش و شفقت مردم امریکا تکیه می‌کنیم» [۱۱۱].

لیبرالهای امریکایی مردم را به نفع صلح تهییج می‌کردند. پولیتسر رهبری جنبش صلح را به دست داشت و با ارسال تلگرامهایی برای انگلیسیان متنفذ نظر آنان را دربارهٔ این بحران جویا شد. صفحهٔ اول روزنامهٔ نیویورک ورلد در روز کریسمس تحت سرفصل «صلح و حسن نیت» حاوی گلچینی از پاسخهای ارائه شده بود که هراس موجود از

1. Nation

2. Standard

3. Daily Telegraph

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می‌شود / ۲۱۳

احتمال جنگ میان انگلستان و امریکا را به خوبی نشان می‌داد [۱۱۲]. افزون بر این، مشاهده حسن نیت انگلیسیان حسن نیت خود آنان را نیز برانگیخت. در ژانویه ۱۸۹۶ در روزنامه فیلادلفیا پرس^۱ چنین آمده بود «در پی یک ماه بحث، صدور اعلامیه و ابراز احساسات شخصی و عمومی، خصوصی و ملی هیچ چیز به اندازه آشکار شدن ناگهانی هراس انگلیسیان از جنگ با ایالات متحده کل مردم امریکا را متأثر نساخته است» [۱۱۳].

لیبرالهای انگلستان مردم را به نفع صلح تهییج می‌کردند. نه تنها مطبوعات انگلستان بلکه جوزف چمبرلین وزیر امور مستعمرات هم که در آغاز با سالزبری در نشان دادن واکنش منفی به کلیولند و اولنی همنظر بود به نوشته یکی از نویسندگان زندگی نامه وی «تصمیم گرفت برای جلوگیری از درگیری دو ملت انگلیسی زبان، هر اقدامی لازم باشد انجام دهد» [۱۱۴]. چمبرلین در سخنرانی در بیرمنگام اعلام کرد:

جنگ میان دو کشور هم یک کار بیهوده و هم یک جنایت است ... این دو کشور بیش از هر دو کشور دیگری که روی زمین وجود دارند از نظر احساسات و منافع به هم نزدیکند. ... چه لذت بخش خواهد بود که ببینیم پرچم ایالات متحده و پرچم انگلستان برای دفاع از آرمان مشترکی که انسانیت و عدالت حکم می‌کند در کنار هم برافراشته شوند [۱۱۵].

دوست وی هارکورت روشن ساخت که در جلسه آینده پارلمان موضوع بحران را به طور جدی مطرح خواهد ساخت. وی چمبرلین را ترغیب کرد که به امریکاییان هر چیزی را که می‌خواهند بدهد [۱۱۶].

حل و فصل بحران. لیبرالها به ویژه در ایالات متحده کارشان دشوار بود. نه تنها کلیولند و اولنی تحت تأثیر گسترش مردم سالاری در انگلستان قرار نگرفته بودند بلکه بیشتر مردم امریکا به ویژه امریکاییان ایرلندی تبار در این «برهه که شاخ گاو در خمره گیر کرده بود» مخالف ارزش قائل شدن برای آن بودند. کسی نمی تواند ثابت کند که چه چیز مقامهای دو کشور را واداشت تا بحران را فرو بخوابانند. تنها چیزی که می توان گفت این است که در دوم ژانویه ۱۸۹۶ کلیولند کمیسیونی از عناصر برجسته را به کارگماشت تا درباره مرز میان ونزوئلا و گویان انگلستان قضاوت کنند؛ تنها یکی از اعضای این کمیسیون را می شد مخالف انگلستان دانست. چون رئیس جمهور می توانست کمیسیونی به مراتب آتشی مزاج تر را به کارگمارد این اقدام وی را باید یک گام مصالحه جویانه دانست.

کابینه انگلستان در ۱۱ ژانویه به خاطر انتقادات سالزبری رأی به پذیرش صلاحیت کمیسیون ایالات متحده داد. هواداران حل و فصل بحران در کابینه، لیبرالهای تحت رهبری چمبرلین هوادار امریکا بودند. سالزبری که یک واقع گرای عاری از هرگونه علاقه مندی به مردم سالاری امریکایی بود جنگ را پذیرفته بود و هنگامی که کابینه نظر وی را رد کرد به اعتراض تا مرز استعفا پیش رفت.

حل و فصل بحران مرزی ونزوئلا آغاز دوستی ظاهراً همیشگی انگلستان و امریکا بود. امروزه واقع گرایان مدعی هستند که انگلستان از آن رو در این مورد و سایر موارد در برابر امریکاییان مماشات کرد که با توجه به تهدیدات فزاینده ای که از سوی آلمان و روسیه مطرح بود دیگر نمی توانست به «انزوای شکوهمند» خود ادامه دهد [۱۱۷]. اینان از خود نمی پرسند که چرا انگلستان به جای آلمان با ایالات متحده هم صف شد. آلمان منافع انگلستان را در افریقا تهدید می کرد ولی ایالات متحده هم برای منافع انگلستان در دنیای نو تهدید به شمار می رفت. یک پاسخ به لیبرالیسم باز می گردد: لیبرالهای انگلیسی به ایالات متحده مردم سالار بیش از آلمان امپراتوری اعتماد داشتند. در جریان بحران ونزوئلا امپراتور آلمان تلگرام نه چندان مشهوری فرستاد و به بوئرهای

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می‌شود / ۲۱۵

افریقای جنوبی به خاطر پس زدن تهاجم انگلیسیها تبریک گفت. مردم انگلستان دقیقاً برخلاف واکنش خونسردانه‌ای که در برابر تحریکات کلیولند و اولنی از خود نشان دادند از اقدام امپراتور آلمان به خشم آمدند. به نوشته یکی از مورخان «تأیید و پذیرا شدن امریکاییان و به سخره گرفتن آلمانیها توسط مردم لندن آشکارا نشان می‌دهد که احساسات مردم نسبت به این دو کشور تا چه حد متفاوت بوده است» [۱۱۸].

مماشات با ایالات متحده انتخاب دلبخواهی نبود. در آن زمان که انگلستان بیش از هر زمان دیگری مردم سالار بود دولت و مردم آن بیش از هر زمان دیگری به امریکای مردم سالار اعتماد داشتند [۱۱۹].

صلح مردم سالارانه و چالش واقع‌گرایان: پاسخ لیبرالها

بسیاری از واقع‌گرایان صلح مردم سالارانه را امری موهوم خوانده‌اند. به گفته آنان، صلح دائمی میان مردم سالاریهای لیبرالی که یکدیگر را به رسمیت شناخته باشند ناممکن است. دولتهای لیبرال هم مانند همه دیگر دولتها باید سیاست خارجی خود را بر فتوهای سیاست قدرتمندانه استوار سازند. برخی از واقع‌گرایان می‌گویند به لحاظ نظری هیچ‌گونه سازوکار علی و ضروری وجود ندارد که بتواند صلح مردم سالارانه را تبیین کند. دیگران مدعی هستند که حتی اگر چنین سازوکاری وجود داشته باشد فرایندهای سیاست خارجی مردم سالاریها نشان می‌دهد که چنین «سازوکاری» در عمل فاقد توانایی است [۱۲۰]. شکاکان واقع‌گرا ادعاهای چندی را مطرح می‌سازند:

نخست، آنان مدعی‌اند که اگر نه ساختارها و نه هنجارهای مردم سالارانه به تنهایی قادر به تبیین صلح مردم سالارانه نیستند در این صورت صلح مردم سالارانه‌ای وجود ندارد [۱۲۱]. پیش از این، سفسطه منطقی مستتر در این ادعا را خاطر نشان ساختم. تمایز میان ساختارها و هنجارها تمایزی شناخت‌شناسانه است و نه تمایزی

هستی‌شناسانه. به اعتقاد من ساختارها و هنجارها توأم با هم اثر می‌کنند: اندیشه‌های لیبرالی جنگ میان مردم سالاریها را ممنوع اعلام می‌کنند و نهادهای مردم سالار تضمین می‌کنند که این ممنوعیت رعایت گردد.

واقع‌گرایان مدعی‌اند که اگر صلح مردم سالارانه‌ای وجود داشته باشد مردم سالاریهای لیبرال نباید هرگز یکدیگر را تهدید کنند [۱۲۲]. براساس این ادعا منطق گزاره صلح مردم سالارانه ایجاب می‌کند که مردم سالاریهای لیبرال هرگز سعی در مجبور ساختن یکدیگر به عمل نیاورند. ولی مسلماً صلح مردم سالارانه هیچ‌گونه «منطق» ذاتی ندارد که مستقل از بیان صریح نحوه عملکرد آن باشد. استدلال من از دو جهت پاسخگوی واقع‌گرایان است. نخست، مردم سالاریهای لیبرال همیشه یکدیگر را لیبرال نمی‌شناسند. آنچه را که پژوهشگری در سال ۱۹۹۴ مردم سالارانه می‌داند همیشه همانی نیست که دولتمردی در سال ۱۸۹۴ آن را مردم سالارانه می‌شناخته است. دوم، گاه زمام حکومت مردم سالاریهای لیبرال در دست رهبران غیرلیبرالی قرار می‌گیرد که در اجرای سیاست خارجی خویش تا حدودی خودمختار عمل می‌کنند. ممکن است این‌گونه رهبران دست به تهدید دیگر مردم سالاریها بزنند ولی به دلیل قیدوبندهایی که نهادهای مردم سالار برای آنان ایجاد می‌کند قادر به بسیج مردم برای جنگ نیستند.

واقع‌گرایان مدعی‌اند که اگر صلح مردم سالارانه‌ای وجود می‌داشت در این صورت افکار عمومی مردم سالاریهای لیبرال نباید هرگز خواستار جنگ با یک مردم سالاری لیبرال دیگر می‌شد [۱۲۳]. این ادعا هم مانند قبلی بر دو فرض پایه می‌گیرد: اینکه همه شهروندان مردم سالاریهای لیبرال، لیبرال هستند و اینکه در این مورد که کدام دولتهای بیگانه نیز لیبرال هستند با هم توافق نظر دارند. هیچ یک از این دو فرض درست نیست و هیچ یک نیز برای تحقق صلح مردم سالارانه ضرورتی ندارد. تنها چیزی که برای بسته شدن دست و بال دولتمردان ضروری است این است که آنان معتقد باشند جنگ بیش از حد برای مردم نامقبول است. و برای چنین چیزی لازم نیست همه مردم

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می‌شود / ۲۱۷

یک کشور لیبرال باشند.

واقع‌گرایان مدعی‌اند که هرگاه سیاست قدرتمندانه جنگ با یک مردم‌سالاری را ایجاب کند لیبرالها آن دولت را یک دولت استبدادی قلمداد خواهند کرد؛ و هرگاه سیاست قدرتمندانه ایجاب کند که با یک دولت غیرمردم‌سالار صلح کنند آن را یک مردم‌سالاری قلمداد خواهند کرد [۱۲۴]. به دیگر سخن، برچسبهای ایدئولوژیک چیزی جز لفافه‌ای دلچسب برای مقبول ساختن سیاستهای تلخ نیست. دلایلی که دولتمردان در پیشگاه مردم برای سیاست خارجی خود اقامه می‌کنند چیزی جز لفافی نیست؛ برای شناخت انگیزه‌های واقعی آنان باید به اظهارات محرمانه‌شان توجه کرد. اما در این مقاله دیدیم که در مواقع بحرانی، لیبرالها به همان برچسبهای ایدئولوژیکی که قبلاً به دولتهای بیگانه نسبت داده بودند پای‌بند می‌مانند. جمهوری خواهان امریکا پس از ماجرای XYZ در کنار فرانسه باقی ماندند. آنان از زمان انقلاب امریکا تا پایان جنگ ۱۸۱۲ (و پس از آن) نسبت به انگلستان بی‌اعتماد بودند. بسیاری از امریکاییان از دهه ۱۸۸۰ انگلستان را یک مردم‌سالاری می‌شناختند و در جریان بحران ونزوئلا هم این برداشت خود را عوض نکردند. انگلیسیان سالها پیش از آنکه خیزش آلمان آنان را «ناچار» از دست و پا کردن دوستانی برای خود در اواخر دهه ۱۸۸۰ کند ایالات متحده را تحسین می‌کردند. تنها موردی که لیبرالها در جریان یک بحران نظرشان را درباره یک دولت بیگانه تغییر دادند در جنگ داخلی امریکا بود. در این مورد، نظر انگلیسیان پس از انتشار اعلامیه آزادی بردگان به سمت ایالت‌های شمالی گرایش پیدا کرد. علت این تغییر برداشت نه سیاست قدرتمندانه بلکه صدور انتشار اعلامیه آزادی بردگان بود که مشخص ساخت ایالت‌های یاد شده به نفع برچیدن بساط بردگی یعنی آرمانی لیبرالی که انگلستان از مدتها پیش پشتیبان آن بود مبارزه می‌کنند.

واقع‌گرایان مدعی‌اند که «ملاحظات راهبردی و توزیع نسبی تواناییهای نظامی ... به شکلی تعیین‌کننده – شاید به شکلی قاطع – «نتایج بحرانهایی را که میان

مردم سالاریهای لیبرال بروز می‌کند رقم می‌زنند و گذشته از آن اگر «ملاحظات ژئوپلیتیکی کلی‌تری که با موقعیت یک دولت در سیاست بین‌الملل ارتباط دارد در میان آید به شکل برجسته‌ای نتیجه بحران را تعیین می‌کند» [۱۲۵]. من معارضه‌ای با موضوعیت داشتن سیاست قدرتمندانه در سیاستهای خارجی مردم سالاریهای لیبرال ندارم. اما از این فرضیه‌های واقع‌گرایان تلویحاً نتیجه می‌شود که در جریان یک بحران، دولتمردان قادر خواهند بود یا لیبرالها را نادیده گیرند یا آنان را به تغییر عقیده خویش مجاب سازند. ولی ایدئولوژی و نهادهای لیبرال در سال ۱۷۹۸ که جان آدامز به واسطه مخالفت سرسختانه جمهوری خواهان قادر نبود از کنگره خواستار جنگ با فرانسه شود به روشنی نقش مستقلی داشتند. در ۱۸۶۲ هم پالمرستون به طور محرمانه و خصوصی تصدیق کرد که افکار مردم هوادار ایالت‌های شمالی امریکا دست او را از مداخله در جنگ داخلی بسته است. واقع‌گرایی ایجاب می‌کرد که انگلیسیان برای دوپاره و ضعیف نگه داشتن ایالات متحده تلاش کنند ولی آنان از این فرصت صرف‌نظر کردند. در ۱۸۹۵-۹۶ هم جنگ به روشنی تمام شدیداً برای مردم به ویژه مردم انگلستان نامقبول بود و لیبرالهای عضو کابینه سالزبری مانع از رویارویی با ایالات متحده شدند.

واقع‌گرایان مدعی‌اند که دولتهایی هم که یکدیگر را به چشم مردم سالاری لیبرال می‌نگرند باز در برابر هم از قانون توازن قدرت پیروی می‌کنند [۱۲۶]. واقع‌گرایانی که معتقدند دولتها تنها با نگاه به تواناییهای هم به ایجاد موازنه مبادرت می‌کنند باید توضیح دهند که چرا انگلستان نه با آلمان بلکه با ایالات متحده از در سازش درآمد. همان‌گونه که در ادامه توضیح داده‌ام نوع متفاوت‌تری از واقع‌گرایی مانند نظریه توازن تهدید^۱ می‌تواند این اقدام انگلستان را تبیین کند. هنگام ارزیابی این مسئله که آیا دولت بیگانه تهدید به‌شمار می‌رود یا نه لیبرالهایی مانند چمبرلین از جمله به نوع رژیم آن دولت توجه

1. balance of threat

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می‌شود / ۲۱۹

می‌کنند.

واقع‌گرایان مدعی‌اند که آلمان در دوران ویلهلم یک مردم‌سالاری بوده است و بنابراین در جنگ جهانی اول مردم‌سالاریها با هم درگیر جنگ شده‌اند [۱۲۷]. اینجا مجال پاسخگویی کامل به این ادعا نیست ولی باید به اختصار دو نکته را متذکر شوم. نخست، حتی پیش از جنگ، بیشتر انگلیسیان و امریکاییان آلمان را یک دولت مردم‌سالار نمی‌شناختند. انگلیسیان از ایدئولوژی آلمان منزجر بودند و هرچند بسیاری از امریکاییان سیاستهای اجتماعی پیشرو آلمان را تحسین می‌کردند ولی بیشتر آنان کشور یاد شده را به لحاظ سیاسی عقب‌مانده می‌دانستند. یکی از مجلات در ۱۹۱۲ نوشت «آلمان یک کشور قرون وسطایی است». روی پیشانی قیصر «حقوق الهی» حک شده است. بر آلمان یک مثلث حکم می‌راند: یک پادشاه قرون وسطایی، یک اشرافیت فئودالی، و تازه به دوران رسیده‌هایی که از خاکه ذغال سنگ و براده آهن به جایی رسیده‌اند» [۱۲۸]. دوم، صدراعظم نه در برابر مجلس بلکه در برابر امپراتور ویلهلم مسئول بود. رأی‌دهندگان نفوذ چندانی بر تصمیمات جنگی نداشتند. مطبوعات کاملاً آزاد نبودند؛ گواه آن زمانی بود که ویلهلم در ۱۹۱۳ جلوی انتشار یک کتاب ضد جنگ را گرفت. از این گذشته، امپراتور کنترل مجلس علیای قوه مقننه یا بوندسرات^۱ را که می‌توانست قوانین مصوب مجلس سفلا را وتو کند در دست داشت [۱۲۹]. بدین ترتیب نه براساس معیارهای آن زمان و نه براساس ملاکهای بررسی ما نمی‌توان آلمان سال ۱۹۱۴ را یک مردم‌سالاری لیبرال خواند.

آیا امکان تلفیق نگرشهای واقع‌گرایانه و لیبرالی وجود دارد؟

هم واقع‌گرایان و هم لیبرالهایی که درباره صلح مردم‌سالارانه قلم زده‌اند از تصدیق نسبی

1. Bundesrat

نظرات طرف مقابل اکراه داشته‌اند. ولی استدلال و شواهدی که من ارائه کردم حکایت از آن دارد که این هر دو دسته به تشریح نیروهای راستین سیاست بین‌الملل یعنی سیاست قدرتمندانه و اندیشه‌های لیبرال پرداخته‌اند. قابل تصور است که این دو نیرو، گاه در یک مورد خاص در جهات متفاوتی اثر کنند و در نتیجه با خنثی کردن هم تنها برای یکی از آنها تأثیر ضعیفی باقی بماند. جون الستر چنین پویشهایی را در چارچوبی بسیار متفاوت به بحث می‌گذارد: فرض کنید دریابیم که مردم در مجموع تمایل ضعیفی دارند که اگر دیگران در برابر آنها راه عطوفت درپیش گیرند آنها هم در برابر دیگران عطوفت به خرج دهند. ممکن است این تمایل ضعیف در نتیجه وجود دو نوع متفاوت از مردم حاصل شده باشد که گرایشهای متضادی داشته باشند: یک دسته که برتری اندکی دارند وقتی شاهد نوع دوستی دیگران باشند (به پیروی از هنجار عمل به مثل) نوع دوستی بسیار بیشتری از خود نشان می‌دهند، و دسته دیگری که (به پیروی از هنجار فایده‌گرایی) نوع دوستی کمتری از خود نشان می‌دهند. تأثیر مجموع حاصل، دو سازوکار نیرومندی را که در جهات متضادی اثر می‌کنند از چشم ما پنهان می‌سازد [۱۳۰]. به همین سان این امکان وجود دارد که سیاست واقع‌بینانه در یک جهت و لیبرالیسم در جهت دیگری سیاستها را سوق دهند و تأثیر تلفیقی آنها برتری ضعیف یکی از آنها باشد. نمونه‌های تاریخی که من بررسی کردم سازگار با شرح بالا دلالت بر آن دارد که برخی از بازیگران، واقع‌گرا و برخی دیگر لیبرال هستند.

ظاهراً کلید تلفیق این دو نظریه آن است که لیبرالها منافع ملی را به نحوی تعریف کنند که همکاری با دیگر مردم سالاریهای لیبرال را ایجاب کند. با توجه به این مقدمه، به نظر می‌رسد که دورویکرد تلفیقی نتیجه‌بخش باشد. نخست، نظریه توازن تهدید استیون والت قادر است برآورد دولتها از نوع رژیم یکدیگر را در خود منظور سازد. به نوشته والت تصمیم یک دولت در خصوص اتحاد با دولتهای دیگر تنها به قدرت مجموع و آفندی و نزدیکی جغرافیایی آن دولتها بستگی ندارد بلکه به میزان تجاوزگرانه بودن نیت

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۲۱

آنها هم وابسته است. وی از یادداشت سال ۱۹۰۷ سر ائرو کرو^۱ عبارتی را نقل می کند که نشان می دهد انگلستان فی نفسه از رشد قدرت آلمان استقبال می کرده ولی نیت آلمان نگرانش می کرده است [۱۳۱]. طبق استدلال من، لیبرالها تا حدودی بر این پایه که دولتهای دیگر، مردم سالاری لیبرال هستند یا نه درباره نیت آنها قضاوت می کنند. اگر سر ائرو کرو آلمان را لیبرال می دانست تا آن حد نگران نمی شد.

رویکرد دوم از چارچوب اندیشه ای الکساندر ونت، دیوید لامزدین و دیگران بهره می گیرد. این رویکرد اساساً فرض را بر آن می گذارد که اقتدارگریزی بین المللی لزوماً به خودیاری و سیاست قدرتمندانه منجر نمی شود. برعکس، این ویژگیها برخاسته از رویه دولتها به ویژه برخاسته از تعریفی است که آنها از خود و منافع شان دارند. به دیگر سخن، حتی در نبود یک قدرت فائقه جهانی، دولتها پیش از آنکه از یکدیگر بهراسند باید به باورهای معینی درباره یکدیگر برسند [۱۳۲]. نولیبرالیسم معتقد است این باورها همواره زاده عامل قدرت است و بنابراین یک متغیر مستقل نیست. ولی شواهد دال بر حقیقت داشتن صلح مردم سالارانه و اینکه ریشه آن به اندیشه های لیبرالی باز می گردد حکایت از نادرست بودن نظر نولیبرالیسم دارد. چارچوبی که برای منافع ملی منابع اندیشه ای قائل است قدرت را کنار نمی گذارد بلکه صرفاً آن را یکی از عوامل ذیمدخل می شمارد که از پشت عینک اندیشه ها مد نظر قرار می گیرد.

نتیجه گیری

یکی از چیزهایی که نظریه صلح مردم سالارانه را تضعیف کرده است این است که هیچ کس مستقیماً آن سازوکار علی که مردم سالاریها را از جنگ با هم باز می دارد مشاهده نکرده است. من در مقاله حاضر نشان دادم که چنین سازوکاری به راستی وجود دارد. این

1. Sir Eyre Crowe

سازوکار در اساس به اندیشه‌های لیبرالی که شالودهٔ مردم‌سالاریهای لیبرال را تشکیل می‌دهند باز می‌گردد. لیبرالیسم می‌گوید که همهٔ انسانها با پیگیری راه صیانت نفس و رفاه مادی بهترین وضعیت را خواهند داشت و آزادی و تساهل نیز بهترین راه رسیدن به این دو مقصود است. پای‌بندی لیبرالها به آزادی فردی منجر به نوعی ایدئولوژی سیاست خارجی و نهادهای حکومتی می‌شود که توأم با هم صلح مردم‌سالارانه را برقرار می‌سازند.

از لحاظ ایدئولوژیک، لیبرالها به آن دولتهایی که مردم‌سالاری لیبرال می‌شناسند اعتماد دارند و هیچ دلیلی برای جنگیدن با آنها نمی‌بینند. آنان به دولتهایی که غیرلیبرال می‌شناسند با بدبینی نگاه می‌کنند و گاه به این باور می‌رسند که منافع ملی ایجاب می‌کند به جنگ آنها روند. لیبرالهای کشورهای مختلف در زمانهای متفاوت نظرات یکسانی در این باره که یک مردم‌سالاری لیبرال چه رژیمی است نداشته‌اند ولی ایدئولوژی گوه‌ری آنها همانی است که گفتیم. از لحاظ نهادها، لیبرالیسم ساختارهای مردم‌سالاری را برپا می‌سازد که به شهروندان قدرت اعمال نفوذ بر تصمیمات حکومت را می‌بخشد. گاه لیبرالها زمام حکومت را در دست دارند و به راحتی را که دربارهٔ منافع ملی دارند به اجرا می‌گذارند. حتی زمانی که لیبرالها حکومت را در دست ندارند نهادهای آزادی بیان و انتخابات منظم و رقابتی به نخبگان لیبرال این امکان را می‌بخشد که حتی رهبران غیرلیبرال مردم‌سالاریها را وادار به پیروی از ایدئولوژی لیبرال سازند. زمانی که مردم‌سالاری لیبرال درگیر بحرانی آمیخته با تهدید جنگ با دولت دیگری است که خود آن را یک مردم‌سالاری لیبرال می‌داند نخبگان لیبرال دولت اول مردم را به مخالفت با جنگ تهییج می‌کنند. رهبران غیرلیبرال نیز درمی‌یابند که قادر به مجاب ساختن مردم برای شرکت در جنگ نیستند و به علاوه از این می‌ترسند که اگر جنگ به راه بیندازند در انتخابات بعدی شکست بخورند. همین فرایند ممکن است آنان را به جنگ با دولتهایی بکشد که لیبرالها آنها را غیرلیبرال می‌شناسند.

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۲۳

این مدل را در چهار بحران آمیخته با تهدید جنگ که پای ایالات متحده در آنها در میان بوده است نشان دادیم. در سه مورد از این بحرانهای چهارگانه، لیبرالیسم به جلوگیری از جنگ و در یکی (مناسبات انگلستان و امریکا در سالهای ۱۲-۱۸۰۳) به درگرفتن جنگ کمک کرد. این نمونه ها از جمله نمایانگر اهمیت برداشتها هستند.

گرچه معتقدم واقع گرایان در انکار موجودیت صلح مردم سالارانه به خطا می روند ولی نمی گویم که سیاست قدرتمندانه در سیاست خارجی مردم سالاریهای لیبرال هیچ نقشی ندارد. توازن قدرت هم برای واقع گرایان و هم برای لیبرالها اهمیت دارد ولی لیبرالها آن را بخشی از تصویری کلی تر از سیاست بین الملل می دانند. به نظر می رسد دست کم در ارتباط با صلح مردم سالارانه امکان تلفیق واقع گرایی و لیبرالیسم وجود دارد.

صلح مردم سالارانه شواهد نیرومندی دال بر اهمیت داشتن اندیشه ها در روابط بین الملل هم به عنوان شکل دهنده منافع ملی و هم به عنوان برپاسازنده نهادهای مردم سالارانه به دست می دهد. تامس پین ادعا می کرد که انقلاب امریکا «این قدرت را به ما داده است که همه جهان را از نو رقم زنیم» [۱۳۳]. شاید وی در این گفته تند رفته باشد: مناسبات خصمانه بین فرانسه و ایالات متحده در دهه ۱۷۹۰، یعنی دو جمهوری برادری که نخستین مصداق صلح مردم سالارانه بودند نشان می دهد که جهان سیاست قدرتمندانه می تواند نقشه های همدلانه لیبرالها را با بن بست روبه رو سازد. اما چنین به نظر می رسد که نیرویی در مردم سالاریها پا می گیرد که قادر است منازعات را از مسیر معمول خود خارج سازد.

اما بررسی حاضر نشان نمی دهد که صلح مردم سالارانه لزوماً به صلح ابدی می انجامد. تهدیدهای مطرح برای خود لیبرالیسم ما را به احتیاط فرا می خواند. از لحاظ تاریخی، یکی از این تهدیدها ناشی از ناتوانی لیبرالیسم از برآورده ساختن انتظاراتی مادی است که خود به آنها دامن می زند. وقتی مانند آلمان در جمهوری وایمار صلح به شکوفایی اقتصادی راه نبرد جنگ جذابیت بیشتری پیدا می کند و ممکن است لیبرالیسم

فروپاشد. تهدید دوم از گرایش لیبرالیسم به از بین بردن شیوه‌های سنتی زندگی و منابع سنتی معنا مایه می‌گیرد. برای نمونه، بنیادگرایان مسلمان صرفاً منکر فردباوری شالوده‌ساز صلح مردم‌سالارانه هستند و نشانه‌هایی در دست است که در خود غرب هم بسیاری منکر آنند [۱۳۴]. به رغم موفقیت‌های چشمگیر اخیر لیبرالیسم [۱۳۵] و با وجود ادعاهای مطرح شده دربارهٔ پیروزی آن بر رقبای فلسفی‌اش [۱۳۶] به هیچ وجه روشن نیست که لیبرالیسم فرجام تاریخ باشد.

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۲۵

یادداشتها

1. Jack S. Levy, "Domestic Politics and War," in Robert I. Rotberg and Theodore K. Rabb, *The Origin and Prevention of Major Wars* (New York: Cambridge University Press, 1989), p.880

از این گذشته نک:

Bruce Russett, *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World* (Princeton: Princeton University Press, 1993), pp.3-23; and James Lee Ray, "Wars between Democracies: Rare or Nonexistent?" *International Interactions*, Vol. 18, No.3 (Spring 1988), pp.251-276.

2. "Excerpts from President Clinton's State of the Union Message", *New York Times*, January 26, 1994, p.A17; "The Clinton Administration Begins," *Foreign Policy Bulletin*, Vol. 3, No. 415 (January- April 1993), p.5.

۳. برای نمونه، نک:

Christopher Layne, "Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace," *International Security*, Vol. 19, No.2 (Fall 1994), pp.5-49; Kenneth N. Waltz, "The Emergting Structure of International Politics." *International Security*, Vol. 18, No.2 (Fall 1993), p.78; Jack Vincent, "Freedom and International Conflict: Another Look," *International Studies Quarterly*, Vol. 31, No.1 (March 1987), pp. 102-112; and Henry S. Farber and Joanne Gowa, "Politics and Peace," unpublished manuscript, Princeton University, January 11, 1994.

این ادعا که مردم سالاریها هرگز با هم نمی جنگند در مقاله ذیل مطرح شده است:

Ray, "Wars between Democracies."

4. David Spiro, "The Insignificance of the Liberal Peace," *International Security*, Vol. 19, No.2 (Fall 1994), pp. 50-86; John J. Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War," *International Security*, Vol.15, No.1 (Summer 1990), p.50.

اسپیرو اعتقاد ندارد که تصادف محض علت جنگ باشد؛ از این گذشته وی می گوید دولتهای لیبرال به همصاف شدن با یکدیگر گرایش دارند.

5. Melvin Small and J.David Singer, "The War- Proneness of Democratic Regimes."

Jerusalem Journal of International Relations, Vol. 1, No.4 (Summer 1976). pp.50-69.

رومل اعتقاد دارد که مردم سالارها عموماً تمایل کمتری به جنگ دارند.

R.J.Rummel, "Libertarianism and International Violence," *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 27, No.1 (March 1983), pp. 27-71.

6. Mearsheimer, "Back to the Future," pp.48-51; Farber and Gowa, "Polities and Peace," pp.3-8.

از این گذشته، نک:

Michael Desch, "War and State Formation, Peace and State Deformation?" unpublished manuscript, Olin Institute for Strategic Studies, Harvard University, November 1993.

۷. نک:

Immanuel Kant, "Perpetual Peace, a Philosophical Sketch," in *Perpetual Peace and Other Essays*, trans. Ted Humphrey (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1983), pp. 107-143; Michael Doyle, "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, Part 1," *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No.3 (Summer 1983), pp. 205-235; Doyle, "Liberalism and World Politics," *American Political Science Review*, Vol. 80, No.4 (December 1986), pp. 1151-1169; Russett, *Grasping the Democratic Peace*; Bruce Bueno de Mesquita and David Lalman, *War and Reason: Domestic and International Imperatives* (New Haven: Yale University Press, 1992), chap. 5; David A. Lake, "Powerful Pacifists: Democratic States and War," *American Political Science Review*, Vol. 86, No.1 (March 1992), pp. 24-37; Rondall L. Schweller "Domestic Structure and Preventive War: Are Democracies More Pacific?" *World Politics*, Vol. 44, No.2 (January 1992), pp. 235-269; T.Clifton Morgan and Sally Howard Campbell, "Domestic Structure, Decisional Constraints, and War: So Why Kant Democracies Fight?" *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 35, No.2 (June 1991), pp. 187-211; R.J.Rummel, *Understanding Conflict and War*, Vol.4 (Beverly Hills: SAGE Publications, 1974).

۸. بحرانهایی که این تبیینها را با آنها به آزمون کشیدم از این قرارند: ایالات متحده - انگلستان ۱۷۹۴-۹۶، ایالات متحده - فرانسه ۱۷۹۶-۹۸، ایالات متحده - انگلستان ۱۸۰۳-۱۲، ایالات متحده - انگلستان ۱۸۴۵-۴۶، ایالات متحده - مکزیک ۱۸۴۵-۴۶، ایالات متحده - انگلستان ۱۸۶۱-۶۳، ایالات متحده - اسپانیا ۱۸۷۳، ایالات متحده - شیلی ۱۸۹۱-۹۲، ایالات متحده - انگلستان ۱۸۹۵-۹۶، ایالات متحده -

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۲۷

اسپانیا ۱۸۹۸، ایالات متحده - مکزیک ۱۶-۱۹۱۴ و ایالات متحده - آلمان ۱۷-۱۹۱۶. نک:

Bueno de Mesquita and Lalman, *War and Reason*; and Morgan and Campbell, "So Why Kant Democracies Fight?"

بررسیهایی که با نظریهٔ هنجاری سر سازگاری دارند عبارتند از:

Zee Maoz and Bruce Russett, "Normative and Structural Causes of Democratic Peace, 1946-1986," *American Political Science Review*, Vol. 87, No.3 (September 1993), pp. 624-638; and William J. Dixon, "Democracy and the Peaceful Settlement of Conflict," *American Political Science Review*, Vol. 88, No.1 (March 1994), pp. 14-32.

۱۱. برای نمونه، مائوز و رایست وجود هنجارهای مردم سالارانه را از روی ثبات رژیم و سطوح خشونت اجتماعی و سیاسی داخلی نتیجه می گیرند:

Maoz and Russett, "Normative and Structural Causes", p. 630.

12. Alexander George and Timothy J. McKeown, "Case Studies and Theories of Organizational Decision Making," in *Advances in Information Processing in Organizations*, Vol. 2 (Greenwich, Conn.: JAI Press, 1985).

از این گذشته، نک:

David Dessler, "Beyond Correlations: Toward a Causal Theory of War," *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No.3 (September 1991), pp. 337-345; James Lee Ray, *Democracy and International Conflict: An Evaluation of the Democratic Peace Proposition* (Columbia: University of South Carolina Press, 1995), chapter 4.

13. Joseph S. Nye, Jr., *Understanding International Conflicts* (New York: Harper Collins, 1993), p.40.

۱۴. نک:

Gary King, Robert O. Keohane, and Sidney Verba, *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research* (Princeton: Princeton University Press, 1994).

۱۵. نک: Owen, "Testing the Democratic Peace."

برای آگاهی از فشرده ای از یافته های من، ر.ک. به:

Owen, "Is the Democratic Peace a Matter of Luck?" paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association, Washington, D.C., September 1993.

۱۶. به ویژه توجه کنید به ایستار همیلتون فیش وزیر امور خارجه ایالات متحده در کتاب ذیل:

Allan Nevins, *Hamilton Fish: The Inner History of the Grant Administration* (New York: Dodd, Mead, 1936), pp. 668-674.

کامل ترین شرح برخورد با این بحران را در کتاب ذیل می توان یافت.

Richard H. Bradford, *The "Virginius" Affair* (Boulder: Colorado Associated University Press, 1980).

۱۷. برای نمونه، ویلیام برکینریج نماینده کنتاکی در مخالفت با نظر هریسون خطاب به کنگره گفت: «جنگ ... تنها آخرین حربه است، به ویژه هنگامی که باید به جنگ یک جمهوری مانند جمهوری خودمان برویم که نگران آزادی، مشتاق حفظ آزادی قانونی، و جویای پیشرفت به اتکای آن آزادی است».

52d Congress, 1st sess., *Congressional Record*, Vol. 23 (January 26, 1892), p. 550.

از این گذشته، نک:

Joyce S. Goldberg, *The "Baltimore" Affair* (Lincoln: University of Nebraska Press, 1986).

18. Stuart Bremer, "Democracy and Militarized Interstate Conflict, 1816-1965," *International Interactions*, Vol. 18, No.3 (Spring 1993), pp. 231-249 ; Zeev Maoz and Bruce Russett, "Alliances, Contiguity, Wealth, and Political Stability: Is the Lack of Conflict between Democracies a Statistical Artifact?" *International Interactions* Vol, 17, No.3 (Spring 1992), pp. 245-267.

۱۹. درخصوص سطح تحلیل نظام بین الملل، این مدل با مدل های دیگری که اساساً مردم سالاریها را (به دلایل گوناگون) ناچار از جلوگیری از تبدیل شدن منازعات میان خودشان به جنگ می دانند سازگاری دارد. برای نمونه، از دید بوئنو دمیشتکیتا و دیوید للمن، مردم سالاریها می دانند که کنترلها و موازنه های داخلی جلوی هر یک از آنها را از به راه انداختن جنگ می گیرند. این آگاهی سبب می شود که در «بازی تعاملات بین المللی» همکاری گزینه ای عقلانی شود. در عین حال، مردم سالاریها می دانند که دولتهای غیرمردم سالار که دست و بال شان باز است از همین واقعیت آگاهند و به همین دلیل آماده اند از مردم سالاریها بهره کشی کنند. بر این اساس ممکن است مردم سالاریها حمله پیشدستانه به دولتهای غیرمردم سالار از ترس بهره برداری آنها از آگاهی یاد شده را عاقلانه بیابند. برای نمونه، نک:

Bueno de Mesquita and Lalman, *War and Reason*, chap. 5;

از این گذشته، نک:

William J. Dixon, "Democracy and the Peaceful Settlement"; and D. Marc Kilgour, "Domestic Political Structure and War Behavior: A Game- Theoretic Approach,"

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۲۹

Journal of Conflict Resdution, Vol. 35, No.2 (June (1991), pp. 266-284.

۲۰، نک:

Judith Goldstein and Robert O. Keohane, *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change* (Ithaca: Cornell University Press, 1993), pp. 13-17.

از این گذشته، درباره اهمیت برداشتهای لیبرالی از منافع ملی، نک:

Spiro, "Insignificance".

۲۱. برای نمونه، جان لاک چنین می نویسد: «بنابراین مقصود اصلی و بزرگ انسانهایی که در چارچوب کشور با هم متحد شده و خود را تحت امر حکومت قرار داده اند حفظ دارایی شان است».

Locke, *Second Treatise of Government*, chap. 9, para. 124.

به گفته لاک، «دارایی» شامل «جان، آزادی و مایملک» فرد می شود.

Ibid., chap. 7, para. 87, in Locke, *Two Treatise of Government*, ed. Peter Laslett (New York: Cambridge University Press, 1988), pp. 350-351, 323.

۲۲. ایمانوئل کانت که در دهه ۱۷۹۰ به وجود یک حوزه صلح میان جمهوریه‌ها معتقد بود می گوید که در گذر زمان خسارت درگیری به آنها می آموزد که بهترین کار، همکاری با دیگران است تا تواناییهای همه به طور کامل متحقق شود. برای نمونه، نک:

Immanuel Kant, "Idea for a Universal History with a Cosmopolitan", in *Perpetual Peace*, pp. 31-34.

از این گذشته، نک:

Locke, *Second Treatise*, chap. 2, para. 5, p.270.

منظورم از وجود «همخوانی» این نیست که اقدام خودخواهانه و ناهماهنگ هر یک خودبه خود منجر به بهبود وضع همگان می شود (نوعی همخوانی «طبیعی»). همه افراد به صلح علاقه مندند ولی برای تحقق صلح به روشن اندیشی، نهادهای درست، و همکاری نیاز است. درباره تمایز میان همخوانی ناهماهنگ و همکاری، نک:

Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (Princeton: Princeton University Press, 1984), pp. 49-64.

۲۳. کانت می گوید «حتی برای مردمی که از اصرار تشکیل شده اند (تنها مشروط بر اینکه تفاهم داشته باشند)» تشکیل جمهوری امکان پذیر است.

Kant, *Perpetual Peace*, p. 124.

از این گذشته، نک:

Alexis de Tocqueville, "How the Americans Combat Individualism by the Doctrine of Self-interest Properly Understood," *Democracy in America*, ed. J.P. Mayer, trans. George Lawrence (New York: Harper and Row, 1988), part 2., chap. 8, pp. 525-528.

۲۲. نک:

Kant, "An Answer to the Question: What Is Enlightenment ?" in Kant, *Perpetual Peace*, pp. 41-48.

۲۵. برای آگاهی از تاریخچه مختصر این دیدگاه که فرمانروایان خودخواه و نه مردم عادی مسئولیت جنگ را بر دوش دارند، نک:

Michael Howard, *War and the Liberal Conscience* (New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 1978), pp.14-18.

26. Kant, "Perpetual Peace," pp. 112-115.

کانت چنین دولتهایی را «جمهوری» می‌خواند ولی طبق تعریف وی پادشاهیها هم می‌توانند جمهوری باشند.

۲۷. برای نمونه، نک:

David M. Fitzsimons, "Tom Paine's New World Order: Idealistic Internationalism in the Ideology of Early American Foreign Relations," unpublished manuscript, University of Michigan, 1994.

۲۸. در این زمینه از گفت و گوهایی که درباره بسیاری از این نکات با شان لین جونز (Sean Lynn Jones) داشته‌ام بهره‌مند شده‌ام. برای آگاهی از تلاشی که برای تجدید صورت‌بندی نظریه لیبرالی روابط بین‌الملل براساس تمایزات موجود میان نظامهای سیاسی داخلی آنها صورت گرفته است، نک:

Andrew Moravesik, "Liberalism and International Relations Theory," Working Paper, Center for International Affairs, Harvard University , 1992.

۲۹. واقع‌گرایان سنتی مانند ادوارد هلت کار و هانس مورگنتاو، یونانیان باستان، مسلمانان قرون وسطی، و کُمونیستها همگی تفاوتهای موجود در سطح دولتها را مهم می‌دانند. E.H.Carr, *The Twenty Years Crisis* (London: Macmillan, 1946), p. 236; Hans Morgenthau, *Politics among Nations*, 3rd ed. (New York: Alfred A. Knopf, 1965), p.131; Sohail Hashmi, "The Sixth Pillar: Jihad and the Ethics of War and Peace in Islam," Ph. D. dissertation, Harvard University, 1994; Robert Jervis, "Hypotheses on Misperception",

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۳۱

World Politics, Vol. 20, No.3 (April 1968), p. 467.

۳۰. از این جهت استدلال من با استدلال مایکل دوپل تفاوت دارد که می نویسد «جمهوریهایی که در داخل عدالت پیشه و بر رضایت شهروندان پایه گرفته باشند جمهوریهایی دیگر را نیز مبتنی بر رضایت، عدالت پیشه و بنابراین در خور همسازی می انگارند».

Doyle, "Kant, Part 1," p.230.

۳۱. این گفته را با ایستار ایالت‌های شمالی آمریکا در قبال انگلستان در جریان جنگ داخلی آمریکا که در ادامه مقاله تشریح شده است مقایسه کنید. برای آگاهی از تبیینهایی که برای حزم اندیشی مردم سالارانه نقش محوری تری در صلح مردم سالارانه قائلند، نک:

Schweller, "Democracy and Preventive War;" and Lake, "Powerful Pacifists".

۳۲. نک. به: Layne, "The Myth of the Democratic Peace"

در این باره که چگونه دولتی با نهادهای مردم سالار از سوی دولتهای همسان خود دولتی لیبرال قلمداد می گردد باید پژوهشهای بیشتری صورت گیرد.

۳۳. برای نمونه، بوئو دیمشکیتا و للمن می گویند: «وجود قید و بندها به تنهایی برای تضمین همکاری یا هماهنگی کافی نیست. اما اینکه دولتی مشخص یک مردم سالاری لیبرال هست یا نه نوعی آگاهی عمومی است».

Bueno de Mesquita and Lalman, *War and Reason*, p. 156.

دوپل، رایت، ری، لیک، شولر و رومل نیز (به شکلی کمتر آشکار) همین فرض را مبنا قرار می دهند:

Doyle, "Liberalism and World Politics;" *Grasping the Democratic Peace*; Ray, "Wars between Democracies"; Lake, "Powerful Pacifists"; Schweller, "Domestic Structure and Preventive War"; and Rummel, "Libertarianism and International Violence."

۳۴. کینت والتس مدعی است که جنگ سال ۱۸۱۲ و جنگ داخلی، بین مردم سالاریها در گرفت.

Waltz, "Emerging Structure," p.78.

دیوید لیک که گزاره صلح مردم سالارانه را درست می داند جنگ اسپانیا و آمریکا را جنگی میان مردم سالاریها می خواند. Lake, "Powerful Pacifists," p.33

۳۵. با نزدیک شدن به اواسط سده نوزدهم، چهره‌هایی چون جان کالهن (John C. Calhoun) در ایالت‌های جنوبی بردگی را «مطمئن ترین و پایدارترین مبنا برای نهادهای آزاد در جهان» می دانستند. غیر لیبرال بودن جنوب از دید مردم ایالات شمالی بسیار اهمیت داشت. برای نمونه روزنامه نیویورک تریبون در ۱۸۵۵ چنین نوشت: «ما مردم واحدی نیستیم. ما دو ملت هستیم. ملتی هوادار آزادی و ملتی طرفدار بردگی. درگیری بین این دو ملت گریزناپذیر است» نک:

Eric Foner, *Politics and Ideology in the Age of the Civil War* (New York: Oxford University Press, 1980), pp. 40-41, 52-53.

۳۶. بیکر در ۲۱ آوریل ۱۹۹۲ اعلام کرد «مردم سالاریهای راستین به جنگ هم نمی‌روند». به نقل از: Russett, *Grasping the Democratic Peace*, pp. 128-129.

۳۷. نک:

Bruce Russett and William Antholis, "The Imperfect Democratic Peace of Ancient Athens," in Russett, *Grasping the Democratic Peace*, pp. 43-71.

38. Thucydides, *The Peloponnesian War* I, 70, ed. T.E.Wick, trans. Richard Crawley (New York: Random House, 1982), p.40.

۳۹. «نوعی اخلاق جنگجویی (و بعدها اخلاق جنگجویی - شهروندی) وجود دارد که براساس آن توانمندی، شجاعت و قدرت تصور و عملی ساختن کارهای بزرگ ارزشمند قلمداد می‌گردد و هدف زندگی، شهرت و افتخار انگاشته می‌شود، و فرد هنگامی به جاودانگی دست می‌یابد که نامش برای همیشه بر سر زبانها باشد». این اخلاق که در عصر هومر غلبه داشت در دوران پریکلس نیز هنوز تا حد بسیار زیادی زنده بود؛ گواه این مسئله استدلالهایی است که افلاطون بر ضد آن اقامه می‌کند.

Charles Taylor, *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity* (Cambridge: Harvard University Press, 1987), pp. 115-118.

۴۰. همان‌گونه که راست و آنتولیس می‌نویسند «احتمالاً دست کم در آغاز جنگ پلوپونز، شهروندان بیشتر شهرهای مردم‌سالار اعتقاد نداشتند که مردم‌سالاری طرحی است که می‌توان در خارج از یونان نیز آن را به اجرا گذاشت. در جهان باستان، آزادیهای فردی که برای مردم‌سالاری لیبرال اهمیت محوری دارد چندان عمومیت نیافته بود».

Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p.45.

درباره اینکه چگونه برخی افراد ذاتاً برده هستند، نک:

Aristotle, *The Politics*, trans. Cames Lord (Chicago: University of Chicago Press, 1984), Book 1, chaps. 4-6, pp. 39-43

۴۱. «اگر ... برای تصمیم‌گیری درباره شروع یا عدم شروع جنگ به رضایت شهروندان نیاز باشد طبیعی است که آنان پیش از درگیر ساختن خود در چنین بازی خطرناکی همه ددرسهای آن را مدنظر قرار خواهند داد». Kant, "Perpetual Peace", p.113.

۴۲. توضیح اینکه چرا همه افراد در یک رژیم لزوماً پای‌بند ایدئولوژی مسلط در آن رژیم نیستند فراتر از چارچوب بحث مقاله حاضر است. در اینجا صرفاً این مسئله را یک حقیقت آشکار تجربی می‌گیریم که همه

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۳۳

شهروندان مردم سالاریهای لیبرال، لیبرال نیستند درست همان طور که همه شهروندان دولتهای کمونیست، کمونیست نیستند.

۴۳. این استدلال در راستای استدلال آنتونی داوونز است:

Anthony Downs, *An Economic Theory of Democracy* (New York: Harper and Row, 1957), pp.207-276.

44. James Rosenau, *Public Opinion and Foreign Policy: An Operational Formulation* (New York: Random House, 1961), pp.35-39; Michael Leigh, *Mobilizing Consent: Public Opinion and American Foreign Policy, 1937-1947* (Westport, Conn, : Greenwood Press, 1976), pp.4-5.

۴۵. برای آگاهی از نظریه ای در باب اینکه چگونه گروههای ذی نفوذ ویژه می توانند سیاست خارجی را «گروگان بگیرند»، نک:

Jack Snyder, *Myth of Empire: Domestic Politics and International Ambition* (Ithaca: Cornell University Press, 1991), pp. 31-55.

۴۶. درباره اهمیت آزادی بیان برای صلح مردم سالارانه، نک:

Stephen Van Evera, "Primed for Peace: Europe After the Cold War", *International Security*, Vol. 15, No.3 (Winter 1990/91), p.27.

۴۷. از جمله آثاری که فرض را بر این می گذارند که مقامهای منتخب برای انتخاب شدن مجدد خودشان بیش از هر چیز دیگر ارزش قائلند اینها هستند:

Downs, *Economic Theory*, and David R. Mayhew, *Congress: The Electoral Connection* (New Haven: Yale University Press, 1974).

۴۸. نک:

John L. Offner, *An Unwanted War: The Diplomacy of the United States and Spain over Cuba, 1895-1898* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1992).

۴۹. برای آگاهی از خلاصه ای از این پژوهشها، نک:

Lawrence R. Jacobs and Robert Y. Shapiro, "Studying Substantive Democracy," *PS*, Vol. 27, No.1 (March 1994), pp. 9-10.

۵۰. رؤسای جمهور محبوب مردم تأثیری نیرومند و رؤسای جمهور نامحسوب تأثیر اندکی بر افکار عمومی ایالات متحده به جا گذاشته اند. جالب توجه اینکه گروههای نفوذ ویژه معمولاً افکار عمومی را در جهت خلاف سیاست دولت برانگیخته اند.

Benjamin I. Page, Robert Y. Shapiro, and Glenn R. Dempsey, "What Moves Public Opinion", *American Political Science Review*, Vol. 81, No.1 (March 1987), pp. 23-43.

۵۱. نک:

King, Keohane, and Verba, *Designing Social Inquiry*.

۵۲. این نمونه‌های دوازده‌گانه را در یادداشت ۸ برشمرده‌ام.

۵۳. درباره جنگ سال ۱۸۱۲، نک: Waltz, "Emerging Structure";

درباره بحرانهای سال ۱۸۶۱ و سال ۹۶-۱۸۹۵، نک: Layne, "Kant or Cant."

۵۴. شرح ریشه‌های این درگیری را می‌توان در آثار ذیل یافت:

Alexander DeConde, *The Qusi-War: The Politics and Diplomacy of the Undeclared War with France 1797-1801* (New York: Charles Scribner's Sons, 1966); Albert Hall Bowman, *The Struggle for Neutrality: Franco - American Diplomacy during the Federalist Era* (Knoxville: University of Tennessee Press, 1974); William C. Stinchcombe, *The XYZ Affair* (Westport, Conn.: Greenwood Press, 1980); E. Wilson Lyon, "The Directory and the United States," *American Historical Review*, Vol. 43, No.3 (April 1938), pp. 514-532; and James A. James, "French Opinion as a Factor in Preventing War between France and the United States, 1795-1800", *American Historical Review*, Vol. 30, No.1 (October 1924), pp. 44-55.

۵۵. برای نمونه، نک: Bowman, *Struggle for Neutrality*, pp.25-30.

56. George Lefebver, *The Thermidoreans and the Directory*, trans. Robert Baldick (New York: Random House, 1964), pp. 176-179; R.R.Palmer, *The Age of the Democratic Revolution* (Princeton: Princeton University Press, 1964), pp. 214-217, 255-259.

57. *Independent Chronicle* (Boston), March 4, 1798, quoted in Donald H. Stewart, *The Opposition Press of the Federalist Period* (Albany: State University of New York Press, 1969), pp. 442-443.

58. Stinchcombe, *XYZ Affair*, p.118.

59. Stewart, *Opposition Press*, p. 120.

۶۰. نک:

Jerald Combs, *The Jay Treaty* (Berekley: University of California Press, 1970), pp. 110-111; Samuel Flagg Bemis, *Jay's Treaty: A Study in Commerce and Diplomacy* (New

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۳۵

York: Macmillan, 1923; repr. ed. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1975), pp. 95-96.

61. 4th Cong., 1st sess., *Annals of Congress* (April 20, 1796), Vol. 5, p.1099.

تأکید از نویسنده مقاله است.

62. Stewart, *Opposition Press*, p. 286.

63. 5th Cong., 2d sess., *Annals of Congress* (March 27, 1798), Vol. 2, p.1329.

64. Stewart, *Opposition Press*, pp.289-290.

65. De Conde. *Quasi-War*, pp.66-68.

66. *Ibid*, p.106.

۶۷. نک:

Reginald Horsman, *The Causes of the War of 1812* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1962); Roger H. Brown, *The Republic in Peril: 1812* (New York: Norton, 1971); Bradford Perkins, *Prologue to War* (Berkeley: University of California Press, 1961).

۶۸. برای نمونه، نک: Waltz, "Emerging Structure," p.78.

۶۹. پیش از تصویب قانون اصلاحات، انتخابات در انگلستان غیررقابتی بود. بسیاری از کرسیهای مجلس عوام متعلق به نمایندگان حوزههای انتخابیه بسیار کوچکی بود که در آنها یک ارباب تعیین می کرد که چه کسی باید انتخاب شود؛ سایر شهرها کلاً از حق رأی بی بهره بودند. در مجلس عوام آرا علناً خرید و فروش می شد. مجلس اعیان که اعضای آن انتصابی بودند می توانست قوانین مجلس عوام را وتو کند. وانگهی، کابینه که اختیارات جنگی را به دست داشت نه در برابر پارلمان بلکه در برابر پادشاه مسئول بود. نک:

E.L. Woodward, *The Age of Reform 1815-1870* (Oxford: Clarendon Press, 1938), pp. 18-28.

70. Robert W. Tucker and David C. Hendrichson, *Empire of Liberty: The Statecraft of Thomas Jefferson* (New York: Oxford University Press, 1990), pp. 329-330.

۷۱. یک استثنای برجسته جان رندولف، (John Randolph) این ویرجینیایی نامتعارف بود که همچون فدرالیستها معتقد بود آنکه به نفع آزادیهای جهان می جنگد انگلستان است و نه فرانسه. نک:

Brown, *Republic in Peril*, pp. 151-155.

72. 12th Cong., 1st sess., *Annals of Congress*, Vol. 23 (January 6, 1812), p.688.

73. Brown, *Republic in Peril*, pp. 74-84.

74. 9th Cong., 1st sess., *Annals of Congress*, Vol. (March 7, 1806), pp.609-610.

75. Horsman, *Causes of the War of 1812*, chapter 13.
76. Ralph Ketchman, *James Madison* (New York: Macmillan, 1971), p.530.
77. Hans J. Morgenthau, *In Defense of the National Interest* (New York: Knopf, 1951), p.5.
78. Tucker and Hendrickson, *Empire of Liberty*, pp. 226-227.

۷۹. منابع مربوط به این نمونه تاریخی شامل اینهاست:

Ephraim Douglass Adams, *Great Britain and the American Civil War*, 2 Vols. (New York: Longmans, Green and Co., 1925); Brian Jenkins, *Britain and the War for the Union*, 2 vols. (Montreal: McGill-Queen's University Press, 1974 and 1980); Howard Jones, *Union in Peril: The Crisis over British Intervention in the American Civil War* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1992); Norman B. Ferris, *The "Trent" Affair: A Diplomatic Crisis* (Knoxville: University of Tennessee Press, 1977); Martin P. Claussen, "Peace Factors in Anglo-American Relations. 1861-1865," *Mississippi Valley Historical Review*, Vol. 26 (March 1940). pp. 511-522.

۸۰. این بحران هنگامی بروز کرد که یک کشتی متعلق به ایالت‌های شمالی قایق پستی انگلیسی موسوم به ترنت را ضبط کرد. قایق ترنت حامل دو تن فرستادگان ایالت‌های جنوبی به لندن بود که قرار بود سعی کنند مذاکراتی را برای به رسمیت شناختن کنفدراسیون ایالت‌های جنوبی صورت دهند. تقریباً همه انگلیسیان از این حادثه به خشم آمدند و اگر لینکلن پوزش نخواست و فرستادگان را باز نمی‌گرداند اعلام جنگ قطعی بود، نک: Ferris, *Trent*.

۸۱. نک: Layne, "The Myth of the Democratic Peace".

باید تکرار کنم که من نمی‌گویم لیبرالها همواره جویای جنگ با دولتهایی هستند که آنها را غیرلیبرال می‌دانند. لیبرالیسم، اهداف را تعیین می‌کند ولی ممکن است سیاست قدرتمندانه برخی وسایل را منتفی سازد.

۸۲. تغییر مسئولیت کابینه حاصل تغییر قوانین نبود بلکه شرایطی بود که در عمل حاصل شده بود؛ از ۱۸۳۲ هیچ پادشاهی در انگلستان وزیری را برکنار نساخته بود، نک:

Robert Livingston Schuyler and Corinne Comstock Weston, *British Constitutional History since 1832* (Princeton: D. Van Nostrand, 1957), pp.26-44.

۸۳. لینکلن در نخستین نطق آغاز ریاست جمهوریش گفت: «من قصد ایجاد ممانعت مستقیم یا غیرمستقیم برای نهاد برده‌داری در ایالت‌هایی که این نهاد در آنها برقرار است ندارم. به اعتقاد خودم نه قانوناً چنین حقی

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۳۷

دارم و نه تمایلی برای این کار». به نقل از:

Adams, *Great Britain and the Civil War*, Vol. 1, p.50.

84. *Hansard's Parliamentary Debates* (Commos), 3d Ser., Vol. 165 (February 17, 1862), col. 382.

۸۵. برای نمونه توجه کنید به تذکرات گلدوین اسمیت در بحران ونزوئلا که در ادامه مقاله مطرح خواهد شد.

86. Jenkins, *Britain and the War*, Vol. 2, p.152.

87. *Ibid.*, p.216; Philip Foner, *British Labor and the American Civil War* (New York: Holmes and Meier, 1981), p.69.

88. Jenkins, *Britain and the War*, Vol. 2, pp.209-211.

89. Adams, *Great Britain and the Civil War*, Vol. 2, p.107.

90. Foner, *British Labor*, pp.41,61.

91. Jones, *Union in Peril*, pp. 178-179, 184-185, 203; Adams, *Great Britain and the Civil War*, Vol. 1, pp. 212-215; Jenkins, *Britain and the War*, Vol. 2, pp. 168-169.

۹۲. برای نمونه، یکی از اعضای پارلمان انگلستان به نام ویلیام لیندسی گفت از آن رو مایل به مداخله کشورش است که «مانند هر انگلیسی صادق، خواهان به هم خوردن اتحاد ایالت‌های امریکا است و نیز از آن رو که دولت امریکا قدرت بیش از حد بزرگی است که انگلستان نباید اجازه دهد چنین قدرتی در قاره نو وجود داشته باشد». Jones, *Union in Peril*, p.14.

93. *Ibid.*, pp.150-151.

94. *Ibid.*, pp. 191, 206.

95. *Ibid.*, pp. 210-217.

96. Ferris, *Trent*, p. 158.

97. Jenkins, *Britain and the War*, Vol. 2, p. 241.

98. *Hansard's Parliamentary Debates* (Commos), 3d ser., Vol. 171 (June

۹۹. شرح این بحران را می توان در آثار ذیل یافت:

Ernest R. May, *Imperial Democracy: The Emergence of America as a Great Power* (Chicago: Imprint Publications, 1991); Allen, *Great Britain and the United States*; Dexter Perkins, *The Monroe Doctrine 1867-1907* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1937); A.E. Campbell, *Great Britain and the United States 1895-1903*. (Westport, Conn:

Greenwood Press, 1960); and Marshall Bertram, *The Birth of Anglo-American Friendship: The Prime Facet of the Venezuelan Boundary Dispute* (Lanham, Md. University Press of America, 1992).

100. Andrew Carnegie, "Democracy in England," *North American Review*, Vol. 142, No.1 (January 1886), p.74.

101. *Public Opinion*, November 21, 1895, p.21.

یکی از روزنامه‌نگاران، انگلستان را «جمهوری تاجدار» خوانده بود.

Moncure D. Conway, "The Queen of England," *North American Review*, Vol. 145, No.2 (August 1887), p. 121.

102. *New-York Times*, December 25, 1895, p.3.

103. Allen, *Great Britain and the United States*, p. 525.

104. A.G. Gardiner, *The Life of Sir William Vernon Harcourt* (London: Constable and Co., 1923), Vol. 2, pp. 396-397.

105. Campbell, *Great Britain and the United States*, pp. 9-10.

106. Charles Callan Tansill, *The Foreign Policy of Thomas F. Bayard* (New York: Fordham University Press, 1940), p.716.

107. 54th Cong., 1st sess., *Congressional Record* (December 20, 1895), Vol. 28. pt.1, pp. 859-860.

108. John L. Heaton, *The Story of a Page* (New York: Harper and Bros., 1913), p. 114.

109. *The Nation*, January 2, 1896, p.5.

۱۱۰. به نقل از: *New York Times*, December 21, 1895, p.6 همچنین شایان ذکر است که نشریه *Review of Reviews* چاپ لندن به شدت کوشش داشت با نظر امریکاییانی که مدعی بودند انگلستان یک دولت مردم‌سالار نیست مقابله کند. «از این پندار واهی که ایالات متحده به معنای خاصی جمهوری است حال آنکه ما سلطنت طلب هستیم حداکثر بهره‌برداری را برای تقویت موضع مداخله‌جویان در ونزوئلا می‌کنند. اگر اتباع انگلستان در گویان دست از وفاداری به امپراتوری انگلستان می‌کشیدند و یک جمهوری انگلیسی تشکیل می‌دادند هیچ یک از شهروندان امریکا ایرادی به تجاوز آنان به قلب ونزوئلا هم نمی‌گرفتند. تمام دشواری از پیشداوری به زیان نظام پادشاهی بر می‌خیزد - پیشداوری که ریشه آن به دوران جورج سوم باز می‌گردد و باید با خود جورج سوم به خاک سپرده می‌شد».

Review of Reviews (London), December 14, 1895, pp. 484-485.

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۳۹

111. *New-York Times*, December 19, 1895, p.3.

112. Heaton, *The Story of a Page*, p. 114; W.A.Swanbery, *Pulitzer* (New York: Charles Scribner's Sons, 1967), p. 199.

این شیوه با رفتاری که پولیستر دو سال پیش از آن در بحران مناسبات با اسپانیا یعنی کشوری که تعداد انگشت شماری از امریکاییان آن را مردم سالار می دانستند از خود نشان داده بود تفاوت آشکار داشت. روزنامه پولیستر برای تهییج مردم به نفع جنگ اعلام کرد «جنگ به نفع آزادی، خودگردانی، قانون و نظم، انسانیت، پایان بخشیدن به سرکوب، حکومت جابرانه، غارت و بردگی فی نفسه جنگی مقدس است».

Heaton, *Story of a Page*, p. 162.

113. *Public Opinion*, Vol. 20 (January 23, 1896), p. 107.

114. J. L. Garvin, *The Life of Joseph Chamberlain*, Vol. 3 (London: Macmillan, 1934), p.67.

115. May, *Imperial Democracy*, pp.44-45, 53-54.

116. *Ibid.*, p.49; Gardiner, *Life of Harcourt*, pp.396-397; Garvin, *Chamberlain*, p.161; Bertram, *Anglo-American Friendship*, p.83.

هارکورت همواره ایالات متحده را تحسین کرده و در مخالفت با مداخله انگلستان در جنگ داخلی ایالات متحده استدلالهای محکمی اقامه کرده بود.

117. Layne, "The Myth of the Democratic Peace".

118. Allen, *Great Britain and the United States*, p. 354.

۱۱۹. استیون راک چنین می نویسد: «انگلیسیان که عملاً بر هیچ چیز دیگری با هم توافق نداشتند در واقع تقریباً یکصد از نظام سیاسی آلمان، ایدئولوژی آن و روشهایش بدشان می آمد ... هر دو کشور [آلمان و ایالات متحده] قدرتهای توسعه طلب با ناوگانهایی در حال رشد بودند ... ولی انگلیسیان در حالی که از آلمان بیزار و هراسناک بودند تقریباً همگی ایالات متحده را تحسین می کردند و از سوداهای آن کشور کمترین احساس خطر را می کردند».

Stephen Rock, *Why Peace Breaks Out: Great Power Rapprochement in Historical Perspective* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1989), pp. 86-87.

۱۲۰. نک:

Mearsheimer, "Back to the Future"; Waltz, "Emerging Structure"; Layne, "The Myth of the Democratic Peace"; Farber and Gowa, "Politics and Peace",

121. Layne, "Kant or Cant."

122. *Ibid.*

123. *Ibid.*

۱۲۴. این ادعا به طور تلویحی در این استدلال هانس مورگنتاؤ مستتر است که وودرو ویلسون «نه برای ایمن ساختن جهان برای مردم سالاری» بلکه از آن رو ایالات متحده را وارد جنگ جهانی اول ساخت که «آلمان توازن قدرت را تهدید می‌کرد ... ویلسون پیگیر سیاست درستی بود ولی دلیل پیگیریش نادرست بود».

Morgenthau, *National Interest*, pp. 25-26.

125. Layne, "Kant of Cant."

126. Waltz, "Emerging Structure." pp. 66-67.

والس پیش‌بینی می‌کند که ژاپن و آلمان برای رسیدن به توازن در برابر ایالات متحده به تواناییهای هسته‌ای دست خواهند یافت.

127. Layne, "The Myth of the Democratic Peace".

128. *World's Work*, June 1912, p.146.

129. John L. Snell, *The Democratic Movement in Germany, 1789-1914* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1976), pp. 165, 212-219, 237-238, 343, 366; *Literary Digest*, June 14, 1913, pp. 1332-1333.

برای ملاحظه این ادعا که نظام سیاسی آلمان به درگرفتن جنگ آینده کمک کرد، نک:

Paul Kennedy, "The Kaiser and German *Weltpolitik*", in J. Rohl and N. Sombert, eds., *Kaiser Wilhelm II: New Interpretations* (Cambridge: Cambridge University Press, 1962). pp. 143-168.

130. Jon Elster, *Political Psychology* (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), pp. 2-7.

از دیوید دسلر (David Dessler) سپاسگزارم که توجه مرا به این منبع جلب کرد.

131. Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances* (Ithaca: Cornell University Press, 1987), pp. 21-25.

۱۳۲. نک:

Alexander Wendt, "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics," *International Organization*, Vol. 46, No.2 (Spring 1992), pp. 391-425; and David Hallloran Lumsdaine, *Moral Vision in International Politics: The Foreign Aid*

چگونه لیبرالیسم موجب صلح میان مردم سالاریها می شود / ۲۴۱

Regime, 1949-1989 (Princeton: Princeton University Press, 1993), pp. 3-29.

133. Paine, "Common Sense," January 1776.

به نقل از:

Michael H. Hunt, *Ideology and U.S. Foreign Policy* (New Haven: Yale University Press, 1987), p.19.

۱۳۴. برای آگاهی از فشرده‌ای از تهدیدهای مطرح برای لیبرالیسم و صلح مردم سالارانه، نک:

Samuel P. Huntington, "No Exit: The Errors of Endism" *The National Interest*, No.17 (Fall, 1989), pp.3-11.

۱۳۵. برای آشنایی با برخوردی نظری با مقوله گسترش مردم سالاری، نک:

Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century* (Norman: University of Oklahoma Press, 1991).

۱۳۶. نک:

Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man* (New York: The Free Press, 1992).

کانت یا کنت^۱ افسانه صلح مردم سالارانه

کریستوفر لین^۲

از: *International Security* 19(2) (1994): pp. 5-49

نظریه «صلح مردم سالارانه» موضوعات نظری مهمی را به میان می آورد [۱]: این ادعا که رفتار دولتهای مردم سالار در قبال یکدیگر متفاوت با رفتارشان در قبال دولتهای غیرمردم سالار است تا قلب مباحثه نظریه روابط بین الملل درباره برجستگی نسبی تبیینهای ناظر بر نتایج سیاسی بین المللی که مبتنی بر تصویر دوم (سیاست داخلی) و تصویر سوم (ساختار نظام) هستند تأثیر می گذارد. از این گذشته نظریه صلح

۱. نویسنده از همکاران ذیل که با مرور پیش نویسهای مختلف این مقاله انتقادات سودمندی در اختیار وی گذاشتند فوق العاده سپاسگزار است: جان آرکیلا، تد گیلین کارپنتر، کری اندرو چیس، جفری فریدن، جان میرشایمر، بنجامین سی. شوارتز، جک اسنایدر، استیون والت، وکیت والتس. همچنین از اشتفن ون اورا و دیوید اسپرو به خاطر آنکه نسخه هایی از آثار منتشر نشده شان را با اجازه نقل قول از آنها در اختیار من قرار دادند سپاسگذارم.

۲. کریستوفر لین (Christopher Layne) از پژوهشگران مستقل لوس آنجلس است که در حال حاضر مشاور گروه آیین قراردادهای حکومتی در دفتر حقوقی هیل، وین، تروپ و میسینجر است که نمایندگی شرکتهای بزرگ صنایع دفاعی را بر عهده دارد.

مردم سالارانه در جهان واقع نیز حائز اهمیت است: سیاست‌گذارانی که به نظریه صلح مردم سالارانه باور دارند بین امنیت امریکا و گسترش مردم سالاری پیوند تعیین‌کننده‌ای می‌بینند که از نظر آنان نوشدارویی برای جلوگیری از جنگهای آینده است. درواقع برخی از نظریه‌پردازان صلح مردم سالارانه به‌ویژه بروس راست معتقدند که در نظامی بین‌المللی که از تعداد تعیین‌کننده‌ای از دولتهای مردم سالار تشکیل یافته باشد شاید تا حدودی این امکان وجود داشته باشد که اصول «واقع‌گرایی» (اقتدارگریزی، معمای امنیتی دولتها) را که دست کم از سده هفدهم به این سو با حذف اصول «لیبرالی» یا «آرمان‌گرایانه» بر رویه دولتها سایه افکنده است از دور خارج کنیم [۲]. نظریه صلح مردم سالارانه به دلیل ادعاهای نظری و نتایج سیاست‌گذارانه‌اش ارزش بررسی دقیق را دارد [۳]. در مقاله حاضر توجه ما اساساً معطوف به انتقاد از مجاب‌کننده بودن منطق علی نظریه صلح مردم سالارانه است و می‌خواهیم ببینیم آیا نظریه یادشده بهتر نتایج بین‌المللی را پیش‌بینی می‌کند یا مکتب واقع‌گرایی. پس از آن با توجه به نتیجه‌هایی که درباره میزان قدرت تبیین نظریه صلح مردم سالارانه می‌گیریم به ارزیابی مختصر قوت و قدرت شواهد تجربی این نظریه می‌پردازیم.

من بررسی خود را با مروری بر تبیینهایی آغاز می‌کنم که نظریه‌پردازان صلح مردم سالارانه برای صلح مردم سالارانه ارائه کرده‌اند. در این زمینه دو نوع منطق علی برای این نظریه تمهید شده است. یکی عدم وقوع جنگ میان مردم سالاریها را به محدودیتهای نهادی یعنی اثرات بازدارنده افکار عمومی یا کنترلها و موازنه‌های تعبیه شده در ساختار سیاسی داخلی هر دولت مردم سالار نسبت می‌دهد. دیگری فرض را بر این می‌گذارد که عدم وقوع جنگ میان دولتهای مردم سالار به هنجارها و فرهنگ مردم سالاری - پای بندی مشترک به حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات سیاسی - باز می‌گردد. همان‌گونه که نشان خواهم داد منطق محدودیتهای نهادی قادر به ارائه تبیین متقاعدکننده‌ای برای عدم وقوع جنگ میان مردم سالاریها نیست. بدین ترتیب قدرت

تبیین نظریه صلح مردم سالارانه منوط به مجاب‌کننده بودن این ادعا خواهد بود که هنجارها و فرهنگ مردم سالاری قادر به تبیین علت عدم درگیری دولتهای مردم سالار با یکدیگر در عین درگیری آنها با دولتهای غیرمردم سالار است.

محور مقاله حاضر چیزی جز به آزمون کشیدن تبیینهای رقیبی نیست که نظریه صلح مردم سالارانه و مکتب واقع‌گرایی برای رخدادهای بین‌المللی ارائه کرده‌اند. این آزمون بر مطالعه موردی چهار «نمونه نزدیک به درگیری»^۱ بحرانهایی که طی آنها دو دولت مردم سالار در شرف جنگ با هم بوده‌اند – مبتنی است. این چهار نمونه موارد بسیار مستندی هستند که در آنها قدرتهای بزرگ مردم سالار در آستانه جنگ با هم قرار گرفته‌اند ولی جنگی میان آنها درنگرفته است. از همین رو موارد بررسی شده فرصت خوبی فراهم می‌سازد تا ببینید از فرضیه‌های رقیبی که به ترتیب نظریه صلح مردم سالارانه و مکتب واقع‌گرایی عرضه داشته‌اند کدام یک رخدادهای سیاسی بین‌المللی را بهتر تبیین می‌کند [۴]. از این گذشته، نمونه‌های انتخاب شده به گونه‌ای است که باید نظریه صلح مردم سالارانه به راحتی تمام و مکتب واقع‌گرایی به دشواری قادر به توضیح آنها باشد. این نمونه‌ها از آن رو باید برای نظریه صلح مردم سالارانه مغتنم باشد که در تک تک آنها عواملی مکمل (مانند به هم وابستگی اقتصادی، یا وجود پیوندهای خاصی میان دو طرف درگیری) مؤید تأثیر هنجارها و فرهنگ مردم سالاری در جهت برقراری صلح میان دولتها بوده است. من هم از منطق هنجارها و فرهنگ مردم سالاری و هم از مکتب واقع‌گرایی مجموعه شاخصهایی – گزاره‌های آزمون‌پذیری – را استخراج می‌کنم که اگر نتیجه یک بحران توسط هر یک از این دو نظریه تبیین شود باید صادق باشند. با بهره‌گیری از رویکرد پیگردی فرایندها، هر بحران را به طور مشروح بررسی می‌کنم.

1. near miss

در پایان به این نتیجه می‌رسیم که مکتب واقع‌گرایی بهتر از نظریه صلح مردم‌سالارانه قادر به پیش‌بینی رخداد‌های بین‌المللی است. درواقع به نظر می‌رسد که نظریه صلح مردم‌سالارانه در نمونه‌های مورد بررسی قدرت تبیین فوق‌العاده ناچیزی دارد. تردیدهای موجود درباره اعتبار منطق علی این نظریه حاکی از آن است که شواهد تجربی هم که به نظر می‌رسد مؤید نظریه یاد شده است باید از نو بازبینی شود. نظریه‌پردازان صلح مردم‌سالارانه مدعی آنند که شمار زیادی از موارد، مؤید این نظریه است. اما می‌توان این استدلال محکم را اقامه کرد که مجموعه مواردی که می‌توان نظریه یاد شده را با نگاه به آنها به آزمون کشید عملاً بسیار کوچک است. این مسئله مهمی است زیرا در صورتی که مجموعه مؤیدات تجربی این نظریه مجموعه کم‌شماری باشد اهمیت استثنای ممکن وارد بر قاعده ننگیدن مردم‌سالاریها با هم (برای نمونه، جنگ جهانی اول، جنگ میان ایالت‌های آمریکا، جنگ ۱۸۱۲) دوچندان می‌شود. مقاله حاضر را با بحث درباره پیامدهای مشکل‌سازی که نظریه صلح مردم‌سالارانه برای سیاست خارجی آمریکا در دوران پس از جنگ سرد دارد به پایان می‌بریم.

دفاع از صلح مردم‌سالارانه: ادعاها و منطق آن

نظریه صلح مردم‌سالارانه ادعا نمی‌کند که دولتهای مردم‌سالار کمتر از دولتهای غیرمردم‌سالار جنگ طلب هستند؛ که [مسلماً] چنین نیست. اما این نظریه دو مدعای مهم دارد: نخست اینکه مردم‌سالاریها هرگز (یا به ندرت؛ در این زمینه اختلاف نظر قابل ملاحظه‌ای وجود دارد) به جنگ با دیگر مردم‌سالاریها بر نمی‌خیزند [۵]. به گفته جک لوی «عدم وقوع جنگ میان مردم‌سالاریها نزدیک‌ترین چیز به یک قانون تجربی در روابط بین‌الملل است» [۶] دوم، هر زمان مردم‌سالاریها با یکدیگر درگیر شوند بسیار به ندرت تهدید به کاربرد زور می‌کنند، چه این کار «نامشروع» است [۷]. نظریه صلح

مردم سالارانه به صراحت می‌گوید که علت نجنگیدن مردم سالاریها با هم یا تهدید نکردن یکدیگر را باید در نفس ماهیت نظامهای سیاسی مردم سالار جست.

منطق علی^۱

نظریه صلح مردم سالارانه باید امری خلاف قاعده را تبیین کند: مردم سالاریها کمتر از دولتهای غیرمردم سالار جنگ طلب نیستند. ولی با اینکه به سهولت دست به تهدید دولتهای غیرمردم سالار و جنگ با آنها می‌زنند سایر مردم سالاریها را تهدید نمی‌کنند و با آنها به جنگ برنمی‌خیزند. پس معضل اصلی برای این نظریه مشخص ساختن آن دسته ویژگیهای دولتهای مردم سالار است که آنها را از توسل به تهدید قهرآمیز بر ضد سایر مردم سالاریها یا مبادرت به جنگ عملی با آنها باز می‌دارد. این نظریه دو توضیح متفاوت را عرضه می‌دارد: ۱. محدودیتهای نهادی؛ و ۲. هنجارها و فرهنگ مردم سالاری [۸].

استدلال مبتنی بر محدودیتهای نهادی دو گونه اصلی دارد. مایکل دوایل با الهام از ایمانوئل کانت می‌گوید حکومتهای مردم سالار از آن رو تمایلی به جنگ ندارند که باید پاسخگوی شهروندان خویش باشند [۹]. هزینه جنگ را شهروندان با جان و مال خویش می‌پردازند؛ اگر بهای درگیری سنگین باشد ممکن است حکومتهای مردم سالار در انتخابات بعدی مجازات شوند. وانگهی، در دولتهای مردم سالار، تصمیمات سیاست خارجی که با خطر جنگ همراه باشند آشکارا به بحث گذاشته می‌شوند و پشت درهای بسته اتخاذ نمی‌گردند و این بدان معناست که هم مردم و هم سیاست‌گذاران نسبت به هزینه‌های جنگ حساسیت به خرج می‌دهند. نوع دیگر استدلال مبتنی بر محدودیتهای نهادی حول «کنترلها و موازنه‌ها» دور می‌زند؛ این استدلال به سه ویژگی مشخص

1. causal logic

ساختار سیاسی داخلی دولت نظر دارد: انتخاب قوه مجریه، رقابت سیاسی، و متکثر بودن روند تصمیم‌گیریهای سیاست خارجی [۱۰]. دولتهایی که قوه مجریه شان در برابر یک نهاد انتخابی پاسخگوست، دارای رقابت سیاسی نهادین هستند و مسئولیت تصمیم‌گیری در آنها بین نهادها یا افراد بسیاری سرشکن شده است دست و بال‌شان به مراتب بسته‌تر است و احتمال کمتری برای مبادرت به جنگ دارند.

تبیین مبتنی بر هنجارهای مردم‌سالاری می‌گوید «همان فرهنگ، برداشتها و رویه‌هایی که در داخل کشورها امکان سازش و حل و فصل مسالمت‌آمیز درگیریها را بدون تهدید به خشونت فراهم می‌سازد در آن سوی مرزهای ملی در مورد دیگر کشورهای مردم‌سالار نیز به اجرا گذاشته می‌شود» [۱۱]. دولتهای مردم‌سالار فرض را بر این می‌گذارند که هم دیگر مردم‌سالارها نیز پای‌بند شیوه‌های مسالمت‌آمیز تنظیم رقابت سیاسی و حل و فصل اختلافات هستند و هم این سایرین این هنجارها را در مناسبات خارجی خود با بقیه مردم‌سالارها به اجرا خواهند گذاشت. به دیگر سخن، دولتهای مردم‌سالار در مورد سایر مردم‌سالارها برداشت مثبتی دارند. در نتیجه به گفته دویل مردم‌سالارها «که بر رضایت پایه می‌گیرند جمهوریهای دیگر را نیز مبتنی بر اجماع، عدالت‌خواه و بنابراین شایسته سازش می‌انگارند» [۱۲]. مناسبات میان دولتهای مردم‌سالار بر اساس احترام متقابلی استوار است که ریشه آن به این واقعیت باز می‌گردد که مردم‌سالارها یکدیگر را صلح طلب می‌شناسند (یعنی مذاکره یا حفظ وضع موجود تنها نتایج ممکن در هر اختلافی است). گفته می‌شود که این برداشت بر نوعی یادگیری پایه می‌گیرد. دولتهای مردم‌سالار از روابط همیارانه با یکدیگر سود می‌برند و خواستار گسترش تعاملات مثبت خویشند. این خواسته به نوبه خود آنها را وادار می‌کند تا نسبت به نیازهای سایر دولتهای مردم‌سالار پاسخگو باشند و در نهایت، آنها را به سوی ایجاد نوعی همبستگی منافع سوق می‌دهد. با سوق یافتن مردم‌سالارها به سوی همبستگی، آنها گزینه توسل (یا حتی تهدید به توسل) به زور را در تعاملات دوجانبه خویش منتفی

می سازند [۱۳].

فرهنگ مردم سالاری - که بر «رقابت مسالمت آمیز، مجاب سازی و مصالحه» پایه می گیرد - عدم وقوع جنگ و تهدیدهای مشابه جنگ را در مناسبات میان دولتهای مردم سالار توضیح می دهد [۱۴]. از آن سو گفته می شود نبود این هنجارها در مناسبات میان مردم سالاریها و دولتهای غیرمردم سالار تبیین کننده این تناقض نماست که مردم سالاریها با اینکه به طور کلی به اندازه دولتهای غیرمردم سالار جنگ طلب هستند با یکدیگر نمی جنگند: «هنگامی که یک مردم سالاری با یک دولت غیرمردم سالار درگیر می شود انتظار ندارد که آن هنجارها [ی احترام متقابل مبتنی بر فرهنگ مردم سالاری] دست و بال دولت یاد شده را ببندد. ممکن است مردم سالاری مورد نظر خود را ناگزیر از اتخاذ هنجارهای خشن تر آن دولت غیرمردم سالار ببیند تا مبادا به واسطه بهره برداری دولت یاد شده از میانه روی و اعتدال ذاتی مردم سالاریها مورد استثمار واقع یا از صحنه حذف شود» [۱۵]. بدین ترتیب یکی از فرضهای بنیادی نظریه صلح مردم سالارانه این است که رفتار مردم سالاریها در مناسبات شان با یکدیگر کیفیتی متفاوت با رفتار آنها در مناسبات شان با غیرمردم سالاریها دارد.

دعوی واقع گرایان: تکرار مکررات

اگر تاریخ «تنها توالی رخدادهای ناخوشایند» باشد در این صورت از دید واقع گرایان، سیاست بین الملل چیزی جز تکرار مکرر اموری ناخوشایند یعنی جنگ، رقابتهای اقتصادی و امنیتی قدرتهای بزرگ، ظهور و سقوط قدرتهای بزرگ، و شکل گیری و انحلال اتحادیه ها نیست. ویژگی رفتار سیاسی بین المللی، استمرار، قاعده مندی، و تکرار است زیرا ساختار لایتغیر (و احتمالاً تغییرناپذیر) نظام بین المللی دست و بال دولتها را بسته است.

بُن‌نگره^۱ واقع‌گرایی علت این امر را توضیح می‌دهد [۱۶]. سیاست بین‌الملل حوزه‌ای اقتدارگریز و مبتنی بر خودیاری است. «اقتدارگریزی» به معنای هرج و مرج یا بی‌نظمی فراگیر نیست بلکه در سیاست بین‌الملل اشاره به نبود هرگونه مرجع مرکزی دارد که قادر به تعیین و تنفیذ قواعد رفتاری برای واحدهای نظام بین‌الملل (دولتها) باشد. فقدان یک مرجع قانون‌گذار و تنفیذ‌کننده به معنی آن است که در نظام یادشده هر واحد مسئول تضمین بقای خویش است و ضمناً هر واحد در تعریف منافع خود و به کارگرفتن شیوه‌های منتخب خویش برای تعقیب آن منافع، آزاد است. در این معنا سیاست بین‌الملل اساساً رقابت‌آمیز است. و رقابت‌آمیز بودن آن تفاوت اساسی با سیاست داخلی جوامع لیبرال دارد که در آنها بازندگان چون موجودیت و امکان مبارزه بعدی و بنابراین امید‌نهایی به تفوق یافتن را از دست نمی‌دهند می‌توانند نتیجه ناگوار رقابت را بپذیرند. در سیاست بین‌الملل، دولتهایی که در رقابت سیاسی بازنده شوند با نتایج بالقوه ناگوارتری روبه‌رو می‌شوند که از محدود شدن از آزادی عمل آنها تا اشغال شدن و محو شدن از صفحه روزگار را دربرمی‌گیرد.

حال و هوای خاص سیاست بین‌الملل زاده همین اقتدارگریزی است. در یک نظام اقتدارگریز، نخستین هدف هر دولت بقاست. دولتها برای دستیابی به امنیت هم در داخل و هم در خارج به ایجاد توازن می‌پردازند تا جلوی تجاوزپیشگان را بگیرند و چنانچه بازدارندگی شکست خورد آنها را مغلوب سازند. در جهان واقع‌گرایان همکاری امری امکان‌پذیر است ولی با توجه به فشارهایی که در ذات ساختار نظام سیاسی بین‌المللی وجود دارد و به رقابتها دامن می‌زند حفظ همکاری دشوار است. ضرورت بقا در محیطی تهدیدکننده دولتها را وادار می‌دارد تا توجه خویش را مصروف راهبردهایی سازند که قدرت آنها را نسبت به رقبایشان بیشینه می‌کند. دولتها انگیزه‌های نیرومندی دارند تا هم در پی

1. paradigm

کسب برتری نظامی بر رقیبان خویش باشند و هم از این برتری نه تنها برای دفاع از خود بلکه همچنین برای بهره‌گیری از دیگران استفاده کنند. از آنجا که قدرت نظامی ذاتاً آفندی و نه پدافندی است دولتها گریزی از معمای امنیت ندارند: تمهیداتی که یک دولت برای دفاع از خود اتخاذ می‌کند می‌تواند ناخواسته برای دیگران تهدیدکننده باشد. علت این امر آن است که هر دولت هیچگاه نمی‌تواند از بی‌خطر بودن انگیزه‌های دیگران مطمئن باشد؛ در نتیجه چاره‌ای جز این ندارد که سیاستهایش را در واکنش به تواناییهای دیگران تنظیم کند. در نظام بین‌الملل ترس از دیگر دولتها و بی‌اعتمادی به آنها وضعیت عادی است.

در اینجا نظریه صلح مردم‌سالارانه و مکتب واقع‌گرایی بر سر نکته‌ای تعیین‌کننده از هم جدا می‌شوند. نظریه نخست بر آن است که دگرگونیهای درونی دولتها می‌تواند سرشت سیاست بین‌الملل را تغییر دهد. واقع‌گرایی بر این نظر است که حتی در صورت دگرگونی داخلی دولتها، ساختار نظام سیاسی بین‌المللی همان که هست باقی خواهد ماند. چون ساختار نظام اصلی‌ترین عامل تعیین‌کننده نتایج سیاسی بین‌المللی است محدودیتهای ساختاری حکم می‌کند که دولتهایی که در موقعیت یکسانی قرار دارند قطع نظر از نظامهای سیاسی داخلی‌شان مانند هم رفتار خواهند کرد. همان‌گونه که کِنت والتس می‌گوید: «در نظامهای مبتنی بر خودیاری، فشار رقابت وزن بیشتری از اولویت‌های ایدئولوژیک یا فشارهای سیاسی داخلی دارد» [۱۷]. دگرگونیهای پدیدآمده در سطح واحدها تنگناها و انگیزه‌های متبلور در سطح نظام را تغییر نمی‌دهد. دولتها به منطق موقعیتی که خود را در آن می‌یابند واکنش نشان می‌دهند حتی اگر این منجر به نتایج نامطلوبی، از به هم خوردن همکاری گرفته تا جنگ تمام عیار منجر شود. دولتهایی که فتوای جهان واقع‌گرایان را نادیده بگیرند خطر اضمحلال را به جان می‌خرند. در جهان واقع‌گرایان، بقا و امنیت هموار در معرض خطر است و واکنش دولتهای مردم‌سالار در برابر رقبای مردم‌سالار تفاوتی با واکنش آنها در برابر دولتهای غیرمردم‌سالار ندارد.

نظریه صلح مردم سالارانه در بوته آزمایش

وجود محدودیتهای نهادی، صلح مردم سالارانه را تبیین نمی‌کند. اگر افکار عمومی در مردم سالاریها واجد همان تأثیری بود که به آن نسبت داده می‌شود در این صورت این‌گونه دولتها با همه دولتها اعم از مردم سالار و غیرمردم سالار مناسباتی مسالمت‌آمیز داشتند. اگر شهروندان و سیاست‌گذاران یک مردم سالاری حساسیت خاصی در مورد هزینه‌های انسانی و مادی جنگ داشتند این حساسیت هر زمان که دولت آنها در آستانه جنگ قرار می‌گرفت و قطع نظر از اینکه دشمن‌شان یک مردم سالاری بود یا نه نمایان می‌گشت زیرا تلفات انسانی و هزینه‌های مادی در هر حال یکسان است. از این گذشته افکار عمومی در مردم سالاریها فی‌نفسه مانع در گرفتن جنگ نمی‌شود. برای نمونه در ۱۸۹۸ افکار عمومی بود که دولت مکینلی را که تمایلی به جنگ با اسپانیا نداشت به این کار واداشت؛ در ۱۹۱۴ افکار عمومی انگلستان و فرانسه مشتاقانه خواهان جنگ بود. ساختار سیاسی داخلی – «کنترلها و موازنه‌ها» – نیز صلح مردم سالارانه را تبیین نمی‌کند. به گفته مورگان و شوباخ «این استدلال مستقیماً چیزی درباره جنگ‌طلبی مردم سالاریها نمی‌گوید» زیرا حول متغیر مستقلی – محدودیتهای موجود برای تصمیم‌گیری که در ساختار سیاسی داخلی یک دولت تبلور یافته است – متمرکز است که در مردم سالاریها وجود دارد ولی منحصر به این دولتها نیست.

به دلیل ناکارایی این توضیحات بار ارائه منطق علی نظریه صلح مردم سالارانه به دوش تبیین مبتنی بر هنجارها و فرهنگ مردم سالارانه می‌افتد. باید در همین جا به دنبال «چیزی در آرایش درونی دولتهای مردم سالار» بگردیم که صلح مردم سالارانه را توضیح دهد [۱۸].

نظریه صلح مردم سالارانه نه تنها نتیجه‌ای مشخص – عدم وقوع جنگ میان مردم سالاریها – را پیش‌بینی می‌کند بلکه قصد دارد علت بروز این نتیجه را نیز بازگو کند.

از همین رو بجاست آن را با کاربست روش مطالعه موردی به آزمون کشیم یعنی با بررسی مشروح تعداد اندکی از نمونه‌ها به قصد اینکه ببینیم آیا رویدادها و رفتار بازیگران همان‌گونه است که این نظریه پیش‌بینی می‌کند یا نه. روش مطالعه موردی این فرصت را نیز فراهم می‌سازد تا تبیینهای متعارضی را که نظریه صلح مردم‌سالارانه و مکتب واقع‌گرایی برای رخدادهای سیاسی بین‌المللی ارائه کرده‌اند در بوته آزمایش قرار دهیم. برای آزمون قوت منطق علی نظریه صلح مردم‌سالارانه، در اینجا نگاه خود را روی «نمونه‌های نزدیک به درگیری» یعنی موارد خاصی متمرکز می‌سازیم که در آنها دولتهای مردم‌سالار هم فرصت و هم دلیلی برای جنگیدن با هم داشته‌اند ولی چنین نکرده‌اند.

در این مقاله مطالعات موردی با استفاده از شیوه پیگردی فرایندها (یعنی گشودن «جعبه سیاه») برای مشخص ساختن عواملی که تصمیم‌گیران به آنها واکنش نشان می‌دهند، چگونگی تأثیرگذاری این عوامل بر تصمیمات، سیر علی رویدادها، و تأثیر احتمالی دیگر متغیرها بر نتیجه صورت گرفته است [۱۹]. همان‌گونه که اشتفن وَن اِورا می‌گوید اگر نظریه‌ای از قدرت تبیین چشمگیری برخوردار باشد مطالعه موردی با استفاده از شیوه پیگردی فرایندها آزمون قاطعی در اختیار ما می‌گذارد زیرا تصمیم‌گیران «به گونه‌ای سخن می‌گویند، قلم می‌زنند و رفتار می‌کنند که با پیش‌بینیهای نظریه همخوانی دارد» [۲۰].

نظریه صلح مردم‌سالارانه اگر درست باشد باید توضیح محکمی درباره این واقعیت ارائه کند که چرا بحرانهای جدی میان دولتهای مردم‌سالار تا آستانه جنگ پیش می‌روند ولی به جنگ نمی‌کشند. در صورتی که هنجارها و فرهنگ مردم‌سالاری، صلح مردم‌سالارانه را تبیین کند در بحرانی که تا آستانه جنگ پیش می‌رود باید شاخصهای معین نظریه صلح مردم‌سالارانه مشهود باشد: نخست، افکار عمومی باید قویاً خواهان صلح باشد. افکار عمومی نه به عنوان یک محدودیت نهادی بلکه از آن رو اهمیت دارد که سنجه غیرمستقیمی برای احترام متقابلی است که گفته می‌شود مردم‌سالاریها برای

یکدیگر قائلند. دوم، نخبگان سیاست‌گذار باید از تهدید نظامی دیگر مردم سالاریها و از مقدمه‌چینی برای عملی ساختن تهدیدات خودداری کنند. نظریه پردازان صلح مردم سالارانه با طرح این ادعا که درنگرفتن جنگ میان مردم سالاریها مهم‌تر از نبود تهدید میان آنهاست در این باره درازگویی کرده‌اند ولی بدین ترتیب برهان نظریه‌یاد شده بیش از حد سست می‌شود. چون حرف اصلی این نظریه آن است که مردم سالاریها هنجارهایی را که در داخل برای حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات دارند به مناسبات خارجی خویش تعمیم می‌دهند پس به ویژه در یک بحران نباید شاهد آن باشیم که مردم سالاریها یکدیگر را تهدید کنند. و اگر تهدید صورت گیرد باید آخرین حربه باشد نه جزو گزینه‌های ابتدایی. سوم، باید مردم سالاریها در یک بحران تلاش زیادی برای کنار آمدن با هم به خرج دهند. اتمام حجت، اتخاذ خط مشیهای تند و انعطاف‌ناپذیر، و دیپلماسی چماقی خمیرمایه سیاست واقع‌بینانه است نه جوهره صلح مردم سالارانه.

واقع‌گرایان برای تبیین نمونه‌های نزدیک به درگیری، به مجموعه بسیار متفاوتی از شاخصها نظر دارند. نخست، واقع‌گرایی نسبتی میان منافع ملی و احترام به دیگر مردم سالاریها قائل است: در یک بحران، هرچه منافی که یک مردم سالاری در خطر می‌بیند مهم‌تر باشد احتمال بیشتری وجود دارد که خط‌مشی آن را نه هنجارها و فرهنگ مردم سالاری بلکه فتواهای واقع‌گرایی رقم‌زند. وقتی منافع حیاتی در خطر باشد مردم سالاریها از توسل به تهدید، اتمام حجت و دیپلماسی چماقی در مورد دیگر مردم سالاریها ابایی ندارند. دوم، حتی در بحرانی که پای مردم سالاریها در میان باشد دولتها باید شدیداً نگران ملاحظات راهبردی باشند و توزیع نسبی تواناییهای نظامی میان آنها تأثیری تعیین‌کننده - و شاید قاطع - بر دیپلماسی آنها دارد. سوم، ملاحظات ژئوپلیتیک گسترده‌تری که در خصوص جایگاه یک دولت در سیاست بین‌الملل مطرح است تا حد چشمگیری نتیجه بحران را توضیح می‌دهد. کلید مسئله در اینجا همان

چیزی است که جفری بلینی «معمای مرغان دریایی درگیر»^۱ می‌خواند و منظورش نگرانی از این بابت است که دیگرانی که درکنار گود به تماشا نشسته‌اند از درگیری یک دولت در جنگ بهره‌برداری کنند؛ نگرانی از اینکه جنگ منجر به تضعیف دولت خواهد شد و آن را در برابر رقبای احتمالی آینده‌اش از نظر قدرت نسبی در موقعیت فرودست قرار خواهد داد؛ و نگرانی از اینکه عدم مماشات با دولت رقیب در یک بحران موجب خواهد شد که آن دولت با دیگر دشمنان یا رقبای ما هم‌پیمان شود [۲۱].

من برای بررسی، چهار نمونه تاریخی جدید را برگزیده‌ام که در آنها قدرتهای بزرگ مردم‌سالار تقریباً با هم دست به گریبان شده‌اند: ۱. ایالات متحده و انگلستان در ۱۸۶۱ («ماجرای ترنت»)^۲؛ ۲. ایالات متحده و انگلستان در ۱۸۹۵-۹۶ (بحران ونزوئلا)؛ ۳. فرانسه و انگلستان در ۱۸۹۸ (بحران فشودا)؛ و فرانسه و آلمان در ۱۹۲۳ (بحران رور) [۲۲]. تمرکز من روی قدرتهای بزرگ دلایل چندی دارد. نخست، نظریه روابط بین‌الملل را قدرتهای بزرگ تعیین می‌کنند: آنها مؤلفه‌های اصلی نظام بین‌الملل هستند و اقدامات‌شان به ویژه جنگهای آنها تأثیری بیش از اقدامات قدرتهای کوچک بر نظام بین‌الملل می‌گذارد [۲۳]. وانگهی، با اینکه نظریه صلح مردم‌سالارانه باید درباره هر دو دسته قدرتهای بزرگ و کوچک صادق باشد پیش‌بینیهای واقع‌گرایان درباره رفتار قدرتهای بزرگ همیشه درباره قدرتهای کوچک صادق نیست زیرا طیف‌گزینه‌هایی که در اختیار قدرتهای کوچک قرار دارد محدودتر است [۲۴]. بحران میان قدرتهای بزرگ مردم‌سالار آزمون رو در روی خوبی است زیرا باید هم نظریه صلح مردم‌سالارانه و هم مکتب واقع‌گرایی در مورد آنها صادق باشد [۲۵].

نمونه‌های گزیده شده جدای از این دلیل آشکار که هیچ یک به جنگ نمی‌کشند به دلایل دیگری نیز به نفع نظریه صلح مردم‌سالارانه‌اند. در هر یک از این بحرانها

1. fighting waterbirds

عواملی پیشینه‌ای وجود داشته که مؤید پیش‌بینیهای نظریه صلح مردم‌سالارانه بوده است. در دو بحران پدید آمده میان انگلستان و آمریکا، وجود تاریخ، فرهنگ و زبان مشترک و وابستگی متقابل اقتصادی از ملاحظات مهم بوده است [۲۶]. در بحران فشودا عواملی که در ۱۹۰۴ به عقد پیمان موّدت میان فرانسه و انگلستان منجر شد از پیش وجود داشت و هر دو کشور سود چشمگیری از مناسبات اقتصادی میان خود می‌بردند [۲۷]. بحران رور میان فرانسه و آلمان، هم آزمونی برای راه حل تجویزی ویلسون برای دستیابی به امنیت در اروپای پس از جنگ جهانی اول و هم محکی برای این باور بود که شکوفایی هر دو دولت در گرو تشریک مساعی اقتصادی آنهاست (باوری که در میان نخبگان تجاری فرانسه و آلمان به میزان بسیاری و در میان نخبگان سیاسی تا حدی کمتر رواج داشت).

نخستین بحران انگلستان و آمریکا: ماجرای ترنت، ۱۸۶۱

در ۱۸۶۱ تنشهای برخاسته از جنگ میان ایالتهای آمریکا، ایالتهای متحد شمالی و انگلستان را در آستانه جنگ قرار داد. مهم‌ترین علل برخورد انگلستان و آمریکا در محاصره بنادر ایالتهای جنوبی توسط ایالتهای شمالی و در نتیجه نرسیدن پنبه به انگلستان ریشه داشت که صنعت نساجی اش وابسته به آن بود. اما علت فوری و تسریع‌کننده بحران انگلستان و آمریکا، اقدام کشتی یواس اس سن جاسینتو^۱ بود که بدون داشتن دستور صریحی از واشینگتن در ۸ نوامبر ۱۸۶۱ راه را بر کشتی پستی انگلیسی ترنت بست. کشتی ترنت حامل دو نماینده اعزامی کنفدراسیون ایالتهای جنوب به انگلستان و فرانسه به نامهای جیمز میسون^۲ و جان اسلایدل^۳ بود؛ این دو در یک بندر

1. USS San Jacinto

2. James M. Mason

3. John Slidell

بی طرف در هاوانای کوبا سوار کشتی ترنت که یک کشتی بی طرف بود شده بودند - گروهی از افراد کشتی سن جاسینتو که وارد کشتی ترنت شده بودند پس از جست و جوی کشتی، میسون و اسلایدل را بازداشت کردند. به کشتی ترنت اجازه داده شد تا به سفر خود ادامه دهد ولی میسون و اسلایدل با کشتی سن جاسینتو به فورت وارن در بندر بوستون منتقل و در آنجا زندانی شدند.

با رسیدن خبر این ماجرا به انگلستان، مردم آن کشور در تب جنگ می سوختند. «نخستین شماره‌های مطبوعات که با رسیدن اخبار ماجرای ترنت منتشر شدند وحشتناک بودند» [۲۸]. یکی از شهروندان امریکایی مقیم انگلستان به ویلیام سیوارد^۱ وزیر امور خارجه ایالات متحده چنین گزارش داد: مردم از خشم عنان گسیخته‌اند و اگر از آنان نظرسنجی شود می‌ترسم که از هر ۱۰۰۰ نفر ۹۹۹ نفر خواستار جنگ باشند» [۲۹]. یک امریکایی دیگر از ادینبرگ نوشت «هرگز در تمام عمرم شاهد چنین احساس برافروختگی شدیدی نبوده‌ام» [۳۰].

دولت انگلستان کمتر از مردم و مطبوعات آن کشور طالب جنگ نبود. کابینه آن کشور با تکیه بر آرای حقوق‌دانان مبنی بر اینکه خارج ساختن میسون و اسلایدل از کشتی ترنت نقض حقوق بین‌الملل بوده است مشی سرسختانه‌ای در پیش گرفت که انعکاس حال و هوای مردم بود. نخستین واکنش لرد پالمرستون نخست وزیر به اخبار حادثه ترنت نوشتن یادداشتی خطاب به وزیر جنگ بود مبنی بر اینکه به دلیل مناسبات «نامطمئن» انگلستان با ایالات متحده دولت در کاهش هزینه‌های نظامی که قرار بود در ۱۸۶۲ عملی شود تجدیدنظر می‌کند [۳۱]. طبق گزارشها در جلسه ۲۹ نوامبر کابینه، پالمرستون با پرت کردن کلاه خود روی میز به همکاران خود گفت «نمی‌دانم شما چنین چیزی را تحمل می‌کنید یا نه ولی من اگر گردنم را هم بزنند زیر بار نخواهم رفت!» [۳۲].

1. William H. Seward

کابینه در قبال واشینگتن رویکردی دو سویه در پیش گرفت: لندن برای مجبور ساختن ایالات متحده به اینکه از لحاظ دیپلماتیک کوتاه بیاید به تهدیدات نظامی متوسل شد و در عین حال در جبهه دیپلماسی لرد جان راسل^۱ وزیر امور خارجه آن کشور پیش‌نویس یادداشتی را خطاب به حکومت ایالت‌های شمالی متحد تهیه کرد که در آن ضمن درخواست مصرانه برای آزادی میسون و اسلایدل به واشینگتن، پیشنهادی برای عقب‌نشینی آبرومندانه شده بود دایر بر اینکه لندن اعلام این مطلب را که سن جاسینتو بدون مجوز رسمی دست به عمل زده است به منزله پوزش‌خواهی ایالات متحده قلمداد خواهد کرد و آن را خواهد پذیرفت. اما یادداشتی که عملاً برای واشینگتن ارسال شد یک اتمام حجت بود. با اینکه لرد لاینز^۲ وزیر مختار انگستان در واشینگتن دستور داشت تا این یادداشت را به ترتیبی ارائه کند که احتمال پذیرش آن توسط امریکاییان به حداکثر رسد ولی مأموریت او روشن بود: جز در صورتی که حکومت ایالت‌های شمالی ظرف هفت روز از دریافت یادداشت، تقاضای انگلستان را بی‌قید و شرط بپذیرد لاینز باید خواهان روایدهای خود می‌شد و ایالات متحده را ترک می‌کرد. طبق نوشته راسل برای لاینز: «آنچه ما می‌خواهیم یک بله یا نه آشکار به خواسته‌های بسیار ساده‌مان است و باید این بله یا نه آشکار ظرف هفت روز از دریافت پیام گفته شود» [۳۳].

گرچه برخی افراد به ویژه راسل امیدوار بودند این بحران به شکل مسالمت‌آمیزی برطرف شود کل کابینه متوجه بودند که تصمیم‌شان دایر بر اتمام حجت با واشینگتن می‌تواند منجر به جنگ شود. انگلیسیان تنها یک شانس برای صلح قائل بودند: اینکه واشینگتن از ترس قدرت نظامی انگلستان و آمادگی جنگی آن به جای مقاومت در برابر خواسته‌های لندن تسلیم آنها شود [۳۴]. به گفته معاون وزیر امور خارجه «تنها بختی که برای صلح داریم این است که روی هراسهای حکومت و مردم ایالات متحده کار

1. Lord John Russell

2. Lord Lyons

کنیم» [۳۵].

بر پایه این اعتقاد که واشینگتن تنها در برابر تهدید زور کوتاه خواهد آمد دیپلماسی لندن با تمهیدات مبالغه‌آمیز نظامی و دریایی همراه بود. کابینه با پیش‌بینی احتمال درگیری (در ۳۰ نوامبر) جلوی صادرات شوره و (در ۴ دسامبر) جلوی صادرات تسلیحات و مهمات به ایالات متحده را گرفت. آنچه شدت بحران را نمایان‌تر می‌ساخت این بود که کابینه انگلستان تنها برای چهارمین بار در طول تاریخ آن کشور یک کمیته ویژه جنگی برای نظارت بر برنامه‌ریزیهای راهبردی و تمهیدات جنگی تشکیل داد. برای تقویت نیروهای دریایی و نظامی انگلستان در امریکای شمالی اقداماتی فوری صورت گرفت. از میانه ماه دسامبر با انتقال سریع نیروها شمار سربازان ارتش منظم انگلستان در کانادا از ۵۰۰۰ تن به ۱۷۶۵۸ نفر و نیروهای دریایی سلطنتی در آبهای امریکای شمالی از ۲۵ به ۴۰ ناو جنگی با ۱۲۷۳ توپ افزایش یافت (که می‌توان آن را با رقم ۵۰۰ توپ در دوره پیش از بحران مقایسه کرد) [۳۶]. این اقدامات دو هدف را برآورده می‌ساخت: هم دیپلماسی لندن را تقویت می‌کرد و هم در صورت شکست دیپلماسی، انگلستان را در درگیری در موقعیت برتری قرار می‌داد.

لندن از آن رو به دیپلماسی چماقی روی آورد که معتقد بود اتخاذ مشی بیش از حد سازش‌جویانه صرفاً امریکاییان را تشجیع می‌کند تا برای منافع انگلستان چالشهای هرچه جدی‌تری به وجود آورند [۳۷]. وانگهی، سیاست‌گذاران انگلیسی بر این باور بودند که در این ماجرا پای عزم، اعتبار و شهرت انگلستان در سطح بین‌المللی و نه صرفاً در مناسباتش با ایالات متحده در میان است. نمونه آن، سخنان وزیر خارجه پیش و آینده لرد کلرندون^۱ بود: «اگر زمانی که همه بشریت می‌دانند ما بی‌درنگ خشم و هجوم همه‌جانبه‌مان را متوجه هر کشور ضعیفی می‌کنیم با سستی تن به این بی‌حرکتی دهیم...

1. Lord Clarendon

چه تصویری از ما در دیدگاه جهانیان نقش خواهد بست... و این برهان دیگری برای این باور جهانگیر خواهد بود که... ما بسته به قدرت و ضعف دشمنان دو دسته ملاک داریم» [۳۸]. بر این اساس «انگلیسیان آماده بودند به جای پذیرش عجلانه یک شکست دیپلماتیک و فداکردن حیثیت خودشان به عنوان یک قدرت بزرگ... هزینه جنگ با امریکا را به گردن بگیرند» [۳۹].

مشى سرسختانه لندن را «خوش بینی کلی آن درباره نتیجه نهایی» جنگ انگلستان با امریکا تقویت می کرد [۴۰] به گفته ملکه ویکتوریا، جنگ منجر به «ویرانی تمام عیار امریکای شمالی» می شد و جورج کورن وال لوئیس وزیر جنگ می گفت «ما خیلی زود لبخند را از چهره آنان پاک خواهیم کرد» [۴۱]. بنابراین پالمرستون از آشفتگی که مشى سازش ناپذیر لندن بر ایالتهای متحد تحمیل کرده بود نگرانی نداشت. از دید وی قطع نظر از اینکه بحران به شکل مسالمت آمیزی فیصله می یافت یا به جنگ می کشید منافع انگلستان برآورده می شد. وی خطاب به ملکه ویکتوریا نوشت:

اگر حکومت فدرال به خواسته های ما تن دهد مایه آبروی انگلستان و بی آبرویی ایالات متحده خواهد بود. اگر حکومت فدرال گردن کشی کند انگلستان در حال حاضر بهتر از هر زمان دیگری قادر است ضربه سختی به ایالات متحده وارد سازد و به آن کشور درسی بیاموزد که به این زودیهها فراموشش نشود [۴۲].

در اواخر سال ۱۸۶۱ جنگ با ایالت های جنوبی برای واشینگتن خوب پیش نمی رفت و یک درگیری بزرگ یعنی نخستین نبرد ماناساس^۱ به عقب نشینی خفت بار ارتش ایالت های شمالی منجر شده بود. در نتیجه تحریکات سیوارد وزیر امور خارجه که استاد «بازی کردن بادم شیر» برای حداکثر بهره برداری سیاسی داخلی بود افکار عمومی

لندن نسبت به شمالیها خصمانه بود و به ویژه از اعلام بی طرفی انگلستان توسط ملکه ویکتوریا در مه ۱۸۶۱ که شمالیها آن را به معنی شناسایی دوفاکتوی استقلال جنوبیها توسط انگلستان می دانستند رنجیده خاطر بود. اخبار دستگیری میسون و اسلایدل تأثیر مضاعفی بر افکار عمومی شمالیها داشت. نخست، سبب تقویت روحیه متزلزل شمالیها شد. دوم، به منزله هشدار به انگلستان تلقی می شد که از اشکال تراشی در جنگ ایالتهای شمالی با ایالتهای جنوبی خودداری کند. بر این اساس، هرچند برخی روزنامه‌ها (به ویژه نیویورک تایمز^۱ و نیویورک دیلی تریبون^۲) اصرار داشتند که واشینگتن باید دل انگلستان را به دست آورد ولی افکار عمومی به شدت هوادار سیاست مقاومت در برابر لندن و خودداری از آزادسازی میسون و اسلایدل بود [۴۳]. در واکنش به مشی سرسختانه لندن «فریاد خروشان هواداری از جنگ در سراسر ایالتهای شمالی امریکا طنین انداخت» [۴۴]. چارلز فرانسیس ادمز پسر که پدرش در همان زمان وزیر مختار ایالات متحده در لندن بود بعدها ماجرا را چنین تشریح کرد: «در تمام نیم سده گذشته... هیچ رویدادی را به خاطر نمی آورم که در آن مردم امریکا تا این حد که در جریان هفته‌های بلافاصله پس از دستگیری میسون و اسلایدل شاهدش بودم عنان اختیار از دست داده و عقل خود را باخته باشند» [۴۵].

دولت لینکلن از شدت احساسات ضد انگلیسی در میان مردم و در کنگره با خبر بود (در واقع در اوایل دسامبر کنگره با تصویب قطعنامه‌ای از فرمانده سن جاسیتو به خاطر اقدامی که کرده بود تمجید کرد). شواهدی وجود دارد که نشان می دهد رئیس جمهور لینکلن می خواست برای خشنود ساختن افکار عمومی، میسون و اسلایدل را به رغم خطرات آشکاری که داشت نگه دارد [۴۶]. با این حال، ایالات متحده پس از آنکه نخست با اندیشه پیشنهاد داوری به لندن برای اجتناب از جنگ یا قبول بی آبرویی کوتاه

1. New York Time

2. New York Daily Tribune

آمدن کلنجار می‌رفت تصمیم گرفت تسلیم خواسته‌های انگلستان شود. با توجه به اینکه «عقب‌نشینی برای واشینگتن آسان نبود» درک علت انتخاب این راه حائز اهمیت است. ایالات متحده از آن رو در برابر لندن سر خم کرد که از پیش کاملاً دلمشغولی نظامی داشت و می‌کوشید ایالت‌های جنوبی را منقاد سازد و بنابراین ایالت‌های شمالی نمی‌توانستند همزمان درگیر جنگ با انگلستان شوند و بدین ترتیب عملاً پای انگلستان را به نفع ایالت‌های جنوب وارد جنگ میان ایالت‌ها سازند [۴۷]. وقتی کابینه لینکلن طی دو روز در ایام سال نو تشکیل جلسه داد تا دربارهٔ پاسخ امریکا به یادداشت انگلستان تصمیم‌گیری کند آشکارا به این واقعیت توجه داشت. کابینه پیش از آن از دو نکته مهم اطلاع یافته بود. نخست، واشینگتن به تازگی باخبر شده بود که فرانسه از درخواست‌های لندن پشتیبانی می‌کند (و این نقطه پایانی بر امیدهای امریکا در این زمینه بود که نگرانی انگلستان از بهره‌برداری فرانسه از جنگ انگلستان و امریکا باعث خویشتن‌داری آن کشور شود) [۴۸]. دوم، واشینگتن از عمق احساسات جنگ‌طلبانه مردم انگلیس اطلاع کافی داشت. وزیر مختار امریکا در لندن چارلز فرانسیس ادمز نوشت که انگلیسیان «اکنون همگی دشمن ما هستند» و «روزنامه‌های برجسته هر روز احساسات آتشی را به مردم تزریق می‌کنند. باشگاه‌ها و ارتش و نیروی دریایی و مردم کوچه و بازار همگی به نفع جنگ فریاد سر می‌دهند» [۴۹]. سناتور چارلز سامنر^۱ نامه‌هایی از اعضای سرشناس تندرو پارلمان انگلستان ریچارد کابدن و جان برایت را به دست دولت لینکلن رساند. این دو ضمن اظهار تأسف از سیاست دولتشان و حال و هوای افکار عمومی انگلیس بر این نکته پای می‌فشرده‌اند که جز در صورت تسلیم شدن ایالات متحده به خواسته‌های لندن جنگ درخواهد گرفت. کابدن معتقد بود:

1. Charles Sumner

پیش از این انگلستان هم به دلیل وابستگی به پنبه شما و هم به خاطر وحشت از قدرت شما از جنگ با ایالات متحده هراس داشت. اکنون افکار عمومی هر چند به خطا بر این اعتقاد است که جنگ موجب دسترسی ما به پنبه هم خواهد شد. و البته ما شاهدیم که قدرت شما به واسطه جنگ داخلی تان رو به ضعف گذاشته است [۵۰].

واشینگتن بر سر دوراهی مبارزه طلبی با لندن یا تسلیم شدن به خواسته‌های آن به ناگزیر متوجه بود که هم عزم انگلستان برای درگیر شدن در جنگ جدی است و هم اینکه چنین جنگی قطعاً موجب انحلال همیشگی اتحادیه ایالت‌های شمال خواهد شد. در جریان مباحثات کابینه، ادوارد بیتس^۱ دادستان کل اظهار داشت که انگلستان برای شکستن محاصره بنادر صدور پنبه جنوب توسط شمالیها در صدد جنگ با ایالات متحده است و از این نگران بود که لندن کنفدراسیون ایالت‌های جنوب را به رسمیت بشناسد. به گفته وی ایالات متحده «تاب تحمل چنین جنگی را ندارد» او در ادامه چنین گفت: «در چنین بحرانی که دستان را جنگ داخلی هم بسته است نمی‌توانیم امیدی به موفقیت در... جنگ با انگلستانی داشته باشیم که از سکوت و تأیید ضمنی فرانسه نیز برخوردار است. باید از چنین جنگی - با تحمل کمترین لطمه به آبرو و غرورمان - پرهیز کنیم» [۵۱]. سیوارد وزیر امور خارجه ضمن موافقت با این نظر اعلام کرد «فرصتی نداریم که از مسائل اتحادیه منحرف و به مشاجره با دیگر قدرتها پردازیم حتی اگر برای این کار بتوان دلایل موجهی یافت» [۵۲]. هنگامی که ایالات متحده فهمید تهدید انگلستان در مورد آغاز جنگ، توپ توخالی نیست ملاحظات مربوط به منافع راهبردی و ملی - همان «معمای مرغان آبی درگیر» - ایجاب کرد که واشینگتن در برابر انگلستان کوتاه بیاید.

نتیجه ماجرای ترنت را نه نظریه صلح مردم سالارانه بلکه مکتب واقع‌گرایی

1. Edward Bates

می‌تواند تبیین کند. برخلاف انتظار نظریه صلح مردم‌سالارانه، احترام متقابل میان مردم‌سالاریها که ریشه در هنجارها و فرهنگ مردم‌سالاری دارد هیچ گونه تأثیری بر مشی انگلستان نداشت. لندن با اعتقاد به در خطر بودن منافع حیثیتی حیاتیش که بر موقعیت راهبردی آن کشور تأثیر داشت از خود سرسختی دیپلماتیک نشان داد، به تهدیدات نظامی متوسل شد و آماده بود تا در صورت لزوم درگیر جنگ شود. هم مردم و هم نخبگان انگلستان جنگ را به مصالحه ترجیح می‌دادند. در آن سوی اقیانوس اطلس افکار عمومی و حکومت امریکا به همان اندازه طرفدار جنگ بودند. درگیری انگلستان و امریکا تنها به این دلیل رخ نداد که دولت لینکلن فهمید سرشکستگی دیپلماتیک بر جنگی که انگلستان را با کنفدراسیون ایالت‌های جنوب هم‌جبهه می‌ساخت و بنابراین احتمالاً به استقلال جنوب منجر می‌شد ترجیح دارد.

دومین بحران انگلستان و امریکا: ونزوئلا ۹۶-۱۸۹۵

در ۹۶-۱۸۹۵ ایالات متحده و انگلستان خود را گرفتار یک رویارویی دیپلماتیک جدی دیدند که برخاسته از اختلاف مبهم دیرپایی بود که میان لندن و کاراکاس بر سر مرز ونزوئلا با گویان انگلستان وجود داشت. در ۱۸۹۵ کاراکاس نومیدانه از واشینگتن خواست تا لندن را برای پذیرش داوری در این اختلاف زیر فشار گذارد. دولت گروور کلیولند تصمیم به مداخله دیپلماتیک در اختلاف ونزوئلا و انگلستان گرفت ولی علت این تصمیم دلواپسی امریکاییان از بابت منافع ونزوئلا یا علاقه به ماهیت این موضوع نبود [۵۳]. از دید ایالات متحده، اختلاف انگلستان و ونزوئلا بخشی از یک تصویر کلی‌تر بود. در ۱۸۹۵ سیاست‌گذاران امریکایی با آگاهی از موقعیت ایالات متحده به عنوان یک قدرت بزرگ بالنده، هرچه بیشتر نگران رخنه سیاسی و تجاری اروپا به نیمکره غربی بودند [۵۴]. از نظر واشینگتن اختلاف بین لندن و کاراکاس بهانه مغتنمی برای این بود که

امریکا برتری ژئوپلیتیک خود را در نیمکره غربی جابیندازد. به همین دلیل بود که ایالات متحده در اختلاف مرزی انگلستان و ونزوئلا کار را به رویارویی با انگلستان کشاند [۵۵]. موضع امریکا در یادداشتی که ریچارد اولنی در ۲۰ ژوئیه ۱۸۹۵ برای حکومت انگلستان فرستاد بازگو شده بود [۵۶]. ایالات متحده اعلام کرد که در اختلاف انگلستان و ونزوئلا «که نمی‌توان نسبت به ادامه آن بی‌تفاوت بود» پای «حیثیت و منافع‌اش» در میان است. واشینگتن از لندن خواست تا این اختلاف را به داوری گذارد. اولنی در عبارتی پر طمطراق اظهار داشت که آموزه مونرو نه تنها به ایالات متحده حق مداخله در این اختلاف را می‌دهد بلکه آن کشور را محق می‌سازد تا بر امور نیمکره غربی نظارت داشته باشد.

گروور کلیولند رئیس جمهور ایالات متحده و وزیر خارجه‌اش ضمن به چالش خواندن انگلستان می‌دانستند که گام خطرناکی برداشته‌اند. هرچند آنها تقریباً به یقین امیدوار بودند که به پیروزی دیپلماتیک مسالمت‌آمیزی دست یابند ولی راهبرد انتخابی آنها می‌توانست به رویارویی مسلحانه بکشد. یادداشت ۲۰ ژوئیه اولنی (که کلیولند از آن به عنوان «بهترین نمونه در نوع خود که تا کنون خوانده‌ام» تمجید کرد) عمداً لحن تندی داشت و همان‌گونه که هنری جیمز^۱ یادآور شد در چارچوب عرف دیپلماتیک حاکم، لندن می‌توانست به حق آن را به معنی اتمام حجت بگیرد [۵۷]. وانگهی، واشینگتن قصد انتشار علنی یادداشت اولنی را داشت. اولنی و کلیولند بر این باور بودند که لحن تندشان توجه لندن را جلب خواهد کرد و با اهرم قرار دادن آموزه مونرو ایالات متحده خواهد توانست یک راه حل دیپلماتیک را به انگلستان تحمیل کند [۵۸]. انتظار کلیولند و اولنی آن بود که لندن عقب‌نشینی و با داوری موافقت کند. آنان امیدوار بودند بتوانند پاسخ مثبت انگلستان را در هنگام بازگشایی کنگره در دسامبر به اطلاع همگان برسانند.

1. Henry James

اما برخلاف انتظار دولت ایالات متحده، لندن از پذیرش خواستهای واشینگتن سر باز زد. پاسخ سرسختانه لرد سالزبری نخست وزیر و وزیر امور خارجه انگلستان سبب شد که کلیولند در ۱۷ دسامبر ۱۸۹۵ پیامی برای کنگره بفرستد. رئیس جمهور ایالات متحده ضمن اعتراف به اینکه تصور احتمال درگرفتن جنگ بین انگلستان و امریکا تصویری ناخوشایند است اعلام کرد که «برای یک ملت بزرگ پذیرش هیچ مصیبتی بالاتر از این نیست که با سست عنصری تن به نادرستی و بی عدالتی دهد و در نتیجه عزت نفس و شرافتی را که امنیت و بزرگی هر ملت در پناه آن حفظ می شود از دست دهد». کلیولند از اعتبار آموزه مونرو که خودش آن را برای امنیت ملی امریکا و تمامیت نهادهای سیاسی داخلی آن حیاتی می خواند به شدت دفاع کرد. وی اظهار داشت که اعمال صلاحیت لندن بر هر سرزمینی که ایالات متحده آن را متعلق به ونزوئلا می داند «تجاوزی عمدی به حقوق و منافع» امریکاست.

کلیولند با این موضع گیری اعلام کرد که «از مسئولیتی که بدین ترتیب به بار می آید کاملاً آگاه و به همه پیامدهای ممکن دقیقاً واقف است». اما با وجود این سخن سرایی آتشین، کلیولند برای انگلستان مجال مانوری باقی گذاشت. وی گفت پیش از اقدام بر ضد انگلستان، ایالات متحده کمیسیونی برای تحقیق درباره اختلاف انگلستان و ونزوئلا تشکیل خواهد داد و تا زمانی که این کمیسیون گزارش خود را تهیه نکرده و گزارش یادشده مورد پذیرش قرار نگرفته باشد واشینگتن دست به هیچ اقدامی نخواهد زد. با این حال، پیام کلیولند مفهوم روشنی داشت: ایالات متحده آماده است در صورت لزوم برای محرز ساختن برتری خود در نیمکره غربی با انگلستان وارد جنگ شود [۵۹].

همان گونه که کینت بورن خاطر نشان ساخته است در جریان بحران ونزوئلا خطر درگرفتن جنگ به راستی جدی بود [۶۰]. سالزبری شرایط ذکر شده در یادداشت ۲۰ ژوئیه اولنی برای حل و فصل بحران را به صراحت رد کرد. گرینویل می نویسد: «روشن تر از پاسخ تند سالزبری به اولنی ممکن نبود: این اختلاف ربطی به ایالات متحده ندارد،

آموزه مونرو مبنایی به عنوان یک پیمان بین‌المللی ندارد و در هر حال در مورد این اختلاف قابل اعمال نیست؛ بر این اساس حکومت انگلستان کلاً از پذیرش داوری در مورد ادعاهای ونزوئلا سرباز می‌زند» [۶۱]. سالزبری متوجه این خطر بود که واشینگتن بر موضع خود باقی بماند و بحران بالا بگیرد. ولی همان‌گونه که گرینویل گوشزد می‌کند او مایل به تن دادن به این مخاطره بود زیرا «خطری را که متوجه انگلستان بود جدی نمی‌دانست. کشور و امپراتوری در دفاع از مستملکات انگلستان متحد بودند و با توجه به عزم راسخ آنها وی اعتقاد داشت که ایالات متحده کوتاه خواهد آمد» [۶۲]. یا واشینگتن به اهمیت نابرابری میان قدرت نظامی خودش و انگلستان واقف می‌شد یا طعم تلخ شکست را می‌چشید.

در اواخر ۱۸۹۵ انگلستان و ایالات متحده آشکارا در مسیر برخورد با هم قرار داشتند و اگر انگلستان به خط مشیی که سالزبری در نوامبر ۱۸۹۵ اتخاذ کرده بود سفت و سخت چسبیده بود وقوع برخورد تقریباً قطعی بود. اما لندن چنین نکرد و در اواخر ژانویه ۱۸۹۶ لندن و واشینگتن روند دیپلماتیکی را در پیش گرفتند که در نوامبر ۱۸۹۶ به حل و فصل دوستانه اختلافات دو کشور انجامید. پرسش تعیین‌کننده این است که چرا انگلستان در اوایل سال ۱۸۹۶ ناگهان مشی خود را تغییر داد؟

هرچند هیچ‌گونه «مدرک قطعی» در دست نیست ولی شواهد پیرامونی مجاب‌کننده‌ای وجود دارد که مؤید اتفاق نظر مورخان در این زمینه است که انگلستان به واسطه توزیع نامطلوب تواناییهای نظامی در برابر ایالات متحده و وخیم شدن وضعیت بین‌المللی دستش برای مبادرت به جنگ بسته بود. سوای لرد سالزبری، لندن نگران نتیجه جنگ با امریکا شده بود زیرا انگلستان به دلیل مطرح بودن تهدیداتی در دیگر نقاط نمی‌توانست کشتیهای جنگی خود را برای تقویت حضور دریایی‌اش در آبهای امریکای شمالی به کار گیرد؛ از این هراس داشت که ایالات متحده کانادا را فتح کند؛ و می‌ترسید که در یک جنگ طولانی ایالات متحده بتواند جنگ را به بن بست بکشد و

احتمالاً حتی به دلیل توان اقتصادی چشمگیرش دست بالا پیدا کند [۶۳]. از این گذشته در فاصله نوامبر ۱۸۹۵ و میانه ژانویه ۱۸۹۶ موقعیت بین‌المللی انگلستان رو به وخامت گذاشت: «انگلستان در آغاز سال ۱۸۹۶ کاملاً در انزوا قرار گرفت و به زحمت می‌توانست به چنین وضعی ادامه دهد» [۶۴]. مناسبات انگلستان و آلمان به واسطه تلگرام کروگر^۱ که ویلهلم دوم قیصر آلمان در پی تهاجم جیمسون^۲ به ترانسوال^۳ فرستاده بود دچار بحران شده بود. در دیگر نقاط نیز تهدیداتی که از جانب روسیه و فرانسه رقبای اصلی انگلستان مطرح بود چندان کم‌خطرتر از این نبود.

انگلستان به این نتیجه رسید که چون تاب تحمل یک دشمن دیگر را ندارد باید با واشینگتن کنار بیاید. در جلسه تعیین‌کننده ۱۱ ژانویه ۱۸۹۶ کابینه انگلستان، سالزبری همچنان با عزمی راسخ پای‌بند سیاست «عدم مذاکره» نوامبر خودش بود ولی همکارانش تصمیم به حل و فصل مسالمت آمیز بحران با واشینگتن گرفتند. همان‌گونه که گرینویل و یانگ خاطر نشان می‌سازند: «آنها در نوامبر اعتقاد داشتند که انگلستان همه برگهای برنده را در اختیار دارد [ولی] دیگر روحیه‌ها مانند گذشته مطمئن نبود. اکنون کابینه مایل بود زیان وارد به انگلستان را در جهانی که ظاهراً به‌ناگاه راه دشمنی با آن کشور را در پیش گرفته بود هرچه کمتر سازد» [۶۵]. سالزبری – که معتقد بود جنگ نهایی با ایالات متحده «چیزی بیش از یک امکان» است – ظاهراً در برابر نظر غالب کابینه به فکر استعفا از مقام نخست‌وزیری هم افتاد [۶۶].

در عمل هیچ‌گونه شواهدی در دست نیست که مؤید تبیینی باشد که نظریه صلح مردم‌سالارانه برای نتیجه بحران ونزوئلا ارائه می‌کند. گرچه این بحران پیش از آنکه لندن یا واشینگتن بتوانند دست به تهدیدات شبه‌جنگی بزنند خاتمه یافت ولی هم ایالات

1. Krueger

2. Jameson

3. Transvaal

متحده و هم انگلستان برای یک درگیری احتمالی شروع به برنامه‌ریزی نظامی کرده بودند [۶۷]. این امر حکایت از آن دارد که هم سیاست‌گذاران انگلیسی و هم سیاست‌گذاران امریکایی جنگ یا دست کم تمهیدات جنگی را جزء مشروع راهبردهای دیپلماتیک خود به شمار می‌آوردند.

در هر حال به نظر نمی‌رسد که افکار عمومی در هیچ یک از دو سوی اقیانوس اطلس تأثیری بر سیاستها داشته باشد. در انگلستان خواسته‌های دولت کلیولند در آغاز با احساسات خصمانه مواجه شد. با این حال، حتی پیش از ژانویه ۱۸۹۶ افکار عمومی انگلستان به شدت هوادار حل و فصل مسالمت‌آمیز بحران مناسبات انگلستان و امریکا بود. اما در سوابق تاریخی هیچ گونه شواهدی وجود ندارد که نشان دهد افکار عمومی تأثیری بر تصمیم ۱۱ ژانویه کابینه دایر بر حل و فصل مسالمت‌آمیز بحران داشته است. درواقع در طول بحران ونزوئلا نخبگان سیاست‌گذار انگلستان درباره مناسبات انگلستان و امریکا دیدگاهی متفاوت با نگرش مردم انگلیس داشتند. در زمان بروز بحران ونزوئلا هنوز میان کسانی که بر پایه قرابت نژادی هوادار آشتی انگلستان و امریکا بودند و «واقع‌گرایی سرسختانه مکتب سیاستمداران و راهبردپردازان حرفه‌ای که رهبرشان سالزبری بود شکاف عمیقی» وجود داشت [۶۸].

در امریکا پیام ستیزه‌جویانه ۱۷ دسامبر کلیولند مورد حمایت گسترده مردم قرار گرفت. همان‌گونه که والتر لافبر یادآور می‌شود «امریکاییان توسعه طلب از صمیم قلب پیام رئیس جمهور را تأیید می‌کردند گرچه در عین حال بیشتر آنها مانند او امید داشتند که جنگی در نگیرد» [۶۹]. اما حرارت مردم نسبتاً به سرعت فروکش کرد و گروههای مهمی به ویژه کلیساهای و برخی عناصر بخشهای مالی و تولیدی با توجه به احتمال درگرفتن جنگ میان انگلستان و امریکا کنار کشیدند. با این حال، اگر جنگ در می‌گرفت احتمالاً مردم پشت سر دولت کلیولند متحد می‌شدند. افکار عمومی امریکا با احتمال جنگ با انگلستان برخورد «مشتاقانه‌ای نداشتند ولی اگر راه دیگری برای محرز ساختن موقعیت

برتر ایالات متحده در نیمکره غربی نبود آن را هرچند با تأسف امری لازم می‌شمردند» [۷۰].

نسلهای اخیر «رابطه ویژه» انگلستان و امریکا را یکی از واقعیتهای غیر قابل تغییر زندگی بین‌المللی شناخته‌اند. درواقع، از برخی جهات این رابطه به عنوان صورت نوعی مناسبات میان دولتهای مردم‌سالار تلقی می‌شود. «آشتی بزرگ» که این رابطه ویژه بر شالوده آن بنا شده است نتیجه پایانی بحران ونزوئلا بود. ولی جدای از اینکه مناسبات انگلستان و امریکا چگونه پیش رفته باشد محرک آشتی بین لندن و واشینگتن (مانند محرک حل و فصل خود بحران ونزوئلا) همان‌گونه که کمپل یادآور می‌شود ریشه در ملاحظات ژئواستراتژیک داشت و نه در ملاحظاتی که اساس نظریه صلح مردم‌سالارانه را تشکیل می‌دهد [۷۱].

در ۱۸۹۸ اثرات انزوای انگلستان که در آن زمان چندان هم شکوهمندانه نبود به طرز دردناکی احساس می‌شد و نزدیکی لندن به واشینگتن را باید بخشی از روند برجسته «پایان انزوا»ی راهبردی و دیپلماتیکی دانست که لندن پس از جنگ بوئر در پیش گرفته بود [۷۲]. انگلیسیان از توسعه سریع قدرت امریکا استقبال نمی‌کردند؛ آنها خود را با چیزی سازگار ساختند که قادر به جلوگیری نبودند و برخلاف چالش آلمان، روسیه و فرانسه آن را تهدید بلافصلی برای منافع حیاتی انگلستان نمی‌شناختند. آشتی انگلستان و امریکا از آن رو امکان‌پذیر بود که در هر موضوع مورد اختلاف میان دو کشور، لندن تسلیم خواسته‌های واشینگتن می‌شد. همان‌گونه که بورن با لحنی خشک می‌گوید «اینها همه صرفاً یا حتی شاید اصلاً نشانه حسن نیت ویژه در قبال ایالات متحده نبود» [۷۳]. انگلستان تحمل تراشیدن دشمنان بیشتری برای خودش را نداشت و کمتر از همه تاب تحمل دشمنی ایالات متحده را داشت که انگلیسیان می‌دانستند دیگر نمی‌توانند با آن به رقابت ژئوپلیتیک پردازند. برای لندن، «رابطه ویژه» افسانه‌ای بود که برای آن ساخته و پرداخته شده بود که «انگلستان را قادر به عقب‌نشینی آبرومندانه» از آن

مناطق سازد که منافع انگلیس با منافع واشینگتن در تضاد قرار داشت و کارویژه‌اش آن بود که «فرو خوردن جام تلخ» مماشات با ایالات متحده را «مطبوع‌تر سازد» [۷۴].

نتیجه بحران ونزوئلا را مکتب واقع‌گرایی بهتر از نظریه صلح مردم‌سالارانه تبیین می‌کند. مطابق انتظارات واقع‌گرایان، هم انگلستان و هم ایالات متحده شروع به برنامه‌ریزی برای جنگ کرده بودند. هرچند مطابق پیش‌بینی نظریه صلح مردم‌سالارانه نه در انگلستان و نه در ایالات متحده تب جنگ بالا نگرفت ولی هیچ‌گونه شواهدی در دست نیست که نشان دهد افکار عمومی نقشی در روند تصمیم‌گیری لندن داشته است. آنچه به انگلستان و ایالات متحده امکان پرهیز از جنگ را داد تصمیم لندن مبنی بر تغییر موضع سرسختانه اولیه‌اش و جست و جوی یک راه حل دیپلماتیک دوستانه با واشینگتن بود. همه شواهد موجود مؤید این انتظار واقع‌گرایان است که لندن تنها به دلایل راهبردی چنین تصمیمی گرفت.

کشمکش انگلستان و فرانسه بر سر کنترل نیل: فشودا، ۱۸۹۸

بحران فشودا^۱ نقطه اوج کشمکش انگلستان و فرانسه بر سر کسب برتری در مصر و به دست آوردن کنترل سرچشمه‌های نیل بود [۷۵]. تا ۱۸۸۲ مصر گرچه در ظاهر بخشی از امپراتوری عثمانی بود ولی زیر حاکمیت مشترک انگلستان و فرانسه قرار داشت. در ۱۸۸۲ انگلستان برای سرکوب شورشی ملی دست به مداخله یکجانبه زد. از آنجا که کانال سوئز شاهراهی حیاتی بود که انگلستان را به هند و دیگر منافع امپراتوری در خاور دور مرتبط می‌ساخت تمایل اولیه لندن به عقب‌نشینی سریع از مصر پس از مداخله سال ۱۸۸۲ تحت الشعاع ملاحظات راهبردی قرار گرفت. در اوایل دهه ۱۸۹۰ لرد سالزبری و

1. Fashoda

دیگر سیاست‌گذاران انگلیسی مصمم بودند که برای پاسداری از مصر باید انگلستان سرچشمه رودنیل و کل دره آن را زیر کنترل خود در آورد.

از دید فرانسه برتری انگلستان در مصر پس از سال ۱۸۸۲ آبروریزی بود و پاریس به واسطه تحریکات شریک استعمارگرش پیوسته جویای راهی بود تا لندن را به محترم شمردن قولی که در مورد عقب‌نشینی از مصر داده بود وادار سازد. ظاهراً انگیزه فوری اعزام نیروی فرانسه به فشودا، ریشه در سخنان ویکتور پرو^۱ یک مهندس هیدرولیک در مؤسسه مصر در پاریس در ژانویه ۱۸۹۳ داشت که می‌گفت جریان آب به مصر را می‌توان با بستن سدی بر نیل علیا محدود کرد. پس از بررسی سخنان پرو، سادی کارنو^۲ رئیس جمهور فرانسه اعلام کرد که «باید فشودا را اشغال کنیم!» [۷۶].

طرح پیشروی به فشودا در سالهای ۹۵-۱۸۹۳ که تئوفیل دلکسه^۳ نخست معاونت وزیر و سپس وزارت مستعمرات را بر عهده داشت شدیداً مورد تأیید وی قرار گرفت. وی در مقام یک خبرنگار و یک سیاستمدار دلمشغول مسئله مصر بود. از دید دلکسه و دیگر استعمارگران فرانسوی اعتبار و منافع فرانسه در مدیترانه ایجاب می‌کرد که به اشغال مصر توسط انگلستان پایان داده شود [۷۷]. در ۱۸۹۶ طرح یک سرهنگ تفنگدار دریایی به نام ژان باتیست مارشان^۴ برای اعزام نیرو با هدف برقراری کنترل فرانسه بر فشودا مورد تأیید گابریل آنوتو^۵ وزیر خارجه و امیل شوتان^۶ وزیر مستعمرات قرار گرفت. آنها قصد رویارویی مسلحانه با انگلستان را نداشتند. مطلوب آنها آشتی و دوستی دو کشور در پایان ماجرا بود اما معتقد بودند که جز در صورتی که دو قدرت در مورد نکات مورد اختلاف میان خودشان از جمله مسئله مصر به راه حلی دست یابند

1. Victor Prompt

2. Sadi Carnot

3. Theophile Delcassé

4. Jean-Baptiste Marchand

5. Gabriel Hanotaux

6. Emile Chautemps

افکار عمومی فرانسه دوستی دو کشور را نخواهد پذیرفت. بر این اساس از دید آنوتو و دلکسه اعزام نیرو به فشودا نوعی اهرم فشار برای مجبور ساختن انگلیس به مذاکره درباره مسئله مصر و بنابراین تقویت حیثیت فرانسه به عنوان یک قدرت بزرگ بود.

در سپتامبر ۱۸۹۸ دلکسه وزارت خارجه را بر عهده داشت. با تقویت احتمال درگیری، وی امید داشت که ناکامی مارشان از دستیابی به اهدافش یا در صورت رویارویی نیروهای فرانسوی با انگلیسی توافق دو کشور بر حل دیپلماتیک بحران و نه حل و فصل نظامی آن توسط نیروهای متخاصم مستقر در فشودا، مانع شروع درگیری شود. ظاهراً دلکسه با تکیه بر شهرتی که سالزبری در مورد «امتیاز دهیهای مؤدبانه» برای خود به هم زده بود امید داشت با عقب کشیدن نیروهای مارشان در ازای توافق انگلستان با طرح مجدد مسئله مصر و مذاکره درباره فراهم ساختن دسترسی فرانسه به نیل، بحران فروکش کند [۷۸]. اما انگلیسیان قصد مذاکره نداشتند. موضع لندن ساده بود: «مارشان باید بدون جر و بحث یا تلاش برای حفظ آبروی فرانسه عقب نشینی کند» [۷۹].

سیاست‌گذاران فرانسوی با توسل به این اندیشه که تصرف فشودا می‌تواند لندن را به مذاکره درباره مصر وادار کند «خود را فریب می‌دادند» [۸۰]. از همان مارس ۱۸۹۵ که نخستین اخبار درباره طرحهای فرانسه برای نیل علیا به لندن رسید سر ادوارد گری^۱ که در آن زمان معاون پارلمانی وزیر امور خارجه بود بی‌پرده گفته بود که چنین حرکتی «یک اقدام غیردوستانه خواهد بود و انگلستان آن را چنین تلقی خواهد کرد» [۸۱]. در بهار ۱۸۹۸ در واکنش به گزارشهای رسیده دایر بر اینکه فرانسه در حال انتقال نیروهایش به نیل علیاست لندن تصمیم به فتح مجدد و کامل سودان گرفت.

پس از پیروزی در خارطوم به فیلد مارشال لرد کیچنر دستور داده شد که به سوی فشودا پیشروی کند و در صورت روبه‌رو شدن با نیروهای فرانسوی کاری نکند که «به هر

1. Sir Edward Grey

صورت دلالت بر شناسایی حقی برای فرانسه از سوی حکومت علیاحضرت ملکه در مورد سهمی از دره نیل داشته باشد» [۸۲]. در ۱۹ سپتامبر ۱۸۹۸ نیروهای کیچنر به فشودا رسیدند و با نیروهای مارشان روبه‌رو شدند. گرچه نیروهای دو طرف با رعایت کامل تشریفات نظامی با هم برخورد کردند ولی روبه‌رو شدن آنها لندن و پاریس را گرفتار بحران دیپلماتیک عمیقی ساخت. «دعوای [انگلستان و فرانسه] بر سر فشودا یا سرنوشت سودان یا حتی امنیت آبهای نیل و مصر نبود؛ بر سر موقعیت نسبی فرانسه و انگلستان به عنوان دو قدرت بزرگ بود» [۸۳].

با آغاز بحران، دلکسه به سرعت دریافت که فرانسه در وضعیتی قرار گرفته است که قابل دفاع نیست. به گزارش سفیر انگلستان در پاریس، دلکسه «آماده بود... تا اگر موقعیت آبرومندانه‌ای در اختیارش قرار دهیم عقب‌نشینی کند» [۸۴]. دلکسه بر این باور بود که وضعیت سیاسی داخلی فرانسه که ماجرای دریفوس^۱ بالقوه آن را ناپایدار ساخته بود مجال تحرک را به شدت از او گرفته است. پذیرش یک شکست دیپلماتیک خفت‌بار احتمالاً به معنی سقوط کابینه بریسون^۲ بود و حتی خطر یک کودتای نظامی هم وجود داشت [۸۵]. بنا به گزارشها، دلکسه از لندن خواست «مرا در تنگنا قرار ندهید» [۸۶]. در ۱۱ اکتبر وی به سفیر انگلستان گفت اگر لندن قالب مناسبی در اختیارش قرار دهد «وی اساساً خواهان سازش است» [۸۷]. در ۲۷ اکتبر سفیر فرانسه در لندن به سالزبری اطلاع داد که مارشان به زودی فشودا را ترک خواهد کرد و از انگلستان تمنا کرد که در ازای آن امتیازی به فرانسه دهد [۸۸].

در همین حال، با وجود لحن ملتمسانه دیپلماسی فرانسه و بازتابهای احتمالی موضع‌گیری انگلستان بر جو سیاسی داخلی فرانسه، لندن سرسختانه جز انتخاب غم‌انگیز صدور دستور عقب‌نشینی خفت‌بار به مارشان یا پذیرش جنگ هیچ راه حل

1. Drey-fus

2. Brisson

دیگری در اختیار پاریس گذاشت. در ۱۸ سپتامبر سفیر انگلستان در پاریس «قاطعانه» به دلکسه گفت که لندن در منازعه فشودا تن به هیچ گونه سازشی نخواهد داد [۸۹]. در ۳۰ سپتامبر در پاسخ به اظهارات دلکسه دایر بر اینکه فرانسه تسلیم اتمام حجت انگلستان نخواهد شد و راه جنگ را در پیش خواهد گرفت، سفیر انگلستان بار دیگر اعلام کرد تا زمانی که مارشان از فشودا عقب‌نشینی نکرده باشد، هیچ مذاکره‌ای صورت نخواهد گرفت. سالزبری مصمم بود «فرانسه را نه متقاعد بلکه وادار به عقب‌نشینی کند» [۹۰].

افکار عمومی ستیزه‌جوی انگلستان به شدت پشتیبان دیپلماسی سرسختانه لندن بود. حتی پیش از بروز بحران فشودا هم به دلیل تنشهای برخاسته از رقابت استعماری انگلستان و فرانسه «در انگلستان کسی دقیقاً خواهان جنگ با فرانسه نبود ولی اگر موقعیت ایجاب می‌کرد همه بدون درنگ به آن تن می‌دادند» [۹۱]. همین که بحران شروع شد مطبوعات از تصمیم حکومت مبنی بر امتناع از مذاکره با فرانسه قویاً پشتیبانی کردند و در جریان بحران «مطبوعات مردمی انگلستان دشنام‌گویی و هتاکی را از حد گذرانند» [۹۲]. در کشور روحیه جنگ‌طلبی چشمگیری حاکم بود و افکار عمومی انگلستان در مورد فشودا «به شدت ستیزه‌جو» شده بود [۹۳]. «افکار عمومی صریح انگلستان» استوار در پشت سیاست سرسختانه کابینه صف بسته بود [۹۴]. بی‌گمان چنین بود زیرا انگلیسیان اعتبار و حیثیت کشورشان را در خطر می‌دیدند و در نتیجه «آماده بودند پاسخ دندان‌شکنی» به چالش فرانسه بدهند [۹۵].

نخبگان سیاسی انگلستان نیز حال و هوایی چون مردم عادی کشور داشتند. همان‌گونه که مایکل هیکس بیچ^۱ وزیر دارایی در ۱۹ اکتبر گفت: «کشور استوار ایستاده است» [۹۶]. موضع سازش‌ناپذیر حکومت قویاً مورد تأیید امپریالیستهای لیبرال مخالف

1. Michael Hicks Beach

دولت به ویژه لرد رُزبری^۱، اسکوئیت^۲، و سر ادوارد گری قرار داشت [۹۷]. رزبری نخست وزیر و وزیر امور خارجه سابق یادآور شد که کابینه‌اش در ۱۸۹۵ فرانسه را از نیل علیا برحذر داشته است و اعلام نمود هر کابینه‌ای که در مورد فشودا کوچکترین نشانه‌ای از سازش با فرانسه نشان دهد ظرف یک هفته از کار برکنار خواهد شد. در واقع وقتی سالزبری در جلسه تعیین‌کننده ۲۷ اکتبر کابینه این برداشت را دربرخی اذهان ایجاد کرد که مایل به مصالحه با پاریس است خیلی زود اکثر وزرا آب پاکی را بر این اندیشه ریختند و به دریاداری دستور داده شد تا نیروی دریایی را در وضعیت جنگی قرار دهد.

انگلیسیان می‌دانستند که اگر پاریس دست از مقاومت نکشد کار قطعاً به درگیری مسلحانه خواهد کشید. لندن با خویشتن‌داری و آرامش و درواقع با اطمینان و اعتماد به خود این احتمال را مدنظر داشت. چون انگلیسیان اعتبار و شهرت انگلستان به عنوان یک قدرت بزرگ را در خطر می‌دیدند هیچ چاره دیگری جز کم کردن روی فرانسه برای خود نمی‌شناختند: «اگر انگلستان در اوضاع و احوال اکتبر ۱۸۹۸ خط مشی نرم‌خویانه‌تری در پیش می‌گرفت قطعاً نه تنها پاریس بلکه سن‌پترزبورگ و برلین هم به این وسوسه می‌افتادند که آن را قدرتی بشناسند که قطع نظر از شدت تحریکات هرگز خطر جنگ را به جان نمی‌خرد» [۹۸].

در اکتبر ۱۸۹۸ نیروی دریایی انگلستان هم به لحاظ تعداد و هم به لحاظ کیفی برتری قاطعی بر ناوگان فرانسه داشت و نتیجه جنگ دو کشور از پیش روشن بود [۹۹]. لندن از تحمیل برتری راهبردی خود هیچ ابایی نداشت. در طول ماه اکتبر، نیروی دریایی سلطنتی انگلیس تمهیداتی برای جنگ با فرانسه چید [۱۰۰]. در ۱۵ اکتبر ناوگان کانال مانش گردآورده شد. تا ۲۶ اکتبر نیروی دریایی سلطنتی نقشه‌های تفصیلی برای جنگ کشیده بود. در ۲۸ اکتبر ناوگان جنگی ذخیره فعال و در پورتلند متمرکز شد؛ اندکی بعد

1. Lord Rosebery

2. H. H. Asquith

ناوگان کانال مانش به جبل الطارق اعزام و ناوگان مدیترانه روانه مالت شد. مطرح شدن این اقدامات در گزارشهای اطلاعاتی رسیده به پاریس و در نوشته‌های مطبوعات انگلیس تأثیر عمیقی بر سیاست‌گذاران فرانسوی گذاشت.

جای تردید نیست که فرانسه به دلیل ضعف نظامی در برابر انگلستان، در نهایت ناگزیر از پذیرش شکست دیپلماتیک سختی شد. ناوگان فرانسه هم از لحاظ تعداد و هم به لحاظ کیفی و هم از لحاظ عدم آمادگی، توان مقابله با قدرت نیروی دریایی سلطنتی انگلستان را نداشت. وقتی پاریس دریافت که توازن نظامی به نفع انگلستان می‌چربد عقب‌نشینی خفت بار دیپلماتیک در مقایسه با شکست کوبنده در جنگ راه‌حل قابل قبول‌تری به نظر رسید [۱۰۱]. همان‌گونه که دلکسه اذعان داشت او و فوره^۱ رئیس‌جمهور به دلیل «ضرورت پرهیز از جنگی دریایی که حتی با کمک روسیه مطلقاً قادر به پیگیری آن نبودیم» ناچار شدند به مارشان دستور عقب‌نشینی دهند [۱۰۲]. در پایان «دلکسه جز تسلیم، گزینه راستین دیگری نداشت؛ جنگ با انگلستان انتخاب ممکن نبود مگر به عنوان ژستی نابخردانه حاکی از مبارزه‌طلبی» [۱۰۳]. همان‌گونه که گرینویل می‌گوید «نتیجه بحران فشودا چیزی جز اثبات قدرت انگلستان و ضعف فرانسه نبود» [۱۰۴].

نتیجه بحران فشودا را نه نظریه صلح مردم‌سالارانه بلکه مکتب واقع‌گرایی تبیین می‌کند. انگلستان با این باور که منافع راهبردی و حیثیتی حیاتیش در خطر است به رغم درخواستهای ملتمسانه دلکسه مبنی بر اینکه راهی آبرومندانه برای خارج ساختن فرانسه از این بحران در اختیارش گذاشته شود مصالحه دیپلماتیک با پاریس را منتفی می‌دانست. سرسختی انگلستان دقیقاً برخلاف انتظار نظریه صلح مردم‌سالارانه دایر بر حاکم بودن احترام متقابل برخاسته از هنجارها و فرهنگ مردم‌سالاری بر مناسبات میان دولتهای مردم‌سالار است. لندن به اتکای افکار عمومی و افکار نخبگان کشور، سیاستی

1. Fauré

در پیش گرفت که برای پاریس جز دو انتخاب ناخوشایند باقی نگذاشت: پذیرش سرشکستگی دیپلماتیک یا قبول شکست نظامی در یک جنگ. برخلاف انتظارات نظریه صلح مردم سالارانه ولی موافق با آنچه مکتب واقع گرایی حکم می کند انگلستان فرانسه را تهدید نظامی کرد و آماده بود تا تهدیدات خود را عملی سازد. پاریس هم به جای تن دادن به جنگی که جز شکست برایش نتیجه ای نداشت تسلیم خواسته های انگلستان شد.

بحران فرانسه و آلمان: رور ۱۹۲۳

اشغال رور^۱ که نقطه پایان صلح سرد سالهای پس از ۱۹۱۸ بود «عملاً به معنی ازسرگیری جنگ بود» [۱۰۵]. اشغال این ناحیه نتیجه تعارض سیاست امنیتی فرانسه با سیاست آلمان بود که در پی راهی برای تجدیدنظر در نظام پیمان ورسای می گشت. علت بلافصل اشغال رور مسئله پرداخت غرامات بود ولی با اینکه این ناحیه به خودی خود از لحاظ اقتصادی مهم بود ولی اهمیت واقعی آن به این باز می گشت که پاریس و برلین آن را نماد رقابت ژئوپلیتیک میان خود می انگاشتند [۱۰۶].

از دید پاریس وادار کردن آلمان به رعایت دقیق تعهداتی که در زمینه پرداخت غرامات داشت برای حفظ نظام ورسای^۲ اهمیت تعیین کننده داشت. وانگهی، همان گونه که اشغال رور اثبات کرد مسئله غرامات اهرمی در دست فرانسه بود تا هر زمان برلین از پرداخت آن کوتاهی کند با وضع مجازاتهای سیاسی وارضی بر آلمان نظام ورسای را به سود خود تغییر دهد. از دید آلمان قبولاندن تعدیل در غرامات حربه ای برای مطرح ساختن مسئله تجدیدنظر در کل چارچوب نظام ورسای بود. سیاستهایی که آلمان برای

1. Ruhr

2. Versailles

«برآورده سازی» تعهداتش در پیش گرفته بود هدفی جز این نداشت که نشان دهد چون رعایت دقیق تعهدات مقرر شده در زمینه پرداخت غرامات بیرون از توان آلمان است به ناگزیر منجر به فروپاشی مالی و اقتصادی آلمان خواهد شد تا بدین ترتیب تجدیدنظر در این تعهدات را به طرفهای مقابلش بقبولاند [۱۰۷].

با اینکه آلمان شکست خورده بود و ترتیبات معاهده ورسای جلوی قدرت‌گیری دوباره آن را در کوتاه مدت می‌گرفت ولی منابع بنیادین توان ژئوپلیتیک آن - بنیان صنعتی و جمعیت آن - دست نخورده باقی مانده بود. سیاست‌گذاران فرانسوی نگران مطرح شدن دوباره تهدید امنیتی آلمان بودند و عزم خود را جزم کرده بودند تا با تحمیل محدودیتهای نظامی، ارضی و اقتصادی بر آلمان جلوی آن را بگیرند.

ریشه سیاستی که فرانسه در دوره بعد از جنگ در قبال آلمان در پیش گرفت به اهدافی باز می‌گشت که پاریس در طول جنگ دنبال می‌کرد. از همان سال ۱۹۱۵ دلکسه وزیر خارجه بر آن بود تا ضمن الحاق ساحل سمت چپ راین به فرانسه، هلند و بلژیک، رایش آلمان را به تعدادی دولت کوچک تجزیه کند [۱۰۸]. در اواخر ۱۹۱۷ پاریس تصمیم گرفت ضمن الحاق آلزاس - لورن^۱ و سار^۲ و تشکیل یک دولت مستقل دست‌نشانده فرانسه در راین‌لند^۳، بقیه رایش را دست نخورده باقی گذارد [۱۰۹]. با تحمیل پرداخت غرامات به آلمان و قرار دادن کنترل آهن و ذغال سنگی در دست فرانسه که برای برتری صنعتی اروپای غربی اهمیت تعیین‌کننده داشت امنیت نظامی و اقتصادی فرانسه تقویت می‌شد.

پس از جنگ، اهداف فرانسه تغییری نکرد. پاریس در پی تضمین امنیت نظامی، اخذ غرامات و جا انداختن فرانسه به عنوان تولیدکننده برجسته فولاد اروپا بود. در

1. Alsace - Lorraine

2. Sarr

3. Rhineland

ورسای فرانسه برای پرهیز از رنجاندن انگلستان و ایالات متحده دست از سوداهایی که برای الحاق راین‌لند داشت کشید ولی در سراسر دوره‌ای که از آتش‌بس شروع و به اشغال رور ختم شد پاریس ضمن در سرپروراندن امیدهایی که برای کنترل ساحل سمت چپ راین داشت پنهانی از جدایی طلبان راین پشتیبانی می‌کرد [۱۱۰]. حتی زمانی که به نظر می‌رسید فرانسه از ادعاهای ارضی خود بر راین‌لند دست کشیده است، کلمانسو^۱ نخست وزیر فرانسه با پیوند زدن مسئله غرامات و مسائل امنیتی، به گوهر بیشتر این ادعاها دست یافته بود: به موجب مقررات پیمان ورسای، مادام که آلمان غرامات خود را پرداخت نکرده باشد سربازان فرانسه می‌توانند در راین‌لند باقی بمانند.

مردم فرانسه به شدت پشتیبان سیاست دولت‌شان در قبال آلمان بودند. افکار عمومی فرانسه خواهان راه‌حل مسالمت‌آمیزی بود که «نفوذ و قدرت آلمان را هر چه بیشتر محدود سازد» و وحشت مردم فرانسه از آلمان در دوره پس از جنگ نیز ادامه یافت [۱۱۱]. مردم هم مانند سیاست‌گذاران معتقد بودند که باید آلمان را وادار کرد تا همه هزینه‌هایی را که فرانسه در ارتباط با جنگ متحمل شده است (از جمله هزینه بازسازی اراضی فرانسه که تحت اشغال آلمان بود) بپردازد و افکار عمومی و نظر مقامهای رسمی مقوم یکدیگر بود. درواقع، افکار عمومی فرانسه که پوانکاره^۲ نخست‌وزیر برای شکل دادن به آن زحمت زیادی کشیده بود در اواخر سال ۱۹۲۲ چنان ضدیتی با آلمان داشت که اگر وی دست به اشغال رور نمی‌زد جای تردید است که بقای سیاسی‌اش به خطر نمی‌افتاد [۱۱۲].

سرخوردگی فزاینده پاریس از مبارزه‌ای که آلمان برای کاهش چشمگیر غرامات به راه انداخته بود فرانسه را به تهاجم نظامی به رور تشویق کرد. گرچه درباره ماهیت دقیق اهداف پوانکاره از اشغال رور اختلاف نظر هست ولی در مجموع این اعتقاد وجود

1. Clemenceau

2. Poincaré

دارد که اشغال رور تلاشی برای پیشبرد اهدافی بود که فرانسه در زمینه تجدیدنظر در نظام ورسای به نفع خودش دنبال می‌کرد. هدف از اشغال رور آشکارا این بود که با فلج کردن اقتصاد آلمان امنیت فرانسه تقویت شود و در عین حال پاریس بتواند سودایی را که در زمینه جا انداختن فرانسه به عنوان بزرگترین قدرت اقتصادی اروپا داشت عملی سازد. پاریس دست کم امیدوار بود که اشغال رور آتش جدایی طلبی را در این ناحیه شعله‌ورتر سازد و سبب شود تا راین‌لند از رایش جدایی گزیند؛ شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد اشغال رور مشخصاً برای پیشبرد اهدافی صورت گرفت که فرانسه در زمینه الحاق راین‌لند و تجزیه رایش در سرداشت [۱۱۳]. با آغاز بحران رور، فرانسه فعالانه به تحریک و تشویق جدایی طلبان راین پرداخت.

در بحران رور، فرانسه برای تضمین منافع امنیتی خود تردیدی در توسل به نیروی نظامی در برابر حکومت مردم‌سالار وایمار در آلمان نداشت. درواقع، از مطالعه تاریخ دوره میان ۱۹۱۵ (که سیاست‌گذاران فرانسوی به شکل جدی به اندیشه درباره اهداف جنگی خود پرداختند) و ۱۹۲۳ روشن می‌شود که فرانسه این استدلال را که اگر آلمان به یک مردم‌سالاری مبدل شود موقعیت امنیتی فرانسه در دوره پس از جنگ تقویت خواهد شد کراراً رد کرده بود. بر خلاف انگلستان که اندکی پس از جنگ به این باور رسید که کلید حفظ صلح در اروپا وجود یک آلمان مردم‌سالار است فرانسه ترجیح داد به جای دست شستن از راهبرد خود مبنی بر حفظ امنیت خودش با گرفتن تضمینهای ملموس، مردم‌سالاری آلمان را در مخاطره اندازد. همان گونه که والتر مک دوگال می‌گوید:

وزارت خارجه فرانسه قائل به ارتباط چندانی میان شکل حکومت و سیاستهای خارجی نبود. این اندیشه ویلسون که مردم‌سالاریها پیگیر سیاستهای خارجی مسالمت‌آمیزند و رژیمهای اقتدارگرا تجاوزطلب، معتقدان انگشت شماری در دولت و ارتش فرانسه داشت... یک آلمان متحد و قوی چه پادشاهی بود و چه جمهوری، فرانسه را تهدید می‌کرد و قطعاً بر اقتصادهای منطقه دانوب و ناحیه بالکان تسلط پیدا می‌کرد [۱۱۴].

اشغال نظامی رور توسط فرانسه بحران بزرگی - اگر نه جنگی میان فرانسه و آلمان دست کم یک شبه جنگ - پدید آورد. تنها چیزی که مانع از درگرفتن جنگی تمام عیار شد ناتوانی آلمان از اعلام چنین جنگی بود. با این حال، آلمانیها به شدت در برابر اشغال مقاومت کردند. اگر چیزی آلمانیهای متفرق را در جمهوری وایمار^۱ یکپارچه می کرد آن چیز نفرت از نظام ورسای و عزم جزمشان برای برانداختن آن بود. آلمانیها اعتقاد داشتند که هدف از این حرکت فرانسه تجزیه رایش است. به دلیل ضعف نظامی آلمان، ارتش آلمان^۲ سیاست مقاومت فعالانه در برابر اشغالگری فرانسه را منتفی دانست ولی اقداماتی صورت گرفت تا در صورت تلاش فرانسه برای پیشروی به آن سوی رور، مقاومت نظامی آسانتر باشد [۱۱۵]. با اینکه حکومت برلین قادر به مقاومت نظامی در برابر فرانسه نبود ولی برای مقاومت در برابر اشغالگری فرانسه سیاستی در پیش گرفت که بر عدم همکاری کارگران، کارمندان دولتی و کارکنان راه آهن با مقامات اشغالگر فرانسه پایه می گرفت. این مقاومت کاملاً هم انفعالی نبود؛ نیروی دریایی آلمان مبارزه ای فعالانه را در زمینه خرابکاری بر ضد نیروهای اشغالگر فرانسوی هماهنگ می کرد [۱۱۶]. حکومت برلین برای سرپا نگه داشتن مقاومت به مردم رور یارانه غذا و بیکاری می پرداخت. با انتشار پول، منابع مالی لازم برای مقاومت انفعالی تامین شد ولی این روش (به دلیل ایجاد تورم سرسام آور و به همراه آن فروپاشی بازار) فروپاشی مالی آلمان را به همراه داشت؛ این در نهایت برلین را واداشت تا دست از مقاومت در برابر اشغال رور بردارد. در درازمدت، اشغال رور حتی تأثیرات مهم تری بر جو سیاسی داخلی و افکار عمومی آلمان داشت: سیاستهای سرسختانه فرانسه موقعیت احزاب ملت گرای دست راستی را در آلمان تقویت کرد و سبب بی اعتباری مردم سالاری

1. Weimar Republic

2. Reichswehr

وایمار شد.

بحران رور نظریه صلح مردم سالارانه را به شکل قاطعی باطل می سازد. در دوران پس از جنگ جهانی اول، هم مردم عادی و هم نخبگان فرانسه با اینکه حکومت وایمار یک مردم سالاری بود آلمان را تهدید خطرناکی برای امنیت و موقعیت فرانسه به عنوان یک قدرت بزرگ می دانستند.

آنچه از دید فرانسویان اهمیت داشت قدرت بالقوه آلمان بود نه ساختار سیاسی داخلی آن. برخلاف پیش بینیهای نظریه صلح مردم سالارانه، سیاست فرانسه در قبال آلمان مردم سالار بازتاب احترام متقابلی مبتنی بر هنجارها و فرهنگ مردم سالاری که طبق فرض، مردم سالاریها در مناسبات شان با هم به نمایش می گذارند نبود. برعکس، فرانسویان به جای اینکه امنیت ملی خودشان را در گرو این امید قرار دهند که نهادهای مردم سالار آلمان در دوره پس از جنگ عواقب ژئوپلیتیک ناشی از نابرابری اساسی میان قدرت آلمان و فرانسه را تخفیف خواهد داد تحت انگیزش ملاحظات راهبردی، برای دفاع از نظام ورسای که معتقد بودند امنیت شان در گرو آن است به شکل قهرآمیزی به قدرت نظامی متوسل شدند.

نتیجه گیریهای نظری

هواداران نظریه صلح مردم سالارانه ادعاهای گسترده ای به نفع این نظریه مطرح ساخته و نتیجه های مهمی برای سیاست گذاری از این نظریه گرفته اند. اما این ادعاها بر بنیان سستی پایه گرفته است. مطالعات موردی ارائه شده در بالا آزمون قاطعی هم برای نظریه صلح مردم سالارانه و هم برای مکتب واقع گرایی است. جالب اینکه در تک تک این چهار نمونه، تبیین قانع کننده تر برای علت پرهیز از جنگ را نه نظریه صلح مردم سالارانه بلکه مکتب واقع گرایی به دست می دهد. درواقع به نظر می رسد شاخصهای ارائه شده

از سوی نظریه صلح مردم سالارانه هیچ نقش مشخصی در نتیجه این بحرانها نداشته است.

در هر یک از این بحرانها دست کم یکی از دولتهای مردم سالاری که پایش در میان بوده چون اعتقاد داشته که منافع راهبردی یا حیثیتی حیاتیش در خطر است آماده جنگ (یا در مورد فرانسه در سال ۱۹۲۳ آماده توسل قهرآمیز به نیروی نظامی) شده است. در هر یک از این بحرانها تنها علت پرهیز از جنگ این بوده که یک طرف تصمیم به عقب نشستن گرفته است. در هر یک از این چهار بحران علت پرهیز از جنگ، عوامل واقع گرایانه بوده است نه روحیه «زندگی کن و بگذار زندگی کنند» برای حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات که قلب نظریه صلح مردم سالارانه را تشکیل می دهد. توزیع نامساعد تواناییهای نظامی هم علت عدم مبادرت فرانسه به جنگ در بحران فشودا را توضیح می دهد و هم علت مقاومت انفعالی و نه قهرآمیز آلمان در برابر اشغال رور توسط فرانسه را. نگرانی از بهره برداری دیگران از جنگ («معمای مرغان آبی درگیر») توضیح می دهد که چرا انگلستان در بحران ونزوئلا و پس نشست و در ماجرای ترنت ایالتهای متحد شمالی تسلیم اتمام حجت انگلستان شدند. وقتی عملاً به ورای نتیجه این چهار بحران («نجنگیدن مردم سالاریها با یکدیگر») نظر اندازیم و بکوشیم بفهمیم چرا این بحرانها چنان که دیدیم پیش رفت روشن می گردد که منطق علی نظریه صلح مردم سالارانه از کمترین توان برای تبیین این رویدادها برخوردار است.

گرچه نظریه صلح مردم سالارانه میان ساختار داخلی و درنگرفتن جنگ میان مردم سالاریها نوعی همبستگی آماری مشخص می سازد نمی تواند وجود پیوندی علی را محرز سازد. چون منطق استدلالی نظریه صلح مردم سالارانه فاقد توان تبیین است باید به مؤیدات تجربی این نظریه نگاه دیگری انداخت و دید آیا شواهد به همان محکمی هست که معمولاً انگاشته می شود. شواهد آماری دال بر نجنگیدن مردم سالاریها با هم به نظر گیراست ولی درواقع این شواهد قطعی نیست زیرا مجموعه موارد مؤید نظریه صلح

مردم سالارانه مجموعه کوچکی است و موارد مهم چندی از درگرفتن جنگ میان دولتهای مردم سالار به دلایلی که قانع کننده نیست نادیده گرفته می شود.

مؤیدات کمی نظریه: چه تعداد موارد؟

نظریه صلح مردم سالارانه مدعی است که تعداد زیادی از موارد («N») مؤید آن است. با سرجمع بستن تعداد زوج دولتهای مردم سالار ممکن عدد N بزرگی به دست می آید. برای نمونه، سوئیس و سوئد یا اتریش و اسرائیل جزو زوج دولتهایی به حساب می آیند که نظریه صلح مردم سالارانه را تأیید می کنند. در نتیجه به نظر می رسد تعداد زیادی از تعاملات وجود دارد که در آنها میان مردم سالاریها درگیری چندانی یا هیچ درگیری رخ نمی دهد. اما به رغم ادعای این نظریه، مجموعه موارد مؤید آن مجموعه کوچکی است. این امر سه دلیل دارد. نخست، در فاصله سالهای ۱۸۱۵ و ۱۹۴۵ تعداد مردم سالاریها بسیار اندک بود (و اگر تنها زوج دولتهایی را در نظر بگیریم که از قدرتهای بزرگ مردم سالار بودند N حتی کوچکتر خواهد شد). دوم، امکان درگیر جنگ شدن هر زوج دولتی (اعم از اینکه هر دو مردم سالار یا غیرمردم سالار باشند یا تنها یکی از آنها مردم سالار باشد) اندک است زیرا جنگ رویداد نسبتاً نادری است. دولتها حتی قدرتهای بزرگ بیشتر وقت شان را در جنگ نمی گذرانند [۱۱۷]. همان گونه که دیوید اسپرو خاطر نشان می سازد اگر درگیر جنگ شدن همه کشورها امر بعیدی است این ادعا که مردم سالاریها با یکدیگر نمی جنگند بیشتر قدرت خود را از دست می دهد. به گفته وی اگر کشورها به ندرت می جنگند و زوج دولتهای لیبرال درصد کمی از همه زوج دولتهای ملی ممکن را تشکیل می دهند در این صورت شاید از آنچه باید شگفت زده شد درگیر جنگ شدن مردم سالاریها باشد و نه در نگرفتن جنگ میان آنها [۱۱۸].

سوم، همه زوج دولتها اهمیت یکسانی ندارند. برای آزمودن نظریه صلح

مردم سالارانه یک زوج دولت تنها در صورتی مهم شناخته می شود که نماینده حالتی باشد که درگیر جنگ شدن دو دولت به راستی محتمل باشد. دولتها برای درگیر جنگ شدن هم باید فرصت (یعنی توانایی اعمال قدرت بر یک دشمن را) داشته باشند و هم دلیلی برای این کار. تنها زوج دولتهایی که این پیش شرطها در موردشان صدق کند می توانند جزو مجموعه مواردی قرار گیرند که نظریه صلح مردم سالارانه را می توان با آن محک زد.

جنگ میان مردم سالاریها: استثنای بزرگ در مجموعه مواردی کوچک. اندازه N مسئله مهمی است. اگر مجموعه مواردی که عملاً نظریه صلح مردم سالارانه را می توان با آنها محک زد کوچک باشد اهمیت استثنای وارد بر قاعده ننگیدن مردم سالاریها با هم دوچندان می شود. از این جهت به اذعان نظریه پردازان صلح مردم سالارانه، شالوده کار آنها بسیار ضعیف است. برای نمونه، بروس راست مشخصاً با استناد به طبقه بندی جنگ ۱۸۱۲ به عنوان جنگی که هر دو طرف آن مردم سالاری نبوده اند تصدیق می کند که این طبقه بندی «ممکن است همچون یک گریزگاه بی ارزش و دلبخواه به نظر رسد» ولی ادعا می کند که چنین نیست [۱۱۹]. تنها انعطاف پذیری فکری – و رفتن مستمر با تعاریف و مقولات – است که به نظریه پردازان صلح مردم سالارانه اجازه می دهد منکر این واقعیت شوند که دولتهای مردم سالار با یکدیگر جنگیده اند [۱۲۰].

یک نمونه مهم از این مسئله، جنگ میان ایالتهای امریکا است که نظریه پردازان صلح مردم سالارانه به این بهانه که جنگ یادشده یک درگیری داخلی در درون یک دولت بوده است و نه یک درگیری بین المللی میان دولتهای برخوردار از حاکمیت، آن را کنار می گذارند [۱۲۱]. اما به نظر می رسد رویدادهای سالهای ۶۵-۱۸۶۱ به شکل خاصی موضوعیت دارند زیرا نظریه مورد بحث آشکارا بر این مقدمه پایه می گیرد که مردم سالاریها هنجارها و فرهنگ رایج در داخل کشور را به مناسباتشان با دیگر

دولتهای مردم سالار تعمیم می دهند [۱۲۲]. خود نظریه صلح مردم سالارانه به این مسئله موضوعیت می بخشد که آیا درواقع هنجارها و فرهنگ مردم سالاری به حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات در درون مردم سالاریها منجر می شود یا نه. جنگ میان ایالتهای امریکا به قلب منطق علی نظریه صلح مردم سالارانه می زند: اگر هنجارها و فرهنگ مردم سالاری نتواند جلوی درگرفتن جنگ داخلی در درون مردم سالاریها را بگیرد به چه دلیل باید باور کرد که جلوی جنگهای بین المللی میان مردم سالاریها را خواهد گرفت؟

در بحران میان ایالتهای متحد شمالی و ایالتهای جنوبی هوادار کنفدراسیون، ویژگیهای محوری نظریه صلح مردم سالارانه - روحیه مردم سالارانه احترام گذاشتن به دیگر مردم سالاریها، فرهنگی سیاسی که بر حل و فصل غیرخشونت بار اختلافات تأکید می ورزد، مزایای مشترک همکاری، تأثیر محدود کننده بحث آزاد و افکار عمومی - آشکارا از تضمین نتیجه مسالمت آمیز قاصر آمد. درواقع، اگر مردم سالاری بسیار منسجمی - از نظر سیاسی، اقتصادی، فرهنگی - چون ایالات متحده در سال ۱۸۶۱ بتواند به دو دولت مدعی در حال جنگ با هم تجزیه شود نمی توان اطمینان چندانی داشت که در حوزه ای اقتدارگریز، رقابت آمیز و مبتنی بر خودیاری چون سیاست بین الملل، مردم سالاری بتواند جلوی درگیری قدرتهای بزرگ را بگیرد.

نمونه دیگری که حتی از این هم مهم تر است این مسئله است که آیا آلمان در دوران حکومت ویلهلم یک مردم سالاری بوده است یا نه. حتی اگر جنگ جهانی اول تنها نمونه از جنگ مردم سالاریها با یکدیگر بود چنان استثنای غیرقابل انکاری بر نظریه صلح مردم سالارانه بود که آن را بی اعتبار می ساخت. همان گونه که حتی مایکل دوئل هم اذعان دارد این پرسش که آیا آلمان در دوران حکومت ویلهلم مردم سالاری بوده است یا نه «مسئله دشواری» را مطرح می سازد [۱۲۳]. درواقع این مسئله چنان دشوار است که دوئل در پانوشته برای طبقه بندی آلمان دوران ویلهلم یک طبقه جدید - مردم سالاری

دوگانه^۱ - را می سازد: به گفته وی آلمان در سالهای پیش از ۱۹۱۴ از نظر مسائل سیاسی داخلی مردم سالار بوده است ولی در قلمرو سیاست خارجی نه [۱۲۴]. دوئل امپراتوری آلمان را در زمینه سیاست خارجی یک مردم سالاری نمی داند زیرا قوه مجریه آن دولت در برابر رایشستاگ^۲ پاسخگو نبود و بنابراین روند سیاست گذاری سیاست خارجی آن به گفته وی همچنان خودکامانه بود.

اما در واقع آلمان دوران ویلهلم از لحاظ سیاست خارجی به اندازه فرانسه و انگلستان مردم سالار بود. در این هر سه کشور تولد در خانواده های اشراف یا طبقه متوسط بالا و داشتن ثروت مستقل، از پیش نیازهای خدمت در سرویسهای دیپلماتیک و احراز مناصب سیاسی کلیدی وزارت خارجه بود [۱۲۵]. در این هر سه کشور سیاست خارجی بیرون از کنترل و نقادی مجلس قرار داشت زیرا این دیدگاه حاکم بود که مسائل خارجی فراتر از عرصه سیاست قرار دارد.

در فرانسه مردم سالار، وزیر خارجه عملاً مستقل از قوه مقننه و حتی دیگر اعضای کابینه عمل می کرد [۱۲۶]. همان گونه که کریستوفر اندرو خاطرنشان می سازد «در مواقع نادری که وزیری می کوشید در جریان جلسات کابینه یک مسئله سیاست خارجی را مطرح سازد با این هشدار روبه رو می شد: آقایان اجازه ندهید درگیر مسئله ای شویم که به وزیر امور خارجه و رئیس جمهور مربوط است» [۱۲۷]. معاهدات و ترتیبات مشابه را ریاست جمهور (یعنی کابینه) تصویب می کرد و قوه مقننه در روند تصویب معاهدات هیچ نقشی بازی نمی کرد (هرچند سنا این حق را داشت که بخواهد تا جایی که منافع ملی اجازه می دهد از شرایط معاهده مطلع شود) [۱۲۸]. به رغم وجود اصل صوری مسئولیت وزرا، قوه مقننه فرانسه سازوکاری برای نظارت یا بررسی مؤثر چگونگی هدایت سیاست خارجی دولت نداشت [۱۲۹]. حتی در فرانسه مردم سالار هم قوه

1. bifurcated democracy

2. Reichstag

مجریه در حوزه سیاست خارجی اختیاراتی بدون محدودیت و فارغ از نظارت دیگران داشت. این تمرکز اختیارات سیاست‌گذاری خارجی در دستان قوه مجریه تأثیر عمیقی بر رشته رویدادهایی داشت که به جنگ جهانی اول منجر شد. شرایط اتحاد و قرارداد نظامی فرانسه و روسیه – همان «اتحاد سرنوشت سازی» که تضمین می‌کرد جنگ میان اتریش و روسیه در بالکان به همانجا محدود نخواهد ماند – از چشمان قوه مقننه، مردم و مطبوعات فرانسه دور نگه داشته شد [۱۳۰].

در انگلستان مردم سالار نیز مانند فرانسه و آلمان تصمیمات مهم سیاست خارجی بدون مشورت با پارلمان گرفته می‌شد. با وجود پیامدهای عمیقی که مذاکرات ستاد مشترک انگلیس و فرانسه که در ژانویه ۱۹۰۶ آغاز شد داشت سرادواری وزیر امور خارجه و اسکویت نخست وزیر کابینه را از برگزاری این مذاکرات با خبر نکردند [۱۳۱]. گری و اسکویت (به درستی) از این هراس داشتند که اکثر اعضای کابینه با مذاکرات یاد شده و درواقع با نفس اندیشه صمیمانه‌تر شدن مناسبات راهبردی انگلستان و فرانسه مخالفت ورزند. وقتی در سالهای ۱۹۱۰، ۱۹۱۱، ۱۹۱۳ پارلمان از گری و اسکویت درباره مذاکرات نظامی انگلستان و فرانسه پرسش کرد آنان پیوسته پاسخهای نادرست یا طفره‌آمیزی به پارلمان دادند که هم ماهیت و هم پیامدهای توافقات راهبردی لندن و پاریس را پنهان نگه می‌داشت [۱۳۲]. حتی وقتی پس از باخبر شدن کابینه در نوامبر ۱۹۱۱ از انجام مذاکراتی میان ستادهای مشترک دو کشور، گری و اسکویت ناچار از توضیح به کابینه شدند این باور نادرست را در ذهن همکاران خود ایجاد کردند که لندن هیچ گونه تعهد الزام آوری در قبال فرانسه به گردن نگرفته است [۱۳۳]. با وجود تأکید مکرر گری و اسکویت (در برابر فرانسویان، کابینه و پارلمان) مبنی بر لطمه نخوردن آزادی عمل لندن، آنان درواقع از طریق روندی که قانونی بودن آن محل تردید بود تعهد پرتکلف و خطیری را به گردن گرفته بودند. در مباحثات کابینه درباره اینکه آیا انگلستان در اوت ۱۹۱۴ باید درگیر جنگ شود یا نه این استدلال گری که پیمان مودت میان لندن و

پاریس و توافقات نظامی و دریایی ملازم با آن، انگلستان را اخلاقاً موظف به پشتیبانی از فرانسه می‌کند نقش تعیین کننده‌ای داشت [۱۳۴].

آشکار است که پیش از جنگ جهانی اول مهم‌ترین و تأثیرگذارترین تصمیماتی که هم پاریس (درباره اتحاد با روسیه) و هم لندن (درباره پیمان مودت و ترتیبات نظامی با فرانسه) در زمینه راهبرد کلان خود گرفتند با اینکه هر دو کشور مردم سالار بودند بدون کنترل یا نظارت قوه مقننه گرفته شد. نباید قالب را با محتوا اشتباه گرفت. در حوزه سیاست خارجی، فرانسه و انگلستان نه بیشتر از رایش دوم مردم سالار بودند و نه کمتر از آن [۱۳۵].

نمونه آلمان دوران حکومت ویلهلم نشان می‌دهد که قدرتهای بزرگ مردم سالار به جنگ هم رفته‌اند (و در آینده نیز می‌توانند به جنگ هم بروند). اما این دیدگاه حاکم که رایش دوم یک مردم سالاری نبوده است هم از طریق مسئله کلی چگونگی تأثیرگذاری ساختار سیاسی داخلی بر نتایج رویدادهای بین‌المللی و هم این مسئله مشخص که آیا «صلح مردم سالارانه» واقعیت دارد یا نه به شدت نظریه روابط بین‌الملل را تحت تأثیر قرار داده است. اما ترکیبی از عوامل سبب مخدوش شدن نگرشی شده که درباره آلمان پیش از جنگ جهانی اول به ما رسیده است: جانبداری لیبرالی بیشتر تفاسیر انگلیسی - امریکایی درباره تاریخ آلمان در فاصله سالهای ۱۹۱۴-۱۸۶۰؛ ایدئولوژیک بودن ماهیت بررسیهایی که پس از ۱۹۶۰ در آلمان درباره دوران حکومت ویلهلم صورت گرفته است؛ و تأثیرات به جا مانده از تبلیغات متفقین در جنگ جهانی اول که آلمان را یک شیطان تصویر می‌کرد [۱۳۶]. این پرسش که آیا باید آلمان دوران ویلهلم را یک مردم سالاری دانست یا نه پرسش مهمی است که ارزش انجام بررسیهای تازه را دارد.

فرضیه جایگزین: وارونه تصویر دوم

از دید واقع‌گرایان، نظریه صلح مردم‌سالارانه پیوند میان محدودیتهای نظام بین‌المللی و نهادهای سیاسی داخلی را به خطا وارونه ساخته است. اوتو هیتسه این استدلال واقع‌گرایانه را مطرح ساخته است که ساختار سیاسی داخلی هر دولت به شدت زیر تأثیر عوامل بیرونی قرار دارد [۱۳۷]. بدین ترتیب روند گزینشی به میان می‌آید که آشکار می‌سازد چرا برخی دولتها مردم‌سالار می‌شوند ولی بقیه نه. دولتهای برخوردار از امنیت قابل ملاحظه مانند انگلستان و ایالات متحده در آغاز سده بیستم، چون فارغ از تهدید خارجی قریب‌الوقوعی هستند که وجود دستگاه حکومتی قدرتمندی را برای بسیج منابع جهت تضمین امنیت ملی شان ضروری سازد، می‌توانند ساختارهای سیاسی کمینه‌خواه‌تری را که لیبرالیسم اصیل انگلیسی - امریکایی تجویز می‌کرد اختیار کنند. دولتهایی که محیط خارجی شان بسیار تهدیدکننده باشد دقیقاً به این دلیل که ملاحظات امنیت ملی، دسترسی دولت را به ابزارهایی برای بسیج منابع قدرت ملی ایجاب می‌کند احتمال بیشتری دارد که انواع دولت‌باورتر مردم‌سالاری یا حتی ساختارهای اقتدارگرایانه را اختیار کنند [۱۳۸]. هرچه تهدیدی که یک دولت فراروی خود می‌بیند (یا می‌انگارد) بزرگتر باشد روند سیاست‌گذاری خارجی آن «خودکامانه» تر و ساختارهای سیاسی آن متمرکزتر خواهد بود.

اگر این فرضیه درست باشد معلوم می‌شود که نظریه صلح مردم‌سالارانه شیپور را از ته گشادش می‌زند. دولتهایی که در محیط بسیار تهدیدکننده‌ای قرار داشته یا چنین برداشتی داشته باشند چون احتمال قوی‌تری دارد که درگیر جنگ شوند بعید است مردم‌سالار باشند و دولتهایی که احتمال درگیری شان در جنگ رود معمولاً ساختارهای حکومتی خودکامانه‌ای اختیار می‌کنند که موقعیت راهبردی شان را تقویت نماید [۱۳۹]. بر این اساس مطابق پیش‌بینی نظریه واقع‌گرایی نه تنها ساختار نظام بین‌الملل عامل اصلی

تعیین‌کننده رفتار خارجی یک دولت است بلکه می‌تواند عنصری تعیین‌کننده در شکل دادن به نظام سیاسی داخلی آن نیز باشد. این فرضیه می‌تواند در مقایسه با نظریه صلح مردم‌سالارانه رویکرد ثمربخش‌تری برای تحقیق درباره پیوندهای موجود میان ساختار داخلی و سیاست خارجی در اختیار ما گذارد.

نتیجه‌گیری‌هایی برای سیاست‌گذاری: اهمیت مسئله

معتبر بودن یا نبودن نظریه صلح مردم‌سالارانه صرفاً اهمیت نظری ندارد. سیاست‌گذاران و تحلیل‌گران سیاست خارجی اعتقاد گسترده‌ای به نظریه صلح مردم‌سالارانه داشته‌اند و این نظریه به ستاره راهنمایی تبدیل شده که سیاست خارجی امریکا را در دوران پس از جنگ هدایت کرده است. مفهوم «حوزه صلح» مردم‌سالارانه‌ای که مایکل دوایل در ۱۹۸۳ مطرح ساخت امروزه در هر دو دسته بیانیه‌های رسمی و غیررسمی سیاست خارجی ایالات متحده رواج یافته است. پس از جنگ سرد، جمعی از مفسران پیشنهاد کرده‌اند که سدور یا ترویج مردم‌سالاری در خارج باید محور اصلی سیاست خارجی امریکا را در دوران پس از جنگ سرد تشکیل دهد [۱۴۰]. از هائیتی گرفته تا روسیه، کامیابی یا شکست مردم‌سالاری، منافع و امنیت امریکا را تقویت کرده است. به گفته آنتونی لیک مشاور امنیت ملی امریکا هدف امریکا در دوران پس از جنگ سرد باید گسترش حوزه صلح و شکوفایی اقتصادی مردم‌سالارانه باشد زیرا «هر اندازه مردم‌سالاری و اقتصاد بازار، در دیگر کشورها رواج یابد کشور ما امن‌تر، شکوفاتر و پرنفوذتر خواهد شد» [۱۴۱].

آنان که مایلند سیاست خارجی امریکا بر پایه گسترش مردم‌سالاری در خارج استوار شود همواره منکر آنند که نیت‌شان راه انداختن «جهاد»ی برای تحقق این هدف باشد و به خطرات مبتنی ساختن سیاستها بر شور مفرط ایدئولوژیک معترفند [۱۴۲]. این

تضمینهای مکرر، ترجمان مفهوم «به من اعتماد کن» در عرصه سیاست خارجی است. چون منطق نظریه صلح مردم سالارانه، امنیت امریکا را به سرشت نظامهای سیاسی داخلی دیگر دولتها گره می زند لاجرم ایالات متحده را به اتخاذ موضع راهبردی مداخله جویانه سوق می دهد. اگر مردم سالاریها صلح جو ولی دولتهای غیرمردم سالار «دردسرساز» هستند تنها یک نتیجه به دست می آید: مردم سالاریها تنها زمانی به راستی ایمن خواهند بود که دولتهای غیرمردم سالار نیز مردم سالار شوند.

درواقع دولتمردان امریکایی بارها و بارها این نظر را بازگو کرده اند. در جریان جنگ جهانی اول ایلاهیو روت^۱ می گفت «مردم سالاری برای آنکه ایمن باشد باید هر زمان و هر جا می تواند دشمنان خود را از بین ببرد. جهان نمی تواند نیمی مردم سالار و نیمی غیرمردم سالار باشد» [۱۴۳]. در جریان جنگ ویتنام، دین راسک^۲ وزیر امور خارجه مدعی بود «تا زمانی که کل محیط بین المللی از نظر ایدئولوژیک ایمن نشده باشد ایالات متحده نمی تواند ایمن باشد». اینها اظهار نظرهای جسته و گریخته ای نیست بلکه نمایانگر تمایل تاریخی امریکا به جست و جوی امنیت مطلق و تعریف اساساً ایدئولوژیک (و اقتصادی) امنیت است. فرهنگ سیاسی سیاست خارجی امریکا از دیرباز ایالات متحده را به دلیل نظام سیاسی داخلش کشوری منحصر به فرد قلمداد کرده است. در نتیجه سیاست گذاران امریکایی دچار نوعی «احساس عمیق یکه و تنها بودن» شده و ایالات متحده را «همواره در محاصره» تلقی کرده اند [۱۴۴]. نتیجتاً سیاستهای خارجی و دفاعی امریکا را این باور شکل داده است که ایالات متحده برای بقا و شکوفایی نهادهای داخلش باید جو ایدئولوژیک مساعد و مطلوبی ایجاد کند [۱۴۵].

نظریه صلح مردم سالارانه انگیزه هایی را سیراب می سازد که هر اندازه در شکل

1. Elihu Root

2. Dean Rusk

انتزاعی‌شان شریف باشند به مداخلات نظامی فاجعه‌بار در خارج، گسترش‌طلبی مفرط راهبردی، و افت نسبی قدرت امریکا منجر شده است. آخرین نمونه خطرات اندیشه ویلسونی، برنامه مشارکت برای صلح^۱ دولت کلینتون است. در چارچوب این برنامه منافع ادعایی امریکا با تعمیم مردم‌سالاری به اروپای شرقی و مرکزی به شکل حمایت از تضمینهای امنیتی ناتو و عضویت نهایی لهستان، مجارستان، و جمهوری چک در آن سازمان (و برخی تضمینهای امنیتی ایالات متحده برای اوکراین) پیش برده می‌شود.

استدلال اساسی این برنامه ساده است: برقراری حکومت‌های مردم‌سالار در این کشورها صلح این منطقه را در دوران پس از جنگ سرد تضمین خواهد کرد ولی مردم‌سالاری تنها در صورتی می‌تواند ریشه بگیرد که این کشورها از «تضمینهای مجدد» ایالات متحده یا ضمانتهای امنیتی ناتو برخوردار شوند.

اما درواقع اروپای شرقی و مرکزی قطع نظر از «گسترش ناتو به شرق» به ناچار منطقه‌ای بسیار ناپایدار است. گسترش تضمینهای ناتو به سمت شرق با خود این خطر آشکار را دارد که ایالات متحده در آینده خیلی زود درگیر یک برخورد منطقه‌ای شود که می‌تواند پای قدرتهای بزرگی چون آلمان، اوکراین یا روسیه را به میان کشد. پذیرش این تعهدات بالقوه مخاطره‌آمیز بر اساس این فرضهای مشکوک درباره اثرات صلح‌زای مردم‌سالاری چندان بخردانه نیست [۱۴۶].

نظریه صلح مردم‌سالارانه از یک جهت دیگر هم خطرناک است: این نظریه جزء لاینفک نگرشی تازه (یا دقیق‌تر بگوییم نگرشی بازیافته) درباره سیاست بین‌الملل است. امروزه این باور گسترده وجود دارد که گسترش مردم‌سالاری و وابستگی متقابل اقتصادی نوعی «دگرگونی کیفی» در سیاست بین‌الملل ایجاد کرده است و اکنون دیگر جنگ و رقابتهای امنیتی جدی میان قدرتهای بزرگ مردم‌سالار ناممکن است [۱۴۷]. گفته

می‌شود که به همین دلیل جای نگرانی از بابت چالشهای آینده دولتهایی چون آلمان و ژاپن با قدرتهای بزرگ یا نگرانی از بابت توزیع نسبی قدرت میان ایالات متحده و آن دولتها نیست مگر آنکه ژاپن و آلمان از نو حکومتی اقتدارگرا اختیار کنند [۱۴۸]. گفته می‌شود که ایالات متحده به دلیل ساده‌ای نباید از سربر آوردن ژاپن و آلمان به عنوان قدرتهای بزرگ نگران باشد: آنها مردم‌سالارند و مردم‌سالاریها با مردم‌سالاریهای دیگر درگیر جنگ نمی‌شوند.

هواداران امروزی نظریه لیبرالی سیاست بین‌المللی نگرشی جذاب درباره صلح ابدی در دورن حوزه مردم‌سالاری و شکوفایی اقتصادی به دست داده‌اند. ولی این «حوزه صلح» صلحی موهوم است. هیچ‌گونه شواهدی در دست نیست که نشان دهد مردم‌سالاری در سطح واحدها اثرات ساختاری اقتدارگریزی در سطح نظام سیاسی بین‌المللی را منتفی می‌سازد. به همین سان هیچ‌گونه شواهدی وجود ندارد که مؤید نظریه همزاد این باشد: این نظریه که به هم وابستگی اقتصادی به صلح می‌انجامد. این هر دو اندیشه مدتهاست که رواج دارد. این واقعیت که این اندیشه‌ها در سطح گسترده به عنوان مبنای نظریه روابط بین‌الملل پذیرفته شده است نشان می‌دهد که از دید برخی پژوهشگران «نظریه‌ها» بر اساس تعداد آزمونهایی در جهان واقع که با آنها جور در نمی‌آید به تأیید می‌رسند. ممکن است هواداران نظریه لیبرالی روابط بین‌الملل مانند راست مدعی شوند که رویکردهای لیبرالی به سیاست بین‌الملل شکست نخورده‌اند بلکه به آزمون گذاشته نشده‌اند [۱۴۹]. ولی این همان گفته‌ای است که هواداران نوامید جهان‌بینیهای ایدئولوژیک وقتی باورشان با واقعیت جور در نمی‌آید بر زبان می‌رانند.

اگر سیاست‌گذاران امریکایی به خود اجازه دهند مسحور برداشت اغواکننده – ولی نادرست – صلح مردم‌سالارانه شوند ایالات متحده برای صورت‌بندی راهبرد کلانی که منافع آن را در جهان بالنده رقابت چند قطبی قدرتهای بزرگ پیش برد مهیا نخواهد بود. در واقع مادام که جهان‌نگرش ویلسونی شالوده سیاست خارجی امریکا را

تشکیل دهد سیاست‌گذاران نیاز به داشتن چنین راهبرد کلانی را درک نخواهند کرد زیرا نظریه لیبرالی سیاست بین‌الملل نفس پدیده‌هایی را که در قلب این راهبرد جای دارند (جز در ارتباط با دولتهای غیرمردم‌سالار) منکر می‌شود: جنگ، شکل‌گیری موازنه‌های قدرت، و نگرانی از بابت توزیع نسبی قدرت در میان قدرتهای بزرگ. ولی در نهایت همان‌گونه که زبان‌آورترین هواداران این نظریه تصدیق می‌کنند نظریه لیبرالی روابط بین‌الملل بر امید و نه واقعیت پایه می‌گیرد [۱۵۰]. در تحلیل نهایی، جهان همانی است که همواره بوده است: سیاست بین‌الملل همچنان در حوزه‌ای اقتدارگریز، رقابت‌آمیز و مبتنی بر خودیاری صورت می‌بندد. باید با این واقعیت روبه‌رو شد زیرا نمی‌توان از آن فراگذشت. با توجه به مخاطرات مطرح، ایالات متحده در سالهای آینده نمی‌تواند اجازه دهد سیاست خارجیش یا گفتمان فکری شالوده‌ساز آن سیاست را رویکردهایی نظری رقم زند که بر خواب و خیال استوارند.

یادداشتها

۱. در مقاله حاضر از آن رو عبارت «نظریه صلح مردم سالارانه» را به کار می‌بریم که عبارت مرسوم برای موضوع بررسی ماست. اما در معنای دقیق کلمه این ادعا که مردم سالاریها به جنگ هم نمی‌روند یک گزاره یا فرضیه و نه یک نظریه است. «نظریه» صلح مردم سالارانه میان یک متغیر مستقل (ساختارهای سیاسی مردم سالار در سطح واحدها) و یک متغیر تابع (فقدان ادعایی جنگ میان دولتهای مردم سالار) رابطه‌ای علی برقرار می‌سازد. ولی نظریه یادشده یک نظریه واقعی نیست زیرا رابطه علی میان متغیرهای مستقل و تابع یادشده نه اثبات شده و نه همان‌گونه که در مقاله حاضر نشان خواهم داد به شکلی رسا تبیین گردیده است. نک:

Stephen Van Evera, "Hypotheses, Laws and Theories: A User's Guide", unpub. memo, Department of Political Science MIT.

2. Bruce Russett, *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post - Cold War World* (Princeton: Princeton University Press, 1993), chap 7; and Russett, "Can A Democratic Peace Be Built?" *International Interactions*, Vol. 18, No. 3 (Spring 1993), pp.277-282.

۳. در این مقاله انتقاداتی را که در آثار ذیل بر نظریه صلح مردم سالارانه وارد شده است دستمایه قرار داده و آنها را بسط داده‌ام:

John J. Mearsheimer, "Back to The Future: Instability in Europe After the Cold War", *International Security*, Vol 15, No . 1 (Summer 1990), pp. 5-66; and Kenneth N. Waltz, "America as Model for the World? A Foreign Policy Perspective", *PS* (December 1991), pp. 667-670.

۴. دیگر مواردی از بروز بحران میان قدرتهای بزرگ مردم سالار که می‌توان بررسی کرد شامل اینهاست: مناسبات انگلستان و فرانسه در جریان توافق قلبی لیبرالی سالهای ۴۸-۱۸۳۲، مناسبات فرانسه و ایتالیا در سالهای پایانی دهه ۱۸۸۰ و اوایل دهه ۱۸۹۰، و اگر آلمان دوران حکومت ویلهلم را یک مردم سالاری بشناسیم بحرانهای سالهای ۰۶-۱۹۰۵ و ۱۹۱۱ مراکش و بحرانهای سالهای ۱۸۸۹ و ۱۸۹۹ ساموآ. این موارد مؤید نتیجه‌گیریهای من است. برای نمونه از ۱۸۳۲ تا ۱۸۴۸ میراثی که چارلز جیمز فاکس برای لیبرالهای انگلستان به جا گذاشته بود آنها را متمایل به این ساخت که بر اساس ایدئولوژی مشترک لیبرال، خود را به شدت در برابر فرانسه متعهد احساس کنند اما مناسبات انگلستان و فرانسه در طول این دوره پر از رقابت ژئوپلیتیک شدید بر سر بلژیک، اسپانیا و خاور نزدیک، و تهدید جنگ همواره یکی از عوامل مطرح در محاسبات سیاست‌گذاران لندن و پاریس بود. لرد پالمرستون وزیر امور خارجه نسبت به سودهای فرانسه بسیار بی‌اعتماد بود و پیوسته اصرار داشت که انگلستان برای دفاع از منافع خود در برابر چالش‌گری

فرانسه، قدرت دریایی کافی در اختیار داشته باشد. نک:

Kenneth Bourne, *Palmerston: The Early Years, 1784-1841* (New York: Macmillan, 1982), p.613.

از این گذشته، نک:

Roger Bullen, *Palmerston, Guizot and the Collapse of the Entente Cordiale* (London: Athlone Press, 1974); and Sir Charles Webster, *The Foreign Policy of Palmerston Vol.1: 1830-1841, Britain, The Liberal Movement and the Eastern Question* (London: G Bell & Sons, 1951).

ایتالیا به خاطر استیلا بر ناحیه مدیترانه با فرانسه به چالش برمی‌خاست و این در حالی بود که هر دو کشور پای‌بند لیبرالیسم، مردم‌سالاری، و فرهنگ مشترکی بودند. این دو دولت درگیر جنگی تجاری بودند و تا آستانه یک جنگ تمام عیار نیز پیش رفتند. ظاهراً وقتی در سال ۱۸۸۸ ناوگان کانال مانش انگلستان به پایگاه دریایی لا اسپتسیای ایتالیا گسیل شد فرانسه از حمله به ایتالیا منصرف گردید. ایتالیا نیز به واسطه ضعف نظامی و اقتصادیش از حمله به فرانسه خودداری کرد. نک:

C. J. Lowe and F. Marzari, *Italian Foreign Policy, 1870-1940* (London: Routledge & Kegan Paul 1975), chap, 4; C.J. Lowe, *The Reluctant Imperialists: British Foreign Policy 1879-1902* (London: Routledge & Kegan Paul, 1974), Vol. 1 pp. 147-150; John A.C Conybeare, *Trade Wars: the Theory and Practice of International Commercial Rivalry* (New York: Columbia University Press, 1987), pp. 183-188.

۵. اسمال و سینگر نخستین بار در مقاله‌ای در سال ۱۹۷۶ الگوی نجنبیدن مردم‌سالاریها با یکدیگر را مطرح ساختند:

Melvin Small and David Singer, "The War - Proneness of Democratic Regimes 1816-1865", *Jerusalem Journal of International Relations*, Vol. 1, No 4 (Summer 1976), pp. 50-69.

یافته آنان موضوع آزمونهای تجربی گسترده بیشتری قرار گرفته که به نوعی اتفاق نظر بر سرگزاره‌های مطرح شده در آن متن راه برده است. نک:

Stuart A. Bremer, "Dangerous Dyads: Conditions Affecting the Likelihood of Interstate War, 1816-1865", *Journal of Conflict Resolution* Vol. 36, No.2 (June 1992), pp. 309-341; Steve Chan", Mirrov, Mirror on the Wall... Are the Freer Countries More Pacific?" *Journal of Conflict Resolution* Vol. 28, No. 4 (December 1984), pp. 617-648; Zeev Maoz and Nasrin Abdolali, "Regime Type and International Conflict", *Journal of Conflict*

Resolution Vol. 33, No. 1 (March 1989), pp. 3-35; R. J. Rummel, "Libertarianism and International Violence", *Journal of Conflict Resolution* Vol. 27, No. 1 (March 1983), pp. 27-71; Erich Weede, "Democracy and War Involvement", *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 28, No. 4 (December, 1984. pp. 649-664.

6. Jack S. Levy, "Domestic Politics and War", in Robert I. Rotberg and Theodore K. Rabb, eds., *The Origin and Prevention of Major Wars* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), p. 88.

7. Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 33; Michael W. Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs", Part I, *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 3 (Summer 1983), p. 213.

۸. این اصطلاحاتی است که رایست به کار می‌برد:

Russett, *Grasping the Democratic Peace*;

از این گذشته نک:

Bruce Russett and Zeev Maoz, "Normative and Structural Causes of Democratic Peace", *American Political Science Review*, Vol. 87, No 3 (September 1993), pp. 624-638.

رایست (در صفحات ۴۰-۴۲ کتاب خود) خاطرنشان می‌سازد که این دو تبیین با اینکه به لحاظ تحلیلی متمایز هستند درهم بافته شده‌اند.

9. Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs", pp. 205-235.

از این گذشته نک:

Doyle, "Liberalism and World Politics", *American Political Science Review*, Vol. 80, No. 4 (December 1986), pp. 1151-1169; Russett, *Grasping the Democratic Peace*, pp. 38-40.

10. T. Clifton Morgan and Sally H. Campbell, "Domestic Structure, Decisional Constraints and War: So Why Kant Democracies Fight?" *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 35, No. 2 (June 1991), pp. 187-211; and T. Clifton Morgan and Valerie L. Schwebach, "Take two Democracies and Call Me in the Morning: A Prescription for Peace?" *International Interactions*, Vol. 17, No. 4 (Summer 1992). pp. 305-420.

11. Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 31. تأکید دوم را ما افزوده‌ایم.

12. Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs", p. 230.

از این گذشته گفته شده است که وجود پیوندهای متقابلاً سودمند ناشی از به هم وابستگی اقتصادی، گرایش

دولت‌های مردم‌سالار به تلقی مثبت سایر مردم‌سالاریها را تقویت می‌کند. از همین رو انگیزه‌های نیرومندی مردم‌سالاریها را و می‌دارد تا در قبال یکدیگر به گونه‌ای رفتار کنند که مقوم همکاری باشد و از اقداماتی که منافع آنها را در همکاریهای متقابلاً سودمند به خطر اندازد پرهیز نمایند.

Ibid, pp. 230-232; Rummel, "Libertarianism and International Violence", pp. 27-28.

درباره این استدلال که به هم‌وابستگی مشوق و مروج صلح است نک:

Richard Rosecrance, *The Rise of the Trading State* (New York: Basic Books, 1986).

اما در واقع برای قدرتهای بزرگ به هم‌وابستگی اقتصادی به جای آنکه مروج صلح باشد ظاهراً مهمی پدید می‌آورد که باید با قبول تعهدات نظامی در خارج (تعهداتی که با خود خطر جنگ را به همراه می‌آورند) از آنها دفاع کرد. نک:

Christopher Layne and Benjamin C. Schwarz, "American Hegemony - Without an Enemy", *Foreign Policy*, No 92 (Fall 1993), pp. 5-23.

13. Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs"; and Harvey Starr, "Democracy and War: Choice, Learning and Security Communities, *Journal of Peace Research*, Vol 29. No 2 (1992), pp. 207-213.

14. Maoz and Russett, "A Statistical Artifact?" p. 246.

15. Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 33.

۱۶. روایت اصیل واقع‌گرایی اینهاست:

Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading Mass: Addison - Wesley. 1979) and Hans J. Morgenthau, rev by Kenneth W. Thompson, *Politics Among Nations: the Struggle for Power and Peace*, 6th ed. (New York: Knopf. 1985).

17. Kenneth N. Waltz, "A Reply to My Critics" in Robert O. Keohane, ed., *Neorealism and Its Critics* (New York: Columbia University Press, 1986), p. 329.

18. Maoz and Russett, "Normative and Structural Causes", p. 624.

19. Alexander L. George and Timothy J. McKeown, "Case Studies and Theories of Organizational Decision Making", in Robert F. Coulam and Richard A. Smith. eds., *Advances in Information Processing in Organizations*. Vol 2 (Greenwich, Conn: JAI Press, 1985), p. 35.

20. Stephen Van Evera, "What Are Case Studies? How Should They Be Performed?" unpub memo, September 1993, Department of Political Science, MIT, p. 2.

21. Geoffrey Blainey, *The Causes of War*, 3rd ed. (South Melbourne: Macmillan Co. of

کانت یا کنت / ۳۰۱

Australia, 1988), pp. 57-67.

بر اساس این تمثیل هنگامی که مرغان آبی بر سر صید با هم درگیرند ماهیگیر تور خود را پهن می‌کند. ۲۲. شاید برخی با من از این جهت که ایالات متحده را در سالهای ۱۸۶۱ و ۱۸۹۵ و آلمان را در سال ۱۹۲۳ قدرت بزرگ قلمداد کرده‌ام مخالف باشند. سیاست‌گذاران انگلیسی در میانه سده نوزدهم ایالات متحده را به رغم این واقعیت که در نظام دولتهای اروپایی مشارکت فعال نداشت به خاطر وسعت، جمعیت، ثروت و توان رو به رشد صنعتی‌اش (و قدرت نظامی خفته‌اش) یک قدرت جهانی بزرگ می‌شناختند.

Ephraim Douglass Adams, *Great Britain and the American Civil War* (New York: Russell and Russell, 1924), Vol. 1. p. 10.

در ۱۸۹۵ تلقی امریکا به عنوان یک قدرت بزرگ در انگلستان و دیگر قدرتهای برجسته اروپا قوت گرفته بود. در ۱۹۲۳ آلمان با اینکه متعاقب پیمان ورسای اساساً خلع سلاح شده بود از نظر اقتصادی همچنان قدرتمندترین دولت اروپا بود. مطابق برداشت بیشتر دولتمردان، آلمان به خاطر جمعیت و صنعتی که داشت بالقوه بر قاره استیلا داشت. نظریه‌پردازان صلح مردم‌سالارانه هر هشت دولت مورد نظر ما را در زمان درگیری‌شان در بحران مورد بحث دولتهای مردم‌سالار دانسته‌اند. نک:

Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs", part I. pp. 214-215.

رایست به شکل فشرده درباره بحرانهای ونزوئلا و فشودا به بحث پرداخته است ولی کتاب‌شناسی اثر او دربردارنده مراجع تاریخی معدودی درباره این دو بحران (و موضوعات مربوط به آنها) است و جای بیشتر منابع جافتاده در آن خالی است.

Russett, *Grasping the Democratic Peace*, pp. 5-9.

23. Waltz, *Theory of International Politics* pp. 72-73.

۲۴. نک:

Robert L. Rothstein, *Alliances and Small Powers* (New York: Columbia University Press, 1968), especially chap. 1.

۲۵. همان‌گونه که بالاتر خاطرنشان ساختیم دیگر بحرانهایی از این دست نیز مؤید استدلال من است. ۲۶. برای ملاحظه بحث فشرده‌ای درباره پیوندهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی که در میانه سده نوزدهم میان انگلستان و ایالات متحده وجود داشت، نک:

Martin Crawford, *The Anglo - American Crisis of the Mid - Nineteenth Century: The Times and America, 1850- 1862* (Athens: University of Georgia Press, 1987), pp. 39-55.

27. Stephen R. Rock, *Why Peace Breaks Out: Great Power Rapprochement in Historical Perspective* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1989), pp. 91-119.

28. Adams, *Britain and the Civil War* vol 1, P. 216.

۲۹. به نقل از:

Gordon H. Warren, *Fountain of Discontent: The Trent Affair and Freedom of the Seas* (Boston: Northeastern University Press, 1981), p. 105.

۳۰. به نقل از: Adams, *Britain and the Civil War*, Vol 1. p. 217.

۳۱. به نقل از:

Norman B. Ferris, *The Trent Affair: A Diplomatic Crisis* (Knoxville: University of Tennessee Press, 1977), p. 44. 32. Ibid., p. 109; Howard Jones, *Union in Peril: The Crisis over British Intervention in the Civil War* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1991), pp. 84-85.

۳۳. به نقل از: Jones, *Union in Peril*, p. 85.

34. Jenkins, *War for the Union* p. 214.

۳۵. به نقل از:

Kenneth Bourne, *Britain and the Balance of Power in North America. 1815-1908* (Berkeley: University of California Press, 1967), p. 219.

۳۶. این ارقام را از اثر روبه‌رو گرفته‌ام: Warren, *Fountain of Discontent*. pp. 130, 136.

برای مروری بر فعالیتهای نظامی و دریایی انگلستان در جریان بحران ترنت، نک:

Kenneth Bourne, "British Preparations for War with the North, 1861 - 1862", *English Historical Review*, Vol. 76, No. 301 (October 1961) pp. 600-632.

37. Ferris, *Trent Affair* p. 56; Wilbur Devereux Jones, *The American Problem in British Diplomacy, 1841-1861* (London: Macmillan. 1974) p. 203.

به زبان نظریات جدید روابط بین‌الملل، نگرش لندن دربارهٔ مناسبات امریکا و انگلستان بر مدل بازدارندگی و نه مدل مارپیچ صعودی استوار بود. نک:

Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics* (Princeton: Princeton University Press, 1976), pp. 58-111.

در کنار نگرش مثبت دربارهٔ همبستگی انگلستان و امریکا، به شکل بی‌قراری این تصور نیز در انگلستان وجود داشت که ایالات متحده یک «غوغاسالاری» بی‌شرم است که اگر در برابر خود مقاومت استواری نبیند به تعقیب سیاست خارجی طمعکارانه و قلدرمابانه‌ای خواهد پرداخت.

Warren, *Fountain of Discontent*, pp. 47-51.

۳۸. به نقل از: Bourne, *Balance of Power*, p. 247.

39. Bourne, "British Preparations", p. 631.

کانت یا کنت / ۳۰۳

40. Bourne, *Balance of Power*, p. 247.

۴۱. به نقل از: Ibid., pp. 245-246. تأکید در متن اصلی است.

۴۲. به نقل از: Jenkins, *War for the Union*, p. 216.

43. Ferris, *Trent Affair*, pp. 111-113.

44. Norman B. Ferris, *Desperate Diplomacy: William H. Seward's Foreign Policy, 1861* (Knoxville: University of Tennessee, 1976), p. 194.

۴۵. به نقل از: Adams, *Britain and the Civil War*, Vol. 1, p. 218.

46. Warren, *Fountain of Discontent*, pp. 184-185; Adams, *Britain and the Civil War*, p. 231.

اما هاوئرد جونز معتقد است که لینکلن احتمالاً قصد آزادسازی میسون و اسلایدل را داشته و شاید برای آنکه زحمت طرح استدلال به نفع تسلیم آنها را به دوش دیگر اعضای کابینه‌اش بیندازد خلاف آن قیافه گرفته است. Howard Jones, *Union in Peril* pp. 91-92.

47. Ferris, *Trent Affair*, pp. 177-182; Jenkins, *War for the Union*, pp. 223-226; Warren, *Fountain of Discontent*, pp. 181-182.

۴۸. نک: Jenkins, *War for the Union*, pp. 225-226.

۴۹. به نقل از: Ferris, *Trent Affair*, pp. 154-147. همچنین ر.ک. به: pp. 66-67, 139-141.

Jones, *Union in Peril*, p. 89.

۵۰. به نقل از: Ibid., p. 172. تأکید در متن اصلی است. در نامه برایت چنین هشدار داده شده بود: «اگر مصمم هستید در جنگ با جنوب به موفقیت دست یابید با انگلستان وارد جنگ نشوید». به نقل از:

Adams, *Britain and the Civil War* p. 232.

تأکیدها در متن اصلی است.

۵۱. به نقل از: Ibid., p. 182.

۵۲. به نقل از: Jenkins, *War for the Union* p. 224.

۵۳. والتر لافبر نشان می‌دهد که ایالات متحده برای تأمین منافع خود و نه بر آوردن منافع ونزوئلا وارد این بحران شد.

Walter Lafeber, *The New Empire: An Interpretation of American Expansion, 1860-1898* (Ithaca: Cornell University Press, 1963), chap. 6.

۵۴. رابطه میان ملاحظات امنیتی و سیاست خارجی و راهبردی امریکا در منابع ذیل مورد بحث قرار گرفته است:

Richard D. Challener, *Admirals, General and Foreign Policy, 1898-1914* (Princeton:

Princeton University Press, 1973) and J.A.S Grenville and George B. Young, *Politics, Strategy and American Diplomacy: Studies in American Foreign Policy, 1873-1917* (New Haven: Yale University Press, 1966).

55. Walter Lafeber, "The Background of Cleveland's Venezuelan Policy: A Reinterpretation", *American Historical Review*, Vol. 66, No. 4 (July 1961), p. 947; Ernest R. May, *Imperial Democracy: the Emergence of America as a Great Power* (New York: Harcourt, Brace and World 1961) p. 34.

۵۶. متن کامل این یادداشت را می‌توان در اثر ذیل یافت:

Foreign Relations of the United States, 1895 (Washington D.C. U.S. Government Printing Office) Vol. 1. pp. 542-576.

57. Henry James, *Richard Olney and His Public Service* (New York: Dacapo Press. 1917, reprint ed.), p. 109. President Cleveland quoted in May, *Imperial Democracy*, p. 40.

58. Gerald C. Eggert, *Richard Olney: Education of a Statesman* (University Park: Pennsylvania State University Press. 1974), pp. 202. 212-213.

۵۹. هم والتر لافبر و هم ارنست می به این نتیجه رسیده‌اند. نک:

Lafeber, *The New Empire*, p. 268 and May, *Imperial Democracy*, p. 42.

60. Kemmeth Bourne, *Balance of Power*, p. 319.

باید خاطرنشان ساخت که همه مورخان با بورن هم‌نظر نیستند. برای نمونه، گرینویل گفته است بحران ونزوئلا ساختگی بود و در جریان بحران، خطر واقعی جنگ اصلاً وجود نداشت.

J.A.S. Grenville, *Lord Salisbury and Foreign Policy at the Close of the Nineteenth Century* (London: athlone Press, 1964).p.55.

اما خود گرینویل در اثر بعدیش نوشت: با توجه به مشرب کابینه انگلستان... درگیری شدید انگلستان و امریکا گریزناپذیر به نظر می‌رسید».

Grenville and Young, *Politics, Strategy and American Diplomacy*, p.169.

61 Grenville, *Lord Salisbury*. p.63

62 Ibid., p. 65

۶۳. نک:

Bourne, *The Balance of North America*, p. 340-341; A.E. Campbell. *Britain and the United States*, pp. 29-40; Eggert, *Richard Olney*, pp. 232-233; Paul Kennedy, *The*

Realities Behind Diplomacy: Background Influences on British External Policy, 1865-1980 (London: George Allen & Unwin, 1981), pp. 107-109; Arthur J. Marder, *The Anatomy of British Sea Power: A History of British Naval Policy in the Pre-Dreadnought Era, 1880-1905* (New York: Knopf, 1940), pp. 254-257.

لرد برایتس در نامه‌ای که در اوایل ژانویه ۱۸۹۶ برای تئودور روزولت فرستاد نوشت در ذهن هموطنانش هیچ چیز بعیدتر از زیر پا گذاشتن حقوق امریکا با به هم زدن توازن قدرت نیمکره غربی نیست زیرا: «دست ما در دیگر نقاط بیش از حد کافی پر است». به نقل از:

A.E. Campbell, *Britain and the United States*, pp. 59-60.

64 Marder, *Anatomy of British Sea Power*, p. 257.

65 Grenville and Young, *Politics, Strategy and American Diplomacy*, p. 170; Gerville. *Lord Salisbury*. pp. 67-69.

۶۶. نک:

J.I. Garvin, *Life of Joseph Chamberlain* (London: Macmillan, 1934), Vol. III. p.161;

Bourne, *The Balance of Power in North America*, p.339. به نقل از:

۶۷. هم لندن و هم واشینگتن برای جنگی در امریکای شمالی در اوایل سال ۱۸۹۶ برنامه‌ریزی می‌کردند. برنامه امریکا حول تهاجم به کانادا و برنامه انگلستان حول دفاع از آن سرزمین متمرکز بود. نک:

Bourne. *The Balance of Power in North America*, pp. 319-331.

68 Bourne, *Balance of Power*, p. 340.

ماردر نشان می‌دهد که نخبگان امنیت ملی انگلستان در جریان بحران ونزوئلا موضع بسیار سرسختانه‌ای اتخاذ کرده بودند. Marder, *Anatomy of British Sea Power*, pp. 254-255.

69 Lefebvre, *New Empire*, p. 270.

70 A.E Campbell, *Britain and the United States*, p. 41.

71 Charles S. Campbell, *Anglo-American Understanding*, (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1957), pp.1898-1903 8-24.

هم کنت بورن و هم پل کندی خاطرنشان می‌سازند که بسیاری از همان عوامل غیرراهبردی که شالوده آشتی انگلستان و امریکا را تشکیل می‌داد (به هم وابستگی اقتصادی، فرهنگ انگلیسی - امریکایی) دست کم از سال ۱۸۵۰ به شکلی استوار وجود داشت. اما جالب توجه است که این عوامل از دشمنی میان دو کشور نکاست. این عوامل تنها پس از تغییر وضعیت بین‌المللی که لندن را ناگزیر از ارزیابی دوباره راهبرد کلان خود ساخت تأثیر خود را به جا گذاشت.

Bourne, *Balance of Power*, p.343; Kennedy, *Realities Behind Diplomacy*, p.118.

۷۲. در این باره میان کارشناسان تاریخ دیپلماسی اتفاق نظر محکمی وجود دارد.

Bourne, *Balance of Power*, pp. 409-410; A.E. Campbell, *Britain and the United States*, pp. 208; C.S. Campbell, *Anglo-American Understanding*, p. 346, 184-185; Bradford Perkins, *The Great Rapprochement: England and the United States, 1895-1914* (New York: Atheneum, 1968), pp. 156-157; Kennedy, *Realities Behind Diplomacy*, pp. 118-119.

73. Bourne, *Balance of Power*, p. 343.

74. Ronald Hyam, *Britain's Imperial Century, 1815-1914: A Study of Empire and Expansion* (London: B.T. Batstord, 1976), pp. 202, 205; C.J. Lowe and M.L. Dockrill, *The Mirage of Power: British Foreign Policy, 1902-1914*, Vol. 1 (London: Routledge and Kegan Paul, 1972). p. 99.

۷۵. برای ملاحظه تفسیرهایی درباره بحران فشودا و پیشینه آن بهترین منابع اینهاست:

William. L. Langer, *The Diplomacy of Imperialism, 1890-1902*, 2d ed. (New York: Knopf, 1965), pp. 101-144, 259-302; Ronald Robinson and John Gallagher with Alice Denny, *Africa and the Victorians: The Official Mind of Imperialism* (London: Macmillan, 1981, rev. ed.). pp. 76-159, 290-306; G.N. Sanderson, *England, Europe, and the Upper Nile, 1882-1899* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1965), chaps. 12-15; and Sanderson, "The Origins and Significance of the Anglo- French Confrontation at Fashoda", in Prosser Gifford and William Roger Louis, eds., *France and Britain in Africa: Imperial Rivalry and Colonial Rule* (New Haven: Yale University Press, 1971), pp. 285-332.

۷۶. به نقل از:

A. J. P. Taylor, "Prelude to Fashoda: the Question of the Upper Nile, 1894-5", *English Historical Review*, Vol. 65, No 254 (January 1950) p. 54.

77. Christopher Andrew, *Theophile Delcasse and the Making of the Entente Cordiale: A Reappraisal of French Foreign Policy, 1898-1905* (New York: Macmillan 1968), pp. 21-25.

78. Ibid., p. 100; Roger Glenn Brown, *Fashoda Reconsidered: The Impact of Domestic Politics on French Policy in Africa* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1970), pp. 92-93.

79. Robinson and Gallagher, *Africa and the Victorians*, p. 371.

80. Langer. *Diplomacy of Imperialism*, pp. 550-551.

۸۱. به نقل از:

James Goode, *the Fashoda Crisis: A Survey of Anglo - French Imperial Policy on the Upper Nile Question 1882-1899* (Ph.D. diss., North Texas State University 1971). p. 150; and Darrell Bates, *The Fashoda Incident of 1898: Encounter on the Nile* (New York: Oxford University Press 1984), p. 24.

۸۲. دستوره‌های لرد سالزبری در اثر ذیل نقل شده است:

Robinson and Gallagher, *Africa and the Victorians*, p. 368.

83. Sanderson, "Origins and Significance of Fashoda," p. 289.

۸۴. به نقل از: Sanderson *the Upper Nile*, p. 346

85. Brown, *Fashoda Reconsidered*, pp. 99-100, 127.

۸۶. به نقل از:

T. W. Riker, "A Survey of British Policy in the Fashoda Crisis", *Political Science Quarterly*, Vol. 44, No. 1 (March 1929) p. 63.

۸۷. به نقل از:

Keith Eubank, "The Fashoda Crisis Re-examined, " *The Historian*, Vol. 22, No. 2 (February 1960), p. 152.

۸۸. به نقل از: Ibid., p. 154

۸۹. به نقل از: Robinson and Gallagher, *Africa and the Victorians*, p. 370.

90. Sanderson, *The Upper Nile*, p. 334.

91. Ibid., p. 372.

92. Ibid., Riker, "British Policy in the Fashoda Crisis," pp. 65-67; Sanderson, *The Upper Nile*, p. 348.

93. Robinson and Gallagher, *Africa and the Victorians*, p. 376; Sanderson, *The Upper Nile*, p. 354.

94. Riker, "British Policy in the Fashoda Crisis", pp. 66-67.

95. Sanderson, "Origins and Significance of Fashoda," pp. 295, 300.

۹۶. به نقل از: Langer, *Diplomacy of Imperialism*, p. 553.

97. Langer *Diplomacy of Imperialism*, pp. 552-553; Robinson and Gallagher, *Africa and*

the Victorians, pp. 376-378; Riker, "British Policy in the Fashoda Crisis", p. 67; Sanderson, *The Upper Nile*, p. 347.

98. Sanderson, "Origin and Significance of Fashoda", pp. 301-302.

۹۹. دربارهٔ برتری نیروی دریایی سلطنتی و اطمینان لندن به قدرت دریایی انگلستان، نک. به:

Marder, *Anatomy of British Sea Power*, pp. 320-331; Langer, *Diplomacy of Imperialism*, pp. 559-560.

100. Marder, *Anatomy of British Sea Power*, pp. 321-328.

۱۰۱. دو عامل دیگر هم به شدت به نفع انگلستان بود: نخست، در فاشودا کیچنر برتری زمینی محلی قابل ملاحظه‌ای بر مارشان داشت. دوم، روسیه متحد فرانسه آشکار ساخته بود که از پاریس حمایت نخواهد کرد و در هر حال حتی اگر سن پترزبورگ مایل به مداخله هم بود از نیروی دریایی روسیه کار چندانی برای جبران برتری دریایی انگلستان بر نمی‌آمد. نک. به:

Langer, *Diplomacy of Imperialism*, pp. 559-563; Marder, *Anatomy of British Sea Power*, pp. 323, 328-329.

همان‌گونه که پل کندی می‌گوید «همهٔ برگهای برنده در دست انگلستان بود».

nedy, *Realities Behind Diplomacy*, pp. 112-113.

۱۰۲. به نقل از: Andrew, *Theophile Delcasse*, pp. 102-103.

واکنش فوره در برابر تمهیدات دریایی انگلستان در اثر ذیل تشریح شده است:

Brown, *Fashoda Reconsidered* pp. 115-116.

103. Sanderson, *The Upper Nile*, p. 362.

104. Grenville, *Lord Salisbury*, p. 218.

105. Royal J. Schmidt, *Versailles and the Ruhr: Seedbed of World War II* (The Hague: Martinus Nijhoff, 1968), p. 17; Marshall M. Lee and Wolfgang Michalka, *German Foreign Policy 1917-1933: Continuity or Break?* (Leamington Spa U. K.: Berg, 1987), p. 47; Detlev J.K. Peukert, *The Weimar Republic: The Crisis of Classical Modernity*, trans. Richard Deveson (New York: Hill and Wang 1992) p. 61; Hermann J. Rupieper, *The Cuno Government and Reparations 1922-1923: Politics and Economics* (The Hague: Martinus Nijhoff, 1979), p. 96.

106. Peukert, *Weimar Republic* p. 55; Marc Trachtenberg, *Reparation in World Politics: France and European Economic Diplomacy, 1916-1923* (New York: Columbia University Press, 1980), p. 122; Stephen A. Schuker, *The End of French Predominance in Europe:*

The Financial Crisis of 1924 and the Adoption of the Dawes Plan (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1976), p. 6.

۱۰۷. درباره راهبرد برلین برای تغییر ترتیبات پیمان ورسای از طریق تغییر شرایط پرداخت غرامات، نک: David Felix, *Walther Rathenau and the Weimar Republic: The Politics of Reparations* (Baltimore: Johns Hopkins University Press); and Rupieper, *The Cuno Government*.

108. D. Stevenson, *French War Aims Against Germany, 1914-1919* (Oxford: Clarendon Press, 1982), pp. 26-27.

۱۰۹. درباره اهداف جنگی فرانسه، نک:

Walter A. McDougall, *Frances Rhineland Diplomacy, 1914-1924: The Last Bid for a Balance of Power in Europe* (Princeton: Princeton University Press, 1978), p. 25; Schmidt, *Versailles to the Ruhr*, pp. 22-23; Stevenson, *French War Aims*, pp. 38-39.

110. Stevenson, *French War Aims* pp. 195-196.

تفسیر قطعی سیاست فرانسه در قبال راین را می‌توان در اثر ذیل یافت:

Mc Dougall *Rhineland Biplomacy*.

111. Stevenson, *French War Aims*, pp. 135-136.

رهبرانی چون پوانکاره در ترویج ایستارهای ضد آلمانی که کار چندان دشواری هم نبود فعالانه می‌کوشیدند. نک: Schmidt, *From Versailles to the Ruhr*, p. 231.

112. Rupieper, *The Cuno Government*, pp. 88,96; Schmidt, *From Versailles to the Ruhr*, p. 52.

۱۱۳. مک دوگال می‌گوید جدایی راین از رایش از آرزوهای پوانکاره بود ولی هدف مشخص وی را در عملیات رور تشکیل نمی‌داد. McDougall, *Rhineland Diplomacy*, pp. 247-249. به گفته اشمیت قصد مشخص پوانکاره از اشغال رور به دست آوردن کنترل سرزمین همیشگی رور و راین‌لند و تجزیه کردن رایش بود. Schmidt, *From Versailles to the Ruhr*, pp. 232-233.

114. McDugall, *Rhineland Diplomacy*, p. 114.

۱۱۵. نک:

F.L. Carsten, *The Reichswehr and Politics, 1918 to 1933* (Oxford: Clarendon Press, 1966), pp. 154-155.

تمهیدات آلمان شامل بسیج واحدهای ذخیره (که وجودشان به موجب مقررات پیمان ورسای غیرقانونی بود)، خرید هواپیماهای جنگنده از هلند و هواپیماهای دریانشین از سوئد، و آموزش واحدهای سَرّی برای انجام عملیات چریکی در آن سوی خطوط پیشروی احتمالی فرانسه از ناحیه رور می‌شد.

116. Ibid., pp. 154-155.

۱۱۷. درباره کاهش چشمگیر فراوانی جنگ میان قدرتهای بزرگ در طول دو سده گذشته، نک:

Jack S. Levy. *War and the Modern Great Power System 1495-1975* (Lexington: University Press of Kentucky), 1983, chap. 6.

118. David E. Spiro, "The Insignificance of the Liberal Peace", *International Security*, Vol. 19, No. 2 (Fall 1994) pp. 50-86.

اسپیرو نتیجه می‌گیرد که شواهد آماری مؤید صلح لیبرالی شواهد ضعیفی است: یا داده‌ها مبهم هستند، یا تصادف محض مبین درنگرفتن جنگ میان مردم‌سالاری‌هاست. اسپیرو با نظریه صلح مردم‌سالارانه همدلی دارد. به باور وی تمایل دولتهای لیبرال به هم پیمان شدن با هم به جای صف‌بندی در برابر هم حائز اهمیت است و احتمالاً ریشه در هنجارهای لیبرالی دارد.

119. Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 16.

اما گاه امور همان گونه‌ای است که به نظر می‌رسد. راست جنگ ۱۸۱۲ را به این دلیل که پیش از قانون اصلاح انتخابات سال ۱۸۳۲، انگلستان یک مردم‌سالاری نبوده است کنار می‌گذارد. اما تا پیش از «انقلابی» که در پی انتخاب اندرو جکسون به ریاست جمهوری در سال ۱۸۲۸ رخ داد ایالات متحده چندان مردم‌سالارتر از انگلستان نبود. هم مقالاتی درباره فدرالیسم و هم خود قانون اساسی به واسطه مقرر داشتن نظام کالج انتخاباتی و انتخاب غیر مستقیم سناتورها نمایانگر خواست کشاورزان به محدود ساختن انگیزه‌های مردم‌سالار و برابری خواهانه بود. در امریکای اوایل سده نوزدهم، حق رأی به شکل بارزی بر اساس دارایی و سایر شرایطی که در سطح ایالات مقرر شده بود محدود می‌گشت. نک:

Clinton Williamson, *American Suffrage: From Property to Democracy, 1750 to 1860* (Princeton: Princeton University Press, 1960); Paul Kleppner, et al., *The Evolution of American Electoral Systems* (Westport Conn: Greenwood Press, 1981).

۱۲۰. یک نمونه خوب، مقاله ذیل است:

James L. Ray, "Wars Between Democracies: Rare, or Nonexistent?" *International Interactions*, Vol. 18. No. 3 (1993), pp. 251-276.

نویسنده مقاله پس از جرح و تعدیل دوباره تعریف مردم‌سالاری نگاه سریعی به نوزده استثنای ادعایی وارد بر قاعده نجنگیدن دولتهای مردم‌سالار با هم می‌اندازد و نتیجه می‌گیرد که در ۲۰۰ تا ۲۵۰ سال گذشته این قاعده استثنا بر نداشته است. به رغم اظهار نظرهای رایست Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 17 پس از جدایی طلبی، جنگ میان ایالتها به صورت یک درگیری بین‌المللی میان دو واحد مردم‌سالار برخوردار از حاکمیت ادامه یافت. مسلماً ناظران آن زمان چنین برداشتی درباره آن داشتند (و اگر ایالتهاى هوادار کنفدراسیون دست بالا پیدا کرده بودند قطعاً امروزه نیز همین برداشت درباره آن وجود داشت). برای

کانت یا کنت / ۳۱۱

نمونه، چهره بزرگی چون ویلیام گلدستون نخست وزیر و پیشوای لیبرالیسم انگلیسی معتقد بود که «جفرسون دیویس و سایر رهبران جنوب یک ارتش تشکیل داده‌اند؛ به نظر می‌رسد در حال تشکیل یک نیروی دریایی هستند؛ و چیزی تشکیل داده‌اند که از هردوی اینها مهم‌تر است: آنها یک ملت تشکیل داده‌اند.» به نقل از:

James M. McPherson, *Battle Cry of Freedom: The Civil War Era* (New York: Oxford University Press, 1988), p. 552.

۱۲۲. نظریه صلح مردم‌سالارانه «هنجارهای فرهنگی زندگی کن و بگذارد زندگی کنند و حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات را که در داخل مردم‌سالاریها رواج دارد به صحنه بین‌المللی تعمیم می‌دهد.» (تأکیدها افزوده شده است) Ibid., p. 19.

123. Doyle, "Kant. Liberal Legacies and Foreign Affairs" part 1, p. 216, fn 8.

124. Ibid.

به این مسئله کاری ندارم که آیا در واقع هیچ دولتی می‌تواند دارای چنین نظام سیاسی دوگونه‌ای باشد که در حوزه سیاست داخلی مردم‌سالار ولی در حوزه سیاست خارجی غیرمردم‌سالار باشد یا نه. شخصاً هیچ نمونه دیگری از مردم‌سالاری دوگونه را نمی‌شناسم. اگر به فرض، مفهوم مردم‌سالاری دوگونه پذیرفته می‌شد هواداران نظریه صلح مردم‌سالارانه می‌توانستند بگویند که انگلستان و فرانسه نیز در سال ۱۹۱۴ مانند آلمان دوران ویلهلم در حوزه سیاست خارجی غیرمردم‌سالار بوده‌اند و بدین ترتیب از استدلال خودشان دفاع کنند.

۱۲۵. نک:

Lamar Cecil, *The German Diplomatic Service, 1817-1914* (Princeton: Princeton University Press 1976); Paul Gordon Lauren, *Diplomats and Bureaucrats: The First Institutional Responses to Twentieth Century Diplomacy in France and Germany* (Stanford: Hoover Institution Press, 1976), pp. 27-29; Frederick L. Schuman, *War and Diplomacy in the French Republic: An Inquiry into Political Motivations and the Control of Foreign Policy* (New York: Whittlesly House 1931); Zara S. Steiner, *The Foreign Office and Foreign Policy, 1898-1914* (Cambridge: Cambridge University Press 1969); and Steiner, "The Foreign Office under Sir Edward Grey", in F. H. Hinsley ed., *British Foreign Policy Under Sir Edward Grey* (Cambridge: Cambridge University Press, 1977), pp. 22-69.

126. Schuman, *War and Diplomacy*, pp. 21, 28-32.

127. Andrew, *Theophile Delcasse*, p. 64.

128. Ibid., p. 22; Lauren, *Diplomats and Bureaucrats*, p. 29.

129. Lauren, *Diplomats and Bureaucrats*, p. 29.

130. Schuman, *War and Diplomacy* p. 143.

۱۳۱. نک:

Samuel R. Williamson, *The Politics of Grand Strategy: Britain and France Prepare for War, 1904-1914* (Cambridge: Harvard University Press. 1969).

132. Ibid., pp. 134, 137-138, pp. 202-204, 330-331.

133. Ibid., pp. 198-200.

۱۳۴. گری تهدید کرد که در صورت عدم موافقت با دخالت انگلستان در جنگ به نفع فرانسه استعفا خواهد داد. این تهدید کارساز افتاد زیرا تندروان کابینه که مخالف مداخله بودند توجه داشتند که امتناع آنان از اعلام جنگ منجر به جانشین شدن یک دولت محافظه کار - وحدت طلب یا ائتلافی از محافظه کاران و امپریالیستهای لیبرال به جای کابینه موجود خواهد شد. نک:

K.M. Wilson, "The British Cabinets Decision for War, 2 August 1914", *British Journal of International Studies*, Vol. 1, No. 2 (July 1975). pp. 148-159.

۱۳۵. طبقه بندی آلمان دوران ویلهلم به عنوان یک مردم سالاری در تحلیلی از روند سیاست گذاری خارجی رژیم جانشین آن یعنی جمهوری وایمار نیز مورد تأیید قرار گرفته است. هرچند همواره جمهوری وایمار را جزو مردم سالاریها به شمار آورده اند ولی از جهات تعیین کننده ای با رایش دوم شباهت داشت. در دوران جمهوری وایمار، وزارت امور خارجه و ارتش دست به دست هم داده بودند تا تضمین کنند که روندهای سیاست گذاری خارجی و تدوین راهبرد کلان کشور از نظارت و کنترل رایشستاگ به دور خواهد ماند. بررسی برجسته در این زمینه این است:

Gaines Post Jr., *The Civil-Military Fabric of Weimar Foreign Policy* (Princeton: Princeton University Press, 1973).

نویسنده این اثر معتقد است (p. 358) که جمهوری وایمار «الگوی حذف عملی پارلمان یا قوه مقننه از فعالیتهای سیاسی - نظامی در نظام حکومتی مبتنی بر نمایندگی» است. اگر جمهوری وایمار را یک مردم سالاری بینگاریم چگونه می توانیم آلمان دوران ویلهلم را یک دولت غیر مردم سالار به شمار آوریم؟ ۱۳۶. برای ملاحظه بحثی درباره جانبداریهای ایدئولوژیک چپ گرایانه ای که نوشته های شاگردان فریتس فیشر را مشوب ساخته است و نیز نقدی بر آرای فیشر، برگهان، کِر و ولر، نک. به:

Wolfgang J. Mommsen, "Domestic Factors in German Foreign Policy Before 1914", *Central European History*, Vol. 6, No. 1 (March 1973), pp. 4-18.

نقد روشن بینانه ای بر مکتب «شکست لیبرالیسم» را می توان در اثر ذیل یافت:

Klaus P. Fischer, "The Liberal Image of German History", *Modern Age*, Vol. 22, No. 4 (Fall 1978) pp. 371 - 383.

۱۳۷. این نظر در آثار ذیل بسط یافته است:

Otto Hintze, "The Formation of States and Constitutional Development: A Study in History and Politics"; Hintze, "Military Organization and the Organization of the State" ; and Hintze, "The Origins of the Modern Ministerial System: A Comparative Study", in Felix Gilbert, ed., *The Historical Essays of Otto Hintze* (New York: Oxford University Press, 1975).

۱۳۸. این استدلال در کتاب ذیل بسط یافته است:

Brian M. Downing, *The Military Revolution and Political Change: Origins of Democracy and Political Change* (Princeton: Princeton University Press, 1992).

۱۳۹. این پدیده را از زوایه دیگری نیز می‌توان تصویر کرد. هرچه یک دولت در معرض تهدید بیشتری باشد (یا خود را چنین بینگارد) بیشتر به سمت اتخاذ ساختارهای داخلی متمرکزتر خواهد رفت. ممکن است یک دولت تا آنجا پیش رود که دیگر مردم‌سالار نباشد و استبدادی شود. این فرضیه با تجربه قدرتهای بزرگ مردم‌سالار و لیبرال در سده حاضر نیز همخوانی دارد. در هر دو جنگ جهانی، مقتضیات درگیری موجب تمرکز شدید قدرت دولت هم در ایالات متحده و هم در انگلستان شد و تا مدتی هر دو به نظامی استبدادی تبدیل شدند. جنگ سرد هم ایالات متحده را واداشت تا به «یک دولت امنیت ملی» تبدیل شود یعنی در عین مردم‌سالار بودن، قدرت دولت در آن شدیداً تقویت شد و برتری قوه مجریه بر قوه مقننه در حوزه سیاست خارجی به شکل قاطعی جا افتاد. کوشش‌های رایج دربارۀ تأثیر محیط بیرونی بر ساختار سیاسی داخلی به نتیجه‌گیری مشابهی می‌رسد. وی معتقد است «دست کم در زمینه اداره امور خارجی، نظام استبدادی رایج‌ترین شکل قانونی بوده است».

Wright, *A Study of War* (Chicago: University of Chicago Press, 1964, abridged.), p. 158.

۱۴۰. برای نمونه، نک:

Joshua Muravchik, *Exporting Democracy: Fulfilling America's Destiny* (Washington D.C.: AEI Press, 1991); and Larry Diamond, "Promoting Democracy", *Foreign Policy*, No. 87 (Summer 1992), pp. 25-46.

141. "Remarks of Amthony Lake", Johns Hopkins School of Advanced International Studies, Washington D.C., September 21, 1993 (Washington D.C.: National Security Council Press Office)

۱۴۲. لیک می‌گفت دولت کلینتون قصد به راه انداختن یک «جهاد مردم‌سالارانه» را ندارد. هم دوئل و هم رایست اذعان دارند که نظریه صلح مردم‌سالارانه می‌تواند دولتهای مردم‌سالار را به پیگیری سیاستهای تجاوزطلبانه در قبال دولتهای غیرمردم‌سالار تشویق کند و هر دو نیز از این بابت اظهار نگرانی می‌کنند. Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs" part II; Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 136.

۱۴۳. به نقل از:

Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 33.

144. William Appleman Williams, *Empire As A Way of Life: An Essay on the Causes and Character of Americas Present Predicament Along with a Few Thoughts About an Alternative* (New York: Oxford University Press, 1980) p. 53.

145. Lloyd C. Gardner, *A Covenant With Power: America and World Order From Wilson to Reagan* (New York: Oxford University Press, 1984), p. 27.

برای ملاحظه نقدی چشمگیر بر این تصور که باید سیاست خارجی امریکا اعتبار ایدئولوژی داخلی آن کشور را به اثبات رساند، نک:

Michael H. Hunt, *Ideology and U. S. Foreign Policy* (New Haven: Yale University Press, 1987).

۱۴۶. می‌توان گفت که اگر استدلال هیئتسه (دایر بر اینکه دولتهای ایمن احتمال بیشتری دارد که مردم‌سالار شوند یا مردم‌سالار باقی بمانند) درست باشد در این صورت گسترش تضمینهای امنیتی به دولتهایی چون اوکراین یا حفظ اتحاد موجود با دولتهایی چون آلمان، ژاپن و کره جنوبی دقیقاً همان کاری است که ایالات متحده باید انجام دهد. درواقع دولتهای بوش و کلینتون هر دو به جهان نگرشی پای‌بند بودند که بر اساس آن ایالات متحده به عنوان یگانه ابرقدرت به جا مانده باید مسئولیت حفظ موازنه‌های قدرت منطقه‌ای در اروپا و آسیا را به گردن بگیرد. بر پایه این استدلال، ایالات متحده می‌تواند با جلوگیری از ملت‌گرایانه شدن دوباره سیاست امنیتی دیگر دولتها و جلوگیری از امکان بروز خلأهای قدرت منطقه‌ای، آن نوع محیط بین‌المللی را که موجب گسترش مردم‌سالاری و به هم وابستگی متقابل می‌شود حفظ کند. برای ملاحظه نقدهایی بر این سیاست، نک:

Christopher Layne, "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise", *International Security*, Vol. 17, No. 4 (Spring 1993), pp. 5-51; Layne, "American Grand Strategy After The Cold War: Primacy or Blue Water?" in Charles F. Hermann, ed., *American Defense Annual* (New York: Lexington Books 1994); and Layne and Schwarz, "American Hegemony".

147. Robert Jervis, "The Future of World Politics: Will It Resemble the Past?" *International Security*, Vol. 16, No. 3 (Winter 1991/92), pp. 39-73.

۱۴۸. برای ملاحظه نمونه‌ای از این استدلال، نک:

James M. Goldgeier and Michael McFaul, "A Tale of Two Worlds: Core and Periphery in the Post-Cold War Era", *International Organization*, Vol. 46, No. 3 (Spring 1992), pp. 467-491.

۱۴۹. به گفته راسیت، هنوز به اصول کانتی و ویلسونی بخت واقعی برای به کار بسته شدن در سیاست بین‌الملل داده نشده است. 9. Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 9.

۱۵۰. راسیت می‌گوید «شناخت منابع صلح مردم‌سالارانه می‌تواند نتیجه‌اش پیش‌بینی معطوف به آرزو باشد. گاه دانشمندان علوم اجتماعی هم واقعیت را می‌سازند و هم آن را به تحلیل می‌کشند. مادام که هنجارها راهبر رفتارهاست، تکرار آن هنجارها می‌تواند به مؤثر شدن آنها کمک کند. تکرار هنجارها به عنوان اصول تشریح‌کننده می‌تواند به حقیقت یافتن آنها کمک کند». (تأکید افزوده شده است).

Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 136.

اتحادیه‌های صلح‌جو ارزیابی دوباره نظریه «جنگیدن مردم سالاریها با یکدیگر»

ریموند کوئن

از: *Review of International Studies* 20 (3) (1994): pp. 207-23

درآمد

در سالهای اخیر شمار قابل ملاحظه‌ای از پژوهندگان روابط بین‌الملل پشتیبان این نظریه شده‌اند که «مردم سالاریها با هم نمی‌جنگند». بروس رایت و هاروی استار یادآور می‌شوند که در طول دو سده گذشته «جنگیدن مردم سالاریها با یکدیگر بسیار بعید بوده است» [۱]. به گفته رومل هم «بررسیهای تاریخی و هم پژوهشهای تجربی علوم اجتماعی» مؤید این یافته است [۲]. برخی نویسندگان این یافته را یکی از قوانین – شاید تنها قانون شناخته شده – روابط بین‌الملل نامیده‌اند [۳]. استنادات موجود در متون روابط بین‌الملل حاکی از آن است که این نظریه به حقیقتی مقبول مبدل شده است. رابرت روتشتاین نتیجه می‌گیرد که این «تنها گزاره‌ای است که همه تحلیل‌گران با آن موافقت دارند» [۴]. به گفته امبرس و رایت «پژوهشگران روابط بین‌الملل معاصر در حال رسیدن به اتفاق نظر هستند» [۵]. در تازه‌ترین و جامع‌ترین بررسی صورت گرفته درباره این پدیده، رایت حتی در جوامع غیرصنعتی هم شواهدی در تأیید آن به دست آورده

است [۶]. نظریه پردازان بر اساس محرز دانستن واقعیت امر، در صدد مشخص ساختن سازوکار علی موجد این پدیده برآمده‌اند.

مسائل زیادی به درستی یا نادرستی گزاره صلح مردم سالارانه بستگی دارد. اگر صحت این گزاره به اثبات رسد نقطه عزیمت تازه‌ای برای تحقیق درباره علت وقوع جنگها در اختیار می‌گذارد؛ ظاهراً این گزاره دیدگاه واقع‌گرایان مبنی بر اینکه عوامل سیستمی و نه ویژگیهای داخلی، سیاست بین‌الملل را شکل می‌دهد منتفی می‌سازد؛ این امر دستاورد قابل توجهی برای طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» دیوید سینگر در دانشگاه میشیگان است که بیشتر داده‌های لازم برای پژوهشهای انجام شده را در اختیار گذاشته است؛ این قضیه از توانایی برتر حکومت‌های مردم سالار برای مهار اختلافات بین‌المللی خود حکایت دارد.

مسئلاً پژوهندگان با جلب توجه ما به یافته‌ای الهام‌بخش خدمت ارزشمندی کرده‌اند. وزن شواهد که در بررسیهای مکرر عیناً تکرار شده است مؤید آن است که «دولتهای مردم سالار» اگر به درستی تعریف شوند در سده بیستم «به جنگ هم نرفته‌اند». پرسش تعیین‌کننده آن است که این مشاهده دقیقاً چه معنایی دارد. من در نوشته حاضر استدلال خواهم کرد که برخلاف آنچه حقیقتی مقبول انگاشته می‌شود وجود قانونی عمومی برای رفتار دولتها مبنی بر اینکه مردم سالاریها در مقام یک گروه با هم به جنگ بر نمی‌خیزند به اثبات نرسیده است. برعکس، معقول‌ترین نتیجه‌ای که می‌توان از شواهد گرفت این است که دولتهای مردم سالار ناحیه اقیانوس اطلس شمالی / اروپای غربی که در مجموعه مشخصی از شرایط تاریخی و میراث تاریخی مشترکی شریکند از درگیر شدن در جنگ با هم پرهیز کرده‌اند. این نتیجه‌گیری با مشاهدات کارل دویچ در سال ۱۹۵۵ مبنی بر پدید آمدن نوعی «همبود امنیتی»^۱ در ناحیه شمالی اقیانوس اطلس،

1. security community

اجتماعی از کشورها که مصمم به حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات خویشند همخوانی دارد [۷]. ثابت نشده است که این یافته در سراسر تاریخ، بیرون از ناحیه اقیانوس اطلس شمالی یا در مورد فرهنگهای غیر غربی هم صادق است. جیمز لی ری نشان می‌دهد که این قانون کلی تنها زمانی قویاً صادق است که مردم‌سالاری را به گونه‌ای تعریف کنیم که نمونه‌های سست‌تر، غیر غربی و غیر معاصر آن کنار گذاشته شوند [۸]. وجود هیچ گونه سازوکار علی که پیوند میان مردم‌سالاری و رفتار مسالمت‌آمیز دوجانبه را ضروری سازد نشان داده نشده است. برعکس، دلایلی وجود دارد که گمان کنیم احتمال پا گرفتن اتحادیه‌های صلح‌جو در شرایط تاریخی مشخص قطع نظر از نوع رژیم کشورها وجود دارد.

شواهد

هدف از بخش حاضر نه بررسی همه متون موجود بلکه صرفاً مرور مختصر مثنی نمونه خروارها از آثار است. بر پایه تفسیر دویچ، مردم‌سالاری و روی‌گردانی از «جنگ و برادرکشی» از شرایط سربرآوردن یک همبود امنیتی است. وجود پیوند علی صریحی میان این دو پدیده را نخستین بار بابست گوشزد کرد و خاطر نشان ساخت که از ۱۷۸۹ میان کشورهای مستقلی که دارای حکومت منتخب بوده‌اند هیچ گونه جنگی در نگرفته است [۹]. اما پژوهش مستمر درباره پدیده صلح مردم‌سالارانه از مطالعه‌ای آغاز شد که اسمال و سینگر در چارچوب طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» به انجام رساندند. این دو تعریفی از «مردم‌سالاری» به دست می‌دهند که وجود مجلسی که اعضای آن در انتخابات رقابتی و منصفانه‌ای با حضور دست کم ۱۰ درصد از مردم برگزیده شده باشند و قوه مجریه را زیر کنترل داشته یا دست کم در موقعیتی هم‌تراز با آن قرار داشته باشد از شرایط آن است. اسمال و سینگر پس از تحلیل فهرستی از پنجاه جنگ میان دولت‌ها در

دوره ۱۹۶۵-۱۸۱۶ نتیجه می‌گیرند که در هیچ یک از آنها مردم سالاریهای تمام عیار به جنگ با هم برنخاسته‌اند. این دو حمله فرانسه به رم در ۱۸۴۹ و مشارکت فنلاند در جنگ آلمان نازی با اتحاد جماهیر شوروی - و بنابراین به طور غیر مستقیم در جنگ با متفقین - در جریان جنگ جهانی دوم را مواردی استثنایی به شمار می‌آورند. جالب توجه اینکه دو نویسنده یاد شده درباره معنا و اهمیت یافته‌هایشان احتیاط به خرج می‌دهند و خاطرنشان می‌سازند که جنگها بیشتر میان دولتهای همسایه رخ می‌دهند و «چون مردم سالاریها به ندرت با یکدیگر همسایه بوده‌اند» به ندرت با هم به جنگ برخاسته‌اند [۱۰].

رومل هم در ۱۹۸۵ به ارزیابی شصت و هفت بررسی آماری مربوط درباره سوابق جنگ که در طول سالها گرد آمده بود پرداخت. تحلیل وی مؤید چیزی بود که خود وی «گزاره آزادی مشترک»^۱ می‌خواند یعنی اینکه «خشونت و جنگ میان دولتهای آزادخواه رخ نمی‌دهد». پس از دید رومل، متغیر مستقل تعیین‌کننده «آزادخواهی»^۲ است یعنی پاسداری حکومت نمایندگان مردم از آزادیهای مدنی و حقوق سیاسی در معنای موسّع کلمه. برخلاف اسمال و سینگر رومل می‌گوید که گرایش دولتهای مردم سالار به حل و فصل مسالمت آمیز اختلافاتشان با نفس ماهیت مردم سالاری پیوند دارد. به باور وی «آزادی اجتماعی - اقتصادی و سیاسی، خشونت را به حداقل می‌رساند». وجود منافع چندگانه و متقاطع، سامان دادن درگیرها بر اساس قانون، سیاست رقابتی، نشستن تبادل افکار به جای اعمال قهر، و بی میلی مردم در مردم سالاریها به تلف کردن جان و مال خویش در ماجراجوییهای خارجی، همگی مردم سالاریها را نسبت به توسل به جنگ بی رغبت می‌سازد [۱۱]. نقطه ضعف این استدلال روشن است: اگر این استدلال درست بود باید مردم سالاریها به همان اندازه نسبت به جنگیدن با دولتهای غیرمردم سالار هم

1. Joint Freedom Proposition

2. libertarianism

بی‌میل می‌بودند. شواهد قاطع نشان می‌دهد که چنین نیست. همان‌گونه که جک لوی خاطر نشان می‌سازد «احتمال مبادرت مردم سالاریها به جنگ تنها اندکی کمتر از دولتهای غیرمردم‌سالار است» و درواقع آنها «به اندازه دولتهای غیرمردم‌سالار درگیر جنگ شده‌اند» [۱۲].

مایکل دوایل برای تبیین نسبتاً عمیق پیوند مشهود میان مردم‌سالاری و صلح تلاشی صورت داده که در سطح گسترده مورد استقبال قرار گرفته است. دوایل با تنظیم فهرستی از «رژیمهای لیبرال» و جنگهای بین‌المللی از ۱۸۱۶ به بعد به تأییدیه چشمگیری برای این پیش‌بینی ایمانوئل کانت دست می‌یابد که گسترش مردم‌سالاری به دنبال خود منجر به پاگرفتن نوعی حوزه صلح – اتحادیه‌ای صلح‌جو – می‌شود. این امر ریشه در چهار ویژگی گوه‌ری رژیمهای لیبرال دارد: حاکمیت خارجی، مالکیت خصوصی و اقتصاد بازار، حقوق قضایی شهروندان و حکومت نمایندگان مردم. دوایل با رد کردن ادعاهای مارکسیستها و نیز واقع‌گرایان، می‌گوید «نه منطق توازن قدرت و نه منطق چیرگی بین‌المللی، صلح متمایزی را که برای بیش از ۱۵۰ سال در میان دولتهای واجد یک شکل مشخص حکومت – اصول و نهادهای لیبرال – وجود داشته است تبیین نمی‌کند». به باور وی باید تبیین این پدیده را در بررسی سال ۱۷۹۵ کانت با عنوان صلح ابدی^۱ جست‌وجو کرد. برای صلح لیبرالی سه دلیل اقامه شده است: ضمانتهای قانونی برای محدود بودن دست حکومت که در رژیمهایی وجود دارد که شهروندان‌شان برخلاف فرمانروایان مستبد یا نخبگان ممتاز باید فلاکت و هزینه‌های جنگ را خود به گردن بگیرند؛ احترام متقابلی که دولتهای همفکر بر اساس توافق بر اصول والای حکومت برای یکدیگر قائلند؛ و سرانجام «روح تجارت» یا مشوقی که مبادلات میان اقتصادهای آزاد در جهت صلح فراهم می‌سازد [۱۳]. نظریه کانت یا روایتی از آن به

1. *Perpetual Peace*

صورت تبیینی بسیار مقبول برای پیوند مفروض میان مردم سالاری و صلح درآمده است. این نظریه به خاطر پیش‌بینی‌اش مورد تمجید قرار گرفته و بر نظریه رومل این مزیت را دارد که نگاه خود را به ورای دولتهای منفرد و به سرشت جامعه مردم سالاریها معطوف می‌سازد.

آخرین طرح پژوهشی شایان ذکر طرح زیو مائوز و همکارانش است. رویکرد آنان بر استفاده از روشهای آماری دقیق برای کنترل داده‌ها، حذف عوامل تصادفی و کاذب، و پرداختن تبیینی با آزمودن فرضیه‌های ممکن به کمک همبستگیهای مشهود پایه می‌گیرد. وجه مشخصه مردم سالاری به دست آوردن نمره بالایی در زمینه ویژگیهای مختلف رژیم است: انتخابات رقابتی، اختیار مشترک تصمیم‌گیری، رقابت میان حکومت و مخالفان حکومت، و مشارکت مردم در سیاست. مائوز و عبدالعلی در بررسی سال ۱۹۸۹ خود ثابت می‌کنند که «دولتهای مردم سالار هرگز با هم جنگ نمی‌کنند» و از این گذشته از نظر آماری احتمال کمتری دارد که در میان خود دچار اختلاف شوند. از ۱۶۲۵ اختلاف بروز کرده در دوره ۱۹۷۶-۱۸۱۶ (که طبق تعریف متضمن تهدید، نمایش یا توسل به زور می‌شوند) تنها ۷۳ اختلاف در میان دو مردم سالاری بروز کرده است. بر اساس شمار مردم سالاریها در میان کل دولتها، انتظار بروز ۱۴۶ اختلاف میان مردم سالاریها می‌رفته است [۱۴]. مائوز و راست در کار بعدی خود که حول دوره ۱۹۸۶-۱۹۴۶ متمرکز بود فرضیه «آزادی مشترک» را قویاً تأیید کردند. آنان ثروت، قرابت اتحادیه‌ای و عدم مجاورت را به عنوان تبیینهای جایگزین برای این پدیده رد کردند. برعکس، به اعتقاد آنان ثبات رژیمها با تمایل اندک به درگیر شدن در اختلاف رابطه آماری دارد. این حکایت از آن دارد که «ممکن است در مناسبات میان نظامهای سیاسی بادوام، برخی هنجارها پاگیرد» [۱۵].

ارزیابی شواهد

در این تردید نیست که پژوهشگران نامبرده در بالا مجموعه‌گیری از شواهد را گرد آورده‌اند. از این گذشته، تکرار شواهد که حاکی از قطعی بودن مشاهدات است اطمینان به نتایج را به میزان قابل ملاحظه‌ای بالا می‌برد. به طور شهودی هم به نظر می‌رسد عقل سلیم و تجربه شخصی نیز مؤید نتایج به دست آمده باشد. سخن من این است که با وجود قطعی بودن شواهد ارائه شده نتیجه پردامنه‌ای که پژوهشگران از این شواهد می‌گیرند ناموجه است.

ایراد استدلال آنان از این قرار است: طرح پژوهشی صلح مردم‌سالارانه سه گام اساسی دارد: ۱. گردآوری داده‌ها، ۲. ارزیابی معنای داده‌ها، ۳. تبیین داده‌های ارزیابی شده. تا امروز پژوهشگران با پشت سر گذاشتن گام نخست، فعالانه و به شکلی خلاق سرگرم گام سوم شده‌اند. در گام دوم است که آنان به حد کافی دقیق و سخت گیر نبوده‌اند. آنان معنایی برای شواهد قائل شده‌اند که نمی‌توان به شکل معقولی آن را استنباط کرد. دلیل این امر آشکار است زیرا فرض راهبر کل تلاشهای آنان این بوده است که مردم‌سالاریها با هم نمی‌جنگند. چون این گزاره که کانت آن را به شکلی رسا بیان کرده است در سنت لیبرالی غرب به شکل گسترده مورد پذیرش است نتایج بدون چندان بحثی مؤید فرضیه اولیه انگاشته شده است. پیش از برداشتن این گام تعیین‌کننده بهتر است پژوهشگران دوباره دقیقاً ببینند داده‌ها به راستی به ما چه می‌گویند. اگر آنان توصیه پوپر را می‌پذیرفتند و به جای اثبات سعی در ابطال نظریه به عمل می‌آوردند، ضعفهای چندگانه آن را از قلم نمی‌انداختند.

تعیین جمعیت آماری مردم سالاریها

یک مشکل به هویت جمعیت هدف باز می‌گردد. آیا زمانی که پژوهشگران به دست کشیدن مردم سالاریها از خشونت در مناسبات دوجانبه شان اشاره می‌کنند دقیقاً کدام دولت‌ها را مدنظر دارند؟ این پرسش یک ایراد طفره‌آمیز نیست زیرا اندازه و سرشت این جمعیت آماری است که تعیین می‌کند آیا پدیده مشاهده شده از نظر مکانی و زمانی محدود است یا درواقع یک قانون عمومی برای رفتار بین‌المللی است. در میان پژوهشگران صلح هیچ گونه اتفاق نظری بر سر معنای مردم سالاری وجود ندارد. آنان انواع اصطلاحات و تعاریف را به کار گرفته‌اند. وانگهی، در حالی که یکی از نویسندگان تنها از «مردم سالاری» سخن به میان می‌آورد دیگران به «رژیم لیبرال»، «مردم سالاری لیبرال»، «دولت‌های آزادی‌خواه» دولت‌های برخوردار از «آزادی سیاسی» یا جوامعی «با میزان بالایی از مشارکت سیاسی» اشاره می‌کنند. درباره اینکه مردم سالاری مستلزم چیست، چگونه توسعه یافته، متحول شده و جهش یافته بحث بسیار اندکی صورت گرفته است. بیشتر نویسندگان فرض را بر این می‌گذارند که سخن گفتن از یک نظام حکومتی منفرد و مشخص موسوم به مردم سالاری با معناست ولی از میان همه اصطلاحات و مفاهیم سیاسی، مردم سالاری و نهادهای آن بیش از بقیه دچار اعوجاج، تنوعات فرهنگی و مناقشه بوده است.

یک تعریف کاربردی (و نه آرمانی) برای مردم سالاری را رابرت دال به دست داده است. طبق تعریف او مردم سالاری نظامی سیاسی است که تضمین می‌کند در دوره‌ای طولانی اقدامات حکومت مطابق خواسته‌های درصد قابل ملاحظه‌ای از شهروندان خواهد بود. به گفته دال، برای برقرار بودن چنین وضعی باید دست کم هشت ضمانت نهادین وجود داشته باشد: آزادی تشکیل و پیوستن به سازمانها؛ آزادی

بیان؛ حق رأی؛ استحقاق احراز مناصب عمومی؛ حق رهبران سیاسی برای رقابت بر سر جلب حمایت و آرای مردم؛ منابع جایگزین اطلاعات؛ انتخابات آزاد و منصفانه؛ بستگی داشتن نهادهای سیاست‌گذار حکومت به آرا و دیگر اشکال اظهار ترجیحات شهروندان [۱۶]. نبود هر یک از این تضمینها اعتبار رژیم را به عنوان یک مردم‌سالاری به شکل جدی در معرض تردید قرار می‌دهد. اینکه بر اساس مقیاس خطی مائوز برای مردم‌سالاری، یک رژیم همزمان بتواند واجد ویژگیهای مردم‌سالاری و اقتدارگرایی باشد بسیار محل تردید است.

این تعریف از مردم‌سالاری، آرند لیپارت را معتقد می‌سازد که تا پیش از سده بیستم هیچ مردم‌سالاری راستینی وجود نداشته است. استرالیا و زلاندنو نخستین کشورهایی بودند که «رژیمهایی کاملاً مردم‌سالار، با کنترل شدید مردم بر نهادهای حکومتی و حق رأی همگانی افراد بالغ» را برقرار کردند. لیپارت در ۱۹۸۰ تعداد پنجاه و یک مردم‌سالاری معاصر را مشخص ساخت. اما وی مدعی بود که دولتها برای آنکه مردم‌سالار شناخته شوند باید برای مدتی طولانی دارای نهادهای مردم‌سالار باشند. شرط دوام نهادهای مردم‌سالار به طور تلویحی این فرض را در دل خود دارد که هر مردم‌سالاری راستینی باید توانایی فائق آمدن بر چالشهای جدی با نهادهای سیاسی خود و آزادیهای مدنی را داشته باشد. بر اساس این ملاک، دولتهایی چون سورینام و ولتای علیا را که در برابر کودتاهای نظامی از پا درآمدند نمی‌توان مردم‌سالار شناخت. اسپانیا به دلیل شکست کودتای نافرجام سال ۱۹۸۱ از این آزمون سربلند بیرون آمد. با منظور ساختن معیار ثبات، شمار مردم‌سالاریهای راستین به باور لیپارت به بیست و یک دولت کاهش می‌یابد [۱۷]. جدای از استرالیا، هند، ژاپن و زلاندنو بقیه این دولتها در ناحیه شمال اقیانوس اطلس - اروپای غربی قرار دارند. از این گذشته، توجه کنید که استثناهای نامبرده نظام حکومتی خود را از سنت انگلیسی - امریکایی به ارث برده‌اند.

با قرار دادن نظامهای حکومتی گوناگونی از قاره‌ها، تمدن‌ها و دوره‌های متفاوت تحت یک مقوله واحد و فراگیر، خطر افتادن به دام تقلیل‌گرایی تهدیدمان می‌کند. هرچه باشد نهادهای حکومتی روبناهایی هستند که بر شالوده یک روح ملی بنیادین ایجاد شده و هدف از آنها خدمت به همان روح ملی یعنی مجموعه ارزش‌ها و اصولی است که در فرهنگ و ایدئولوژی ریشه دارند. جوامعی که فاقد روح لیبرالی و واجد روحی پدرسالارانه‌اند که اقتدارگرایی را بدیهی می‌شناسد، امر قدسی را از امر دنیوی جدا نمی‌شناسند و حقوق فردی را زیر دست حقوق گروه قرار می‌دهند آشکارا برداشت خاص خودشان را از معنای مردم‌سالاری دارند. آنها حق دارند در پرتو سنت‌ها و ارزشهای خویش نهادهای مردم‌سالاری را اختیار و تفسیر کنند ولی این موجب نمی‌شود که آنها در معنای غربی کلمه مردم‌سالار باشند.

پیوند بین فرهنگ و مردم‌سالاری را ساموئل هانتینگتون با تأکید خاصی بازگو کرده است. به گفته وی فرهنگ سیاسی، باورها، نمادها و ارزشهای بنیادینی که اقدام سیاسی را تعریف می‌کند لزوماً در فرهنگ به معنای گسترده و انسان‌شناختی آن یعنی مجموعه فرضیهایی درباره سرشت انسان، جامعه و کائنات (که اغلب ریشه آنها به مذهب باز می‌گردد) ریشه دارد. به نظر می‌رسد جوامعی که سنت‌های فرهنگی گوناگونی دارند از لحاظ پذیرش مردم‌سالاری با هم تفاوت‌های مهمی دارند. برای نمونه، تا امروز اسلام «پذیرای مردم‌سالاری» نبوده است. سنت‌های هندو و شینتو که نسبتاً در برابر گوناگونی تساهل دارند پذیرای مردم‌سالاری بوده‌اند. ممکن است توضیح این امر در الگوهای فرهنگی شده رفتار، سازمان اجتماعی و باورها نفهته باشد. تمایل به «مناسبات سلسله مراتبی» و «تمکین فوق‌العاده در برابر اقتدار» ارزشهایی هستند که احتمالاً با سربرآوردن مردم‌سالاری جور در نمی‌آیند. برعکس، «تمایل به تساهل و رزیدن در برابر گوناگونی و برخورد میان گروه‌ها و اذعان به مشروعیت مصالحه ... به توسعه مردم‌سالاری کمک می‌کنند» [۱۸].

اهمیت توجه عمیق به فرهنگ سیاسی به جای تظاهرات بیرونی را نمونه لبنان به خوبی نشان می‌دهد. این کشور بر اساس تعریف مایکل دوایل از ۱۹۴۳ تا ۱۹۷۵ یک مردم‌سالاری بوده است. حقیقت آن است که لبنان پیش از شعله‌ور شدن آتش جنگ داخلی در آن کشور برخی ویژگیهای سطحی یک دولت مردم‌سالار را به نمایش می‌گذاشت: حق رأی همگانی، انتخابات آزاد، اقتصاد باز و مطبوعات آزاد. اما در زیر این پوسته ظاهری، نیروهای ضد مردم‌سالاری نهفته بودند: تبعیض قانون اساسی به نفع اقلیت مسیحی مارونی و به زیان اکثریت مسلمان؛ احزاب فرقه‌ای به جای احزاب ملی؛ پاسخگو نبودن رئیس جمهور در برابر مجلس؛ انتخابات مشکوک؛ حذف کامل جمعیت قابل ملاحظه فلسطینیان از موقعیت شهروندی، حق رأی و مواضع قدرت؛ مداخلات پنهانی و مزمن سوریه در امور داخلی لبنان. از همه بدتر، قانون اساسی سال ۱۹۴۳ امکان تغییر مسالمت‌آمیز را که از ویژگیهای اساسی مردم‌سالاری راستین است منتفی می‌ساخت. مسلمانان هرگز نمی‌توانستند از طریق برگه‌های رأی قدرت را به دست آورند. تنها راه، توسل به جنگ داخلی بود. در حالی که لبنان مانند یک مردم‌سالاری پارلمانی به نظر می‌رسید درواقع به یک الیگارشی قرون وسطایی شباهت بیشتری داشت. در متن جهان عرب، لبنان برای دوره کوتاهی مظهر روشنگری بود ولی یک مردم‌سالاری از نوع مردم‌سالاریهای غربی نبود [۱۹].

مردم‌سالاری نوع غربی به همان اندازه که در دل مقررات قانونی جای دارد در قواعد نانوشته و عملکرد تلویحی نظام مستتر است. بسیاری از دولتها به ویژه در امریکای لاتین در طول تاریخ پر آشوب‌شان دوره‌های فترتی را تجربه کرده‌اند که طی آنها حکومت قانونی دچار وقفه شده است. اما گرایش به حفظ اشکال قانونی حتی در صورتی که تعدیل یا تغییر قانون اساسی ضروری باشد نمی‌تواند مانع تحمل تبارگماری^۱، فساد و سرکوب وحشیانه ناراضیان شود. شاید سنت حکومت نظامی ایجاب کند که غیرنظامیان حتی وقتی به شیوه‌ای قانونی قدرت را در دست دارند موظف به جلب

1. nepotism

حمایت ارتش یا اقدام در چارچوب برخی محدودیتهای تلویحی باشند - که تعدیلاتی جدی برای اعتبار مردم سالارانه هر رژیم می است.

مسئله دیگر در همین ارتباط، گهگاهی بودن گرایشهای مردم سالارانه در بسیاری از کشورهای جهان سوم است. آیا هائیتی در چند ماهی از سال ۱۹۹۱ که ریاست جمهور منتخب آن اجازه یافت بر سر کار بماند مردم سالار بود؟ آیا وقتی کلیتون در اکتبر ۱۹۹۳ خواستار «بازگشت مردم سالاری» به هائیتی شد دقیقاً چه اندیشه‌ای در سر داشت؟ آیا گنجاندن بولیوی، پرو، نیجریه و سریلانکا - که مایکل دوئل معتقد است در دوره‌های مختلف «رژیمهایی لیبرال» داشته‌اند - در فهرستی که سویس و هلند هم در آن جای دارند کار معناداری است؟ تداوم نهادها، تساهل نسبت به دگراندیشی و گوناگونی در دوره‌های دشوار، تغییر مسالمت آمیز و اعتماد کامل انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان به اینکه نیروهای فراقانونی در حکومت مداخله نخواهد کرد همگی از عناصر گوه‌ری یک جامعه مردم سالار در معنای غربی کلمه است. سایر فرهنگها حق دارند فلسفه رسمی و غیررسمی حکومت خاص خودشان را داشته باشند و اغلب خود را مردم سالاریهای بی عیب و نقصی بدانند. باید مراقب باشیم و به خطا همه آنها را تحت یک مقوله فراگیر واحد جای ندهیم.

بدین ترتیب نتیجه می شود که بسیاری از دولتهایی که طبق فرض اتحادیه صلح آمیز مردم سالاریها را تشکیل می دهند مردم سالاریهایی مشکوک هستند. این امر فی نفسه باطل کننده نظریه صلح مردم سالارانه نیست. برعکس، بروس راسل بر «پایین آوردن ملاکی که بر اساس آن می توان یک کشور را مردم سالاری خواند» تأکید دارد و ملاک حقوق مدنی و آزادی اقتصادی را از تعریف خودش کنار می گذارد [۲۰]. وی با این اعتقاد که حکومتهای مشارکتی قطع نظر از جزئیات قانونی، در مناسبات دوجانبه شان صلح جوترند علاقه‌ای به محدود ساختن عمومیت این نظریه ندارد. جیمز لی ری هم در سال ۱۹۹۲ دیدگاه مشابهی را با نویسنده در میان گذاشت. او می گفت اگر

مردم سالاریهای نه چندان قوام یافته هم در مناسبات‌شان از جنگ پرهیز داشته باشند مسلماً این امر به جای تضعیف نظریه صلح مردم سالارانه آن را تقویت خواهد کرد. به استدلال استاد ری دو ایراد وارد است. نخست، افزودن بر دامنه تعریف مردم سالاری به قصد جای دادن دولتهای مشکوک در زمره دولتهای مردم سالار عملاً نوعی دبه در آوردن است. اگر همه انواع دولتها را در این زمره جای دهیم باید نظریه تازه‌ای ارائه کنیم زیرا دیگر کیفیات مردم سالارانه مشترک آنها نیست که این دولتها را به صلح‌جو بودن در مناسبات دوجانبه شان متمایل می‌سازد. دوم، با افزودن بر دامنه جمعیت آماری مردم سالاریها تعدادی موارد نقض که در آنها دولتهای شبه مردم سالار با یکدیگر به جنگ برخاسته‌اند وارد بررسی می‌شود: انگلستان و ایالات متحده (۱۸۱۲)؛ فرانسه و دولتهای زیر سیطره پاپ (۱۸۴۹)؛ ایالات متحده و اسپانیا (۱۸۹۸)؛ انگلستان و جمهوریه‌های بوئر^۱ (۱۸۹۹-۱۹۰۲)؛ هند و پاکستان (۱۹۴۸)؛ اسرائیل و لبنان (۱۹۴۸)؛ ترکیه در برابر قبرس (۱۹۷۴)؛ پرو در برابر اکوادور (۱۹۸۱).

در حال حاضر استاد ری به دفاع دیگری متوسل شده است. وی برخلاف موضع سال ۹۹۲، خودش که حداکثر دولتها را در زمره دولتهای مردم سالار جای می‌داد امروزه موضعی حداقلی اتخاذ کرده است. «اگر تعریف ما از «مردم سالاری» (یا جنگ بین‌المللی) به حد کافی محدود کننده باشد هیچ یک از درگیریه‌ای بر شمرده شده در جدول ۱ (مجموعه‌ای از بیست استثنای وارد بر قاعده ننگیدن مردم سالاریها با هم) را نمی‌توان جنگ میان «مردم سالاریها» قلمداد کرد» [۲۱]. بر این اساس، ری برای مردم سالاری سه ملاک در نظر می‌گیرد: انتخابات رقابتی و منصفانه که دست کم دو حزب مستقل در آن شرکت داشته باشند؛ برخورداری دست کم نیمی از افراد بالغ کشور از حق رأی؛ و دست کم یک نمونه انتقال مسالمت آمیز و قانونی قدرت از حکومت وقت

به مخالفان [۲۲]. به یمن این تعریف، ری می‌تواند نشان دهد که در همه موارد نقض نظریه صلح مردم سالارانه دست کم یکی از دو دولت به راستی مردم سالار نبوده است. در اسپانیای سال ۱۸۹۸ رویه‌های انتخاباتی مخدوش بود و رهبران سیاسی بدون خطر شکست، منصب خود را به بازی می‌گرفتند. در ۱۸۹۹ نیز در جمهوریهای بوئر افراد محدودی از حق رأی برخوردار بودند [۲۳]. تمامی استثنای‌های وارد بر قاعده مورد نظر که در خارج از اروپا رخ داده‌اند به همین سان کنار گذاشته می‌شوند.

دامنه جغرافیایی نظریه

اگر دفاع ری از نظریه صلح مردم سالارانه را تا نتیجه منطقی‌اش ادامه دهیم دامنه نظریه یاد شده را به شکل جدی محدود می‌سازد. این امکان را پیشاپیش سینگر و اسمال در مقاله تأثیرگذار سال ۱۹۷۶ خودشان پیش‌بینی کرده بودند. به نوشته آنان، در نگرفتن آشکار جنگ میان مردم سالاریها را می‌توان به سادگی بر اساس بعد جغرافیایی (و بنا بر این نبود فرصت) تبیین کرد. پس از سه بار جنگیدن در طی هفتاد سال، موفقیت فرانسه و آلمان در دوره پس از جنگ جهانی دوم در زمینه حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافاتشان دستاوردی در خور توجه است [۲۴]. از سوی دیگر، نبود جنگ در مناسبات میان اسرائیل و کانادا اهمیتی ندارد. برای مهم و معنادار بودن در نگرفتن جنگ میان دولتها سه پیش شرط لازم است: انگیزه، وسیله و فرصت. برای آنکه مردم سالاریها در جرگه زوج دولتهای جنگنده منظور شوند باید گذشته از صلح جو بودن دارای منافع بالقوه متعارض مهمی باشند که با هم اصطکاک پیدا کند، توانایی جنگیدن را داشته باشند، و بتوانند آن توانایی را بر ضد قلمرو، داراییها یا متحدان یکدیگر به کار گیرند. دولتهایی را که به هم دسترسی و با هم کارچندانی ندارند نمی‌توان نامزد درگیری دانست.

اگر فهرست «رژیمهای لیبرال» استاد دوویل برای دوره پس از سال ۱۹۴۵ را به

شاخه‌های منطقه‌ای فرو بشکنیم و آنها را بر اساس فرهنگ سیاسی و فرصت ستیزه‌جویی دسته بندی کنیم دامنه جغرافیایی پدیده صلح مردم سالارانه محدودتر می شود. برخی شاخه‌های منطقه‌ای را می توان به لحاظ نظری بی اهمیت دانست و کنار گذاشت. دوئل در منطقه کارائیب سه مردم سالاری می شناسد: جامایکا، ترینیداد و توباگو، و جمهوری دومینیکن. این هر سه دولت فاقد معیارهای لازم برای درگیری هستند. هر سه بیش از آن - ۱۰۰۰ مایل - با یکدیگر فاصله دارند و از نظر نظامی بیش از آن ضعیف هستند که بتوانند یکدیگر را تهدید مسلحانه کنند. همین گفته در مورد افریقا هم صادق است که در آن نیجریه (که در فاصله‌های ۱۹۶۴-۱۹۶۱ و ۱۹۸۴-۱۹۷۹ مردم سالار بوده است)، سنگال و بوتسوانا مردم سالاری شناخته می شوند. حتی اگر مردم سالار بودن مشکوک نیجریه را بپذیریم برای جنگیدن این دولتها با هم هیچ گونه چشم انداز واقعی وجود ندارد.

در دیگر مناطق جهان نیز فروشکستن فهرست دوئل آشکار می سازد که در نگرفتن جنگ در این مناطق کم اهمیت تر از آن است که ممکن است آمارهای جهانی به ذهن متبادر سازد. در ناحیه شرق مدیترانه، ترکیه، لبنان و اسرائیل به عنوان اعضای مردم سالار «اتحادیه صلح‌جو» بر شمرده شده اند. اما نه اسرائیل و نه لبنان مرز مشترکی با ترکیه ندارند و هیچ گونه بهانه‌ای برای درگیر شدن وجود ندارد. وانگهی، همان گونه که پیش تر خاطر نشان ساختیم جای دادن لبنان در جرگه دولتهای مردم سالار تردیدبرانگیز است. حتی اگر از این نکته هم بگذریم باز استدلال دوئل ضعیف تر می شود زیرا اسرائیل و همسایه شمالیش تنها گهگاه با هم در صلح به سر برده اند (و هرگز با هم مناسبات کامل دیپلماتیک نداشته اند). لبنان در ۱۹۴۸ به اسرائیل هجوم برد و پس از ۱۹۷۰ سگوی مهمی برای رخنه چریکهای فلسطینی به خاک اسرائیل و انجام عملیات هواپیماربایی بود. حوزه صلح دیگری که فاقد موضوعیت از کار در می آید ناحیه استرالیا است که در آن سه مردم سالاری بر شمرده شده است: استرالیا، زلاندنو، و

پاپواگینه نو (از ۱۹۸۲). استرالیا و زلاندنو ۱۰۰۰ مایل با هم فاصله دارند، مناسبات دوستانه شان ناشی از خاستگاه مشترکی است که دارند و هرگز دلیلی برای درگیر شدن با هم نداشته‌اند. پاپواگینه نو تا ۱۹۸۲ به عنوان یک قملرو تحت سرپرستی توسط استرالیا اداره می‌شد و تنها به اصرار استرالیا استقلال یافت. این کشور را که به کمکهای اقتصادی استرالیا متکی است و تنها دو میلیون نفر جمعیت دارد باید بعیدترین چالشگر بالقوه برای حامی جنوبی‌اش دانست.

در قاره امریکا است که اعتبار کلی نظریه صلح مردم سالارانه ثابت یا باطل می‌شود. از پنجاه «رژیم لیبرال» دویل، چهارده تا در دنیای نو قرار دارند و هرگز میان آنها جنگی در نگرفته است. امریکای شمالی متشکل از کانادا، ایالات متحده و مکزیک بی‌گمان از زمان تصویب قانون اساسی جدید مکزیک در ۱۹۱۷ یک حوزه صلح بوده است؛ از آن زمان تا کنون حتی یک بحران بین‌المللی که تهدید جنگ را پیش آورد در این ناحیه رخ نداده است. مسئله این است که آیا این امر به دلیل مردم سالار بودن دولتهای امریکای شمالی است یا نتیجه چیرگی ایالات متحده. با توجه به برتری فوق‌العاده قدرت ایالات متحده، نظریه کانت سراسب‌ترین تبیین را به دست نمی‌دهد. مسلماً ناظران مکزیک بی‌اعتمادی عمیقی نسبت به اغراض امریکا دارند و از آنچه خود الگوی تاریخی مداخله آن کشور در امورشان می‌دانند رنجیده خاطرند [۲۵].

اگر امریکای مرکزی را - که تاریخچه‌ای از مداخلات ایالات متحده دارد - کنار بگذاریم امریکای جنوبی چالشی خیره‌کننده برای نظریه صلح مردم سالارانه است. در طول یک صد سال گذشته این منطقه با ثبات‌تر از اروپای غربی بوده است. پس از فروکش کردن تب مبارزات اولیه برای استقلال، دولتهای امریکای لاتین در پرهیز از جنگ در مناسبات دو جانبه شان قطع نظر از نوع رژیم مهارت یافتند. گرگوری تریورتون خاطر نشان می‌سازد که درگیری با همسایگان به ندرت بر دستور کار سیاست خارجی یکی از دولتهای امریکای لاتین سایه افکنده است. بیشتر برخوردها در حد کمتر از جنگ یا حتی

شلیک گلوله محدود مانده و بسیاری از حوادث میان دولتها به صورت درگیری طولانی در نیامده است [۲۶]. در دوره ۱۹۷۹-۱۹۱۹ در امریکای جنوبی تنها نه بحران رخ داد که نشان می‌دهد در مقایسه با بیست و چهار بحران در امریکای مرکزی این منطقه پس از امریکای شمالی کم بحران‌ترین منطقه جهان بوده است [۲۷]. تنها دو بحران یعنی جنگ چاکو میان پاراگوئه و بولیوی در سالهای ۱۹۳۵-۱۹۳۲ و برخورد مرزی محدودتر سال ۱۹۸۱ میان پرو و اکوادور به خشونت کشیده شد. این پیشینه نسبتاً آرام به رغم آن به دست آمده است که در امریکای لاتین رژیمهای خودکامه غلبه داشته و برای حل و فصل اختلافات داخلی شان به شکل گسترده به خشونت توسل جسته‌اند. بنابراین استدلال کلیدی نظریه پردازان صلح مردم‌سالارانه مانند بروس راست [۲۸] مبنی بر تعمیم عادات و هنجارهای رایج برای حل و فصل اختلافات داخلی به صحنه بین‌المللی، در امریکای جنوبی باطل می‌شود. امریکای جنوبی ناحیه‌ای به دور از جنگ است که در سطح منطقه‌ای هنجارهای رفتاری کاملاً متفاوتی با هنجارهای رایج در سطح داخلی دارد.

پیشینه عموماً صلح‌آمیز امریکای جنوبی را باید چگونه توضیح داد؟ یکی از تبیینهای ممکن شبیه همان استدلال نظریه صلح مردم‌سالارانه مبنی بر مشابهت و بنابراین هم‌نوایی دولتهاست. گرگوری تریورتون معتقد است که ممکن است تاریخ مشترک و شباهت نسبی نخبگان حاکم «ستیز میان دولتها» را تخفیف دهد [۲۹]. والتر لیتل دو تبیین ارائه می‌کند که با استدلال مائوز و راست مبنی بر «پا گرفتن برخی هنجارها در مناسبات میان نظامهای سیاسی پرسابقه» شباهت دارد. به گفته وی با سابقه بودن بسیاری از اختلافات نیمکره غربی حکایت از آن دارد که ممکن است دولتها در گذر زمان یاد گرفته باشند با مشکلات شان سر کنند: شاید شکایتهای قدیمی جان‌سخت باشند ولی همیشه اجازه پیدا نمی‌کنند خود را به زمان حال تحمیل کنند». دومین تبیین پیشنهادی لیتل به پیچیده‌تر و بالغ‌تر شدن فزاینده دولتها از دوران پیش از استقلال در اوایل سده نوزدهم به این سو باز می‌گردد: «با توسعه یافتگی اقتصاد دولتها و

سازمان یافته‌تر شدن ساختارهای حکومتی شان درگیری میان آنها افت پیدا کرد. اختلافات سالهای اولیه عمدتاً به برطرف ساختن ابهامات حقوقی موجود در مورد مرزها و صلاحیتهای به ارث رسیده از اسپانیا بازمی‌گشت. پس از فیصله یافتن این اختلافات، دیپلماسی به جای زور... به صورت هنجار درآمد». لیتل این گزاره را که ایالات متحده «نقشی تعدیل‌کننده» در درگیریهای منطقه‌ای داشته است نمی‌پذیرد. وی خاطر نشان می‌سازد که سالها پس از آنکه دولتهای امریکای جنوبی از توسل به زور در مناسبات شان با همسایگان دست برداشتند و اشیینگتن همچنان به این رویه ادامه می‌داد. طرفه اینکه ممکن است مداخلات ایالات متحده عملاً دولتهای امریکای لاتین را در خلاف جهت مردم‌سالاری سوق داده باشد [۳۰].

پس تنها یک منطقه باقی می‌ماند که دولتهایش هم مردم‌سالار و هم صلح‌جو هستند: حوزه امریکای شمالی - اروپای غربی در دوران پس از سال ۱۹۴۵. جز چند استثنای معدود (اسپانیا، پرتغال و یونان) عملاً دولتهای این حوزه بی‌چون و چرا مردم‌سالار بوده‌اند. آنها هم انگیزه، هم وسیله و هم فرصت درگیری خشونت‌بار با یکدیگر را داشته‌اند. رقابتهای کهنه، نفرت و مسائل مورد اختلاف نیز فراوان بوده است. جدای از «جنگ ماهی»^۱ میان انگلستان و ایسلند در دهه ۱۹۷۰ (که طی آنها قایقهای توپدار ایسلند سینه کشتیهای ماهیگیری انگلیسی را زیر آتش گرفتند) و درگیری ترکیه و یونان در پیرامون این منطقه، حوزه یاد شده به دور از جنگ و تقریباً به طور کامل عاری از بحران بین‌المللی بوده است. این یافته هرچند جالب توجه است ولی به دشواری بتوان آن را یافته‌ای انقلابی خواند. عوامل تاریخی و اجتماعی خاصی که به پیدایش این اتحادیه صلح‌جو منجر شده به شکلی بصیرت‌آمیز توسط کارل دوپچ تشریح و تحلیل شده است؛ البته وی بیشتر به روند همگرایی علاقه داشت و متفی دانستن جنگ را نه معلول بلکه علت پیدایش همبستگی می‌شناخت [۳۱].

سرشت متحول جنگ

مشکل دیگر به معنای نیمه دوم این گزاره باز می‌گردد که «مردم سالاریها به جنگ هم نمی‌روند». از جنگ جهانی دوم به این سو اهمیت خشونت بین‌المللی تغییر یافته است. راس‌ت اذعان دارد که چون در دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ تعداد نسبتاً محدودی از مردم سالاریها با یکدیگر هم‌مرز بوده‌اند شگفت نیست که عموماً از جنگ با هم پرهیز کرده باشند. وی می‌افزاید «اما تا دهه ۱۹۷۰ با افزایش شمار مردم سالاریها در نظام بین‌المللی به دشواری می‌توان این واقعیت تجربی را نادیده گرفت که میان مردم سالاریها صلح برقرار بوده است» [۳۲]. مشکل اینجا آن است که تنها پیش از ۱۹۴۵ جنگ تمام عیار و آشکار شاخص قابل اعتمادی برای دشمنی میان دولتها بوده است. از آن زمان به این سو شکل مبارزات مسلحانه گوناگونی بیشتر یافته است. به گفته کال هالستی دیگر نمی‌توان «از جنگ به عنوان نهاد منحصر به فرد نظام دولتها سخن گفت» [۳۳]. در نتیجه در نگرفتن جنگ امروزه کمتر از آنچه به نظر می‌آید اهمیت دارد.

زمانی منطقی بود که ماند طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» جنگ را به برخورد مسلحانه میان دولتهای حاکم با دست کم ۱۰۰۰ نفر تلفات در میدان نبرد تعریف کنیم. امروزه باید این تعریف را غیرواقع بینانه دانست. ممکن است دولتهای محرک خشونت در پشت عاملانی غیردولتی و نامنظم خود را مخفی سازند. در مواقعی دیگر ۱۰۰۰ نفر تلفات نه مبین محتوا و نه پیامدهای رویداد است. در جریان بمب‌گذاری مقرّ تفنگداران دریایی ایالات متحده در بیروت در سال ۱۹۸۳ تعداد ۲۴۱ نفر از سربازان امریکایی کشته شدند؛ این اقدام روشنی از سوی گروههای شیعی بود که از درون مناطق تحت کنترل سوریه دست به عملیات می‌زدند. اما سوریه که در تحرکات صلح اعراب و اسرائیل یک بازیگر کلیدی بود هرگز به رویارویی مستقیم با ایالات متحده نپرداخت. البته بعدها در سال ۱۹۸۳ سربازان امریکایی در جریان برخوردهای مستقیم نظامی با

سربازان سوری کشته شدند. در نتیجه ایالات متحده نیروهای خود را از لبنان بیرون کشید و به کنترل لبنان توسط سوریه رضایت داد. هم ایالات متحده و هم سوریه متحمل کمتر از ۱۰۰۰ نفر تلفات شدند ولی در عمل، سوریه شکست نظامی سختی به ایالات متحده وارد ساخت.

با شروع جنگ سرد، اتحاد شوروی برای ضربه زدن به منافع غرب در سراسر جهان با نیروهای استعمارستیز به همدستی پرداخت. مطابق سنت بلشویکها جنگ علنی که واکنش خشونت آمیز غرب را برمی انگیزد کمتر از خشونت با توسل به وسایل دیگر رواج یافت: رخنه گروهای چریکی، جنگهای آزادی بخش ملی توسط نیروهای نامنظم، عملیات پنهان و براندازی، تروریسم، مداخله در جنگ داخلی، انواع مداخلات مسلحانه و جنگهای نیابتی. وانگهی، جنگ افزارهای هسته ای، ضربه روحی ناشی از دو جنگ جهانی و پوشش خبری تلویزیونی توأم با هم اعمال قدرت نظامی توسط حکومت های غربی را از سگه انداخته است. در نتیجه، وقوع «جنگ» در جهان امروز کمتر شده در حالی که وقوع دیگر اشکال مداخله مسلحانه عملاً افزایش یافته است [۳۴]. روشن است که در نگرفتن جنگ رسمی - در معنای ساختاریافته پیش از سده بیستم - دیگر شاخص قابل اعتمادی برای نشان دادن سرشت مسالمت آمیز مناسبات بین المللی نیست.

مائوز و همکارانش در تلاش برای پرهیز از ضعفهای اصلی تعریف خشک سینگر از جنگ، مفهوم «منازعه نظامی میان دولتها»^۱ را پیشنهاد می کنند. آنان این مفهوم را چنین تعریف می کنند: «مجموعه ای از تعاملات میان دو یا چند دولت که متضمن تهدید به توسل به زور، نمایش قدرت نظامی یا توسل عملی به نیروی نظامی باشد. این اقدامات باید صریح، علنی، غیرتصادفی و با اجازه حکومت صورت گرفته باشد» [۳۵]. گرچه این تعریف بهتری است ولی باز هم شکلهای مخفیانه و نیابتی خشونت - یعنی

دقیقاً همان انواعی از اقدام که نمی‌توان به دولت محرک نسبتش داد و برای پرهیز از رسوایی جنگ آشکار در پیش گرفته می‌شود - را کنار می‌گذارد. از آنجا که عملیات مخفیانه موفقیت‌آمیز از این نوع طبق تعریف صریح یا علنی نیست هرگز نمی‌توان دانست که آیا درواقع آنها غیرتصادفی و با اجازه حکومت بوده‌اند یا نه. به دیگر سخن، مفهوم منازعه نظامی میان دولتها این امکان را نادیده می‌گیرد که مردم سالاریها در مناسبات‌شان با یکدیگر صلح‌جو تر از دولتهای خودکامه نباشند و صرفاً حساسیت بیشتری در مورد ملاحظات روابط عمومی به خرج دهند. ممکن است آنها برای پرهیز از گرفتاری و هزینه سیاسی افشای عمومی عملیات‌شان دقیقاً به همان اشکال خشونت نسبت داده نشدنی متوسل گردند که از تعریف مائوز کنار گذاشته شده است.

ایالات متحده در مبارزه جهانی‌اش با اتحاد شوروی ناچار از ابداع روشهای مداخله جویانه‌ای بود که جلوی تهدیدات ملموس کمونیستها را بگیرد و هم حساسیت مردم و کنگره را بر نینگیزد و هم اعتبارش را در مقام «رهبر جهان آزاد» مخدوش نسازد. بدین ترتیب اقدامات مخفیانه که عمدتاً توسط سازمان مرکزی اطلاعات (سیا) انجام می‌شد سر برآورد. ویلیام کولبی که بعدها مدیریت سیا را به عهده گرفت در نوشته‌هایش درباره خدماتی که در میانه دهه ۱۹۵۰ در ایتالیا انجام داده شرح مبسوطی درباره یکی از این‌گونه عملیات به دست داده است. از دید وی و همکارانش این عملیات «فرصتی بی‌مانند برای اثبات این مسئله بود که کمکهای پنهان می‌تواند بدون توسل به زور یا خشونت، به دوستان ما کمک کند و دشمنانمان را ناکام سازد» [۳۶]. در این مورد هدف از اقدامات مخفی، سرپا نگه داشتن حزب دموکرات مسیحی بود که در انتخاباتی مردم سالارانه سرکار آمده بود اما در اوایل دهه ۱۹۷۰ ایالات متحده بر ضد حکومت سالوادور آلنده^۱ در شیلی به مجازاتهای اقتصادی و مداخله توسل جست. برنامه

1. Salvador Allende

سوسیالیستی آلوده، انتخاباتی که وی را به سرکار آورده بود بی اعتبار نمی کرد. جرال د فور د رئیس جمهور وقت ایالات متحده در پاسخ به پرسشی که در کنفرانسی مطبوعاتی درباره فعالیت های مخفیانه ایالات متحده در شیلی مطرح شده بود گفت: «قصد ندارم در این باره قضاوت کنم که آیا این فعالیت ها به موجب حقوق بین الملل مجاز است یا نه... این واقعیتی پذیرفته شده است که چنین عملیاتی در طول تاریخ و نیز در حال حاضر در جهت منافع کشوری که پایش در میان است صورت گرفته و می گیرد» [۳۷].

پس اقدامات پنهان از آن رو ترجیح داده می شد که بی ثبات ساختن رهبران دیگر کشورها که جای خود دارد حتی مداخله در امور داخلی آنها به یقین «در چارچوب حقوق بین الملل مجاز شناخته» نشده است. ژیل مروم توضیح می دهد که دلیل دیگر این امر، داخلی بوده است:

افکار عمومی امریکا و انگشت اتهام شیلی احتمال انجام هر گونه تلاش آشکار برای بر انداختن رژیم آلوده را منتفی ساخته بود. دولت نیکسون خیلی زود دریافت که اگر بی ثبات سازی شیلی به درستی انجام شود مردم امریکا به آن توجهی نخواهند کرد و وخیم تر شدن اوضاع شیلی را به رژیم آلوده و سیاستهایش و نه به یک قدرت خارجی نسبت خواهند داد [۳۸].

از بازی روزگار اینکه مداخله ایالات متحده در شیلی دقیقاً از آن رو موفقیت آمیز بود که شیلی دارای حکومت غیر خودکامه ای بود که می شد به نهادهای نامتمرکز و مستقل آن رخنه کرد و آنها را بر ضد رئیس جمهور کشور شوراند [۳۹]. ماجرای شیلی نقص شدید نظریه صلح مردم سالارانه را نشان می دهد. در نتیجه مداخله ایالات متحده، یک رهبر منتخب با یک کودتای نظامی سرنگون شد و خودش و برخی از پیروانش کشته شدند. در سده نوزدهم قدرتهای اروپایی برای دستیابی به اهداف مشابهی در افریقا و آسیا از دیپلماسی قایقهای توپدار استفاده می کردند. قدرتهای بزرگ امروزی گزینه های بیشتری

در اختیار دارند. سرنگون کردن آئنده مطابق تعریف سینگر یا مائوز جنگ نبود ولی درواقع جنگ با توسل به وسایل دیگر بود.

مردم‌سالاری و رفتار مسالمت‌آمیز بین‌المللی

بروس راست ناراحتی خویش را از فراوانی عملیات پنهانی ایالات متحده در دوران پس از جنگ مخفی نمی‌کند. وی گواتمالا (۱۹۵۴)، برزیل (از ۱۹۶۱)، شیلی (۱۹۷۳)، نیکاراگوئه (از ۱۹۸۱) را به عنوان نمونه‌هایی از مداخله ایالات متحده برای سرکار آوردن حکومت‌هایی که «کمتر از حکومت‌های پیش از خود مردم‌سالار بودند» نام می‌برد. راست برای توضیح این ماجراها دو استدلال متقابل را مطرح می‌سازد: نخست اینکه ایالات متحده تنها بر ضد حکومت‌هایی دست به مداخله زده است که «کاملاً مردم‌سالار نبوده‌اند» و دوم «اینکه واحدهای نظامی امریکا به جنگ سازمان‌یافته نپرداخته‌اند». فقدان حمایت سیاسی داخلی و وجود محدودیتهای مردم‌سالارانه، توسل به اقدام پنهان و قابل انکار را ضروری می‌ساخت. «از یک جهت بسیار مهم، نظام سیاسی داخلی ایالات متحده به محدود شدن مداخله کمک کرده است» [۴۰].

از نظر من راست به خطا رفته است. همیشه می‌توان برای نجات یک بُن‌نگره، نمونه‌های نقیض آن را توجیه کرد. ضعف اصلی این نظریه تنها آن نیست که استثناهایی بر قاعده آن گرد آمده است بلکه این است که این نظریه دیگر تبیین سودمندی برای رفتارها به دست نمی‌دهد. در چارچوب بُن‌نگره واقع‌گرایی که نظریه صلح مردم‌سالارانه قصد بر انداختن آن را دارد این امر پذیرفته شده‌ای است که دولت‌ها در تعقیب اهدافی که ارزشمند می‌دانند یا در صورت در خطر دیدن منافع حیاتی‌شان به خشونت متوسل خواهند شد. ممکن است آنها از این کار متأسف باشند؛ ممکن است اقدام پنهان را به اقدام آشکار ترجیح دهند؛ شاید اگر اصولاً امکان‌ش باشد در برابر توسل به جنگ

مقاومت کنند. ولی در تحلیل نهایی آنها به جای کنار کشیدن خواهند جنگید. سرشت رژیمی که آماج اقدامات آنهاست اهمیت درجه دو دارد. وقتی ایالات متحده بر ضد حکومت‌های منتخب دست به مداخله می‌زد این کار را به دلیل سیاست واقع‌بینانه^۱ با توسل به ابزارهایی که در آن اوضاع و احوال هم در دسترس و هم مناسب بود انجام می‌داد. راست وقتی یادآور می‌شود که مداخلات ایالات متحده نتیجه جنگ سرد بوده و بر ضد حکومت‌هایی صورت گرفته است که احساس می‌کرده «از لحاظ سیاسی چیکرا و... بیش از حد با کمونیستها همدل» هستند به همین نکته اذعان دارد [۴۱]. تردید چندانی وجود ندارد که ایالات متحده حتی در فرانسه و ایتالیا هم برای از قدرت دور نگه داشتن حکومت‌های کمونیست منتخب، به همین اندازه خود را موظف به اتخاذ اقدامات ضروری احساس کرده است.

رویارویی‌های تاریخی که در آنها پای دولتهای مردم‌سالار در میان بوده است نشان می‌دهد که آنها اگر ضروری تشخیص دهند آماده توسل به زور بر ضد یکدیگر هستند. هنگام تعارض منافع حیاتی، جنگ حتی در میان مردم‌سالاریها هم امکان‌پذیر است در پایان سده نوزدهم بحرانها و درگیریهای متعددی میان مردم‌سالاریها رخ داد. منطق رقابت بر سر خاک و حیثیت جای آن احترام متقابلی را که کانت تصور می‌کرد گرفت. در بحران ۱۸۹۱ تونس، فرانسه و ایتالیا به جان هم افتادند و بحران ۱۸۹۸ فشودا، فرانسه و انگلستان را تا آستانه جنگ پیش برد. با توجه به اتمام حجت انگلستان و بسیج ناوگان آن کشور، حکومت فرانسه راه عقب‌نشینی خفت بار و بی قید و شرط را انتخاب کرد [۴۲]. در این مورد ملاحظات توازن قدرت و نه شور و احساس دست بالا را داشت. ناوگان فرانسه به پای نیروی دریایی سلطنتی انگلستان نمی‌رسید. فرانسه دچار انزوای دیپلماتیک بود و در خود فشودا هم نیروی کوچک فرانسه به سرعت قلع و قمع می‌شد.

افکار عمومی هر دو کشور به نفع جنگ هیا هو به پا کرده بودند [۴۳]. در تحلیل نهایی، فرانسه نه به دلایل ایدئولوژیک بلکه به حکم سیاست واقع بینانه چاره‌ای جز عقب نشستن نداشت [۴۴].

نیروهای انگلستان و فرانسه از همان ژوئن ۱۹۴۵ در کشمکش بر سر حوزه‌های نفوذ در شرق مدیترانه با یکدیگر رویارو شدند. چرچیل به شکل جدی امکان اقدام نظامی انگلستان و آمریکا را در نظر گرفت [۴۵] و حمله به ناو جنگی فرانسوی ژاندارک^۱ را پیشنهاد کرد. وی در یادداشتی خطاب به فرمانده نیروی دریایی نوشت: «چرا این ناو را توقیف نکنیم و با تهدید نیروی برترمان آن را به آبهای آزاد پس نزنیم؟ احتمالاً تنها به چند دقیقه آتشباری نیاز است و این کار به مراتب کمتر از آتش گشودن بر قایقهای کوچکی که تلاش می‌کنند در ساحل پهلو بگیرند خونین خواهد بود» [۴۶]. در نهایت، ژنرال دوگل چاره‌چندانی جز پذیرش آتش بس نداشت ولی بحرانهای کوچک‌تر از این هم از کنترل خارج شده و بالا گرفته است. این واقعیت که هر دو دولت مردم‌سالار بودند موضوعیتی نداشت.

در جنگ ۹-۱۹۴۸ اعراب و اسرائیل، انگلستان منافع چشمگیری در پشتیبانی از اعراب خودکامه و مخالفت با یهودیان مردم‌سالار داشت [۴۷]. انگلستان ارتشهای اعراب را که به اسرائیل هجوم آورده بودند تجهیز می‌کرد، در شورای امنیت ملل متحد مصممانه از آنها پشتیبانی دیپلماتیک به عمل می‌آورد، در پشت صحنه نیروی هوایی سلطنتی بر فراز منطقه پروازهای شناسایی انجام می‌داد و افسران انگلیسی مأمور به خدمت در لژیون عربی ماورای اردن به فعالیت خود ادامه دادند [۴۸]. در پی ضدحمله اسرائیل بر نیروهای در حال عقب‌نشینی مصر در صحرای سینا در دسامبر ۱۹۴۸ انگلستان از طریق ایالات متحده با اسرائیل اتمام حجت کرد و به سربازان مستقر در بندر

1. Jeanne d'Arc

عقبه دستور داد تا در برابر حمله احتمالی اسرائیل از این بندر دفاع کنند. در ۷ ژانویه ۱۹۴۹ پنج فروند هواپیمای اسپیت‌فایر^۱ نیروی هوایی سلطنتی انگلیس که در حال انجام پرواز شناسایی بر فراز منطقه نبرد در صحرای سینا بودند با آتش جنگنده‌های اسرائیلی ساقط شدند [۴۹]. کل این ماجرای مهم چون در تعریف محدود جنگ نمی‌گنجد ارزش آن را ندارد که در هیچ یک از بررسی‌های پیرامون صلح مردم‌سالارانه ذکر از آن به میان آید. با این حال، این ماجرا نمونه آشکاری است از حمایت یک دولت مردم‌سالار از اعمال زور بر ضد اسرائیل. منافع امنیتی فراخ‌تر هم برای انگلستان و هم برای اسرائیل بر ملاحظات هنجاری چرید [۵۰].

تبیین پدیده صلح مردم‌سالارانه

از بحثی که تا اینجا داشتیم باید روشن شده باشد که پژوهشگران هیچ قانون عامی برای روابط بین‌المللی کشف نکرده‌اند. بی شک دعوی آنها متضمن یک حقیقت تاریخی مهم است. از ۱۹۴۵ دولتهای امریکای شمالی و اروپای غربی پیوسته دوره‌ای از صلح را تجربه کرده‌اند. اما چون این پدیده از نظر زمانی، مکانی و تمدنی محدود است جست و جوی قوانینی کلی برای تبیین آن معنا ندارد [۵۱]. مسئله چنان که برولی و بسیاری دیگر پنداشته‌اند این نیست که «چه چیز مردم‌سالاریها را به کاهش یا محدود ساختن دشمنی‌شان نسبت به یکدیگر وامی‌دارد؟» [۵۲]. بلکه این پرسش بسیار مشخص است که چه چیز آنها را به رفتار مسالمت‌آمیز در شرایط خاص غرب در طول جنگ سرد متمایل ساخت.

در این مرحله، تبیین به مسئله داوری تاریخی یا چنان که وبر می‌گفت ارزیابی اهمیت یک پدیده فرهنگی تبدیل می‌شود. میرشایمر در نگرفتن جنگ میان مردم‌سالاریهای غربی را نتیجه تأثیر وحدت‌بخش تهدید بیرونی شوروی می‌داند [۵۳].

1. Spitfire

روشن است که ضربه روحی به جا مانده از دو جنگ جهانی فاجعه بار نیز جلوی در گرفتن کشمکشهای خانمان سوز را گرفته است. در این چارچوب تاریخی، دو تحول بی‌مانند رخ داد: یکی گسترش مردم‌سالاری بود که شرط مقدماتی صلح نیست بلکه ملازم با آن رخ می‌دهد. جنگ جهانی دوم باعث بی‌اعتباری نظامهای خودکامه در سیمای فاشیسم و نازیسم و اثبات حقانیت نوعی از حکومت شد که ایالات متحده و انگلستان نماینده آن بودند. دوم، گرایشی قاطع به سمت وابستگی متقابل اقتصادی یا به قول دویچ دامنه یافتن «تعاملات دوجانبه» پا گرفت. این گرایش در اروپای غربی در سیمای حرکت به سمت همگرایی اقتصادی نمایان شد. این دو عامل، اتحادیه صلح‌جوی شمال اقیانوس اطلس را با پدیده‌ای که در امریکای جنوبی مشاهده شده است متفاوت می‌سازد. درواقع، وجود همین حوزه صلح جداگانه واقع در منطقه‌ای دیگر و با سنتهای حکمرانی بسیار متفاوت است که ارتباط مردم‌سالاری و صلح را تردیدآمیز می‌سازد.

از جهات دیگر این دو اتحادیه صلح‌جو دارای وجوه مشترک چشمگیری هستند که مسیر کنجکاوی‌برانگیزی را برای تحقیق می‌گشاید. هر دو در بخشهایی از جهان پدیدار شدند که پیوندهای کهن تمدن و فرهنگ، دولتهای آن بخش را منسجم ساخته بود و دارای زبان دیپلماتیک میانجی (در یک مورد اسپانیایی و پرتغالی، و در مورد دیگر فرانسوی و انگلیسی) و سنتهای دیپلماتیک جا افتاده‌ای بودند. یکی از ویژگیهای مشترک آنها مسیحیت بود. نخبگان حاکم‌شان وجوه مشترک بسیاری داشتند. هر دو منطقه نوعی احساس هویت مشترک نیرومند به دست آورده بودند که در سازمانها و قوانین محلی تبلور یافته بود. هر دو منطقه هنجار غیرقانونی بودن جنگ را به عنوان یکی از ابزارهای مشروع دولتمداری در درون جامعه پذیرفته بودند و برای حل و فصل مسالمت‌آمیز درگیریهای بین‌المللی سازوکارهایی (البته با درجات متفاوتی از موفقیت) ایجاد کرده بودند. اروپای غربی در حل و فصل عملی منازعات مرزی خود موفق‌تر بود؛ در امریکای

لاتین این گونه اختلافات بر طرف نشد بلکه تحمل می شد.

از سوی دیگر، ممکن است عواملی کاملاً متفاوت نقش کارکردی یکسانی را در این دو نمونه به اجرا گذاشته باشند. احساس همبستگی - در واژگان دویچ پاسخگویی متقابل - در امریکای لاتین زاده خاستگاهها و تاریخ آزادی خواهی مشترک بوده است و در اروپای غربی شاید زاده فاجعه دو جنگ جهانی بوده باشد که همه دولتهای آن تجربه مشترکی درباره اش داشته اند. به همین سان ممکن است نقشی را که میانه روی مردم سالارانه در شمال اقیانوس اطلس بازی می کند در امریکای جنوبی دلمشغولی سنتی ارتشهای ملی به مسائل داخلی ایفا کرده باشد. به رغم دیدگاه انتقادی استاد لیتل به سیاست ایالات متحده در نیمکره غربی، باید گفت این کشور هم در اروپای غربی و هم در امریکای جنوبی حضوری کوبنده - و معمولاً بی خطر - داشت که همان دستور کار لیبرالی انگلستان در سده نوزدهم را نصب العین داشت: احترام به حقوق بین الملل و حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی؛ تجارت آزاد؛ آزادی دریاها؛ استقلال دولتهای کوچک؛ جلوگیری از استیلای یک قدرت دشمن اعم از آلمان نازی یا اتحاد شوروی بر قاره. آخرین ویژگی مشترک و شایان ذکر اعضای این دو اتحادیه صلح جو، پرسابقه بودن استقلال آنهاست. دولتها با داشتن پیشینه ای طولانی از ملت بودن و تجربه حکومت قادر بودند ضمن مدنظر داشتن اختلافات خودشان سازوکارهای دیپلماتیک و حقوقی مؤثری در منطقه ایجاد کنند.

نتیجه گیری

با توجه به استدلالهای ارائه شده در بالا به نظر منطقی می رسد که نتیجه بگیریم دامنه اعتبار گزاره صلح مردم سالارانه محدودتر از آن حدی است که معمولاً ادعا می شود. درواقع، ممکن است همبستگی صلح و مردم سالاری اساساً بی پایه و کاذب باشد و

ترجیح فرهنگی مشترک به نفع حل و فصل مسالمت‌آمیز درگیریها بر پیدایش مردم‌سالاری و نیز سر بر آوردن یک اتحادیه صلح‌جو در ناحیه شمال اقیانوس اطلس تقدّم داشته باشد [۵۴]. یک رشته ملاحظات، جهان‌روایی این نظریه را در معرض تردید قرار می‌دهد. نخست، تنها راه از میان برداشتن نمونه‌های نقیضی از جنگ میان مردم‌سالاریها این است که مردم‌سالاری را به ترتیبی تعریف کنیم که تنها در مورد مثنی از دولتها صدق کند ولی تعریف تنگ‌بینانه مردم‌سالاری اعتبار این قانون کلی را به شمال اقیانوس اطلس و اروپای غربی در دوره پس از سال ۱۹۴۵ محدود می‌سازد. پیش از سال ۱۹۴۵ مردم‌سالاریها فرصت چندانی برای جنگیدن با هم نداشتند. پس از ۱۹۴۵ هم بسیاری از دولتهایی که پژوهشگران اولیه چون دوئل آنها را مردم‌سالار می‌دانستند با بررسی دقیق‌تر مردم‌سالار بودنشان در معرض تردید قرار می‌گیرد. دوم، نوآوریهای صورت گرفته در زمینه توسل دولت به خشونت، اعتبار پدیده صلح مردم‌سالارانه را حتی بیشتر تضعیف می‌کند. در جریان جنگ سرد، ایالات متحده برای دستیابی به اهداف خود قادر بود غیر از جنگ رسمی و اعلام شده، به طیف گسترده‌ای از فعالیتهای خصمانه متوسل شود. سوم، نمونه‌های توسل به اقدامات پنهانی بر ضد حکومتهای منتخب و مواردی که در آنها مردم‌سالاریها توسل به زور بر ضد یکدیگر را سبک و سنگین کرده‌اند نشانگر آن است که شکل حکومت رژیمی که آماج قرار گرفته است اگر هدف غایی مستلزم دست بردن به سلاح باشد از ملاحظات تعیین‌کننده برای سیاست‌گذاران نیست. وقتی انگلستان منافع حیاتی خود را در خطر دید هم بر ضد فرانسه (۱۹۴۵) و هم اسرائیل (۱۹۴۸-۹) تهدید به توسل به زور کرد. چهارم، نیازی به مفروض انگاشتن پیوند علی ضروری میان حکومت مردم‌سالار و رفتار مسالمت‌آمیز بین‌المللی نیست؛ تبیین تاریخی خاص نیز به همان اندازه مجاب‌کننده است. مردم‌سالاریهای غربی از آن رو پس از سال ۱۹۴۵ به جنگ با هم برخاستند که منافع مشترکی در مقابله با استیلای شوروی، بازسازی اقتصاد و جوامع خود پس از جنگ، و

همکاری برای گسترش تجارت جهانی داشتند. سرانجام و از همه گویاتر اینکه امریکای جنوبی هم با اینکه بیشتر دولتهای نیمکره غربی مردم سالار نیستند بسیاری از ویژگیهای اتحادیه صلحجوی کانتی را به نمایش گذاشته است. این، پیوند ضروری میان مردم سالاری و رفتار مسالمت آمیز را می‌گسلد.

تأثیر این یافته آن است که نظریه صلح مردم سالارانه را سر جای خود می‌نشانند. قطع نظر از اینکه چه دلایلی برای مخالفت با حکمت یگانه واقع‌گرایی داشته باشیم مسلماً پیوند میان مردم سالاری و صلح نمی‌تواند به عنوان یکی از این دلایل اقامه شود. بر پایه تحلیل من آشکار شد که مردم سالاریها از آن رو اختلافاتشان را در دوران جنگ سرد به شیوه مسالمت آمیز فیصله داده‌اند که منافع نیرومندی برای این کار داشته‌اند. این امکان کاملاً وجود دارد که اروپای غربی هم مانند امریکای جنوبی به یمن تجربه‌ای طولانی که در زمینه حکومت و دیپلماسی دارد توانسته باشد سازوکارهای بسیار مؤثری برای حل و فصل درگیریها ایجاد کند. اما جداً خطاست که این ابزارها را لغزش ناپذیر بینگاریم. وانگهی، اگر دولتهای مردم سالار زمانی در آینده به دلیل آنچه منافع ملی حیاتی خود می‌انگارند دچار چنددستگی شوند آیا تردید چندانی هست که جنگ بار دیگر مدنظر قرار خواهد گرفت؟ هرچند ممکن است چنین چیزی در حال حاضر باور نکردنی باشد دست کم در دو بخش از جهان «جنگ میان مردم سالاریها» چیزی بیش از یک امکان بعید است: منطقه بالکان که در آن شرایط پیش‌بینی نشده می‌تواند منجر به درگیری آشکار یونان و ترکیه شود؛ و شبه قاره هند که در آن هرگز نمی‌توان احتمال جنگ هند و پاکستان را منتفی دانست. جان میرشایمر به درستی هشدار می‌دهد که ملت‌گرایی و بنیادگرایی مذهبی که در غرب مدتهاست منتفی شده است هنوز در دیگر نقاط نیروهایی پرتوان است؛ پرتوان‌تر از آن «احترام فراملی به حقوق مردم سالارانه» که پژوهشگران مدعی‌اند در جهان امروز مشاهده می‌شود [۵۵].

اگر شواهدی در این زمینه در دست نبود که سیاست‌گذاران ادعاهای مکتب صلح

مردم‌سالاران را پذیرفته‌اند مسئله فوق صرفاً اهمیت پژوهشی داشت. از نظر سیاست‌گذاران، این نظریه حقانیت این دیدگاه را به اثبات می‌رساند که ایالات متحده باید از گذار به مردم‌سالاری پشتیبانی کند زیرا این سیاست منجر به پیدایش جهانی صلح‌آمیزتر خواهد شد [۵۶]. این اعتقاد به سهولت می‌تواند اقدام نظامی برای ایجاد «مردم‌سالاری» در شرایط کاملاً نامناسب را موجه جلوه دهد. می‌تواند آسودگی خاطر خطرناکی از بابت اختلافات منطقه‌ای و احساس امنیت کاذبی در قبال روسیه ایجاد کند. برعکس، می‌توان آن را گواهی بر منتفی بودن امکان برقراری مناسبات مسالمت‌آمیز میان غرب و دولتهایی مانند چین گرفت که دارای نظامهای حکومتی غیرمردم‌سالار هستند. درواقع، «قانون» صلح مردم‌سالارانه از قبل هم توسط اسرائیلیان مخالف روند صلح با اعراب به رخ کشیده شده است. آنان می‌گویند چون تنها با سایر مردم‌سالاریها می‌توان به صلح قابل اعتمادی دست یافت بهتر است اسرائیل هرگونه راه‌حل صلح‌آمیزی را به تعویق اندازد و منتظر گسترش مردم‌سالاری در جهان عرب شود [۵۷]. مسلماً نظریه‌ها رفتار انسانها را تحت تأثیر قرار می‌دهند. به رغم ادعاهای هواداران گزاره صلح مردم‌سالارانه هیچ‌گونه برهانی وجود ندارد که نشان دهد این گزاره یک قانون عام است. مایه تأسف است اگر سیاست‌گذاران فرمولی را به عنوان راهنمای رفتار خود بپذیرند که به نظر می‌رسد محصول بی‌دقتی مفهومی و خیال خام باشد.

یادداشتها

1. Bruce Russett and Harvey Starr; *World Politics: The Menu For Choice*, 4th edn (New York, 1989) p. 434.
2. Priscilla M. Jensen (ed.), "Speaking About Democracy and Peace", *United States Institute of Peace Journal*, 3 (1990), p.3.
3. Jack S. Levy, "The Causes of War: A Review of Theories and Evidence", in Philip E. Tetlock *et al.* (eds.), *Behavior, Society and Nuclear War* (New York 1989), I. p. 270; Volker Rittberger, "On The Peace Capacity of Democracies. Reflections On The Political Theory of Peace", *Law and State* 39 (1989), p. 50.
4. Robert L. Rothstein, "Democracy, Conflict and Development in the Third World", *The Washington Quarterly*, 14 (1991), p. 47.
5. Carol R. Ember, Melvin Ember, and Bruce Russett, "Peace Between Participatory Polities: A Cross - Cultural Test of the 'Democracies Rarely Fight each Other' Hypothesis", *World Politics* 44 (1992), p. 573.
6. Bruce Russett, *Grasping The Democratic Peace* (Princeton 1993).
7. Karl W. Deutsch *et al.*, *Political Community and the North Atlantic Area* (Princeton, 1955), p. 126.
8. James Lee Ray, "Wars Between Democracies: Are There Exceptions That Prove The Rule?", Paper delivered at the annual convention of the International Studies Association, Acapulco, 23-27 March 1993.
9. D. V. Babst, "A Force for Peace", *Industrial Research* 14 (1972), p. 55.
10. Melvin Small and J. David Singer, "The War Proneness of Democratic Regimes", *The Jerusalem Journal of International Relations* 1 (1976), pp. 50-69.
11. R. J. Rummel, "Libertarian Propositions on Violence Within and Between Nations", *Journal of Conflict Resolution*, 29 (1985), p. 420.
12. Levy, "The Causes of War: A Review of Theories and Evidence", p. 270.
13. Michael W. Doyle, "Liberalism And World Politics", *American Political Science Review* 80 (1986), pp. 1151-69.
14. Zeev Maoz and Nasrin Abdolali, "Regime Types and International Conflict,

1816-1976", *Journal of Conflict Resolution* 33 (1989) pp. 20-1, 24.

15. Zeev Maoz and Bruce Russett, "Alliances, Contiguity, Wealth, and Political Stability: Is the Lack of Conflict Among Democracies a Statistical Artifact?" *International Interactions* 17 (1992) pp. 245-67.

از این گذشته، نک :

Maoz and Russett, "Normative and Structural Causes of Democratic Peace, 1946-1986", *American Political Science Review* 87, (1993), pp. 624-37.

16. Robert A. Dahl, *Polyarchy: Participation and Opposition* (New Haven 1971), p. 3.

17. Arend Lijphart, *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty - One Countries* (New Haven 1984), pp. 37-9.

18. Samuel P. Huntington, "Will More Countries Become Democratic?" *Political Science Quarterly*, 99 (1984), pp. 207-9.

19. Samir Khalaf, *Lebanon's Predicament* (New York, 1987). pp. 73-101.

20. Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 15.

21. Ray, "Wars Between Democracies", p. 1.

22. Ray, "Wars Between Democracies", p. 11.

۲۳. ری ناهمخوانی موجود در استدلال خویش را نمی‌بیند. وی از یک سو ایالت آزاد آرینج در سال ۱۸۹۹ را به این دلیل که برای سیاه پوستان و زنان حق رأی قائل نبود یک مردم‌سالاری نمی‌شناسد و از سوی دیگر ایالات متحده را در سراسر سده نوزدهم یک مردم‌سالاری می‌شناسد با اینکه متمم پانزدهم قانون اساسی این کشور از سال ۱۸۷۰ به بعد سیاه پوستان را از حق رأی برخوردار کرد و زنان تا سال ۱۹۲۰ از این حق محروم بودند.

۲۴. اما توسعه جنگ افزارهای هسته‌ای توسط فرانسه و محروم بودن آلمان از دستیابی به این سلاحها به موجب قانون اساسی‌اش سرشت این رابطه را به شکلی برگشت‌ناپذیر دگرگون ساخت.

25. Robert A. Pastor and Jorge G. Castaneda, *Limits to Friendship: The United States and Mexico* (Now York 1988), pp. 56-60.

26. Gregory Treverton, "Interstate Conflict In Latin America", in Kevin Middlebrook and Carlos Rico (eds.) *The United States and Latin America in The 1980s* (Pittsburgh, 1986), p. 567.

27. Jonathan Wilkenfeld, Michael Brecher and Sheila Moser, *Crises in the Twentieth Century* (Oxford 1988), II. pp. 172-3.

28. Russett, *Grasping the Democratic Peace* pp. 30-8.
29. Treverton, "Interstate Conflict in Latin America", p. 567.
30. Walter Little, "International Conflict in Latin America", *International Affairs* 63 (1987), pp. 594-6.

از این گذشته، نک:

- Stephen Van Evera, "Why Europe Matters, Why the Third World Doesn't: American Grand Strategy After the Cold War," *Journal of Strategic Studies* 13 (1990), pp. 25-30
31. Deutsch *et al*, *Political Community and the North Atlantic Area*, pp. 154-6
32. Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 10.
33. Kalevi J. Holsti, *Peace and War: Armed Conflict and International Order, 1648-1989* (Cambridge 1991), p. 272.
34. Holsti, *Peace and War*, p. 273.
35. Maoz and Russett, "Normative and Structural Causes of Democratic Peace, 1946-1986", p. 628.
36. William Colby and Peter Forbath, *Honorable Men: My Life in the CIA* (New York 1978), p. 109.
37. Gerald R. Ford, *Public Papers of the Presidents of the United States* (Washington DC, 1975) p. 156.
38. Gil Merom, "Democracy, Dependency, and Destabilization: The Shaking of Allendes Regime", *Political Science Quarterly*, 105 (1990), p. 79.
39. Merom, "Democracy, Dependency and Destabilization", p. 91.
40. Russett, *Grasping the Democratic Peace* , pp. 120-4.
41. Russett, *Grasping the Democratic Peace* , p. 121.
42. J. A. S. Grenville, *Lord Salisbury and Foreign Policy* (London 1970), pp. 227,229.
43. Christopher Andrew, *Théophile Declassé and the Making of the Entente Cordiale* (London, 1968) pp. 91-118; Darrell Bates, *The Fashoda Incident of 1898* (Oxford, 1984) pp. 151-9.

۴۴. راست می‌پذیرد که در بحران فشودا به دلایل دیگری غیر از وجود محدودیت هنجاری جنگی در نگرفت.

Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 8.

45. Sir Llewellyn Woodward, *British Foreign Policy in the Second World War* (London, 1975) pp. 329-38.

46. Martin Gilbert, *Winston S. Churchill*, Vol 8. "Never Despair" (Boston 1988), p. 31.

۴۷. جامعهٔ یهودیان فلسطین از ۱۹۲۰ نهادهای مردم‌سالاری بی‌عیب و نقصی ایجاد و آنها را مستحکم ساخته بود. بنابراین نهادهای یاد شده در مه ۱۹۴۸ جزو بنیانهای دولت اسرائیل بودند.

48. Jon and David Kimche, *Both Sides Of The Hill: Britain And The Palestine War* (London 1960) pp. 93. 114-6, 117-8, 196-7, 230-261.

49. Alan Bullock, *Ernest Bevin: Foreign Secretary 1945-1951* (London 1983) pp. 649-50.

۵۰. انگلستان دست کم تا ۱۹۵۶ همچنان نقشه‌هایی احتیاطی برای جنگ با اسرائیل داشت.

۵۱. ماکس وبر اصلاً منکر آن بود که بتوان پدیده‌های اجتماعی را از «قوانین» و «عوامل» عمومی استخراج کرد. از نظر وی حتی «تبیین علی» یک واقعیت منفرد هم عملاً ناممکن است زیرا هرگز نمی‌توان آن را به شکل تام و تمام توصیف کرد و «تعداد و انواع عللی که بر هر رویداد مشخصی تأثیر گذاشته‌اند همواره نامحدود است». تحلیل «واقعیت انضمامی» متضمن ارزیابی اهمیت و معنای «ترکیب‌بندی» عوامل تشکیل‌دهندهٔ پدیده‌هایی فرهنگی است که ما آنها را از نظر تاریخی با معنا و اهمیت می‌شناسیم.

Max Weber, *The Methodology of the Social Sciences* (New York, 1949), pp. 75-8.

52. Mark Brawley, "Regime Types, Markets, and War: The Importance of Pervasive Rents in Foreign Policy", *Comparative Political Studies* 26 (1993) p. 180

53. John J. Mearsheimer, "Back to the Future", *International Security* 15 (1990), p. 51.

۵۴. با اینکه فرهنگ تأثیر نیرومندی بر شیوهٔ انتخابی حل و فصل درگیریها دارد در متون مربوط به مردم‌سالاری و صلح به شدت نادیده گرفته شده است. در جهان عرب میانجی‌گری شکلی فراگیر دارد ولی تقریباً هرگز به داوری توسل جسته نشده است. در میان مردم‌سالاریهای غربی مذاکرهٔ مستقیم و داوری معمولاً ترجیح داده می‌شود. شگفت آنکه با اینکه در جهان عرب خشونت رواج دارد جز جنگ داخلی یمن که دولتهای دست‌نشاندهٔ مصر و عربستان سعودی در آن با هم درگیر شدند و تهاجم عراق به کویت، به ندرت جنگی میان دولتهای عرب در گرفته است. بیشتر جنگهای خاورمیانه جنگ میان عربها و غیر عربها - اسرائیل و ایران - است.

55. Mearsheimer, "Back to the Future", p. 50.

56. Rothstein, "Democracy, Conflict and Development", p. 43.

۵۷. برای نمونه بنیامین نتانیاهو رهبر حزب لیکود در شمارهٔ ۲۳ ژوئن ۱۹۹۳ روزنامهٔ *هآرتس* چنین گفته است. ژنرال آریل شارون نیز به همین استدلال متوسل شده است. برعکس، پرز وزیر امور خارجه اسرائیل گفته است که اسرائیل برای تقویت هرگونه راه حل صلح‌آمیز باید گسترش مردم‌سالاری را در میان همسایگانش «تشویق کند».

اعتراضی کانتی برگفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال

جان مک میلن^۱

از: *Millenium* 24 (3) (1995): pp. 549-62

در مباحثات اخیر پیرامون رابطه دولتهای لیبرال و صلح، ایمانوئل کانت برجستگی خاصی دارد. به ویژه این باور گسترده وجود دارد که وی مناسب‌ترین فیلسوف سیاسی است که می‌تواند روشن سازد چرا ظاهراً دولتهای لیبرال قادرند در میان خودشان صلح را برقرار سازند ولی در مناسبات با دولتهای غیرلیبرال این توانایی را ندارند. در مقاله حاضر ضمن اعتراض به تفسیر غالب از نوشته‌های سیاسی کانت در این مباحثات، نشان می‌دهم که از مرجعیت بی‌مانند وی در مقام یک فیلسوف لیبرال برای جا انداختن رشته تازه‌ای از رویه‌هایی بهره‌برداری شده است که دولتهای لیبرال برای طرد و حذف دولتهای غیرلیبرال در پیش می‌گیرند. مقاله را با مشخص ساختن ویژگیهای اصلی تفسیر

۱. جان مک میلن (John MacMillan)، مدرس روابط بین‌الملل در دانشگاه کیل در استانفوردهایر ST5 5BG است.

نویسنده مایل است از کریستوفر بروئین، ریچارد دیویتاک، کیمبرلی هاجینگز، اندرو لینکلتر، هیدمی سوگانامی، پیترو ویلسون و داوران بی‌نام و نشان نشریه میلینیوم به خاطر نظرانی که درباره پیش‌نویسهای اولیه این مقاله ارائه کردند سپاسگزاری کند.

غالب از نوشته‌های سیاسی کانت آغاز می‌کنم. سپس به بحث درباره نکات خصوصاً بغرنج و مشکل‌آفرین این تفسیر خواهم پرداخت. در سراسر این مقاله می‌کوشم تفسیر جامع‌تری از نوشته‌های کانت به دست دهم و اهمیتی را که وی برای عدالت به عنوان شرط لازم صلح پایدار قائل است خاطر نشان سازم.

پای کانت را مایکل دوایل در ۱۹۸۳ به نوشته‌های جاری درباره دولتهای لیبرال و صلح باز کرد و در آثار سال ۱۹۸۶ و ۱۹۹۳ خود نیز اندیشه‌های او را بیشتر مورد بحث قرار داد [۱]. از آن زمان در نوشته‌های پیرامون رابطه میان دولتهای لیبرال و صلح هیچ تفسیر متفاوتی از میراث کانت ارائه نشده است [۲]. دیوید فورسایت، فرانسیس فوکویاما، جک لوی، بروس رایست و گئورگ سورنسون همگی تفسیر دوایل از اندیشه‌های کانت را پذیرفته‌اند [۳]. از دیگر سو، ملازمت کانت با بحث صلح لیبرالی را به سهولت می‌توان در عناوین مقالات نشریه‌ها مانند «کانت یا کنت: افسانه صلح مردم‌سالارانه» و «نواقع‌گرایی و کانت: نبود اتحادیه‌های صلح‌جو» مشاهده کرد [۴]. مرجعیت کانت حتی از دنیای پژوهشگران نیز فراتر رفته است [۵]. با توجه به مرجعیت ویژه‌ای که کانت به عنوان نماینده سنت لیبرالی در روابط بین‌الملل دارد و به ویژه با توجه به نفوذ وی در بحثهای جاری، بررسی دقیق نوشته‌های وی – و چگونگی (سوء) استفاده از آنها – ضرورت مبرم دارد.

تفسیر غالب از نوشته‌های کانت

دوایل برای مناسبات سیاسی دولتهای لیبرال سه ویژگی برمی‌شمارد که به نظر می‌آید در تلفیق با هم درنگرفتن جنگ میان دولتهای لیبرال و پابرجا ماندن جنگ میان دولتهای لیبرال و غیرلیبرال را تبیین می‌کنند. در سطح داخلی، لیبرالیسم موجب حزم‌اندیشانه شدن امور دولتها می‌شود زیرا پیش از اتخاذ هرگونه اقدام نظامی باید رضایت همان

اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۵۵

شهروندانی جلب شود که هزینه‌های جنگ به گردن‌شان خواهد بود. در سطح بین‌المللی، اتفاق نظر لیبرالها در مورد حقوق دولتها سبب می‌شود مناسبات متقابل آنها با احترام، به ویژه احترام به اصل عدم مداخله همراه باشد. در سطح فراملی نیز وجه مشخصه مناسبات دولتها حاکم بودن «روح تجارت» است که سبب می‌شود دولتها در رفاه دیگر دولتها در مقام شرکای تجاری‌شان نفع متقابلی داشته باشند [۶].

به طور مشخص کلید تبیین علت محدود بودن صلح‌جویی لیبرالی به مناسبات میان دولتهای لیبرال یا همان «صلح جداگانه»^۱ را باید در سطح بین‌المللی جست [۷]. در هر دولت لیبرال طبق فرض وجه مشخصه مناسبات میان حکومت و مردم رضایت است؛ حال آنکه بنا به فرض وجه مشخصه این مناسبات در یک دولت غیرلیبرال اجبار است. لیبرالها دیگر دولتهای لیبرال را دادگر و بنابراین شایسته مصالحه می‌انگارند ولی دولتهای غیرلیبرال را بیدادگر می‌شناسند و بنابراین عمیقاً به آنها بدبین هستند. از همین رو در حالی که «دوستان لیبرال از فرض تفاهم و دوستی بهره‌مند می‌شوند غیرلیبرالها اسیر فرض خصومت و دشمنی هستند» [۸].

این تفسیر رایج از نوشته‌های سیاسی کانت چهار ویژگی مهم دارد. نخست معمولاً در نوشته‌های جاری بر تفاوت و درواقع تضاد میان دولتهای لیبرال و غیرلیبرال تأکید می‌شود. این برداشتها جو بالقوه خطرناکی از فرضها و انتظارات را در خصوص الگوهای آینده روابط بین‌الملل پدید آورده است. همان‌گونه که راسل خاطر نشان می‌سازد «گاه دانشمندان علوم اجتماعی هم واقعیت را می‌سازند و هم آن را به تحلیل می‌گذارند... تکرار این گزاره که مردم سالاریها [بخوانید دولتهای لیبرال [۹]] نباید با یکدیگر بجنگند به تحکیم این گزاره کمک می‌کند که مردم سالاریها با هم جنگ نخواهند کرد» [۱۰]. اما تأثیر عکس این، کمتر دلگرم کننده است: می‌توان نتیجه گرفت که تکرار

1. seporate peace

این ادعا که کانت علت جنگیدن دولتهای لیبرال با دولتهای غیرلیبرال را بازگو کرده است جوّی فکری ایجاد می‌کند که در آن جنگ میان دولتهای لیبرال و غیرلیبرال به نظر «عادی» می‌آید.

دوم، لزوم انجام اصلاحات روی دولتهای غیرلیبرال متمرکز می‌شود و جلوی انتقاد دولتهای لیبرال از خودشان گرفته می‌شود. بدین ترتیب، بافت ایدئولوژیک پژوهش تلویحاً سبب می‌شود خشونت که میان دولتهای لیبرال و غیرلیبرال بروز می‌کند هم «مسئولانه» و هم «پاک» به نظر رسد. قطع نظر از علل مشخصی که هر جنگ خاص دارد «معضل» اساسی، دوام یافتن دولتهای غیرلیبرال و «راه‌حل» آن تکثیر مدل سیاسی مردم‌سالاری لیبرال است [۱۱]. نوشته‌های موجود به ندرت احتمال نیاز دولتهای لیبرال به خودکامی نقادانه را مدنظر قرار می‌دهند ولی آکنده از طرح ضرورت دگرگونی دولتهای غیرلیبرال هستند. مسئله عدالت اجتماعی رابطه داخلی مناسب میان بخشهای نظامی و غیرنظامی جامعه، پاسخگو ساختن شرکتهای فراملی از بابت فعالیتهای شان، تمرکز مالکیت رسانه‌ها، و پاسداری از آزادیهای مدنی در درون مردم‌سالاریهای لیبرال ظاهراً محلی از اعراب ندارند [۱۲]. در این نوشته‌ها مردم‌سالاری کمتر و آن هم تنها برای صدور به مفهوم کشیده می‌شود.

سوم، به گفته مکتب «صلح جداگانه» تا زمانی که مدل لیبرالی جهانگیر نشده باشد چشم انداز چندانی برای صلح وجود نخواهد داشت. به نظر راست نظامی بین‌المللی که از هر دو گونه دولتهای مردم‌سالار و اقتدارگرا تشکیل یافته باشد هم دربردارنده حوزه‌های صلح (... میان مردم‌سالاریها) و هم حوزه‌های جنگ یا در بهترین حالت بازدارندگی میان دولتهای مردم‌سالار و اقتدارگرا خواهد بود [۱۳]. نتایج این ادعا را در مورد قلمرو سیاسی خودش تعمیم می‌دهد: «در یک کلام، مشکل اصلی دستیابی به صلح در خاورمیانه همین است: جز اسرائیل هیچ مردم‌سالاری دیگری در این منطقه وجود ندارد» [۱۴]. این نوشته‌ها مسائل مهمی را که درباره همکاری میان دولتهای

اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۵۷

لیبرال و غیر لیبرال پیش از همگون شدن قالبهای سیاسی مطرح است نادیده می گیرند. اما چنین مسائلی برای کانت اهمیت قاطع داشت.

چهارمین ویژگی نوشته‌های جاری این است که کانت برای استقرار محیط بین‌المللی امنی که در آن دولتها از موقعیت بهتری برای به کمال رساندن قوانین داخلی خودشان برخوردار باشند هوادار تشکیل کنفدراسیونی از دولتها بود ولی نوشته‌های موجود عضویت در این کنفدراسیون را به دولتهای لیبرال محدود می سازند. برای نمونه فوکویاما مدعی است که «اگر خواهان تشکیل جامعه مللی مطابق اصول خود کانت هستیم... این جامعه باید از دولتهای به راستی آزادی تشکیل یابد که به واسطه پایبندی مشترکشان به اصول لیبرالی گرد هم آمده باشند» [۱۵]. به همین سان، نتانیاهو هم مدعی است که کانت هوادار نوعی فدراسیون جهانی مردم سالاریها بود که «برای تحمیل داوری اختلافات به اندازه کافی نیرومند باشد». او شکست جامعه ملل و سازمان ملل را ناشی از آن می داند که «دیکتاتورها» را هم به جمع خود راه دادند [۱۶].

این تفسیر نظری از اندیشه سیاسی کانت نخست و بیش از همه برای تبیین مجموعه خاصی از پدیده‌های عینی سر بر آورد: متفی شدن «وقوع جنگ میان دولتهای لیبرال ولی نه جنگ میان دولتهای لیبرال و غیر لیبرال» [۱۷]. اما نتیجه فرعی آن این بود که در بحث از کانت اهمیت تمایز میان دولتهای لیبرال و غیر لیبرال و نه وظایفی که برای توسعه کل مناسبات جهانی وجود دارد مورد تأکید قرار گرفت. با اینکه هم دوئل و هم راست آشکارا با مضمون اخیر همدلی دارند [۱۸] ولی در کل آثار آنان این وظایف تحت الشعاع تأکیدی قرار می گیرد که آنان بر همگون سازی نظامهای سیاسی داخلی دارند. به همین سان دستور کار سیاسی برخی از سرسخت ترین حامیان رویکرد «صلح جداگانه» به گونه ای است که تفسیر غالب موجود از اندیشه های کانت آن را به خوبی پیش می برد. دستور کار نتانیاهو در مقام یک تندرو شناخته شده در دولت اسرائیل [۱۹] چیزی جز پاسداری از امنیت اسرائیل در چارچوبی ایدئولوژیک نیست که مساعد

استمرار پشتیبانی ایالات متحده از سلطه اسرائیل بر منطقه باشد. فوکویاما هم که پیش‌تر عضو ستاد برنامه‌ریزی خط‌مشی‌های وزارت امور خارجه ایالات متحده و مشاور شرکت راند^۱ بوده است دست‌اندرکار ارائه نوعی مبنای فکری - ایدئولوژیک برای استمرار رهبری جهانی ایالات متحده است.

این باعث فراموش شدن دیگر عناصر محوری فلسفه سیاسی کانت شده است که کانون مسئولیتها و اصلاحات را معطوف به دولتهای لیبرال موجود می‌سازد. بدین ترتیب این گفتمان به سود قوی‌ترها و زیان ضعیف‌ترهایی تمام می‌شود که شاید بتوانند از قرائت غنی‌تری از مفهوم عدالت جهانی کانت سود برند.

کانت و رابطه میان دولتهای لیبرال و غیرلیبرال

به یقین کانت به پیوند میان جمهوریه‌ها و صلح قائل بود. اما - و این امای مهمی از نظر کانت است - آنان که دست‌اندرکار پیشبرد پروژه صلح ابدی وی هستند باید به جای همگون‌سازی قالبهای سیاسی داخلی دولتها توجه خود را روی تکامل تدریجی و صلح‌آمیز مناسبات جهانی بر اساس اصول حق متمرکز سازند. متمرکز شدن روی تکثیر یک نظام سیاسی داخلی خاص به معنی دست‌کم گرفتن شدید پروژه کانت است و سبب می‌شود مسائل جدی عدالت جهانی که کانت و سنت لیبرالی از دیرباز آنها را برای استقرار صلح دارای اهمیت محوری شناخته‌اند از دستور کار سیاسی کنار گذاشته شود. در این بخش خواهم کوشید نشان دهم که کانت موافق تقسیم خشک جهان به حوزه‌های (صلح‌جوی) متشکل از لیبرالها و حوزه‌های (آمیخته به جنگ) متشکل از لیبرالها و غیرلیبرالها نبوده است. از دید کانت، تمایز میان جمهوری و غیر جمهوری غالباً

1. RAND Corporation

اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۵۹

تمایزی نوعی نبود بلکه آنها به درجاتی با هم متفاوت بودند. نتیجه‌ای که از این مطلب به دست می‌آید و خلاف تفسیرهای خشک‌اندیشانه است این است که کانت کنفدراسیونی از دولتها را مدنظر داشت که دربرگیرندهٔ جمهوریه‌ها و نیز غیرجمهوریه‌ها باشد. از لحاظ دیدگاه، من نیز با لینچ در این مورد هم‌نظم که «دریافت کانت از تحول و دگرگونی تاریخی را نمی‌توان جدای از تأکید وی بر کنش اخلاقی و غرض اخلاقی مدنظر قرار داد» و باید از متمرکز شدن روی ایجاد انواع خاصی از ساختارهای سیاسی پرهیز کرد [۲۰]. از جملهٔ وجوه فراموش‌شدهٔ اندیشهٔ کانت ایستار وی در زمینهٔ دستیابی به صلح ابدی و رهنمودهای منتج از آن برای سیاست و سیاست‌گذاری اهمیت بنیادین دارد.

کانت نسبت به احتمال عملی شدن طرح صلح ابدی‌اش ناباور بود. در هر حال وی به خوبی می‌دانست که تحقق این طرح اگر هم ممکن باشد کاری طولانی و دشوار خواهد بود [۲۱]. به همین دلیل کانت اساساً به نظریه‌هایی برای شرایط معاصر و نه آینده‌ای – احتمالاً دست نیافتنی – علاقه‌مند بود. او توجه داشت که جامعهٔ بین‌المللی از دولتهایی تشکیل یافته است که از نظر اخلاقی و سیاسی با هم تفاوت دارند و هم و غمش آن بود که نسخه‌ای برای رفتار در دوره پیش از استقرار صلح ابدی بی‌یابد. بر این اساس، گوهر فلسفهٔ سیاسی کانت این است که راهنمایی برای روند تکامل جامعهٔ بین‌المللی باشد: از این جهت، خط مشی مورد تأکید خاص کانت به رسمیت شناختن حقوق بین‌الملل و پرهیز از توسل به ابزار جنگ بود: حتی در وضع طبیعی^۱ هم «جنگ راهی نیست که هیچ کس حقوق خود را از طریق آن پیگیری کند» [۲۲]. به همین ترتیب براون نشان داده است که شش اصل مقدماتی صلح ابدی در مقام قانون رفتار دولتها در زمانی که هنوز در وضع طبیعی هستند از نظر کانت برای تسهیل توسعهٔ تدریجی صلح ابدی چه اهمیتی دارد [۲۳].

1. state of nature

یادآوری این وجوه بنیادی نوشته‌های کانت نشان می‌دهد که تمرکز فعلی روی ایجاد جهانی که در آن شکل لیبرالی دولت شکل معمول و بهنجار باشد نابجاست. به یقین تردید چندانی وجود ندارد که کانت هم مانند بیشتر لیبرالها ترجیح می‌دهد سایر دولتها هم لیبرال باشند؛ این تنها نوعی از چارچوب قانونی و نهادی است که به افراد اجازه می‌دهد اختیار اخلاقی کامل داشته باشند و شرط لازم تحقق برداشت نهایی کانت از صلح ابدی است [۲۴]. اما از دید کانت نکته مهم این است که پیش از تحقق جهانی که همه دولتهای آن لیبرال باشند دولتها باید مطابق اصول حق عمل کنند. بالاترین اصل در این میان وظیفه عمل بر طبق فرمان مطلق^۱ (اینکه رویه‌ها باید جهان‌شمول باشند و انسانها فی‌نفسه هدف انگاشته شوند) برای به کمال رساندن یا اصلاح قانون داخلی است. به واسطه سرشت اقتدارگریز نظام بین‌الملل کانت به دقت کوشید تا خاطر نشان سازد که برای تحقق کامل اصول اخلاقی در همه دولتها (از جمله دولتهایی که عملاً جزو جمهوریهایی موجود قلمداد می‌شوند) شناسایی تکالیف ما در قبال غیرجمهوریه‌ها و همکاری با آنها به منظور کاستن از پیامدهای زیان‌بار یک محیط بین‌المللی بی‌قانون اهمیت بسیار دارد.

هرچند چنین تکالیفی حتی در صورت عدم مقابله به مثل هم واجب است کانت برای ترویج و توسعه اعتماد متقابل بر دست شستن از حقوق حاکمیت و برقراری مناسبات قراردادی اصرار داشت. برای نمونه کانت در مقاله «صلح ابدی» می‌نویسد «جز در صورتی که بتوانم بر جایگزینی برای مفهوم جامعه مدنی یعنی بر اتحاد آزاد تکیه کنم امکان درک توجیه من برای اعتماد به حقوق خودم ناممکن است» [۲۵]. این تلفیق تکالیف غیرمتقابل و قراردادی به ساختار دوگانه‌ای از اخلاقیات راه می‌برد. از یک سو موظف به برقراری مناسبات قراردادی با دیگران هستیم و از سوی دیگر موظفیم نه تنها

1. categorical imperative

اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۶۱

در مناسبات با دولتهایی که با ما طرف قرارداد هستند بلکه با همه دولتها و در نبود شرط عمل به مثل، اخلاقی (بر طبق فرمان مطلق) عمل کنیم. تلقی دولتهای غیرلیبرال به عنوان آنها که بالقوه با ما طرف قراردادند و نه به عنوان آنها که با ما قراردادی ندارند با فلسفه تاریخ کانت سازگاری دارد. نوشته‌های جاری درباره صلح جداگانه دولتهای لیبرال تنها بر تکالیفی تأکید دارند که میان دولتهای لیبرال مطرح است و عملاً درباره سرشت و پیامدهای تکالیف دولتهای لیبرال در قبال دولتهای غیرلیبرال ساکت هستند [۲۶]. در میان این تکالیف از همه بالاتر مبادرت نکردن به جنگ برای پیشبرد حقوق خود (که متمایز از جبران‌گیری است)، عدم مداخله، و تحمیل نکردن تجارت به یک دولت است [۲۷]. از دید کانت، دولتها اعم از لیبرال و غیرلیبرال تابع تکالیفی هستند که از خرد اخلاقی - عملی برمی‌خیزد چه آنها در وضع طبیعی باشند یا نباشند و چه دیگران تکالیف خودشان را باز شناسند یا نشناسند [۲۸].

قوی‌ترین دفاعیه برای این تفسیر از نوشته‌های سیاسی کانت با بررسی سه «اصل تعیین‌کننده»^۱ پیمان صلح استعاری که ستونهای اصلی طرح کانت برای صلح ابدی است به دست می‌آید. اصل نخست بیان می‌کند که قانون داخلی هر دولت باید جمهورخواهانه^۲ باشد، اصل دوم می‌گوید که حق ملتها باید مبتنی بر فدراسیونی از دولتهای آزاد باشد و بر اساس اصل سوم حق جهانی باید محدود به شرایط مهمان‌نوازی عام^۳ باشد [۲۹]. باید در همین آغاز سرشت رابطه این سه اصل را با هم روشن سازیم. نباید میزان اهمیت این سه اصل را به ترتیبی که برشمردیم بدانیم یا آنها را همچون سه دایره هم‌مرکز بینگاریم که قانون داخلی درونی‌ترین آنها، کنفدراسیون بین‌المللی دایره میانی، و مفهوم حقوق و وظایف جهانی بیرونی‌ترین آنها باشد. برعکس

1. definitive articles

2. republican

3. universal hospitality

باید آنها را واجد شأنی برابر دانست که هدف از آنها پاس داشتن حکومت قانون در حیطه خاص خودشان است. کانت در نخستین تکمله بر مقاله «صلح ابدی» حوزه‌های سیاسی، بین‌المللی و جهانی را به صورت سه «حوزه [جداگانه] حقوق عمومی» مشخص می‌سازد [۳۰]. وی در شرح این حوزه‌ها به مستقل بودن پویشهای آنها اعتراف می‌کند پویشهایی که وقتی با هم در نظر گرفته شوند سبب ترویج توافق بیشتر بر اصولی می‌شوند که به نوبه خود به تفاهم متقابل و صلح راه می‌برند. این تفسیر از رابطه این سه حوزه – که وجه مشخصه آن پیشرفت همزمان و تکمیلی به جای رشته‌ای از سه مرحله جداگانه است – نمایانگر وقوف کانت بر سرشت اقتدارگریز نظام بین‌المللی به عنوان مانعی بر سر راه توسعه قانون داخلی است.

کانت در بحث از نخستین اصل تعیین‌کننده پیمان صلح استعاریش یکی از سازوکارهایی را مطرح می‌سازد که هدف از آن صلح جوتر ساختن جمهوریها در مقایسه با غیرجمهوریهاست [۳۱]. کانت در عبارتی مشهور می‌نویسد که چون در یک جمهوری پیش از اعلام جنگ باید رضایت همان شهروندانی جلب شود که هزینه‌های جانی و مالی جنگ به دوش آنهاست، چنین عملی با سبکسری صورت نخواهد گرفت. برعکس، در یک دولت غیرجمهوری رئیس دولت نباید کمترین فداکاری را متحمل شود و از همین رو «مبادرت به جنگ ساده‌ترین کار در دنیا است» [۳۲]. اما در عمل، «پیشینه طول و درازی وجود دارد که نشان می‌دهد دولتهای لیبرال یا به واسطه به کارگیری ارتشی حرفه‌ای یا اجرای سیاستهای سربازگیری که به نفع گروههایی تمام شده که از همه بیشتر به مراکز قدرت نزدیک بوده‌اند این پیوند مستقیم و بلافصل میان طبقات سیاسی و جنگ را شکسته‌اند. از همین رو باید با این ادعا که این سازوکار در عمل دولتهای لیبرال را از غیرلیبرال متمایز می‌سازد با احتیاط برخورد کرد» [۳۳]. گرچه این گواهی بر تفسیر نادرست دوئل از کانت نیست با این حال نشان می‌دهد که شاید این تفسیر مبنای مناسبی برای این ادعا نباشد که کانت تنها بر اساس نخستین اصل تعیین‌کننده، میان دولتهای

اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۶۳

لیبرال و غیرلیبرال قائل به تمایز است.

دومین اصل تعیین‌کننده کانت در مقاله «صلح ابدی» را با تفصیل بیشتری مدنظر قرار می‌دهیم زیرا برای احراز این مسئله اهمیت قاطع دارد که آیا کانت مجوزی برای تشکیل کنفدراسیونی صرفاً از دولتهای لیبرال صادر کرده است یا اینکه عضویت در این کنفدراسیون باید فراتر از این گروه انحصاری رود. اصل دوم اعلام می‌دارد که «حق ملتها باید بر فدراسیونی از دولتهای آزاد مبتنی باشد» [۳۴]. نقل قول دویل از این مقاله چنین ادامه می‌یابد «جمهوریهای آزاد از طریق «اتحادیه صلح» به تدریج میان خود صلح را برقرار می‌سازند» [۳۵]. بدین ترتیب به نظر می‌رسد که وی «آزاد» را به معنی قانون اساسی جمهورخواه گرفته باشد. در این مقام، در تفسیر دویل از معیار عضویت در کنفدراسیون کانت داشتن قانون داخلی لیبرال یک شرط لازم است. نگرش دویل تلویحاً دربردارنده این فرض است که چون احتمالاً جمهوریها صلح‌جوتر از دیگر انواع دولتها هستند تنها آنها شایستگی عضویت در «[کنفدراسیون صلح‌جویان]» کانت را دارند [۳۶]. اما می‌توان نشان داد که کانت به دو دلیل می‌خواست عضویت در این کنفدراسیون به روی دولتهای غیرلیبرال و نیز دیگر دولتهای لیبرال باز باشد.

نخست، کانت اصطلاح «آزاد» را برای اشاره به شأن و نه شکل دولت به کار می‌برد: یعنی دولتهایی که مستقل یا واجد حاکمیت باشند و نه نوع معینی از رژیم. به اعتقاد کانت «آزادی» تنها یکی از سه اصل بنیادین یک دولت جمهورخواه است: بنابراین منطقاً این دو اصطلاح نمی‌توانند هم معنی باشند [۳۷]. وانگهی تعریف کانت از «آزادی خارجی و قانونی» به صورت «مجوزی برای اطاعت از هیچ قانون خارجی مگر قوانینی که قادر بوده‌ام رضایت خودم را نسبت به آنها اعلام کنم» [۳۸] به روشنی معنای حاکمیت را مشخص می‌سازد. این معنا نقش بنیادینی در طرح دامنه‌دارتر کانت برای پیشینه ساختن فرصت موجود برای شکوفایی مستقل شخصی هر فرد یا دولتی مطابق با حقوق همگان دارد.

دوم، تصویری که کانت از کنفدراسیون موردنظر خود به دست داده است به روشنی مشخص می‌سازد که دولتهای غیرلیبرال هم در آن حضور دارند. به نوشته کانت اگر

یک ملت قدرتمند و روشن‌بین بتواند یک جمهوری تشکیل دهد... این جمهوری قانونی خواهد شد برای اتحاد فدرالی دیگر دولتها. این دولتها با پیوستن به دولت اولی آزادی تک تک دولتها را مطابق با اندیشه حق بین‌المللی تضمین خواهند کرد [۳۹].

نکته مهم این است که کانت تصریح نمی‌کند که این «دیگر دولتها» لزوماً باید جمهورخواه هم باشند. وانگهی کانت با ترسیم تصویری از چنین کنفدراسیونی در مقاله «ما بعد الطبیعه اخلاق» آشکارا به دولتهایی با انواع گوناگون حکومت اشاره می‌کند. وی به مجمع عمومی دولتها که در نیمه نخست سده هیجدهم در لاهه وجود داشت و در آن «وزرای مختار بیشتر دربارهای اروپا و حتی کوچکترین جمهوریه‌ها هم شکایات خود را در زمینه هرگونه تجاوز یک دولت به خودشان مطرح می‌ساختند» و «همه دولتهای همسایه» امکان پیوستن به آن را داشتند استناد می‌کند [۴۰]. روشن است که وجود این مجمع برای جلوگیری از توسل به زور میان دولتها کافی نبود ولی نشان می‌دهد که برخلاف تفسیر دوئل، از نظر کانت عضویت در چنین کنفدراسیونی باید فراتر از دولتهایی رود که دارای نظام سیاسی داخلی لیبرال هستند.

با مدنظر گرفتن دریافت کانت از رابطه میان سرشت نظام بین‌المللی و شکل نظام سیاسی داخلی به سهولت آشکار می‌گردد که کانت معتقد بوده است جمهوریه‌ها موظف هستند نه تنها با دیگر جمهوریه‌ها بلکه همچنین با غیرجمهوریه‌ها هم یک کنفدراسیون تشکیل دهند. کانت هوشمندانه می‌داند که نه تنها سرشت اقتدارگریز نظام بین‌المللی دولتها چگونه با رها ساختن دولتها در وضع طبیعی نسبت به هم صلح را به خطر

اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۶۵

می‌اندازد بلکه خود نظام توسعه اجتماعی و سیاسی داخلی را محدود می‌سازد. هفتمین گزاره کانت در مقاله «اندیشه تاریخ جهانی» به روشنی بیان می‌دارد که «مشکل استقرار یک نظام حقوقی داخلی کامل، تابع مسئله رابطه خارجی تحت حکومت قانون با دیگر دولتهاست و جز در صورت حل مسئله اخیر حل شدنی نیست» [۴۱]. بدین ترتیب نه تنها کانت اذعان دارد که دولتها قطع نظر از نظام داخلی شان وظیفه دارند مناسبات خارجی خود را تابع حکومت قانون سازند بلکه از این گذشته معترف است که در بیرون از چنین چارچوبی دستیابی به نظام جمهوری کاملاً رشدیافته ناممکن است. این نکته شایان تأکید است که از دید کانت با توجه به اقتدارگریزی بین‌المللی، هیچ نظام داخلی نمی‌تواند کامل باشد و نظامهای قانونی موجود تنها به درجات با هم تفاوت دارند. در ارتباط با رویکرد «صلح جداگانه» این جنبه از تحلیل کانت پیرامون روابط بین‌الملل این برداشت را بی‌معنی می‌سازد که تا پیش از لیبرال شدن همه دولتهای جهان «صلح» دست نیافتنی است. تنها از طریق روند ظریف تخفیف شرایط اقتدارگریزی بین‌المللی از یک سو و توسعه قوانین اساسی از سوی دیگر است که صلح و جمهوریه‌ها (در معنای کانتی کامل کلمه) سربرخواهند آورد.

مسئله کانت به عاملان توسعه سیاسی هم علاقه‌مند بود. هرچند درست است که کانت قائل به سازوکار طولانی «جامعه‌پذیری غیراجتماعی» بود ولی در عین حال امید داشت که دولتها قادر به اصلاحات خودآگاهانه باشند. به گفته وی با اینکه یکه سالاری و اشراف سالاری یعنی دو بدیل قانونی مردم سالاری،

به دلیل آنکه برای خودکامگی مجال باقی می‌گذارند معیوب هستند ولی دست کم این امکان وجود دارد که آنها را با شکلی از حکومت همراه سازیم که با روح نظام مبتنی بر نمایندگی سازگار باشد [۴۲].

بنابراین، هرچند درست است که کانت پیوسته ستیزه‌جویی خودکامگان را تقبیح می‌کند [۴۳] ولی همه دولتهای غیرجمهوری را به یک اندازه خودکامه نمی‌داند. به گفته وی «هراندازه شمار اشخاص حکومت‌کننده در یک دولت کمتر و اختیارات نمایندگی آنها بیشتر باشد نظام حکومتی یاد شده به جمهوری بالقوه نظیر خودش که امید است با اصلاحات تدریجی نهایتاً تحقق یابد نزدیک‌تر خواهد بود [۴۴]. وی در جای دیگری هم از روند اصلاحات تدریجی حمایت می‌کند. برای نمونه، در مقاله «مابعدالطبیعه اخلاق» می‌نویسد «این تنها راه نزدیک شدن مستمر به عالی‌ترین خیر سیاسی - صلح ابدی - است» [۴۵].

استدلال مطرح در این دو بند اخیر را دو نکته اساسی تقویت می‌کند. نخست، هرچند کانت دولتهای جمهورخواه را مناسب‌ترین شکل حکومت برای پرهیز از جنگ می‌داند در عین حال تصدیق می‌کند که همه دولتهای لیبرال و غیرلیبرال در فراتر رفتن از اقتدارگریزی گرفتاری مشترکی دارند. گرچه بی‌شک رژیمهایی وجود دارند که رهبران‌شان دانسته و ناپسند افزایش قدرت شخصی خود و فتح و غلبه نظامی هستند ولی اکثر رژیمها به احتمال بیشتر دلمشغول وظیفه سیاسی بسیار دشوارتر ولی متعارف فراهم‌سازی امنیت و رفاه برای مردم خود با استفاده از منابع محدود و در شرایط دشوار هستند. چنین دولتهایی چه لیبرال باشند و چه نباشند مطابق واژگان بری بوزان به جای کشمکش بر سر «قدرت» اساساً درگیر تقلاً برای دستیابی به «امنیت» هستند [۴۶]. از دید کانت، برای ترویج امنیت و توسعه لیبرال حائز اهمیت است که به چنین دولتهایی زیر چتر امنیتی لیبرالی پناه داده شود.

دوم، در باب مداخله، کانت با اینکه جمهوریه‌ها را صلح‌جوتر از غیرجمهوریه‌ها می‌داند اعتقاد نداشت که نوع رژیم می‌تواند معیاری برای مشروعیت مداخله باشد. نخست همان‌گونه که از پنجمین اصل مقدماتی مطرح در مقاله «صلح ابدی» پیداست کانت بطور کلی شدیداً مخالف مداخله‌جویی بوده است [۴۷]. اما کانت در مقاله

اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۶۷

«مابعدالطبیعه اخلاق» آنجا که می نویسد می توان یک «دشمن بیدادگر» را «وادار به پذیرش قانون اساسی تازه ای ساخت که تمایلات جنگ طلبانه اش را تحریک نکند» [۴۸] استثنای آشکاری بر این قاعده می زند. البته کانت «دشمن بیدادگر» را چنین تعریف می کند «یکی که خواست آشکار و اعلام شده اش [در حوزه حق بین المللی] چه در کلام و چه در عمل نمایانگر شعاری باشد که صلح میان کشورها را ناممکن سازد و اگر به صورت قاعده ای عمومی در آید به وضع طبیعی ابدی منجر شود» [۴۹]. بنابراین چنین دشمنی نه بر اساس نوع رژیم بلکه بر پایه نوع رفتار تعریف می شود. در این مقام، برداشت کانت در زمینه مداخله شباهتهایی با نظریه امنیت دستجمعی دارد که تجاوز و نه رژیم را قابل مجازات می داند.

پس مفهوم حق بین المللی کانت مفهومی است که همه دولتها و نه صرفاً دولتهای لیبرال موظف به متحد شدن درباره آن هستند. این مداخله در امور داخلی را مشروع نمی سازد بلکه ایجاب می کند که دولتها برخی قواعد مشترک را در مناسبات شان با هم رعایت کنند. اما کانت این را چیزی جز یک مصالحه نمی دانست. برای مهار تنش و تضاد میان نیاز به همزیستی با غیرجمهوریها و این باور که نظام قانونی جمهوری «تنها نوع کاملاً قانونی است» [۵۰] کانت میان یک دولت قانونی و یک دولت قانون مدار تمایز می گذارد (ولی این تمایز را همیشه رعایت نمی کند) [۵۱]. این تمایز راحتی نیست ولی با این برداشت همخوانی دارد که قانون راستین تنها می تواند مبتنی بر حق باشد ولی ما باید نظام فعلی مقررات قانونی را به عنوان بهترین نظامی که فعلاً داریم محترم بشماریم [۵۲]. وی می نویسد «زیرا هر دولت قانونی حتی اگر تنها اندکی قانون مدار باشد بهتر از نبودش است و اصلاحات پیش رس به اقتدارگریزی ختم خواهد شد» [۵۳]. پس کانت هوشمندانه به شکنندگی نظم در زندگی سیاسی واقف بود. وی قویاً پشتیبان لزوم احترام به سطوح موجود نظام بود و در مقایسه با هرج و مرجی که در پی فروپاشی نظم موجود پدید خواهد آمد آن را مبنای بهتری برای توسعه اخلاقی و قانونی می دانست.

بنابراین در آثار کانت برخی تنشها وجود دارد که از وظیفه عمل بر مبنای فرمان مطلق در مناسبات با دیگران برمی خیزد: محترم شمردن ترتیبات قانونی موجود حتی اگر کاملاً تبلور اصول حق نباشند؛ و پروژه بلند مدت تر تلاش در جهت منقاد ساختن حقوق اشخاص و دولتها در برابر حق. گرچه کانت برداشت روشنی از مفهوم خیر دارد ولی احترام به مفهوم حق واجب است؛ بنابراین نباید کوشید با توسل به ابزارها و شیوه‌های غیراخلاقی به اهداف مطلوب دست یافت [۵۴].

کانت به روابط بین‌الملل به عنوان روندی تاریخی و تکاملی علاقه داشت. در حرکت از شرایط بی قانونی در سه حوزه حق عمومی – داخلی، بین‌المللی و جهانی – درواقع کانت قائل به تکامل تدریجی هر سه حوزه بود که وجه مشخصه‌اش تقارب و همگرایی فزاینده اصول است. در نهایت، اگر قرار است دوران صلح ابدی مطابق اصول کانتی آغاز شود درواقع وجود قوانین اساسی جمهورخواهانه شرط لازم (هرچند نه کافی) است. اما از آنجا که کانت به روندهای توسعه یافتن نظام بین‌المللی علاقه‌مند بود بر اهمیت حفظ صلح برای تسهیل این توسعه‌یابی تأکید می‌ورزید. در این راستا کانت اذعان دارد که جمهوریهایی موجود هنوز به لحاظ اخلاقی ناکامل‌اند و دست کم برخی دولتهای غیرجمهوری همراه با روند جبری جامعه‌پذیری غیراجتماعی خود را اصلاح خواهند کرد و به جمهوری تبدیل خواهند شد. برخلاف رویکرد «صلح جداگانه» قرائت بالا از کانت بر وقوف وی به وابستگی متقابل سیاسی و اخلاقی دولتهای لیبرال و غیرلیبرال و نیز این نکته تأکید دارد که قوی‌ترها تکالیف خود را بازشناسند و از قدرت‌شان در ارتباط با ضعیف‌ترها سوء استفاده نکنند.

نتیجه‌گیری: جنبه‌هایی از میراث کانت

تحلیل بالا حکایت از آن دارد که تأکید بر همگون‌سازی نظامهای سیاسی داخلی در متون

اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۶۹

ناظر بر دولتهای لیبرال و صلح، گوهر فلسفه سیاسی کانت را به درستی باز نمی‌نماید. وانگهی دستور کار برخاسته از چنین تفسیری پیامدهایی استیلاجویانه دارد زیرا رهبری ممتاز گروه کوچکی از دولتها را توجیه می‌کند که خاستگاه این گفتمان بوده‌اند.

تفسیری از نوشته‌های سیاسی کانت که در مقاله حاضر ارائه شد در پی آن است که پشتیبانی کانت از جمهوریه‌ها را از نو در چارچوب اخلاقی و سیاسی فراخ‌تری جا دهد. بدین ترتیب از جمله این دیدگاه کانت برجسته‌تر نمایان می‌شود که اعضای قدرتمند نظام بین‌الملل جدای از وظایفی که در نوشته‌های مکتب «صلح جداگانه» برای آنها برشمرده شده است تکالیف گسترده‌تر دیگری هم دارند. این تکالیف از تأکید اساساً (هرچند نه منحصر) لیبرالی بر عدالت – در سطوح داخلی بین‌المللی و جهانی – به عنوان یکی از شرایط گوهری صلح پایدار برمی‌خیزد. تنها یک نگاه به کرانه باختری رود اردن یا امریکای جنوبی و مرکزی اهمیت عملی این بینش را روشن می‌سازد. زبان آوران لیبرالی که در توسعه این رویکرد شرکت داشته‌اند کجا هستند؟ درواقع نوشته‌های معاصر هم وجود دارند که سرگرم توسعه اصول و رویه‌هایی برای شالوده‌ریزی یک نظم جهانی عادلانه هستند البته این نوشته‌ها را باید در بیرون از دایره نوشته‌های مکتب «صلح جداگانه» سراغ گرفت.

احتمالاً دامنه‌دارترین این آثار گزارش کینزی (و تا حدودی کانتی) کمیسیون مدیریت جهان تحت عنوان *محله جهانی ماست* [۵۵]. در سراسر این گزارش باور استوار به اهمیت مردم‌سالاری معنادار موج می‌زند که فراتر از قلمرو مردم‌سالاری پارلمانی می‌رود و لزوم وجود یک جامعه مدنی فعال به همراه رویه‌های مسئولانه و نهادهای پاسخگو را مطرح می‌سازد. ریچارد فالک در مقاله دیگری در همین شماره از نشریه، مروری بر انگیزنده بر این گزارش دارد. وی برخی از ویژگیهای مثبت این گزارش را برمی‌شمارد ولی معتقد است که در نهایت، این گزارش «فاقد گیرایی سیاسی است» و از لحاظ نسخه‌هایی که می‌پیچد تسلیم قدرتهای موجود است.

گرچه از ارج‌گذاری فالک بر جامعه مدنی بطور کلی حمایت می‌کنم ولی می‌خواهم در برابر انتقادات وی از رویکرد گزارش یاد شده و تا حدودی نیز از گوهر آن دفاع کنم. محله جهانی ما به بسط نوعی آگاهی عمومی از روابط بین‌الملل کمک می‌کند که از دلمشغولیهای نواقع‌گرایان و نولیبرالها به امر مدیریت نظام فاصله می‌گیرد و به سمت قلمرویی می‌رود که در آن باید با پیامدهای اخلاقی ساختارها و رویه‌های مسلط روبه‌رو شد. از دید نویسنده حاضر یکی از نقاط قوت این گزارش بیان نگرشهای بدیلی مبتنی بر تصویر کلان است که قدرت را به دیدگاه اخلاقی پیوند می‌زند. اینها ویژگیهای مهمی است که به جای جلوگیری از ایجاد جوّ مساعد برای اتخاذ مواضعی تندروانه‌تر احتمالاً آن را تسهیل می‌کند. از این گذشته، برخی از اصلاحات پیشنهادی کمیسیون مورد بحث مانند مالیات بستن بر معاملات ارزی، پیشنهادهای مشخصی است که می‌توان به نفع آنها حمایت جهانی قابل ملاحظه‌ای را جلب کرد [۵۶].

بازاندیشیهای بیشتر درباره آنچه که مردم‌سالاری معنادار می‌تواند در شرایط معاصر دربرداشته باشد توسط دانیله آرچیوگی، دیوید هلد و در طرح پژوهشی «مردم‌سالاری جهان وطن» صورت گرفته است [۵۷]. نکته بسیار مهم این است که هم کمیسیون یاد شده و هم این نظریه‌پردازان مردم‌سالار علاقه‌مند پاسخگوتر ساختن قلمرو فعالیت اقتصادی هستند. سایر نویسندگان روی مسائلی چون مفهوم حق تعیین سرنوشت و حقوق اقلیتها و اهمیت «قانون‌سالاری»^۱ به عنوان یکی از اصول نظم جهانی متمرکز شده‌اند [۵۸]. به یقین این بدان معنا نیست که همه این نویسندگان مختلف برای توجیه پروژه‌های خود به فلسفه سیاسی کانت توسل جسته‌اند. اما در واقع استدلالهایی را مطرح می‌سازند که با تفسیر من از اندیشه‌های کانت سازگار است.

میان این دو دسته از نوشته‌ها هرچند پیوندهای نهفته بسیاری وجود دارد ولی

1. constitutionalism

اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۷۱

گفت و گوی چندانی جریان نداشته است. مشکل لیبرالها این است که گفتمان ناظر بر دولتهای لیبرال و صلح را مطابق میراثی که به دستشان رسیده است یعنی مطابق رابطه تعیین کننده ای که میان صلح و عدالت وجود دارد احیا کنند.

یادداشتها

1. Michael Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs, Part 1", *Philosophy and Public Affairs* (Vol. 12 No. 3, 1983), pp. 205-35; "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs, Part 2", *Philosophy and Public Affairs* (Vol 12, No 4, 1983), pp. 323-53; "Liberalism and World Politics" *American Political Science Review* (Vol 80, No 4, 1986), pp. 1151-69; "Liberalism and International Relations", in Ronald Beiner and William J. Booth (eds.), *Kant and Political Philosophy: The Contemporary Legacy* (London: Yale University Press, 1993), pp. 173-203.

۲. البته سسیلیا لینچ بحث از اخلاقیات کانت را به این سمت می‌کشانند. نک:

Cecelia Lynch, "Kant, the Republican Peace, and Moral Guidance in International Law", *Ethics and International Affairs* (Vol 8, 1994) pp. 39-58.

3. David Forsythe, *Human Rights and Peace: International and National Dimensions* (London: University of Nebraska Press, 1993), pp. 50 and 156; Jack Levy "Domestic Politics and War", *Journal of Interdisciplinary History* (Vol 18, No 4, 1998), pp. 653-73; and Georg Sorensen, "Kant and Processes of Democratization: Consequences for Neorealist Thought", *Journal of Peace Research* (Vol, 29. No 4, 1992), pp. 397-414.

هرچند نظریه فوکویاما ریشه در تفسیر وی از فلسفه هگل دارد ولی نکته مهم در اینجا استناد آشکار وی به دویل در متن مقاله‌اش و متن بلافصلی است که از نویسندگان لیبرال از جمله کانت اقتباس کرده‌اند نک: Francis Fukuyama, "The End of History?", *The National Interest* (Vol 16, Summer 1989), p. 18.

بروس راسیت صریحاً قرائت دویل از کانت را تصدیق نمی‌کند هرچند ظاهراً تفاوت چشمگیری میان تفسیرهای آن دو وجود ندارد. نک:

Bruce Russett, *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post - Cold War Order* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1993).

4. Christopher Layne, "Kant or Cant: The Myth of Democratic Peace International Security" (Vol. 19, No 2, 1994), pp. 5-49. and Denny Roy, "Neorealism and Kant: No Pacific Union", *Journal of Peace Research* (Vol 30, No 4, 1993), pp. 451-54.

5. Benjamin Netanyahu, *A Place Among the Nations: Israel and the World* (London and New York, NY: Bantam Press 1993).

اعتراضی کاتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۷۳

6. Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs Part I", *op. cit.*, in note 1, pp 229-32; Doyle, "Liberalism and World Politics", *op. cit.* in Note 1, pp. 1160-62; and Doyle, "Liberalism and International Relations", *op. cit.*, in note 1, pp. 189-92.

7. Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs Part I", *op. cit.*, in note 1, p. 206; "Liberalism and World Politics", *op. cit.*, in note 1, p. 1151; and "Liberalism and International Relations", *op. cit.*, in note 1, p. 173.

دویل از نشانه نقل برای این اصطلاح استفاده نمی‌کند و تنها من آن را به عنوان یک رویکرد خاص مورد تأکید قرار می‌دهم. نک:

John Macmillan, "Democracies Don't Fight: A Case of the Wrong Research Agenda? *Review of International Studies* (Vol. 22, No 4, 1996), forthcoming.

8. Doyle, "Liberalism and World Politics", *op. cit.*, in note 1, p. 1161; "Liberalism and International Relations", *op. cit.*, in note 1, p. 191, and Russett, *op. cit.*, in note 3, p. 32.

۹. «دولت لیبرال» را به معنی جاری بگیرید. برای نمونه نک:

Hidemi Suganami, *On the Causes of War* (Oxford: Clarendon Press, 1996), forthcoming, p. 101.

سوگانامی خاطرنشان می‌سازد که اصطلاحات کلیدی... - «لیبرال»، «آزادخواه»، «مردم‌سالار»، «جمهورخواه»، «آزاد» و «انتخابی» و مانند آن - به حد کافی معنایی مشابه هم دارند که به ما اجازه دهد برای اشاره به همه آنها واژه لیبرال را به کار ببریم. خود کانت از جمله به تفکیک اختیارات میان قوای مقننه و مجریه حکومت اشاره می‌کرد. هرچند درست است که کانت از حکومت عامه مردم بیمناک بود ولی استدلالی که در تأیید ادعای صلح‌جو بودن جمهوریها مطرح می‌سازد نشان می‌دهد که از مردم‌سالاری لیبرال خیالش آسوده بود. اما کریس براون این پرسش را پیش می‌کشد که آیا «دولتهای لیبرال» دویل با مفهوم جمهورخواهی کانت مطابقت دارند یا نه.

Chris Brown, *International Relations Theory: New Normative Approaches* (London and New York, NY: Harvester Wheatsheaf 1992), p. 41.

من در سراسر مقاله حاضر دولتهای لیبرال را به همین معنای جاری می‌گیرم.

10. Russett, *op. cit.*, in note 3, p. 136.

11. Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs Part 2", *op. cit.*, in note 1, p. 344, and Russett, *op. cit.*, in note 3, p. 4.

۱۲. این دلمشغولیه‌ها در روح لیبرالها و رادیکالهای سده نوزدهمی و میراث‌خواران سده بیستمی آنها وجود دارد. برای نمونه، نک:

A. J. P. Taylor, *The Troublemakers* (London: Hamish Hamilton, 1957), and Michael Howerd, *War and the Liberal Conscience* (Oxford: Oxford University Press, 1981).

13. Russett, *op. cit.*, in note 3, p. 32.

14. Netanyahu, *op. cit.*, in note 5, p. 248.

15. Francis Fukuyama, *The End of History and The Last Man* (Harmondsworth: Penguin 1991), pp. 282-83.

16. Netanyahu, *op. cit.*, in note 5, p. 244.

۱۷. این مطلب در اثر ذیل بیشتر مورد بحث قرار گرفته است:

Macmillan, *op. cit.*, in note 7.

18. Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs Part I", *op. cit.* in note 1, p. 230.

و نیز بحث فراموش شده ولی برانگیزنده‌ای که در اثر ذیل درباره‌ی مشی صحیح سیاست خارجی لیبرالی آمده است:

Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs Part2", *op. cit.*, in note 1, pp. 343-49.

راست در مقاله کوتاه ذیل پیوند میان صلح و عدالت را در کانون توجه قرار می‌دهد:

Russett, "Democracy and Peace", in Bruce Russett, Harvey Starr, and Richard J. Stoll (eds.), *Choices in World Politics: Sovereignty and Interdependence* (New York, NY: W. H. Freeman, 1989), pp. 245-60.

اما در اثر اصلی و بعدیش در باب این موضوع، مضمون فوق چندان برجسته نیست:

Russett, *Grasping the Democratic Peace*, *op. cit.*, in note 3.

۱۹. بارام درباره‌ی نتانیاهو چنین می‌نویسد: «وی یک نظامی‌گرا و توسعه‌طلب آشکار و تا جایی که به حقوق بشر مربوط می‌شود بسیار بیرحم است. او ذهنیت و سمت‌گیری یک سناتور دست راستی اهل آلاباما را دارد: جهان سوم را حقیر می‌شمارد، اعتقاد دارد که تنها با زور و وحشیانه می‌توان تروریسم را ریشه‌کن کرد، از اذعان به رابطه میان سرکوب و قیام سر باز می‌زند، تا مغز استخوانش ملت‌گراست، از تحسین‌کنندگان پروپاقرص رژیم جدایی‌نژادی افریقای جنوبی است و پشتیبان پروپاقرص بازدارندگی هسته‌ای ادعایی اسرائیل است».

Haim Baram, "The Netanyahu Paradox," *Middle East International* (No. 446, 2 April 1993), pp. 5-6.

20. Lynch, *op. cit.*, in note 2, p. 42.

21. Immanuel Kant, "Metaphysics of Morals", p. 171. and "Idea for a Universal History with a Cosmopolitan Purpose", pp. 47-48, both in Hans Reiss (ed.), *Kant's Political*

اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۷۵

Writings, Second Edition, trans H. Nisbet (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), pp. 131-75 and 41-53 respectively.

هرچند کانت شکاک و ناباور بود ولی در نبود برهانی بر ناممکن بودن «صلح ابدی» بر موظف بودن همه به تلاش برای رسیدن به این مطلوب تأکید می‌ورزید. برای آشنایی با طرح صلح ابدی کانت نک:

"Perpetual Peace: A Philosophical Sketch", also in Reiss (ed.), *Kant's Political Writings*, pp. 93-103.

22. Kant, "Metaphysics of Morals", *op. cit.*, in note 21, p. 174.

23. Brown, *op. cit.*, in note 9, pp. 34-35.

برای آشنایی با این شش اصل مقدماتی نک:

Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, pp. 93-97.

24. Kant, "Metaphysics of Morals", *op. cit.*, in note 21, p. 174.

25. Kant, "Perpetual peace", *op. cit.*, in note 21, p. 104.

عملاً منظور کانت یک کنفدراسیون است.

۲۶. در این باره نک:

Christopher Brewin, "The Duties of Liberal States", in Cornelia Navari (ed.), *The Condition of States* (Milton Keynes: Open University Press, 1991), pp. 197-215.

۲۷. برای ملاحظه استدلالی جالب توجه و مناسب در تأیید حقوق دولتها در زمینه محدود ساختن مشارکت خودشان در اقتصاد جهانی، نک:

Immanuel Kant, "On the Common Saying: 'This may be True in Theory but it does not Apply in Practice'" in Reiss (ed.), *op. cit.*, in note 21, p. 80n.

28. Kant, "Metaphysics of Morals", *op. cit.*, in note 21, pp. 164-75.

29. Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, pp. 98-108.

30. Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, p. 112.

۳۱. منصفانه نیست که این را یگانه دلیل کانت برای صلح جوتر دانستن جمهوریها از غیرجمهوریها بدانیم، زیرا اصول حق که شالوده جمهوریها را تشکیل می‌دهد احتمالاً تأثیر محدود کننده مهم‌تری بر توسل به زور دارد. اما هیچ تضمینی نیست که جمهوریها لزوماً مطابق این اصول رفتار کنند — چنان که اغلب نیز نمی‌کنند.

32. Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, p. 100.

۳۳. احتمالاً پاسخ لیبرالها به این ادعا به صورت درخواست گسترش بیشتر مردم‌سالاری خواهد بود. نک:

Howard, *op. cit.*, in note 12, p. 76

برای آشناتر شدن با این استدلال که اگر تصمیم‌گیران مستقیماً با پیامدهای اقدامات خودشان روبه‌رو شوند و بنابراین مردم‌سالاری مشارکتی محلی، منطقه‌ای و جهانی توسعه یابد می‌توان رویه‌های سیاسی را مسئولانه‌تر و انسانی‌تر ساخت، نک:

Robyn Eckersley, *Environmentalism and Political Theory: Towards an Ecocentric Approach* (London: UCL Press, 1992), pp. 170-76.

34. Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, p. 102,

35. Doyle, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs Part 1", *op. cit.*, in note 1, p. 226.

36. Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, p. 104.

37. *Ibid.*, p. 99.

38. *Ibid.*, p. 99n.

39. *Ibid.*, p. 104.

40. Kant, "Metaphysics of Morals", *op. cit.*, in note 21, p. 171.

41. Kant, "Idea for a Universal History", *op. cit.*, in note 21, p. 47.

(تأکید در متن اصلی)

از این گذشته، نک: Kant, *op. cit.*, in note 27, p. 92.

42. Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, p. 101.

43. Andrew Hurrell, "Kant and the Kantian Paradigm in International Relations", *Review of International Studies* (Vol. 16, No 3, 1990), p. 195.

44. Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, p. 101.

45. Kant, "Metaphysics of Morals", *op. cit.*, in note 21, p. 175.

46. Barry Buzan, *People, States and Fear: the National Security Problem in International Relations* (Brighton: Harvester Press, 1983), pp. 157 and 173-213.

۴۷. هیچ دولتی نباید به زور در قانون اساسی و حکومت دولت دیگر مداخله کند.

Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, p. 96.

تا آنجا که من می‌دانم مشروعیت مداخله بشردوستانه مسئله‌ای نبوده است که کانت مستقیماً به آن پرداخته باشد و از دایره بحث حاضر نیز بیرون است.

48. Kant, "Metaphysics of Morals", *op. cit.*, in note 21, p. 170.

49. *Ibid.*

50. Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, p. 101.

51. Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, p. 118.

اعتراضی کانتی بر گفتمان غریب صلح میان دولتهای لیبرال / ۳۷۷

۵۲. برای ملاحظه بحث فشرده‌ای درباره این جنبه از ایستار کانت در قبال نظام جاری حقوق بین‌الملل

نک: Hurrell, *op. cit.*, in note 43, pp. 187-89.

53. Kant, "Perpetual Peace", *op. cit.*, in note 21, p. 118n.

کانت در همین پانویست می‌نویسد که تنها راه بادوام ایجاد یک دولت قانون‌مدار بر مبنای اصول آزادی است.

۵۴. این نکته به ویژه در سراسر منبع ذیل اعلام شده است:

Kant, "Metaphysics of Morals", *op. cit.*, in note 21.

55. The Commission on Global Governance, *Our Global Neighbourhood* (Oxford: Oxford University Press, 1995).

56. *Ibid.*, pp. 217-21.

۵۷. نک:

David Held, "Democracy: From City - States to a Cosmopolitan Order?" in Held (ed.), *Prospects for Democracy* (Cambridge: Polity Press, 1993), pp. 13-52, and Daniele Archibugi and Held (eds.), *Cosmopolitan Democracy: An Agenda for a New World Order* (Cambridge: Polity Press, 1995).

۵۸. نک:

Will Kymlicka, *Liberalism, Community and Culture* (Oxford: Clarendon Press, 1989), and Andrew Linklater, "Liberal Democracy, Constitutionalism, and the New World Order", in Richard Leaver and James L. Richardson (eds.), *Charting the Post - Cold War Order* (Boulder CO: Westview Press, 1993), pp. 29-38.

گسترش مردم سالاری و خطر جنگ

ادوارد منسفیلد^۱ و جک اسنایدر^۲

از: *International Security* 20 (1) (1995): pp.5-38

یکی از یافته‌های بسیار معروف علوم اجتماعی معاصر این است که اگر تعریف معقول و محدودی برای مردم سالاری و جنگ اختیار کنیم مردم سالاریها هرگز با یکدیگر به جنگ برنخاسته‌اند [۱]. این یافته اکنون به صورت بخشی از گفتمان روزمره عمومی درآمده و مبنایی برای سیاست‌گذاری خارجی امریکا شده است. بیل کلیتون رئیس جمهور

۱. ادوارد منسفیلد دانشیار علوم سیاسی در دانشگاه کلمبیا و نویسنده کتاب *قدرت، تجارت و جنگ* است:

Edward D. Mansfield, *Power, Trade, and War* (Princeton University Press, 1994).

۲. جک اسنایدر استاد علوم سیاسی و مدیر مؤسسه بررسیهای جنگ و صلح در دانشگاه کلمبیا است. تازه‌ترین

کتاب وی *اسطوره‌ها و امپراتوری: سیاست داخلی و سودای بین‌المللی* است:

Jack Snyder, *Myths and Empire: Domestic Politics and International Ambition* (Cornell University Press, 1991).

نویسندگان از سیرگتی تیخانوف به خاطر کمکهایش در زمینه برنامه‌ریزی رایانه، لیو منسفیلد به خاطر آماده‌سازی اعداد و ارقام، ریچارد بتس، میریام فیندیوس المن، بروس راست، رندل شوئر، دیوید اسپيرو، رندل استون، سیلست والندر و شرکت‌کنندگان در همایشهای دانشگاه هاروارد و دانشگاه کلمبیا به خاطر اظهارنظرهای سومندشان و از بنیاد خیریه پیو به خاطر حمایت مالی‌ش سپاسگزارند.

ایالات متحده در سخنرانی سال ۱۹۹۴ خود دربارهٔ وضعیت اتحادیه، درنگرفتن جنگ میان مردم سالاریها را به عنوان توجیهی برای ترویج مردم سالاری در گردهاگرد جهان اقامه کرد. در هفته‌ای که نظامیان ایالات متحده به هائیتی وارد شدند، آنتونی لیک مشاور امنیت ملی بار دیگر اعلام کرد که «گسترش مردم سالاری... به سود ماست» زیرا مردم سالاریها «تمایلی به سوء استفاده از حقوق شهروندان خویش یا اعلام جنگ به یکدیگر ندارند» [۲].

احتمالاً این درست است که جهانی که بیشتر کشورهايش مردم سالاریهای پخته و باثباتی باشند برای ایالات متحده امن تر و مرجح خواهد بود. اما کشورها یک شبه به مردم سالاریهای پخته تبدیل نمی شوند بلکه نوعاً باید دوره گذار ناهمواری را پشت سر گذارند که طی آن سیاست خارجی تنها تا حدودی زیر کنترل مردم سالارانه قرار دارد، سیاست توده‌ای به شکلی ناپایدار با سیاست نخبگان اقتدارگرا در هم می آمیزد، و گسترش مردم سالاری دچار برگشتهایی می شود. در این دوره گذرای گسترش مردم سالاری، کشورها تجاوزگرتتر و جنگ طلب تر می شوند و با دولتهای مردم سالار به جنگ برمی خیزند.

دوره معاصر نشان می دهد که در آغاز روند گسترش مردم سالاری یا در صورت کامل نشدن این روند، فرصت مناسبی برای خیزش ملت گرایی ستیزه جو و جنگ فراهم می شود [۳]. دو زوج از دولتها - صربستان و کرواسی، و ارمنستان و آذربایجان - در شرایطی که سرگرم تجربه درجات متفاوتی از مردم سالاری انتخاباتی نسبی بودند با یکدیگر درگیر شدند. مردم سالاری نسبی روسیه که چندان نهادینه نشده است با بسیاری از همسایگان خود روابط پرتنشی دارد و برای به دست آوردن دوباره کنترل چچنستان به شکلی وحشیانه به زور نظامی متوسل شده است؛ تقریباً یک چهارم دارندگان حق رأی

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۳۸۱

در روسیه آرای خود را به نفع حزب ملت‌گرای تندروی ولادیمیر ژیرینوفسکی^۱ به صندوق ریختند.

رابطه‌ای که در روزگار ما میان گسترش مردم‌سالاری و بروز درگیری مشاهده می‌شود تصادفی نیست. ما با استفاده از همان پایگاه‌های اطلاعاتی که نوعاً برای بررسی پدیده صلح مردم‌سالارانه به کار رفته است شواهد آماری قابل ملاحظه‌ای به دست آورده‌ایم که نشان می‌دهد احتمال درگیر جنگ شدن دولتهایی که در حال گسترش مردم‌سالاری هستند بیش از مردم‌سالاریهای پخته یا استبدادهای با ثبات است. احتمال درگیر جنگ شدن دولتهایی مانند روسیه امروزی که بزرگترین جهش را در مسیر گسترش مردم‌سالاری - از یگه‌سالاری تام و تمام به مردم‌سالاری توده‌ای گسترده - انجام داده‌اند در دهه پس از گسترش مردم‌سالاری تقریباً دو برابر دولتهایی است که همچنان یگه‌سالار مانده‌اند. اما وقتی گردونه گسترش مردم‌سالاری به گردش درآمده باشد وارونه ساختن روند آن این خطر را کاهش نمی‌دهد. رژیمهایی هم که در حال تبدیل شدن به یگه‌سالاری باشند از جمله دولتهایی که پس از تجربه‌ای ناموفق در زمینه مردم‌سالاری به یگه‌سالاری روی می‌آورند احتمال درگیر جنگ شدنشان بیش از دولتهایی است که رژیم خود را تغییر نداده‌اند.

از این گذشته، عملاً هر قدرت بزرگی در جریان مرحله آغازین ورود به دوره سیاست توده‌ای گام در سرایش جنگ گذاشته است. انگلستان که در میانه دوران حکومت ملکه ویکتوریا بین مردم‌سالاری نسبی زاده نخستین لایحه اصلاح انتخابات سال ۱۸۳۲ و مردم‌سالاری تمام عیاری که بعدها در دوران گلاستون حاکم شد پا در هوا بود به واسطه بالاگرفتن ناگهانی افکار عمومی ستیزه‌جو به جنگ کریمه کشیده شد. فرانسه در دوران ناپلئون سوم که از حکومت عوام‌الناس^۲ به سوی حکومت پارلمانی

1. Vladimir Zhirinovsky

2. plebiscitary

می‌رفت دست به یک رشته جنگها زد که هدف از آنها جاانداختن این دولت به عنوان یک امپراتوری لیبرال، مردمی و ملت‌گرا بود. نخبگان حاکم آلمان در دوران حکومت ویلهلم که حق رأی عمومی در آن برقرار ولی حکومت تا اندازه محدودی پاسخگو بود به واسطه رقابت رو به تشدید که در زمینه تظاهر به ملت‌گرایی با گروههای توده‌ای برخاسته از طبقه متوسط داشتند به ورطه جنگ جهانی اول کشیده شدند. «مردم‌سالاری تایشو»^۱ی ژاپن در دهه ۱۹۲۰ دوره‌ای از سیاست توده‌ای را با خود به همراه آورد که سبب شد ارتش ژاپن نوعی ایدئولوژی امپریالیستی را تمهید و تبلیغ کند که برای عموم مردم آن کشور جذابیت داشت [۴]. در تک تک این موارد، تلفیق مردم‌سالاری نوپا با منابع مادی تحت اختیار یک قدرت بزرگ موجب بروز ملت‌گرایی، پرخاشگری در خارج، و جنگهای بزرگ شده است.

چرا باید دولتهایی که سرگرم گسترش مردم‌سالاری در داخل هستند تا این حد ستیزه‌جو باشند؟ الگوی قدرتهای بزرگ سرگرم گسترش مردم‌سالاری حکایت از آن دارد که مشکل را باید در سرشت رقابت سیاسی داخلی در دوران پس از فروپاشی رژیم خودکامه جست. گروههای نخبه به جا مانده از محافل حاکمه رژیم قبلی که بسیاری شان علاقه خاصی به جنگ و امپراتوری دارند با یکدیگر و نیز با نخبگان تازه‌ای که نماینده نیروهای بالنده مردم‌سالار هستند بر سر قدرت و بقا به رقابت می‌پردازند. هر دو دسته نخبگان قدیمی و تازه برای دفاع از مواضع به خطر افتاده خویش و به دست آوردن جایگاههایی تازه اغلب با توسل به تبلیغات ملت‌گرایانه از همه منابعی که می‌توانند برای جلب متحدانی از دل توده‌ها گرد آورند استفاده می‌کنند. اما این نخبگان نیز مانند جن‌گیرهای تازه کار نوعاً درمی‌یابند که توده‌های متحدشان پس از بسیج شدن به دشواری قابل کنترل هستند. در چنین شرایطی ممکن است راهبردهای ملت‌گرایانه و

1. Taisho democracy

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۳۸۳

حیثیتی که رهبران به تنگنا افتاده برای سوار ماندن بر دوش ائتلاف‌های سیاسی مهارنشده‌ی شان به کار می‌گیرند به جنگ ختم شود [۵].

مسئله این نیست که افکار عمومی توده‌ها در دولتهایی که سرگرم گسترش مردم‌سالاری در داخل هستند به شکلی عریان و پایدار ماجرایی نظامی را ترجیح می‌دهد. برعکس، افکار عمومی غالباً در آغاز به شدت از جنگ بیزار است. اما نخبگان از اختیارات و قدرتی که در نهادهای نارس مردم‌سالاریهای نسبی دارند سوء استفاده می‌کنند، مردم را در برابر عمل انجام شده قرار می‌دهند، دستور کار سیاسی را کنترل می‌کنند، و به محتوای رسانه‌های اطلاعاتی به گونه‌ای شکل می‌دهند که موجب رونق فعالیت کارچاق‌کنهای گروههای فشار ستیزه‌جو یا فوران روحیه جنگ‌جویی در کل مردم می‌گردد.

به مجرّدی که این پیوند ایدئولوژیک میان نخبگان جنگ‌جو و توده‌های هوادارشان برقرار شد دولت می‌تواند ضمن ادامه دادن به لفاظیهای ملت‌گرایانه و عوام‌باورانه، مردم‌سالاری انتخاباتی را کنار بگذارد. ممکن است همان‌گونه که پس از شکست مردم‌سالاری وایمار و مردم‌سالاری تایشو دیدیم اثرات نامطلوب گسترش مردم‌سالاری بر روحیه جنگ‌طلبی پس از فروپاشی مردم‌سالاری حتی تقویت شود. بر این اساس، پس‌لرزه‌های شکست گسترش مردم‌سالاری دست کم یکی از عواملی است که رابطه میان گسترش خودکامگی و جنگ را تبیین می‌کند.

ما برای بسط این استدلالها نخست یافته‌های آماری مان را که نشان می‌دهد احتمال درگیر جنگ شدن دولتهای دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری به شکل چشمگیری بالاست ارائه می‌کنیم. سپس با آوردن نمونه‌هایی از تاریخ قدرتهای بزرگ روشن می‌سازیم که چرا دولتهای دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری تا این حد جنگ طلب هستند. و در پایان پیشنهادهایی را برای کاستن از مخاطرات گذار به مردم‌سالاری مطرح می‌سازیم.

تحلیل کمی: تعریفها، سنجها، و روشها

بخش اعظم پژوهشها درباره پدیده صلح مردم سالارانه بر آزمونهای آماری تکیه دارند که نشان می دهد مردم سالاریها تقریباً به همان اندازه دیگر دولتها درگیر جنگ می شوند ولی اگر تعاریف معقول و محدودی را مبنا قرار می دادیم می دیدیم که مردم سالاریها هرگز با یکدیگر به جنگ برخاسته اند. ما با به کارگیری روشهای مشابه و با استفاده از همان پایگاههای اطلاعاتی (که دوره از ۱۸۱۱ تا ۱۹۸۰ را در برمی گیرد) دریافته ایم که دولتهای در حال گسترش مردم سالاری^۱ - آنها که رژیم شان به تازگی در جهت مردم سالاری تغییر کرده است - به مراتب بیشتر از دولتهایی که هیچ گونه تغییر رژیمی را تجربه نکرده اند و تا حدودی بیش از دولتهایی که در جهت خودکامگی و یگه سالاری تغییر کرده اند جنگ طلب هستند. در این بخش، نخست میان رژیمهای مردم سالار و در حال گسترش مردم سالاری تمایز می گذاریم و روشن می سازیم که آزمونهای آماری مان را چگونه انجام داده ایم. سپس یافته های آماری مان را ارائه می کنیم.

مسئله تعریف، جایگاهی محوری در بحث پیرامون صلح مردم سالارانه داشته است. حتی نازل ترین تعاریف از مردم سالاری هم برگزاری انتخابات ادواری میان نامزدهایی را ایجاب می کند که به شکلی منصفانه بر سر آرای بخش قابل توجهی از جمعیت بالغ کشور با هم رقابت کنند و نتیجه آن انتخابات تعیین کننده سیاست گذاران دولت از جمله واضعان سیاست خارجی و سیاست نظامی آن باشد [۶]. بر این اساس، جنگ سال ۱۸۱۲ جنگی میان مردم سالاریها به شمار نمی رود زیرا در انگلستان حق رأی بسیار محدود بود. برعکس، با این که اعضای مجلس رایشستاگ آلمان در سال ۱۹۱۴ در

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۳۸۵

انتخاباتی با رأی عمومی و حضور بیش از ۹۰ درصد واجدان حق رأی تعیین شده بودند جنگ میان فرانسه و آلمان در زمره این جنگها قرار نمی‌گیرد زیرا مقامهای کابینه آلمان را قیصر انتخاب می‌کرد. اما با توجه به اشتیاقی که درباره چشم‌اندازهای ترویج صلح از طریق ترغیب گسترش مردم‌سالاری در کشورها وجود دارد نباید مواردی را که هنوز به مردم‌سالاریهای پخته تبدیل نشده‌اند کنار بگذاریم بلکه باید مرحله گسترش مردم‌سالاری را به عنوان یک مقوله مهم و مستقل به تحلیل گذاریم.

معمولاً برای بررسی پدیده صلح مردم‌سالارانه از پایگاه اطلاعاتی تد رابرت گر موسوم به «جامعه سیاسی ۲» در خصوص ویژگیهای رژیمها استفاده شده است که اطلاعات آن برای اندازه‌گیری درجات تغییر رژیم در جهت نزدیک شدن به مردم‌سالاری یا دور شدن از آن بسیار مناسب است [۷]. گر براساس رقابتی بودن مشارکت سیاسی، استحکام قواعد تنظیم‌کننده مشارکت در سیاست، رقابتی بودن روند انتخاب رئیس قوه مجریه، باز بودن روند به کارگماری مجریان، و قوت محدودیتهای موجود بر اختیارات رئیس قوه مجریه سنجه‌هایی برای مردم‌سالاری و یگه‌سالاری ساخته است (که مقدار آنها می‌تواند از ۰ تا ۱۰ متغیر باشد). بروس راست با در هم آمیختن این سنجه‌ها به شاخص مرکبی برای نوع رژیم هر دولت دست یافته است [۸]. راست بر مبنای این شاخص و با پیروی از گر، میان مردم‌سالاری، یگه‌سالاری^۱، و «آنوکراسی^۲» تمایز می‌گذارد. آنوکراسی نظامی سیاسی است که هر دو دسته ویژگیهای مردم‌سالارانه و یگه‌سالارانه را دارد یا مراجع عمومی آن از اختیارات چندانی برخوردار نیستند [۹]. ایران در دوران مصدق، اندونزی پس از نخستین بار انتخاب سوکارنو، برزیل در دوران گولارت و شیلی آئنده از جمله آنوکراسیهای هستند که راست درباره‌شان به بحث پرداخته است [۱۰]. انگلستان دوران ملکه ویکتوریا در برخی ابعاد به

1. autocracy

2. anocracy

مردم سالاری تمام عیار نزدیک ولی در برخی ابعاد دیگر یک آنوکراسی بوده است [۱۱]. از نظر ما دولتها در صورتی در حال گسترش مردم سالاری هستند که طی دوره مشخصی از زمان از یگه سالاری به سمت آنوکراسی یا مردم سالاری بروند یا از آنوکراسی به مردم سالاری گرايند. برعکس، دولتهایی که از مردم سالاری به سمت یگه سالاری یا آنوکراسی، یا از آنوکراسی به سمت یگه سالاری روند در حال گسترش یگه سالاری هستند.

ما براساس شاخص مرکب تغییر رژیم و سه مؤلفه آن، تحلیلهای جداگانه‌ای انجام داده‌ایم زیرا هم به تأثیر تلفیقی و هم به تأثیر جداگانه آنها بر جنگ علاقه‌مند بوده‌ایم. نخستین مؤلفه، باز بودن روند به کارگیری مجریان است. مطابق تعریف گر، «به کارگماری رئیس قوه مجریه هنگامی «باز» است که همه افرادی که به لحاظ سیاسی فعال‌اند در اصل، فرصت آن را داشته باشند که از طریق فرایندی منظم به آن مقام دست یابند» [۱۲]. مؤلفه دوم یا محدودیتهای اجرایی سنجه‌ای است برای «محدودیتهای نهادینی که برای اختیارات تصمیم‌گیری سران قوه مجریه اعم از افراد یا جمعها وجود دارد» [۱۳]. هر چه این محدودیتها شدیدتر باشد جامعه سیاسی مردم سالارتر خواهد بود [۱۴]. مؤلفه سوم یا رقابتی بودن مشارکت سیاسی «اشاره به این دارد که تا چه اندازه می‌توان اولویتهای بدیل برای سیاست‌گذاری و رهبری را در صحنه سیاسی تعقیب کرد» [۱۵]. هر چه مشارکت سیاسی رقابتی‌تر باشد جامعه سیاسی مردم سالارتر است [۱۶].

هر چند شاخصهایی که گر انتخاب کرده و طبقه‌بندی موارد توسط وی بی‌چون و چرا نمانده است ولی به طور کلی آنها را مستندتر و تمایزگذارتر از دیگر نمونه‌ها می‌شناسند [۱۷]. وانگهی ما با استفاده از داده‌های گر تضمین می‌کنیم که هیچ یک از مواردی که در تحلیل ما مطرح شده‌اند به گونه‌ای قلمداد نشده‌اند که مؤید فرضیه ترویج جنگ به واسطه گسترش مردم سالاری باشند.

ما نیز مانند بیشتر پژوهشهای ناظر بر صلح مردم سالارانه به داده‌هایی تکیه

گسترش مردم سالاری و خطر جنگ / ۳۸۷

می‌کنیم که در طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» درباره جنگ وجود دارد [۱۸]. بیشتر این بررسیها نگاه خود را روی جنگهای میان دولتها متمرکز ساخته‌اند. ولی ما جدای از این ارزیابی می‌کنیم که آیا دولتهای دست‌اندر کار گسترش مردم سالاری با بازیگران غیردولتی مثلاً در یک جنگ استعماری درگیر می‌شوند یا نه [۱۹]. ما جنگ را موافق با تعریف طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» به معنی هر درگیری نظامی می‌گیریم که دست کم به ۱۰۰۰ نفر تلفات در نبرد منجر شده باشد [۲۰].

از آنجا که گسترش مردم سالاری را نه یک دگرگونی ناگهانی بلکه یک فرایند تدریجی می‌دانیم به تحلیل این مسئله می‌پردازیم که آیا گسترش مردم سالاری در طی دوره‌ای یک، پنج و ده ساله با درگیری دولت یاد شده در جنگ به ترتیب طی دوره‌ای یک، پنج و ده ساله پس از آن ارتباط دارد یا نه. از آنجا که ممکن است تأثیرات گسترش مردم سالاری بر ائتلافهای داخلی، گروههای نفوذ، و ایدئولوژیها به تدریج پس از گشایش سیاسی اولیه نمایان شود شاید احتمال جنگ هم به تدریج طی دهه بعد افزایش یابد. ما برای مشخص ساختن موارد گسترش مردم سالاری، گسترش یگه سالاری، و عدم تغییر رژیم، سال نخست و سال پایانی هر دوره زمانی را با هم مقایسه می‌کنیم. سپس بررسی می‌کنیم که آیا در دوره متعاقب آن جنگی با حضور آن دولت آغاز شده است یا نه. ما این تحلیل را درباره تک تک سنجه‌های مردم سالاری که پیش‌تر مورد بحث قرار گرفت و برای هر دو دسته جنگهای میان دولتها و همه جنگها طی دوره از ۱۸۱۱ تا ۱۹۵۰ یعنی تنها دوره‌ای که میان داده‌های «جامعه سیاسی ۲» گیر و داده‌های طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» مشترک است انجام می‌دهیم [۲۱].

برای ارزیابی استحکام رابطه میان دگرگونی رژیم و جنگ با تشکیل جداول وابستگی می‌بینیم که آیا گسترش مردم سالاری و گسترش یگه سالاری هر یک از نظر آماری از درگیری بعدی دولت در جنگ مستقل است یا نه. فرضیه صفر ما این است که احتمال درگیر جنگ شدن یک دولت دست‌اندر کار گسترش مردم سالاری، یک دولت

دست‌اندرکار گسترش یکه‌سالاری، و یک رژیم بی‌تغییر با هم برابر است. برای آزمودن این فرضیه، با مبنا قرار دادن این فرض که احتمال وقوع جنگ قطع نظر از تغییر کردن یا نکردن رژیم یکسان می‌ماند فراوانی مورد انتظار هر نتیجه (گسترش مردم‌سالاری و وقوع جنگ، گسترش مردم‌سالاری و عدم وقوع جنگ، گسترش یکه‌سالاری و وقوع جنگ، گسترش یکه‌سالاری و عدم وقوع جنگ، عدم تغییر رژیم و وقوع جنگ، عدم تغییر رژیم و عدم وقوع جنگ) را محاسبه می‌کنیم. سپس این فراوانیهای مورد انتظار را با فراوانی مشاهده شده در هر حالت مقایسه می‌کنیم. آماره مربع خی (χ^2) پیرسون را که مقدار آن نمایانگر میزان تفاوت میان این فراوانیهاست محاسبه می‌کنیم [۲۲]. هر چه مقدار این آماره بزرگتر باشد احتمال اینکه تغییر رژیم و جنگ از نظر آماری از هم مستقل باشند کمتر است [۲۳].

گسترش مردم‌سالاری و جنگ: یافته‌های آماری

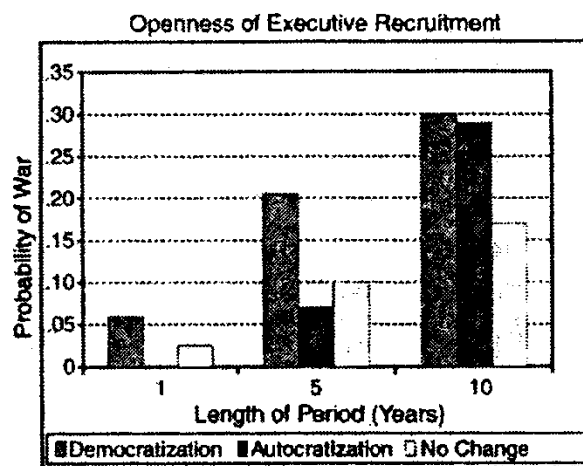
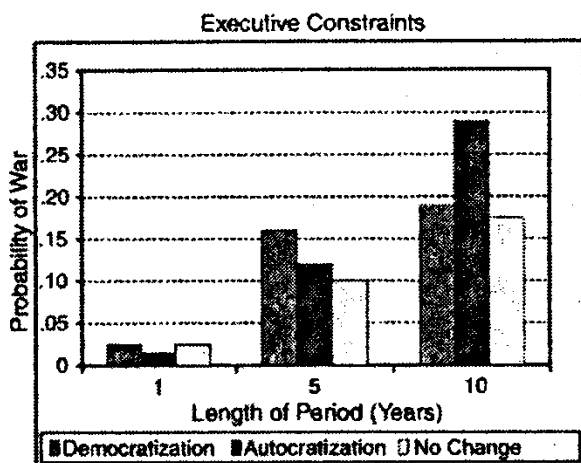
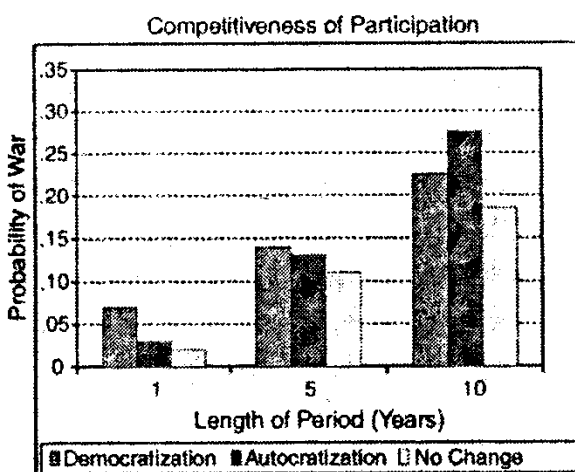
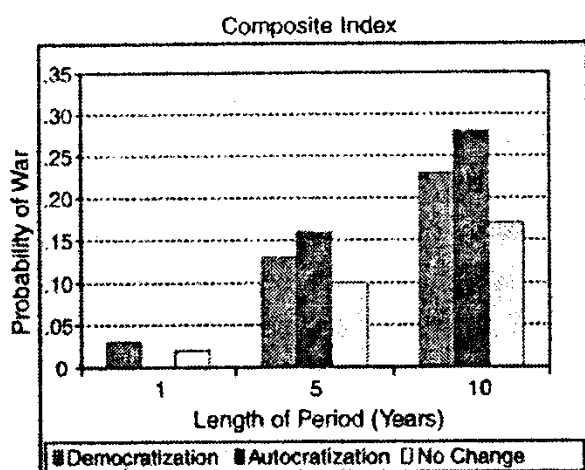
ما دریافتیم که احتمال درگیر جنگ شدن دولتهای در حال گسترش مردم‌سالاری بیش از دولتهایی بوده است که رژیم‌شان تغییر نکرده است. همان‌گونه که در نمودارهای ۱ و ۲ نشان داده‌ایم احتمال جنگیدن دولتهای دست‌اندرکار گسترش مردم‌سالاری همواره بیش از دولتهایی است که تغییر رژیمی را تجربه نکرده‌اند. به‌طور میانگین احتمال درگیر جنگ شدن دولتهای در حال گسترش مردم‌سالاری حدوداً دو سوم بیشتر از دولتهایی بوده است که تغییر رژیمی را از سرنگذرانده‌اند. برای نمونه، در طول هر دوره ده ساله مشخص، دولتی که طی دهه پیش از آن تغییر رژیمی را تجربه نکرده بوده با احتمال یک به شش درگیر جنگ شده است؛ در حالی که در دهه متعاقب گسترش مردم‌سالاری احتمال درگیر جنگ شدن دولت حدوداً یک به چهار بوده است. رابطه میان گسترش مردم‌سالاری و جنگ برای دوره‌های ده ساله از همه قوی‌تر و برای دوره‌های یک ساله از

گسترش مردم سالاری و خطر جنگ / ۳۸۹

همه ضعیف تر بوده است.

این یافته ها چندان از تصمیم ما در مورد فرق گذاشتن میان رژیم های در حال گسترش یگه سالاری و رژیم هایی که هیچ تغییر نکرده اند تأثیر نمی پذیرند. وقتی احتمال جنگیدن دولتهای دست اندر کار گسترش مردم سالاری را با همه کشورهای که در حال گسترش مردم سالاری نبوده اند (یعنی کشورهای در حال گسترش یگه سالاری و کشورهای که تغییری را از سر نگذرانده اند) مقایسه کردیم معلوم شد که گسترش مردم سالاری موجب افزایش احتمال جنگ نسبت به کلیه موارد عدم گسترش مردم سالاری شده است. احتمال درگیر شدن دولتهای دست اندر کار گسترش مردم سالاری به طور میانگین ۶۰ درصد بیش از دولتهایی بوده است که دست اندر کار گسترش مردم سالاری نبوده اند.

با اینکه یافته های ما قویاً مؤید این فرضیه است که گسترش مردم سالاری موجب ترویج جنگ می شود قوّت این رابطه بسته به سنجۀ به کار رفته برای گسترش مردم سالاری و طول دوره مورد تحلیل تفاوت می کند. براساس شاخص مرکب، احتمال درگیر جنگ شدن دولتهای دست اندر کار گسترش مردم سالاری به طور میانگین حدود دو سوم بیشتر از دولتهایی بوده است که هیچ تغییر رژیمی را تجربه نکرده بودند و این مسئله بستگی به آن ندارد که همه جنگها یا تنها جنگهای میان دولتها را در نظر بگیریم. تأثیر گسترش مردم سالاری هنگامی که سه مؤلفۀ تغییر رژیم (که پیش تر مورد بحث قرار گرفت) جدا از هم به تحلیل گذاشته شدند تا حدودی قوی تر بود. بر مبنای شاخص باز بودن به کارگماری مقامهای اجرایی، هم احتمال جنگهای میان دولتها و هم احتمال همه انواع جنگها به طور میانگین برای دولتهای دست اندر کار گسترش مردم سالاری دو برابر دولتهایی بود که هیچ تغییر رژیمی را از سر نگذرانده بودند. براساس شاخص رقابتی بودن مشارکت سیاسی، احتمال درگیر شدن دولتهای دست اندر کار گسترش

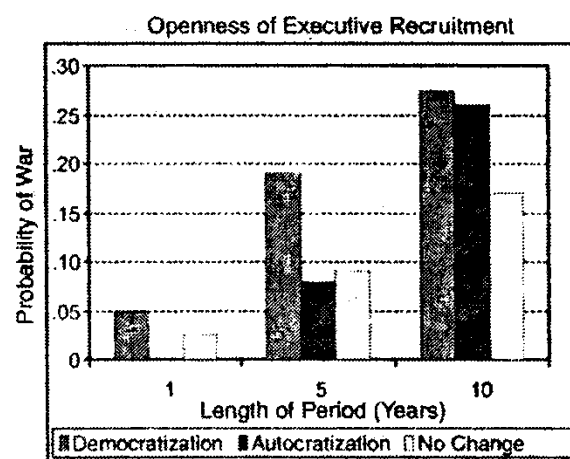
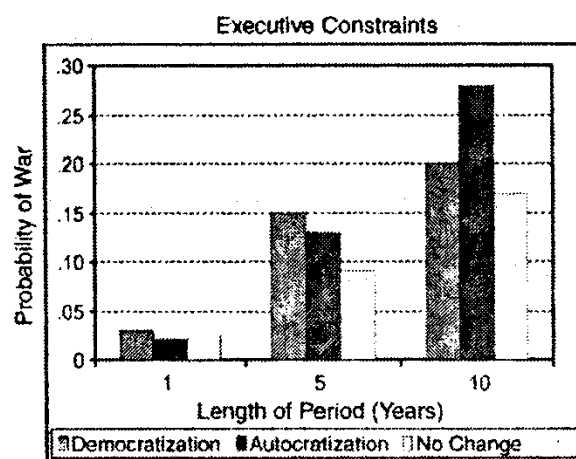
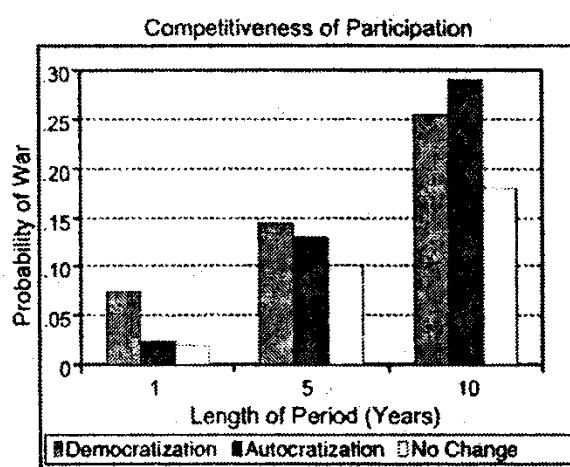
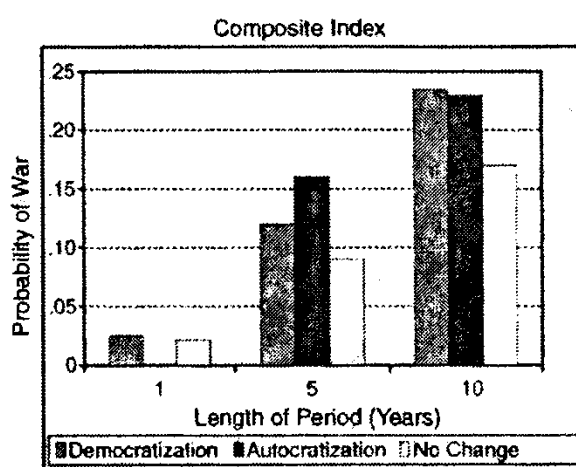
نمودار ۱: تأثیر تغییر (یا عدم تغییر) رژیم بر احتمال وقوع همه انواع جنگها

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۳۹۱

مردم‌سالاری در هر نوع جنگی به‌طور میانگین حدوداً ۷۵ درصد بیش از دولتهایی بوده است که هیچ تغییر رژیمی را تجربه نکرده بودند. احتمال وقوع جنگهای میان دولتها برای کشورهای در حال گسترش مردم‌سالاری به‌طور میانگین حدود دو برابر کشورهای بوده است که هیچ تغییر رژیمی را تجربه نکرده بودند. بر پایه محدودیتهای موجود برای رئیس‌قوة مجریه، احتمال درگیر شدن دولتهای دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری هم در جنگهای میان دولتها و هم در همه انواع جنگها به‌طور میانگین حدود ۳۵ درصد بیش از دولتهایی بوده است که هیچ تغییر رژیمی را از سر نگذرانده بودند.

استحکام رابطه میان گسترش مردم‌سالاری و جنگ بسته به طول دوره زمانی مورد تحلیل هم تغییر می‌کند. نتایجی که به دست آوردیم در سه آزمون از هشت آزمون مبتنی بر دوره‌های ده ساله از نظر آماری با معنا و مهم بود [۲۴]. (نتایج آزمونهای آخری را در جدول ۱ نشان داده‌ایم). از این گذشته، براساس شاخص مرکب هر چه دوره زمانی مورد تحلیل طولانی‌تر شود درصد تغییر در احتمال وقوع جنگ در نتیجه گسترش مردم‌سالاری و احتمال وقوع جنگ در صورت عدم تغییر رژیم افزایش می‌یابد: بیشترین درصد تغییر مربوط به دوره‌های ده ساله و کمترین آن مربوط به دوره‌های یک ساله است.

این نتایج کاملاً قاطع است. یافته‌های ما درباره گسترش مردم‌سالاری و جنگ وقتی تغییر از یکه‌سالاری به آنوکراسی را جزو مقوله گسترش مردم‌سالاری به شمار نیاوردیم، وقتی تغییر از مردم‌سالاری به آنوکراسی را جزو مقوله گسترش یکه‌سالاری به شمار نیاوردیم، وقتی دولتهایی که در هر دو جهت به سمت مردم‌سالاری و یکه‌سالاری‌گذاری را طی دوره‌ای پنج یا ده ساله تجربه کرده بودند کنار گذاشتیم، وقتی دوره‌های پیش و پس از جنگ جهانی اول را جداگانه به تحلیل گذاشتیم، و حتی وقتی قدرتهای بزرگ و دیگر دولتها را جداگانه به تحلیل گذاشتیم تغییر مهمی پیدا نکرد [۲۵].

نمودار ۲: تأثیر تغییر (یا عدم تغییر) رژیم بر احتمال وقوع جنگ میان دولتها

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۳۹۳

همچنین این مسئله را به تحلیل گذاشتیم که آیا رابطه میان گسترش مردم‌سالاری و جنگ بستگی به نوع رژیم دولت پیش از این گذار یا میزان تغییر رژیم دارد یا نه. بدین منظور برای هر یک از سه نوع تغییر رژیمی که در جهت مردم‌سالاری صورت می‌گیرد یعنی تغییر از آنوکراسی به مردم‌سالاری، از یگه‌سالاری به مردم‌سالاری، و از یگه‌سالاری به آنوکراسی احتمال وقوع جنگ را به طور جداگانه محاسبه کردیم. به همین سان، احتمال وقوع جنگ را برای دولتهایی که در طول دوره معینی از زمان یگه‌سالاری، آنوکراسی و مردم‌سالاری مانده بودند به طور جداگانه محاسبه کردیم. موافق با دیگر یافته‌های مان، گسترش مردم‌سالاری هم احتمال وقوع جنگ میان دولتها و هم احتمال وقوع همه انواع جنگها را به ویژه در دوره‌های پنج ساله و ده ساله افزایش می‌داد. موافق با یافته‌های دیگر پژوهندگان [۲۶] احتمال درگیر جنگ شدن مردم‌سالاریهای با ثبات به طور میانگین نه بیشتر و نه کمتر از دیگر دولتهاست. افزون بر این، احتمال جنگیدن رژیمهایی که طی دوره زمانی مشخصی یگه‌سالار، آنوکراسی یا مردم‌سالار مانده بودند تقریباً مشابه هم بود.

یافته‌هایی که بر مبنای دوره‌های ده ساله به دست آورده‌ایم در جدول ۲ آمده است. بسته به اینکه از کدام شاخص برای سنجش مردم‌سالاری استفاده کرده باشیم تغییر از آنوکراسی به مردم‌سالاری در مقایسه با دولتی که آنوکراسی مانده بود احتمال وقوع هر نوع جنگی را حدوداً ۱۵ تا ۱۰۰ درصد و احتمال وقوع جنگ دولتها با هم را تقریباً ۳۵ تا ۱۱۵ درصد بالا می‌برد. تغییر از یگه‌سالاری به مردم‌سالاری در مقایسه با دولتی که یگه‌سالار مانده بود احتمال وقوع هر نوع جنگی را تقریباً ۳۰ تا ۱۰۵ درصد و احتمال وقوع جنگ دولتها با هم را تقریباً ۵۰ تا ۱۳۵ درصد افزایش می‌داد. تغییر از یگه‌سالاری به آنوکراسی در مقایسه با دولتهایی که یگه‌سالار مانده بودند بر مبنای شاخص باز بودن به کارگماری مقامهای اجرایی احتمال وقوع جنگ را حدود ۷۰ درصد افزایش می‌داد حال آنکه بر مبنای سه شاخص دیگر، احتمال وقوع جنگ را اندکی

جدول ۱: جدولهای وابستگی میان تغییر رژیم و جنگ بر مبنای

دوره‌های ده‌ساله، ۱۹۸۰-۱۸۱۱

کل	عدم وقوع جنگ	وقوع جنگ
الف) همه انواع جنگها و شاخص مرکب ($\chi^2=7/99^{**}$)		
۸۴	۶۲ (۶۶/۲)	۲۲ (۱۷/۸)
۷۸	۵۳ (۶۱/۴)	۲۵ (۱۶/۶)
۷۲۸	۵۸۶ (۵۷۳/۴)	۱۴۲ (۱۵۴/۶)
۸۹۰	۷۰۱	۱۸۹
باز بودن به کارگماری مقامهای اجرایی ($\chi^2=9/10^{**}$)		
۵۰	۳۳ (۳۹/۶)	۱۷ (۱۰/۴)
۳۰	۲۰ (۲۳/۸)	۱۰ (۶/۲)
۷۲۴	۵۸۴ (۵۷۳/۶)	۱۴۰ (۱۵۰/۴)
۸۰۴	۶۳۷	۱۶۷
رقابتی بودن مشارکت ($\chi^2=3/09$)		
۵۵	۴۱ (۴۲/۸)	۱۴ (۱۲/۲)
۴۴	۳۰ (۳۴/۳)	۱۴ (۹/۷)
۶۴۷	۵۱۰ (۵۰۳/۹)	۱۳۷ (۱۴۳/۱)
۷۴۶	۵۸۱	۱۶۵
محدودیت‌های اجرایی ($\chi^2=6/17^{**}$)		
۶۴	۵۰ (۵۰/۶)	۱۴ (۱۳/۴)
۶۰	۴۰ (۴۷/۴)	۲۰ (۱۲/۶)
۶۸۳	۵۴۸ (۵۴۰/۰)	۱۳۵ (۱۴۳/۰)
۸۰۷	۶۳۸	۱۶۹

گسترش مردم سالاری و خطر جنگ / ۳۹۵

(ب) جنگهای میان دولتها و شاخص مرکب ($\chi^2=3/51$)

۸۴	۶۴ (۶۸/۶)	۲۰ (۱۵/۴)	گسترش مردم سالاری
۷۸	۶۰ (۶۳/۷)	۱۸ (۱۴/۳)	گسترش یگه سالاری
۷۲۸	۶۰۳ (۵۹۴/۷)	۱۲۵ (۱۳۳/۳)	عدم تغییر
۸۹۰	۷۲۷	۱۶۳	کل

باز بودن به کارگماری مقامهای اجرایی ($\chi^2=5/58^*$)

۵۰	۳۶ (۴۱/۰)	۱۴ (۹/۰)	گسترش مردم سالاری
۳۰	۲۲ (۲۴/۶)	۸ (۵/۴)	گسترش یگه سالاری
۷۲۴	۶۰۲ (۵۹۴/۳)	۱۲۲ (۱۲۹/۷)	عدم تغییر
۸۰۴	۶۶۰	۱۴۴	کل

رقابتی بودن مشارکت ($\chi^2=4/92^*$)

۵۵	۴۱ (۴۴/۴)	۱۴ (۱۰/۶)	گسترش مردم سالاری
۴۴	۳۱ (۳۵/۵)	۱۳ (۸/۵)	گسترش یگه سالاری
۶۴۷	۵۳۰ (۵۲۲/۱)	۱۱۷ (۱۲۴/۹)	عدم تغییر
۷۴۶	۶۰۲	۱۴۴	کل

محدودیتهای اجرایی ($\chi^2=5/03^*$)

۶۴	۵۱ (۵۲/۴)	۱۳ (۱۱/۶)	گسترش مردم سالاری
۶۰	۴۳ (۴۹/۱)	۱۷ (۱۰/۹)	گسترش یگه سالاری
۶۸۳	۵۶۷ (۵۵۹/۴)	۱۱۶ (۱۲۳/۶)	عدم تغییر
۸۰۷	۶۶۱	۱۴۶	کل

یادداشتها:

ارقام مندرج در جدول، فراوانیهای مشاهده شده وقوع و عدم وقوع جنگ به همراه فراوانیهای مورد انتظار آنهاست. در داخل پرانتز، χ^2 آماره مربع خبی پیرسون برای آزمون استقلال آماری است. در همه موارد دو درجه آزادی وجود دارد. کل تعداد مشاهدات به واسطه متفاوت بودن تعداد دولتهایی که داده های ناظر بر ویژگیهای تغییر رژیم که در اینجا به تحلیل گذاشته ایم در مورد آنها وجود داشته است در هر جدول وابستگی فرق می کند.

* معنادار در سطح ۰/۱۰

** معنادار در سطح ۰/۰۵

کاهش می‌داد. وانگهی، به‌طور میانگین، درصد افزایش احتمال جنگ برای کشورهای که از یکه‌سالاری به آنوکراسی گذار می‌کنند در کمترین حد و برای کشورهای که از یکه‌سالاری جهش بزرگی به مردم‌سالاری انجام می‌دهند در بیشترین حد بود. بنابراین ظاهراً برجسته‌ترین موارد گذار به مردم‌سالاری در مقایسه با تغییرات کم‌عمق‌تری از این نوع، احتمال بیشتری دارد که موجب وقوع جنگ شوند.

گسترش یکه‌سالاری و جنگ: یافته‌های آماری

گرچه گسترش مردم‌سالاری احتمال وقوع جنگ را افزایش می‌دهد ولی گسترش یکه‌سالاری هم خطرناک است. احتمال جنگیدن دولتهای دست‌اندر کار گسترش یکه‌سالاری براساس نتایج ۱۶ آزمون از آزمونهای ۲۴ گانه که در نمودارهای ۱ و ۲ آمده است بیش از کشورهای بود که هیچ‌گونه تغییر رژیمی را تجربه نکرده بودند. اما معمولاً گسترش یکه‌سالاری روندی است که کمتر از گسترش مردم‌سالاری شعله‌ورشدنی است. احتمال درگیر جنگ شدن دولتهای دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری براساس نتایج ۱۷ آزمون از آزمونهای ۲۴ گانه‌ای که انجام داده‌ایم بیش از دولتهایی است که در حال گسترش یکه‌سالاری هستند.

مانند تأثیرات گسترش مردم‌سالاری بر جنگ، اثرات گسترش یکه‌سالاری هم بسته به شاخصهای گوناگون و دوره‌های زمانی دوره تحلیل متفاوت است. برای نمونه، به‌طور میانگین گسترش یکه‌سالاری احتمال وقوع جنگ را وقتی نگاه خود را روی رقابتی بودن مشارکت متمرکز می‌سازیم حدود ۳۵ درصد و وقتی روی محدودیتهای موجود برای قوه مجریه جامعه متمرکز می‌شویم حدود ۲۵ درصد بالا می‌برد. برعکس براساس شاخص مرکب و شاخص باز بودن به کارگماری مقامهای اجرایی، گسترش یکه‌سالاری در بسیاری موارد در مقایسه با کشوری که هیچ‌گونه تغییر رژیمی را تجربه نکرده است احتمال جنگ را کاهش می‌دهد.

گسترش مردم سالاری و خطر جنگ / ۳۹۷

جدول ۲: احتمال درگیر جنگ شدن یگه سالاریها، آنوکراسیها، مردم سالاریها، دولتهای دست اندر کار گسترش مردم سالاری، و دولتهای دست اندر کار گسترش یگه سالاری بر مبنای دوره های ده ساله، ۱۹۸۰-۱۸۱۱

شاخص باز بودن به کارگماری رقابتی بودن محدودیتهای

مرب	مقامهای اجرایی	مشارکت	اجرایی
الف) همه جنگها و عدم تغییر در نوع رژیم			
یگه سالاری	۰/۲۴	۰/۲۲	۰/۲۱
آنوکراسی	۰/۱۶	۰/۳۱	۰/۱۶
مردم سالاری	۰/۱۹	۰/۱۶	۰/۲۳
گسترش مردم سالاری			
یگه سالاری به آنوکراسی	۰/۲۲	۰/۳۸	۰/۲۰
آنوکراسی به مردم سالاری	۰/۳۳	۰/۳۹	۰/۱۸
یگه سالاری به مردم سالاری	۰/۳۳	۰/۲۹	۰/۴۳
گسترش یگه سالاری			
مردم سالاری به آنوکراسی	۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۲۰
آنوکراسی به یگه سالاری	۰/۳۲	۰/۵۰	۰/۳۷
مردم سالاری به یگه سالاری	۰/۶۷	۰/۲۸	۰/۳۳
ب) جنگهای میان دولتها و عدم تغییر نوع رژیم			
یگه سالاری	۰/۲۱	۰/۱۹	۰/۱۸
آنوکراسی	۰/۱۴	۰/۲۳	۰/۱۴
مردم سالاری	۰/۱۹	۰/۱۵	۰/۱۹
گسترش مردم سالاری			
یگه سالاری به آنوکراسی	۰/۲۰	۰/۲۵	۰/۱۷
آنوکراسی به مردم سالاری	۰/۳۰	۰/۳۱	۰/۱۸
یگه سالاری به مردم سالاری	۰/۳۳	۰/۲۹	۰/۴۳
گسترش یگه سالاری			
مردم سالاری به آنوکراسی	۰/۱۷	۰/۲۵	۰/۲۰
آنوکراسی به یگه سالاری	۰/۲۴	۰/۵۰	۰/۳۴
مردم سالاری به یگه سالاری	۰/۳۳	۰/۱۷	۰/۱۱

یافته‌های ما همچنین نشان می‌دهد که در کوتاه مدت، گسترش یگه‌سالاری با احتمال کمتری منجر به جنگ می‌شود تا در بلند مدت. قطع نظر از اینکه همه انواع جنگها یا تنها جنگ دولتها با هم را به تحلیل گذاریم گسترش یگه‌سالاری در دوره‌ای یک‌ساله احتمال وقوع جنگ را در مقایسه با دولتهایی که رژیم‌شان تغییری نکرده است براساس همه سنجها مگر رقابتی بودن مشارکت، به میزان اساسی کاهش می‌دهد. برعکس، همان‌گونه که نتایج مندرج در جدول ۱ نشان می‌دهد گسترش یگه‌سالاری طی دوره‌ای ده ساله در همه موارد احتمال وقوع جنگ را به میزان قابل ملاحظه‌ای افزایش می‌دهد.

نتایج مندرج در جدول ۲ هم نشان می‌دهد که گسترش یگه‌سالاری طی دوره‌ای ده ساله با افزایش احتمال جنگ همراه است. در مقایسه با کشورهایی که مردم‌سالار مانده بودند به ویژه دولتهایی احتمال درگیری‌شان در همه انواع جنگها زیاد بود که از مردم‌سالاری به یگه‌سالاری تبدیل شده بودند. دولتهایی که از آنوکراسی به یگه‌سالاری تبدیل شده بودند احتمال درگیری‌شان در جنگ با دیگر دولتها زیاد بود. اما دولتهایی که از مردم‌سالاری به آنوکراسی تبدیل می‌شدند اصولاً چندان جنگ طلب نبودند. این یافته‌ها در تلفیق با نتایج قبلی ما حکایت از آن دارد که بزرگترین جهشها در جهت گسترش مردم‌سالاری به میزان زیادی احتمال درگیر شدن کشور در یک جنگ میان دولتها را بالا می‌برد ولی برجسته‌ترین انواع گسترش یگه‌سالاری احتمال درگیر شدن دولت در جنگ با حریفان غیردولتی را به میزان زیادی افزایش می‌دهد.

کوتاه سخن اینکه گر چه احتمال درگیر جنگ شدن دولتهای دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری به‌طور میانگین تا اندازه‌ای بیشتر از دولتهای دست‌اندر کار گسترش یگه‌سالاری است خطر جنگیدن دولتهایی که هر یک از این دو نوع تغییر را از سر می‌گذرانند بیش از دولتهایی است که هیچ‌گونه تغییری را تجربه نمی‌کنند.

چگونه گسترش مردم‌سالاری موجب جنگ می‌شود

چرا گسترش مردم‌سالاری و یگه‌سالاری با افزایش احتمال جنگ ارتباط دارد؟ کدام ساز و کار علی در کار است؟ بر پایه بررسیهای موردی درباره چهار قدرت بزرگ در مرحله اولیه گسترش مردم‌سالاری‌شان معتقدیم که نخبگان به جا مانده از رژیم یگه‌سالار در حال فروپاشی که احساس تهدید می‌کنند و بسیاری‌شان منافع تنگ‌نظرانه‌ای در جنگ و توسعه‌طلبی دارند برای رقابت با هم و با نخبگان جدید بر سر جلب متحدانی از دل توده‌ها، از جذابیت‌های ملت‌گرایانه استفاده می‌کنند. در این شرایط، به واسطه علاقه‌مندی و منافع برخی از گروه‌های نخبه، گیرایی تبلیغات آنها، و انگیزه‌ای که رهبران ضعیف برای توسل به راهبردهای حیثیتی در امور خارجی با هدف تقویت مرجعیت و اقتدار خودشان بر گروه‌های مختلف مردم دارند احتمال وقوع جنگ افزایش می‌یابد. وانگهی، به گمان ما رژیم‌های در حال گذار از جمله هر دو دسته دولتهای دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری و یگه‌سالاری دچار برخی ضعفهای نهادی مشترک هستند که جنگ را متحمل‌تر می‌سازد. دست کم در برخی موارد، پیوند میان گسترش یگه‌سالاری و جنگ نمایانگر موفقیت یک گروه نخبه حاکم در استفاده از فرمولهای ملت‌گرایانه بسط یافته در دوران گسترش مردم‌سالاری برای مشروعیت مردمی بخشیدن به خود در عین برچیدن بساط مردم‌سالاری در داخل است. برای روشن ساختن منطق موجود در ورای این استدلالها، از برخی نظریه‌های جا افتاده در زمینه عواقب ترتیبات نهادی مختلف برای نتایج سیاسی کمک می‌گیریم.

ما این استدلالها را با برخی نمونه‌های معاصر و نمونه‌های برگرفته از مراحل آغازین گسترش مشارکت سیاسی توده‌ای در چهار قدرت بزرگ روشن می‌سازیم: انگلستان در میانه عصر ملکه ویکتوریا، فرانسه در دوران حکومت ناپلئون سوم، آلمان در دوران حکومت بیسمارک و ویلهلم، و ژاپن در عصر تایشو. در هر یک از این موارد،

انتخابات برگزار می‌شد و رهبران سیاسی هنگام سیاست‌گذاری خارجی توجه کاملی به افکار عمومی داشتند اما برخی جنبه‌های کلیدی کنترل مردم‌سالارانه بر سیاستها وجود نداشت یا مخدوش بود. ما مدعی نیستیم که این چهار نمونه، آزمون اسلوب‌مندی برای فرضیه‌های ماست. تعریف ما از گسترش مردم‌سالاری تعریفی کلی است و این چهار نمونه یگانه نمونه‌های گسترش مردم‌سالاری در جمع قدرتهای بزرگ نیست. فرانسه در فاصله سال ۱۷۸۹ و جمهوری پنجم به طور نامنظم و گهگاهی «در حال گسترش مردم‌سالاری» بوده و گاه درگیر جنگهایی مرتبط با بالاگرفتن موج گسترش مردم‌سالاری شده و گاه نشده است. از این گذشته، نمونه‌هایی هست که در آنها قدرتهای بزرگ در زمانی که شرایط مساعد بوده است به شکل مسالمت‌آمیز مردم‌سالاری را گسترش داده‌اند: برای نمونه، آلمان غربی و ژاپن پس از سال ۱۹۴۵. گرچه بخش کیفی بررسی ما به راستی نمایانگر آن است که در تاریخ قدرتهای بزرگ، گسترش مردم‌سالاری و جنگ اغلب با هم پیوند داشته‌اند ولی وظیفه این بخش بیشتر پیگردی چگونگی رابطه گسترش مردم‌سالاری و جنگ در چندین نمونه مهم است و نه آزمودن استحکام این رابطه.

همچنین ما مدعی نیستیم که این قدرتهای بزرگ لزوماً نماینده همه دولتهای در حال گسترش مردم‌سالاری هستند. اما همان‌گونه که پیش‌تر گوشزد کردیم برای ارزیابی قوت نتایج آماری به دست آمده‌مان، رابطه میان گسترش مردم‌سالاری (و گسترش یگانه‌سالاری) و جنگ را در مورد قدرتهای بزرگ و در مورد دیگر دولتها جداگانه به تحلیل گذاشتیم. نتیجه‌ای که به دست آوردیم این بود که تفاوت معنادار و چندانی میان نتایج مربوط به قدرتهای بزرگ و نتایج مربوط به دیگر دولتها وجود ندارد. از این گذشته، در دست داشتن نظریه‌ای درباره گسترش مردم‌سالاری در داخل قدرتهای بزرگ از اهمیت خاصی برخوردار است زیرا آنها تأثیر بسیار چشمگیری بر سیاست جهان دارند و نیز روسیه در حال گسترش مردم‌سالاری است – و شاید چین هم به زودی پا به این روند گذارد.

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۰۱

ویژگیهای گسترش مردم‌سالاری که در داده‌های طرح پژوهشی گیر آمده است در استدلالهایی هم که ما از بررسیهای موردی مان استنتاج کرده‌ایم بازتاب یافته است ولی این دو از هر جهت مطابق هم نیستند. ما در بحث پیرامون بررسیهای موردی مان به جای کاربست خشک مقوله‌های گیر از مفاهیمی بهره جستیم که ظاهراً برای روشن ساختن الگوهایی که یافته بودیم از همه سودمندتر بود. گاه مفاهیم گیر و مفاهیم ما کاملاً با هم جور بودند. برای نمونه، مقوله «رقابت دار و دسته‌ها»ی گیر که نقطه میانی مقیاسی است که وی برای رقابتی بودن مشارکت سیاسی یک کشور قائل است با آنچه ما تقلای گروههای نفوذ برای جلو انداختن خود به لطایف الحیل و نان قرض دادن آنها به هم در شرایط گسترش مردم‌سالاری می‌دانیم شبیه است. اما برعکس، عناصری چون ایدئولوژی در استدلال ما نقش زیادی دارد حال آنکه در داده‌های گیر نادیده گرفته شده است.

در بخشهای بعدی مقاله، نخست روشن می‌سازیم که چرا ساختارهای نهادی دولتهای دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری در مقایسه با دولتهای کاملاً مردم‌سالار الگوی متفاوتی از نتایج سیاسی را به بار می‌آورند. سپس نشان می‌دهیم که این امر چگونه بر راهبردهای گروههای نفوذ داخلی، الگوهای ائتلاف سیاسی، و نتایج سیاسی خارجی در چارچوب فروپاشی یک دولت یگه‌سالار تأثیر می‌گذارد.

نهادهای مردم‌سالار و نهادهایی که در حال مردم‌سالار شدن هستند

در مردم‌سالاریهای کاملاً نهادینه، اقتدار نهایی به دست رأی‌دهندگان معمولی است که عملاً هرگز با یکدیگر به جنگ بر نمی‌خیزند. افزون بر این، هر چند مردم‌سالاریهای پخته هم تقریباً به اندازه دیگر انواع دولتها به جنگ می‌پردازند ظاهراً حزم‌اندیشی بیشتری از خود نشان می‌دهند: آنها معمولاً در جنگهای شان پیروز می‌شوند؛ با سرعت

بیشتری خود را از تعهدات راهبردی مفرط خلاص می‌کنند؛ به جنگهای "باز دارنده" بی‌جهت نمی‌پردازند [۲۷]. تبیینهای ارائه شده برای این گرایشها متفاوت با هم روی نفع شخصی رأی‌دهندگان معمولی که هزینه‌های جنگ به دوششان است، هنجارهای چانه‌زنی و حل و فصل درگیریها که در ذات مردم‌سالاری وجود دارد، تأثیر تعدیل‌کننده کنترلها و موازنه‌های قانونی، و بازار آزاد اندیشه‌ها انگشت می‌گذارند [۲۸].

اما این راه‌حلهای میمون و مبارک تنها در بلند مدت پدید می‌آیند. در مراحل آغازین گسترش مشارکت سیاسی، موانع نیرومندی جلوی سر برآوردن فرایندهای کاملاً مردم‌سالارانه و نتایج ملازم با آنها در عرصه سیاست خارجی را می‌گیرد. دو مانع اصلی در این میان، ضعف نهادهای مردم‌سالار و مقاومت آن دسته از گروههای اجتماعی است که در روند گسترش مردم‌سالاری تمام عیار بازنده خواهند بود.

درون‌دادهای مردمی در روند سیاست‌گذاری می‌تواند بسته به نحوه ساختاربندی و تجمیع این درون‌دادها توسط نهادهای سیاسی تأثیرات بسیار متفاوتی داشته باشد [۲۹]. یکی از مضامین اصلی علوم سیاسی این است که قواعد نهادی متفاوت – برای نمونه، نمایندگی نسبی در مقایسه با حوزه‌های انتخابیه تک‌نماینده، یا مرجعیت کنگره یا قوه مجریه بر عوارض گمرکی – حتی با ثابت گرفتن ترجیحات تک‌تک رأی‌دهندگان می‌تواند نتایج سیاسی متفاوتی به بار آورد. در دولتهایی که به تازگی دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری شده‌اند ممکن است نهادهایی که نتایج سیاسی را ساختاربندی می‌کنند اجازه مشارکت مردم در روند سیاست‌گذاری را بدهند ولی غالباً نحوه جریان‌یابی درون‌دادهای مردمی در این دولتها تقلید هجوآمیزی است از مردم‌سالاریهای تمام عیار. همان‌گونه که سميوئل هانتینگتون می‌گوید معضل نوعی توسعه سیاسی، شکافی است که میان سطوح بالای مشارکت سیاسی و نهادهای یک کاسه‌کننده ضعیف برای آشتی دادن دعاوی متعارض و متعدد وجود دارد [۳۰]. در دولتهایی که به تازگی دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری شده‌اند و احزاب نیرومند،

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۰۳

دادگاههای مستقل، مطبوعات آزاد، و رویه‌های انتخاباتی سالمی ندارند هیچ دلیلی وجود ندارد که انتظار داشته باشیم سیاست توده‌ای همان تأثیری را بر سیاست خارجی بگذارد که در مردم‌سالاریهای پخته دارد.

در تمامی قدرتهای بزرگی که در حال گسترش مردم‌سالاری بوده‌اند درون‌دادهای مردمی به نحوی متفاوت با مردم‌سالاریهای پخته شکل گرفته و تجمیع شده است. در انگلستان در میانه دوران حکومت ملکه ویکتوریا، نواحی روستایی بیش از نواحی شهری نماینده داشتند، رأی‌گیری مخفی نبود، و تنها طبقات دارا حق رأی داشتند [۳۱]. در فرانسه دوران حکومت ناپلئون سوم، استاندار محلی که از پاریس تعیین می‌شد در کنار صندوقهای رأی می‌ایستاد و بر انتخاباتهای رأی‌دهندگان اعمال کنترل می‌کرد [۳۲]. در آلمان دوران حکومت ویلهلم، احزاب برنده انتخابات نمی‌توانستند وزرا را تعیین کنند بلکه قیصر آنها را نصب می‌کرد [۳۳]. در ژاپن عصر تایشو، حق رأی گسترده بود ولی انتخاب حکومت‌کنندگان در دست اشرافی بود که دولت میجی را پایه‌گذاری کرده بودند [۳۴]. و در روسیه امروزی هم تقریباً هیچ یک از نهادهای اصلی حکومت نمایندگی به شکل قابل اعتمادی فعالیت ندارد: مقررات قانون اساسی مطابق نیازهای روز تغییر می‌یابد؛ دادگاههای قانون اساسی به دلایل آشکارا سیاسی جبهه‌گیری می‌کنند؛ انتخابات به تعویق می‌افتد یا بدون اطلاع قبلی برگزار می‌شود؛ و احزاب سیاسی سازمانهای پایداری برای بسیج ائتلاف توده‌ای نیستند بلکه دار و دسته‌های موقتی از نخبگان هستند. از این گذشته در همه این موارد، حکومت مطبوعات سیاسی را تا حدودی می‌خرید یا ممیزی می‌کرد و هنوز عینیت‌گرایی، آگاهی، و روحیه حرفه‌ای لازم برای ایجاد یک مباحثه همگانی تمام عیار و منصفانه در آنها نهادیه نشده بود [۳۵].

در نتیجه این کاستیهای نهادی، محافل حاکمه در این قدرتهای بزرگ دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری تنها به‌طور تصادفی پاسخگوی رأی‌دهندگان بودند. نوعاً گروههای نخبه برای جلب حمایت توده‌ها به‌طور نامنظم و گزینشی به مردم روی

می‌آوردند ولی در عین حال قادر بودند خود را از پاسخگویی اسلوب‌مند از طریق صندوقهای رأی مصون نگه دارند. در انگلستان هم حزب ویگ^۱ و هم حزب توری^۲ همچنان تحت سلطه اشراف زمینداری قرار داشتند که تنها حاضر به پذیرش صف‌بندی موردی با نمایندگان تندروی طبقه متوسط در پارلمان بودند. به همین سان، در آلمان عصر ویلهلم، نخبگان حاکم با گروههای توده‌ای مانند حزب کاتولیک مرکزگرا^۳ در مورد زد و بندهای مشخصی چون حمایت از حقوق کاتولیکها در ازای حمایت متقابل از بودجه نیروی دریایی وارد چانه‌زنی می‌شدند. اما مقامهای وزارتی به حزب مرکزگرا پیشنهاد نمی‌شد.

در نتیجه، در همه این جوامع معمولاً گروههای مردمی در قالب گروههای فشار محدودنگر یا گروههای کارچاق‌کن موردی مانند مجمع مخالفان قانون غلات^۴ در انگلستان در دهه ۱۸۴۰، یا مجمع نیروی دریایی^۵ و مجمع دهقانان^۶ در آلمان در سالهای پیش از ۱۹۱۴ سازمان می‌یافتند. این گروهها اغلب در بیرون از نظام انتخاباتی فعالیت داشتند و مستقیماً خواسته‌های خود را به مراجع عمومی منعکس می‌کردند چرا که شیوه‌های مردم‌سالارانه دستیابی به قدرت به زیان آنها تمام می‌شد. این گرایش به اقدام مستقیم در کوی و برزن یا در پشت درهای بسته اطاقهای پوشیده از دود سیگار و نه توسل به صندوقهای رأی، وجه مشخصه جامعه‌ای است که هانتینگتون آن را «جامعه محافظه کار»^۷ می‌خواند و در آن با اینکه فشار مشارکت‌خواهی قوی است نهادهای مشارکت مؤثر، ضعیف است [۳۶].

1. Whig

2. Tory

3. Catholic Center Party

4. Anti-Corn Law League

5. Navy League

6. Agrarian League

7. praetorian society

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۰۵

این ضعف نهادهای مردم‌سالار تا حدودی مبین دشوار بودن ایجاد ساختارهای مؤثر از صفر است. سازمانهای کاملاً توسعه یافته، نفرات ماهر برای اداره آنها، و عادات کنش مردم‌سالارانه یک شبه در روزنامه‌نگاران، اعضای مجالس قانون‌گذاری، مقامهای قضایی، و سیاستمداران حزبی ایجاد نمی‌شود. همچنین اعتماد به کارایی و عینیت‌گرایی چنین نهادهایی به سهولت پدید نمی‌آید. همان‌گونه که تحلیل‌گران انتخاب عقلایی در بحث از پیدایش ساختارهای نهادین بارها به شکلی متقاعدکننده نشان داده‌اند «هزینه‌های تعامل» و معمای اقدام دستجمعی مانع سر برآوردن نهادهایی می‌شود که معامله برای بهتر ساختن وضع تک تک افراد را تسهیل می‌کنند [۳۷].

به یقین این واقعیت هم که اصلاحات مردم‌سالارانه مؤثر به نفع همه افراد تمام نمی‌شود جلوی توسعه نهادهای مردم‌سالار کارآمد را بیشتر می‌گیرد. بسیاری از گروههای اجتماعی از جمله بسیاری از گروههای قدرتمند، احتمالاً از تقویت نهادهای مردم‌سالار زیان می‌بینند [۳۸]. این گروهها شامل اینها می‌شوند: خود حکام یگه‌سالار، دیوان‌سالاران دولتی رژیم قبلی که ممکن است از این بترسند که در یک جامعه در حال گذار اهمیت کار ویژه‌هایشان بر باریک رود، نخبگان اجتماعی و اقتصادی که ممکن است در یک نظام بازتر امتیازاتشان کاهش یابد، یا حتی گروههای نفوذ توده‌ای ویژه‌ای که از اصلاحات جذاب برای رأی‌دهندگان معمولی زیان می‌بینند. در سده نوزدهم و اوایل سده بیستم بخشهایی که در جلوگیری از گسترش کامل مردم‌سالاری نفعی داشتند نوعاً شامل پادشاهان، اشراف، زمین‌داران، صاحبان سرمایه‌های صنعتی، نظامیانی که با نخبگان قدیمی یا رژیم قبلی پیوند نزدیکی داشتند، و افزارمندان و دیگر گروههای طبقه متوسط بودند که از محدودیتهای اقتصادی صنفی مورد حمایت رژیم قبلی سود می‌بردند [۳۹]. در دولتهایی که در این روزگار به جای دولتهای کمونیست نشسته‌اند بخشهای مشابه شامل مقامهای ملی یا محلی سابق حزب کمونیست، ارتش، وزارتخانه‌ها یا شرکتهای کنترل‌کننده سرمایه صنعتی از رده خارج، کارگران این بخشها، و مردم ساکن

و شاغل در مناطق تحت سلطه چنین بخشهایی می شوند.

نیرومندی انگیزه‌های این گروه‌ها برای جلوگیری از تغییر مردم سالارانه تا حد زیادی بستگی به تحرک‌پذیری دارایی‌ها و مهارت‌های آنها دارد. زمین‌داران انگلیسی از بابت گسترش حقوق مردم سالارانه نسبتاً آرامش خاطر داشتند: تحرک‌پذیری نسبی سرمایه‌گذاریهای تجاری اساسی آنها به بسیاری از آنان اجازه داد پایان یافتن حمایت از بخش کشاورزی را بپذیرند و از اتحاد سیاسی آزادی خواهانه و مبتنی بر تجارت آزاد با طبقات متوسط تجارت‌پیشه سود ببرند. برعکس، یونکرها یا نخبگان زمین‌دار آلمان که عمدتاً در دولت پروس به کار مشغول بودند بیرون از زمینهای کشاورزی نسبتاً ناکارآمدشان چشم‌انداز اقتصادی جذاب چندانی نمی‌دیدند و از همین رو، علاقه بیشتری به حفظ موقعیت اجتماعی خویش با استفاده از حمایت‌گری اقتصادی دولت و سرکوب سیاسی داشتند [۴۰]. در روسیه امروزی هم برخی از نخبگان کمونیست سابق با زرنگی خود را با اقتصاد خصوصی سازگار ساخته و برای حفظ کنترل یا سود حاصل از مصرف بسیاری از داراییهای اقتصادی خود تمهیداتی اندیشیده‌اند. اما ارتش در نتیجه گشایش نظام سیاسی تا حد زیادی منزلت و انسجام سازمانی خود را از دست داده است. و حتی نخبگانی که در جریان گذار وضع و حال خوبی دارند عقلاقه‌مندند گذار را تحت کنترل خود درآورند و آن را به گونه‌ای محدود سازند که در آن بازرسی مردم سالارانه یا حکومت قانون چندان مانع سودجویی‌شان نشود.

هم در نمونه‌های سده نوزدهمی و هم در نمونه‌های پسا کمونیستی معاصر نکته جالب توجه این است که بسیاری از گروههایی که نفعی در کند کردن آهنگ گسترش مردم سالاری دارند علاقه کوتاه بنیانه‌ای هم به جنگ، کسب آمادگی نظامی، توسعه طلبی و حمایت‌گری اقتصادی دارند. این تصادفی نیست. بیشتر مزایای جنگ، آمادگیهای نظامی، فتح و غلبه کشورها و حمایت‌گری اقتصادی – مثلاً از جهت پیشرفت شغلی یا حمایت در برابر رقابت اقتصادی بیگانگان – به شکل نامتناسبی در گروههای خاص

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۰۷

متمرکز است [۴۱]. هر گروه نفوذ ویژه از جمله ارتش که مزایای کوتاه‌بنیانه‌ای از یک سیاست عمومی می‌برد باید از در معرض بررسی قرار گرفتن و وتو شدن امورش توسط رأی‌دهندگان معمولی که پول یارانه‌های اختصاص یافته به گروههای نفوذ خاص را می‌پردازند نگران باشد. هرگاه هزینه‌های یک برنامه خاص در سطح گسترده سرشکن شود ولی مزایای آن در دست تعدادی اندک متمرکز گردد ممکن است گسترش مردم‌سالاری آن برنامه را به خطر اندازد.

وقتی دولتهای یگه‌سالار شروع به گسترش مردم‌سالاری می‌کنند بسیاری از منافع که بدین واسطه در معرض تهدید قرار می‌گیرند سرشت نظامی دارند. همان‌گونه که چارلز تیلی می‌گوید «دولت، زاده جنگ و زاینده آن است» [۴۲]. در اوایل دوران نو در اروپا سازمانهای نظامی جایگاه ممتازی در دولت داشتند که به اتکای آن نیازهایشان را برآورده می‌ساختند. وانگهی، اشراف حاکم با نهادهای نظامی در هم تنیده شده بودند و از همین رو گسترش مردم‌سالاری ذاتاً منافع مسلم اجتماعی، اقتصادی و دیوان‌سالارانه گروه نخبه قدیمی را که نخبگان نظامی محور آن را تشکیل می‌دادند به چالش گرفت. جوزف شومپتر براساس منافع نیاگونه اشراف نظامی - فئودال نظریه کاملی درباره امپریالیسم پی ریخته است [۴۳]. درست است که گاهی اصلاح‌طلبان طبقه متوسط خواستار تقویت قدرت نظام دولت بودند: این خواسته تندروان انگلیسی در جنگ کریمه، و افسران طبقه متوسط آلمان پیش از سال ۱۹۱۴ بود. اما آنان خواستار این بودند که بهینه‌سازان طبقه متوسط جای اشراف بی‌مصرف را بگیرند. بنابراین گسترش مردم‌سالاری تحت رهبری هواداران قدرت نظامی تقریباً به همان اندازه گسترش مردم‌سالاری تحت رهبری صلح‌جویانی چون ریچارد کابدن برای ارتش قدیمی تهدیدزا بود [۴۴].

بن بست سیاسی گسترش مردم سالاری

چنین موقعیتی از دگرگونی اجتماعی، ضعف نهادی، و منافع تهدید شده معمولاً مسیر رسیدن به مردم سالاری را به بن بست می کشد: این وضع تشکیل ائتلافهای سیاسی پایدار را که از برنامه های منسجم سیاست گذاری و حمایت کافی برای بر سر کار ماندن برخوردار باشند دشوار می سازد. بروز این بن بست که موجب ترویج نوعی کوتاه اندیشی و سیاست گذاری شتابزده زاینده جنگ می شود چهار دلیل دارد.

فراخ تر شدن طیف نیروهای سیاسی. نخست، دگرگونیهای اجتماعی که گردونه گسترش مردم سالاری را پیش می راند طیف وسیع تری از نیروهای مهم سیاسی را با منافع گوناگون و ناسازگار به میدان می آورد. ممکن است پادشاهان، اشراف، دهقانان، و افزارمندان صحنه تاریخ را با صاحبان صنایع، طبقه کارگر شهری، و روشنفکران طبقه متوسط شریک شوند. یا در جوامع پسا کمونیست معاصر ممکن است صاحب منصبان سابق حزب، صاحبان صنایع سنگین، و افسران رو به افول ارتش صحنه را با عوام فریبان مردم گرا، کارآفرینان بازار آزاد، کارگران ناخرسند، و گروههای قومی تازه تحرک یافته شریک شوند. در اصل، یک مردم سالاری کاملاً نهادینه می تواند حتی فراخ ترین طیف منافع را هم از طریق رقابت حزبی بر سر جلب نظر رأی دهندگان معمولی یک کاسه کند. ولی هر جا مردم سالاری نوپا و ناکامل باشد طیف وسیع منافع اجتماعی که پویایی سیاسی یافته و وجه مشخصه گذار به مردم سالاری است می تواند تشکیل ائتلافهای پایدار را فوق العاده دشوار سازد.

برای نمونه، در انگلستان در طول دوره ای که به جنگ کریمه ختم شد نه ویگها و نه توریها توانستند ائتلاف حاکم پایداری تشکیل دهند زیرا بسیاری از گروهها از اتحاد سیاسی پایدار با یکدیگر خودداری می کردند. هیچ یک از نخبگان قدیمی با اردوی

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۰۹

تندروان مجلس که منتخب طبقه متوسط انگلستان و رأی‌دهندگان ایرلندی بود ائتلاف نمی‌کرد. وانگهی، توریهای هوادار حمایت‌گری اقتصادی با توریهای هوادار تجارت آزاد یا ویگها متحد نمی‌شدند. از همین رو، ماندن انگلستان میانه دوران ملکه ویکتوریا بر سر دوراهی اجتماعی و سیاسی سنت و تجدد، نوعی بن‌بست سیاسی موقت ایجاد کرد زیرا گروهها مصالحه بر سر منافع حیاتی خود را برای تشکیل یک ائتلاف حاکم ناممکن می‌دانستند [۴۵].

نمونه حتی جدی‌تر، بن‌بستی است که در سیاست انتخاباتی آلمان دوران ویلهلم بروز کرد. در اصل، ممکن بود ائتلافهای چپ و راست برای جلب آرای رأی‌دهندگان معمولی تشکیل شود و بدین ترتیب سیاستها در جهت میانه‌روی سوق یابد. اما در واقع هم چپها و هم راستها بیش از آن دچار چنددستگی داخلی بودند که بتوانند ائتلافهای مؤثری را با سیاستهایی که ضد و نقیض هم نباشند تشکیل دهند. ترقی‌خواهان رؤیایی اردویی را در سر می‌پروراندند که «از باسрман تا ببل»، از طبقات متوسط هوادار مردم‌سالاری لیبرال تا طبقات کارگر مارکسیست را در بر گیرد، ولی اختلافات موجود میان کارگران و سرمایه‌داران همیشه جلوی تشکیل چنین اردویی را می‌گرفت. محافظه‌کاران در ایجاد «پیوند میان آهن و چاودار» موفق‌تر بودند ولی وجود اختلافات اساسی میان یونکرهای نظامی - فئودال و صاحبان صنایع منطقه رور که از توزیع بار مالیات تا راهبرد نظامی را در بر می‌گرفت سیاستهای آنان را از انسجام بی‌بهره می‌ساخت. آلمان در چنبره طرحهایی برای تشکیل یک ارتش بزرگ و یک نیروی دریایی پرهزینه، که هیچ کس هم حاضر به تأمین بودجه آن نبود گرفتار شده بود [۴۶].

در دورانهای اخیرتر هم نوپایی گسترش مردم‌سالاری به واسطه فراخ‌تر ساختن طیف نیروهای سیاسی و جای گرفتن تعداد بیش از اندازه‌ای از نیروهای سیاسی آشتی‌ناپذیر در دل آن، موجب بروز بن‌بست سیاسی شده است. در آخرین روزهای عمر یوگسلاوی، تلاشهای میانه‌روانی چون آنته مارکوویچ برای ایجاد آشتی بر مبنای

برنامه‌ای فدرالیستی، مردم‌سالارانه و در جهت اصلاحات اقتصادی نه تنها به واسطه چند دستگی قومی بلکه به دلیل شکافی که میان منافع تجاری بازارنگر از یک سو، و کله گنده‌های حزبی و افسران ارتش از سوی دیگر وجود داشت به شکست انجامید [۴۷].

منافع انعطاف‌ناپذیر و افق دید محدود: گروه‌هایی که دگرگونی اجتماعی و گسترش مردم‌سالاری آنها را تهدید می‌کند، از جمله نخبگانی که هنوز قدرت خود را از دست نداده‌اند اغلب، به ویژه زمانی که نمی‌توانند داشته‌های خود را به سهولت با شرایط متحول سیاسی و اقتصادی سازگار سازند به اجبار نگرشی بسیار انعطاف‌ناپذیر در قبال منافع خویش اتخاذ می‌کنند. در موارد حاد ممکن است برای حفظ جایگاه گروه تنها یک راه‌حل وجود داشته باشد. برای زمینداران پروس، این راه‌حل حمایت دولت غیرمردم‌سالار از بخش کشاورزی بود؛ برای ارتش ژاپن، استقلال عمل سازمانی در امپراتوری هوادار خودبسندگی اقتصادی؛ برای ارتش و نخبگان حزبی صربستان، یک دولت ملت‌گرای صرب. با وجودی که ممکن است اتخاذ موضعی سازش‌ناپذیر سبب آن شود که قدرتهای بزرگ، کشور را در حلقه محاصره خصمانه قرار دهند مصالحه‌هایی که موجب نابودی اجتماعی یا از دست رفتن اهمیت اجتماعی گروه شود هیچ‌گونه جذابیتی ندارد. این امر، یافتن راهی برای خروج از بن‌بست سیاسی را دو چندان دشوارتر می‌سازد.

رقابت بر سر بسیج توده‌ها. در دوره گسترش مردم‌سالاری، گروه‌های نخبه‌ای که موقعیت‌شان به خطر می‌افتد برای جلب متحدانی از میان توده‌های مردم البته تنها طبق شرایط خودشان و با استفاده از همه منابع ویژه‌ای که هنوز در اختیارشان است انگیزه قاطعی دارند. این منابع ویژه شامل انحصار اطلاعات (برای نمونه، «تخصص» بی‌همتای نیروی دریایی آلمان در زمینه انجام برآوردهای راهبردی)، سرمایه‌های تبلیغاتی

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۱۱

(واگذاری منسب وزارت خارجه توسط پالمرستون ریزیر امور خارجه انگلستان به فرزندان روزنامه‌نگارانی که با وی همکاری می‌کردند)، ثروت (حمایت مالی شرکت فولاد کروپ از مجامع توده‌ای ملت‌گرا و نظامی‌گرا)، مهارتها و شبکه‌های سازمانی (بهره‌برداری ارتش ژاپن از سازمانهای نیروهای ذخیره روستایی برای ایجاد پایگاهی اجتماعی برای خود)، و توانایی استفاده از کنترل نهادهای سیاسی سنتی برای شکل دادن به دستور کار سیاسی و ساختار بندی شرایط چانه‌زنی سیاسی (معامله‌نخبگان حاکم عصر ویلهلم با حزب مرکزگرا مبنی بر حذف قوانین ضد کاتولیکها در ازای حمایت نمایندگان این حزب در رایشستاگ از بودجه نیروی دریایی) [۴۸].

بسیج گروههای توده‌ای توسط نخبگان در شرایط بسیار رقابت آمیزی صورت می‌گیرد. گروههای نخبه برای خنثی کردن تهدید توده‌ها (برای نمونه، تشکیل مجمعهای میهن پرستان برای مقابله با جنبشهای کارگری) و مقابله با تلاشهای موفقیت آمیز سایر گروههای نخبه برای بسیج توده‌ها (برای نمونه، تشکیل مجمع نیروی دریایی آلمان به عنوان وزنه‌ای سیاسی در مقابل مجمع کشاورزان که مورد حمایت یونکرها بود) به جلب حمایت توده‌ها می‌پردازند. بدین ترتیب، منابع نخبگان به آنها اجازه می‌دهد تا بر سمت و سوی مشارکت سیاسی توده‌ها اعمال نفوذ کنند ولی ضرورت رقابت بر سر جلب نظر توده‌ها کنترل این فرایند را برای یک گروه نخبه واحد دشوار می‌سازد. برای نمونه، گروههای توده‌ای که از طریق سازمانهای ملت‌گرای مورد حمایت نخبگان به عرصه سیاست دست می‌یابند اغلب می‌کوشند روی دست حامیان نخبه پیشین خود بلند شوند. در ۱۹۱۱ گروههای فشار ملت‌گرای مردمی آلمان قدرت این را یافته بودند که مدعی شوند اگر به راستی دشمنان خارجی آلمان به این اندازه که نخبگان حاکم جلوه می‌دهند تهدید کننده هستند پس حکومت با مصالحه با فرانسه در دعوای مراکش منافع آلمان را فروخته است [۴۹]. بدین ترتیب روند بسیج توده‌ها توسط نخبگان هم حکومت‌ناپذیری و بن‌بست سیاسی دولتهای دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری را دو

چندان می‌سازد.

در رقابت بر سر جلب حمایت توده‌ها ایدئولوژی اهمیت خاصی پیدا می‌کند. ممکن است شرکت کنندگان تازه وارد به روند سیاسی به دلیل بی‌بهره بودن از عادات جاافتاده و اطلاعات خوب، مطمئن نباشند که منافع سیاسی‌شان چیست و همین آنها را آماج مساعدی برای جذبه‌های ایدئولوژیک می‌سازد. وانگهی، ایدئولوژی می‌تواند ثمرات بزرگی هم به بار آورد و این زمانی است که هیچ بازار اندیشه آزاد و کارآمدی برای مقابله با ادعاهای نادرست با تکیه بر واقعیتهای قابل اعتماد وجود نداشته باشد. نخبگان بسته به اینکه لازم باشد از کدام موضع اجتماعی دفاع کنند، سرشت گروه اجتماعی که خواهان جذب کردنش هستند، و نوع دعوتی که در هر شرایط سیاسی مشخص به نظر پذیرفتنی می‌رسد از همه نوع کششهای ایدئولوژیک بهره می‌گیرند. عنصری که تقریباً در همه این کششهای ایدئولوژیک وجود دارد ملت‌گرایی است که مزیت آن در این است که با تظاهر به وجود نوعی همبستگی منافع میان نخبگان و توده‌ها، نگاهها را از شکافهای طبقاتی منحرف می‌سازد.

با اینکه رأی‌دهندگان معمولی همیشه هوادار جنگ یا توسعه‌طلبی نیستند ولی غالباً جذابیتهای ایدئولوژیک کارساز می‌افتد. برای نمونه، هنگام آغاز جنگ کریمه در ژانویه ۱۸۵۴ مردم فرانسه چندان اشتیاقی برای ورود به این جنگ نداشتند و پس از تحمل ۱۰۰,۰۰۰ کشته جنگی تا سال ۱۸۵۵ خستگی مردم از جنگ، ناپلئون [سوم] را واداشت تا در سر میز چانه‌زنی به روسیه امتیازاتی دهد. به همین‌سان، مردم فرانسه در آغاز مخالف ورود کشورشان به جنگهای ایتالیا و اتریش - پروس بودند زیرا از مختل شدن اقتصادشان می‌ترسیدند [۵۰]. در انگلستان هم در جریان موج بزرگ مجمع مخالفان قانون غلات ریچارد کابدن که موفق شده بود مداخله نظامی خارجی و بودجه‌های نظامی را با مسائل مردمی تجارت آزاد و مردم‌سالاری پیوند زند افکار توده‌ها به همین‌سان صلح‌جو و مخالف توسعه‌طلبی بود [۵۱]. در ژاپن هم در آغاز، معاهده

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۱۳

محدودسازی تسلیحات دریایی سال ۱۹۳۰ مورد پذیرش مردم بود [۵۲]. و حتی در آلمان که افکار عمومی تقریباً همیشه جنگ طلب بود دو حزب توده‌ای بزرگ یعنی حزب سوسیال دموکرات و حزب مرکزگرای کاتولیک علاقه‌ای به توسعه طلبی نداشتند. هر چند راهبرد رهبران آلمان را اغلب «سوسیال» امپریالیسم می‌خوانند ولی این ایدئولوژی تقریباً به طور در بست برای طبقات متوسط و نه کارگران جذابیت داشت. و پشتیبانی کاتولیکها از تشکیل ناوگان آلمان هم برخاسته از اعتقاد نبود بلکه در ازای به دست آوردن پرداختهای جنبی در مسائل داخلی صورت می‌گرفت [۵۳].

چون افکار عمومی توده‌ها نوعاً توسط گروههای نفوذ نخبگان در عرصه سیاست بسیج می‌شد و نه توسط احزاب برخورداری از پایگاه اجتماعی گسترده که بر سر جلب نظر رأی‌دهندگان معمولی با هم رقابت کنند معمولاً فریاد توده‌ها در جهت تقویت الگوی منافع نخبگان و نه زیر نظر گرفتن آنها بلند بود: در آلمان، مجمع کشاورزان به نفع وضع تعرفه غلات جنجال به پا می‌کرد، مجمع نیروی دریایی به نفع تشکیل ناوگان آلمان، گروههای توسعه طلب به نفع تشکیل مستعمرات مهاجرنشین در خارج، و مجمع پان ژرمن^۱ به نفع تشکیل ارتشی بزرگتر. در مواردی که افکار عمومی توده‌ها از طریق مجاری مختلف مانند رقابت نهادهای دو حزبی در انگلستان و ایالات متحده در سده بیستم بازگو شده تأثیر آن بر سیاست خارجی بسیار متفاوت بوده است.

تضعیف اقتدار مرکزی بن‌بست سیاسی و شتابزدگی دولتهای دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری را تضعیف اقتدار دولت بیشتر تشدید می‌کند. قدرت یگه‌سالار هم در برابر گروههای نفوذ نخبه و هم گروههای توده‌ای رو به افول می‌گذارد ولی نهادهای مردم‌سالار ناتوان از یک کاسه کردن این منافع و دیدگاههای متعارض هستند. احزاب،

1. Pan-German League

ضعیف و بی بهره از وفاداری توده‌ها هستند. انتخابات مخدوش یا نامنظم است. نهادهای مشارکت سیاسی مردم بازیچه دست نخبگان هستند و دولت هم که از نتیجه رقابت بدون نظارت می‌ترسد محدودیتهای دلبخواهی بر آنها تحمیل می‌کند و از همین رو آنها اعتماد مردم را جلب نمی‌کنند.

در هر یک از نمونه‌های ذکر شده از تاریخ قدرتها، بزرگ، مشکل، تمرکز مفرط قدرت آمرانه در مرکز نبود بلکه عکس آن بود. ائتلاف ابردین^۱ که پای انگلستان را به جنگ کریمه کشید کابینه‌ای موقت به ریاست رهبری ضعیف بود که هواداران چندانی هم نداشت. به همین سان، در آستانه جنگ فرانسه و پروس رژیم ناپلئون سوم در حال وادادن در برابر مخالفان لیبرال خود بود که در انتخابات سال ۱۸۶۹ بر پارلمان آن کشور سلطه پیدا کرده بودند. وقتی ارتشهای اروپایی در اواخر ژوئیه ۱۹۱۴ آماده یورش می‌شدند رهبران اتریش که تناقضات موجود میان خط مشی صدراعظم آلمان و سیاست ارتش آن کشور آنان را سر درگم ساخته بود می‌پرسیدند که «در برلین چه کسی حکومت می‌کند؟» اشغال منچوری در سال ۱۹۳۱ هم عمل انجام شده‌ای به دست ارتش محلی ژاپن بود: به توکیو حتی خبر هم نداده بودند [۵۴]. امروزه نیز بازگشت به تفکر امپراتوری در مسکو نتیجه ضعف یا تسین و نه قدرت اوست. همان گونه که به تازگی سیرگنی کاراگانوف گفته است فروپاشی دولت لنینی «محیطی پدید آورده است که در آن منافع نخبگان مستقیماً بر سیاست [خارجی] تأثیر می‌گذارد» [۵۵]. در هر یک از این موارد رهبران سیاسی ضعیف در مرکز به همان راهبردهای گروههای نفوذ نخبه کوتاه بین متوسل می‌شوند و از جذابیت‌های ایدئولوژیک ملت‌گرایی و پرداخت به گروههای نفوذ خاص برای حفظ بقای سیاسی شان در کوتاه مدت استفاده می‌کنند هر چند این راهبردها در بلند مدت با مخاطرات بالقوه‌ای همراه است.

1. Aberdeen

پیامدها برای روحیه جنگ طلبی

رهبران سیاسی قدرتهای بزرگ در تلاش برای برخورد با بن بست سیاسی ناشی از گسترش مردم سالاری به مجموعه ای نوعی از تدبیرها متوسل می شدند. این تاکتیک ها - نان به هم قرض دادن، شقاق قمر کردن، و راهبردهای حیثیتی - معمولاً موجب رواج بی پروایی در مناسبات خارجی و توسل به جنگ شده است.

نان به هم قرض دادن. در این دولتهای دست اندر کار گسترش مردم سالاری، قدرت گروههای نخبه در مقایسه با مرکز که قدرت یگه سالار خود را از دست داده بود افزایش می یافت ولی هنوز قدرت گروههای توده ای مانند مردم سالاریهای پخته نهادینه نشده بود. این شرایط مشوق سیاست گذاری از طریق نان به هم قرض دادن گروههای نفوذ نخبه می شد. نان به هم قرض دادن نخبگان اغلب به سیاست جنگ، آمادگی نظامی، و توسعه طلبی می انجامید زیرا بسیاری از گروههای نفوذ تشکیل یافته در روند تضعیف و فروپاشی دولت یگه سالار، از بقایای نظامی - فئودالی آن دولت بودند: ارتش، نیروی دریایی، و نخبگان اشراف سالاری که در این نهادها مشغول به کار بودند. در برخی از نمونه های پس از فروپاشی کمونیسم به ویژه در یوگسلاوی و روسیه نیز گروههای نفوذ نظامی مشابهی به چشم می خورند. ارتشها لزوماً جنگ را مطلوب نمی دانند به ویژه آن هنگام که خود را برای پیروزی سریع و قاطع آماده نمی بینند. اما به دلیل نگرش ارتشها به امنیت که نوعاً نگرشی با حاصل جمع صفر است آنها اغلب راهبردهای نظامی آفندی را توصیه می کنند که ناخواسته دولت را به مسیر جنگ می اندازد [۵۶].

از این گذشته، نان به هم قرض دادن سبب می شود که هر گروه به همان چیزی که بیش از همه مطلوب می داند دست یابد به نحوی که حتی اگر تنها برخی گروههای

ائتلاف، هوادار سیاستهای جنگ آفرین و توسعه طلبانه باشند همین برای محتمل ساختن تصویب چنین سیاستهایی کافی است. نمونه جا افتاده این امر، پیوند آهن و چاودار در عصر ویلهلم است که در چارچوب آن، نیروی دریایی و صنایع سنگین برتشکیل ناوگانی که انگلستان را بترساند پای می فشردند، یونکرها به تعرفه غلات که موجب اختلاف با روسیه شد دست یافتند و ارتش هم به طرح آفندی اشلیفن^۱ که همه همسایگان آلمان را تهدید می کرد رسید. نمونه دیگر، نان به هم قرض دادن ارتش و نیروی دریایی امپراتوری ژاپن است که بار مالیاتی بیش از حد سنگینی را به اقتصاد آن کشور تحمیل کرد و ژاپن را از همه سو با دشمنانی روبه رو ساخت [۵۷].

شق القمر کردن^۲ یا جمع اضداد^۳. چون دولتهای در حال گسترش مردم سالاری نوعاً از طیف بسیار وسیعی از منافع اجتماعی تشکیل می شوند ائتلافهایی که هوای حکومت در سر دارند باید غالباً از سرهم بندی شدن پایگاههای اجتماعی گوناگون یا حتی متضاد تشکیل یابند. به همین دلیل، یکی از مشکلات خاص رهبری دولتهای در حال گذار به مردم سالاری این است که جنبه های متناقض ائتلاف یا سیاستی را که باید عناصر متضاد را گرد هم آورد توجیه کنند. این حالت در امور خارجی اغلب به معنی پنهان ساختن بدهبستانهای مشکل، تظاهر به معقول یا اجتناب ناپذیر بودن سیاستهای متناقض است. در نتیجه، سیاستهای خارجی دولتهای دست اندر کار گسترش مردم سالاری اغلب با به گردن گرفتن تعهدات مفرط، تراشیدن دشمنان بیش از حد در آن واحد، و طرح این ادعا همراه است که تعارضات پدید آمده زاده دشمنی ذاتی دیگران است. برای نمونه، سیاستهای ائتلاف آهن و چاودار در عصر ویلهلم که منجر به قرار گرفتن آلمان در حلقه محاصره دشمنان شد به دو شکل توجیه می شد: نخست اینکه این دشمنی برخاسته از

1. Schlieffen Plan

2. squaring the circle

3. integrating opposites

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۱۷

ذات دشمنان آلمان است و سیاست آلمان موجب آن نشده است، و دوم اینکه راه از هم پاشاندن ائتلاف دشمن نه دادن امتیازاتی که سیاستهای ائتلاف آهن و چاودار را به خطر اندازد بلکه تهدید کردن حریفان است [۵۸].

پالمرستون و لویی ناپلئون با مشکل نسبتاً متفاوت گرد آوردن اضداد روبه‌رو بودند. راهبردهای این دو ایجاب می‌کرد که برای پاسداری از منافع نخبگان قدیمی در دوران سیاست توده‌ای پشتیبانی بخشهای قابل ملاحظه‌ای از طبقه متوسط را از راهبرد محافظه‌کاری اجتماعی جلب کنند. مطرح شدن تهدید طبقه کارگر تا حدودی این اتحاد را امکان‌پذیر می‌ساخت. ولی برای جذب آن دسته از اعضای طبقه متوسط که از تندروی روی گردان شده بودند هم پالمرستون و هم ناپلئون ناگزیر بودند که نشان دهند سیاستهای محافظه‌کارانه‌شان در عمل تا حدودی لیبرالی است. ساده‌ترین راه این کار، پشتیبانی از اهداف لیبرالی مانند حق ملتها برای تعیین سرنوشت خود و توسعه فرصتهای تجاری در خارج در عین مبارزه بیهوده با آنها در داخل بود. این راه مناسبی بود زیرا اهداف لیبرالی در خارج را به سهولت می‌شد با اهداف ژئوپلیتیکی که پالمرستون و ناپلئون در هر حال مایل به پیگیری‌شان بودند جور کرد [۵۹]. اما لیبرالها در برابر این راهبرد فریب‌خوردگانی کاملاً منفعل نبودند. برای نمونه، آنان در انگلستان از جنگ کریمه برای گشودن مناصب وزارت جنگ به روی بهینه‌سازان طبقه متوسط بهره جستند و این حرکتی بود که پالمرستون با توجه به توجیهاتی که برای سیاست خارجی خویش ارائه کرده بود به دشواری می‌توانست جلوی آن را بگیرد [۶۰].

در روسیه امروزی هم سیاست خارجی ساروجی است برای قوام بخشیدن به ائتلافی «سرخ - قهوه‌ای»^۱ میان ملت‌گرایان و نوکمونیه‌ها. نظام شوروی منافع مسلم سازمان یافته‌ای را به سود الگوی خاصی از سرمایه‌گذاری صنعتی، یک تشکیلات عظیم نظامی، طبقه کارگری که در برابر نیروهای بازار حمایت می‌شد، نخبگانی محلی که جای بازار را در اداره اقتصاد گرفته بودند، و نوعی تقسیم کار در مقیاس امپراتوری پدید آورده

1. "red-brown" coalition

بود. فروپاشی دولت مارکسیست - لنینیستی شالوده‌های ایدئولوژیک این ائتلاف منافع را بر باد داد ولی بسیاری از این منافع بر سر جای خود باقی هستند. دو آموزه ملت‌گرایی و متمایز بودن روسیه از غرب لیبرال، توجیه ایدئولوژیک طبیعی را برای اعاده کنترل امپراتوری و دست کم حفظ برخی از گرایشهای به جا مانده از گذشته روسیه در جهت تشکیل دولتی نیرومند و بازاری محدود به دست می‌دهد. همچنین شاید به توجیه اتخاذ رویکردی ابتر در زمینه گسترش مردم‌سالاری که به ایمن داشتن این منافع نخبگان سنتی کمک می‌کند یاری رساند.

راهبردهای حیثیتی. یکی از ساده‌ترین و در عین حال خطرناک‌ترین راهبردها برای یک رژیم به تنگنا افتاده در کشوری که گسترش مردم‌سالاری را تجربه می‌کند تقویت اعتبار و حیثیت داخلی خود از طریق تلاش برای کسب پیروزیهای خارجی است. یوهانس میکل که در آستانه قرن، ائتلاف آهن و چاودار^۱ را احیا کرد می‌گفت «موفقیت در عرصه سیاست خارجی تأثیر خوبی بر مباحثات رایشستاگ خواهد گذاشت و بدین ترتیب شکافهای سیاسی تعدیل خواهد شد» [۶۱]. بخشهایی که در داخل آماج چنین راهبردهایی هستند غالباً همین نظر را دارند. برای نمونه، کابدن معتقد بود که کسب پیروزیهای نظامی در خارج به نخبگان زمین‌دار نظامی - فئودال چنان اعتباری می‌بخشد که می‌توانند به اتکای آن تعرفه‌های مواد غذایی را بالا برند و مردم‌سالاری را سرکوب کنند: «اگر بگذاریم جان بول پیروزی نظامی بزرگی به دست آورد تا آخر عمر ملزم خراشیم بود هنگام عبور از جلوی گارد سوار سلطنتی کلاه از سر برداریم» [۶۲].

راهبردهای حیثیتی موجب می‌شود که کشور نسبت به بی‌اعتنایی به شهرتش فوق‌العاده حساس شود. همان‌گونه که قیصر آلمان در نخستین و دومین بحران متراکش دریافت، مقاومت سرسختانه خارجی می‌تواند به جای پیروزیهای ارزان شکستهای خفت‌باری به بار آورد که اداره امور داخلی را پیچیده‌تر سازد. در نمونه‌ای دیگر تغییرات

1. iron - rye coalition

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۱۹

توهین‌آمیزی که بیسمارک در تلگرام قیصر که به دستش رسیده بود داد، به راحتی ناپلئون سوم را به اعلام جنگ در ۱۸۷۰ کشاند [۶۳].

اگر خود مردم از جنگ بیمناک باشند ممکن است لازم باشد که ماجراجویی برای تقویت حیثیت به رغم مخالفت‌های داخلی اولیه صورت گیرد. اما این قمار می‌تواند ارزشش را داشته باشد. پیروزی در جنگ کریمه به رغم بی‌میلی و خستگی مردم از جنگ، شرایط را برای آنچه نقطه اوج حکمرانی ناپلئون سوم شناخته می‌شد فراهم کرد [۶۴]. ناپلئون این درس را به خوبی فراگرفت و وقتی در ژانویه ۱۸۵۹ دید محبوبیت مردمی‌اش رو به کاهش است کوشید موفقیت خود را تکرار کند. در آستانه مداخله نظامی فرانسه در جنگ ایتالیا و اتریش، ناپلئون به کابینه خود گفت: «در جبهه داخلی، جنگ ابتدا هراسهای زیادی ایجاد می‌کند؛ تجار و بورس‌بازان از هر رنگی غوغا به پا خواهند کرد ولی احساسات ملی این وحشت داخلی را [برطرف] خواهد کرد؛ ملت یک بار دیگر در کشمکشی که به بسیاری شجاعت خواهد بخشید، خاطره دورانهای قهرمانی را زنده خواهد کرد و احزابی را که پیوسته از یکدیگر فراری بودند زیر چتر افتخارجویی گرد هم خواهد آورد به بوتۀ آزمون گذاشته خواهد شد» [۶۵]. ناپلئون صرفاً از افکار عمومی پیروی نمی‌کرد بلکه می‌کوشید افکار عمومی را به سوی جنگ طلبی هدایت کند ولی هدفش ایجاد احساساتی ملی بود که توانایی دولت را برای حکم راندن بر صحنه سیاسی چند پاره و به بن‌بست رسیده کشور تقویت کند.

گسترش یگه‌سالاری و جنگ قدرتهای بزرگ

با اینکه گسترش مردم‌سالاری از جمله علل جنگهای قدرتهای بزرگ بوده است ولی وارونه ساختن این روند چاره مؤثری برای این عارضه نیست. دست کم در چهار نوبت قدرتهای بزرگ روند نوپای گسترش مردم‌سالاری در داخل را یکباره وارونه ساخته‌اند:

فرانسه در دوران ناپلئون اول و ناپلئون سوم، آلمان نازی، و ژاپن در دهه ۱۹۳۰. ولی هر یک از این دولتها پس از آن به ماجراجوییهای تجاوزکارانه خارجی مبادرت کرده‌اند. درست است که احیای یگه‌سالاری سنتی در چارچوب اتفاق اروپا^۱ پس از سال ۱۸۱۵ دوره‌ای از صلح نسبی پدید آورد اما این دوره صرفاً درگیریهای داخلی و بین‌المللی را به تعویق انداخت، درگیریهایی که پس از خیزشهای انقلابی ۱۸۴۸ به همراه روند گسترش مردم‌سالاری از نو سر برآوردند [۶۶].

چگونه باید پیوند میان گسترش یگه‌سالاری و جنگ را تفسیر کرد؟ این امکان وجود دارد که هر گونه تغییر رژیمی اعم از اینکه در جهت گسترش مردم‌سالاری یا یگه‌سالاری یا هر جهت دیگری باشد احتمال جنگ را تقویت کند. ممکن است تغییر رژیم به‌طور کلی‌تر به همان بیماریهای جنگ‌زا مانند بن‌بست سیاست‌گذاری، در تهدید قرار گرفتن نخبگان، و محدود بودن افق دید دیگر گروههای اجتماعی منجر شود که در دولتهای دست‌اندرکار گسترش مردم‌سالاری هم مشاهده می‌شود. از آنجا که دانشمندان علوم اجتماعی چندان به این مسئله نپرداخته‌اند تفسیر بالا را نمی‌توان مردود دانست [۶۷].

اما دست کم برخی از جنگهایی را که در دوران گسترش یگه‌سالاری در می‌گیرد به عنوان جنگهای برخاسته از شکست روند گسترش مردم‌سالاری یا جلوگیری از آن بهتر می‌توان درک کرد. در هر یک از چهار نمونه‌ای که در بالا برشمردیم سیاست خارجی حکامی که در حال گسترش یگه‌سالاری بودند یا ابزاری بوده که به آنان کمک کرده است تا بر بن‌بست سیاسی رژیم دست‌اندرکار گسترش مردم‌سالاری فائق آیند یا برخاسته از اندیشه‌هایی بوده است که در بافت سیاسی دوره قبلی گسترش مردم‌سالاری سر برآورده بودند. برای نمونه، تبیینهای ارائه شده برای سیاست خارجی نازیها را

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۱۱

می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: تبیینهای «ساختارگرا» که سیاستهای نازیها را واکنش کارکردی به بن‌بست سیاسی جامعه وایمار می‌دانند و تبیینهای «نیت‌نگر» که چنین سیاستهایی را به منزله اجرای اندیشه‌های نژادپرستانه و ملت‌گرایانه‌ای می‌دانند که در اواخر دوره ویلهلم و دوره وایمار در قهوه‌خانه‌ها پا گرفته بود [۶۸]. در هر حال، جنگ طلب بودن یگه‌سالاری جدید زاده نقصی بوده که در جامعه‌ای که قبل از آن دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری بوده وجود داشته است.

این یگه‌سالاران جدید برخلاف پادشاهان سنتی، همگی مدعی حکومت به نام مردم بودند ولی نهادهای مردم‌سالاری را برمی‌چیدند. ناپلئون اول با بهره‌گیری از ملت‌گرایی مردمی انقلاب فرانسه در حالی که آرمانهای این انقلاب را در خود فرانسه از بین می‌برد قول می‌داد که آنها را در سراسر اروپا بگسترانند. ارتش ژاپن نوعی ایدئولوژی مردم‌گرایانه ابداع کرد که ریشه در اسطوره‌های امپراتوری این کشور داشت و هدف از آن محکم‌تر ساختن پیوندهای ارتش با توده‌های روستایی هوادارش و بر اعتبار ساختن مردم‌سالاران تجارت‌مآب تایشو بود. بر این اساس، سیاست خارجی این دولتهای دست‌اندر کار گسترش یگه‌سالاری را دست کم تا حدودی سرشت همان نظام سیاسی مردم‌سالاری رقم می‌زد که دولتهای یاد شده از آن گریزان بودند. در برخی موارد، سیاست خارجی آنها ابزاری برای همین گریز بود. از این جهت جنگهای دوران احیای یگه‌سالاری را می‌توان بخشی از پدیده کلی‌تر جنگهای برخاسته از گسترش مردم‌سالاری دانست.

نتیجه‌گیریهای برای سیاست‌گذاری

با توجه به این یافته‌ها نمی‌توان ساده‌دلانه معتقد به گسترش صلح از طریق گسترش مردم‌سالاری در داخل کشورها بود. وادار ساختن قدرتهای بزرگ هسته‌ای مانند روسیه

یا چین، با گسترش مردم‌سالاری در داخل مانند به گردش در آوردن گردونه قمار است که احتمالاً بسیاری از نتایج بالقوه آن نامطلوب است. اما در بیشتر موارد، نخستین گامها در مسیر گسترش مردم‌سالاری زاده سیاست آگاهانه ایالات متحده - قطع نظر از چیستی این سیاست - نیست. قطع نظر از اینکه غرب چه کند گردونه قمار پیش پیش برای روسیه و شاید برای چین به گردش درآمده است. وانگهی، وارونه ساختن روند گسترش مردم‌سالاری تقریباً به اندازه خود این روند خطرناک است. در نتیجه، جامعه بین‌المللی بیش از آنکه برای پیشبرد یا وارونه ساختن روند گسترش مردم‌سالاری نیازمند راهبرد باشد برای مهار این روند به ترتیبی که با کمترین خطر ممکن همراه باشد و گذار بی‌افت و خیز به مردم‌سالاری را تسهیل کند به راهبرد نیاز دارد.

برخی از این شرایط تخفیف دهنده مخاطرات چیست و چگونه می‌توان آنها را ترویج کرد؟ رابطه گسترش مردم‌سالاری با جنگ رابطه‌ای احتمالی است. بسته به عوامل مختلفی چون انگیزه‌های فراروی نخبگان قدیمی در طول دوره گذار، ساختار بازار اندیشه‌های سیاست خارجی، سرعت و جامعیت گذار به مردم‌سالاری، و سرشت محیط بین‌المللی که گسترش مردم‌سالاری در بستر آن صورت می‌گیرد گسترش مردم‌سالاری می‌تواند به جنگ یا صلح منجر شود. ممکن است اصلاح‌طلبان هوشمند و متحدان آنها در جامعه بین‌المللی بتوانند در برخی از این ویژگیها دخل و تصرف کنند.

یکی از یافته‌های اصلی پژوهشهای صورت گرفته درباره گسترش مردم‌سالاری در امریکای لاتین این است که وقتی در اختیار نخبگانی که گذار به مردم‌سالاری تهدیدشان می‌کند، به ویژه نظامیان «چتر نجاتی طلایی» گذاشته شود این روند با کمترین افت و خیز پیش خواهد رفت [۶۹]. از همه بالاتر آنها به این تضمین نیاز دارند که اگر از قدرت خود دست بشویند به زندان نخواهند افتاد. تاریخ قدرتهای بزرگی که دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری در داخل بوده‌اند این یافته را عمیق‌تر می‌سازد. در مواردی که نخبگان قدیمی در نظم اجتماعی جدید، آینده معقول و درخشانی برای خود می‌دیدند

گسترش مردم سالاری و خطر جنگ / ۴۲۳

احتمال آنکه گسترش مردم سالاری به تجاوزطلبی غیرعقلانه منجر شود در کمترین حد بود. برای نمونه، اشراف انگلستان ثروت شان را بیشتر در تجارت و صنایع سرمایه گذاری کرده بودند تا در کشاورزی. از همین رو آنها منافع مشترک بسیاری با طبقات متوسط بالنده داشتند. آنها توانستند با آرامش خاطر نسبی با گسترش مردم سالاری روبه رو شوند. برعکس، زمین داران پروس^۱ که سرمایه شان ته کشیده بود و زمینهای شان هم کوچک بود چاره ای جز تکیه بر حمایت دولت از بخش کشاورزی و نیز اتکا به مشاغل نظامی خود نداشتند.

امروزه نیز باید یافتن مشاغل بی خطر و مولد برای صاحب منصبان کمونیست قدیمی، افسران ارتش، دانشمندان هسته ای، و صاحبان صنایع سنگین از بالاترین اولویت برخوردار باشد. سیاستهایی که هدف شان منتفع ساختن اینان از روند خصوصی سازی و کمک مالی به آنها برای تبدیل مهارتهای شان به مهارتهایی تازه و صلح جویانه در اقتصاد بازار باشد ظاهراً گامی در جهت درست است. به اعتقاد برخی از مفسران، پاول گراچوف^۲ وزیر دفاع روسیه برای آنکه نشان دهد قدرت ارتش روسیه هنوز هم به کار می آید و افزایش سرمایه گذاری روی ارتش روسیه منافع بزرگی به بار خواهد آورد مشتاق بود برای حل بحران چچن به زور متوسل شود. نخبگان ارتش روسیه به جای تعقیب این مسیر قدیمی باید متقاعد شوند که اعتبار، مسکن، حقوق بازنشستگی و صلاحیتهای فنی شان تنها و تنها در صورتی بهبود خواهد یافت که به یک ارتش غربی تبدیل شوند، تابع مراجع غیرنظامی باشند و صرفاً مطابق هنجارهای بین المللی حاکم به زور توسل جویند. از این گذشته، گرچه باید نخبگان قدیمی را خوشحال و خوشبخت نگه داشت نباید گذاشت که قدرت گیرند. توافقات نباید بقایای نظام آمرانه را تقویت کند بلکه باید در نظام جدید جای پای آنها در نظر گیرد.

1. junkers

2. Pavel Grachev

همچنین باید ایجاد بازاری آزاد، رقابتی و در عین حال مسئولانه از اندیشه‌ها در دولتهایی که به تازگی دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری شده‌اند جزو بالاترین اولویتها باشد. بیشتر قدرتهای بزرگی که در دوران گسترش مردم‌سالاری جنگ طلب بوده‌اند مباحثات همگانی کثرت‌گرایانه‌ای داشتند ولی شرایط این مباحثات به نفع گروههای ثروتمند، برخوردار از دسترسی ممتاز به رسانه‌های ارتباطی و کنترل انحصاری اطلاعات - از بایگانیهای تاریخی گرفته تا اطلاعات سری درباره توازن نظامی - مخدوش شده بود. کثرت‌گرایی به تنهایی کافی نیست. بدون وجود یک زمین بازی هموار، کثرت‌گرایی صرفاً انگیزه و فرصتی به گروههای ممتاز می‌بخشد تا افسانه‌هایی را به نفع خودشان مطرح سازند که در طول تاریخ غالباً صبغه‌ای ملت‌گرایانه یافته‌اند. یکی از پرتوهای امیدبخش در ماجرای چین این بود که خبرنگاران روسیه با چابکی تمام، هزینه‌های واقعی جنگ و دروغهای حکومت و ارتش درباره این هزینه‌ها را بر ملا ساختند. با اینکه باید به نخبگان، چتر نجاتی طلایی از لحاظ منافع مادی‌شان داده شود ولی نباید در میدان اندیشه‌ها مجال عرض‌اندام یابند. باید خبرنگاران بی‌پروا افسانه‌پردازان را زیر ذره‌بین قرار دهند و با متمایز ساختن موشکافانه واقعیتها از نظرها و واریسی خستگی‌ناپذیر صحت و سقم منابع آنها اعتبار شغلی خود را حفظ کنند. ترویج این‌گونه زیرساخت خبرنگاری احتمالاً نتیجه‌بخش‌ترین سرمایه‌گذاری است که غرب می‌تواند برای گذار مسالمت‌آمیز این دولتها به مردم‌سالاری انجام دهد.

پژوهش ما به نتایج قاطعی در زمینه سرعت و جامعیت گذار به مردم‌سالاری ختم نمی‌شود. از یک سو، دیدیم دولتهایی که از یگه‌سالاری جهش بزرگی به مردم‌سالاری انجام داده بودند جنگ طلب‌تر از دولتهایی بودند که از یگه‌سالاری به آنوکراسی تبدیل شده بودند. ظاهراً این مؤید اتخاذ راهبردی با اهداف محدود است. از سوی دیگر، تجربه دولتهای سابقاً کمونیست حاکی از آن است که دولتهایی که سریع‌ترین و بزرگترین گام را به سوی مردم‌سالاری کامل برداشته‌اند کمتر ملت‌گرا هستند و در منازعات نظامی

گسترش مردم سالاری و خطر جنگ / ۴۲۵

کمتر درگیر شده‌اند. این مسئله‌ای است که به پژوهشهای بیشتری نیاز دارد. سرانجام، این مسئله که در جریان گسترش مردم سالاری چه نوع ائتلاف حاکمی سر بر می‌آورد تا حد زیادی بستگی به مشوقهایی دارد که محیط بین‌المللی عرضه می‌کند. هم آلمان و هم ژاپن در میانه دهه ۱۹۲۰ گام در مسیر گسترش مردم سالاری لیبرالی با ثبات گذاشتند. مشوق آنها در این زمینه تا حدودی فرصتهای فراوان تجاری و سرمایه گذاری بود که مردم سالاریهای پیشرفته در اختیارشان قرار دادند و تا حدودی نیز پیمانهای امنیتی مطمئنی که وحشت آفرینیهای ملت‌گرایان در عرصه سیاست داخلی را خنثی می‌کرد. اما وقتی حمایت‌های بین‌المللی از تجارت آزاد و مردم سالاری در اواخر دهه ۱۹۲۰ از میان برداشته شد ائتلافهای لیبرالی آنها فرو پاشید. به ویژه در مورد چین معاصر که ممکن است در چارچوب گسترش سریع پیوندهای اقتصادی با غرب گام در مسیر گسترش مردم سالاری هم گذارد پا برجا بودن مشارکت تجاری و حضور امنیتی غرب احتمالاً نقش اصلی را در شکل دادن به مشوقهایی برای تشکیل ائتلافهای هوادار مردم سالاری بازی می‌کند.

در بلند مدت، احتمالاً گسترش حوزه مردم سالاری پایدار در جهان، چشم‌اندازهای صلح را روشن‌تر خواهد ساخت. ولی در کوتاه مدت باید برای به حداقل رساندن خطرات گذار آشوب‌ناک، کارهای بسیاری صورت گیرد.

یادداشتها

1. Michael Doyle, "Liberalism and World Politics," *American Political Science Review*, Vol. 80, No. 4(December 1986), pp. 1151-1169; Bruce Russett, *Grasping the Democratic Peace* (Princeton: Princeton University Press, 1993) .

برای آشنایی با دیدگاههای شکاکان، نک:

David E. Spiro, "The Insignificance of the Liberal Peace," *International Security*, Vol. 19, No. 2(Fall 1994), pp. 50-86; and Christopher Layne, "Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace," *International Security*, Vol. 19, No. 2(Fall 1994), pp. 5-49.

این دیدگاهها در مقاله ذیل رد شده است:

Bruce Russett, "The Democratic Peace: 'And Yet It Moves'," *International Security*, Vol. 19, No. 4(Spring 1995), pp. 164-175.

2. "Transcript of Clinton's Address," *New York Times*, January 26, 1994, p.A17; Anthony Lake, "The Reach of Democracy: Tying Power to Diplomacy," *New York Times*, September 23, 1994, p. A35.

3. Zeev Maoz and Bruce Russett, "Normative and Structural Causes of the Democratic Peace, 1956-1986," *American Political Science Review*, Vol. 87, No. 3(September 19 93), pp. 630, 636;

دو نویسنده بالا گوشزد می کنند که مردم سالاریهای نوپایی مانند مردم سالاریهای امروز اروپای شرقی ممکن است درگیریهای را تجربه کنند زیرا قواعد و هنجارهای مردم سالارانه آنها به خوبی جا نیفتاده است. درباره گرجستان در دوران پس از فروپاشی شوروی همچنین، نک:

Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 134,

4. Asa Briggs, *Victorian People*, rev. ed. (Chicago: University of Chicago, 1970), chaps. 2-3; Geoff Eley, *Reshaping the German Right* (New Haven: Yale University Press, 1980); Alain Plessis, *De la fête imperiale au mur des fédérés, 1852-1871* (Paris: Editions du seuil, 1973), translated as *The Rise and Fall of the Second Empire, 1852-1871* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985); Jack Snyder, *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition* (Ithaca : Cornell University Press, 1991), chaps. 3-5.

5. Hans Ulrich Wehler, *The German Empire, 1871-1918* (Dover, N.H.: Berg, 1985); Jack

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۲۷

S. Levy. "The Diversionary Theory of War: A Critique," in Manus Midlarsky, ed., *Handbook of War Studies* (Boston: Unwin Hyman, 1989), pp. 259-288.

6. Joseph Schumpeter, *Capitalism, Socialism, and Democracy*, 2nd ed. (New York: Harper, 1947); Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century* (Norman: University of Oklahoma Press, 1991), pp. 5-13, esp. p. 6.

از این گذشته، نک:

Russett, *Grasping the Democratic Peace*, pp. 16-18, and Michael Doyle, "Liberalism and World Politics," esp. p. 1164.

7. Ted Robert Gurr, *Polity II: Political Structures and Regime Change, 1800-1986*, Inter-University Consortium for Political and Social Research No. 9263 (1990).

8. Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 77;

از این گذشته، نک :

Maoz and Russett, "Normative and Structural Causes of the Democratic Peace. 1956-1986."

این شاخص عبارت است از (PCON (DEM-AUT که در آن DEM نمره دولت از نظر سنجۀ تلخیصی مردم‌سالاری، AUT نمره دولت از نظر سنجۀ تلخیصی خودکامگی، و PCON سنجۀ ای است که میزان انحصار اختیارات یک رژیم در دست مراجع دولتی را نشان می‌دهد و مقدار آن می‌تواند از ۰ تا ۱۰ متغیر باشد. بنابراین شاخص بالا می‌تواند از ۱۰۰+ (بیشترین مردم‌سالاری) تا ۱۰۰- (بیشترین خودکامگی) تغییر کند.

۹. به طور مشخص‌تر، راس‌ت دولتهایی را که مقدار شاخص نوع رژیم تشریح شده در یادداشت شماره ۸ برای آنها از ۳۰ تا ۱۰۰ باشد مردم‌سالاری، دولتهایی که امتیازشان از ۲۵- تا ۱۰۰- باشد رژیمهای خودکامه، و آنهایی را که امتیازشان از ۲۴- تا ۲۹ باشد آنوکراسی به شمار می‌آورد. نک:

Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 77; and Ted Robert Gurr, "Persistence and Change in Political Systems," *American Political Science Review*, Vol. 68, No. 4(December 1974), pp. 1482-1504.

10. Russett, *Grasping the Democratic Peace*, pp. 121-1 22.

11. Gurr, *Polity II*, p.11.

12. Gurr, *Polity II*, p. 11.

این متغیر براساس مقیاس چهار درجه‌ای از بسته تا باز کدبندی شده است. رژیمهای بسته و رژیمهایی که به کارگماری مجریان در آنها سامان‌مند نیست خودکامه انگاشته می‌شوند؛ رژیمهایی که وجه مشخصه‌شان

جانشینی موروثی و وزیرانی است که «به انتخاب قوه مجریه یا دربار» یا «گزینش انتخاباتی» برگزیده می‌شوند آنوکراسی به شمار می‌روند؛ و رژیمهای باز، مردم‌سالار قلمداد می‌گردند. این روش گاه سبب می‌شود که رژیمها جایگاهی برخلاف آنچه به‌طور شهودی به آنها نسبت داده می‌شود پیدا کنند. تا حدودی به همین دلیل، نمره ترکیبی انگلستان تا ۱۹۲۲ آن را رژیمی آنوکراتیک نشان می‌دهد. اما کدبندی رژیمها بر مبنای مقیاسی پر درجه با خطراتی همراه است. ما به جای پرداختن به مشکلات اعتبار کدبندی دوباره، با انجام آزمونهای جداگانه درباره شاخصهای مؤلفه‌های مختلف و در دوره‌های مختلف تأثیر هرگونه کدبندی خاص را کنترل کرده‌ایم. این واقعیت که ما هم از این آزمونهای گوناگون به نتایج تقریباً مشابهی دست یافته‌ایم حکایت از آن دارد که سوگیریهای محتمل در کدبندی رژیمهای مشخص یا سنجش شاخصهای خاص، تأثیر تعیین‌کننده‌ای بر یافته‌های ما نداشته است.

13. Gurr, *Polity II*, p. 15.

۱۴. رژیمها با استفاده از مقیاسی هفت درجه کدبندی شده‌اند. جوامعی سیاسی که در آنها مجریان از اقتدار نامحدود برخوردار باشند و آنهایی که در حد فاصل میان این رژیمها و رژیمهایی قرار می‌گیرند که در آنها برای قوه مجریه حد و مرز محدودی وجود دارد در زمره رژیمهای اقتدارگرا قرار داده می‌شوند. جوامعی سیاسی که در آنها «گروههای پاسخگویی در بیشتر زمینه‌های فعالیت، از اقتدار مؤثری برابر یا بیشتر از قوه مجریه برخوردار باشند» (Gurr, *Polity II*, p. 16) و آنها که در حد فاصل میان این رژیمها و رژیمهایی قرار می‌گیرند که در آنها برای اقتدار قوه مجریه محدودیتهای اساسی وجود دارد مردم‌سالار انگاشته می‌شوند. همه جوامع سیاسی موجود در حد فاصل این دو نوع رژیم نیز آنوکراسی قلمداد می‌گردند.

15. Gurr, *Polity II*, p. 18.

۱۶. میزان رقابتی بودن مشارکت سیاسی با مقیاسی پنج درجه‌ای نشان داده می‌شود که از «رقابت سرکوب شده» تا «رقابت رقابتی» را در بر می‌گیرد. ما دسته نخست از جوامع سیاسی را اقتدارگرا و دسته دوم را مردم‌سالار می‌انگاریم و همه جوامع سیاسی موجود در حد فاصل این دو قطب را آنوکراسی قلمداد می‌کنیم.

۱۷. ما مجموعه داده‌های دیگری را نمی‌شناسیم که با مقصودی که داریم بیشتر جور باشد. برای نمونه، داده‌های مایکل دوایل درباره مردم‌سالاریها بر ویژگیهای هنجاری هر جامعه سیاسی و نه ویژگیهای نهادین مورد نظر ما تأکید دارد. وانگهی، چون در این داده‌ها میان انواع رژیمهای غیرمردم‌سالار فرق گذاشته نشده است نمی‌توان به کمک آنها کشورهایی را مشخص ساخت که دوره‌هایی از گسترش مردم‌سالاری را تجربه کرده‌اند ولی نتوانسته‌اند به مردم‌سالاریهای پخته تبدیل شوند. داده‌های آرتور بنکس هم به عوامل نهادینی که در تحلیل ما و نیز داده‌های طرح پژوهشی «جامعه سیاسی ۲» گر مورد تأکید است توجهی ندارد. و همان‌گونه که راسل گوشزد می‌کند با اینکه سنجه‌هایی که بر اساس داده‌های گر و بنکس برای سنجش نوع رژیمها تمهید شده‌اند تا حدودی با هم رابطه دارند «طبقه‌بندی ساده‌تر» بنکس که «پیش از کار گر و

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۲۹

همکارانش تنظیم شده و مستندات کمتری دارد احتمالاً کمتر می‌تواند رژیمها را از هم متمایز سازد». نک: Russett, *Grasping the Democratic Peace*, p. 78; Doyle, "Liberalism and World Politics"; and Banks, *Cross-Polity Time-Series Data* (Binghamton: State University of New York, Center for Comparative Political Research, 1986).

۱۸. نک:

Melvin Small and J. David Singer, *Resort to Arms: International and Civil Wars, 1816-1980* (Beverly Hills, Calif.: Sage Publications, 1982).

۱۹. از آنجا که همبستگی آماری میان مجموعه داده‌های طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» درباره جنگ میان دولتها و همه انواع جنگها چندان چشمگیر نیست لازم نیست رابطه میان گسترش مردم‌سالاری و همه جنگها شبیه رابطه میان گسترش مردم‌سالاری و جنگهای میان دولتها باشد. نک:

Edward D. Mansfield, *Power, Trade, and War* (Princeton: Princeton University Press, 1994), chap. 2.

بیشتر نوشته‌های موجود درباره صلح مردم‌سالارانه به ویژه آنها که روی نقش‌هنجارها متمرکزند سطح تحلیل زوج دولتها را اختیار کرده‌اند و به همین دلیل جنگهای میان زوج دولتها را به تحلیل گذاشته‌اند. بدین ترتیب لزوماً جنگهای میان دولتها و بازیگران غیردولتی از قلم می‌افتد. ولی آزمونهای ما در قالب زوج دولتها تنظیم نشده است بلکه ویژگیهای تک تک دولتها را مد نظر قرار می‌دهد. ما در بررسی دیگری رابطه میان زوج دولتهای در حال گسترش مردم‌سالاری را به تحلیل خواهیم گذاشت.

۲۰. هر دولت درگیر در یک جنگ میان دولتها برای اینکه طرف این جنگ شناخته شود باید دست کم ۱۰۰ نفر کشته تلفات داشته باشد یا دست کم ۱۰۰۰ نفر سرباز را به جنگ فعالانه فرستاده باشد. دولتهای درگیر در جنگهای دولتها با بازیگران غیردولتی باید (به همراه متحدان‌شان) در هر سال از درگیری دست کم ۱۰۰۰ نفر کشته در میدان نبرد شده باشند. درباره این آیینهای کدبندی، نک:

Small and Singer, *Resort to Arms*. pp. 55-57.

۲۱. داده‌های طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» دوره از ۱۸۱۶ تا ۱۹۸۰ را می‌پوشاند حال آنکه داده‌های گیر دوره از ۱۸۰۰ تا ۱۹۸۶ را در بر می‌گیرد. در نتیجه، تحلیل ما از دوره‌های یک ساله از ۱۸۱۵ آغاز می‌شود ولی تحلیل دوره‌های پنج ساله و ده ساله از ۱۸۱۱ شروع می‌گردد. در مورد دوره‌های پنج ساله، نخستین مشاهده به سنجش گسترش مردم‌سالاری در فاصله سالهای ۱۸۱۱ و ۱۸۱۵ و جنگ در فاصله سالهای ۱۸۱۶ و ۱۸۲۰ اختصاص دارد. در مورد دوره‌های ده ساله، نخستین مشاهده ناظر بر سنجش گسترش مردم‌سالاری از ۱۸۱۱ تا ۱۸۲۰ و جنگ از ۱۸۲۱ تا ۱۸۳۰ است. برای رعایت لزوم استقلال آماری میان این مشاهدات، در هر دسته از تحلیلها از دوره‌های غیرهمپوش استفاده کرده‌ایم. برخی کشورها (مانند ایتالیا، آلمان و اتحاد شوروی) در طول این دوره شکل گرفته و برخی دیگر (مانند اتریش - مجارستان، امپراتوری

عثمانی، صربستان، آلمان) تجزیه شدند. اسمال و سینگر با گر هم‌نظرند که برخی کشورها را باید به‌طور جداگانه بررسی کرد (اتریش، مجارستان و اتریش؛ روسیه و اتحاد شوروی؛ آلمان، آلمان غربی و آلمان شرقی؛ جمهوری متحده عربی و مصر؛ کامبوج و کامبوجیا؛ نانگانیکا و تانزانیا)؛ به همین دلیل در تحلیل‌های مان از این شیوه پیروی می‌کنیم. اما در دیگر موارد، اسمال و سینگر با گر اختلاف نظر دارند. ما این کشورها را به دو شیوه به تحلیل گذاشتیم. نخست، امپراتوری عثمانی و ترکیه، ساردینی و ایتالیا، پروس و آلمان، و صربستان و یوگسلاوی را در طول دوره از ۱۸۱۱ تا ۱۹۸۰ یک کشور واحد تلقی کردیم. دوم، هر کشور از هر زوج دولتهای بالا را جداگانه مورد بررسی قرار دادیم. از آنجا که نتایج به دست آمده از این دو دسته آزمونها چندان تفاوتی با هم نداشت نتایج حاصل از روش دوم را که با نتایج گر سازگاری دارد بازگو می‌کنیم.

۲۲. به بیان ریاضی $\chi^2 = \sum \left[\frac{(f-e)^2}{e} \right]$ که f فراوانی مشاهده شده هر نتیجه، e فراوانی مورد انتظار در آن برای هر نتیجه و $\sum$ نمایانگر مجموع مقدار داخل کروشه برای همه نتایج است.

۲۳. اگر سطح ۰/۰۵ را از نظر آماری با معنا بگیریم فرضیه صفر استقلال آماری در صورتی رد می‌شود که $\sum \left[\frac{(f-e)^2}{e} \right] > \chi^2_{0.05}$ باشد. درجه آزادی این آماره برابر با $(c-1)(r-1)$ است که در آن r تعداد سطرها و c تعداد ستونهای جدول وابستگی را نشان می‌دهد. کاربرد این آماره، تنها در صورتی مناسب است که فراوانی مورد انتظار برای هر نتیجه بیش از ۱ باشد و این شرط در همه آزمونها ما صادق است. در واقع، معمولاً فراوانی مورد انتظار برای جنگ هنگام تحلیل دوره‌های پنج ساله و ده ساله بیش از ۵ است. در این باره، نک:

Stephen E. Fienberg, *The Analysis of Cross-Classified Categorical Data* (Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1980), p. 170.

۲۴. تنها نتایج مبتنی بر رقابتی بودن مشارکت با این روند تقویت رابطه نیرومند میان دگرگونی رژیم و جنگ همراه با طولانی‌تر شدن دوره زمانی مورد تحلیل سازگاری ندارد. اما در این مورد نتایج ما تنها هنگامی که دوره‌های یک ساله مدنظر قرار می‌گیرند (برای همه جنگها $p < 0.10$) $\chi^2 = 5/44$ ؛ برای جنگهای میان دولتها $\chi^2 = 7/54$ ($p < 0.05$) و برای جنگهای میان دولتها هنگامی که دوره‌های ده ساله به تحلیل گذاشته شوند از نظر آماری معنادار است (نک. جدول ۱).

۲۵. برای تشریح معیارهای به کار رفته برای تلقی برخی دولتها به عنوان قدرتهای بزرگ و فهرستی از این گونه دولتها، نک: Small and Singer, *Pesort to Arms*, pp.44-45.

یکی از دلایل اینکه ما آزمونهاى جداگانه‌ای را براساس موارد پیش از جنگ جهانی اول انجام داده‌ایم این است که ظاهراً تعداد اندک دولتهای دست‌اندر کار گسترش مردم‌سالاری که در دوره پس از جنگ جهانی اول درگیر جنگ شده‌اند به لحاظ علی سؤال برانگیز است. برای نمونه، پس از جنگ جهانی دوم، یونان مردم‌سالار شد و متعاقب آن درگیر جنگ کره گردید. هر چند رویدادهای داخلی یونان و کره در چارچوب

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۳۱

کلی رقابت دولتهای مردم‌سالار و کمونیست با هم مربوط بودند ولی به زحمت می‌توان گسترش مردم‌سالاری در یونان را علت جنگ کره دانست. ما به جای برخورد موردی با چنین نمونه‌هایی با بررسی جداگانه نمونه‌های پیش از سال ۱۹۱۴ که ظاهراً کمتر مشکل‌ساز بودند کنترل کردیم که آیا این نمونه‌ها تأثیری اساسی بر یافته‌های کلی ما داشته‌اند یا نه. از این گذشته، کنترل کردیم که آیا دولتها در آغاز دارای رژیم خودکامه بوده و سپس در طول دوره‌ای پنج یا ده ساله به حد کافی مردم‌سالار شده‌اند که آنها را در حال گسترش مردم‌سالاری قلمداد کنیم یا نه. تحت این شرایط نمی‌توانستیم بدانیم که آیا یک جنگ را به خودکامه بودن اولیه دولت نسبت دهیم یا به گسترش مردم‌سالاری پس از آن. خوشبختانه، تعداد مواردی که در آنها در دوره‌ای مشخص نوسانات چندگانه‌ای رخ داده بود اندک بود و تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر نتایج ما نداشت. ما برای تحلیل تأثیر آنها نخست این دوره‌ها را کنار گذاشتیم و سپس آنها را براساس آخرین فراز و فرودی که در هر دوره رخ داده بود کدبندی کردیم. تنها تغییر برجسته‌ای که نوسانات چندگانه در نتایج ما پدید آورد هنگامی بود که شاخص مرکب و دوره‌های ده ساله را به تحلیل گذاشتیم. در این موارد، نتایج اساساً قوی‌تر شد (برای همه جنگها $p < 0.01$) $\chi^2 = 11/54$ ؛ برای جنگهای میان دولتها $\chi^2 = 7/75$ ($p < 0.05$).

۲۶. برای نمونه، نک:

- Bruce Bueno de Mesquita and David Lalman. *War and Reason: Domestic and International Imperatives* (New Haven: Yale University Press, 1992); Steven Chan, "Mirror, Mirror on the Wall.... Are the Freer Countries More Pacific?" *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 28, No. 4 (December 1984). pp. 617-648; Jack S. Levy, "Domestic Politics and War." in Robert I. Rotberg and Theodore K. Rabb. eds., *The Origin and Prevention of Major Wars* (New York: Cambridge University Press, 1989), pp. 83-88; Zeev Maoz and Nasrin Abdolali, "Regime Types and International Conflict, 1816-1976," *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 33, No. 1 (March 1989), pp. 3-35; and Melvin Small and J. David Singer, "The War-Proneness of Democratic Regimes," *Jerusalem Journal of International Relations*, Vol. 1, No. 1 (Summer 1976), pp. 50-69.
27. David Lake, "Powerful Pacifists," *American Political Science Review*, Vol. 86, No. 1 (March 1992), pp. 24-37; Snyder, *Myths of Empire*, pp. 49-52; Randall Schweller, "Domestic Structure and Preventive War: Are Democracies More Pacific?" *World Politics*, Vol. 44, No. 2 (January 1992), pp. 235-269.
28. Russett, *Grasping the Democratic Peace*; Miles Kahler, "Introduction," in Miles Kahler, ed., *Liberalization and Foreign Policy* (forthcoming); Jack Snyder,

"Democratization, War, and Nationalism in the Post-Communist States," in Celeste Wallander, ed., *The Sources of Russian Conduct after the Cold War* (Boulder: Westview, forthcoming).

29. Kenneth Shepsle, "Studying Institutions: Some Lessons from the Rational Choice Approach," *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 1, No. 2 (April 1989), pp. 131-147.

30 Samuel Huntington, *Political Order in Changing Societies* (New Haven: Yale University Press, 1968).

31. D.C. Moore, "The Other Face of Reform," *Victorian Studies*, Vol. 5, No. 1 (September 1961), pp. 7-34.

32. Theodore Zeldin, *The Political System of Napoleon III* (New York: Norton, 1958), pp. 84-85, 91-94, 135.

33. Wehler, *German Empire*.

34. Peter Duus, *Party Rivalry and Political Change in Taisho Japan* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1968).

35. Lynn M. Case, *French Opinion on War and Diplomacy during the Second Empire* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1954), pp. 2-6; Stephen Koss, *The Rise of the Political Press in England* (London: Hamish Hamilton, 1981), pp. 72-80.

36. Patricia Hollis, ed., *Pressure from Without in Early Victorian England* (London: Edward Arnold, 1974); Huntington, *Political Order in Changing Societies*, pp. 78-92.

37. Todd Sandler, *Collective Action* (Ann Arbor: University of Michigan, 1992); Robert Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (Princeton: Princeton University Press, 1984).

۳۸. برای آشنایی با دیدگاه انتخاب عقلایی که بر مسائل توزیع تأکید دارد، نک:

Jack Knight, *Institutions and Social Conflict* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992).

۳۹. بررسی کلاسیک در این زمینه اثر ذیل است:

Barrington Moore, Jr., *Social Origins of Dictatorship and Democracy* (Boston: Beacon, 1966).

۴۰. گذشته از Moore, *Social Origins*, نک:

David Spring, ed., *European Landed Elites in the Nineteenth Century* (Baltimore: Johns

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۳۳

- Hopkins University Press, 1977); and Robert Moeller, ed., *Peasants and Lords in Modern Germany* (Boston: Allen and Unwin, 1986).
41. Snyder, *Myths of Empire*, pp. 32-35 , 49-52; Lance Davis and Robert Huttenback, *Manunon and the Pursuit of Empire: The Political Economy of British Imperialism, 1860-1912* (Cambridge: Cambridge University Press, 1986).
42. Charles Tilly, "Reflections on the History of European State-Making," in Charles Tilly, ed., *The Formation of National States in Europe* (Princeton: Princeton University Press, 1975), p. 42.
43. Joseph Schumpeter, *Imperialism and Social Classes* (New York: Kelly, 1950; orig. ed. 1919).
44. Olive Anderson, *A Liberal State at War: English Politics and Economics during the Crimean War* (New York: St. Martin's, 1967).
45. W. L. Burn, *The Age of Equipoise* (London: George Allen and Unwin. 1964).
46. Eckart Kehr, *Economic Interest, Militarism, and Foreign Policy* (Berkeley: University of California Press. 1977); David D'Lugo and Ronald Rogowski. "The Anglo-German Naval Race and Comparative Constitutional 'Fitness'," in Richard Rosecrance and Arthur Stein. eds., *The Domestic Bases of Grand Strategy* (Ithaca: Cornell University Press, 1993), pp. 65-95. esp. 81-83.
47. V.P. Gagnon.Jr., "Ethnic Nationalism and International Conflict: The Case of Serbia". *International Security*; Vol. 19, No. 3(Winter 1994/95), pp. 130-166; Branka Magas. *The Destruction of Yugoslavia: Tracking the Break-Up, 1980-1992* (London: Verso, 1993).
48. Snyder, *Myths of Empire*, pp. 103, 140-141. 205; Louise Young, "Mobilizing for Empire: Japan and Manchukua, 1931-1945," Ph.D. dissertation, Columbia University, 1992.
49. Eley, *Reshaping the German Right*, chap. 10.
50. William E.Echard. *Napoleon II and the Concert of Europe* (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1983), pp. 31, 37, 49; Case, *French Opinion*, pp. 54-56, 64-65, 71, 273.
51. Peter Cain. "Capitalism, War and Internationalism in the Thought of Richard

Cobden." *British Journal of International Studies*, Vol. 5 (October 1979), pp. 229-247.

52. Tatsuji Takeuchi, *War and Diplomacy in the Japanese Empire* (Garden City, N.Y.: Doubleday, 1935), pp. 303-304.

53. Jonathan Steinberg, *Yesterday's Deterrent* (London: Macdonald. 1965), pp. 190-191; David Blackbourn, *Populists and Patricians* (London: Allen & Unwin, 1987), pp. 161-162, 190, 211.

54. J.B. Conacher, *The Aberdeen Coalition, 1852-1855* (London: Cambridge University Press, 1968); Zeldin, *The Political System of Napoleon III*, pp. 3, 135; Gerhard Ritter, *The Sword and the Scepter: The Problem of Militarism in Germany*, Vol. 2 (Coral Gables: University of Miami Press, 1969), pp. 257-263; Sadako Ogata, *Defiance in Manchuria* (Berkeley: University of California Press, 1964).

55. Sergei A. Karaganov, "Russia's Elites," in Robert Blackwill and Sergei A. Karaganov, eds., *Damage Limitation or Crisis? Russia and the Outside World* (Washington, D.C.: Brassey's, 1994), p. 42;

از این گذشته، نک:

Robert Legvold, "The Russian Question," in Vladimir Baranovsky, ed., *Russia and Europe: Emerging Security Agenda* (N.Y.: Oxford University Press, forthcoming in 1995).

56. Stephen Van Evera, "Causes of War," Ph.D. dissertation. University of California at Berkeley, 1984.

ظاهراً این حکم دربارهٔ دیکتاتوریه‌های نظامی صادق نیست. برعکس، زمانی که ارتش در نان قرض دادند، سیاسی همچون یک اتحادیهٔ صنفی یا در جریانات سیاسی روند گسترش مردم‌سالاری همچون یک بازیگر عمل می‌کند نقش سیاسی ارتش احتمال جنگ را بالا می‌برد. نک:

Stanislav Andreski, "On the Peaceful Disposition of Military Dictatorships," *Journal of Strategic Studies*, Vol. 3, No. 3 (December 1980), pp. 3-10.

57. Michael Barnhart, *Japan Prepares for Total War: The Search for Economic Security, 1919-1941* (Ithaca: Cornell University Press, 1987).

58. Snyder, *Myths of Empire*, pp. 85-89.

59. Plessis, *De la fête*, p. 189; Snyder, *Myths of Empire*, pp. 180-183.

60. Anderson, *A Liberal State at War*.

61 J.C.G. Rohl, *Germany without Bismarck* (Berkeley: University of California, 1967),

گسترش مردم‌سالاری و خطر جنگ / ۴۳۵

p.250.

۶۲. نامه به جان برایت (John Bright) در اول اکتبر ۱۸۵۴، به نقل از:

John Morley, *The Life of Richard Cobden*, abridged ed. (London, n.d.), pp. 311-312.

63 Case, *French Opinion*, p. 267.

64 Thompson, *Louis Napoleon*, pp. 144-145.

65 Alain Plessis, *The Rise and Fall of the Second Empire, 1852-1871* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), pp. 146-147.

66 Charles A. Kupchan and Clifford A. Kupchan, "Concerts, Collective Security, and the Future of Europe," *International Security*, Vol. 16, No. 1 (Summer 1991), pp. 114-161.

۶۷. یک جنبه از این مسئله در اثر ذیل مورد بحث قرار گرفته است:

Zeev Maoz, "Joining the Club of Nations: Political Development and International Conflict, 1816-1976," *International Studies Quarterly*, Vol 33, No. 2 (June 1989), pp. 199-231.

68 John Hiden and John Farquharson, *Explaining Hitler's Germany: Historians and the Third Reich* (Totowa, N.J.: Barnes and Noble, 1983).

۶۹. درباره اهمیت چانه‌زنی با نخبگان قدیمی و پذیرفتن آنها به جمع خود (فراهم ساختن انگیزه‌ای – یک چتر نجات طلایی – برای آنها تا از قدرت کناره گیرند) رجوع کنید به نوشته‌هایی که در مقاله ذیل تلخیص شده‌اند:

Doh Chull Shin, "On the Third Wave of Democratization: A Synthesis and Evaluation of Recent Theory and Research," *World Politics*, Vol. 47, No. 1 (October 1994), pp. 135-170, esp. 161-163.

صلح مردم سالارانه – مردم سالاریهای جنگ طلب؟ تفسیر مکتب برسازی اجتماعی از استدلال لیبرالها

توماس ریس کاپن^۱

از: *European Journal of International Relations* 1(4) (1995): pp. 491-577

مردم سالاریها چون ژانوس^۲ دو چهره دارند. در حالی که با هم نمی جنگند به دفعات با رژیمهای اقتدارگرا درگیر منازعات نظامی و جنگ شده اند. در این مقاله برآنیم که درباره این دو یافته تجربی در سطح زوج دولتها نظریه شایسته ای پرداخته نشده است. مقاله حاضر پس از بررسی تبیینهای رایج برای «صلح مردم سالارانه» تفسیری از منظر مکتب برسازی اجتماعی^۳ مطرح می سازد که نقطه آغاز آن همان رویکرد هنجاری معروف است. مردم سالاریها تا حد زیادی با استنباط انگیزه های دفاعی یا تجاوزطلبانه از روی ساختارهای داخلی سایر دولتها، دوستان و دشمنان - «ما» و «آنها»ی - خود را تعیین می کنند. از یک سو آنها در تعاملاتشان با دیگر مردم سالاریها از هنجارهایی رفتاری پیروی می کنند که حاصل تعمیم قواعد داخلی مصالحه جویانه و غیرخسونت بار تصمیم گیری است. از سوی دیگر، هنگام تعامل دولتهای مردم سالار با رژیمهای اقتدارگرا فرض دشمنی بالقوه، همان اقتدارگریزی واقع گرایان را پدید می آورد.

۱. دانشگاه کونستانس

درآمد

این استدلال لیبرالها که ساختارهای سیاسی مردم سالار پیش شرط پیدایش نظامهای پایدار صلح در روابط بین الملل است به یکی از آموزه‌های متداول در میان سیاست‌گذاران غربی مبدل شده است. اصلی که ایمانوئل کانت در رساله «صلح ابدی» خویش (Kant, 1795/1991) مطرح ساخت در بررسیهای تجربی به اثبات رسیده است. پژوهشهای صلح و منازعات به این اتفاق نظر رسیده‌اند که مردم سالاریها به ندرت با هم می‌جنگند (Bueno de Mesquita et al., 1991; Chan, 1993; Russett, 1993). ولی «صلح مردم سالارانه» تنها یک بخش از این یافته تجربی است. مردم سالاریها مانند ژانوس [خدای باستانی رومیان که دو صورت مجسم داشت که از پشت به هم چسبیده بودند] دو چهره دارند. در عین حال که با هم نمی‌جنگند به دفعات با رژیمهای اقتدارگرا درگیر منازعات نظامی و جنگ شده‌اند. صلح مردم سالارانه با وجود مردم سالاریهای جنگ طلب؟

مقاله حاضر مدعی افزودن داده‌هایی تازه به بحث پیرامون مردم سالاری و صلح نیست بلکه تنها سر نظریه پردازی دارد. به باور من درباره دو یافته‌ای که به طور تجربی در سطح زوج دولتها از لحاظ درگیری مردم سالاریها در جنگ به دست آمده نظریه شایسته‌ای پرداخته نشده است. بیشتر نظریه‌های لیبرالی روابط بین الملل فرض را بر این می‌گذارند که مردم سالاریها ذاتاً صلح جو هستند و رژیمهای اقتدارگرا سرشتی تجاوز طلب دارند. اما این تلاش‌ها برای نظریه پردازی درباره مردم سالاری و درگیری در جنگ، رفتارهای متفاوتی را که دولتهای مردم سالار بسته به ماهیت طرف مقابل شان از خود نشان می‌دهند توضیح نمی‌دهند. برای این گزاره که درگیری مردم سالاریها در جنگ عمدتاً نتیجه لزوم دفاع از خودشان در برابر دیکتاتوریهایی تجاوز طلب است مؤیدات

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۳۹

تجربی چندانی وجود ندارد. پس چه توضیحی می‌توان برای این واقعیت داد که مردم سالاریها از یک سو به ندرت با هم می‌جنگند و در میان خود نظامهای پایدار صلح برقرار می‌سازند ولی از سوی دیگر، در تعاملاتشان با رژیمهای اقتدارگرا نسبتاً ستیزه‌جو هستند؟ من به تأسی از ارنست - اوتو چمپیل (Czempiel, 1986)، مایکل دوایل (Doyle, 1983, 1986) و بروس راست (Russett, 1993) توضیحی را نقطه آغاز کارم قرار می‌دهم که به «تبیین هنجاری»^۱ صلح مردم سالارانه معروف است. طبق استدلال من این تبیین را می‌توان از منظر مکتب برسازي اجتماعی تا اندازه زیادی منقح‌تر ساخت. من مدعی‌ام که مردم سالاریها تا حد زیادی با استنباط انگیزه‌های تجاوزطلبانه یا دفاعی از روی ساختارهای داخلی دولتهای دیگر، دشمنان و دوستان - «ما» و «آنها»ی - خود را تعیین می‌کنند. در نتیجه، آنها در تعاملاتشان با دیگر مردم سالاریها از هنجارهایی رفتاری پیروی می‌کنند که حاصل تعمیم قواعد داخلی مصالحه‌جویانه و غیرخشونت‌بار تصمیم‌گیری است. در میان نظامهای مردم سالار، «فدراسیونهای صلح‌جو»^۲ (Kant, 1795/1991) یا همبودهای امنیتی کثرت‌گرا^۳ (Deutsch et al., 1957) مانند اتحادیه اروپا یا مناسبات اروپا و امریکا به سهولت پا می‌گیرد. اما هنگام تعامل دولتهای مردم سالار با رژیمهای اقتدارگرا، فرض دشمنی بالقوه، همان جهان اقتدارگرایز واقع‌گرایان را پدید می‌آورد. باز هم امکان «همکاری [محدود] در شرایط اقتدارگریزی» وجود دارد ولی ممکن است مشکل عهدشکنی و دستاوردهای نسبی جلوی پا گرفتن ترتیبات همکاری میان مردم سالاریها و غیرمردم سالاریها را بگیرد.

این مقاله از سه بخش تشکیل یافته است. نخست، مرور کوتاهی بر آخرین

1. normative explanation

2. pacific federations

3. pluralistic security communities

یافته‌های تجربی خواهم داشت. در بخش دوم به بحث دربارهٔ تبیینهای نظری رایج برای یافتهٔ دوگانه «صلح مردم سالارانه» و «مردم سالاریهای جنگ طلب» خواهم پرداخت. سپس با معرفی نمونهٔ جرح و تعدیل یافته‌ای از استدلال هنجاری که مکتب برسازی اجتماعی عرضه می‌دارد مقاله را با پیشنهادهایی برای دستورکار پژوهشی به پایان می‌برم که با آنها می‌توان استدلال عرضه شده در این مقاله را ارزیابی کرد.

یافته‌های تجربی:

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟

یافته‌های تجربی دربارهٔ همبستگی میان ساختارهای سیاسی داخلی و رفتار سیاست خارجی را می‌توان در قالب دو گزاره خلاصه کرد: ۱. مردم سالاریها به اندازهٔ دیگر انواع نظامهای سیاسی درگیر جنگ شده‌اند؛ ۲. مردم سالاریها به ندرت با هم می‌جنگند.

مردم سالاریهای جنگ طلب؟

در فاصلهٔ سال ۱۸۱۶ (یعنی پس از پایان یافتن جنگهای ناپلئون) و ۱۹۷۶ نظامهای سیاسی مردم سالار و رژیمهای اقتدارگرا به نسبت تعدادشان در جمع دولتهای جهان به یک اندازه درگیر منازعات نظامی، بحرانهای بین‌المللی و جنگ شده‌اند (Gleditsch and Hegre, 1995؛ همچنین نک: Small and Singer, 1976; Maoz and Russett, 1992: Tables 2 and 3). and Abdolali, 1989). وقتی تنها زوج دولتهایی را که «دارای موضوعیت سیاسی» باشند مثلاً قدرتهای بزرگ و/یا دولتهای مجاور هم را مورد بررسی قرار دهیم باز این نتیجه چندان تغییر نمی‌کند (Maoz and Russett, 1992: Tables 2 and 3). تعیین طرف متجاوز و طرف مدافع در نزدیک به ۳۰ جنگی که از ۱۸۱۶ مردم سالاریها در آنها درگیر شده‌اند بدون انجام بررسیهای مفصل تاریخی و موردی عملاً ناممکن است

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۴۱

(Gleditsch and Heger, 1995; Lake, 1992). حتی جز برخی موارد نادر، تمییز گذاشتن میان تجاوزگر و آماج تجاوز به لحاظ مفهومی معنایی ندارد. تجاوز و دفاع معمولاً از دید ناظر معنا پیدا می‌کند. برای نمونه، خشونت بارترین چهار جنگی را که از ۱۸۱۶ میان دولتها در گرفته است و مردم سالاریها نیز در آنها حضور داشته‌اند در نظر بگیرید. تنها یکی از آنها - جنگ جهانی دوم - نمونه آشکاری از تجاوز یک رژیم توتالیتار بود. در جنگ کُره (۵۳-۱۹۵۰) حمله آغازین را یک رژیم اقتدارگرا بر یک دولت غیرمردم سالار دیگر انجام داد. پس از آن ائتلاف تحت رهبری ایالات متحده که بسیاری از مردم سالاریها در آن حضور داشتند به دفاع از دولت آماج برخاست. اما در مرحله بعد، نیروهای این ائتلاف با گذشتن از مدار ۳۸ درجه که موجب اقدام - دفاعی؟ - متقابلی به صورت باز شدن پای چین به درگیریها شد جنگ را به میزان قابل ملاحظه‌ای تشدید کردند [۱]. تعیین طرف متجاوز و مدافع در جریان جنگ جهانی اول حتی دشوارتر است. در جنگ ویتنام هم ایالات متحده نه تنها مداخله کرد بلکه موجب تشدید آن شد.

برای اثبات اینکه مردم سالاریها ذاتاً صلح جوتر از رژیمهای اقتدارگرا هستند باید نشان داد که درگیری مردم سالاریها در جنگ عمدتاً به تحریک دولتهای غیرمردم سالار صورت گرفته است. ظاهراً رودولف رومل با اتفاق نظر پژوهشگران در مورد اینکه مردم سالاریها به اندازه رژیمهای اقتدارگرا جنگ طلب هستند هم نظر نیست (Rummel, 1995). به گفته او رژیمهای مردم سالار در رفتارهای خارجی خود خشونت کمتری از رژیمهای یگه سالار نشان می‌دهند. ولی داده‌های او حکایت از آن دارد که مرز فاصل اصلی نه میان مردم سالاریها و غیرمردم سالاریها بلکه میان رژیمهای اقتدارگرا و رژیمهای توتالیتار است [۲].

در مجموع، شواهد چندانی وجود ندارد که نشان دهد مردم سالاریها در مناسبات بین‌المللی کمتر به تهدید نظامی و کاربرد زور توسل جسته‌اند یا در این منازعات نظامی یا جنگها به نسبت بیشتر در جبهه دفاعی بوده‌اند تا در جبهه تهاجمی. درگیری

مردم سالاریها در جنگ از دهه ۱۹۷۰ به این سو تا حدودی کاهش یافته است؛ از این گذشته، به نظر می‌رسد میان ثبات نظامهای مردم سالار و درگیری آنها در جنگ، همبستگی وجود دارد (Chan, 1984; Russett and Maoz, 1993). ولی این همبستگیهای منفی آن اندازه قاطع نیست که بتوان صلح جو بودن کلی نظامهای سیاسی مشارکتی را از آن استنباط کرد.

صلح مردم سالارانه

با اینکه به نظر نمی‌رسد مردم سالاریها ذاتاً صلح جوتر از رژیمهای یکه سالار باشند ولی در اقیانوس درگیری و جنگ، جزیره صلح هم وجود دارد. مردم سالاریها دست کم از ۱۸۱۶ به ندرت با هم جنگیده‌اند [۳]. میان مردم سالاریها هم تهدیدهای نظامی، بسیج سربازان و درگیریهای کوچک وجود داشته ولی (تقریباً) هیچ جنگی میان این دولتها در نگرفته است. وانگهی، فراوانی این گونه منازعات نظامی میان مردم سالاریها بسیار کمتر از اندازه‌ای است که توزیع تصادفی حکم می‌کند. و منازعات نظامی هم که میان مردم سالاریها در می‌گیرد تقریباً هرگز تا سطح جنگ تشدید نمی‌شود (Bremer 1993; Maoz and Abdolali 1989; Maoz and Russett, 1991). «صلح مردم سالارانه» به عنوان یک یافته تجربی از لحاظ دوره زمانی منتخب، تعریف خاص مردم سالاری، روش به کار رفته (کمی یا کیفی) قاطع است. دست کم از سه مجموعه متفاوت از داده‌ها - طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ»، طرح پژوهشی «رفتار بحران بین‌المللی» و طرح پژوهشی «بررسیهای مقایسه‌ای جنگ» که در هامبورگ مستقر است (Gantzel et al. 1986) - برای اثبات این مدعا استفاده شده است (Bremer, 1993; Doyle, 1983; Gleditsch and Hegre, 1995; Maoz and Abdolali, 1989; Maoz and Russett, 1992; Nielebock, 1993) در حوزه روابط بین‌الملل هیچ یافته

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۴۳

تجربى دیگری نیست که پژوهشگران درباره‌اش به اتفاق نظر مشابهی رسیده باشند. به تأسی از حمله‌ای که پیش‌تر کِنت والتس برگزارة «صلح مردم سالارانه» کرده به تازگی دو ایراد به این مدعا وارد شده است (Layne, 1994; Spiro, 1994; Waltz, 1993). کریستوفر لین بر پایه چهار بحران جدی که میان دولتهای مردم سالار بروز یافته است معتقد است که این بحرانها به دلایل «واقع گرایانه» و نه «لیبرالی» بالا نگرفتند. دیوید اسپرو مدعی است که با توجه به نادر بودن جنگها و نیز نادر بودن مردم سالاریها در نظام بین‌المللی، «صلح مردم سالارانه» یافته آماری مهم و معناداری نیست. این هر دو ایراد نابجاست. نخست، جان اوئن که دو نمونه از چهار بحران لین را به طور کامل به بررسی گذشته است بر این نکته پای می‌فشارد که عدم تشدید بحران در مناسبات انگلستان و امریکا در ۱۸۶۱ (جنگ داخلی ایالات متحده) و در ۹۶-۱۸۹۵ (بحران ونزوئلا) ارتباط زیادی با برداشت هر دو طرف در خصوص مردم سالاری لیبرال بودن طرف دیگر داشته است (Owen, 1993, 1994). در بحران ۱۹۲۳ رور هم که یکی دیگر از بحرانهای مورد نظر لین است با توجه به بی‌ثباتی جمهوری وایمار در آن زمان به همین اندازه جای تردید است که آیا مردم و نخبگان فرانسه، آلمان را در جریان این بحران یک مردم سالاری لیبرال می‌شناخته‌اند یا نه. بدین ترتیب در تأیید استدلال لین تنها بحران ۱۸۹۸ فئودا می‌ماند. این پایگاه اطلاعاتی چندان قانع کننده‌ای برای چالش با گزاره «صلح مردم سالارانه» نیست [۴]!

دوم، در ارتباط با ادعای اسپرو دایر بر بی‌معنا بودن یافته «صلح مردم سالارانه» از نظر آماری، پاسخ بروس راسیت تقریباً کامل است. اگر داده‌ها را به اجزای هر چه کوچک‌تری تقسیم کنیم از نظر ریاضی یافتن معنایی آماری ناممکن می‌شود. در گام بعد، راسیت روش تحلیل سال به سال اسپرو را در مورد داده‌های طرح «منازعات نظامی میان دولتها» به کار می‌بندد و گزاره «صلح مردم سالارانه» را به شکلی که از نظر آماری معنادار است تأیید می‌کند (Russett, 1995). در مجموع، چالش با گزاره «صلح مردم سالارانه»

بر فرض‌های نسبتاً مشکوک و تحلیلی تجربی استوار است که به اندازه خود گزاره غیرقابل اعتماد است.

بروس راست و زیو مائوز (Russett and Maoz, 1993) تبیینهای مختلف ارائه شده برای فرضیه «صلح مردم سالارانه» را به بررسی گذاشته‌اند. آنان نشان می‌دهند که ثروت و رفتار درگیری با یکدیگر همبستگی ندارند. با اینکه مردم سالاریهای ثروتمند اندکی بیشتر از مردم سالاریهای تهیدست با هم درگیر منازعات نظامی شده‌اند رژیمهای اقتدارگرای ثروتمند بیشتر با یکدیگر می‌جنگند. با اینکه مجاورت جغرافیایی نسبت منازعات میان مردم سالاریها را اندکی بالا می‌برد این تغییر در مورد رژیمهای یگه سالار به مراتب مهم‌تر است. به هم وابستگی اقتصادی نیز صلح را تقویت می‌کند ولی این یافته نافی تأثیر مردم سالاری نیست (Oneal et al., 1995). تنها متغیر دیگری که همبستگی قابل ملاحظه‌ای با صلح جو بودن دارد ثبات رژیم برحسب سال است. نظامهای سیاسی با ثبات اعم از مردم سالاری یا یگه سالاری احتمال کمتری دارد که با هم بجنگند. این یافته دلالت بر آن دارد که نظامهای مردم سالار با ثبات ساکنان اصلی «جزیره صلح مردم سالارانه» هستند.

در مجموع، مردم سالاریها با اینکه گهگاه با هم درگیر منازعات سیاسی و رد و بدل کردن تهدید می‌شوند تقریباً هرگز با هم نمی‌جنگند. آنها به طور خودکار تشکیل «فدراسیونهای صلح جو» (Kant, 1795/1991) یا «همبودهای امنیتی کثرت‌گرا» (Deatsch et al., 1957) نمی‌دهند. ولی ظاهراً مانعی وجود دارد که نمی‌گذارد درگیریهای نظامی میان مردم سالاریها تا سطح جنگ بالا گیرد. همان‌گونه که ویلیام دیکسون نشان داده است وقتی نظامهای مردم سالار یکدیگر را به کاربرد زور تهدید می‌کنند به احتمال بسیار میانجیگری طرفهای ثالث کارساز می‌افتد (Dixon, 1993, 1994). در نتیجه میان «صلح مردم سالارانه» از یک سو و درگیر جنگ شدن مردم سالاریها با نظامهای اقتدارگرا از سوی دیگر تفاوتی وجود دارد که نیازمند تبیین

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۴۵

نظری است.

تبیینهای رایج

هرگونه تبیین نظری برای این یافته تجربی که مردم سالاریها با وجود درگیری فراوان در جنگها با هم در صلح به سر می برند باید به چهار پرسش پاسخ گوید:

۱. چرا احتمال بروز منازعات نظامی میان زوج دولتهای مردم سالار بیشتر است تا میان زوج دولتهایی که یکی یا هر دو دولت آن اقتدارگرا هستند؟
۲. چرا منازعات نظامی میان مردم سالاریها تقریباً هیچگاه تا سطح جنگ بالا نمی گیرد؟
۳. چرا احتمال همکاری مردم سالاریها در چارچوب اتحادها و - شاید - دیگر نهادهای بین المللی بیش از نظامهای سیاسی یگه سالار است؟
۴. چرا به طور کلی از لحاظ درگیری در جنگ، تفاوت کمتری میان مردم سالاریها و دیگر انواع نظامهای سیاسی وجود دارد؟

این چهار پرسش را می توان در یک پرسش خلاصه کرد: چرا ظاهراً «معمای امنیت» در تعاملات مردم سالاریها با یکدیگر اهمیت کمتری دارد ولی بر تعاملات آنها با نظامهای اقتدارگرا سایه افکنده است؟ «معمای امنیت» نقطه آغاز خوبی برای ارزیابی تبیینهای رقیبی است که برای یافته تجربی بالا ارائه شده است. این مفهوم نشان می دهد که چرا و چگونه در یک نظام اقتدارگرایز مبتنی بر خودیاری حتی دولتهایی صلح جو هم گرفتار مسابقه های تسلیحاتی، روندهای بالاکگیری منازعات، بحرانها و جنگ با یکدیگر می شوند. برای تبیین جنگ نیازی نیست که فرض کنیم این یا آن طرف دارای نیت

تجاوزگرانه یا انگیزه‌های توسعه‌طلبانه است (Herz, 1950; Jervis, 1978). معمای امنیت چندان که از بی‌اطلاعی و عدم اطمینان از انگیزه‌های دیگر دولتها که به همین واسطه هم دشمنان بالقوه ما انگاشته می‌شوند سیراب می‌گردد از نیات مایه نمی‌گیرد. به یقین، استدلالهای ناظر بر معمای امنیت ریشه استواری در نظریه واقع‌گرایی دارند. واقع‌گرایی ساختاری در سنت والتس برای تبیین جنگ در نظام بین‌المللی، فرض نمی‌کند که دولتها در پی بیشینه ساختن قدرت خود هستند. بلکه برای تبیین مسابقات تسلیحاتی، بحرانها و جنگ کافی است دولتها را در حال دفاع از موقعیت خود بینگاریم که نگران بقای خود در محیطی مبتنی بر خودیاری هستند (Grieco 1988; Waltz, 1979). بنابراین پاسخ لیبرالها به ادعاهای واقع‌گرایان که حول اثبات صلح جو بودن ذاتی مردم سالاریهای لیبرال دور می‌زند کافی نیست. با توجه به شرایط عدم اطمینان در نظامی اقتدارگریز و مبتنی بر خودیاری، دولتها می‌توانند به همان اندازه که می‌خواهند صلح جو باشند ولی در عین حال اگر مایل به حفظ موجودیت خود در چنین نظامی هستند چاره‌ای جز دفاع از موقعیت خود ندارند [۵]. پاسخ لیبرالی به مکتب واقع‌گرایی باید نخست روشن سازد که چرا و چگونه مردم سالاریها «می‌دانند» که دیگر نظامهای مشارکتی هم چون خودشان نیاتی صلح‌جویانه دارند، یعنی چرا عدم اطمینانی که معمای امنیت را سیراب می‌کند وقتی مردم سالاریها با هم سر و کار دارند موضوعیت به مراتب کمتری پیدا می‌کند. دوم، نتیجه می‌شود که چنین پاسخی نمی‌تواند تنها و تنها روی سطح واحد جوامع و سیاست داخلی متمرکز باشد بلکه باید سطح تعاملات بین‌المللی میان دولتها را هم در نظر بگیرد. در ذیل نشان می‌دهم که تفسیرهای لیبرالی رایج برای «صلح مردم سالارانه» از این هر دو جهت کاستی دارند.

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۴۷

قید و بندهای مشارکتی و محاسبه عقلایی هزینه‌ها و سودها

ایمانوئل کانت می‌گفت که مردم سالاریها به دلیل مشارکت داشتن شهروندانشان در روند تصمیم‌گیری با یکدیگر نمی‌جنگند:

اگر... برای اعلام یا عدم اعلام جنگ به جلب رضایت شهروندان نیاز باشد بسیار طبیعی است که آنها برای دست زدن به چنین کار خطرناکی درنگ بسیار خواهند کرد. زیرا این کار به معنی به گردن گرفتن همه مصیبت‌های جنگ مانند شرکت در جبهه نبرد، تأمین هزینه‌های جنگ از منابع خودشان، بازسازی مشقت‌بار ویرانیهای جنگ... است (Kant, 1795/1991:100).

سیاست خارجی مسالمت‌جویانه دولتهای مردم سالار با استناد به محاسبه عقلایی هزینه‌ها و سودها توسط شهروندان یک جامعه مشارکتی توضیح داده می‌شود. سیاست خارجی تجاوزکارانه و هزینه‌های جنگ - مگر در مورد دفاع فوری از سرزمین و سبک زندگی خودشان - با منافع رفاهی شهروندان تعارض دارد. گفته شده است که در دولتهای مردم سالار، انگیزه اصلی شهروندان مادام که امنیت خارجی‌شان تضمین شده باشد تقویت رفاه اقتصادی‌شان است. در نتیجه، شاید جز در شرایطی که مخاطرات کار اندک باشد بعید است که آنها از ماجراجویی نظامی و جنگهای تجاوزگرانه پشتیبانی کنند (Muller and Risse-Kappen, 1990: 390-1). در حالی که این تفسیر حول محاسبه سودها و هزینه‌ها توسط شهروندان دور می‌زند برای صلح مردم سالارانه یک «تبیین مبتنی بر انگیزه‌های سیاسی» هم ارائه شده است که حول انجام این‌گونه محاسبات توسط رهبران کشورها متمرکز است (Geva et al., 1993) [۶].

محاسبه سودها و هزینه‌ها و بهای شرکت در جنگ شاید بتواند بی‌میلی خاص جوامع مشارکتی به درگیر شدن در ماجراجوییهای نظامی را توضیح دهد ولی این‌گونه محاسبات باید قطع نظر از اینکه نظامهای مردم سالار با یکدیگر سر و کار داشته باشند یا

با دیکتاتوری‌ها، حاکم باشد. ممکن است منطق انتخاب عقلایی بتواند تبیین کند که چرا مردم سالاریها تحت شرایط خاص پیگیر سیاستهای خارجی تجاوزکارانه می‌شوند ولی روشن نمی‌سازد که چرا تنها در برابر نظامهای اقتدارگراست که می‌توانند پشتیبانی جامعه را از این‌گونه مداخلات جلب کنند. با استناد به محاسبه فایده گرایانه سودها و هزینه‌ها توسط شهروندان یک جامعه مردم سالار نمی‌توان توضیح داد که چرا حتی در مناسبات فوق‌العاده نامتقارنی هم که در آن حمله برای دولت قدرتمندتر هزینه‌های کمی در بردارد - مادام که هر دو طرف درگیری، دولتهای مردم سالار باشند - نشانی از تجاوزگری خارجی به چشم نمی‌خورد. وانگهی، این استدلال به موضوع عدم اطمینان که قلب معمای امنیت را تشکیل می‌دهد نمی‌پردازد بلکه تنها تا حدودی بی‌میلی به درگیر شدن در جنگ را توضیح می‌دهد. همان‌گونه که در ادامه این مقاله استدلال خواهم کرد، هزینه‌ها و منافع سیاستهای خارجی تجاوزکارانه، اموری شبه‌عینی نیستند بلکه بستگی به برداشتها، هنجارها و هویت‌های جمعی دارند. همین برداشتها، هنجارها و هویت‌هاست که چارچوب انجام محاسبات فایده‌گرایانه را تعیین می‌کند.

قید و بندهای نهادی و پیچیدگی تصمیم‌گیریهای مردم سالارانه

تبیین دوم بر قید و بندهای نهادی^۱ انگشت می‌گذارد. وجه مشخصه نظامهای سیاسی مردم سالار، وجود مجموعه پرداخت یافته‌ای از کنترلها و موازنه‌ها - میان قوه مجریه و قوه مقننه، میان نظام سیاسی، گروههای نفوذ و افکار عمومی و غیره - است. روندهای تصمیم‌گیری، به ویژه تصمیم‌گیری درباره جنگ و صلح نیازمند زمان است زیرا رهبران برای مبادرت به جنگ باید حمایت کافی مردم را جلب کنند. انتظار آن است که اندازه

1. institutional constraints

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۴۹

ائتلافهای پیروزمند در مردم سالاریها به مراتب بزرگتر از نظامهای آمرانه‌ای باشد که در آنها حمایت گروههای کوچک نخبه می‌تواند کفایت کند. براین اساس می‌توان گفت که پیچیدگی روند تصمیم‌گیری، این امر را بعید می‌سازد که رهبران به سهولت به نیروی نظامی توسل جویند مگر آنکه از جلب پشتیبانی کافی مردم خود و پایین بودن هزینه‌های آن کار مطمئن باشند. آنها دست و بال رهبران دیگر مردم سالاریها را نیز به اندازه خودشان بسته می‌دانند و از همین رو از توسل به خشونت خودداری می‌کنند (Morgan and Campbell, 1991; Bueno de Mesquita and Lalman, 1992: Ch.4). همچنین، نک: (Russett, 1993: 38-40).

از یک جهت، براساس استدلال «قید و بندهای نهادی»، این یافته که مردم سالاریها به ندرت با هم می‌جنگند یک ساخته آماری است زیرا مردم سالارانه بودن روندهای تصمیم‌گیری، عدم وقوع جنگ میان نظامهای لیبرال را تبیین نمی‌کند بلکه پیچیده‌تر بودن نهادهای سیاست‌گذاری آنها را روشن می‌سازد. هر چه نظامهای سیاسی متمرکزتر باشند احتمال بیشتری دارد که رهبران‌شان دست به جنگ بزنند. اگر چنین باشد تا آنجا که مناسبات دولت - جامعه مدنظر باشد تفاوت اصلی نه میان مردم سالاریها و غیرمردم سالاریها بلکه میان ساختارهای سیاسی فوق‌العاده متمرکز و گسسته، میان دولتهای «ضعیف» و «قوی» خواهد بود (Katzenstein, 1978; Krasner, 1978). در این صورت باید میزان استقلال عمل تصمیم‌گیران در برابر تقاضاهای جامعه با آمادگی آنها برای توسل به زور در سیاست بین‌الملل همبسته باشد. برای نمونه می‌توان انتظار داشت که احتمال جنگیدن دولت فرانسه با نهادهای سیاسی فوق‌العاده متمرکزش در جمهوری پنجم بیشتر از نظام سیاسی ایالات متحده باشد که نسبتاً نظامی گسسته و «تحت استیلای جامعه» است. بررسیهای تجربی چندانی در دست نیست که درگیر جنگ شدن دولتهای «قوی» و «ضعیف» را با هم به شکل اسلوب‌مند مقایسه کرده باشد (با این حال، نک: Russett Maoz, 1993; Morgan and Schwebach, 1992).

(Morgan and Campbell, 1991).

نکته مهم تر اینکه، مدل «قید و بندهای نهادی» از لحاظ نظری متقاعدکننده نیست زیرا تلاش دارد هنجارها و نهادها را از هم جدا سازد. نهادها از هنجارهای رفتار مناسب، قواعد تعیین کننده توقعاتی که از هر نقش باید داشت، و پیش بینیهای پایدار درباره آینده تشکیل می شوند. پیچیدگی آیینهای مردم سالارانه تصمیم گیری، خود تا حدودی تابع هنجارهای مردم سالارانه ای است که در دل نهادهای سیاسی نظامهای لیبرال وجود دارد. برای نمونه، حکومت قانون که ویژگی ذاتی مردم سالاریهای لیبرال و مورد تأکید کانت در رساله «صلح ابدی» است هم سرشت هنجاری دارد و هم قید و بندی نهادی بر دست و پای تصمیم گیران است. بنابراین فرق گذاشتن میان استدلالهایی که حول پیچیدگی روندهای تصمیم گیری متمرکزند و آنها که بر هنجارها انگشت می گذارند ناممکن است. وانگهی، مدل یاد شده نمی تواند توضیح دهد که چرا گاهی رهبران مردم سالار به سرعت تصمیم به جنگ با نظامهای اقتدارگرا می گیرند، قادرند طی زمانی کوتاه حجم چشمگیری از منابع اجتماعی را بسیج کنند و با حساب باز کردن روی تأثیر «جمع شدن زیر علم» قسر در روند (Russett, 1990: Ch. 2; Mueller, 1973). مراحل اولیه تشدید جنگ ویتنام توسط ایالات متحده و نیز مداخلاتش در گرانادا و پاناما نمایانگر چنین حالتی است. ظاهراً هنگام رویارویی نظامهای لیبرال با دشمنان اقتدارگرا، پیچیدگی نهادهای مردم سالار کمتر اهمیت دارد. سرانجام، شاید مدل «قید و بندهای نهادی» بتواند روشن سازد که چرا نظامهای پیچیده تصمیم گیری بر رهبران ملی در خصوص مبادرت به جنگ کنترلهایی اعمال می کنند و بدین وسیله – بار دیگر – صلح طلبی ذاتی نسبی چنین نظامهایی را مورد تأکید قرار دهد. اما این استدلال به مسئله عدم اطمینان که بالاتر مورد بحث قرار گرفت نمی پردازد. روشن نیست که چرا رهبرانی که قید و بندهای نهادی دست و بالشان را بسته است و دست و بال رهبران مردم سالاریهای دیگر را نیز به اندازه خودشان بسته می دانند باید از توسل به خشونت

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۵۱

خودداری کنند. این مدل - بدون شالوده‌های هنجاری - هیچ توضیح قانع‌کننده‌ای برای این مسئله ندارد که چرا رهبران عقلایی نظامهای مردم سالار نباید به این وسوسه بیفتند که بابت بهره‌جویی از بسته بودن دست و بال رهبران دیگر مردم سالاریها پیروزی نظامی سریع و کم هزینه‌ای به دست آورند و بدین وسیله بر محدودیتهای داخلی خودشان فائق آیند. حتی رهبران عقلایی در ساختارهای تصمیم‌گیری واجد قیود نهادی می‌توانند از این هراس داشته باشند که همتایان‌شان که به اندازه خودشان دست و بال‌شان بسته است به محاسبات مشابهی دست زنند و در نتیجه بار دیگر عنصر عدم اطمینان وارد ماجرا شود. بدین ترتیب بار دیگر اسیر معمای امنیت هستیم.

تعمیم هنجارهای داخلی به خارج

وجه مشخصه مردم سالاریهای لیبرال تنها حکومت قانون، قید و بندهای ناشی از کنترلها و موازنه‌ها و قاعده مشارکت شهروندان نیست. ساختارهای داخلی آنها نیز از هنجارها، قواعد و آیینهای تشکیل یافته که در فرهنگ سیاسی متبلور و در قالب نظام سیاسی نهادینه شده است. بنا به فرض، نظامهای مردم سالار آزادی و حقوق بشر را تضمین و از اقلیتها حمایت می‌کنند و اصل برابری شهروندان را در ارتباط با حقوق مشارکت‌شان برقرار می‌سازند. قواعد مردم سالارانه تصمیم‌گیری بر حل و فصل مسالمت‌آمیز درگیریها از طریق مصالحه و اجماع تأکید دارد، تهدید به استفاده از زور در اختلافات داخلی را به عنوان امری نامشروع مجازات می‌کند، و این امکان را فراهم می‌سازد که اقلیت امروز بتواند فردا به اکثریت تبدیل شود. حکمرانی مردم سالارانه بر گوناگونی اجتماعی، ائتلافهای تغییر یابنده، رضایت افراد تحت حکومت و شفافیت روند سیاسی تأکید دارد. وجه مشخصه رژیمهای اقتدارگرا عمدتاً نبود این هنجارهاست. اما اگر هنجارهای تنظیم‌کننده روندهای تصمیم‌گیری در نظامهای مردم سالار متوجه عدم

خشونت و حل و فصل مسالمت آمیز درگیریهای سیاسی است می توان انتظار داشت که مردم سالاریها همین هنجارها را هنگام تعامل با یکدیگر به مناسبات خارجی خود تعمیم دهند.

استدلال بالا به جای محاسبه فایده گرایانه هزینه ها و سودها یا پیچیدگی روندهای تصمیم گیری، بر هنجارهایی انگشت می گذارد که هویت جمعی بازیگران را در یک جامعه مردم سالار رقم می زند. در گام بعد، انتظار بر آن است که همین هنجارها به انگیزه ها، برداشتها و رویه های بازیگران در نظامهای لیبرال شکل بخشند. این استدلال در مقایسه با سایر تفسیرها تبیین قانع کننده تری برای «صلح مردم سالارانه» به دست می دهد چرا که به جای رفتار فردی نگاه ما را متوجه ساختارهای هنجاری شکل دهنده به روندهای تعامل می سازد. انتظار می رود هنجارهایی که بازیگران به اندازه ای آنها را درونی ساخته اند که بر هویت جمعی شان اثر می گذارد چه در حوزه داخلی و چه در حوزه بین المللی هدایتگر تعاملات باشد. انتظار می رود نظامهای مردم سالار هنجارها و قواعد تصمیم گیریهای داخلی خود را به رفتارهای سیاست خارجی خود تعمیم دهند. دو کارویژه هنجارها را می توان از هم باز شناخت (Kratochwil, 1989). نخست، هنجارها مانند ابزارهایی ارتباطی هستند که در وهله اول با فراهم ساختن چارچوبی از دریافتهای مشترک و جمعی تعاملات را امکان پذیر می سازند. دوم، هنجارها نظم اجتماعی را به وجود می آورند، سامان می بخشند و پایدار می سازند. کارویژه نخست هنجارهاست که می تواند تبیینی برای تعمیم هنجارهای مردم سالارانه به مناسبات خارجی جوامع لیبرال با یکدیگر به دست دهد. اما برای روشن ساختن اینکه چرا مردم سالاریها هنگام تعامل با یکدیگر احتمالاً کارویژه ای را هم که هنجارهای داخلی شان در زمینه سامان بخشی دارند به مناسبات خارجی خود تعمیم می دهند به دلایل دیگری نیاز است. احتمال آنکه مردم سالاریها براساس هنجارهای مصالحه جویانه تصمیم گیری - نظم اجتماعی - میان خودشان نهادهای بین المللی همکاری تشکیل دهند احتمالی بدیهی نیست. در ادامه به

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۵۳

این نکته باز خواهم گشت.

استدلال بالا توضیح متقاعدکننده‌ای برای این پرسش به دست می‌دهد که چرا بازیگران دولتی مردم سالار هنگام ورود به عرصه مناسبات بین‌المللی به طور کلی انگیزه‌های دفاعی دارند. تلقی هنجارها به عنوان ابزارهای ارتباطی هم نقطه آغاز خوبی است برای روشن ساختن این مسئله که چرا مردم سالاریهای لیبرال برای یکدیگر انگیزه‌های صلح جویانه قائلند. همین برداشت است که برای غلبه بر عامل عدم اطمینان موجود در ذات معمای امنیت مورد نیاز است. ولی هنوز نظریه شایسته‌ای برای تبیین هنجاری صلح مردم سالارانه نداریم. برای نمونه، بروس راست به عنوان یکی از هواداران برجسته تبیین هنجاری چنین می‌گوید:

... اگر در یک مردم سالاری مردم خودشان را افرادی خودمختار و حاکم بر خویش بدانند که با هم در هنجارهای زندگی کن و بگذار زندگی کنند شریکند در این صورت حقوق دیگران را برای تعیین سرنوشت خودشان محترم خواهند شمرد مشروط بر آنکه این دیگران را هم حاکم بر خود بدانند و از همین رو معتقد باشند که آنان به دست یک گروه نخبه که تنها به منافع خویش می‌اندیشد به سهولت به سیاستهای خارجی تجاوزکارانه کشیده نخواهند شد (Russett, 1993:31; همچنین، نک: Doyle, 1986; 219: 1981).

این استدلال بر فرضی پایه دارد که بدیهی نیست. در جهان اقتدارگریزی که بازیگران مترصد بلعیدن یکدیگر هستند مردم سالار و صلح جو دانستن خود توسط هر مردم سالاری می‌تواند هدایتگر تعاملات با دیگر مردم سالاریها باشد یا نباشد. باز هم این امکان وجود دارد که بسته دانستن دست و بال دیگران، بازیگران عقلایی را به سیاستهای خارجی ماجراجویانه بکشد یا سبب این عدم اطمینان شود که شاید دیگر رهبران عقلایی همین محاسبه را انجام دهند. یکی از استدلالهای رایج برای غلبه بر این مشکل

آن است که فرض کنیم صرف وجود رژیمهای اقتدارگرا مردم سالاریها را به رفتار تجاوزکارانه وامی دارد. رهبران یگه سالار پای بند هنجارهای لیبرالی حل و فصل بدون خشونت و مصالحه جویانه درگیری نیستند زیرا این هنجارها جزو هویت آنها نیست:

در دولتهای غیر مردم سالار، تصمیم گیران به عنوان بخشی از روندهای سیاسی داخلی شان برای حل و فصل درگیریها از خشونت و تهدید به استفاده از خشونت بهره می جویند و انتظار دارند که مخالفان شان نیز چنین کنند... بنابراین ممکن است دولتهای غیر مردم سالار هنگام درگیری با دیگر دولتها از خشونت و تهدید به خشونت استفاده کنند و دیگر دولتها نیز انتظار داشته باشند که آنها در این گونه درگیریها به خشونت یا تهدید به خشونت ورزی متوسل شوند (Russett, 1993: 35؛ همچنین، نک: Czempiel, 1992:263).

به دیگر سخن، این نظامهای اقتدارگرا هستند که قواعد بازی را در تعاملاتشان با دولتهای مردم سالار تعیین می کنند. دولتهای مردم سالار برای جلوگیری از رفتار بالقوه تجاوزکارانه نظامهای اقتدارگرا باید حاضر به یراق باشند. در نهایت، رفتار تجاوزکارانه دولتهای مردم سالار و صلح جو نتیجه صرف وجود رژیمهای یگه سالار در نظام بین المللی است. همان گونه که بالاتر گفتیم چنین تبیینی را نمی توان به سهولت با داده های تجربی سازگار کرد. برای نمونه، انتظار می رود نشانه های روشنی بیاپیم که نشان دهد منازعات نظامی میان مردم سالاریها و نظامهای اقتدارگرا بیشتر به دست گروه دوم ایجاد و آغاز شده است تا گروه نخست. برخلاف قاطع بودن «صلح مردم سالارانه» به عنوان یک یافته تجربی، در داده های تجربی اطلاعات چندانی وجود ندارد که نشان از چنین چیزی داشته باشد.

در مجموع، تبیین هنجاری «صلح مردم سالارانه» نقطه آغاز خوبی برای نظریه پردازی درباره جنگ و مردم سالاری در اختیار ما می گذارد. استدلالهایی که تا اینجا

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۵۵

ارائه شد می تواند انگیزه های دفاعی نظامهای مردم سالار را که برخاسته از هویت جمعی آنها و نیز نیات بالقوه تجاوزکارانه نظامهای اقتدارگراست توضیح دهد. ولی اگر این سخن درست باشد که معمای امنیت از عدم اطمینان و نه از سوء نیات نتیجه می شود این تبیینها نارساست. باید در تعاملات میان مردم سالاریها و دیکتاتوریهایی از یک سو، و میان خود مردم سالاریها از سوی دیگر چیزی وجود داشته باشد که تفاوت رفتاری موجود را توضیح دهد. مردم سالاریها از کجا «می دانند» که دیگر مردم سالاریها هم به اندازه خودشان صلح جو هستند و بنابراین می توانند به آنها اعتماد کنند؟ و چرا از جانب حکمرانان یگه سالار بالقوه احساس خطر می کنند و از همین رو هنگام تعامل با آنها «معمای امنیت» را به نمایش می گذارند؟

تفسیر مکتب برسازی اجتماعی از استدلال هنجاری

مکتب برسازی اجتماعی نظریه ای گوهری در باب روابط بین الملل ندارد. این اندیشه چنان که برخی به خطا آن را فهمیده اند نظریه ای برای وجوه بی دردسر سیاست بین الملل نیست [۷]. برعکس، مکتب برسازی اجتماعی درباره آنچه که در روابط بین الملل باید برایش نظریه پرداخت سلسله فرضیهایی را مطرح می سازد:

- روابط بین الملل بخشی از برسازی اجتماعی واقعیت است. بازیگران در مقام افراد اجتماعی، ساختارهای اجتماعی هستند نه ساختارهای مادی. ساختارها و کنشگران متقابلاً یکدیگر را می سازند (Wendt, 1987, 1992; Jepperson et al., 1996).

نتیجه آنکه اقتدارگریزی و معمای امنیت منتج از آن هم، بر ساخته‌هایی اجتماعی^۱ هستند (همچنین، نک: Mercer 1995). ساختار نظام بین‌المللی چیزی نیست که از آسمان نازل شده باشد بلکه ساخته دولتها و تعاملات آنهاست. در نتیجه، اقتدارگریزی و خودیاری به عنوان ویژگیهای بنیادی روابط بین‌الملل گریزناپذیر نیستند.

● نمی‌توان در نظریه روابط بین‌الملل منافع و ترجیحات بازیگران را اموری برون‌زاد یا ثابت گرفت بلکه آنها در روند تعاملات اجتماعی پامی‌گیرند و دگرگون می‌شوند. در نتیجه باید از منطق عقلانیت ابزاری که در نظریه انتخاب عقلایی مستتر است در گذشت و منطق اقناع و کنش ارتباطی را منظور ساخت. گفته‌ها به اندازه کرده‌ها اهمیت دارند (Muller, 1994).

● در روابط بین‌الملل باید اندیشه‌ها و هنجارها را جدی‌تر از آن چیزی گرفت که نظریه‌های سنتی مبتنی بر منافع مادی قائلند.

به ویژه باید با تصور اندیشه‌ها به عنوان «سوزن‌بان» میان منافع مادی و رفتارها به چالش برخاست (Hall, 1993). برداشت اساسی‌تر آن است که بگوییم اندیشه‌ها و هنجارها بر هویت بازیگران و بنابراین بر نحوه تلقی آنها از منافع خودشان تأثیر سازنده دارند (Jepperson et al., 1996; Wendt, 1994). به بیان دیگر، منافع مادی در خلایی عاری از اندیشه‌ها وجود ندارند.

آیا تفسیر مکتب برسازی اجتماعی از صلح مردم‌سالارانه و درگیر جنگ شدن مردم‌سالارها چه چیزی به استدلال لیبرالها به ویژه به استدلال هنجاری آنها می‌افزاید؟ نقطه آغاز، برداشت‌هاست. اگر این گزاره را که رژیمهای اقتدارگرا با توجه به ساختار

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۵۷

داخلی شان که بر سرکوب و خشونت استوار است بالقوه تجاوزکارند نه یک یافته شبه عینی بلکه برداشت نظامهای مردم سالار تلقی کنیم راحت تر می توانیم آن را با داده های تجربی وفق دهیم. همان گونه که مایکل دوئل می گوید:

جمهوریهایی که در داخل دادگرند و بر رضایت پایه می گیرند در مرحله بعد جمهوریهای دیگر را نیز وفاق آمیز، دادگر و بنابراین شایسته مصالحه فرض می کنند... در عین حال دولتهای لیبرال، دولتهای غیرلیبرال را که بر رضایت آزادانه پایه ندارند بیدادگر می شناسند. از آنجا که حکومت های غیرلیبرال با مردم خویش در وضعیت تخصم به سر می برند حکومت های لیبرال به مناسبات خارجی آنها بسیار بدگمان می شوند. در یک کلام، دولتهای لیبرال از فرض دوستی میان خود بهره مندند و دولتهای غیرلیبرال اسیر فرض دشمنی هستند (Doyle, 1986:1161)[۸].

به دیگر سخن، در نظام بین المللی دشمنی و دوستی چنان که واقع گرایان فرض می کنند زاده ویژگیهای ذاتی توزیع بین المللی قدرت، یا چنان که لیبرالهای فوق الذکر مدعی هستند زاده ساختارهای داخلی دولتها نیستند. برعکس، هم دشمنی و هم دوستی، بر ساخته هایی اجتماعی هستند. در این صورت صلح مردم سالارانه و نیز رفتار غالباً تجاوزکارانه دولتهای لیبرال در قبال دولتهای غیرمردم سالار نتیجه قاعده ای است که آنها از طریق فرایندهای تعامل فرا می گیرند یعنی استنباط تجاوزکار یا صلح جو بودن حریف از میزان خشونت مستتر در ساختار سیاسی داخلی آن. باید این تبیین را از تفسیرهای لیبرالی که بالاتر مورد بحث قرار گرفت متمایز دانست زیرا تبیین اخیر نه قائل به تجاوزگری ذاتی نظامهای اقتدارگراست و نه صلح جو بودن ذاتی مردم سالاریهای لیبرال. برعکس، برداشتهای بیناذهنی و قاعده استنباط رفتارهای خارجی از روی ساختارهای سیاسی داخلی حریف و میزان خشونت و سرکوبگری آن اهمیت دارد. صلح جویی و دشمنی هر دو از طریق تعاملات بین المللی فرا گرفته می شود.

ولی چرا تلقی دیگران به عنوان دشمن بالقوه یا دوست احتمالی بستگی به ارزیابی ساختارهای سیاسی داخلی آنها دارد؟ اگر هنجارها را به عنوان ابزارهای ارتباط‌گیری^۱ تلقی کنیم به پاسخ پرسش بالا نزدیک‌تر می‌شویم. در جوامع مردم‌سالار، تصمیم‌گیران که با هنجارهای حاکم بر دولتهای لیبرال جامعه‌پذیر شده‌اند احتمالاً با استناد به همین هنجارها نیت خودشان را در قلمرو بین‌المللی منتقل می‌سازند. وقتی آنان با دیگر مردم‌سالاران روبه‌رو هستند نوعی دریافت جمعی از این هنجارها به سهولت پا می‌گیرد و مبنای مشترکی برای انتقال باز هم بیشتر نیت صلح‌جویانه فراهم می‌سازد. رهبران دولتهای مردم‌سالار که نیت صلح‌جویانه خود را به یکدیگر می‌رسانند همواره می‌توانند با استناد به حل و فصل مسالمت‌آمیز درگیریها که در ساختارهای داخلی‌شان مستتر است درستی ادعاهای خود را نشان دهند. به دیگر سخن، ادعاهای صلح‌جویی ما را ساختار داخلی مان ثابت می‌کند. در نتیجه مدل ماریچ صعودی معمای امنیت به ماریچ نزولی تبدیل می‌شود و عدم اطمینان کاهش می‌یابد. امکان اثبات درستی ادعای صلح‌جویی با استناد به هنجارهای داخلی خود همچنین روشن می‌سازد که چرا صلح مردم‌سالارانه به ویژه از وجوه مشخصه مردم‌سالاریهای با ثبات است. دولتهایی که در مراحل گوناگون گذار به مردم‌سالاری قرار دارند با توجه به آشوب زده بودن صحنه داخلی‌شان هنوز ممکن است با بدگمانی دیگران روبه‌رو شوند.

این استدلال که هنجارهای مردم‌سالارانه همچون ابزارهایی ارتباطی است که رهبران دولتهای لیبرال احتمالاً از طریق آنها مناسبات صلح‌جویانه‌ای با دیگر مردم‌سالاریها برقرار می‌کنند می‌تواند این واقعیت را هم توضیح دهد که چرا میان مردم‌سالاریها منازعات نظامی در می‌گیرد ولی تقریباً هرگز تا سطح جنگ بالا نمی‌گیرد. نخست، در استدلالی که تا اینجا مطرح شد فرض نشده است که میان دولتهای لیبرال

1. communication devices

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۵۹

هرگز تعارض واقعی منافع بروز نمی‌کند. مسئله، وجود این‌گونه تعارضات نیست بلکه نحوه برخورد با آنهاست. دوم، در استدلال ناظر بر فرایندهای ارتباط‌گیری که رهبران مردم سالار از طریق آنها به شناسایی متقابل هنجارهای حل و فصل مسالمت‌آمیز درگیرها می‌رسند تلویحاً عنصر زمان مطرح شده است. صلح مردم سالارانه زاده روند تعامل اجتماعی است. در آغاز، به ویژه هنگام بروز تعارض جدی و شدید منافع، رویاروییهای خصمانه جزو رفتارهای ممکن است. ولی هر چه بحران دوام بیشتری آورد احتمال بیشتری وجود دارد که در نهایت، هنجارهای حل و فصل مسالمت‌آمیز درگیرها پا بگیرد یا میانجیگری طرفهای ثالث نتیجه بخشد. سوم، هنجارها گرچه هدایتگر رفتارها هستند ولی چنین نیست که هرگز زیر پا گذاشته نشوند. خود ما گهگاه از چراغ قرمز رد شده‌ایم. هنجارهای معتبر به نحو احتمال‌گرایانه هدایتگر رفتارها هستند. در نتیجه، استدلالی که در اینجا مطرح ساختیم ایجاب نمی‌کند که میان مردم سالاریها هیچ جنگی در نگردد. بلکه مستلزم آن است که رهبران دولتهای مردم سالار هنگام زیر پا گذاشتن هنجارها از میانجیگری طرفهای ثالث بهره گیرند یا به رفتارهای ارتباطی مشخصی چون پوزش خواهی، توجیه یا پیشنهاد اقدام جبرانی روی آورند.

آگاهیهای به دست آمده از طریق نظریه انتساب روان‌شناختی^۱ هم نبود عملی معمای امنیت در میان دولتهای مردم سالار و هم وجود آن در تعاملات میان مردم سالاریها و دیکتاتوریه‌ها را روشن‌تر می‌سازد. در نظریه انتساب فرض بر این است که افراد معمولاً براساس تمایلات و نه عوامل موقعیتی درباره رفتار دیگران قضاوت می‌کنند ولی رفتار خودشان را عمدتاً برخاسته از عوامل موقعیتی می‌دانند (Stein, 1994; Lebow and Stein, 1993; Kahnemann et al., 1986; Jones et al., 1971; Crocker et al., 1983). پس بازیگران نظامهای مردم سالار به دیگر

1. psychological attribution theory

مردم سالاران در نظام بین الملل رفتار بالقوه همکارانه و غیرتجاوزکارانه نسبت می دهند چرا که ساختارهای داخلی شان آنها را به سمت چنین رفتاری متمایل می سازد. اگر دولت دیگری را مردم سالار و دادگر بدانیم خودمان را در معرض تهدید بالقوه فرض نخواهیم کرد. در نتیجه، دولتها شروع به اعتماد به یکدیگر می کنند. ولی اعتماد هم ارز کارکردی اطلاعات کامل است و از همین رو عدم اطمینان را که نیروی پیش برنده معمای امنیت است کاهش می دهد (Luhmann, 1989). اگر بازیگران دولتهای مردم سالار یکدیگر را متمایل به صلح جویی قلمداد کنند اهمیت معمای امنیت در تعاملات شان به میزان چشمگیری کاهش می یابد و از همین رو مانع عمده ای که بر سر راه همکاری امنیتی پایدار وجود دارد برطرف می شود. بازیگرانی که به یکدیگر اعتماد می کنند براساس همین اعتماد رفتار می کنند. آنها بدین ترتیب از طریق فرایندهای تعامل با هم که مؤید و مقوم صلح جویانه انگاشتن نیت طرف مقابل است نظمی صلح جویانه و مبتنی بر همکاری به وجود می آورند. به دیگر سخن، این فرض که طرف مقابل متمایل به صلح جویی است اگر هر دو طرف بر مبنای همین فرض رفتار کنند به یک پیشگویی کامبخش منجر می شود. «صلح مردم سالارانه» حاصل برسازی اجتماعی است.

در این حال، مردم سالارانه بودن ساختارهای داخلی هر بازیگر منجر به نوعی روند هویت یابی جمعی در میان بازیگران دولتهای مردم سالار می شود که «خودی ها» را معین می سازد (Wendt, 1994). این هویت جمعی نه تنها از اهمیت معمای امنیت می کاهد بلکه اهمیت دو مانع عمده موجود بر سر راه همکاری بین المللی را هم که در نظریه رژیمها مشخص شده است - ترس از خدعه زنی و پیمان شکنی، و مشکل «دستاوردهای نسبی» (Oye, 1986; Grieco, 1988; Baldwin, 1993) - پایین می آورد. اعتماد متقابل، ترس از خدعه زنی و پیمان شکنی را کاهش می دهد. در ارتباط با مشکل «دستاوردهای نسبی» هم بازیگران دولتهای مردم سالار از طریق فرایند هویت یابی اجتماعی «می دانند» که بعید است در آینده به جنگ یکدیگر روند. این فرض

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۶۱

واقع‌گرایان که دوستان امروز همواره می‌توانند به دشمنان آینده تبدیل شوند و بنابراین هر دولت باید از این بیمناک باشد که شریکش بیش از خودش از همکاری نفع برد دیگر معتبر نیست. دستیابی به منافع متقابل از طریق ترتیبات همکاری امکان‌پذیر می‌شود [۹]. اگر به دلیل ارزشهای لیبرالی مشترک میان دولتهای مردم‌سالار، وجود نوعی هویت جمعی را مفروض بینگاریم در این صورت وقتی نظامهای لیبرال با مشکلات همکاری روبه‌رو می‌شوند احتمال سر برآوردن هنجارهای تنظیم‌کننده تعاملات میان مردم‌سالاریها وجود دارد. اگر این هنجارها در قالب رژیمها یا سازمانهای بین‌المللی مانند ناتو یا اتحادیه اروپا نهادینه شوند انتظار می‌رود که مردم‌سالاریها تشکیل «فدراسیون صلح‌جویان» کانت یا «همبود امنیتی کثرت‌گرا»ی کارل دویچ را بدهند. این‌گونه همبودها چنین تعریف می‌شوند:

گروهی از مردم که «یکپارچه» شده‌اند. منظور ما از یکپارچگی، حصول نوعی «حس همبستگی» در یک قلمرو واحد و دستیابی به نهادها و رویه‌هایی چنان نیرومند و گسترده است که طی مدتی «طولانی» انتظار «تغییر صلح‌جویانه» میان مردم یاد شده را برآورده سازد (Deutsch et al., 1957: 5-6).

هر چند برداشت دویچ از همبودهای امنیتی کثرت‌گرا محدود به مردم‌سالاریها نمی‌شود ولی بعید است که هویت جمعی و حس پاسخگویی متقابل مشابهی بتواند میان رهبران یگانه‌سالاریها سر برآورد. در ارزشهای این رهبران چیزی وجود ندارد که همنوایی، اعتماد و رعایت متقابل را تجویز کند. برعکس، همکاری میان غیرمردم‌سالاریها احتمالاً برخاسته از منافع شخصی تنگ‌بینانه است.

چرا نظامهای داخلی، هنجارها و فرهنگهای سیاسی هویت بازیگران را در قلمرو بین‌المللی رقم می‌زنند؟ چرا نظامهای اقتصادی مانند سرمایه‌داری چنین کارکردی ندارند؟ چرا مفاهیمی جغرافیایی چون «غرب»، «حوزه شمال اقیانوس اطلس» و مانند آن

چنین خاصیتی ندارند؟ چرا جنسیت و نژاد مانند «مردان سفید پوست» تعیین‌کننده هویت بازیگران نیستند. مسلماً این حقیقتی بدیهی است که بازیگران هویت‌های چندگانه‌ای دارند. برای تعیین اینکه کدام یک از این هویتها یا کدام ترکیب از آنها بر منافع، برداشتها، و رفتار آنها در حوزه مشخصی از تعامل اجتماعی سایه می‌اندازد باید به تحلیل تجربی روی آورد و نمی‌توان آن را از پیش تعیین کرد. اما تصدیق می‌کنم که احتمالاً هویت‌های سیاسی - اعم از داخلی یا بین‌المللی - را ارزشها و هنجارهای ناظر بر مسائل حکمرانی تعیین می‌کنند. وانگهی، مفاهیمی چون «غرب» با استدلال حاضر تعارضی ندارد بلکه ظاهراً نمایانگر نوع خاصی از فرهنگ‌پذیری یک جهان‌بینی کلی لیبرالی است. همین گفته درباره هویت‌هایی چون «سرمایه‌داران» هم صدق می‌کند به ویژه اگر آن را در برابر «نظم کمونیستی» مطرح سازیم. مفهوم «جهان آزاد» هم که سیاست‌گذاران غربی در جریان جنگ سرد از آن به دفعات برای اشاره به هویت جمعی خودشان و مشخص ساختن مرز با «کمونیسم» استفاده می‌کردند دربرگیرنده ارزشهای لیبرالی ناظر بر نظم سیاسی و نظم اقتصادی هر دو بود (Latham, 1995).

بیشتر نظام‌های لیبرال نه تنها در ارزشهای مردم‌سالارانه شریکند بلکه همگی اقتصادهای سرمایه‌داری مبتنی بر بازار را ارج می‌گذارند [۱۰]. چرا همبستگی ارزشهای آنها بر هنجارهای حاکم بر نظم سیاسی داخلی‌شان پایه می‌گیرد و نه بر هنجارهای حاکم بر نظم اقتصادی داخلی آنها؟ در حالت دوم، دستاوردهای نسبی اهمیت بیشتری پیدا می‌کرد زیرا هنجارهای حاکم بر نظمهای سرمایه‌داری بر رقابت و درگیری - هر چند سامان یافته - تأکید دارد. البته رقابت شدید اقتصادی میان دولتهای سرمایه‌دار تعارضی با مفهوم همبستگی امنیتی میان مردم‌سالاریها ندارد. به همان اندازه که اقتصاد سرمایه‌داری در داخل ایجاب می‌کند دولت، حقوق دارایی و حکومت قانون را تضمین کند رقابت بین‌المللی میان سرمایه‌داران نیز به همان اندازه بر وجود نظم بین‌المللی پایدار و مسالمت‌آمیز مبتنی است. چنین نظم بین‌المللی پایداری را نمی‌توان بر پایه ارزشهای

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۶۳

سرمایه دارانه رقابت ایجاد کرد بلکه مستلزم شناسایی متقابل هنجارهای داخلی حل و فصل مسالمت آمیز درگیریهاست.

اگر تمایل بازیگران در دولتهای مردم سالار آنها را به سوی اعتماد به دیگر مردم سالاریها، تعمیم هنجارهای داخلی تصمیم گیری شان به تعاملاتی که با یکدیگر دارند، و بنابراین برقراری «صلح مردم سالارانه» سوق می دهد چگونه باید جنگیدن دولتهای لیبرال با غیرمردم سالاریها را توضیح داد؟ من با شروع از استدلال مایکل دوئل که بالاتر مطرح شد معتقدم که همان قاعده - شکل گیری هویت ها در روابط بین الملل بر مبنای نظم داخلی - وقتی بازیگران مردم سالاریها با رژیمهای اقتدارگرا سر و کار دارند منجر به تمایل و برداشت عکس می شود. در این چارچوب اهمیتی ندارد که آیا دیکتاتوریها ذاتاً تجاوزکارند یا نه. برای فعال شدن معمای امنیت تنها کافی است یک طرف، طرف مقابل را بالقوه خشونت طلب بینگارد. اگر مردم سالاریها از روی ساختار سیاسی داخلی رژیمهای سرکوبگر، تجاوزکار بودن بالقوه آنها را استنباط کنند احساس خطر خواهند کرد و بر همین اساس با تشکیل اتحادها، درگیر شدن در مسابقات تسلیحاتی، و حتی مبادرت به سیاست خارجی تجاوزکارانه عمل خواهند کرد. در حالی که رفتار مبهم دیگر مردم سالاریها احتمالاً به گونه ای تفسیر خواهد شد که فرض دوستی آنها را تأیید کند، رفتار دو پهلوی رژیمهای اقتدارگرا احتمالاً مؤید برداشتی گرفته می شود که آنها را متمایل به خشونت می داند و همین، احساس در تهدید بودن را سبب می شود. همان گونه که معمای امنیت به ما می گوید ممکن است رفتار تجاوزکارانه متقابل به رغم وجود نیات دفاعی متقابل بروز کند. در این حال، ستیزه جویی زاده عدم اطمینان از انگیزه های یکدیگر است. برخلاف مکتب واقع گرایی که معمای امنیت را معلول سرشت همواره اقتدارگریز نظام بین المللی می داند در تفسیر مکتب برسازی اجتماعی از استدلال لیبرالها گوشزد می شود که اولاً معمای امنیت محدود به مناسبات میان مردم سالاریها و یگه سالاریها یا میان خود یگه سالاریهاست و ثانیاً زاده ویژگیهای تمایلی

در تلفیق با پیامدهای رفتاری است که در وهله نخست ساختار اقتدارگرایز را پدید می‌آورد. دشمنی برساخته‌ای اجتماعی است که از طریق برداشتها و تعاملات متقابل ساخته می‌شود.

گرچه مردم سالاریها به دلیل ارزشهای مشترک احتمالاً نوعی هویت جمعی پیدا می‌کنند که براساس آن سایر دولتهای لیبرال هم در زمره «ما» قرار می‌گیرند، دیکتاتوریه‌ها «دیگران» و غیرخودی قلمداد می‌شوند. این مانع اتحادهای تاکتیکی مانند اتحاد انگلستان و ایالات متحده با اتحاد شوروی در سال ۱۹۴۱ یا مناسبات امریکا و چین پس از سال ۱۹۷۲ نمی‌شود ولی در این موارد مشکلاتی که نظریه رژیمهای عقلایی مشخص ساخته است بروز می‌کند. چون اعتماد متقابلی وجود ندارد ممکن است ترس از پیمان‌شکنی مانع همکاری شود. چون حس همبستگی وجود ندارد مسئله «دستاوردهای نسبی» نقش مهمتری پیدا می‌کند. تجاوزکاری غرب در طول جنگ سرد و احساس تهدید آن را که گاه شکل غریب و مضحکی پیدا می‌کرد به راحتی می‌توان در همین چارچوب توضیح داد. تهدید کمونیسم به عنوان یک برساخته اجتماعی همچنین روشن می‌سازد که چرا برقراری تنش‌زدایی و کنترل تسلیحات در مناسبات شرق و غرب چنان دشوار بود. اگر هر دو طرف، درگیری خود را آشتی‌ناپذیر، زاده تمایلات درونی و نه عوامل موقعیتی، و بر سر ارزشها و اهداف اساسی و نه وسیله‌ها بدانند سامان‌مند ساختن درگیری بسیار دشوار می‌شود [۱۱].

به نظر می‌رسد رویکردی که ویژگیهای ساختاری داخلی، برداشتها و الگوهای تعامل در حوزه بین‌المللی را با هم در نظر گیرد برای یافته دوگانه مورد بحث ما یعنی «صلح مردم سالارانه» با وجود درگیری مکرر مردم سالاریها در جنگ، تبیین بهتری از تبیینهای لیبرالی متعارف به دست می‌دهد. اما اگر پیش‌فرض دوستی میان مردم سالاریها مانند پیش‌فرض دشمنی در مناسبات میان مردم سالاریها و نظامهای یگه‌سالار حاصل برسازی اجتماعی است باید فرض کنیم وجود دولتهای مردم سالار در روابط بین‌الملل

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۶۵

خود به خود این فرضها را به وجود نمی آورد. برعکس باید قائل به نوعی روند تکاملی و یادگیری شد (Levy 1994, Russett, 1993: 5-11). دو عامل می تواند روشن سازد که چرا رهبران دولتهای مردم سالار یاد می گیرند که سایر مردم سالاریها را صلح جو بشناسند و به همین ترتیب، از یگه سالاریها فاصله بگیرند.

نخست، شفافیت یکی از مؤلفه های مهم روندهای مردم سالارانه تصمیم گیری است. وقتی سیاست خارجی موضوع مناقشات علنی قرار گیرد (Holsti, 1992; Russett, 1990: Ch.4) و زمانی که سیاستهای خارجی تجاوزکارانه موجب واکنشهای متقابلی در یک جامعه مردم سالار شود بازیگران راحت تر می توانند به صلح جو بودن نظامهای مردم سالار اعتقاد پیدا کنند. هر چه روندهای تصمیم گیری شفاف تر باشد سایر نظامهای سیاسی و جوامع بیشتر می توانند خود را مجاب سازند که مردم سالاریها انگیزه های دفاعی دارند. اما عدم شفافیت نظامهای یگه سالار بر احساس عدم اطمینان دولتهای لیبرال می افزاید و ممکن است باعث بدگمانی بیشتر شود. گمانه زنیهای غرب درباره عراق در جریان بحران و جنگ خلیج فارس و نیز درباره سوداهای هسته ای کره شمالی همین نکته را نشان می دهد. رفتار عراق و کره شمالی اغلب براساس تمایلات رهبران آنها مورد ارزیابی قرار می گرفت و عدم شفافیت هم مؤید برداشتهایی بود که برای این یگه سالاریها سرشتی تجاوزکار قائل بودند.

در عین حال بعید است که شفافیت روند مردم سالاری موجب اطمینان خاطر دولتهای غیر مردم سالار شود چرا که شفافیت عاملی است که حکومت رهبران یگه سالار را تهدید می کند. برای نمونه، روند کار کنفرانس امنیت و همکاری اروپا موجب علنی شدن بین المللی موارد نقض حقوق بشر در اروپای شرقی و اتحاد شوروی گردید و بدین واسطه گروه های دگراندیش را تقویت و ساختار حکومتی نظامهای کمونیستی را متزلزل کرد (Deudney and Ikenberry, 1991/92; Thomas, forthcoming). به دیگر سخن، یکسان نبودن میزان شفافیت موجب تقویت صلح مردم سالارانه در میان نظامهای

لیبرال می‌شود ولی در همان حال احساس تهدید را میان مردم سالاریها و نظامهای اقتدارگرا تشدید می‌کند.

دوم، دولتهای لیبرال میان بازیگران اجتماعی روابط فراملی برقرار می‌سازند زیرا وجه مشخصه مردم سالاریها تفکیک میان دولت و جامعه است. هر چه جوامع در برابر دولت استقلال عمل بیشتری داشته باشند حکومتها کمتر می‌توانند فعالیت‌های فراملی شهروندان‌شان را کنترل کنند یا جلوی آن را بگیرند (Risse-Kappen, 1995 b; Keohane and Nye, 1971, 1977). این گفته بدان معنا نیست که روابط فراملی منحصر به مردم سالاریهاست بلکه صرفاً می‌گوییم که جوامع لیبرال، پیدایش بازیگران فراملی را تسهیل می‌کنند ولی دسترسی فراملی به دولتهای یگه‌سالار معمولاً به ابراز رضایت آشکار حاکمان آنها بستگی دارد.

اما مناسبات فراملی به معنای دقیق کلمه، صلح را میان دولتها ترویج نمی‌کند. این مناسبات بسته به اینکه نظامهای مردم سالار را به یکدیگر پیوند دهند یا مردم سالاریها را به دیکتاتوریه‌ها، می‌توانند اثرات متفاوتی به جا گذارند. مناسبات فراملی در جمع دولتهای مردم سالار می‌تواند توجه جوامع را به هم افزایش دهد و بدین وسیله ساز و کار دیگری فراهم سازد که به کمک آن نظامهای لیبرال نیات صلح‌جویانه خود را به طرف مقابل منتقل سازند. اما تماسهای فراملی میان جوامع مردم سالار و دولتهای یگه‌سالار بعید است که موجب انتقال انگیزه‌های دفاعی شود بلکه ممکن است رژیمهای سرکوبگر را به واسطه کاستن از میزان بسته بودن جوامع آنها متزلزل سازد. برای نمونه، نشانه‌های متعددی وجود دارد که نشان می‌دهد مبادلات فراملی میان جنبشهای حقوق بشر و صلح غرب از یک سو و گروههای دگراندیش اروپای شرقی، فیلیپین و آفریقای جنوبی از سوی دیگر، موجب توانمند شدن این گروه‌ها و متزلزل شدن ساختارهای حکومت یگه‌سالار در این کشورها شده است (Thomas, forthcoming; Sikkink, 1993; Klotz, 1995). در نتیجه، پیوندهای فراملی میان جوامع مردم سالار و دولتهای

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۶۷

اقتدارگرا نمی تواند موجب برقراری مناسبات مسالمت آمیز شود بلکه از آنجا که این پیوندها سبب چالش داخلی با حکومتهای سرکوبگر می شود عملاً بر تنشهای موجود میان دو طرف می افزاید.

نتیجه گیری:

پیشنهادهایی برای دستور کار پژوهش در باب مردم سالاری و صلح

در مقاله حاضر استدلال کردم که تفسیر مکتب برسازی اجتماعی از تبیین هنجاری ارائه شده برای یافته تجربی دوگانه «صلح مردم سالارانه» در کنار «درگیر جنگ شدن مردم سالاریها»، در مقایسه با استناد به محاسبه سودها و هزینه ها، قید و بندهای نهادی، یا ادعای صلح جو بودن ذاتی نظامهای لیبرال توضیح بهتری به دست می دهد. مردم سالاریها از آن رو با هم نمی جنگند که یکدیگر را متمایل به صلح جویی می انگارند و براساس همین انگاره دست به عمل می زنند. آنها به دلیل هنجارهای مردم سالارانه حاکم بر روندهای داخلی تصمیم گیری شان یکدیگر را صلح جو می انگارند. این هنجارها هویت جمعی آنها را در روابط بین الملل می سازد. مردم سالاریها هنگام تعامل با هم این هنجارها را به مناسبات خارجی خود تعمیم می دهند و همین، پیش فرض صلح جو بودن مردم سالاریها را بیشتر تقویت می کند. به همین دلیل آنها احتمالاً براساس هویت جمعی شان تشکیل همبوندهای امنیتی کثرت گرا می دهند. چون مردم سالاریها یکدیگر را صلح جو می انگارند و نوعی حس همبستگی از خود بروز می دهند احتمالاً بر موانع موجود در راه همکاری بین المللی فائق می آیند و نهادهایی بین المللی تشکیل می دهند. انتظار می رود هنجارهای تنظیم کننده تعاملات در این گونه نهادها بازتاب ارزشهای مشترک مردم سالارانه و شبیه هنجارهای داخلی تصمیم گیری باشد.

در عین حال، مناسبات میان مردم سالاریها و رژیمهای اقتدارگرا اسیر پیش فرض

وجود نیات بالقوه تجاوزگرانه است. بازیگران دولتهای مردم‌سالار فرض را بر این می‌گذارند که رهبران یگه‌سالار به ستیزه‌جویی تمایل دارند چرا که حکومت آنها در داخل کشورشان بر سرکوب و خشونت پایه می‌گیرد. در گام بعد، این برداشت معمایی امنیتی پدید می‌آورد که منجر به الگوهای رفتاری مؤید پیش‌فرض دشمنی می‌گردد. پس هم نبود معمای امنیت میان مردم‌سالاریها و هم وجود آن در تعاملات نظامهای مردم‌سالار با دیکتاتوریه‌ها بر ساخته‌هایی اجتماعی هستند که از طریق فرایندهای برداشت و تعامل به وجود می‌آیند. از همین رو این تبیین هم در سطح داخلی و هم در سطح بین‌المللی کارایی دارد.

در عین حال استدلال ارائه شده در این مقاله برگمانه‌زنی پایه گرفته است. با اینکه با داده‌های تجربی همخوانی دارد ولی فرایندهایی را که تشریح می‌کند نیازمند تحقیق مبسوط است. اما برخی بررسیهای تجربی وجود دارد که نشان می‌دهد هویت‌های جمعی و احساس دشمنی و دوستی به راستی اهمیت دارد. برای نمونه، جان اوئن (Owen, 1993, 1994) به شکل مشروح نشان داده است که چگونه مردم‌سالار یا غیرمردم‌سالار دانستن طرف مقابل در بحرانهایی که با حضور ایالات متحده از اواخر سده هیجدهم تا جنگ جهانی اول بروز کرده و با تهدید جنگ آمیخته بوده اهمیت داشته است. کار وی تقریباً حکم آزمون تجربی استدلال ما در این مقاله را دارد. بررسی دیگر به این مسئله می‌پردازد که آیا جنگ پلوپونز متضمن جنگ میان مردم‌سالاریها به ویژه بین آتن و سیراکوز بوده است یا نه. تویاس باختلر (Bachteler, 1995) برخلاف استدلال بروس راسِت و ویلیام آنتولیس (Russett and Antholis, 1993) می‌گوید آتن و سیراکوز یکدیگر را مردم‌سالاریهایی با ثبات نمی‌شناختند و از همین رو نتوانستند هویتی جمعی پیدا کنند که مانع جنگیدن آنها با هم شود. آشوب داخلی و خشونت‌ورزیهای مکرر در داخل مانع از آن شد که آنها یکدیگر را صلح‌جو و لیبرال بشناسند. کار خود من (Risse-Kappen, 1995a) درباره تأثیر اروپا بر سیاستهای خارجی ایالات متحده این

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۶۹

گزاره را که احتمال هم صف شدن مردم سالاریها با هم بیشتر از دیگر انواع نظامهای سیاسی است به طور مشروح به بررسی می‌گذارد. طبق استدلال من، الگوهای تعامل در اتحاد اروپا و امریکا را می‌توان با قبول این فرض تبیین کرد که نوعی همبستگی امنیتی در معنایی که دویچ مدنظر دارد هویتی جمعی مرکب از ارزشهای مشترک مردم سالارانه به وجود آورده است که در مرحله بعد به هنجار مشورت با هم و تصمیم‌گیری براساس اجماع راه می‌برد. به اعتقاد من این تفسیر، از شواهد تجربی موجود درباره رابطه ایالات متحده و اروپا در دوران جنگ سرد تبیین بهتری به دست می‌دهد تا نظریه‌های سنتی اتحاد که بر نظریه واقع‌گرایانه چانه‌زنی پایه می‌گیرند.

اما این بررسیها تنها به منزله نخستین تلاش برای ارزیابی اسلوب‌مند تبیین هنجاری - بر سازانه از «صلح مردم سالارانه» و «درگیر شدن مردم سالاریها» می‌ماند. باید درباره مسائل ذیل بررسیهای موردی مشروحی صورت گیرد:

- گفتمانهای داخلی که منجر به درگیر شدن مردم سالاریها در جنگ می‌شوند در مقایسه با موارد نزدیک به جنگی که در آنها منازعات میان مردم سالاریها بالا نگرفته است؛
- ریشه‌های این‌گونه منازعات نظامی میان مردم سالاریها و نیز دلایل بالا نگرفتن منازعه تا سطح جنگ (نک: Dixon, 1993, 1994).
- نقش شفافیت و مناسبات فراملی در ایجاد «صلح مردم سالارانه» و نیز احساس خصومت بالقوه میان مردم سالاریها و نظامهای یگه‌سالار؛
- تأثیر تفارقی افکار عمومی توده‌ها و افکار نخبگان در فرایندهای تشریح شده در فوق [۱۲].

به ویژه تأکید دارم که این‌گونه بررسیها باید با تحلیل مشروح فرایندهای

ارتباط‌گیری همراه باشد. یکی از مشکلات اساسی بیشتر بررسیهای کمی دربارهٔ مردم‌سالاری و جنگ این است که اولاً بر داده‌های گردآوری شده در سطح بسیار جمعی و ثانیاً بر شواهد رفتاری تکیه می‌کنند. اما تبیینی که روی هنجارها، هویت و برداشتها متمرکز باشد باید با تحلیل گفتمان همراه باشد زیرا در چنین تبیینی گفته‌ها به اندازهٔ کرده‌ها اهمیت دارند. دلیل اصلی قطعی نبودن بررسیهای جاری که به ارزیابی تبیین هنجاری صلح مردم‌سالارانه در مقایسه با مدل «قید و بندهای نهادی» می‌پردازند این است که سنجش هنجارها تنها از طریق رفتارها قابل تردید است [۱۳]. هنجارها و هویتها از طریق روندهای کنش ارتباطی بر رفتارها تأثیر می‌گذارند. اگر در طرحهای پژوهشی مان این فرایندها را از قلم بیندازیم نمی‌توانیم به شکل متقاعدکننده‌ای استدلال هنجاری را اثبات یا رد کنیم.

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۷۱

یادداشتها

مقاله حاضر نمونه کاملاً بازنگری شده‌ای از مقاله دیگری است که نخستین بار به زبان آلمانی منتشر شده است (Risse-Kappen, 1994a; همچنین، نک: 1994b). نسخه انگلیسی مقاله نخستین بار در کنگره انجمن بین‌المللی علوم سیاسی که در ۲۸-۲۵ اوت ۱۹۹۴ در برلین برگزار شد ارائه گردید. برای اظهارنظرهای ارائه شده درباره پیش‌نویس این مقاله از نیلس پتر گلدیش، بروس راست، بررسی‌کنندگان گمنام نشریه حاضر و شرکت‌کنندگان در کنگره برلین سپاسگزارم.

۱. اکنون روشن شده که عبور نیروهای مردم سالاریهای غربی از مدار ۳۸ درجه عمده‌ترین حرکت تشدیدکننده جنگ در جریان جنگ کره بوده است که منجر به مداخله چین گردید (Christensen, 1992).
۲. برای نمونه، جدول ۲ که از نظر خود وی برتر از جدول ۱ است که تنها بر داده‌های طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ» تکیه دارد برحسب درصد جمعیت هیچ تفاوتی را میان مردم سالاریها و غیرمردم سالاریها از لحاظ تعداد کشته‌های حوادث خشونت‌بار نشان نمی‌دهد.

۳. اینجا باید دو نکته را گوشزد کرد. نخست، اگر مهمترین ملاک برای مردم سالار بودن یک نظام سیاسی را حق رأی عمومی و همگانی بدانیم باید اعتراف کنیم که تقریباً تا پیش از سال ۱۹۰۰ هیچ مردم سالاری وجود نداشته است. تا آن زمان، زنان عمدتاً اجازه رأی دادن نداشتند. اگر نیمی از جمعیت از حقوق مشارکت بی‌بهره باشند چگونه می‌توان از مردم سالاری سخن گفت؟ احتمالاً جنسیت در پدیده «صلح مردم سالارانه» نقش داشته است به این معنا که آرای زنان آن را تقویت کرده است (نک: Russett, 1995; Brandes, 1994, fn.8; 167). دوم، بیشتر پژوهشگران معتقدند که مردم سالاریها «به ندرت» با هم می‌جنگند زیرا بسته به اینکه معیار ما برای تعریف مردم سالاری تا چه حد سخت‌گیرانه باشد برخی نمونه‌ها که در مرز قرار می‌گیرند وجود دارند. اما به گفته جیمز لی ری (Ray, 1993) اگر ملاک تعریف «مردم سالاری» را تغییر مسالمت‌آمیز حکومت پس از برگزاری انتخابات آزادی بگیریم که دست کم ۵۰ درصد مردم در آن شرکت جسته باشند هیچ یک از «جنگهای [ادعایی] میان مردم سالاریها» درخور چنین وصفی نیستند.

۴. تلقی امپراتوری آلمان پیش از جنگ جهانی اول به عنوان یک مردم سالاری توسط لین با این هدف که جنگ جهانی اول جنگی میان مردم سالاریها باشد چنان مضحک و عجیب است که هیچ ناظر اروپایی نیاز به روشن ساختن آن ندارد. برای نمونه، مناقشاتی که درباره اثر فریتش فیشر که لین آن را «آمیخته با صیغه ایدئولوژیک» می‌خواند برپا شده بود به مردم سالار بودن ادعایی آلمان در عصر ویلهلم مربوط نمی‌شد بلکه ناظر بر علل داخلی جنگ جهانی اول و اهمیت نسبی آنها در مقایسه با دیگر علل جنگ بود (Layne, 1994: 41-4).

۵. در این باره من انتقاد کریستوفر لین از تبیینهای لیبرالی رایج برای «صلح مردم سالارانه» را می‌پذیرم؛

Layne, 1994: 7-13 همچنین، نک: (Owen, 1994: 90-103).

۶. از بررسی‌کننده گمنامی که مرا متوجه این مقاله ساخت سپاسگزارم.

۷. برای نمونه، بنگرید به تحلیل اخیر جان میرشایمر از «نظریه انتقادی». وی رویکردهای بسیار متفاوتی را تحت این عنوان قرار می‌دهد که به ادعای خودش همگی مدعی‌اند اندیشه‌ها جهان را به حرکت در می‌آورد. نک: (Mearshemer, 1994/95).

۸. برای ملاحظه نکته‌ای مشابه این نک: (Russett, 1993: 33). اما همان‌گونه که نقل قول بالا از راست نشان می‌دهد ظاهراً وی از موضعی استدلال می‌کند که دست کم در برخی نظامهای اقتدارگرا نوعی بدجنسی ذاتی قائل است نه اینکه دشمنی میان مردم‌سالاریها و دیکتاتوریه‌ها را حاصل برسازد اجتماعی بداند.

۹. این بدان معنا نیست که تنها مردم‌سالاریهای لیبرال، رژیمهای بین‌المللی با ثبات تشکیل می‌دهند. برعکس، سخن من این است که دولتهای مردم‌سالار می‌توانند بر موانع موجود بر سر راه همکاری بین‌المللی راحت‌تر از دیگر انواع نظامها فائق آیند.

۱۰. از مارک لافی به خاطر اینکه مرا متوجه این نکته ساخت سپاسگزارم.

۱۱. در این باب بنگرید به رویکرد «معضل نگر- ساختاری» (problem-structural approach) برای تحلیل رژیمها که توسط گروه توپینگن بسط یافته است (Efinger and Zurn, 1990).

۱۲. من در مقاله حاضر عمداً به این موضوع نپرداختم که آیا برسازد اجتماعی صلح مردم‌سالارانه و درگیری مردم‌سالاریها در جنگ تنها به سطح نخبگان ارتباط دارد یا آنکه باید سطح افکار عمومی توده‌ها را نیز مدنظر داشت. به گمان خودم حالت دوم صحیح است ولی قادر نیستم استدلال قانع‌کننده‌ای برای این ادعا ارائه کنم. از بررسی‌کننده گمنامی که مرا متوجه این نکته ساخت سپاسگزارم.

۱۳. برای نمونه، بروس راست و زیور مائوز رویکرد هنجاری را برحسب دوام نظام سیاسی و سطح درگیریهای داخلی خشونت‌بار عملیاتی می‌کنند. هیچ یک از این دو شاخص را نمی‌توان دارای پیوند مستقیم یا علی با هنجارها دانست. در واقع دوام رژیمهای سیاسی در گذر زمان را می‌توان در چارچوب مدل «قید و بندهای نهادی» هم تبیین کرد (Russett and Maoz, 1993).

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۷۳

منابع

- Bachteler, Tobias, "Demokratischer Friede im klassischen Griechenland? Überlegungen zum Phänomen des demokratischen Friedens anhand der sizilischen und des Kriegsvethaltens der Demokratien des Ersten Attischen Seebundes", unpublished manuscript, Konstanz University (1995).
- Baldwin, David A. (ed), *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, New York: Columbia University Press (1993).
- Brandes, Lisa, "The Liberal Feminist State and War", Paper prepared for presentation at the Annual Meeting of the American Political Science Association, New York, 1-4 September (1994).
- Bremer, Stuart, "Democracy and Militarized Interstate Conflict, 1816-1965", *International Interactions* 18(3) (1993), pp. 231-49.
- Bueno de Mesquita, Bruce, J., Jackman, Robert W. and Siverson, Randolph M. (eds), *Democracy and Foreign Policy: Community and Constraint*, special issue of *Journal of Conflict Resolution* 35(2) (1991).
- Bueno de Mesquita, Bruce J. and Lalman, David, *War and Reason*, New Haven, CT: Yale University Press (1992).
- Chan, Steve. "Mirror, Mirror on the Wall... Are the Freer Countries More Pacific?", *Journal of Conflict Resolution* 28(4) (1984), pp. 617-48.
- Chan, Steve (ed), Special issue of *International Interactions* 18(3) (1993).
- Christensen, Thomas, "Threats, Assurances, and the Last Chance for Peace", *International Security* 17(1) (1992), pp. 122-54.
- Crocker, Jennifer, Hannah, Darlene B. and Weber, Ren, "Person Memory and Causal Attributions", *Journal of Personality and Social Psychology* 44 (1983), pp. 55-66.
- Czempiel, Ernst-Otto, *Internationale Politik*, Paderborn: Schöningh (1981).
- Czempiel, Ernst- Otto, *Friedensstrategien*, Paderborn: Schöningh (1986).
- Czempiel, Ernst- Otto, "Governance and Democratization", in Ernst- Otto Czempiel and James N. Rosenau (eds), *Governance without Government: Order and Change in World Politics*, (1992), pp. 250-71. Cambridge: Cambridge University Press.

- Deudney, Daniel and John Ikenberry, G., "The International Sources of Soviet Change", *International Security* 16(3) (1991/92), pp. 71-118.
- Deutsch, Karl W., *Political Community and the North Atlantic Area*, Princeton, N.J: Princeton University Press (1957).
- Dixon, William J. "Democracy and the Management of International Conflict", *Journal of Conflict Resolution* 37(1) (1993), pp. 42-68.
- Dixon, William J., "Democracy and the Peaceful Settlement of International Conflict", *American Political Science Review* 88(1) (1994), pp. 14-32.
- Doyle, Michael, "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs", *Philosophy and Public Affairs* 12(3/4) (1983), pp. 205-35.
- Doyle, Michael, "Liberalism and World Politics", *American Political Science Review* 80(4) (1986), pp. 1151-9.
- Efinger, Manfred and Zurn, Michael, "Explaining Conflict Management in East - West Relations: A Quantitative Test of Problem - Structural Typologies", in Volker Rittberger (ed), *International Regimes in East - West Politics* (1990), pp. 64-89. London: Pinter.
- Gantzel, Klaus-Jurgen and Mayer-Stamer, Joerg. *Die Kriege nach dem Zweiten Weltkrieg bis 1984: Daten und erste Analysen*, Munich: Weltforum (1986).
- Geva, Nehemia, Derouen, Karl and Mintz, Alex, "The Political Incentive Explanation of the 'Democratic Peace' Phenomenon: Evidence from Experimental Research", *International Interactions* 18(3) (1993), pp. 215-29.
- Gleditsch, Nils Petter and Hegre, Havard, "Peace and Democracy: Three Levels of Analysis", unpublished manuscript, PRIO, Oslo (1995).
- Gireco, Joseph M., "Anarchy and the Limits of Cooperation. A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism", *International Organization* 42(3) (1988), 485-507.
- Hall, John A., "Ideas and the Social Sciences", in Judith Goldstein and Robert Keohane (eds), *Ideas and Foreign Policy* (1993), pp. 31-54. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Herz, John, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", *World Politics* 2(2)

صلح مردم سالارانہ - مردم سالاریہای جنگ طلب؟ / ۴۷۵

(1950), pp. 157-80.

Holsti, Ole, "Public Opinion and Foreign Policy: Challenges to the Almond- Lippmann Consensus", *International Studies Quarterly* 36(4) (1992), pp. 439-66.

Jepperson, Ron, Wendt, Alexander and Katzenstein, Peter, "Norms, Identity, Culture, and National Security", in Katzenstein (ed), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics* (1996), New York: Columbia University Press. (forthcoming)

Jervis, Robert, "Cooperation Under the Security Dilemma", *World Politics* 30(2) (1978), pp. 167-214.

Jones, Edward (ed), *Attribution: Perceiving the Causes of Behavior*, Morris-town, NJ: General Learning Press (1971).

Kahnemann, Daniel, *et al.*, *Judgement under Uncertainty: Heuristics and Biases*. New York: Cambridge University Press (1986).

Kant, Immanuel, "Perpetual Peace. A Philosophical Sketch", in Hans Reiss (ed), *Kant Political Writings*, 2nd edn (1795/1991), pp. 93-130. Cambridge: Cambridge University Press.

Katzenstein, Peter (ed), *Between Power and Plenty*, Madison: University of Wisconsin Press (1978).

Keohane, Robert O. and Nye, Joseph S., Jr. (eds), *Transnational Relations and World Politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press (1971).

Keohane, Robert O. and Nye, Joseph S., *Power and Interdependence*, Boston, MA: Little Brown (1977).

Koltz, Audio, *Protesting Prejudice. Apartheid and the Politics of Norms in International Relations*. Ithaca, NY: Cornell University Press (1995).

Krasner, Stephen, *Defending the National Interest*. Princeton, NJ: Princeton University Press (1978).

Kratochwil, Friedrich, *Norms, Rules, and Decisions*. Cambridge : Cambridge University Press (1989).

Lake, David. "Powerful Pacifists: Democratic States and War", *American Political Science Review* 86(1) (1992), pp. 24-37.

- Latham, Robert, "Liberalism's Order/Liberalism's Other: A Genealogy of Threat", *Alternatives* 20(1) (1995), pp. 111-46.
- Layne, Christopher, "Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace", *International Security* 19(2) (1994), pp. 5-49.
- Lebow, Richard N. and Stein, Janice G., "Afghanistan, Carter, and Foreign Policy Change: The Limits of Cognitive Models", in Timothy Mckeown and Dan Caldwell (eds), *Force, Diplomacy, and Statecraft: Essays in Honor of Alexander L. George*. Boulder, CO: Westview Press (1993).
- Levy, Jack, "Learning and Foreign Policy: Sweeping a Conceptual Minefield", *International Organization* 48(2) (1994), pp. 279-312.
- Luhmann, Niklas, *Vertrauen. Ein Mechanismus zur Reduktion sozialer Komplexitat*, 3rd edn, Stuttgart: Enke (1989).
- Maoz, Zeev and Abdolali, Nasrin, "Regime Types and International Conflict, 1816-1976", *Journal of Conflict Resolution* 33(1) (1989), pp. 3-35.
- Maoz, Zeev and Russett, Bruce, "Alliances, Contiguity, Wealth, and Political Stability: Is the Lack of Conflict among Democracies a Statistical Artefact?", *International Interactions* 17(3) (1992), pp. 245-68.
- Mearsheimer, John. "The False Promise of International Institutions", *International Security* 19(3) (1994/95), pp. 5-49.
- Mercer, Jonathan, "Anarchy and Identity", *International Organization* 49(2) (1995), pp. 229- 52.
- Morgan, Clifton T. and Campbell, Sally H., "Domestic Structures, Decisional Constraints, and War: So Why Kant Democracies Fight?", *Journal of Conflict Resolution* 35(2) (1991), pp. 187-211.
- Morgan, Clifton T. and Schwebach, Valerie, "Take Two Democracies and Call Me in the Morning: A Prescription for Peace?" *International Interactions* 17(4) (1992), pp. 305-20.
- Muller, Harald, "International Beziehungen als kommunikatives Handeln", *Zeitschrift fur International Beziehungen* 1(1) (1994), pp. 15-44.
- Muller, Harald and Risse-Kappen, Thomas, "International Umwelt, gesellschaftliches

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۷۷

- Umfeld und außenpolitischer Prozeß in liberaldemokratischen Industrienationen", in Volker Rittberger (ed), *Theorien der internationalen Beziehungen*, special issue of *Politische Vierteljahresschrift* 21 (1990), pp. 376-400.
- Mueller, John E., *War, Presidency, and Public Opinion*, New York: Wiley (1973).
- Nielebock, Thomas, "Frieden zwischen Demokratien: Ein empirisches Gesetz der Internationalen Beziehungen auf der Suche nach seiner Erklärung", *Osterreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 22(2) (1993), pp. 179-93.
- Oneal, John R., Oneal, Frances H., Maoz, Zeev and Russett, Bruce M., "The Liberal Peace: Trade, Democracy, and International Conflict, 1950-1985", *Journal of Peace Research*, 33(1) (1995), in Press.
- Owen, John M., "Testing the Democratic Peace: American Diplomatic Crises, 1794-1917", PhD dissertation, Harvard University (1993).
- Owen, John M., "How Liberalism Produces Democratic Peace", *International Security* 19(2) (1994), pp. 87-125.
- Oye, Kenneth (ed). *Cooperation under Anarchy*, Princeton, NJ: Princeton University Press (1986).
- Ray, James L., "Wars between Democracies: Rare, or Nonexistent?", *International Interactions* 18(3) (1993), pp. 251-76.
- Risse-Kappen, Thomas, "Demokratischer Frieden? Unfriedliche Demokratien? Überlegungen zu einem theoretischen Puzzle", in Gert Krell and Harald Müller (eds), *Frieden und Konflikt in den internationalen Beziehungen. Festschrift für Ernst-Otto Czempiel*, pp. 159-89. Frankfurt am Main: Campus (1994a).
- Risse-Kappen, Thomas, "Wie weiter mit dem 'demokratischen Frieden'?", *Zeitschrift für internationale Beziehungen* 1(2) (1994b), pp. 367-79.
- Risse-Kappen, Thomas, *Cooperation among Democracies, The European Influence on US Foreign Policy*, Princeton, NJ: Princeton University Press (1995a).
- Risse-Kappen, Thomas (ed), *Bringing Transnational Relations Back In: Non-State Actors, Domestic Structures, and International Institutions*, Cambridge: Cambridge University Press (1995b).
- Rummel, Rudolph J., "Democracies ARE Less Warlike than Other Regimes", *European*

Journal of International Relations 1(4) (1995), pp. 457-79.

Russett, Bruce, *Controlling the Sword*. Cambridge, MA: Harvard University Press (1990).

Russett, Bruce, *Grasping the Democratic Peace*, Princeton, NJ: Princeton University Press (1993).

Russett, Bruce, "The Democratic Peace: 'And yet it Moves'", *International Security* 19(4) (1995), pp. 164-75.

Russett, Bruce and Willam, Antholis, "The Imperfect Democratic Peace of Ancient Greece", in Russett (1993), pp. 43-71.

Russett, Bruce and Maoz, Zeev, "The Democratic Peace World War II", in Russett (1993), pp. 72-93.

Sikkink, Kathryn, "Human Rights, Principled Issue Networks, and Sovereignty in Latin America", *International Organization* 47(3) (1993), pp. 411-41.

Small, Melvin and David Singer, J. "The War-Proneness of Democratic Regimes", *Jerusalem Journal of International Relations* 1(4) (1976), pp. 50-69.

Spiro, David E., "The Insignificance of the Democratic Peace", *International Security* 19(2) (1994), pp. 50-86.

Stein, Janice G., "Political Learning by Doing: Gorbachev as Uncommitted Thinker and Motivated Learner", *International Organization* 48(2) (1994), pp. 155-83.

Thomas, Daniel (forthcoming), "When Norms and Movements Matter: Helsinki, Human Rights, and Political Change in Eastern Europe, 1970-1990", PhD dissertation, Cornell University, NY.

Waltz, Kenneth, *Theory of International Politics*, Reading, MA: Addison-Wesley (1979).

Waltz, Kenneth, "The Emerging Structure of International Politics", *International Security* 18(2) (1993), pp. 44-79.

Weede, Erich. "Democracy and War Involvement", *Journal of Conflict Resolution* 28(4) (1984), pp. 649-64.

Weede, Erich, "Some Simple Calculations on Democracy and War Involvement", *Journal of Peace Research* 29 (1992), pp. 377-83.

Weede, Erich, "Determinanten der Kriegsverhütung während des Kalten Krieges und

صلح مردم سالارانه - مردم سالاریهای جنگ طلب؟ / ۴۷۹

- danach: Abschreckung, Demokratie und Freihandel", *Politische Vierteljahresschrift* 35(1) (1994), pp. 62-84.
- Wendt, Alexander, "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory", *International Organization* 41 (1987) pp. 335-70.
- Wendt, Alexander, "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", *International Organization* 46(2) (1992), pp. 391-425.
- Wendt, Alexander, "Collective Identity Formation and the International State", *American Political Science Review* 88(2) (1994), pp. 384-96.

زندگینامهٔ رجال

آرون، ریمون (۱۹۰۵-۱۹۸۳)

Aron, Raymond

متفکر فرانسوی، ژورنالیست و جامعه‌شناس. در زمینهٔ روابط بین‌الملل به خاطر اثر معروفش "صلح و جنگ" که برای نخستین بار در سال ۱۹۶۶ منتشر کرد، شهرت یافت. واکنش آرون به ظهور فاشیسم در اروپا و استالینیسم در اتحاد شوروی وی را از سایر روشنفکران فرانسوی در دوران بعد از جنگ دوم جهانی متمایز ساخت.

آلنده، سالوادور (۱۹۰۸-۱۹۷۳)

Allende', Salvador

دولتمرد و رئیس جمهور چپ‌گرای شیلی که در ۱۹۷۰ به سمت ریاست جمهوری آن کشور انتخاب شد ولی با یک کودتای آمریکایی سرنگون و به قتل رسید.

بیسمارک، اوتوفون (۱۸۱۵-۱۸۹۸)

Bismark, Otto von

سیاستمدار آلمانی، نخست‌وزیر پروس (۱۸۶۲-۱۸۹۰) و صدراعظم امپراتوری آلمان (۱۸۷۱-۱۸۹۰). وی با جنگ علیه دانمارک (۱۸۶۳-۶۴)، اتریش (۱۸۶۶) و فرانسه (۱۸۷۰-۷۱) سیاست توسعه‌طلبانه‌ای را تعقیب می‌کرد که این امر خود موجب وحدت آلمان شد. پس از بروز اختلافاتش با کلیسای کاتولیک و جنبش سوسیالیستی، ویلهلم دوم وی را مجبور به استعفا کرد (۱۸ مارس ۱۸۹۰).

پمپیدو، ژرژ (۱۹۱۱-۱۹۷۴)

Pompidou, Georges

سیاستمدار و رئیس جمهور دست راستی فرانسه که پس از سقوط ژنرال شارل دوگل بر مسند ریاست جمهوری کشور نشست (۱۹۶۹-۱۹۷۴).

پوپر، کارل (۱۹۰۲-۱۹۹۴)

Popper, Karl

فیلسوف اتریش‌الاصل انگلیسی که در مدرسه عالی اقتصاد لندن به تدریس پرداخت (۱۹۴۷-۱۹۶۴). فلسفه پوپر در کتاب‌های "منطق اکتشاف علمی" و "حدس‌ها و ابطال‌ها" جمع شده است. پوپر با هرگونه جزمیتی مخالف است. به نظر وی، اثبات یا ابطال مطلق غیرممکن است.

پین، تامس (۱۷۳۷-۱۸۰۹)

Paine, Thomas

نویسنده معروف؛ از فعالان سیاسی در انقلابات آمریکا و فرانسه و خالق آثاری چون عقل سلیم (۱۷۷۶)، حقوق انسان (۱۷۹۱) و عصر خرد (۱۷۹۳). پین طرفدار جمهوری خواهی، حامی الغاء برده‌داری و آزادی زنان بود.

چرچیل، وینستون (۱۸۷۴-۱۹۶۵)

Churchil, Winston

دولتمرد حزب محافظه‌کار و نخست وزیر انگلستان از ۱۹۴۰ تا ۱۹۴۵ و ۱۹۵۱ تا ۱۹۵۵. وی خاطرات خود از جنگ دوم جهانی را در یک اثر ۶ جلدی به رشته تحریر در آورد.

دوگل، شارل (۱۸۹۰-۱۹۷۰)

De Gaulle, Charles

مارشال، سیاستمدار و رئیس جمهور فرانسه (۱۹۵۹-۱۹۶۹) که در هر دو جنگ اول

زندگینامه رجال / ۴۸۳

و دوّم جهانی شرکت داشت. در قبال شورش‌های دانشجویی ماه مه ۱۹۶۸ واکنش شدیدی از خود نشان داد و همین مسئله راه را برای سقوط وی هموار کرد.

ریگان، رونالد (۱۹۱۱-۲۰۰۴)

Reagan, Ronald

چهلمین رئیس جمهور آمریکا (۱۹۸۹-۱۹۸۱) که پس از شکست دادن جیمی کارتر رقیب دموکرات خود به این مقام رسید. وی در طول زمامداری خود قراردادهای مهمی نظیر، کاهش موشک‌های استراتژیک میان‌برد را با گورباچف امضاء کرد.

سوکارنو، احمد (۱۹۰۱-۱۹۷۰)

Sukarno, Ahmed

دولتمرد، رهبر ملی‌گرا و رئیس جمهور اندونزی (۱۹۶۷-۱۹۴۵) که با کودتای ژنرال سوهارتو از کار برکنار شد.

فوکویاما، فرانسیس (۱۹۵۳-)

Fukuyama, Francis

نظریه‌پرداز ژاپنی‌الاصل آمریکایی که با نوشتن مقاله "پایان تاریخ؟" در نشریه منافع ملی و سپس تکمیل آن در کتابی با عنوان "پایان تاریخ و آخرین انسان"، نظریه‌ای را مطرح ساخت که به اعتقاد وی، "لیبرال دموکراسی" شکل نهایی حکومت در جوامع بشری خواهد بود.

کارتر، جیمی (۱۹۲۴-)

Carter, Jimmy

سی و نهمین رئیس جمهور آمریکا (۱۹۷۷-۱۹۸۱) از حزب دموکرات آمریکا. در زمان ریاست وی حوادث مهمی چون سرنگونی رژیم پهلوی (ژانویه ۱۹۷۹) و حمله اتحاد شوروی به خاک افغانستان (دسامبر ۱۹۷۹) صورت پذیرفت. کارتر در انتخابات ۱۹۸۰ به سختی از رونالد ریگان شکست خورد.

کلمانسو، ژرژ (۱۸۴۱-۱۹۲۹)

Clemenceau, Georges

سیاستمدار معروف فرانسوی ملقب به "ببر فرانسه"؛ و نخست وزیر آن کشور (۱۹۰۶-۱۹۰۹ و ۱۹۲۰-۱۹۱۷). پس از جنگ اول جهانی ریاست کنفرانس صلح پاریس را برعهده داشت که منجر به عقد پیمان ورسای شد.

کلینتون، بیل (۱۹۴۶-)

Clinton, Bill

سیاستمدار آمریکایی و چهل و دومین رئیس جمهور ایالات متحده (۲۰۰۱-۱۹۹۳)؛ وی پیش از آن فرماندار ایالات آرکانزاس بود (۸۱-۱۹۷۹ و ۹۳-۱۹۸۳). وی پس از فرانکلین روزولت نخستین رئیس جمهور از حزب دموکرات بود که دو بار پیاپی به این سمت انتخاب شد.

گورباچف، میخائیل (۱۹۳۱-)

Gorbachev, Mikhail

دیرکل حزب کمونیست شوروی (۱۹۸۵) و رهبر آن کشور که تا فروپاشی آن (دسامبر ۱۹۹۱) بر مسند قدرت باقی ماند. در طول ریاست خود مبتکر اصلاحات اقتصادی (پرسترویکا) و فضای باز (گلاسنوست) بود. در حال حاضر ریاست بنیاد صلیب سبز را برعهده دارد.

لاک، جان (۱۶۳۲-۱۷۰۴)

Locke, John

فیلسوف و سیاستمدار انگلیسی؛ نظریه‌های سیاسی وی در زمینه‌های آستانه انقلاب انگلستان پرورش یافت و در نتیجه آن شکل گرفت. لاک مخالف پایدار استبداد بود و اغلب به صورت فیلسوف "انقلاب باشکوه" (۱۶۸۸) که نظام پادشاهی مبتنی بر قانون اساسی یا مشروطه سلطنتی را در انگلستان برقرار کرد، توصیف و تصویر شده است.

لینکلن، آبراهام (۱۸۰۹-۱۸۶۵)

Lincoln, Abraham

شانزدهمین رئیس جمهور آمریکا (۱۸۶۵-۱۸۶۱) که یکی از مبارزان مشهور علیه برده‌داری بود. پس از انتخاب به مقام ریاست جمهوری، جنگ‌های داخلی میان ایالات شمالی و جنوبی آغاز گردید. بعد از پایان جنگ داخلی با برتری شمال، وی به دست یک هنریشه افراطی کشته شد.

مدیسون، جیمز (۱۷۵۱-۱۸۳۶)

Madison, James

سیاستمدار و نظریه‌پرداز آمریکایی؛ از طرفداران پرشور و حرارت ناسیونالیسم که با کمک او کنوانسیون قانون اساسی در سال ۱۷۷۸ تشکیل شد. وی در زمان جفرسون وزیر امور خارجه شد (۱۸۰۹-۱۸۰۱) و خودش نیز به سمت چهارمین رئیس جمهور آمریکا (۱۸۱۷-۱۸۰۹) انتخاب گردید. مدیسون از طرفداران برجسته پلورالیسم بود.

ناپلئون اول (۱۷۶۹-۱۸۲۱)

Napoleon I

نظامی، دولتمرد و امپراتور فرانسه (۱۸۱۴-۱۸۰۴). در طول حکومت خود، بخش اعظم اروپا را فتح کرد، ولی در جنگ با روسیه شکست خورد و ناچار به عقب‌نشینی شد (۱۸۱۲). در سال ۱۸۱۴ ناگزیر به استعفاء شد. در مارس ۱۸۱۵ از جزیرهٔ الب فرار کرد و بار دیگر قدرت را بدست آورد ولی در نبرد واترلو شکست خورد و به سنت‌هلن تبعید شد و در آن جا درگذشت.

ناپلئون سوم (۱۸۷۳-۱۸۰۸)

Napoleon III

ملقب به لویی ناپلئون، دولتمرد و امپراتور فرانسه (۱۸۷۰-۱۸۵۲)؛ پس از دو بار ارتکاب به کودتا (۱۸۳۶ و ۱۸۴۰) زندانی شده و به تبعید رفت. در ۱۸۴۸ رئیس جمهوری دوم فرانسه شد. بیسمارک صدراعظم آلمان لویی ناپلئون را به جنگ پروس

کشانید و در سدان وی را وادار به تسلیم کرد.

هابز، تامس (۱۶۷۹-۱۵۸۸)

Hobbs, Thomas

فیلسوف سیاسی انگلستان، خالق اثر معروف لویاتان (۱۶۵۱) و مدافع حکومت مقتدر مطلق‌گرا به نام تنها جایگزین آنارشی و اقتدارگریزی. تأکید او به اهمیت حیاتی اقتدار تأثیر بسیار زیادی بر اندیشه محافظه‌کاری داشته است.

هانتینگتون، ساموئل (۱۹۲۷-)

Huntington, Samuel P.

استاد دانشگاه هاروارد و شارح نظریه "برخورد تمدنها؟"؛ وی پایان جنگ سرد را سرآغاز دوران جدید "برخورد تمدنها" می‌انگارد و براساس آن بسیاری از حوادث و رخدادهای جاری جهان را به گونه‌ای تعبیر و تحلیل می‌کند که در جهت تحکیم انگاره‌ها و فرضیات نظریه جدیدش باشد.

هیتلر، آدولف (۱۸۸۹-۱۹۴۵)

Hitler, Adolf

دولتمرد و صدراعظم آلمان نازی (۱۹۳۳-۱۹۴۵)؛ وی با اتخاذ یک سیاست توسعه‌طلبانه، همسایگان خود را مورد تجاوز قرار داد و موجب جنگ دوم جهانی شد (۱۹۳۹-۱۹۴۵). کتاب معروف وی "نبرد من" (Meinkampf) نام دارد.

یلتسین، بوریس (۱۹۳۱-)

Yeltsin, Boris

سیاستمدار روسی و اولین رئیس جمهور فدراسیون روسیه (۲۰۰۰-۱۹۹۱) که پس از فروپاشی شوروی به آن سمت رسید و پس از پایان آن دوره، ولادیمیر پوتین به جای وی انتخاب شد.

واژه‌نامه انگلیسی - فارسی

Agrarian League	مجمع دهقانان
anarchic	اقتدارگریز
anocracy	
آنوکراسی (نظامی سیاسی که هر دو دسته ویژگی‌های مردم‌سالارانه و یکه سالارانه را دارد)	
Anti - Corn Law League	مجمع مخالفان قانون غلات
asocial sociability	جامعه پذیری غیر اجتماعی
autho - correlation	خودهمبستگی
autocracy	یکه سالاری
balance of power	توازن قدرت
balance of terror	توازن وحشت
balance of threat	توازن تهدید
bifurcated democracy	مردم‌سالاری دوگانه
Big Stick Diplomacy	دیپلماسی چماق بزرگ
Bundesrat	بوندسرات: مجلس علیای قوه مقننه (آلمان)
categorical imperative	عمل بر طبق فرمان مطلق
causal logic	منطق علی
causal statements	احکام علی
Cod Wars	جنگ بر سر ماهی روغن
coercive authority	قدرت اجبارگری
collective security	امنیت دسته جمعی
communication devices	ابزارهای ارتباط گیری

concentration	تمرکز
Concert of Europe	کنسرت اروپا
constitutional law	حقوق اساسی
constitutionalism	قانون سالاری
correlates of war	همبسته‌های جنگ
correlative statements	احکام همبستگی
cosmopolitan law	حقوق جهانی
definitive article	اصل تعیین کننده
degree of executive constraints	شدت محدودیت قوه مجریه
democracy	مردم سالاری دموکراسی
democratic norms	هنجارهای مردم سالارانه
democratic peace	صلح مردم سالارانه
description	توصیف
dispute escalation	تشدید اختلاف
dispute involvement	بروز اختلاف
empire	امپراتوری
epiphenomenon	پی‌پدیده
equilibrium	تعادل
explanation	تبیین
Feast of Supreme Being	جشن ذاکران باری تعالی جشن وجود برتر
fighting waterbrids	مرغان دریایی درگیر
game theory	نظریه بازی‌ها
general systems theory	نظریه عمومی سیستم‌ها (نظام‌ها)
hegemony	چیرگی
heteroscedasticity	ناهمسازی
hierarchical	نظام سلسله مراتبی
institutional constrains	قید و بندهای نهادی
integrating opposites	جمع اضداد
International Crisis Behavior	رفتار بحران بین‌المللی
international law	حقوق بین‌الملل

international system	نظام بین‌المللی
interstate dispute	منازعات نظامی میان دولت‌ها
Iron - Rye Coalition	ائتلاف آهن چاودار
Jay Treaty	پیمان جی
Joint Freedom Proposition	گزاره آزادی مشترک
junker	زمیندار
level of analysis	سطح تحلیل
libertarianism	آزادی خواهی
monocratism	حکومت تک نفره
Monroe Doctrine	دکترین مونرو، آموزه مونرو
near miss	نمونه نزدیک به درگیری
negative freedom	آزادی منفی
neorealism	نواقع‌گرایی
nepotism	پارتی بازی، خویشاوندی پروری
New World	دنیای نو
nondemocratic norms	هنجارهای غیر مردم‌سالارانه
normative explanation	تبیین هنجاری
normative model	مدل هنجاری
opinion leaders	رهبران افکار عمومی
pacific federations	فدراسیون‌های صلح‌جو
pacific union	اتحادیه صلح‌جو
paradigm	بن‌نگره، پارادایم
Partnership for Peace	مشارکت برای صلح
perception	برداشت
Perpetual Peace	صلح ابدی
phenomenological approach	رویکرد پدیدار شناختی
pluralistic security communities	همبودهای امنیتی کثرت‌گرا
polar structure	ساختار قطبی
polity II	جامعه سیاسی
positive freedom	آزادی مثبت

power politics	سیاست قدرتمندانه
praetorian society	جامعه محافظه کار
prediction	پیش بینی
province of elites	قروگاه نخبگان
psychological attribution theory	نظریه انتساب روانشناختی
Realpolitik	سیاست واقع بینانه
red brown coalition	ائتلاف سرخ - قهوه ای
reductionist	تقلیل گرا
Reichstag	رایشستاگ
Reichwehr	رایش وهر [نیروی دفاعی آلمان]
republican	جمهوری خواه، جمهوری خواهانه
Schlieffen Plan	طرح اشلیفن
scope of government actions	دامنه اقدامات دولت
security community	همبود امنیتی
security dilemma	معمای امنیت
separate peace	صلح جداگانه
social causation	علیت اجتماعی
social constructivism	مکتب برسنازی اجتماعی
social constructs	برساخته های اجتماعی
squaring the circle	شق القمر
state of nature	وضعیت طبیعی
state of union	وضعیت اتحادیه
states in democratizing	دولت های در حال گسترش مردم سالاری
structural model	مدل ساختاری
systemic level of analysis	سطح تحلیل سیستمی (سامانه ای)
Uncle Joe	عمو جو (لقب استالین)
universality hospitality	مهمان نوازی عام
Weimar Republic	جمهوری وایمار
zero - sum game	بازی با حاصل جمع صفر

واژه‌نامه فارسی - انگلیسی

libertarianism	آزادی خواهی
positive freedom	آزادی مثبت
negative freedom	آزادی منفی
anocracy	آنوکراسی (نظامی سیاسی که هر دو دسته ویژگی‌های مردم سالارانه و یکه سالارانه را دارد)
Iron - Rye Coalition	ائتلاف آهن چاودار
redbrown coalition	ائتلاف سرخ - قهوه‌ای
communication devices	ابزارهای ارتباط گیری
pacific union	اتحادیه صلح جو
causal statements	احکام علی
correlative statements	احکام همبستگی
definitive article	اصل تعیین کننده
anarchic	اقتدارگریز
empire	امپراتوری
collective security	امنیت دسته جمعی
zero - sum game	بازی با حاصل جمع صفر
perception	برداشت
social constructs	برساخته‌های اجتماعی
dispute involvement	بروز اختلاف
paradigm	بن‌نگره، پارادایم
Bundesrat	بوندسرات: مجلس علیای قوه مقننه (آلمان)
nepotism	پارتی بازی، خویشاوندی پروری

epiphenomenon	پی‌پدیدار
prediction	پیش‌بینی
Jay Treaty	پیمان جی
explanation	تبیین
normative explanation	تبیین هنجاری
dispute escalation	تشدید اختلاف
equilibrium	تعادل
reductionist	تقلیل‌گرا
concentration	تمرکز
balance of threat	توازن تهدید
balance of power	توازن قدرت
balance of terror	توازن وحشت
description	توصیف
praetorian society	جامعه محافظه کار
asocial sociability	جامعه پذیری غیر اجتماعی
polity II	جامعه سیاسی
Feast of Supreme Being	جشن ذاکران باری تعالی، جشن وجود برتر
integrating opposites	جمع اضداد
republican	جمهوری خواه، جمهوری خواهانه
Weimar Republic	جمهوری وایمار
Cod Wars	جنگ بر سر ماهی روغن
hegemony	چیرگی
constitutional law	حقوق اساسی
international law	حقوق بین‌الملل
cosmopolitan law	حقوق جهانی
monocratism	حکومت تک نفره
authocorrelation	خودهمبستگی
scope of government actions	دامنه اقدامات دولت
Monroe Doctrine	دکترین مونرو، آموزه مونرو
New World	دنای نو

states democratizing	دولت‌های در حال گسترش مردم‌سالاری
Big Stick Diplomacy	دیپلماسی چماق بزرگ
Reichstag	رایشستاگ
Reichwehr	رایش وهر [نیروی دفاعی آلمان]
International Crisis Behavior	رفتار بحران بین‌المللی
phenomenological approach	رویکرد پدیدار شناختی
opinion leaders	رهبران افکار عمومی
junker	زمیندار
polar structure	ساختار قطبی
level of analysis	سطح تحلیل
systemic level of analysis	سطح تحلیل سیستمی (سامانه‌ای)
power politics	سیاست قدرتمندانه
Realpolitik	سیاست واقع بینانه
degree of executive constraints	شدت محدودیت قوه مجریه
squaring the circle	شق القمر
Perpetual Peace	صلح ابدی
separate peace	صلح جداگانه
democratic peace	صلح مردم‌سالارانه
Schlieffen Plan	طرح اشلیفن
social causation	علیت اجتماعی
categorical imperative	عمل بر طبق فرمان مطلق
Uncle Joe	عمو جو (لقب استالین)
pacific federations	فدراسیون‌های صلح‌جو
constitutionalism	قانون‌سالاری
coercive authority	قدرت اجبارگری
province of elites	قُروکگاه نخبگان
institutional constrains	قید و بندهای نهادی
Concert of Europe	کنسرت اروپا
Joint Freedom Proposition	گزاره آزادی مشترک
Agrarian League	مجمع دهقانان

Anti - Corn Law League	مجمع مخالفان قانون غلات
structural model	مدل ساختاری
normative model	مدل هنجاری
democracy	مردم سالاری دموکراسی
bifurcated democracy	مردم سالاری دوگانه
fighting waterbrids	مرغان دریایی درگیر
Partnership for Peace	مشارکت برای صلح
security dilemma	معمای امنیت
social constructivism	مکتب برسازی اجتماعی
interstate dispute militarized	منازعات نظامی میان دولت‌ها
causal logic	منطق علی
universality hospitality	مهمان نوازی عام
heteroscedasticity	ناهمسازی
international system	نظام بین‌المللی
hierarchical	نظام سلسله مراتبی
psychological attribution theory	نظریه انتساب روانشناختی
game theory	نظریه بازی‌ها
general systems theory	نظریه عمومی سیستم‌ها (نظام‌ها)
near miss	نمونه نزدیک به درگیری
neorealism	نرواقع‌گرایی
state of union	وضعیت اتحادیه
state of nature	وضعیت طبیعی
correlates of war	همبسته‌های جنگ
security community	همبود امنیتی
pluralistic security communities	همبودهای امنیتی کثرت‌گرا
nondemocratic norms	هنجارهای غیر مردم سالارانه
democratic norms	هنجارهای مردم سالارانه
autocracy	یکه سالاری

نمایه

اتریش، ۸۳	آتن، ۱۰۶
احکام علی، ۱۲	آذربایجان، ۳۸۰
ادمز، جان، ۲۱۸	آرچیوگی، دانیله، ۳۷۰
ارزیابی دوباره، ۳۱۷	آرمان گرابی، ۳۲
ارمنستان، ۳۸۰	آرون، ریمون، ۹۴
اروپا، ۸۴، ۹۱، ۱۰۵، ۱۰۷	آزادخواهی، ۳۲۰
اسپارت، ۱۰۶	آزادی، ۷۳
اسپانیا، ۱۰۵، ۱۰۶، ۳۳۴	آزادی بیان، ۱۰۲
اسپیرو، دیوید، ۴۴۳	آزادی مثبت، ۷۳
استار، هاروی، ۳۱۷	آزادی منفی، ۷۳
استالین، ژوزف، ۱۸۵	آسیای شرقی، ۹۳
استدلال هنجاری، ۴۵۵	آلمان، ۸۳، ۹۱، ۹۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۸۵، ۲۱۸
استرالیا، ۳۳۱	۲۸۲، ۲۸۰، ۲۷۸، ۲۱۹
استنلی هافمن، ۷۱	آلنده، سالوادور، ۳۸۵، ۳۳۷
اسرائیل، ۳۳۱، ۳۴۵، ۳۵۶	آموزه مونرو، ۲۶۵، ۲۶۶
اسکات فیتز جرالده، ۱۰۷	آنوتو، ۲۷۳
اسکوئیت، ۲۷۶، ۲۸۹	آنوتو، گابریل، ۲۷۲
اسلام، ۳۲۶	ابزارهای ارتباط گیری، ۴۵۸
اسلایدل، جان، ۲۵۸، ۲۵۶	اتحاد، ۱۴۶
اسمیت، استیو، ۳۱	اتحاد شوروی، ۱۴، ۴۷، ۱۳۷، ۱۸۵، ۳۳۶، ۳۳۷
اسمیت، گلدوین، ۲۱۰	اتحاد مثلث، ۸۳
اسنایدر، جک، ۳۷۹	اتحادیه های صلح جو، ۳۱۷
اشر، ویلیام، ۷۱	اتحادیه اروپا، ۴۶۱
اشغال رور، ۲۷۸، ۲۸۱، ۲۸۲	اتحادیه صلح جو، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۱۲
اشغال منچوری، ۴۱۴	۱۱۴

۴۹۶ / صلح لیبرالی

ایتالیا، ۸۳	اعلامیه آزادی بردگان، ۲۰۴، ۲۱۷
ایدئولوژی سیاست خارجی، ۱۸۲	افریقا، ۹۱، ۹۲، ۹۴
بایست، ۳۱۹	افسانه صلح مردم سالارانه، ۲۴۳
باندی، ویلیام، ۷۱	اقتدارگریزی، ۴۴، ۲۵۰
بایارد، تامس، ۲۱۱	اقتصاددانان مکتب شیکاگو، ۶۰
بتس، ریچارد، ۷۱	اکشتاین، ۱۳۶
بحران انگلستان و آمریکا، ۲۵۶	اکوادور، ۳۳۳
بحران فرانسه و آلمان: رور ۱۹۲۳، ۲۷۸	الجزایر، ۹۶
بحران ۹۸-۱۷۹۶ فرانسه و آمریکا، ۱۷۷	الستر، جون، ۲۲۰
بحران فشودا، ۲۷۱	الکساندر رونت، ۲۲۱
بحرانهای ۱۲-۱۸۰۳، ۶۳-۱۸۶۱ و ۹۶-۱۸۹۵	امبرس، ۳۱۷
انگلستان و آمریکا، ۱۷۷	امپراتوری، ۹۴
براون، ۳۵۹	امریکا، ۳۵، ۸۲، ۸۳، ۹۲، ۱۰۷
برایت، جان، ۲۰۵، ۲۶۲	امریکای جنوبی، ۹۴، ۳۳۲، ۳۳۳
برداشتها، ۴۵۶	امریکای شمالی، ۳۳۲
برسازی اجتماعی، ۴۵۵	امریکای لاتین، ۳۲۷، ۳۳۳، ۳۴۴، ۴۲۲
برمر، ۱۸۰	امریکای مرکزی، ۹۴
بروز اختلاف، ۱۳۴	امور خارجی، ۷۱
بسیج توده‌ها، ۴۱۰	اندرو، کریستوفر، ۲۸۸
بن‌بست سیاسی گسترش مردم‌سالاری، ۴۰۸	انگلستان، ۴۷، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۹۲، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۱۰۵
بنجامین هریسون، ۱۷۹	۱۰۶، ۲۵۵
بورن، کینت، ۲۶۶، ۲۷۰	انگلیس، ۱۰۶
بوزان، بری، ۳۶۶	اوئن، جان، ۱۷۳
بولیوی، ۳۲۸، ۳۳۳	اوگاندا، ۹۱
بینس، ادوارد، ۲۶۳	اولمان، ریچارد، ۷۱
بیسمارک، اتوفون، ۴۱۹	اولنی، ۲۱۳، ۲۶۵
بیکر، جیمز، ۱۸۵	اولنی، ریچارد، ۲۰۸، ۲۶۵
پاپواگینه نو، ۳۳۲	اولیگ، مارک، ۷۱
پاراگوئه، ۳۳۳	ایالات متحده، ۱۴، ۴۷، ۸۲، ۸۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۱۰۵
پاگرفتن درگیری، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۵، ۱۵۸	۱۰۶، ۱۰۷، ۱۷۵، ۲۵۵، ۳۳۷، ۳۴۵، ۳۸۰

- پالمرستون، ۲۱۸، ۲۵۷، ۲۶۰، ۴۱۱، ۴۱۷
 پرو، ۳۲۸، ۳۳۳
 پمپیدو، ژرژ، ۱۴۲
 پوپر، ۳۲۳
 پولیتسر، جوزف، ۲۰۹، ۲۱۱
 پیش‌بینی، ۹
 پین، تامس، ۲۲۳
 تاکر، رابرت، ۲۰۳
 تانزانیا، ۹۱
 تبیین پدیده صلح مردم‌سالارانه، ۳۴۲
 تبیین‌های رایج، ۴۴۵
 تبیین هنجاری، ۴۵۴
 تحلیل کمی، ۳۸۴
 ترکیه، ۳۳۱
 تریورتون، گرگوری، ۳۳۲، ۳۳۳
 تشدید اختلاف، ۱۳۵
 تشدید درگیری، ۱۵۰
 تشدید درگیری‌ها، ۱۵۳
 تصمیم‌گیری، ۱۴
 تصمیم‌گیری‌های مردم‌سالارانه، ۴۴۸
 تعمیم هنجارهای داخلی به خارج، ۴۵۱
 تغییر رژیم و جنگ، ۳۹۴
 تفسیر غالب از نوشته‌های کانت، ۳۵۴
 تلاش‌ها برای تبیین صلح مردم‌سالارانه، ۱۷۷
 تلفیق نگرش‌های واقع‌گرایانه و لیبرالی، ۲۱۹
 توازن قدرت، ۴۶
 توزیع توانایی‌ها، ۵۳
 توسل به زور، ۱۶۶
 توسیدید، ۸۹، ۱۸۵
 تهدید به جنگ، ۱۸۹
 تهدید به کاربرد زور، ۱۶۶
 تیلور، چارلز، ۱۸۶، ۴۰۷
 جامعه بین‌المللی، ۳۳
 «جامعه سیاسی ۲»، ۱۳۹، ۳۸۵، ۳۸۷
 جرویس، رابرت، ۷۱، ۹۲، ۹۳
 جفرسون، تامس، ۱۸۷، ۱۹۷، ۲۰۲، ۲۰۳
 جگرز، ۱۳۶، ۱۳۹
 جمع اضداد، ۴۱۶
 جمعیت آماری مردم‌سالاریها، ۳۲۴
 جمهوریهای بوئر، ۳۲۹، ۳۳۰
 جنگ، ۱۶۶
 جنگ اسپانیا و امریکا، ۱۸۴
 جنگ اعراب و اسرائیل، ۳۴۱
 جنگ جهانی اول، ۱۰۶، ۱۷۵، ۱۸۳، ۲۱۹، ۲۵۶، ۳۹۱
 جنگ جهانی دوم، ۱۰۵، ۱۸۵، ۳۲۰، ۳۳۵، ۳۴۳
 جنگ چاکو، ۳۳۳
 جنگ خلیج فارس، ۴۶۵
 جنگ داخلی امریکا، ۸۲، ۱۸۴
 جنگ سرد، ۱۳۱، ۳۳۶، ۳۴۵، ۴۶۲، ۴۶۴
 جنگ طلبی، ۴۱۵
 جنگ کریمه، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۱۲، ۴۱۴، ۴۱۷
 «جنگ ماهی» میان انگلستان و ایسلند، ۳۳۴
 جنگ میان مردم‌سالاریها، ۲۸۶
 جنگ‌های بین‌المللی به ترتیب زمان وقوع، ۸۶
 جودیت اشکلار، ۷۱
 جورج کورنوال لوئیس، ۲۰۷، ۲۶۰
 جونز، دنیل، ۱۳۴
 جهان سوم، ۳۲۸
 جیمز، هنری، ۲۶۵

۴۹۸ / صلح لیبرالی

دولتهای یگه سالار، ۴۰۷	چالش واقع گرایان و پاسخ لیبرالها، ۲۱۵
دومین اصل تعیین کننده، ۹۷	چرچیل، وینستون، ۳۴۱
دویچ، کارل، ۳۱۸، ۳۳۴، ۳۴۳، ۴۶۱	چکسلواکی، ۱۰۵
دویل، ۲۴۸، ۳۳۰، ۳۴۵، ۳۵۴، ۳۵۷، ۳۶۲، ۳۶۳	چگونه گسترش مردم سالاری موجب جنگ می شود، ۳۹۹
دویل، مایکل، ۷۱، ۲۴۷، ۲۸۷، ۳۲۱، ۳۲۷، ۳۲۸	چمبرلین، ۲۱۸
۴۶۳، ۳۵۴	چمبرلین، جوزف، ۲۱۰، ۲۱۳
دیکتاتوریه، ۴۶۴	چند قطبی بودن نظام، ۴۳
دیکسون، ویلیام، ۴۴۴	چیرگی، ۹۵
دیوید، استیون، ۷۱	چین، ۴۷، ۹۶، ۳۴۷
رابرت گر، تد، ۳۸۵	حزب دموکرات مسیحی، ۳۳۷
«رابطه ویژه» انگلستان و امریکا، ۲۷۰	حقوق بین الملل، ۱۰۲
راست، ۱۸۰، ۳۲۲، ۳۳۳، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷	خاورمیانه، ۱۹۰، ۳۵۶
راست، بروس، ۱۱۹، ۲۴۴، ۲۸۶، ۳۱۷، ۳۲۸، ۳۳۳	خشونت سیاسی، ۱۴۴
۳۳۹، ۳۵۴، ۳۸۵، ۴۵۳	داده ها و اندازه گیری، ۱۳۳
راسک، دین، ۲۹۳	داده های «جامعه سیاسی ۲»، ۱۳۹
راسل، ۲۵۸	دال، رابرت، ۳۲۴
راسل، جان، ۲۰۷، ۲۵۸	دامنه اقدامات دولت، ۱۴۱
رالز، جان، ۷۱	دامنه جغرافیایی، ۳۳۰
رژیم لیبرال، ۳۳۲	دامنه زمانی و مکانی پژوهش، ۱۳۱
رژیمهای لیبرال، ۳۳۰	درگیر شدن در جنگ، ۱۵۸، ۱۶۰، ۱۶۳
رفتار بحران بین المللی، ۱۳۳	درگیری ترکیه و یونان، ۳۳۴، ۳۴۶
«رفتار بحران بین المللی»، ۱۵۱، ۱۵۳	دستور کار پژوهش، ۴۶۷
رفتار ستیزه جویانه، ۱۵۶	دلکسه، ۲۷۳، ۲۷۵، ۲۷۷، ۲۷۹
رفتار هدفمند، ۶۶	دوقطبی بودن نظام، ۴۳
روت، ایلاهیو، ۲۹۳	دوگل، شارل، ۱۴۲، ۳۴۱
روتشتاین، رابرت، ۳۱۷	دولت ملی چونان یک سطح تحلیل، ۱۳
روزکرنس، ۴۱، ۵۱	دولتهای در حال گسترش مردم سالاری، ۴۰۰، ۴۱۶
روزناو، جیمز، ۱۸۸	دولتهای لیبرال، ۱۰۴
روسو، ۸۵، ۹۰، ۱۸۱	دولتهای مردم سالار، ۱۱۹، ۳۱۸
روسیه، ۳۴۷	

- روشهای تحلیل داده‌ها، ۱۴۸
- روگی، جان، ۶۱، ۶۲
- رومل، رودولف، ۳۱۷، ۳۲۰، ۴۴۱
- روند کارکنفرانس امنیت و همکاری اروپا، ۴۶۵
- رویکرد پدیدارشناختی، ۱۸
- رویکرد کشورنگر، ۱۳
- رهبر مسئولی جهان، ۱۰۵
- ریزوپولوس، نیکولاس، ۷۱
- ریگان، ۱۰۷
- ریموند کوئن، ۳۱۷
- زلاندنو، ۳۳۱
- ژاپن، ۹۲، ۹۳، ۱۰۵، ۱۰۷، ۳۸۲
- ژانوس، ۴۳۸
- ژیرینوفسکی، ولادیمیر، ۳۸۱
- ساختار اقتدارگریز، ۵۵
- ساختار قطبی، ۴۵
- سالزبری، ۲۰۹، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۶۶، ۲۶۷
- سامنر، چارلز، ۲۶۲
- ستیزهای داخلی، ۱۰۰
- سرمایه‌داری، ۴۶۱
- سريلانکا، ۳۲۸
- سطح تحلیل، ۴۱، ۵
- سلطنت طلبی، ۱۸۲
- سنجۀ مشترک، ۱۳۷
- سورنسون، گئورگ، ۳۵۴
- سوریه، ۳۳۵
- سوکارنو، احمد، ۳۸۵
- سومین اصل تعیین‌کننده، ۹۸
- سیاست خارجی، ۱۳، ۱۷، ۱۸۲، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۶۵
- سیاست خارجی دولتهای مردم‌سالار، ۴۴۷
- سیاست قدرتمندانه، ۳۸
- سیاسی، ۴۶۲
- سیستم، ۵۲
- سینگر، ۴۲، ۴۳، ۵۱، ۳۱۹
- سینگر، دیوید، ۵، ۴۱، ۳۱۸
- سیوارد، ویلیام، ۲۵۷، ۲۶۳
- شاخص تواناییهای نظامی، ۱۴۷
- شدت «حکومت تک‌نفره»، ۱۴۰
- شدت محدودیت قوه مجریه، ۱۴۰
- شدت محدودیتهای نهادین، ۱۴۰
- شرایط مدل تحلیلی، ۷
- شوباخ، ۲۵۲
- شوتان، امیل، ۲۷۲
- شومپتر، جوزف، ۴۰۷
- شیلی، ۳۳۷
- شینتو، ۳۲۶
- صربستان، ۳۸۰
- «صلح ابدی»، ۹۶، ۳۶۰، ۳۶۳، ۴۳۸
- صلح جداگانه، ۳۵۵، ۳۵۶
- صلح طلبی دولتهای لیبرال، ۹۶
- صلح لیبرالی، ۱۰۴
- صلح مردم‌سالارانه، ۴۳۷
- صلح میان دولتها، ۹۴
- صلح میان دولتهای لیبرال، ۳۵۳
- طرح اشلیفن، ۴۱۶
- طرح پژوهش، ۱۳۰
- طرح پژوهشی «بررسیهای مقایسه‌ای جنگ»، ۴۴۲
- طرح پژوهشی «رفتار بحران بین‌المللی»، ۴۴۲
- طرح پژوهشی «همبسته‌های جنگ»، ۱۳۴، ۱۴۶، ۴۴۲، ۳۸۷

۵۰۰ / صلح لیبرالی

کاپلان، مورتون، ۴۰، ۴۱، ۴۳، ۵۱، ۵۲	عامه مردم، ۳۷۳
کاپن، توماس ریس، ۴۳۷	عبدالعلی، ۳۲۲
کاراگانوف، سیرگنی، ۴۱۴	عجمی، فؤاد، ۷۱
کارتز، ۱۰۷	عدم اختلاف، ۱۶۶
کارنز، جوزف، ۷۱	عراق، ۴۶۵
کارنگی، اندرو، ۲۰۹	علت‌یابی ساختاری، ۶۶
کارنو، سادی، ۲۷۲	علل هنجاری و ساختاری صلح مردم سالارانه
کاگن، داندل، ۷۱	۱۹۸۶-۱۹۴۶، ۱۱۹
کالهون، جان، ۲۰۲	علیت اجتماعی، ۱۷
کانت، ۷۴، ۷۶، ۸۱، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲	عوامل عینی، ۱۷
۱۸۱، ۳۲۱، ۳۲۳، ۳۴۰، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۷	فاشیسم، ۱۸۲
۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶	فالک، ریچارد، ۳۶۹
۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰	فرانسه، ۸۳، ۸۴، ۹۱، ۹۴، ۹۶، ۱۰۶
کانت و رابطه میان دولتهای لیبرال و غیرلیبرال، ۳۵۸	فرانسیس ادمز، چارلز، ۲۶۲
کرواسی، ۳۸۰	فرایندهای سطح واحدها، ۶۲
کره شمالی، ۴۶۵	فرضیه‌های ناظر بر صلح مردم سالارانه، ۱۹۰
کلمانسو، ۲۸۰	فرضیه «صلح مردم سالارانه»، ۴۴۴
کلینتون، بیل، ۱۷۳، ۳۲۸، ۳۷۹	فرهنگ سیاسی، ۱۲۵
کلیولند، ۲۱۳، ۲۶۶	فرهنگ و مردم سالاری، ۳۲۶
کلیولند، گروور، ۲۰۸، ۲۶۴، ۲۶۵	فشودا، ۸۳، ۲۷۱
کلی، هنری، ۲۰۲	فورتیس، میر، ۵۲
کمپل، ۲۷۰	فورد، جرالد، ۳۳۸
کمونیسم، ۱۸۲، ۴۶۲، ۴۶۴	فورسایت، دیوید، ۳۵۴
کمیسیون مدیریت جهان، ۳۶۹	فوکویاما، فرانسیس، ۳۵۴، ۳۵۸
کولبی، ویلیام، ۳۳۷	فیرر، تام، ۷۱
کیتن، رابرت، ۵۵، ۷۱	قاطع بودن «صلح مردم سالارانه»، ۴۵۴
گیر، ۱۳۶، ۱۳۹، ۱۴۱، ۴۰۱	قدرت: نگرشی انتقادی، ۵۶
گراچوف، پاول، ۴۲۳	قید و بندهای مشارکتی، ۴۴۶
گری، سر ادوارد، ۲۷۳، ۲۷۶، ۲۸۹	قید و بندهای نهادی، ۴۴۸
گرینویل، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۷۷	کابدن، ریچارد، ۲۰۵، ۲۶۲، ۴۰۷، ۴۱۲، ۴۱۸

- گسترش مردم سالاری و جنگ، ۳۷۹
گسترش مردم سالاری و جنگ: یافته‌های آماری، ۳۸۸
گلدستون، ویلیام، ۲۰۷
گوتان، ایمی، ۷۱
گورباچف، میخائیل، ۴۴
گوشمن، ۱۳۴
گیلپین، رابرت، ۷۱
لافبر، والتر، ۲۶۹
لاک، جان، ۳۴، ۳۵
لامزدین، دیوید، ۲۲۱
لاینز، ۲۵۸
لبنان، ۳۲۷، ۳۳۱
لنکاشر، ۸۲
لنین، ۴۹
لوکس، ۵۶
لویاتان، ۳۴
لوی، جک، ۲۴۶، ۳۲۱، ۳۵۴
لوی، مریون، ۷۱
لویی چهاردهم، ۹۱
لویی ناپلئون، ۴۱۷
لهستان، ۹۰
لیبرالی، ۱۰۴
لیپارت، آرنه، ۳۲۵
لیتل، والتر، ۳۳۳، ۳۴۴
لی ری، جیمز، ۳۱۹، ۳۲۸
لیک، آنتونی، ۳۸۰
لین، کریستوفر، ۲۴۳
لینکلن، آبراهام، ۲۰۴
مائوز، زیو، ۱۳۴، ۱۸۰، ۳۲۲، ۳۳۳، ۳۳۶، ۳۳۷
مابعدالطبیعه اخلاق، ۳۶۶، ۳۶۷
ماجرای چچن، ۴۲۴
مارشان، ژان باتیست، ۲۷۲، ۲۷۴
مارکوویچ، آنته، ۴۰۹
ماسترز، ۴۱
مجمع مخالفان قانون غلات، ۴۰۴، ۴۱۲
محاسبه هزینه‌ها و سودها، ۴۴۶
محدودیت‌های سیاسی، ۱۵۵، ۱۵۷
محدودیت‌های نهادی، ۱۵۸، ۱۶۳
محلّه جهانی ما، ۳۶۹، ۳۷۰
مدل ساختاری، ۱۲۶
مدل غیر پدیدارشناسانه، ۱۸
مدل هنجاری، ۱۱۹، ۱۲۲
مدیسون، جیمز، ۲۰۲
مردم سالاری تایشو، ۳۸۲، ۳۸۳
مردم سالاریها و دیکتاتوریه‌ها، ۴۵۵
مردم سالاریهای جنگ طلب، ۴۴۰
مردم سالاریهای غیرلیبرال، ۱۸۵
مروم، ژیل، ۳۳۸
مسلمانان، ۳۲۷
مسیحیت، ۳۴۳
مشکلات مرتبط با طرح پژوهش، ۱۴۸
مصدق، محمد، ۳۸۵
معمای امنیت، ۴۶۰
مقایسه دو مدل، ۱۲۸
مک دوگال، والتر، ۲۸۱
مکزیک، ۹۶
مک میلن، جان، ۳۵۳
ملاحظات نظری، ۱۲۱
منازعات نظامی میان دولتها، ۱۳۲

۵۰۲ / صلح لیبرالی

- «منازعات نظامی میان دولتها»، ۱۳۴، ۱۵۱، ۱۵۳، ۴۴۳
- منازعه نظامی میان دولتها، ۱۳۴، ۳۳۶، ۳۳۷
- مناسبات صلح آمیز، ۱۰۰
- منسفیلد، ادوارد، ۳۷۹
- مور، ۱۳۹، ۱۴۱
- مورگان، ۲۵۲
- مورگنتاو، هانس، ۱۱، ۳۸، ۴۳، ۵۱، ۹۰، ۹۶، ۲۰۲
- میرشایمر، جان، ۳۴۶
- میسون، ۲۵۸
- میسون، جیمز، ۲۵۶
- میکل، یوهانس، ۴۱۸
- ناپلئون اول، ۹۱، ۴۲۱
- ناپلئون سوم، ۳۹۹، ۴۰۳، ۴۱۴، ۴۱۹
- ناتو، ۴۶۱
- نای، جوزف، ۱۷۸
- نتانیاو، ۳۵۶، ۳۵۷
- نتایج، ۱۵۰
- نتیجه گیریهای نظری، ۲۸۳
- نتیجه گیریهایی برای سیاست گذاری، ۴۲۱
- نخبگان، ۱۸۸، ۴۱۴
- نخبگان لیبرال، ۱۸۹
- نظام بین المللی، ۳۱
- نظام بین المللی چونان یک سطح تحلیل، ۹
- نظام و فرایند در سیاست بین الملل، ۴۰
- نظامهای داخلی، ۵۴
- نظریه های تقلیل گرا، ۴۹
- نظریه های ساختاری و هنجاری، ۱۷۷
- نظریه های سیستمی، ۵۱
- نظریه اقتصادی لیبرال، ۱۰۳
- نظریه انتساب روان شناختی، ۴۵۹
- نظریه بازیها، ۳۲، ۹۱، ۹۲
- نظریه سیاست بین الملل، ۴۸
- نظریه سیاسی لیبرال، ۱۸۱
- نظریه صلح مردم سالارانه در بوته آزمایش، ۲۵۲
- نظریه قرارداد اجتماعی، ۳۵
- نظم اقتصادی، ۴۶۲
- نظم بین المللی لیبرالی، ۱۰۴
- نظم داخلی، ۴۶۳
- نظمهای داخلی، ۴۶۱
- نمایش قدرت، ۱۶۶
- نواقع گرایی، ۴۷
- نهادهای مردم سالار، ۱۸۶
- نیجریه، ۳۲۸
- نیروهای بازار، ۶۰
- نیوتن، ۳۱، ۵۶
- وابستگی متقابل اقتصادی، ۱۰۳
- واقع گرایی، ۳۱، ۳۷، ۳۸، ۸۴، ۲۱۸، ۲۲۳
- والث، استیون، ۲۲۰
- والثس، ۳۳، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۳، ۴۴، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱
- ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۹، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵
- ۶۶
- والثس، کیت، ۳۳، ۳۹، ۴۷، ۴۸، ۲۵۱، ۴۴۳
- وایتینگ، ۱۳
- ویر، ۳۴۲
- وولکت، ادوارد، ۲۱۱
- ویتنام، ۱۹۰
- ویکتوریا، ۲۶۰
- ویلسون، وودرو، ۸۳، ۱۲۲، ۱۸۷
- ویلهلم دوم، ۹۱، ۲۶۸

نمایه / ۵۰۳

هائیتی، ۳۲۸	«همبود امنیتی کثرت‌گرا»، ۴۶۱
هابز، تامس، ۳۴، ۳۵، ۸۴، ۸۵، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۱۸۱	همینگوی، ۱۰۷
هابسون، ۴۹	هنجارهای سیاسی، ۱۲۵
هاخ، ارنست وَن دِن، ۷۱	هنجارهای غیرمردم‌سالارانه، ۱۲۲
هاس، ۴۱	هنجارهای مردم‌سالارانه، ۱۲۲، ۱۴۲، ۱۵۵، ۱۵۶
هاستون، جرمین، ۷۱	۱۵۸، ۱۶۳
هالستی، کال، ۳۳۵	هندریکسون، دیوید، ۲۰۳
هالیس، مارتین، ۳۱	هندو، ۳۲۶
هانتینگتون، ساموئل، ۳۲۶، ۴۰۲	هویت جمعی، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۴
هرتس، جان، ۴۱، ۴۶	هیتلر، آدولف، ۹۱، ۱۰۵
هرتسوک، دان، ۷۱	یافته‌های تجربی، ۴۴۰
هزینه‌ها و سودها، ۴۴۶	
هلد، دیوید، ۳۷۰	
هلند، ۸۴، ۱۰۶	

In the Name of God

International Relations

Critical Concepts

The Liberal Peace

Edited by

Andrew Linklater

Translated by

Alireza Tayyeb

The Institute for Political & International Studies

